

* Verum Auctoris nomen Muratorius est.

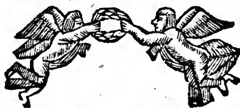
cf. Jöcher Gelehrten Lexicon litt. M.

Golem. 1915.

LAMINDI PRITANII DE INGENIORUM MODERATIONE In Religionis negotio LIBRI TRES,

UBI QUÆ JURA, QUÆ FRÆNA FUTURA sint homini Christiano in inquirenda, & tradenda Veritate, ostenditur: & Sanctus Augustinus vindicatur à multiplici censura

JOANNIS PHEREPONI.

Juxta Exemplar
PARISIIS Impressum ANNO M. DCCXIV.
cum Approbatione.

Prostant Francofurti
Apud WILHELMUM METTERNICH Bibliop.
Anno M.DCCXVI.

VIRO ILLUSTRISSIMO
DD. JOANNI PAULO BIGNON,
ABBATI SANCTI QUINTINI,
REGALIS ET COLLEGIATÆ S. GERMANI ANTISSIDORENSIS
DECANO,
COMITI CONSISTORIANO,

Utriusque Academiæ Inscriptionum & Scientiarum Præsidi, &c.

PRÆFATIO.

ANte aliquot annos ad umbilicum mihi perductus est meus iste *de Ingeniorum Moderatione* Liber. Cur is tam diu apud me dormierit, & tam serò in lucem prodeat, non optimum Horatianum consilium in causa fuit, sed exemplaris diu vagi, ac tandem deperditi, nonnullorumque aliorum eventuum series, in quibus explicandis non est, cur ego Lectores molestâ & fortassis inutili narratione detineam. Illud quidem, & altâ voce, mihi prodendum, nempe tuâ unius humanitate, ILLUSTRISSIME & CLARISSIME VIR; denique factum, ne Liber iste adhuc dormiat, atque delitescat. Felices temporibus nostris Literæ, quæ LUDOVICUM MAGNUM Galliarum Regem habuêre Patronum, ejusque liberalitatem adeo sensere, ejusque auspiciis tantùm crevêre, ut nulla unquam ætas oblitura sit magnani-

mam curam consiliúmque optimi Regis. Sed non minus felices, quòd Te idem Princeps, eximius ingeniorum æstimator, constituerit Regiæ Scientiarum & Artium Academiæ Præfectum, quo in munere nulli labori, nulli diligentiæ pepercisti, ut in integrum Regnum, immo extra ipsius Regni fines propagaretur Disciplinarum omnium utilitas, & curaretur incrementum. Propterea & me, licèt longè positum, tua beneficia invenerunt, quorum postremum non est, mea hæc, qualiacumque sint, è tenebris tandem erepta emergere in publicum diem. Nulli igitur æquius quàm Tibi meum hujusmodi fœtum dicatum velim, quo si non eruditionis, certè mei erga Te grati animi monumentum aliquod apud posteros extet. Sed priusquam Te ac Lectores deducam in argumentum mihi susceptum, juvat nonnulla præfari, originem & scopum Libri ipsius aperitura.

Jam fluxêre aliquot anni, ex quo cœpti sunt in Officinis Batavis prælo iterum committi, vulgaríque per totam fere Europam, præclarissimorum virorum Libri, quorum exemplaria rarissima aut frustra conquirere, aut magno redimere necesse jam erat. Et magnopere quidem, fateor, mihi suum consilium ille probaverat, qui non eam tantùm Typographis Amstelodamensibus injecerat mentem; sed & suam conferebat operam, ut si non omnibus purgata mendis, elegantissime saltem omnia formis æneis rursus describerentur. Nam cur hujusmodi beneficium, in aliquod bonarum Artium commodum, & in Eruditorum utilitatem cedens, non amem & laudem à Batavis profectum, laudaturus & amaturus in nostris? Verùm non hîc stetit ejusmodi cura; quippe nonnullis optimis Libris appositæ quædam laciniæ fuere, seu Notæ Censoriæ, non parum quandoque fellis & veneni continentes, dum lucis præferendæ alienis tenebris, aut errorum tollendorum unica prætexitur causa. Qua in re cùm modica interdum modestiæ ratio fuerit habita, ipsaque

atque Religionis sacraria impetita fuerint; utique dicendum, pro beneficio levi Scriptoribus nuper editis injuriam gravem esse illatam, & quod est ad Catholicæ saltem Professionis viros, malè de iis meritum fuisse Censorem hujusmodi.

Omnium autem vice memorandæ mihi sunt *Animadversiones*, quas ille sub ementito *Joannis Phereponi* nomine *in S. Augustini Opera*, ann. 1703. Antverpiæ, sive Amstelodami evulgavit. Quanta, & quàm justa huc usque nomini, & ingenio & pietati sanctissimi hujus viri existimatio & veneratio accesserit, tot seculorum auctoritate, & tot Scriptorum non Orthodoxæ solùm, sed & Heterodoxæ Familiæ consensu firmata, nemo est nescius. Augustini doctrinæ assurgebant, assurgunt adhuc fere omnes, contendentibus hinc nobis, inde Protestantibus, suffragio tanti Magistri positas tueri sententias. Quando alicui placuit & satius visum est ab Augustini mente recedere, id certè ita factum, ut nequaquam ejus famæ ac gloriæ in reliquis sententiis officeretur. Qui verò exuto pudore omni dejicere Augustinum de acquisiti splendoris & dignitatis culmine conati sunt, nihil minus quàm Sectarii hucusque habiti. At nulla res Phereponum deterrere potuit, quominus Augustino diem diceret, atque in illum impune debaccharetur contumeliis & flagris. Non illius dicta quædam, non aliquæ tantùm sententiæ per ipsum improbatæ, sed generale Augustini gloriæ indictum est bellum, nihilque prætermissum, quo cùm illius ingenium, si Superis placet, sophisticum, & captiosum, & imbecillum, tum ejus animus à malis etiam artibus quodammodo non abhorrens, atque in Religionis perniciem pene conjuratus incautis Lectoribus exhiberetur.

Atque hinc Proborum atque Eruditorum querelæ adversus Phereponum, sanctissimo Episcopo adeo infensum, simulque flocci facientem in uno Augustini con-

temptu tot hominum judicia Augustino faventia. Et quanquam persuadere sibi aut aliis fortasse is possit, se veritatis unius amore, quæ omnibus præferenda est, in Augustinum irruisse; vix tamen erit, ut persuadeat, se non excessisse in eo agone modum ac moderationem honestæ Censuræ. Et minimè id mirum multis visum est. Nempe famam aucupanti nulla occurrat ratio facilior, quàm Censorem agere, & potissimum in Scriptores diuturni temporis, ut ita dicam, auctoritate sacratos. Quod enim est ad Criticos non paucos, ubi errores in magnis viris deprehendisse sibi visi sunt, tum sibi tacitè gratulantur, quasi ingenio aut judicio præstantiori polleant ipsi, & aliqua saltem ex parte vincant tot ingeniorum victores. Vicissim verò, ut Tacitus ait Lib. 5. Ann. *Obtrectatio & livor pronis auribus excipiuntur*, & à Lectoribus plerisque amantur chartæ dentatæ, & summorum virorum ludibria. Nam interdum quidem Censura aliena judicio nostro prodest, semper autem nostræ ambitioni blanditur, quippe depressis proceris arboribus, vel ipsa virgulta sibi crescere confestim videntur. Quid, si cum celebratissimi Auctoris Operibus Censura ipsa conjungatur? Tum profectò certissimus ad famam captandam Censori est gradus; velint enim, nolint, si Libros illos comparare sibi Eruditi in animum inducant, auctarium quoque emant oportet, & hominem noscant inclarescentem ex inimicitiis magnorum virorum.

Quod est ad me, ut primùm in manus meas Phereponi opus pervenit, illudque legi; non potui, fateor, quin improbarem, simulque dolerem consilium ac laborem Scriptoris adeo confidentis. Neque sanè is ego sum, qui in *Artem Criticam* odio ullo ferar. Immò ipsam tanquam necessarium eruditi hominis ornamentum plurimi facio, ejusque scientiam, rectumque usum in aliis suspicere, mihi verò optare non desino.

desino. Loquor de arte illa, cujus ope ac regulis in re literaria vera à falsis, recta à pravis dijudicamus, & quæ omnium fere Artium atque Scientiarum ita comes esse debet, ut sine illa ad perfectionem vix assurgere valeant; non quæ cum satyra atque obtrectatione confusa, nostris temporibus molesto nomine traduci solet apud ignarum vulgus. Id etiam præ oculis mihi positum, Religionis diversitatem causam esse non debere, ut nobis Censura quævis continuò displiceat. Solent autem nonnulli sine discrimine fastidire ac improbare, quidquid ab alienæ Religionis homine scribitur, atque illis perinde est Librum aversari, ac nomen Auctoris Acatholici novisse. At mihi impia quidem Hæreticorum dogmata perpetuò displiceant; sed nunquam displiceat veritas vel in Hæreticorum ore. Numquid enim quæcumque ab Heterodoxis dicuntur, ea omnia continuò pro falsis ac impiis habenda? Præterea ne eo quidem nomine Pherepono succensendum, quod is malè sanctum Augustinum habuerit, virum nempe illum; cujus fama neque laudibus crescere nostris, neque alieno livore imminui jam queat. Quanquam enim Augustinum supra quamplurimos Ecclesiæ Catholicæ Patres veneremur, supra illum tamen veritatem esse colendam constat. Nimirum sancti Patres, singillatim sumpti, potius testes quàm Magistri veritatis sunt appellandi; & siquidem Magistros appellare placet, nunquam tamen eos falli nescios reputabimus. Quare si stet à Censore veritas, cur illi irascamur, nos, & Augustinum meliora docenti? Unum ergo fuit, quod Pherepomianum Opus ingratum mihi fecit, nempe veritas, ut mihi videbatur, atq; videtur, ab ipso interdum oppugnata, interdum etiam exagitata & onerata conviciis. Cùm verò injuriæ veritati uni illatæ palam, ad omnes pertineant veritatis amantes; & obsistendum sit morbis pejora minantibus: hinc mihi natum consilium texendæ Apologiæ, quâ consulerem tum Augustini famæ, tum veritati lacessitæ.

Sed ne hîc quidem consistendum mihi arbitratus, in ampliorem agonem sensim pertractus sum, cujus rationes significatum nunc pergo. Uti nemo non videt, atque ab experientia edocemur, esse potest; immo sæpe est, *Criticæ*, alioqui laudabilis atque utilissimæ Artis, perversus usus: & quemadmodum Medicina, Eloquentia, Dialectica atque aliæ Artes Dei immortalis munere hominibus datæ, nocere interdum solent, non suâ, sed abutentis culpâ; ita hominum vitio veritati nonnunquam officit Critica, quanquam in ipsius præcipuè veritatis præsidium excogitata. Et sane dum Literarum studiosus laxatis habenis ad inquisitionem veri se confert, nullúmque ambitioso ingenio limitem præscribit: quid mirum, quòd tot ac tam pertinaces Hæreses atque errores sobolescant, latiúsque serpant in dies? Qua de re tandem dolendum magìs est nobis, sollicitíque esse debemus, quàm de Augustini fortuna. Neque contumeliosè agam in tot populos ab Ecclesia Catholica eorum matre per teterrimum Schisma hucúsque divisos, si dixero, nullam aut antiquitùs excogitatam fuisse, aut excogitari nunc posse opinionem perversam atque impiam, cujus non sit, aut fuerit apud illos Patronus aliquis, ac superbissimus Præco. Non id quidem, inquient ipsi, vertendum est vitio Reipublicæ. Verùm, quando sentire quæ velis de fidei dogmatis, & veritatem inquirere, nullis adhibitis salutaribus frenis, aut licet, aut impune apud eos licet, aut saltem ex eorumdem sententia licuit suarum Sectarum Conditoribus: & cùm ex iis nunc nemo sibi minus quàm olim Luthero & Calvino, licere credat, ac velit: cur tantæ licentiæ, tantorúmque malorum non postulemus ipsam quoque Protestantium Rempublicam?

Integram tamen hanc pessimam gloriam non occuparunt Acatholici. Numerare & nos possumus naufragia in pelago nostro. Ut enim quisque ingenii viribus supra vulgum pollere se sentit, tum cupidine laudis abreptus

reptus consentire opinionibus cum Eruditorum vulgo vile ducit, molestè fert atque recusat, omnémque spem gloriæ collocat in sola novitate doctrinæ. Ac etiamsi id genus hominum eò usque non prolabatur plerumque, ut ab arce Fidei & Ecclesiæ Catholicæ deficiant, plurimæ tamen turbæ eorum audaciam consequi solent, à quibus abstinere viro prudenti expediat, & probo sit necessarium. Quæ cùm ita sint, nullo negotio intelligimus, quale onus & cura amatoribus veræ sapientiæ incumbat: nimirum non tam scientia quærenda, quàm scientiæ modus ac terminus. Si enim hos negligimus, veram quidem scientiam semper investigabimus, rarò inveniemus. Et quoniam in Religionis negotio nostra potissimum versatur oratio, quippe in eo sita est Christianæ Vitæ summa, eóque tendere debet disciplinarum omnium postrema linea. Hîc insistendum est, hîc erudiendus est animus, atque in primis intelligendum, quæ sint inquirendæ veritatis confinia, quæ adhibenda sit in tanta re *Ingeniorum Moderatio*. Quare impetrare tandem à me non potui, quin ad recolendas eas regulas me conferrem, quas à Pherepono contemtas potius quàm ignoratas doleo, & quas perpetuò ante oculos sibi sistant ceteri Eruditi necesse est, si volunt in officio continere intemperantia ingenia, & ad veritatis sacraria tutissimè, ac sine periculo famæ aut animæ, contendere. Has autem leges dari, & si dentur, omnino discendas ac servandas nemo neget. Qualem enim secundum exitum expectemus à studiis nostris, & ab anxia inquisitione veritatis, nisi ante omnia sit exploratum, quousque meditationis nostræ conatus progredi debeat, & ubi consistendum sit ingeniis plerúmque ambitiosis. Tolle istas leges, aut flocci pende, senties *Artem Criticam* non minus perniciosam quàm gladios, morborum quidem curatores in Medici prudentis manu, at in furiosi hominis funerum auctores. Igitur hujusmodi consideratio in

 causa

causa fuit, cur susceperim *de Ingeniorum Moderatione in Religionis negotio* utilissimam, quantum mihi videtur, disputationem, quam utinam pro merito suo, & appositè ad nonnullorum indigentiam pertractare possem.

Sed ne tanto quidem spatio meus animus contentus esse aut potuit, aut debuit. Irascerentur mihi non pauci, quasi compedes novos excogitarem, nováque vincula ingeniis injicerem, quando jam tot injecta videntur, ut de veteribus potius minuendis, quàm de novis adjiciendis cogitandum foret. Quorsum enim (insusurrarent mihi in aurem Catholici quidam) tu inter nos commendare, diligentérque suadere *Moderationem Ingeniorum*, non solùm legibus benè multis in Ecclesia Catholica constitutam, sed etiam (& fortasse ultrà quàm vellemus) diversis rigidisque pœnis procuratam? Si quid apud nos peccatur, nihil minus peccatur, quàm sentiendi & scribendi licentiâ. Contrà verò cùm ingenia interdum erumpere præ metu non audeant, & ab amplificando Regno eruditionis & veritatis nimium cohiberi videantur: cur non potius *de Ingeniorum Libertate* instituitur sermo? Cur memorantur fræna, quibus calcaribus est opus? Atque hæc quidem è Catholicorum parte audire mihi videor. Tum longè gravioribus querelis ac dicteriis nobis insultaret Protestantium Chorus. Nam quid, rogo, illis tam familiare est, quàm aut dolere, aut ridere Catholicorum sortem in Literis excolendis, & in sententiis de Religione proferendis, plane, ut ii arbitrantur, abjectam atque infelicem? Nos è filiis evasisse vilia mancipia passim clamant; supremos verò Ecclesiæ pastores tyrannidem usurpasse in ingenia, in conscientias, neque ferendam inertiam nostram; uti neque eorum crudelitatem. Plura ante paucos annos efferebat in hanc rem Joannes Alphonsus Turretinus Academiæ Genevensis Rector Oratione edita. Postquam multis

multis ille contendit, ne umbram quidem apud nos esse libertatis, hæc addebat: *Et unde fieri existimatis, ut tot tantaque Europæ gentes quibus tamen nec cœlum inclemens, neque noverca est natura, nihil fere bonæ frugis ad Literarum augmentum proferant, nisi quod immane illud Inquisitionis Tribunal, vel inquisitionis æmulæ Leges, omnem plane vim, omnem industriæ conatum frangant? Contrà, unde fit, ut non alibi plura ingenii monumenta exstent, quàm in Borealibus quibusdam Regionibus, nisi quod ibi majori tum corpora, tum ingenia, libertate utantur? Etenim quis Literas promoveat, quis veritati quærendæ incumbat, quis inventam publicare ausit, dum pro laudibus convicia, pro commendatione dedecus, pro mercede pœnas ac supplicia suis laboribus parata videt, si vel tantillum à calcato tramite recedere sustinuerit? Et quis erit, qui suadeat (ut scitè Darius apud Curium L. b. 3.) si suasisse periculum erit?*

Ita ille, ita reliqui ejusdem gregis. Quorum quidem querelas, si in hoc Opere dissimulare velimus, & eorum confirmabitur sinistra de nobis opinio, & ipsam veritatem ingenti beneficio fraudabimus. Sunt sua non *veritati* minus, quàm *ingeniis* jura inter homines, quæ bene nosse ac tueri ad neminem magis pertinet, quàm ad Catholicos viros. Jus autem inquirendi veri, & palam enuntiandi à natura nobis insitum, omniúmque Majorum exemplo atque auctoritate commendatum, latissimè patet, neque à nobis sine injuria negligi potest. Quamvis enim ab immoderata inquisitione veri, multa in Ecclesiam Dei manarint incommoda, quibus præcipuè occurrendum est hàc nostrâ lucubratione; ea tamen vicissim, atque adeò evidentia bona sunt, quæ quotidie importat moderata, vereque christiana inquirendi veri libertas, ut non seniùs ad hanc laudandam, & populis suadendam, quàm ad illam incusandam, atque è medio tollendam,

sit incumbendum. Et meâ quidem sententiâ, si bonarum Literarum augmentum si Christianæ Philosophiæ, atque Ecclesiæ dignitatem amamus, continuò intelligere possumus, quanti nostra intersit, cùm nos & reliquos omnes incitare ad cultum scientiamque cujuscumque honestæ veritatis, tum etiam probè noscere, quousque, & quomodo, & quando, aut liceat, aut expediat, aut etiam necesse sit veritatem investigare, atque proferre. Quamobrem, quanquam facilius sit animo concipere utilitatem hujusce argumenti, quàm rem ipsam deinde perficere, attamen dabo operam, ut quantùm ego meditatione assequi potero, jura & fines inquirendi veri explicentur. Scilicet pro virili parte efficiam, ut honesta ineatur naturali *ingeniorum libertati* cum *Christiana Moderatione* concordia, ne, dum nimis priorem constringimus, animi generosi, & ad Artes ac veritatem illustrandam proni languescant; aut, dùm alteram contemnimus, effrænata mentium libido susque deque vertat beatissimum *veritatis* Regnum & *Ecclesiam Dei vivi*, quæ *columna est, & firmamentum veritatis.*

Augustino autem, qui primus meæ menti obversabatur, meque in has cogitationes impulit, suus identidem ac præcipuè in Lib. III. locus erit, ubi illius defensionem suscipiam contra Phereponum; sed ita ut in me recipere nolim respondere singulis Pherepomianæ Censuræ Capitibus. Sunt ibi minuta quædam, quæ si refellere velim, sim temporis prodigus. Sunt etiam alia quædam pauca, in quibus me non livoris quidem communione, sed amore veritatis Censori ipsi tacitus adjungam. Quotus enim quisque est, qui non aliquando fallatur, nisi divino peculiari afflatu mentem manúmque scribentis regat veritatis magister Deus? Erat Augustinus ad miraculum usque acutissimo ingenio instructus: at homo erat. Cum eximia Litterarum peritia conjunxerat ille præcipuum pietatis studium: at homo erat. Quare non est cur miremur,

mur, si aut interdum dormitanti, aut etiam vigilanti exciderit aliquid quod libentiùs excuses, quàm probes. Verùm quæ in illo notanda videantur, ejusmodi non sunt, ut vel tantillum gloriam incomparabilis viri minuant, multóque minus Catholicæ veritati obsint. In reliquis autem majoris momenti quæstionibus, ubi ad dicendam causam, & ad ferulam subeundam Augustinum Phereponus trahit, vires mihi opto, & porro illas à Deo optimo maximo enixè peto, quibus cum Augustinum, tum Ecclesiam ac veritatem à Pherepono vindicem. Qua in re illud mihi in votis est, ne qua in Phereponum ipsum ira, ne qua in Augustinum assentatio, me ab officio deducat honesti ac sinceri Scriptoris. Quòd si fortè contingat, ut videat interdum asperiùs quàm velim excepisse Phereponum, non hominis odio id factum fuerit, sed ardore protegendi veri, quod ab eo læsum non paucis in locis demonstraturum me esse confido. Nam etsi illius consilium in rigidè insectando, contemnendóque Augustino minimè probem, & ejus sententias, in quibus à Catholica Religione dissentit, vehementer exhorream; ejus tamen eruditionem & ingenium aliundè etiam mihi nota non aspernor, cujus specimina & ego, si res posceret, laudaturus essem candidissimo judicio.

Atque hæc sunt, BIGNONI PRÆCLARISSIME, quæ in hunc Librum jam tuum, quia tuo nomine inscriptum, præfari opportunum duxi. Nunc restat, ut ejus Auctorem Tui obsequentissimum, Tibique fausta omnia è Cœlo precantem, perpetuò ames, ut facis, tuoque patrocinio dignari pergas. Vale.

Dabam Mutinæ IV. Kalend. Novembr. M. DCCXII.

INDEX

INDEX CAPITUM,

Quæ in hoc Volumine continentur.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

VEri & Boni præstantissima natura. Nullum Verum est, quod quærere suaptè naturâ non liceat, & discere non sit honestum. Quæ sententia ab objectionibus liberatur, & S. Augustini auctoritate firmatur. Veritatum duplex genus: alterum scientiam, alterum persuasionem parit. Ordo quidam inter veritates. Quæ potissimum ad Religionem spectant, investiganda. pag. 1.

II. *Ut Religio vera nascatur, an à dubitatione sit instituendum iter. Dubitandi necessitas, ut error evitetur; & pericula ne veritas amittatur. Prudens dubitatio commendata, temeraria verò repudianda.* 11

III. *Non omnibus dubitandum de veritate suæ Religionis Ratio & Auctoritas in* Religionis *negotio, earumque pondus. Quæ quærenda sint, ut constet, an vera sit aliqua Religio. Prudenter possunt immò debent de veritate suæ* Religionis *dubitare* Ethnici, *Judæi, Muhammedani. Justa apud eos dubitandi causa.* 16

IV. *An Christiano* Homini *dubitandum de suæ* Religionis *veritate. Æquum id videtur sed gravibus periculis obnoxium. Dubitatio & hic licita, & quando, & quomodo, ne fidei donum perdatur. Ratio & Auctoritas statuunt veritatem* Christianæ *Religionis. Cur* Christianorum *vulgus acquiescere prudenter possit in* Religione *sua, sitque ab onere dubitandi exemptum. In* Ecclesia *Catholicæ Pastoribus potissimum scientia* Religionis *expetita.* 23

V. *An*

V. *An ad inundā Religionem veram Auctoritas praecedere Rationem debeat. Manichaeorum jactantia exploditur, Sancto Augustino sententia hac de re absurda à Pherepono afficta. Rationes extinseca seu motiva credibilitatis adhibenda ante Fidem, nec exigenda Rationes Dogmatum demonstrativa. Usus Catholica Ecclesia hic laudatus, à qua nemo sine ratione credere jubetur. Scire & credere quantùm differant. Miracula, extinseca rationes. Alia Phereponi somnia putantis, Catholicos olim sine rationibus exegisse Fidem.* 28

VI. *Infirmitas humana mentis, atque rationis, & errandi in homine facilitas Ejus causa. fuga disciplina, socordia in inquisitione veri, corpus malè compactum, & pessimè affectum; penuria atque abusus subsidiorum ad inveniendam veritatem; memoria exilitas: phantasia impotentia, & pracipuè dum affectus in animo regnant: voluntatis perversa indoles: mentis ipsius angustia. ignorantia, oblivio, & prava electio principiorum, quibus ad rectè judicandum uti necesse est.* 45

VII *Rationis humana imbecillitas experientiâ teste. Ad ipsius medicinam ut Religio vera noscatur, necessaria est humanitas, & exposcenda a Deo vires atque sapienta. Quid scientia, quid persuasio, sive credulitas prudens. Prima principia quibus ratio & prudentia reguntur in inquisitione Religionis vera qualis est unica Christi Religio, ratione & auctoritate in ipsius probationem confluentibus* 55

VIII. *Qui noscenda vera Christi Religio inter tot ejus sectas. Scriptura sacra primum veritatis promptuarium. Sed viribus nostris difficile intelligenda vera doctrina. Aliquem veritatis visibilem interpretes sua Religioni Deus dederit oportet. Ecclesia vera verax, & ab errore immunis; atque hac una est Catholicorum Ecclesia.* 63

IX. *Ecclesia Catholica perperam negata ab Hareticis immunitas ab errore. Protestantium Methodus in inquisitione vera Doctrina quàm temeraria, & quot Haresum*

ſum origo. Catholicorum Methodus quàm laudanda. Non ingenio privati cujuſque hominis dimittenda ſacrarum Literarum interpretatio in dogmate. Vox Eccleſiæ vera hic audienda, Deo id præcipiente. 69

X. *Auctoritas Eccleſiæ Catholicæ in Fidei doctrina à Phereponi objectionibus vindicata. Ei non ſine ratione credimus. Fallaci auctoritati Proteſtantes addicti, & incerta apud eos veritatis conſecutio. Antiquitas doctrinæ in Chriſti ſchola, & credentium multitudo robuſta veritatis argumenta. Novitas & paucitas erroris indicium extra Catholicam Eccleſiam. Phereponi in hanc rem animadverſiones confutata.* 76

XI. *Socinianorum peſtifera Hæreſis Deo nos quædam edocenti credendum, quamvis credenda ſuperent captum humani intellectûs. Ingenii temeritas quàm hic impia. Loca Theologica, unde veritas doctrinæ Chriſtianæ petenda. Traditionis auctoritas, ac neceſſitas in Eccleſia Dei. Quibus principiis nitatur. Laus Theologiæ dogmaticæ, & Petavii V. Cl. quem Pherepenus pluris facere debuit.* 86

XII. *Ingeniorum libertas quàm ab hominibus expedita. Doctrina ad Chriſtianum pertinens triplex. Semper conſiderandum, revelatane an ſecus à Deo fuerit. Dogmatis exiſtentia, ſignificatio, & rationes diſtinguenda. Quid in his liceat aut non liceat hominum ingeniis.* 97

XIII. *Pericula imminentia ſcribentibus de auctoritate. Inſipiens zelus quid pariat, & quàm laudanda hic ſit prudens moderatio. Eccleſia nunquam fallax in dogmatibus ſanciendis, duplici conditione poſitâ. Dogmatum, quæ alia in mera contemplatione verſantur, alia actionem quoque exigunt. Quæ poſſint aut non poſſint, quæ etiam debeant aut non debeant ſtatui. Quid de quæſtione, utrum Angeli corporei, an incorporei ſint, credendum, & an eam Concilia ſuſtulerint. Inter rationes dogmatum quædam ſemper ad fidem ſpectant, ſed non omnes. Quid hic liceat ingeniis.* 103

XIV. *Jus Eccleſiæ in dogmatis ſtabiliendis à Phereponi objectionibus liberatum. Falſum eſt, ipſum à S. Auguſtino negari.*

gari. Multitudo in Conciliis Catholicorum quæ commoda pariat. Factionis nomen iniqui adscriptum legitimis Conciliis Catholicæ Ecclesiæ. Non crimen, sed laus ac necessitas ibi est judicare ex anticipatis opinionibus, hoc est, secundùm Traditionem. Vindicatum nonnullorum dicteriis Concilium Tridentinum. 117

XV. Disciplina Ecclesiastica quid complectatur. Qui differat à dogmate. Quæ in disciplina mutare, aut non mutare, sequi, aut non sequi liceat. Consonare in dogmatibus omninò necessarium. Varietas in Disciplina rebus modò laudanda, modò toleranda. Constantia Catholicorum in Hæresi Iconoclastica damnanda commendatur, à Calviniano quodam injustè subsannata. Quid Ecclesia egerit, eique sit agendum in dissidiis de Disciplina. Contra Phereponum ostenditur auctoritas Ecclesiæ in præcipiendis nonnullis ad Disciplinam spectantibus sub pœna peccati. 126

XVI. De Historia Religionis agitur. Ejus duplex genus, Historia Divina, & Historia Ecclesiastica. Illa divinam Fidem à Christianis exigit. Quid juris illic sit hominum ingenium. Ecclesiasticæ Historiæ documentis non debetur supranaturalis Fides. Rationes istius sententiæ. Ecclesia non immunis à periculo errandi in judicandis personis, Auctoribus Librorum dignoscendis, in Sanctorum gestis narrandis, & in aliis id genus factis.

XVII. Ut aliquod factum fide supranaturali credendum statuatur, quæ conditiones requirantur. Revelationes quarumdam sanctarum mulierum ad fidem non spectant; neque Canonizatio Sanctorum. Traditio necessaria, ut aliquod factum tanquam pertinens ad fidem decernatur. An immaculatam Deiparæ Conceptionem statuere possit Ecclesia. 148

XVIII. An immediatè, an potius mediatè ad fidem referendum sit credere, hunc vel illum esse Romanum Pontificem. Etiamsi ponas, hoc & alia hujusmodi facta non esse credenda fide supranaturali, hæc tamen fides debetur Decretis Conciliorum & Apostolicæ Sedis in materia fidei & morum ab Ecclesia

clesia receptis. Evidentia naturalis & moralis in his casibus sufficit & nos credere ac obtemperare cogit. Quàm temerarium & pœnâ dignum revocare in dubium ejus generis effata 155

XIX. In Judiciis Ecclesiasticis tria consideranda nempe doctrina, persona seu intentio docentis, & voces seu phrases, quibus doctrina exprimitur. In doctrina damnanda sive probanda est ab errore immunis Ecclesia, non autem in judiciis de persona. An Judicia Ecclesiastica de vocibus supranaturalem fidem postulent. Tum solùm postulare videntur, cùm ad fidei doctrinam aut statuendam aut defendendam necessarius est in Ecclesia Spiritus sancti afflatus, & cùm de Traditione colligenda è Patribus & de sensibus Canonum, & de versionibus sacræ Scripturæ agitur. 165

XX. Ecclesiastica Judicia de privatorum hominum Libris verbis & sensibus, ad fidem pertinere minime videntur. Et tamen doctrina in iis aut probata, aut damnata fide supernaturali credenda. Ipsa illa judicia quandonam certa quoque credenda sint, quanquam non assensu divinæ fidei. Quid hic disciplina præcipiat. In Jansenii causa quid præstandum. 178

XXI. In profanis Artibus, Scientiis ac Historiis magna ingeniorum libertas. Sed & hæc ab Ecclesia tunc coercenda cùm per eas sententias aliqua ex parte læditur fidei doctrina, aut sacrosanctæ Literæ erroris sive mendacii suspicione asperguntur. Sublato hujusmodi periculo, liberum est in his sentire quæ velis. Regulæ nonnullæ in hanc rem. Sacrarum Literarum scopus. Quandonam sit, aut non sit, evidens Scripturæ mens in rebus ad salutem minime spectantibus. 187

XXII. An Scripturis sanctis repugnet Astronomorum sententia de telluris motu diurno. Sacræ Literæ phrasibus vulgi ac figuris usæ, ut verum quodpiam significarent. Exempla in eam rem. Quid totus orbis in Scripturis, extra-

tremitates cœlorum solem incalescere, aliaque ad cœlos, stellas ac solem spectantia. Quando proprium literalem sensum in Scripturis sacris retinere cogamur, & quando sit locus aliis interpretationibus. 199

XXIII. Traditio & evidentia exiguntur, ut in his ad salutem minime spectantibus documentis statuatur, aliquid certò esse credendum. Concilii Tridentini laudandum de ratione interpretandi præceptum. Evidentia in his rarò desiderata. Quid de Antipodum existentia olim creditum, & quàm prudenter ab ea quæstione dirimenda abstinuerit Ecclesia. Scriptura non detorquenda ad profanorum dogmatum tutelam. Petavii & sancti Thomæ sententia de stylo Moysis. 212

XXIV. S. Augustini consilia, cùm de interpretandis sacris Scripturis agitur in rebus physicis, astronomicis, & aliis id genus. Quid S. Thomas hic sentiat. Quam literis sacris nonnulli abutantur ad suas privatas opiniones tuendas. Judicium Ecclesiasticorum munus in hisce controversiis, & quæ eruditio in ipsis exigatur. Cartesii de naturâ corporis doctrina an fidei dogmatibus adversetur. 223

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Amplum jus ingeniis in prodendâ ac annuntiandâ veritate: sed ita ut justitia, caritas & prudentia nunquam ab isto jure lædantur. Hæretici in suæ Religionis doctrina annuntiandâ, quippe de illius veritate non satis certi; & sine missione legitima Evangelium prædicantes, justitia desunt. 233

II. Caritas quando obstet, ne veritas evulgetur: ejus leges. An, & quando, & quomodo evulgandi errores Procerum Ecclesiasticorum. An aliorum errores & vitia, & quando id liceat, aut necesse sit. Abusus, & excessus in hisce. An mordacitas styli ferenda. 239

III. *Calumnia nunquam adhibenda. Conviciis temperandum. Non imputandi errores nisi bene perspecti. Placidè quantùm fieri potest pugnandum; & quando secus deceat. In confutandis erroribus ad Religionem minimè spectantibus quæ libertas ingeniis. Caritati ac moderationi & hic suus esse debet locus. Quando vitia morum adversariis objicere liceat.* 45

IV. *Errores in sanctorum Patrum scriptis non dissimulandi; sed modestè agendum, & excusandi errantes. Prudentia in proferenda veritate, & erroribus insectandis habenda ratio. Quot modis in hanc virtutem peccetur. Scandalis ac seditionibus non apperiendus aditus.* 252

V. *Quando, & quibus de causis, damnare & configere Libros, Pastoribus Ecclesiæ liceat, aut sit opus. Et hic à Censoribus Ecclesiasticis in justitiam peccari potest in caritatem, & in prudentiam. Qui abusus & excessus in salutari ista auctoritate exercenda fugiendi sint.* 58

VI. *Prudentia cõsilia ad Ecclesiasticos Censores. A novitate vocum & sententiarum timendum; sed non omnia nova aut noviter dicta damnanda. Quàm necessarum superstitionis faciẽ habere perspectam, ejusq; excessus prodere. An laudandum votũ sanguinis profundendi pro tuenda immaculata Beata Virginis Conceptione. Scrupuli cavillationes, & asperitas à sacris Censoribus absutura. Bona procuranda, sed ita ut mala graviora non inde fluant Sanctorum Patrum Libri non mutilandi, cùm per typos evulgantur. Cavei hac de re accusatio repulsa. Qui, & quando vitia Ecclesiasticorum literis consignare deceat.* 66

VIII. *An ad Religionem veram compellere quemquam summis Magistratibus liceat. Id jus Ecclesia ac Regibus in Hæreticos. Pherepont hac de causa in S. Augustinũ ira, ac injusta censura. Manifesta Religio aliqua evidenter credibilis danda est, atq; hæc est catholica. Donatistæ phreneticis comparati neq; injuria, à S. Augustino. Plerumq; ex iis non ficto animo catholicam communionẽ amplexi. Legum terror*

terror rationibus additus flaude ac utilitate nō caret. Exemplū Dei hanc in rem justè ab Augustino adhibitū. 278

VIII. *Haeretici Catholicam Ecclesiam persequuntur. Augustinus & Africani Episcopi perperam insimulati impotentia atque ambitionis in Donatistas. Eorum christiana caritas, ut schismati finis fieret. Cur mortis Donatista quidam damnati. An, & quomodo piam Dei severitatem cum Afrorum Episcoporum severitate composuerit Augustinus. Non omnis persecutio mala. Rectè id ab eodem Augustino demonstratum variis Literarum sacrarum documentis & exemplis.* 288

IX *Quod Augustinus de Rogatistis, & de vexatione Haereticorum, sententiâ mutatâ scripsit, non immitem eū, neque Protheum arguit. Hipponensis civitas credenda est non ficto animo schisma ejurasse. Inter Catholicorum & Muhammedanorū persecutiones quàm magna differentia. Sententia Augustini de divina gratia non excludit utilitatem pœnarū in Haereticos pertinaces. Nullo jure culpatus à Pherepono Augustinus, culpans Donatistam asserentem, neminem cogendum esse ad bonum* 301

X. *Non infamatur ab Augustino Ecclesia trium priorum seculorum, neq; eidem affingitur aliqua dissimulatio iniqua. Non omnis persecutio improbata à veteribus Christianis, sed ea tantū quæ pro errore contra veritatē exercebatur. Neq; Ethnici criminari jure potuissent pœnas moderatè in aversos à Religione vera statutas. Augustinus erga Manichaeos mitis, sed non idcirco incusandus, quòd salutares Haereticorum vexationes deinde laudarit.* 310

XI. *Donatista multorū criminum rei, & puniendi quoque ex legibus politicis. Probata ab ipso Deo moderata Haereticorum vexatio. Inepta declamatiuncula à Pherepono afficta veteribus Christianis, qui persecutionem ethnicam ideo injustam vocabāt quia pro impietate erat. Maxima disparitas inter Ethnicos & Catholicos Imperatores quod est ad vexationem subjecta gentis. Ad summas potestates*

pertinet coërcere impios,& à vera Religione devios. 31[?]

XII. Posito in Regibus jure vexandi impios,nulla Christianis aut saltem Catholicis imminere debent incommoda apud Ethnicos & Muhammedanos. Religio Christi manifestè vera, eamque tueri pertinet etiam ad Reges. Pœna utiles,ut Haretici in veritatem attentius oculos convertant. Quam sanctitatem in subjectis exigere debeant civiles Leges. Dissensiones in Religione politico quoque regimini noxia. Lactantii locus explicatus. Ecclesia Catholica aperta veritas, & potissimum in controversia cum Donatistis. 325

XIII. In Judaos,Ethnicos,& Muhammedanos minus asperè agendum Catholicis Regibus.Rigidius habere Hareticos fas est: & in eos tamen spiritus lenitatis est retinendus. Haretici meri,Haretici seditiosi, Postremi pœnis gravibus digni, sed non fingenda crimina. Hareticos aliena ditioni subditos plectere non licet. Errantes alii pertinaces,alii dociles. Inter primos mitius habendi,qui cum lacte biberunt errorem, quàm qui ultrò errorem adsciverunt. Attamen & hîc audienda caritatis voces,& misericordia futurus locus. In errantes non pertinaces clementiùs agendum. Qua regula Judicibus Catholicis hîc futura. 335.

XIV. Zelus ineruditus,& nimia licentia in fidei & disciplina negotiis. Quos pessimos effectus ille pariat. Scientia & prudentia si à zelo absint,quid sequi inde possit. Zelus ineruditus Novatorum. Quomodo regendus zelus. Licentia opinandi in Religione nimis nocet. Ejus exempla in Pherepone Libris.

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Quid de Peccato originali sentiant Remonstrantes ac Sociniani. Nulla injustitia Deo tribuitur per Catholicorum sententiam de originali Peccato. Cùm potuerit Deus ab initio condere naturam hominis talem,qualis nunc nascitur, potuit etiam ex Adami peccato sinere mala in hominum genus effluere.

re. *Auctoritate sacrarum Literarum confirmatur dogma de originali peccato. Apostoli locus ab interpretatione Pherepo- ni vindicatus.* pag. 359

II. *Infantes causâ unius Adami peccantis, Baptismus eis necessarius ex Traditione probatur. Antiquitas Sponsorum pro infantibus in Baptismo contra Phereponum ostenditur auctoritate Tertulliani, qui necessitatem Pædobaptismi agnovit: & in veteri Lege parvulis proselytis adhibitus Baptismus, & varia apud Judæos baptismatum genera. S. Cyprianus peccati originalis assertor perperam à Pherepono negatus.* 367

III. *Concupiscentia non bonum, sed malum homini. Quid Libidinis generale nomen interdum apud Augustinum sonet. Libido carnis, qualis nunc est, malum pœnæ, & non peccatum proprium est. Non venit ab institutione naturæ innocentis, sed peccati primi pœna fuit. Differt ab appetentia cibi & potûs. Perniciosa homini ut is animal rationale est. Pudor nuditatis in statu naturæ innocentis locum non habuit, sed post Adami lapsum effluxit, & insitus nunc omnium naturæ. Fuisset & in terrestri Paradiso voluptas carnis, sed non inimica & infesta rationi. Nisi Adamus peccâsset, neque Libidini turbidæ, neque aliis malis obnoxium foret genus humanum Scripturâ teste.* 379

IV. *Phereponus Pelagii Patronus. Episcopi Catholici propter damnatum Pelagium perperam injustitiæ accusati. Liberum arbitrium revera à Pelagianis inflatum. De qua gratia Dei disputaretur inter Catholicos atque Pelagium. Post Augustinum non adoptatæ in Ecclesia Catholica Pelagii opiniones. Consectaria quædam dura à Pelagianis & à Pherepono objecta, minimè admissa in Augustiniana Sententia de gratia & libero arbitrio. Quam gratiam negaret Pelagius. Africani Patres à Semipelagianismi nota liberati, & æquitas in eorum judiciis contra Pelagium ac Cœlestium minimè desiderata.* 397

V. *Quæ gratia Dei negaretur à Pelagio, olim notissimum. Gratia Calviniana ac necessitans ubique à Pherepono perperam affi cta Augustino & Patribus Carthaginensibus. Apostoli loca varia ab iis Patribus rectè adhibita contra impia Pelagii dogmata. Pherepони interpretationes variæ, & accusationes repelluntur. Evangelii nuda prædicatio est quidem gratia, sed non gratia, de qua S. Paulus & Patres Africani agebant.* 407

VI. *Orandi quidem Dei utilitas in hominibus, sed non necessitas, à Pelagio admissa. Aliæ Pherepони accusationes confutantur. Non omnia Dona Evangelica Pelagius confessus est. Gratia Dei, cùm opponitur Legi in sacris Literis, non semper Evangelium merum significat, ut Pherepоnus & Hammondus putant, sed etiam beneficia Dei per Evangelium collata, & præsertim fidem & caritatem. Deum impossibilia non jubere, Augustini & Ecclesiæ Catholicæ sententia est. Pelagiani inimici gratiæ Dei.* 419

VII *Voluntarium & liberum Pherepоnus putat ab Augustino confusa. Quid sint libertas essentialis, & libertas accidentalis humani arbitrii. Quid necessitas essentialis, quid accidentalis, quid antecedens, quid consequens. Arbitrium hominum semper liberum ab antecedenti necessitate, semper præditum essentiali libertate. In hac sententia semper fuit S. Augustinus, uti ex multis ejus locis ostenditur. Nulla in Deo antecedens necessitas, eique etiam tributa à quibusdam libertas in amore sui atque virtutis. Præscientia futurorum in Deo non tollit arbitrium homini liberum. Deus prævidet, libere homines peccatores. Idem in Deo sunt præteritum, præsens ac futurum; quare ejus præscientia non lædit arbitrii humani libertatem.* 432

VIII. *S. Augustinus cùm deperditum in homine liberum Arbitrium ait, solùm de Libertate accidentali & consequente ad bonum faciendum loquitur, neque essentialem, seu antecedentem necessitatem ad malum homini tribuit, sed accidentalem & consequentem. Quid sint hæ necessitates ac libertates, ostenditur. Afferuntur & explicantur varia Augustini loca. De libertate*

tate tantùm accidentali ad bonum inter Catholicos & Pelagianos lis fuit. Potestas, non Libertas operandi boni in hominibus deperdita post peccatum Adami. Quæ similitudo intercedat inter hominem factum in bello servum, & hominem peccato addictum. Arbitrium tunc liberum ad Bonum, si liberetur à Deo. Correptio ac Oratio utiles ac necessaria in sententia quoque Augustini. 447

IX. *Sententia de descensu Christi ad Inferos ad fidem spectans à Pherepono improbata. Quid hîc certò credendum, quid sit dubium Psalmi XV. locus à Sancto Petro laudatus, Catholicorum sententiam probat. Pherepontus eum Psalmi locum absonè interpretatus. Davidis verba ad unum Christum referenda. Vox Hebraïca* Scehol *Inferos etiam, & loca animarum post corporis mortem significat. Talem ejus esse sensum in Psalmo laudato vox Græca* Hades *à Sancto Luca adhibita evincit. Alia argumenta in hanc rem. Sententia Hebræorum de infernis animarum sedibus; &* Scehol, *eodem sensu ab Interprete Syriaco usurpata.* 461

X. *Non Apostolicâ Fide, sed Apostolicâ Sede legendum in quodam Augustini loco. Pherepone somnia varia hîc nobis obtrusa. Alia Auctoritas veritatis, alia jurisdictionis. Quid commune cum cæteris Ecclesiis Catholicis, quid suprà cæteras habeat Romana Ecclesia. Eo in loco Augustinus à Pherepono minimè intellectus. Episcoporum continuata successio in Cathedra Romana inter Notas veræ Ecclesiæ computata, ab Augustino aliisque vetustioribus sanctis Patribus. Tertullianus ejusdem sententiæ fuit. Consensus & judicium Christiani Populi suum quoque robur habet in controversiis de Religione.* 477

XI. *Miracula in Ecclesia Dei patrata, à Novatoribus & à Pherepono in dubium revocantur. Excessus prudenti Catholico fugiendi in iis credendis. Miracula quædam certissima fuere. Stratagemata & fucus iniquè appellantur à Pherepono, cujus Sophismata in hanc rem exploduntur. Augustinus mendacio infensissimus; & Pherepont calumnia contrarium insinuantis. Nulla impostura nota, & omnia veritatis signa*

confluunt in miracula ab Ambrosio & Augustino narrata. Cæci Mediolanensis sanati ad Reliquias sanctorum Gervasii & Protasii Historia expeditur ab aëreis Pherepon objectionibus. Ambrosius in ea narratione fide dignissimus. Dæmones ab obsessis corporibus revera depulsi. Phereponus sacras Literas per latus oppugnat. 486

XII. *Cultus religiosus Angelis ac beatis hominibus adhibitus, contra Pheretonum defenditur Superstitionis suspicio frustra hic à Pherepono injecta. Preces pro piis defunctis auctoritate Scripturæ sanctæ, Traditionisque nituntur Non aliter sentit S Cyprianus, cui Tertull anus praivit. Votum sacræ virginitatis præstantius, quàm nuptia. Pheretoni objectiones repelluntur. Apostoli apertum suffragium pro Dogmate isto.* 501

XIII. *Mendacium semper malum: ejus patrocinium à Pherepono susceptum, positis quibusdam circumstantiis; sed sine ullâ validâ ratione. Joci nonnulli è mendaciorum familia excludendi. Phereponi calumnia dictitantis, Patres tam rigidè fuisse infensos mendacio, ut ipsi postea tutiùs mentirentur.* 511

XIV. *Criticæ artis abusus non unus, & Pherepono potissimum familiaris. Quæ de conversione sua ad Deum Augustinus narrat, superstitionis ac fraudis iniq; insimulantur ab eodem Censore. Depulsa ab Augustino inanis gloriæ quæsitæ accusatio, à Pherepono in ipsum concinnata propter Libros Confessionũ. Ejusdem Augustini virtutes & sanctitas variis Phereponi calumniis & sophismatibus erepta. In Mallio Theodoro laudãdo an excesserit Augustinus. Sinceritas ejusdem vindicata ab objectionibus Phereponi, Non in controversia cum S. Hieronymo, non in cooptatione sua ad Episcopatum, non in declarando Heraclio successore suo, Augustinus peccavit.* 516

XV. *Nimius sui amor falsò objectus à Pherepono S. Augustino, cujus conatus in Pelagiũ ejusq; errores fluxerunt ab amore unius Catholicæ Veritatis. Ficta mansuetudo in hæreticos perperã affictaCatholicis Episcopis. Comprimen-*

da

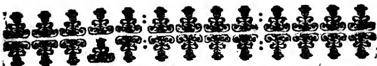
dæ Hæreses vix orta, neque erroribus concedendus nimia lenitate aditus. Convicia & contumeliæ variæ Phereponi in S. Augustinum. Quàm hæc hominem christianum & criticum dedeceant. Quanto contemptu feratur ille in omnes sanctos Patres. 534

XVI. *In sanctorum Patrum Libris distinguenda Scientia dogmatum, Legumque moralium, ac pietatis, à Parergis, hoc est, à rebus ad artes profanas spectantibus. In his nihil interest, an interdum defecerit, imperitique deprehendantur. At in illa præcipua Scientia eximii fuere, ideoque veneratione ac laude digni. Allegoricæ sacrarum Literarum interpretationes non vituperandæ apud sanctos Patres, & quando utiles illæ aut inutiles sint. Phereponi artes, ut Augustinum deprimat. Lumen à Cœlo rogandum, ut veritas capiatur, errores evitentur. Hebraicæ Linguæ peritia an & ubi necessaria Theologiæ cultoribus. Drusii & Grotii exempla Catholicæ Religionis veritatem confirmant.* 544

XVII. *An loquentibus de divinis rebus novas voces adhibere liceat, ac licuerit. Necessitate compulsi Ecclesiæ Patres tot quæstiones pertractarunt, ut ab Hæreticorum technis ac erroribus Catholicam veritatem liberarent. Injusta criminatio Phereponi contra Augustinum tribuentem Monicæ matri suæ quædam in Libris de Ordine. Iidem Libri à Pherepono nullo jure contempti. Ad Ordinem politicum spectat in Urbibus tolerare Meretrices, ne pejora mala subsequantur. A Fanatismo ac Enthusiasmo quàm longè abfuerit Augustinus. Quibusdam hominibus non necessarii Codices sacræ Scripturæ. Sapientiæ Liber cur Salomoni adscriptus, & nihilominus Canonicus reputatus. Augustinus de Gothis agens in vastationes Urbis nihil dissimulavit. Alia Phereponi tela in sanctum Augustinum repulsa.* 557

FINIS,

Appro-

Approbatio Regii Censoris.

EX Mandato Illustrissimi Galliæ Cancellarii, Ego sacræ Facultatis Parisiensis Doctor Theologus, ac librorum Censor Regius, legi & exploravi diligenter libros tres sub nomine *Lamindi Pritanii de Ingeniorum moderatione in Religionis negotio, ubi quæ jura, quæ fræna futura sint homini Christiano in inquirenda & tradenda veritate, ostenditur; & sanctus Augustinus vindicatur à multiplici censura Joannis Phereponi*: Opus, meo quidem judicio, eximium ac multùm utilitate multiplici commendandum; in quo suspexerint æqui omnes rerum æstimatores literatissimi & candidissimi Scriptoris sincerum veritatis ac Religionis amorem, variam & summam eruditionem cum modestiâ summâ, gravem sermonis elegantiam, lucidum rerum tractandarum ordinem, meditatam in tradendis scribendi, ut par est & incumbit hominibus christianis, legibus sapientiam, exquisitæ & temperatæ Criticæ specimen, & exemplum omnibus probandum, nervosæ Censuræ laudabilem æquitatem adversus Censorem iniquum, & Criticum non satis temperantem, &c. Quapropter luce & laude publicâ dignissimum mihi videtur. Datum Parisiis, die decimâ-nonâ Junii 1713.

ANQUETIL.

DE

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Veri & Boni præstantissima natura. Nullum Verum est, quod quærere suapte naturâ non liceat, & discere non sit honestum. Quæ sententia ab objectionibus liberatur, & sancti Augustini auctoritate firmatur. Veritatum duplex genus: alterum scientiam, alterum persuasionem parit. Ordo quidam inter veritates. Quæ potissimùm ad Religionem spectant, investiganda.

DE Vero ac veritate locuturis in hoc opere, nulla nobis erit quæstio de veritate illa, quæ inter morum virtutes connumerata, justitiæ in hominum commercio retinendæ plurimùm conducit: Veracitatem peculiari & commodiori nomine appellamus; eáque sita est in concordia enuntiationis externæ cum interno judicio nostro, nempe cùm lingua menti respondet, & fallere nolumus alios, quamvis fortasse nos in-

ſcii vel judicando, vel loquendo fallamur. Aliorum ſit de hujuſmodi virtute diſputare. Nos illius uſum retinentes, de vero agimus, ſive de veritate, quæ rebus ipſis ineſt, & Philoſophiæ,Theologiæ,Eruditionis,aliarúmque Scientiarum & Artium eſt ſcopus. Atque de iſto vero, cujus ditio latiſſimè patet,ità hìc agendum eſt nobis, ut omiſſis ſupervacaneis utiliora ſolùm ac neceſſaria tractentur. Erit igitur nobis iſta diviſio. Primò inveſtigabimus, quæ futura ſint jura & frena quærentibus verum; tum quæ tradentibus, ſive alios veritatem docentibus.

Quærere autem verum alicujus rei,nihil aliud eſt ex eruditorum ſententia,quàm utrùm,& qualis aliqua res ſit,inveſtigare. Verum invenire, nihil itidem aliud eſt, quàm utrùm,& qualis ſit aliqua res, deprehendere.Quorum quidem primum nobis ratione utentibus unicè conſentaneum eſt,alterum verò planè jucundum. Imò tota ratio beatæ vitæ ac felicitatis,ad quam à natura inſtituti, volentes nolentéſq; contendimus, & per ſolam Chriſtianam Fidem pervenire poſſumus,in cognitione veri,atque amore boni conſiſtit. Bonum enim & verum in Deo veluti in ſuo centro exiſtunt, ſive ut congruentiùs loquamur, Deus eſt ipſa veritas ac bonitas, quippe de ipſo ait: *Ego ſum via, veritas, & vita*, Joan XIV. 6. Cùm autem æterna Dei clementia mundum condere voluerit, hominémque conſtituere tam admirabilis operæ ſpectatorem, verum quoque, & bonum, effudit in cunctas creaturas,ut quidquid eſſet, verum eſſet; & quidquid verum eſſet, ſaltem quatenus eſt verum, bonum etiam eſſet. Deinde humanos animos ſtimulis ingenitis ad quærendum verum &bonum incitavit: ac proinde quemadmodum in illud motu perpetuo intellectus fertur, ità & in iſtud humana voluntas. Hinc Tullius lib. 1. Tuſcul Quæſt. *Ineſt*, inquit, *mentibus noſtris inſatiabilis quædam cupiditas veri videndi*; & lib 1.Offic. *In primis eſt hominis propria veri inquiſitio atque inveſtigatio.* Quod cùm invenire nobis contingit ſecundùm regulas à Chriſtiana Fide præſcriptas, tunc in terris felicitatem illam nobis inchoamus, quæ ſumma perfecta, atque æternùm duratura aliquando ſperatur in cœlis.

Inquirendum igitur eſſe verum, & natura ſuadet, & ratio docet. Nullum autem verum eſſe arbitror in tanta varietate humanarum divinarúmq; rerum, quod generatim loquendo quærere nobis non liceat,&invenire non ſit honeſtum. Paradoxum id primâ fronte nonnullis fortè videatur animo volventibus, quæ & quanta mala paſſim fluant

fluant è notitia quarumdam veritatum. Sed non secùs statuendum ostendit veritatis ipsius natura. Nam quodcumque verum est, si mente percipiatur, intelligentiam vel scientiam parit in nobis, animúmque nostrum, luce suâ modò parùm, modò multum, sed semper aliquantulum, illustrat: quod certè homini semper est optimum. Et quis amabo neget, ignorantiam inter mala perniciosa referendam? At istud malum, cujus nemo est expers, ab una intelligentia ac scientia depellitur, hoc est à veri cognitione. Proinde necesse est, veritas ejúsque possessio, bona sint maximè expetenda. Et sanè quando nobis contingunt, ad sapientiam instruunt animum, propioréſque nos faciunt (quantùm licet post tantam primi parentis ruinam) illi beatissimæ conditioni & mentis vivacitati, quam & nos consecuturi fuissèmus, nisi unus ille peccâsset. Quod etiam evidentiùs elucet ex eorum beatitate, quos cœlo Deus donavit. Quidquid enim mortalium genus intellectu consequi frustra cupit, immortalibus iis spiritibus apertum est in Deo; beatámque illorum sortem mirum in modum auget ac perficit. Neque miseræ, ut est apud nos, ignorantiæ, ullus esse aut excogitari locus potest in tranquillissimo illo scientiæ & veritatis Regno.

Non defuturos tamen puto, qui hac in re hæsitent, nobisque occurrant his fortasse rationibus. Bona quoque sunt omnia, quæ sunt; & boni amor non Deo solùm naturalis, sed etiam homini ipsi est insitus, nostrámque potissimùm in æternæ vitæ felicitatem constituet. Nihilominus multa sunt delectabilia, atque utilia bona, quæ amare homini in terris sit nefas, & fugere atque execrari honestissimum. Vicissim igitur veritates occurrere possunt, imò etiam occurrunt, rectis probéque instructis mentibus omninò evitandæ, utpote quæ nihil aliud, si percipiantur, adferre possint, quàm perniciem animis ad sublimiora tendentibus. Et cui, quæso, tam parum cordi sit pudor, ut honestum censeat, tot vera facta, ac probra discere, quæ umquam peregit ingeniosissima in vitiis hominum quorumdam luxuria? Malè procul dubio secum ageret, qui facultate oblatâ noscendi, quæcunque in secessu Capreensi abs Tiberio Cæsare perpetrata fuerunt, menti suæ committere vellet, neque aversaretur noscere *sellariam sedem arcanarum libidinum*, ut Suetonii verbis utar, & *monstrosos concubitus à spintriis* excogitatos, & omne genus libidinis, in quod se effudit impurissimus ille Princeps. Non esset hoc illustrare, sed fœdare legentis intellectum, & quisq; bonus

nefandæ hujus veritatis potiùs ignorantiam quàm scientiam sibi optet. Ad hæc, multa quidem mendacia, & fallaciæ innumeræ, sed aliquæ tamen fortassis veritates in magica arte veneficiorum cantionúmque magistra habentur. Eas verò discere, imò vel attingere, justissimis legibus vetantur homines: quod & de aliis hujusmodi rebus dicendum succurrit. Itaque nihil minus verum videatur, quàm quòd nulla sit veritas, ad cujus inquisitionem convertere animum, ad cujus inventionem lætari nobis non liceat.

Sed hìc distinguamus oportet jura veri & boni, quantùm spectat ad humanam naturam, & ad honestæ felicitatis consecutionem. Veri commercium cum solo intellectu nostro esse potest; boni verò cum voluntate, ut cum Peripateticis loquar. Ejus natura poscit, ut intelligatur; istius, ut ametur. Et quanquam intelligamus ipsum bonum, tunc etiam non aliud, quàm verum intelligimus, h. e. animo percipimus veritatem alicujus rei, prout verè est aut honesta, aut utilis, aut delectabilis. Rursus amamus verum, sed illud amamus sub specie boni, & prout bonum est. Cùm igitur naturale sit homini verum intelligere, & bonum appetere, seu amare, nullum est verum, quod noscere; nullum est bonum, quod amare ex natura sua nobis non liceat. Sed postquam in calamitatem maximam, quam nemo non sentit, conjecta est hominis natura, tum factum est, ut duo turbarent, perverteréntque sæpissimè nobilem cursum intellectûs & voluntatis nostræ. Ista duo sunt, falsum & malum, quorum uno intellectus, ut ità dicam, corrumpitur, ac læditur, altero voluntas. E falso in intellectum error manat, cùm nempe vera pro falsis, falsa pro veris accipimus, & credimus. E malo in voluntatem profluit peccatum, cùm videlicet bonum tanquam malum fugimus, malum verò tanquam bonum amplectimur, & amamus. At sicuti affirmare cogimur, cum notitia veri nunquam mentis adesse errorem, ità nihil dubitandum est, quin & inde abesse possit voluntatis peccatum. Nam quando alicujus malæ, ac inhonestæ rei veritatem discimus, non continuò malum eligimus, sive diligimus; sed illius rei veritatem, ejúsque veritatis cognitionem amare in nobis possumus, simúlque rei malitiam, deformitatem, ac vitiositatem voluntate aversari & odisse in aliis. Quare non ex natura sua verum nocere potest, sed ex pravitate tantùm hominis bono abutentis; atque eâ ratione, & nos concedimus, esse posse quasdam circumstantias, quibus positis nefas sit homini quasdam veritates perquirere,

cùm

cùm videlicet istæ in pravum finem perquiruntur, aut verisimile periculum subest, ne infirmitatem animi discentis percepta veritas ad malum trahat, aut etiam solicitet. Ità & bona sunt, quæ positis quibusdam circumstantiis malè ab homine eliguntur, & rectè à ratione vetantur. At id non accidit, quòd verum & bonum mala unquam sint ex natura sua, sed quòd concupiscentia nostra iisdem abuti possit, aut abutatur contra ordinem à Deo constitutum, & à ratione, ligibúsque nobis significatum.

Nihil est ergo, quòd libidinosæ voluptatis flagitia in medium advocemus, ut ex eorum fœdissimo aspectu veritatem interdum sordere ostendamus. Certè ista curiosè rimari aut periculum, aut crimen erit. At ne in istis quidem mala dicenda est spectata in se veritas, quæ semper honesta, sempérque utilis esse potest, sive sit, & cognoscatur in vitiis, & ab iis fugiamus, sive in rectis operibus, ut ad ea imitanda festinemus. Quippe in his, uti & in cognitione cujusque aliûs rei nefariæ flagitiosæque, duo attendenda sunt, verum, & malum. Istud, quia voluntati perniciosum, perpetuò abhorrendum, nobísque evitandum: illud, quia erudiendo intellectum scientiam parit, nunquam, si spectetur in se, improbandum. Quanquam igitur nemini auctor sim, ut sine discrimine & moderatione in cujuscumque veri inquisitionem incumbat, attamen affirmandum reor, quidquid mali nonnunquam importat cognita veritas, non veri naturæ optimæ tribuendum esse, sed corruptioni humanæ naturæ, quæ sibi parum cavens medicinas in venena convertit. Idque exemplis etiam constat. Nam si libidinis, quam de nobis opposuimus, arcana cognoscere nefas esset, ratióque interdiceret, pessimè profectò de nobis mererentur, gravémque honestis legibus inferrent injuriam, qui disciplinam morum prosecuti, Latinis literis tot experimenta luxuriæ consignârunt, omniúmque vitiorum, ut ità dicam, latebras excussêre. Deinde sibi malè prospicerent, quicumque Catholico in Clero aures quotidie commodant pœnitenti populo sua crimina accusanti. Ingenti demum periculo obnoxium foret eorum munus, qui magicis artibus, aliísque criminibus evertendis præsunt; neque enim fieri potest, quin plurium scelerum veritatem discant, dum damnant. Sunt quidem, quibus non satis probatur institutum & zelus Theologorum quorumdam proferentium in lucem tot probra luxuriæ, cùm in eorum libris non improbi minus ad malum, quàm probi erudiantur ad bonum. Sed

 ad

ad propositum nostrum scire hoc sufficit alia utique esse discendi veri, alia tradendi jura. At certè Sacerdotes & Magistratus in Ecclesia Dei constitutos ad audiendas piorum Christianorum confessiones, & ad eliminandas magicas artes, aliáque populorum flagitia, nemo sanæ mentis insimilet eo nomine, quòd veritates quasdam ediscant, quas ignorare præstet, quàm scire. Discunt ii medicorum more vulnera & vitia, quæ in aliis sanent, in se non admittant; & dum alienæ prosunt voluntati, non metuunt suæ.

Quæ hactenus deduximus ad commendandam veritatis indolem, semper in se honestam, & nostro solùm vitio interdum perniciosam, multorum auctoritate confirmari possunt. Unus tamen instar omnium erit mihi Sanctus Augustinus. Quærit ille Cap. 1. lib. 1. de lib. Arb. num quid mali esse possit disciplina, seu discere, quod discipulorum est, uti Magistrorum doctrina, sive docere. *Quis audeat*, respondet Evodius, *dicere malam esse disciplinam? Mihi bonum videtur.* Gui Augustinus: *Benè sanè, siquidem scientia per illam datur aut excitatur; nec quisquam nisi per disciplinam aliquid discit.* Ubi verò addidit, se arbitrari, nulla mala, immò nihil nisi bonum, per disciplinam percipi, frustrà quærendum ait, *à quo malè facere discamus*; siquidem *non discuntur mala; aut si discuntur, vitanda, non facienda discuntur.* Cùm tamen Evodius dubitare videretur, aliam esse disciplinam, per quam benè facere, aliam, per quam malè facere discamus; *Saltem*, inquit Augustinus, *intelligentiam nonnisi bonam putas. Istam planè*, reponit Evodius, *ità bonam puto, ut non videam, quid in homine possit esse præstantius, nec ullo modo dixerim aliquam intelligentiam malam esse posse.* Hinc Augustinus dicere pergit: *Si ergo omnis intelligentia bona est, nec quisquam, qui non intelligit, discit, omnis, qui discit, benè facit; omnis enim, qui discit, intelligit; & omnis, qui intelligit, benè facit.* Dum autem intelligentiam quamlibet Augustinus laudat, utique intelligentiam, disciplinámque veri significat; neque enim falsum disci intelligive propriè dicitur. Itaque perspectâ institutione naturæ ambigendum non est, quin generaliter loquendo liceat homini verum quodvis indagare, sibíque etiam de illius inventione gratulari, dummodo altè in animis nostris hæreat semper effatum istud: *Bonum quidem esse omnia scire, sed non omnibus uti*; & veritatum earum non esse nobis curiosè comparandam notitiam, quæ illustrare quidem intellectum possint, sed voluntati perversæ faces simul ministrare ad flagitia.

Nunc progrediamur. Amplissima boni veri familia in quamplurimas classes dividitur. Nos cæteris divisionibus dimissis, & de solo vero loquentes, veritatem nunc dividimus in duas acies. Siquidem altera est veritas, quæ scitur; altera, quæ creditur. Priorem in nos immittit accuratus usus externorum sensuum, ubi ad eorum fidem accedat examen, atque consensus rationis, aut quando illam ipsa ratio detegit, adhibitis in consilium & præsidium artibus, omnibúsque Logices & Scientiarum documentis. Alterius veritatis, quæ creditur, compotes nos faciunt probabiles & verisimiles rationes, aliena auctoritas, seu famæ traditio non temeraria, ad nos transiens per Historias germanas, per majores & æquales nostros fide dignos, pérq; alia humani comercii subsidia. Ut autem posterioris hujus veritatis notitia solet appellari persuasio, cujus tamen interdum ejusmodi est vis ac pondus, ut firmitatem assensúmq; in intellectu non minorem, quàm altera obtineat & exigat; ità prioris veritatis cognitio strictiore vocabulo scientia nuncupatur. Nihil enim moramur, quid Arcesilas, quid Carneades, & Pyrrho cum toto Scepticorum, Academicorúmq; grege obloquantur, qui cùm cæterorum Philosophorum cautissimi esse vellent, aut videri affectarent, omnium ineptissimi evaserunt, pejora deliria amplexi; nam sublatâ protervè omni scientiâ, ne hoc quidem, quod certè par erat, fateri cum Socrate amârunt, se hoc unum scire, quod nihil scirent. Horum sententiam & tempus exarmavit, & ratio recta dudum confecit, nostrísque præcipuè temporibus ridendam exhibent tot artes, disciplinæque latæ regnantes. Et sanè, ut cum Lactantio loquar lib 3. c. 6. div. Inst. *Nos omnia scire non possumus, quod est Dei; at neque omnia nescire, quod pecudis. Est aliquid medium, quod est hominis, id est scientia cum ignoratione conjuncta & temperata.* Illud quidem, sed non sine dolore, fatendum est, in comparatione ignorantiæ perquam curtam fuisse, sempérque fore, hominibus suppellectilem scientiæ. Quemadmodum enim honesta bona, quæ amanda sunt nobis, facilè noscuntur, difficilè amantur; ità & verum, quod noscendum sciendúmque nobis esset, facilè ab omnibus appetitur, ac amatur, at difficilè invenitur, & noscitur. Nihilominus multas veritates hîc intelligi & sciri, nemo nisi inverecundæ frontis neget, nisi mentis infirmæ non sentiat. Latiùs longiúsque etiam patet earum veritatum campus, quas non scimus quidem, sed credimus, opinione scilicet, non scientiâ ducti. Medium verò inter persuasionem, & scientiam,

tenere locum, & cum utraque participare videtur fides, quæ Religionis veræ firma persuasio est. Accedit ista ad prioris naturam, robore verò vel ipsam superat scientiam; quippe è cœlo delapsa, divináque auctoritate nixa, animos hominum beatissimè allicit & vincit, ibíque tali insidere vi solet, qualem nulla hominum violentia, nullus mortis terror vincere aut infirmare deinceps possit. Uti verò in dilectione bonorum, ità etiam inter tam diversas veritates hic ordo constitutus est, ut infimum pretium, & locum obtineant, quæ ad corpus pertinent infra nos positum; medium, quæ ad rationalem animam; supremum verò, quæ ad beatam immortalitatem animæ corporísque olim resurrecturi spectant. Et cùm nihil sine ordine aut pulchrum, aut perfectum esse possit, tum præceptis suis Deus conditor, tum ratio magistra, & natura nutrix internâ pulsatione nos ad hunc ordinem in veritatis investigatione servandum quotidie impellunt atque hortantur. Nempe ante omnia, ut in Evangelio præcipitur, *quærendum est Regnum Dei*, ad quod studium refertur in primis veritatum illarum inquisitio & cognitio, quibus ad regnandum cum Deo aptissimi efficimur. Deinde eruditio animi, scientiarum splendor, atque humana sapientia præ cæteris diligenda atque æstimanda sunt, ne qui ratione bestias superamus, miserabili ignorantiâ nos ad illarum conditionem demittamus. Postremò comparandæ veritates, per quas corporeæ vitæ creari possit incolumitas, ornamentum, atque honesta voluptas. Sed quota pars hominum est, queis eximius iste ordo servetur? Eorum plerique toti sunt in inquirendis infimis veritatibus, nihílque soliciti de illustrando benéque informando per sapientiam animo, totam felicitatis rationem collocâsse videntur in scientia & usu voluptatis corporeæ, commodísque terrenæ vitæ. Alii verò ità se quibusdam scientiis, disciplinísque liberalibus tradunt, atque ità in iis habitant, ut, si non contemnere, at oblivisci certè videantur potissimum humanæ vitæ negotium. Si Græcarum, Romanarúmve Antiquitatum peritos, si humani Juris, aut Physicæ, aut Geometriæ se scientissimos, si in mitioribus literis se ingeniosos, & in disputationibus acutos efficere & prodere possunt: tum sibi mirificè plaudunt, facíléque seponunt omne studium veritatum illarum, quarum scientia, & meditatio probos in hac vita, beatissimos in altera homines facit. Ab utrísque igitur peccatur, non proptereà, quòd infimis aut mediis veritatibus dent operam,

(verum

(verum enim discere ex sua natura malũ non esse jam constituimus) sed quod in summis quoq; addiscendis, & contẽplandis, parem, sive majorem non ponunt operam, ordinémque divinitùs constitutum aut tantâ socordiâ posthabent, aut tantâ ambitione evertunt. Hinc Aug. in lib. de util. credendi, cap. 11. Intelligere, inquit, *semper sine vitio est. Intelligere magna, & honesta, vel etiam divina, beatissimum est. Intelligere autem superflua, nihil nocet, sed fortasse discere nocuit, cùm tempus necessariorum occuparent.*

In tanta ergo veritatum copia distinguendæ præsertim sunt delectabiles à necessariis. Nam delectabilium quidem veritatum ignorantia laude sæpè careat, nunquam culpa censeatur; ignorare verò necessarias veritates, non culpæ tantùm datur, sed etiam in maximas miserias hominem devolvere solet. Quare à nemine prudente vituperabitur, qui canendi, pingendíve, ciborúmque apiciana industria parandorum scientiam negligat, tametsi multa inde corpori obvenire possit delectatio; contra verò desipere dicatur quodammodo, qui quid corpori noceat, quid valetudini sit necessarium, quæve pericula immineant, planè ignoret, & discere nolit. Quis non sentit, quantopere corporis nostri curam nobis natura commendet? Ejus profectò societatem odisse, & sine gravi consilio, aut sine veræ fidei virtutísque conservandæ causâ, nos ab ipso liberare, infirmi nimium & aberrantis animi est, legibúsque adversatur à Deo, atque à natura positis. Simili ratione vitio nobis nequaquam vertatur, si à Mathematicis Disciplinis, si ab Artibus liberalibus, si ab Historiæ prophanæ, Physicæque studio abstineamus, quamvis ingenti cum delectatione hisce adminiculis excolatur animus, & amplificetur rationis regnum. Et contrà nemo nos excusatos habeat, ubi ignoremus, & cognoscere nolimus; quæ officia, quæ virtutes, qui mores exigantur à legibus, tum ad prudenter honestéque vivendum, tum ad continendam societatem humanam. Ex quo enim nos natura fecit, non bruta, sed ratione utentia animalia, neque solitarios esse voluit, sed propinquis, amicis, civibus, cæterísque mortalibus per domos, per urbes, per diversa jura & commercia conjunxit: tunc imposita nobis necessitas ea noscendi atque intelligendi, quæ honestatem vitæ alant, quæ prudentiam adferant, quæ nos in omni officiorũ genere peritos expeditósq; efficiant.

Nihil autem hominibus magìs futurum est cordi, quàm ea perspecta habere, quibus erudimur in veri Dei reli-

gione. Ad beatam æternitatem nos perducere potest una religio, nimirum credere, quæ de Deo credenda sunt, & Deum colere ac amare eo cultu & amore, quem ipse nobis præscripsit. Itaque cùm religio vera, tum singulæ istius religionis veritates præ omnibus inquirendæ sunt nobis, inter quas tamen aliæ necessariæ, aliæ utiles tantùm & delectabiles. In comparatione istius veritatis quidquid splendoris, quidquid utilitatis in humanarum disciplinarum curriculo habetur, inane est, & flocci faciendum, ut non injuriâ insipientissimos omnium & infelicissimos appelles tot veteres Philosophos ac Sapientes, quos æterna quidem fama nobis commendavit, ignorata autem sive contempta religio vera abjectissimos in oculis Dei constituit. Quòd si tantum est religionis negotium, ut cætera præ illo negligenda, & posthabenda videantur, dubium non est, quin omnem ad illius veritatem assequendam convertere debeamus cogitationem, & curam, atque adeò sit enitendum, ut ne cùm totam literis & veritatis inquisitioni vitam dederimus, id unum adhuc nobis restet ediscendum, quod unicè scire juvat, & probè tenere necesse est. Atque hoc quidem nobis de veritate scribere volentibus in primis ante oculos erit. Nam religionem veram, aut quòd illam satis non inquirant, atque adeò ex inertia, ignorare solent homines innumeri; aut quòd nimium inquirant, & ingenii ambitione in transversum agantur, perdere interdum possunt. Quid itaque juris habeat, & quos fines habitura hìc sit humanorum ingeniorum meditatio, in posterum differetur; & si quid proditum fuerit, quo non solùm ad necessarias religionis veritates credendas, sed etiam ad reliquas ejusdem utiles & delectabiles veritates eruditè pertractandas, tutior ac planior via demonstretur: neque nos suscepti laboris, neque alios lectionis adhibitæ fortasse pœnitebit.

CA-

CAPUT II.

Ut Religio vera noscatur, an à dubitatione sit instituendum iter. Dubitandi necessitas, ut error evitetur; & pericula, ne veritas amittatur. Prudens dubitatio commendata, temeraria verò repudianda.

APeruimus amplissimum campum humanis ingeniis, cùm nullum esse verum diximus, quod honestum ex sui natura non sit investigare & cognoscere, simúlque posuimus, verum, quod ad Religionem pertinet, non honestè solùm posse quæri, sed necessariò quærendum, sciendúmque esse. Quod si quærere veram religionem oportet, consequens est etiam, ut adhibere liceat ac oporteat rationem quærendi omnium aptissimam, per quam quæsita inveniantur. Jámque nonnulli accedunt, quibus nulla fortasse opportunior occurrat ratio, quàm à dubitatione instituere inquisitionis iter. Quo enim modo veram religionem quærere, & assequi possint homines, nisi primùm dubitare incipiant, utrum religioni veræ nomen jam dederint, an in errore versentur, & dubitando investigent, inter tam varias à populis usurpatas religiones quænam sit falsa, quænam sit vera religio? Et ista sanè inquirendæ veritatis ratio, quâ mens humana omnibus anteceptis opinionibus valedicens, nulli rei, nisi perspicuis argumentis probatæ assentitur, à Socrate manavit, & ab Academicis, aliisque Philosophis summoperè laudata, proximéque præterito sæculo à Cartesio potissimum instaurata, ac temperata, nunc utramque recentium Philosophorum paginam implet, quippe quæ ad verum inveniendum, aut saltem ad errorem evitandum, non parum conducat. Ex horum ergo sententia consequi videretur, nefas non esse religionem suam in dubium revocatam expendere. At aliis secus videbitur; nam ubi de religione omnibus relinquatur dubitandi facultas, mirum est, quot religioni veræ excidia creari possint, & quot erroribus janua aperiatur. Qui dubitare incipit, animóque statuit, nonnisi evidentibus & perspicuis rebus assensum dare, & ubique ne fallatur timet: aut æternùm de omnibus dubitaturus est, quod Scepticorum filiis accidit; aut multum quidem falsi, sed unà cum eo multum etiam veri exscindet ac repudiabit; quod ambitiosis ingeniis non sine ingenti infelicitate ple-

plerumque contingit. Præterea quicumque in religione vera titubare cœpit,& de sua fide incertus esse, jam infidelis est,& certo bono renuntiat,ut incertum exquirat. Quæ cùm ità sint, & cùm unicuique persuasum sit, veram esse religionem suam,cæteras autem falsas: nemo proinde sibi licitum arbitrabitur, fidem suam in dubium revocare, bellúmque erroribus indicere, quos tamen convellere non possit,si religioni sibi ducat,incipere de ipsa religione dubitare.

Itaque in ipso argumenti suscepti vestibulo jam nobis gravissima impedimenta occurrunt, à quibus nisi nos expediamus, omnis progrediendi spes sublata videatur. Id autem præstitum faciliùs ibimus, postquam nonnulla præmiserimus utilissimæ quæstioni dirimendæ perquam necessaria. Primò igitur ex omnium consensu liquet, naturale ac universale hominibus desiderium esse,& jus evitandi erroris,aut expellendi,cùm illum incautè induerint. Etenim errare,& falsum credere,ex ipsa naturæ institutione contrarium est homini,eúmque in maximas,atque etiam æternas calamitates protrudere potest.Secundò dicimus,ex hoc jure aliud effluere,nempe licere cuicumque iis uti subsidiis, quæ tum ratio, ac natura,tum honestæ artes à sapientibus doctísque viris excultæ tradiderunt, ut per illa vitari,deponive possit error.Imò scientiæ artésque ipsæ nihil aliud ferè sunt, quàm hujusmodi subsidia. Ipsæ tamen artes ac scientiæ aliis indigent peculiaribus subsidiis;quibus se suósque cultores arctiùs regant. Si secus fecerint,interdum erroris,non veritatis,magistræ evadunt, & infida ad verum dignoscendum, errorémque auferendum,subsidia fiunt.Criteria veritatis nuncupamus hujusmodi peculiaria subsidia, eorúmque scientiam appellare Criticam possumus, si hoc nomen latiùs, quàm soleat, usurpare placet. Excurrunt autem criteria per quamlibet scientiam, & artem, eorúmque ope quid certum, quid probabile,quid dubium,quid fictum ac falsum fit, ubique rimatur, & non rarò cognoscimus. Nimirum iis præeuntibus, solicitóque examine singula pensantibus, & secernentibus, sæpè discimus, quos errores invexerit, & invehat aut perversa ratiocinatio,aut vis præjudicatæ opinionis, & imperium affectuum in nobis regnantium, aut nimium erga antiquitatem obsequium, nimiúmve recentiorum temporum amor, aut immodica fides habita nostris sensibus, Præceptoribus, Majoribus, Historiis, aliisque humanæ vitæ fallacibus documentis. Dicam uno ver-

verbo: faciunt hujusmodi præsidia, ne temerè credamus, ne falsa aut dubia pro veris aut certis, certa & vera pro dubiis & falsis habeamus Quocirca cùm & ratio prodiderit, & sapientissimi viri passim commendent, ac adhibeant horum subsidiorum apparatum in insectatione erroris, & inquisitione veritatis: neque dubitari, quin rectus illorum usus cùm maximè honestus ac utilis, tum etiam interdum necessarius sit omnibus, errorem fugere, & verum assequi optantibus.

Tertiò, inutilia planè forent ista ad errorem evitandum ejiciendúmque subsidia, si de rebus ac sententiis, in quibus verum exquirimus, dubitare prius nequaquam liceret. Imò nullius errãdi finis, nulla veritatis hauriendæ spes erit, ubi nefas sit in dubium vocare & expendere tot opiniones, rerúmque notiones, per cogitationem, aut per sensus corporeos in phantasiam, animúmq; nostrum immissas; quarum tamen complures vel falsæ, vel parum firmæ deprehenderentur, quoties de iis dubitare, eásque ad criteria opportuna exigere vellemus, atque possemus. Igitur ad ipsius naturæ, errorem ubique refugientis, principia & jura pertinet, posse de propositis, aut animo jam perceptis sine prævia consideratione rebus, primùm sibi dubitationem aliquam movere, tum laudata adhibere subsidia, ne fallamur, neve in antiquo errore diutius perstemus.

Quartò, præter hæc insita homini jura, insitæ etiam sunt quædam leges, quas nemo sciens sine culpa levi aut gravi; nemo inscius sine magna aut aliqua saltem infelicitate violare potest. Nam sicuti institutioni rectæ rationis convenit, ut quisque contendat ab errore, aut falsitate sibi cavere, ità & eidem rationi repugnat, ut homo veritati renuntiet, noceat, atque obsistat. Quapropter qui unicè de fugiendo errore solicitus est, tantúmque hujusmodi studio insistit, ut veritati ipsi fidem adjungere neget, aut illam sibi insectandam sumat, ubique fallaciam sibi metuens: aliâ quidem viâ impingit, sed tamen impingit in errorem. Dubitare autem possumus, utri miseriores sint, an qui errorem contrahunt ob cautionis defectum, an qui veritatem repudiant ob ejusdem cautionis excessum. Id certè experientiâ constat, illis ignorantiam veniâ aliquâ dignam, istis intolerandam superbiam hujusmodi mala plerumque creare.

Quintò, si igitur à recta ratione jubemur, veritatem non impugnare neque perdere, sed ejus præstantissimum recipere & custodire lumen, necesse quoque erit eam adhibere

hibere curam, eisque uti subsidiis, quæ nos à lædendi & respuendi veri periculo avertant; & contra singulis, quantum per nos licet, renuntiare impedimentis, quæ remorentur in regione veri progressum nostrum. Neque ista lex juribus dubitandi suprà constitutis opponitur, sed cum iis consentit, modò intra æquos limites, ratione præeunte, contineatur illorum usus. Jam enim peccant, aut miseri sunt, qui nimiùm dubitationi se tradunt, quàm qui nimis facilè credunt, utrique nimio aut erroris fugiendi desiderio, aut veritatis improbandæ timore abrepti. Ipsamet subsidia, & criteria veri, per quæ diximus errores ab humanis mentibus arceri, nisi utentibus adsit prudentia cùm humilitate conjuncta, non minùs ad errores evertendos, quàm ad ipsum verum rejiciendum, inservire possunt. Quare opus est, ut dubitandi jura, in effrenem audaciam interdum assurgentia, perpetuò temperet alia comes dubitatio ac timor, ne scilicet unà cum erroribus veritatem ipsam incautè exscindamus. Quæ autem sint impedimenta, ne verum perspiciatur, quæ subsidia ut percipiatur, nos infrà, quantum ad rem nostram pertinet, ostendere conabimur.

Interim ex his legibus sequitur, commendari à rectâ ratione prudentem dubitationem, improbari vero temerariam. Neque enim propterea quod nobis natura dubitandi jus dederit, ut falsum declinemus, verúmque assequamur, ideò sine discrimine cuicumque, & de quibuscumque rebus, dubitari fas est. Certis quibusdam terminis omnia naturæ jura coërcentur, ultra quos excedere peccare est in ipsum naturæ conditorem. Sic humanorum affectuum innata jura suos habent fines, modúmque suum. Nihil etiam efficaciùs natura nobis commendat, quàm amorem usúmque virtutum; sed ejusdem naturæ documentis prohibemur lædere ordinem limitésque virtutibus positos. Una prudentia tùm affectuum tum virtutum omnium dux & moderatrix futura est. Ejusdem consilio & imperio indigent reliqua omnia, sed potissimum dubitationis jura, ut rectus, non pravus, fiat inter homines illius usus.

Quanquam verò nihil difficilius occurrat, quàm constituere, quando, & cui, & quibus de rebus prudenter dubitare liceat (nam prudentia, ut ajunt Philosophi, circa particularia, quæ innumera sunt, versatur) attamen monere juvat, quasdam etiam universales haberi leges, quibus ferè semper singularia reguntur. Has inter eminet illa:

De

De primis principiis per se notis, & de rebus certâ experientiâ, aut omnium hominum omniúmque temporum consensu probatis, aut evidentissimis, ne imprudenter dubitato. Tum altera: *De veritate rerum, aut sententiarum, quas doctissimi viri tradunt ac probant, rudes atque omninò imperiti ne litem movento.* Certè quicumque, vel acutissimi viri ne de primis principiis quidem se certos prodidere, sæpè temeratis, raro prudentiæ famam sibi comparârunt. Quis autem rationis compos prudenter dubitet, an vivat, an cogitet, an edat, an loquatur, & scribat, cùm evidentissimè hæc singula sentiat? Quis dubitationem sibi prudens moveat, num aridum lignum combustibile flammis injectum comburi possit, num corpus grave, impedimentis sublatis, ex alto in imum sit ruiturum? Deinde quàm prudenter ille agat, qui tot rebus; quas aut scientiæ atque Artes liberales tradunt, aut Historiæ à doctis viris commendatæ concorditer referunt, ipse omnium ignarus atque imperitus adjungere fidem neget, earúmq; veritatem pro libidine sua, & sine ulla ratione, revocare velit in dubium?

In primis verò animadvertendum est hic, duplicem esse dubitationem, alteram quidem multum, alteram parum consentaneam rationi. Utriusque differentia in fine, & causa dubitandi se prodit. Quidam enim de rebus vel evidentissimis dubitant, non quòd sibi earum rerum veritas dubia sit atque suspecta, sed ut veritatem ipsam dubitando ac disputando in meliori collocent lumine, atque ut aliis, non sibi, dubitationem eximant. Nemo sanè huiuscemodi dubitationis genus improbet, imò non laudet; non enim propriè id dubitare est, sed dubitantis dumtaxat personam induere. Quapropter præstantissimis viris nunquam non licuit dubitantis specie inquirere, *utrum sit Deus, utrum vera sit Christiana Religio, & num certa, rectéque plurium seculorum & hominum consensu stabilita sint tot prima principia.* Quod rudibus utique licet, illud est, ut à sapientioribus referant lumen, quo & ipsi alacriores fiant in credendis altissimis abditísque rebus. Contra verò rationi adversatur illorum confidentia, qui non alium dubitando sibi finem statuunt, quàm acutissimi sui ingenii periculum facere: & tum sibi videntur cordati sapientésque viri, cùm unius suæ mentis vocem ac judicium audiunt, aliorum contemnunt; & ad destruendum quàm ædificandum aptiores, aut nihil probant, aut id solùm probant; quod animi sui appetitibus blanditur, & quod suæ tantùm meditationis aciei perspicuum firmissimúmque apparuit.

CA-

CAPUT III.

Non omnibus dubitandum de veritate suæ Religionis. Ratio & Auctoritas in Religionis negotio, earúmque pondus. Quæ quærenda sint, ut constet, an vera sit aliqua Religio. Prudenter possunt imò debent de veritate suæ Religionis dubitare Ethnici, Judæi, Muhammedani. Justa apud eos dubitandi causa.

FAcilè nos in vastam planitiem argumentum perduceret, si animus foret singula nunc disserere ad dubitationis fines modúmque spectantia. Sed per brevem hanc orationis excursionem præcipua fundamenta detexisse contenti, quibus innititur æqua dubitandi ratio, jam ad castra regrediamur. Nostra ante omnia refert, quæ semita in itinere ad religionem veram servanda sit, diligenter inquirere. Atque in primis, cùm errore capi ac detineri in re tanta homo possit, imò cùm satis constet, innumerabilem hominum copiam errâsse, ac errare in amplectenda religione, quam plerumque non ulla ratio primùm persuadet, sed educatio & parentum, populorúmque exempla tenellis mentibus inspirant: dubitari non potest, quin generatim loquendo, non honestum dumtaxat, sed & necessarium sit de suæ religionis veritate sibi aliquam dubitationem movere. Et sane quî unquam fiat, ut Muhammedanus, ut Ethnicus, ut Judæus, aliáque hujusmodi Sectarum genera, quas religioni falsæ, aut à cœlo improbatæ addictas esse non tam credimus, quàm dolemus, se revocare, aut per alios revocari possint à perversa opinione, inolitóque errore, si prudentis dubitationis jure uti unusquisque renuat, & piaculum arbitretur?

Prudentem autem dubitationem ideò commendamus & suademus, ne à legibus æquissimis discedatur, quibus constringuntur, ut diximus, ipsa dubitationis jura. Sed ità me Deus amet, paucos invenias, qui eâdem uti aut sciant, aut velint. Ut enim quisq; religioni alicui ab ineunte ætate nomen dedit, reliquas contemnere, & fallacibus ac falsis accensere, earúmque cultores imprudentes ducere; unam verò suam cum ratione & veritate consentire, seque nonnisi imprudenter facturum putare, si opinionem suam in periculum dubitando adducat. Restat igitur, ut ad inquirendum nostra festinet oratio, quinam in tanta religio-

num

num diversitate prudenter de sua dubitare debeant, & qui minimè debeant. Hîc rei maximæ cardo vertitur; hîc si sapere incipiamus, meliora quæque speranda sunt nobis, tum ad firmandos homines in veritate stantes, tum ad excitandos in errore stertentes. Cùm autem religionis nomen tot gentium sectarúmque superstitioni tribuimus, hoc quidem κατακχρηστικῶς, sive abusivè, facimus; una quippe non multiplex esse potest vera religio sed non sine divinarum Scripturarum exemplo facimus, apud quas falsa quoque numina sub Deorum appellatione sæpè memorantur, intacta nihilominus semper unius Dei fulgentissimâ veritate.

Dicimus ergo à dubitatione illi esse temperandum, qui suam religionem facilè perspicit certissimis principiis, & fundamentis innixam. Duo autem sunt hujusmodi fundamenta, ratio, & auctoritas. Rationis nomine hoc loco intelligimus vim & lumen intellectûs ad dignoscendum verum & falsum, bonum & malum, simúlque eam vim, per quam rationalis anima è certis sibíque notis præmissis certum aliquid argumentando deducens, sibi illud aut aliis persuadet. Auctoritatis vocabulo vim illam significamus, quam habet ad aliquid persuadendum alterius narratio, verbis, aut scriptis menti nostræ communicata. Quò firmiora sunt hæc fundamenta, eò fortiùs veritas stat illis innixa, & clariùs effulget, & faciliùs homini persuadetur. Utraque autem ad persuadendam religionem veram collatis signis, quanquam diverso pondere, conspirant.

Vix autem negare possumus, quin humana ratio semina quædam contineat veri & boni insita ab ipsa natura, nam & nullo docente pueri sua se sentire malè facta pudore testantur, & dolent se fuisse deceptos. In primis autem hujusmodi semina deprehenduntur, dilucidéque nobis apparent, cùm attenta meditatio excutit penetralia rationis, & cùm optimorum librorum, eorúmve hominum consuetudine utimur, qui istas veri boníque ideas, jam sibi perspectas, aut in nobis excitant latentes, aut, si ità dicere amamus, in nos immittunt peregrinas & novas. Excitatis in homine istis boni & veri seminibus ac ideis, progredi multum potest, quamvis pluribus morbis laborant, humana ratio ad naturam qualitatésque non visibilium tantummodo, sed & invisibilium rerum intelligẽdam. Cujus progressus tot sunt exempla, quot veterum Philosophorum meditamenta sunt litteris consignata. Nimirum solo rationis lumine ducti illi in plurima pene-

trârunt,quæ certissima esse lux melior subinde nobis patefecit.

Quantùm etiam ponderis habeat auctoritas in usu vitæ atque in aliquibus disciplinis, & in historia potissimùm, nemo non sentit. Si nihil aliud credere, quàm quod ratio in se invenit, animum induceremus, magna non solùm humanæ scientiæ sive eruditionis portio periret, sed etiam infinita homini, atque hominum regimini impenderent incommoda. Aliorum ergo narrationibus, & fidei, fidem habeamus oportet, nisi inter somnia computare velimus,quidquid habent libri & fama de præteritis sæculis, immo & de præsenti ævo: quod profectò non faciat, nisi verus somniator & amens. Duplex autem auctoritatis est genus. Altera à Deo est, altera ab hominibus; illa nunquam, ista sæpè ac sæpius fallax. Inter prima rationis evidentissima præcepta illud omnium consensu præcipuè probatur: *Certum esse, verum & inconcussum, quidquid revelat, ac narrat prima Veritas Deus.* Etenim, ut ajebat Salvianus lib.3. *Dei sermo ipse sibi testis est, quia necesse est, quicquid incorrupta Veritas loquitur, incorruptum sit testimonium Veritatis.* Ut autem hominum est falli & fallere, decipi & decipere, ità eorum auctoritati non continuò fidendum. Sola ratio, sive prudentia, advocatis experientiæ, & critices, & aliarum artium in suam opem documentis, feliciter ostendere potest ac solet, quando neganda, quando habenda sit fides hominum dictis. Ad ipsam quoque rationem pertinet expendere, an fallantur, aut fallant homines, cùm voce aut scriptis aliquid referunt ac nuntiant tanquam à Deo revelatum & proditum; tunc enim non in Deum, qui æternùm est verax, sed in hominem, qui facilè vel propter ignorantiam, vel propter improbitatem, est fallax, prudens dubitatio nostra atque suspicio convertitur. Quamobrem sapientissimè Joannes Apostolus in Epist. I. 4. suis discipulis injungebat, ne cuicumque crederent divina dogmata se afferre dicenti. *Nolite*, inquit, *omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint; quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum.* Præterea cùm falli ac fallere possint homines in intelligenda, exponenda, interpretanda auctoritate, quam alioqui divinam meritò credant: hinc est, quòd iterum consulenda est ratio, ut percipiatur, an hîc homines errent. Statuendus itaque videtur hic ordo. Primò quærendum, an rectæ rationi adversetur religio, quam quisque amplexus est. Si adversatur, planè de ipsius veritate non solùm dubitandum est, sed in ipsam protinus

tinus dicenda ſententia. Si nequaquam repugnat, quærendum ſecundò eſt, num à Deo proceſſerit, an verò ab hominibus tantùm, hoc eſt, utrùm divinâ, an humanâ auctoritate inducta ſit illa religio. Si homines ſolos auctores habuit, de ipſius veritate dubitandum eſt; ſin Deum, nulla dubitatio occurrere poteſt, quin vera ſit; ſiquidem divina auctoritas ſupra ipſam rationem valet, atque ab omni fallaciæ ſuſpicione immunis eſt. Adhuc tamen inquirendum reſtat, & tertiò dubitandum, an quæ Deum tradidiſſe credimus, rectè à nobis intelligantur & exponantur: quod ubi præſtiterimus, vel ratione duce, vel regulis tutioribus, ſi quæ ſunt, à Deo præſcriptis, tum prudentis erit conquieſcere, ne inconſultâ dubitatione nobis majoris periculi ſimus auctores.

His præmiſſis, dicimus, Ethnicos tum veteres, tum recentiores potuiſſe ac poſſe prudenter, immò etiam debuiſſe & debere de veritate ſuæ religionis movere ſibi dubitationem. Vix enim ſecum ſincero animo reputare poſſunt, quibus principiis nitatur inſpirata ſibi à teneris unguiculis opinio, quin illam evidenter nutare ſtatim deprehendant. Non prima rationis edicta, non divina auctoritas, quæ unicè firma ac certa eſt, iis occurrere, mentémque ab ulteriori hæſitatione & inquiſitione retrahere poſſunt; ſed hinc recta ratio pluribus modis læſam ſe exhibet, & inde ſola fallax hominum auctoritas ſe prodit, cui non citò, neque inconſultè, habendam eſſe fidem, ratio ipſa efficaciſſimè clamat. Et quid quæſo rationi evidentiùs adverſatur, quàm plures credere Deos, atque inter ſe diſcordes; quàm debitum uni Deo cultum, in homines, in ſidera, in elementa, atque in vilia aut naturæ, aut hominum opera transferre, quàm ineluctabili fato humanas voluntates ſubjectas opinari; quàm rationali animæ, ut quidam cenſuerunt, ac cenſent, nullam ultra corporis mortem tribuere vitam; quàm ignorantiam, libidinem, impotentiam, atque alios aut defectus, aut ipſis hominibus indigna facinora in Deo excogitare? Hæc atque alia complura in oculos meditantium facilè incurrunt, ne de reliquis in diſciplina morum vitiis loquamur, quibus Ethnicorum religio aut conſentit, aut etiam laudem & præmia pollicetur. Accedit, quòd eorum opinionem non divina Auctoritas, ſeu prima Veritas Deus, invexit, ſed aut Poetæ argutis mendaciis ludentes, aut incerta, inconſtans & fallax hominum, immò & anicularum, rudiſque popelli traditio,

cui certè sinè ratione, sinè prævio examine adjungere fidem, desipientiam potiùs, quàm insipientiam appelles. Jure itaque dubitare possunt ac debent gentes de suæ religionis veritate: quod si præstent, eámque cum Christiana demum componant, nisi rationis & prudentiæ legibus renuntietur, intelligent, hanc unam esse veram ac perfectam; reliquas verò idolorum cultui addictas, in crassissimis atque intolerandis erroribus versari. Vel ante Christum natum id perspexêre non pauci Philosophi, solùm rationis lumen sectati. At nunquam id melius patuit, quàm ubi christianæ doctrinæ majestas & veritas longè latéque effulgens totum terrarum orbem permeavit, ejusque cultores, per tormenta, per ignes invicti, fortitudine suâ suaserunt, quod ratio sola persuadere poterat. Tunc enim non vi tormentorum adhibitâ; non armorum terrore ac metu compulsi Ethnici, sed vi veritatis devicti sese Christo adjunxêre, atque ii ipsi potissimum populi, qui ingenio, & litterarum culturâ cæteris præcellebant.

Quod est ad Judæos, nihil in eorum religione occurrit, quod recta ratio improbet. Traditam verò eorum legem ab ipso Deo fuisse, tot ac tanta argumenta ostendunt, consentientibus hinc Muhammedanis, inde Christianis ipsis, ut imprudenter sanè illud in controversiam adducas. Quæ sint hujusmodi argumenta à luculentis aliorum libris præstat petere, quàm hîc leviter attingere. Verùm ne his quidem contenta esse jure potest Hebræorum natio. Ulteriùs etiam progrediendum, prudentia & ratio monent. Scilicet illi dubitandum est, num rectè intelligat, atque interpretetur divinarum Scripturarum oracula; in hoc enim contingere potest, ut imbecilla ratio fallatur. Eò autem magis Judæo suboriri hæc suspicio debet, quòd audiat, tot nobilissimas nationes, ingenio, judicio, & litterarum omnium scientiâ illustres, doctioréfque sine comparatione, quàm Judaica gens, æquè saltem ac Judæi de religionis veræ negotio solicitas, neque minorem quàm Judæi venerationem ac honorem habentes divinis Judæorum libris, concordi voce clamare, certúmque habere, nostris temporibus in interpretandis atque assequendis eorum librorum sensibus quemlibet Judæum turpissimè cœcutire. Quid, quod nihil in sacris litteris tam apertè reperitur, quàm venturum Messiam, idque fatentur Judæi? Nonne prudentia poscit, ut seriò inquirant, an fortè venerit, qui à tot populis non ex fama temeraria, sed ingenti rationum ac miraculorum pondere, jam venisse perhibetur?

tur?

tur? Justam dubitandi causam augere debet præsentis sortis & conditionis consideratio. Omnium abjectissima gens Prophetis, Sacerdotibus, Templo destituta, neque à paucis annis, sed fermè à septemdecim sæculis, invisa hominibus ac Deo, vix alia de causa ad tantam infelicitatem excogitari potest adducta, nisi quod Messiâ contempto & legibus perperam intellectis desierit esse Dei viventis populus Fac autem, sincero dociliíque animo Judæus de suæ legis intellectu dubitet, & christianæ religionis originem, documenta, rationésque sedulò expendat: Si adhuc priori in sententia perstet, neque videat tot Prophetarum oracula in Christo ejúsque religione evidentissimè completa, miseræ cœcitatis aut pervicaciæ notam apud cordatos prudentésque viros haudquaquam effugiet.

De Muhammedi Sectatoribus multa dicenda forent. Sed rem paucis expediemus. Difficile à Muhammedanis impetrare possis, ut dubitent, an aliquid in suis legibus occurrat rectæ rationi contrarium. Neque nos molesti percunctatores esse nunc volumus. At cùm auctoritatem divinam suæ religioni ubique prætendant, præcipuéque huic argumento inhæreant: Prima prudentiæ & rectæ rationis principia prorsùs exigunt, ut non temerè credant cuicumque se esse Messiam dicenti, & delapsa è cœlo dogmata, sive scripta jactanti. Ne ipsi quidem negent, ab impostoribus cavendum esse; & saltem nullus inter eos habeatur, modò sit prudentiæ legibus imbutus, qui ad novam ab homine promulgatam religionem continuò se conferat, tametsi nihil rectæ rationi iste legislator repugnet, immo pietatem multam redoleat, & quarto quoque verbo exclamet, se nuntium veritatis è cœlo demissum, nisi etiam dogmata, fidémque suam probet veris miraculis, sanctissimis moribus, oraculis præcedentibus, optimâ doctrinâ, aliisque divinæ legationis testibus signis Gravior quoque subest dubitandi causa de Muhammedo. Ex ejus enim apertissimâ confessione cùm veteris, tum novi Testamenti Scripturæ divinitùs traditæ fuerunt, religionémque veram attulerant Moyses & Christus, atque istius lex & doctrina sub finem usque seculi Æræ Christianæ Sexti (quo tempore ipse Muhammedus vivere cœpit) germana veritatis magistra fuit. Qua igitur prudentia fidem habeas statim & sine dubitatione homini abroganti, immo postea damnanti religionem suâ confessione prius optimâ atque â Deo traditam, nisi evidenter se id facere ex ipsius Dei imperio probet, signisque certissimis se verũ esse Pro-
 phetam

phetam cœlíque nuntium ostendat? Certè non est, cur diuturnius regnum sibi polliceantur Alcorani ipsius dogmata, ubi tam facilè credere liceat novam è cœlo religionem se advehere solùm testanti.

Quod si convenit in Muhammedi fidem suspicio, & ratione monente in examen est advocanda auctoritas, quam ille divinam dictitabat: nullo tunc negotio, quantum quidem arbitror, de sua opinione dejicietur Muhammedanus, & singulari cum utilitate suâ vincetur, dum vinci velit. Tum, inquam, facilè patebit, nullum ab impostore Muhammedo certum signum divinæ suæ legationis productum, nullum ab ipso miraculum fuisse patratum, quo novæ doctrinæ fides conciliaretur; obstat enim nonnullorum famæ ac traditioni de miraculis per Muhammedum factis evidens Alcorani, seu ipsius Pseudoprophetæ, & sapientiorum Moslemorum contraria confessio. Lectis autem sacris Judæorum & Christianorum Scripturis, palam continuò fiet, nihil minus esse verum, quàm quod affirmabat Muhammedus, se nempe, suámque doctrinam in iis libris sæpissimè fuisse prædicta, séque nil aliud in Alcorano docere, quàm quod Moyses & Christus tradiderant. Itidem intelligent, fieri omnino non potuisse (quod commentus est ille Impostor) ut à Judæis & Christianis divinæ literæ per totum terrarum orbem vulgatæ, & in plures linguas translatæ ex industria & ex concordi at secretissimâ tot populorum conspiratione corruptæ & depravatæ fuerint, ne ea loca apparerent, quibus prænuntiabatur illius adventus atque doctrina, & quæ tamen ipse ignorâsse convincitur, dum ea non recitat, recitaturus certè in suæ causæ beneficium, si illa novisset. Constabit etiam, quantum infra sanctitatem & perfectionem Christianæ legis sit Alcorani doctrina, & disciplina moralis, cùm illa spiritum ubique, & ista ubique carnem sapiat; illa pacem, ista bellum suadeat; illa ad veram animorum beatitatem, hæc ad corporeas vilésque delicias totam fermè referat doctrinam suam. Quare nulla excogitari potest ratio, cur Deus immutatam voluerit, uti Muhammedus contendit, perfectam Christi religionem in minus perfectam, immo in admodum imperfectam, & vitiis non paucis scatentem, tum in disciplina morum, tum in dogmatis tradendis à divina sacrarum Scripturarum revelatione penitus alienis; quæ non ratione sed gladio nititur, quæ vi armorum, non suasione veritatis invecta & propagata est, atque etiam per vim amplificanda traditur, interdictâ omni disputatione

de

de religionis negotio, ne qua ſit via detegendæ fraudis, ne qua ſpes deponendi erroris. Tandem luce meridianâ clariùs apparebit, non alia de cauſa Muhammedum tanta fuiſſe commentum, niſi ut ſuæ libidini atque ambitioni conſuleret; librúmque illum, quem ex præconcepta opinione Muhammedani diviniſſimum cenſent, innumeris iiſque putidis fabulis, mendaciis, & ſuperſtitione ità abundare, ut neque Deum auctorem habuiſſe, neque ullam hominum fidem mereri facilè cognoſcatur, dummodo adhibeatur in conſilium ratio recta, aut cum Alcorani tenebris conferatur lux Evangelii.

CAPUT IV.

An Chriſtiano homini dubitandum de ſua Religionis veritate. Æquum id videtur, ſed gravibus periculis obnoxium. Dubitatio & hîc licita, & quando, & quomodo, ne fidei donum perdatur. Ratio & authoritas ſtatuunt veritatem Chriſtianæ Religionis. Cur Chriſtianorum vulgus acquieſcere prudenter poſſit in religione ſua, ſitque ab onere dubitandi exemptum. In Eccleſia Catholica Paſtoribus potiſſimum ſcientia Religionis expetita.

AD Chriſtianos demum accedamus, ſcrutaturi, an & ipſi prudenter de veritate ſuæ religionis dubitare poſſint, immo etiam debeant. Equidem præſentio, quorumdam animos adeò delicatos eſſe, ut horrorem concipiant vel ex hoc ſolùm, quòd dubitem, an de re tam nobis certa ſit dubitandum. Sed quæſo ne patiantur ſe inanibus umbris & ſolis nominibus terreri. Omnes imprudentem dubitationem refugimus, omnes prudentem amplectimur; nam ut à prima ſibi nolle cavere, temerarii eſt, atque irreligioſi, ità alteram quocumque pacto rejicere atque improbare eſt inſipientis. Quodcumque autem de propoſita quæſtione ſtatuatur, negari non poteſt, quin multis incommodis obnoxium appareat. Si enim Chriſtiano viro fas eſſe dicamus in dubitationem adducere ſuæ religionis veritatem: quomodo ſtabit illius fides? Fruſtra illum tam eximio dono dignatus fuerit Deus, ut ſinè ulla dubitatione veram crederet eſſe Chriſtianam religionem Et certè jam fidem perdidiſſe videtur, qui dubitare cœpit, num falſa credat an vera; atque idcirco, ut in C. J. de Hæreticis habetur, dubius in fide, Infidelis eſt. Periculoſæ inſuper plenum opus eſt aleæ

de re tanta dubitare. Quanquam enim nulla sit religio, quæ rectæ rationi præstantiâ, & sanctitate,& veritate se tantùm commendet, quantùm Christiana Religio: infirmitate tamen humanæ mentis contingere potest,ut qui de illa dubitare cœpit, dubitare in posterum non desinat, aut etiam judicio deceptus & cupiditate in transversum actus, ad alterius religionis castra deficiat: quod quidem aliud non est, quàm de certo bono in certum malum inconsultâ curiositate velle se præcipitem dare.

Contrà verò si de suæ religionis veritate nequaquam esse christiano homini ambigendum pronuntiemus, quàm æquo jure actum erit cum Ethnicis, Judæis, & Muhammedanis? Exigent & illi à nobis, quod nos meritò ab ipsis exegimus. Si recusabimus eo nomine, quòd veritatem à nobis: ab illis errorem stare, certò cognoscimus: iisdem verbis se à nobis expedient, quoties iis esse de sua religione dubitandum indicimus. Aut etiam reponent: certi equidem esse potestis, omnes vos Christiani, de fide illa, hoc est persuasione, qua veram esse religionem vestram creditis; at certi esse non potestis omnes religionem istam verè esse, qualem vos creditis, nisi prius illam cum reliquis religionibus composueritis, vobisque constet, eam à ratione minimè abhorrere, atque insuper auctoritate divina fuisse constitutam. Et cur tantùm vobis à dubitatione timetis, si tam firma est ac aperta religionis vestræ veritas? Illi paveant, qui in errore versantur, eoque stultitiæ devenerunt, ut grave ducant, se ab erroris servitute liberari, & ad regnum veritatis perduci.

Ut isti controversiæ fiat satis, simulque investigandi veri jura serventur atque avertantur perdendi pericula, memoria repetendum est, quod præcedenti Capite disseruimus; nempe rudes atque ignaros dubitare non debere de veritate rerum, quas doctissimi & sapientissimi viri semper tradiderunt ac tradunt. Secundò posse quemlibet honesto fine sibi dubitationem creare vel de evidentissimis rebus,non quòd earum veritatem suspectam habeat,sed ut earum causas & rationes & veritatem clariùs respiciat. Hoc autẽ nõ doctis solùm & ingeniosis hominibus, sed & imperitis ac rudibus facere licet, modò primi ingeniũ contineant intra limites concordi prudentũ consilio statutos, reliqui verò ad fideles sapientesque Magistros dubitationem suam conferant, seq; illis erudiendos tradant Licitum inquam est aliquo modo dubitare seu

per-

perſcrutari, quàm firmè rationis atque auctoritatis principiis innitatur ſua lex, dummodo id homines præſtent, intellectûs ſui illuſtrandi gratiâ, atque dum id præſtant, à ſe certitudinem illam nondum rejiciant, quam de legis ipſius veritate ante conceperant, & dummodo inſtrumenta ad rectè judicandum neceſſaria in id opus adhibeant. Ità fiet, ut nobiliſſimum fidei donum, quo à Deo per ſacrum Baptiſma donantur Chriſtiani, vel in ipſa dubitationis ſpecie ſervetur intactum, & Chriſtianæ Religionis veritas magis eluceat, & fortiùs confirmetur in hominum mentibus.

Neque dicant Ethnici, aut Judæi, aut Muhammedani, levia nos à noſtris petere, poſtquam gravia ab ipſis petierimus. Volumus æquis rationibus cum illis agere: non alium in finem, non aliis conditionibus eos de ſua religione dubitare volumus, quàm dubitaturi ſint Chriſtiani. Nam vel ex hujuſmodi cauta dubitandi forma, certum nobis eſt, conſecuturos eſſe contrarios quidem, ſed optimos effectus utrinque, quando ſinceris animis examen habeatur, & media ſtet ratio liberum prolatura judicium. Scilicet Chriſtianus quilibet tunc arctiùs in ſua religione firmabitur, atque ad eam contra inimicos tuendam aptior validiórque efficietur; quod ſanè omnibus Chriſtianis ſuadet S. Petrus in Epiſt. I 3. ità ſcribens: *Parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea, quæ in vobis eſt ſpe.* Reliqui verò hucuſque à Chriſto alieni, aut mentem victam ad Evangelii leges convertent, aut tacitè oſtendent, ſe ab una pervicacia ſeu terrena cupiditate, aliíſve parum honeſtis cauſis, detineri, ne ſanctæ Chriſtianorum religioni ſuum dent nomen, & animum.

Atque hoc profectò eſt peculiare iſtius legis decus ac prærogativa, ut ipſa ſit, non dicam credibilis ſupra cæteras, ſed una ſit evidenter credibilis, & conſentanea æquitati naturæ atque rationis. Quamobrem inquirantur, ut lubet, ejus fundamenta ac principia. Nullum planè ibi dogma occurrat, quod rectæ rationis ſuffragio non comprobetur, atque laudetur. Nonnulla quidem Myſteria ibi traduntur de natura ac voluntate divina, quæ aut captum humani intellectûs excedunt, aut perfectè intelligi, dilucidéque exponi non poſſunt. Verùm hæc ipſa non contra rationem, ſed ſupra rationem eſſe, omnes intelligent. Neque mirum, quod finita potentia in infiniti Dei capienda atque explicanda natura aliquantum deficiat. Illud præterea omninò exploratum eſt, nos iſta credere, eò quòd

ab ipso Deo de se testimonium ferente revelata sunt, & novimus à Deo revelata fuisse; & quandoquidem rationi minimè ista repugnant, propterea quoque à ratione recta incunctanter probantur.

Quod est ad auctoritatem divinam, tantus signorum rationúmq; concentus in Christianam Religionem confluit, ut illam nisi impudenter negare nequeas à Deo constitutam. Etenim ejus fundator Christus compluribus Prophetarum oraculis prædictus antea fuerat, eáque prostant in libris, quos Judæi, inimica Christianorum natio, à tot sæculis venerantur. Accedunt planè cœlestis vita, ac mores Christi, & manifesta atque innumerabilia miracula, quibus tum ille, tum ejus sectatores virtute ab ipso acceptâ istius religionis veritatem confirmârunt. Ad hæc puritas & sanctitas dogmatum, legúmque ad mores spectantium rectitudo, quibus nulla alia Religio, æquè ac Christiana, homines ad cuncta virtutum officia impellit, atque à terrenis ad cœlestia & spiritualia perducit, docétque non solùm credere digna de Deo, sed etiam dignè colere Deum optimum, maximum. Præterea non ad instituentium commodum, aut emolumentum & gloriam proposita fuit; non vi propagata per totum fermè terrarum orbem; sed ab idiotis viris primùm deprædicata, tum immenso rationum pondere, tormentorúmque incredibili tolerantiâ à doctissimis viris, fortissimísq; Martyribus propugnata fuit: quibus tametsi ardua quædam rationi humanæ proponentibus, & voluntati non sensuum oblectamenta, voluptatésque, sed legem crucis, excidiúmque cupiditatum indicentibus, nihilominus tandem cessit non paucorum Judæorum pertinacia, & immanis aliorum populorum numerus. Hæc atque alia complura signa, seu motiva credibilitatis, ut vocant, latissimè ab iis pertractata, qui de Christianæ Religionis veritate agunt, nisi illam à Deo esse, illique prudenter esse credendum, evidenter probant, fortitérque persuadent: quid aliud exspectes? Certè nulla alia religio tanto signorum consensu Deum sibi vendicet auctorem: & siquidem habenda est aliqua religio (uti procul dubio habenda est) certè Christianam, cujus *testimonia credibilia facta sunt nimis*, longè esse reliquis præferendam, qui non videt, nihil videt.

Cùm verò à tot sæculis floruerint, ac floreant apud nos accurata omnium doctrinarum, & præcipuè divini cultûs, veræq; religionis studia, & cùm quidquid unquam Theologia & recta ratio docuit, cùm ad veteris novíque Testamenti

menti interpretationem & confirmationem, tum ad morum disciplinam, atque intellectûs voluntatísque humanæ perfectum regimen, totum id non minori pietate quàm eruditione ac ingenio ab eximiis Christianis pertractatum, literísque etiam consignatum fuerit, & etiamnum ex instituto pertractetur, ac disputetur in eorum Scholis atque Ecclesiis: hinc est, quòd rudè Christianorum vulgus eximatur à præcepto, quod prudentia unicuiqui injungit altius inquirendæ veritatis in potissimo religionis negotio, hoc est perpendendi prima illius fundamenta & principia. Imprudenter sanè & crudeliter exigas, ut quilibet è populo Theologiæ, linguis variis, atque aliis compluribus disciplinis det operam, quæ necessariæ sunt ad explicandas divini Instrumenti Scripturas, & ad instituendum exquisitum de religione examen. Fecerunt id studiosissimè, & quotidiè faciunt innumerabiles Ecclesiæ Pastores, atque Doctores. Igitur dum tot, ac tales antesignanos (ut alia omittam nobis, non aliis faventia) Christiana plebs sequitur, imprudens sit, qui illam imprudentiæ accuset.

Sed non idcirco omnes Christianos ab hujusmodi onere eximimus. Arbitramur enim, sacros Ecclesiarum Ministros & omnes, quibus erudienda creditur plebs Christi, debere diligenter inquirere & noscere Christianæ Legis fundamenta ac principia, neque hujus tantùm veritatem, sed & reliquarum falsitatem habere perspectam. Tum etiam magìs id necessarium ducimus, cùm Christianus populus in gentilium, aliarúmque sectarum vicinia constitutus est, & aut occasio fert, aut caritas suadet, pugnandum sæpè numero esse non minus contra superstitionem, quàm pro religione legitima. Quando enim, ut diximus, populo Christiano fas est conquiescere in sapientia, fide, pietate tot Majorum suorum, doctrinam à Deo revelatam, rationisque suffragio probatam tradentium, si fortè populo eidem dubitationes injiciantur, sive occurrant, aut si ab hostibus impugnetur Christianæ Legis veritas: quis hæreditatem sanctam in tuto collocabit? Est id Pastorum procul dubio, quibus cura gregis demandata fuit. At qui periculum à grege avertent, ubi præ ignorantia ne se quidem expedire possint ab instantibus lupis? Quocirca cùm non in alium finem magistri & Duces dati sint populo Dei, nisi ut illum doctrinâ sanâ imbuant, & in veritate confirment, & ab erroribus arceant: vires etiam sibi parent necesse est, quibus muneri institutóque suo respondeant.

Mani-

Manifestum autem est in hanc rem Apostoli præceptum. *Oportet enim*, inquit ad Tit. cap. I. *ut Episcopus potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere*. In II. verò ad Tim. cap. 4. *Prædica*, inquit, *verbum, insta opportunè, importunè, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina &c.* In eamdem sententiam loquuntur SS Patres & Concilia. Quam certè legem, si ad omnes cujuscumque gradûs Pastores in Christiana Republica extendemus, nimis severi non erimus. Singulorum enim est gregem pascere ac tueri. Quod quidem præstari etiam posse per subsidiarios & mercenarios non negaverim. Sed tum demum laudabiliter præstabitur, cùm Pastores deligendis optimis mercenariis sint apti, ac intenti; & ipsi quoque ad curam gregis conferant diligentiam suam, doctrinam, sapientiam. atque pietatem, ne si solo Pastoris nomine & honore contenti sint, ex ignorantia & desidia mentem frustrentur summi omnium Pastoris Christi.

CAPUT V.

An ad ineundam Religionem veram Auctoritas præcedere Rationem debeat. Manichæorum jactantia exploditur. S. Augustino sententia hac de re absurda à Pherepono afficta. Rationes extrinsecæ, seu Motiva Credibilitatis adhibenda ante Fidem, nec exigendæ Rationes Dogmatum demonstrativæ. Usus Catholicæ Ecclesiæ hìc laudatus, à qua nemo sine ratione cedere jubetur. Scire & credere quantùm differant. Miracula, extrinsecæ Rationes. Alia Pherepοni somnia putantis, Catholicos olim sine rationibus exegisse Fidem.

EX hactenus dictis consequitur, rationem atque auctoritatem consulendas esse, easque confluere, ut quisque prudenter aut susceptam servet, aut amplectatur religionem veram. Quòd cùm plerique non animadvertant, aut negligant, & ab una hominum fallaci auctoritate se duci sinant; hinc fit, ut tot Provinciæ in antiquis erroribus persistent, & ad verum Dei cultum nunquam convertantur. Omnium autem maximè Christiana religio auctoritate & ratione se niti profitetur; cæteris verò aut unum ex istis funda-

fundamentis, aut utraque deesse invictis argumentis contendit. Apostoli, eorúmque successores, & SS. Patres, & reliqui Christianæ Reipublicæ Doctores legem hanc non aliis artibus in toto ferè terrarum orbe propagârunt, quam ostendendo divinitùs revelatam, & rationi conformem, idque rationibus probando, quibus humana prudentia prorsus acquiescat, nisi carnem audire malit, quàm spiritum. Proinde primâ fronte videatur non injustâ censurâ à Joanne Pherepono argui S. Augustinus, quippe qui in libro *de utilitate credendi* persuadere nititur, Christianam religionem sine ratione priùs veram esse credendam, ut illius veritas ratione postea percipiatur. *Vera religio*, inquit ibi Augustinus Cap. 9. *nisi credantur ea, quæ quisque postea, si se bene gesserit, dignusque fuerit, assequatur atque percipiat, & omnino sine quodam gravi auctoritatis imperio iniri rectè nullo pacto potest.* Augustini sententiam Pherepomus in animadversione ad eumdem librum pag. 596. his verbis insectatur: *Quo argumento probare poterat, priùs esse quadam sine ratione (nam hoc debet intelligi) crededa, quæ postea perciperentur? Quis mendaciorum & fabularum Propola non potuit similia exigere: & postea dicere, si quis commenta ejus rejecisset, eum fuisse indignum, qui ea adsequeretur? An non Judæi & Ethnici Christianis, contra se ratiocinantibus, talia reponere poterant; esse credendum, non ratiocinandum?* Tum ostendere pergit, non injuriâ petere posse homines ad Christi fidem convertendos, ut hujus fidei veritas rationibus ante vera probetur, quàm vera credatur. Aliter præpostere agi; nullámque superstitionem esse, ad quam pertrahi non possunt homines, si obtineat opinio Augustini.

Verùm enim verò Phereponus ineptam Augustino sententiam affinxit, eíque contigit, quod reliquis, qui cùm in hoste quærant, quod criminentur, errores & culpas deprehendunt, quas tamen non hostis sæpè admisit, sed Censoris livor incautè somniavit, atque creavit. Nos æquiore animo Augustini mentem investigantes palam faciemus, nihil æquius ab Augustino suaderi atque exigi potuisse, quàm quod ipse à Manichæis exigebat; & simul quodnam sit rationis pondus, & quî ratio procedere debeat in religionis negotio, ostendemus. Uti diximus, religio vera ab authoritate, sive revelatione divina, descendere debet. Cùm Deus nolit singulos per se alloqui homines, eísque religionem veram mirandum in modum communicare; necesse est, ut isti ad rationis consilium, & ad auctoritatem quoq; humanam confugiant, per quæ subsidia de divinæ reve-

revelationis veritate certi efficiantur. Ipsa humana auctoritas, quanquam multum polleat, ad rationis tribunal & examen trahenda est, nosque è rationis consensu, sive dissensu, illius vim, aut infirmitatem dignoscimus. Rursus ratio duplici via nos ad cognoscendam veritatem divinæ revelationis perducere potest; vel per demonstrationem, & argumenta intrinseca, vel per credulitatem, & persuasionem prudentem, hoc est per extrinseca argumenta.

Manichæi magnificis verbis homines ad religionem invitabant, polliciti se omnia illius mysteria & dogmata demonstraturos esse evidenter cum veritate concordia, priusquam ab aliquo fidem exigerent. Scilicet, si pollicitationem sequebatur effectus, poterant homines primò per rationem, sive per intrinsecas rationes, intelligere, veram esse illam religionem, quam subinde per fidem credituri erant, ita ut fidei fundamentum foret ipsa ratio. Contrà Catholici contendebant, priùs esse credendum per fidem, ut postea per rationem, & per intrinseca argumenta, intelligi ardua quædam religionis mysteria & dogmata possent. Quam quidem rationem pertrahendæ gentis ad veram sapientiam ambitiosissimè deridebant Hæreticorũ omnium stultissimi Manichæi, non aliter ad tantam rem procedendum rati, quàm nihil credendo, nisi rationi priùs instrinsecè constaret veritas per explicationem omnimodam, atque evidentem demonstrationem omnium dogmatum, atque mysteriorum.

Totus est Augustinus ut ostendat, quàm injusta flagitarent Manichæi, quàm justa Catholici. Primò, quia ne ipsi quidem hæretici promissa præstabant. *Plus enim*, ut ait cap. 1. Lib. de Util. cred. *in refellendis aliis disertiùs copiosi erant, quàm in suis probandis firmi & certi.* Et cap. 6 affirmat, eorum Auditores *falsa pollicitatione rationis inaudita millia fabularum credere & colere fuisse coactos.* Ipsos item Magistros ineptissimos fuisse in reddenda ratione, suisque doctrinis confirmandis, tradit lib. contra Epist. Manichæi cap. 5. & cap. 14. Immo id ostendit in reliquis suis adversùs eos Hæreticos lucubrationibus. Secundò, quia & ipsi Manichæi ante omnia hortabantur auditores suos, ut Christo crederent, atque in hoc sequerentur auctoritatem Ecclesiæ Catholicæ. Quo facto, pollicebantur se expositiuros, verúmque esse demonstraturos, quidquid dixerat Christus, & in Scripturis habebatur Manichæo calculo probatis. Tertiò, cùm divina quædam Mysteria & Dogmata vim & captum intellectus humani

ex-

cedant, & sint non quidem contra rationem, sed supra rationem: ideo Catholici aiebant, per fidem sternendam esse viam rationi, ut hæc in alta atque obscura, impetrato per fidei obedientiam cœlesti auxilio, postea penetraret. Quartò, ostendebant Catholici, etiamsi Mysteria divina & sacræ Scripturæ humanis viribus intelligi possent, paucorum tamen hominum esse rationes intrinsecas capere, quibus mens ad certam cognitionem rerum omnium divinarum perducatur. Num ergo cæteris hominibus, qui tam sereno ingenio, tam vivido intellectu, præditi non sunt, idcirco neganda aut differenda religio, neque per fidem ad verum credendum sunt ii pertrahendi? Si hoc statuamus, tunc rudes & crassâ minervâ afflati, arbitrantes non sine rationibus & demonstrationibus esse credendum, nunquam ad veram religionem pervenient, quia nunquam obscura & ardua quædam religionis arcana satis sint intellecturi. Tandem, ut alia prætercam Augustini argumenta, Christus ipse non aliâ ratione homines ad se pertraxit, nihil prius, nihil fortius exigens, quàm ut sibi crederent, cùm tamen illi nõdum essent idonei ad divina percipienda secrata. Neque secus ad nostra usque tempora actum fuit in Ecclesia Catholica; & porro secus agere periculosum est, aut certè exiguum afferet fructum. *Hæc est*, inquit Aug. cap. 10. de Util. cred. *providentia veræ religionis. Hoc jussum divinitùs. Hoc à beatis majoribus traditum. Hoc ad nos usque servatum. Hoc perturbare velle atque pervertere, nihil est aliud, quàm ad veram religionem sacrilegam viam quærere. Quod qui faciunt, nec si eis concedatur, quod volunt, possunt quò intendunt pervenire. Cujusmodi enim libet excellant ingenio, nisi Deus adsit, humi repunt. Tunc autem adest, si societatis humanæ in Deum tendentibus cura sit. Quo gradu nihil firmius in cœlum reperiri potest.*

Sed hactenus deducta dubitationi lectoribus eximendæ satis non sunt. Nondum argumenta Phereponi dejecta, nondum ejus error detectus. Cùm audiunt lectores, veterem Chtistianorum Rempublicam, & Augustinum poscere, ut ad veram religionem accedentes primùm sine ratione credant, facturi sibi gradum etiam ad intelligenda religionis mysteria non continuò opinentur, iis imperatam esse fidem sine ulla omnino ratione. Exigebatur, ut veram crederent Christi legem? sed simul credendi rationes exponebantur, quibus ducti homines prudentissimè veram crederent. Rationes autem istæ erant, quæ nunc in Scholis signa seu motiva credibilitatis, ap-

appellantur, extrinsecæ quidem rationes, sed proposito fortissimè probando omnium consensu idoneæ. Nos aliqua ex his argumentis suprà attigimus Proponebantur infideli unà cum divinis utriusque Testamenti libris mysteria & dogmata Christi, atque etiam explicabantur. At parcebatur intrinsecis rationibus, quæ difficiles plerumque sunt, ac intelligi nequeunt, nisi post longum studium, & peculiari auxilio Dei, quod per fidem divinitùs infusam, & per Baptismatis gratiam sperare deinde fas est. *Ego*, ait Augustinus cap. 14. *credere ante rationem, tùm percipiendæ rationi non sis idoneus, & ipsa fide animum excolere excipiendis seminibus veritatis, non solùm saluberrimum judico, sed tale omnino, sine quo ægris animis salus redire non possit*. Sacerdotibus Christi fidem prædicantibus inter Infideles, non Theologiæ Baccalaureos, ut barbaro utar vocabulo, sed Christianos facere animus erat. Præviis igitur argumentis efficacibus credibilitatis movebantur Infideles ad credendum, veram esse Christi religionem. Quo fundamento posito: cognitâque veritate revelationis divinæ, quidquid postea ab ista cœlesti religione propositum erat atque explicatum, etsi non intelligeretur, etsi intrinsecæ causæ & rationes non afferrentur, aut satis non caperentur, verum credebatur, & credendum erat, quippe à Deo mentiendi impotente in ea vera religione traditum. Ita extrinsecæ rationes animum instruebant ad fidem; misericordia autem Dei animum ita instructum ad baptismum, & ad cœleste fidei salutaris donum perducere solebat, Animus tandem divinâ gratiâ imbutus, ad obscura & abdita mysteria & dogmata intelligenda, quantum creatæ menti licet, efficiebatur aptissimus.

Quod itaque in Catholicis criminabantur Manichæi, nihil aliud erat, quàm istud præcipere fidem sine prævia demonstratione, sine rationibus intrinsecis, evidentiusque dogmatum omnium atque mysteriorum probatione. Id importune à Manichæis exigi, quin etiam parum piè, atque imprudenter exigi, Augustino præeunte, didicimus. Satius enim erat, ac tutius & expeditius, ad religionem adducere homines per motiva credibilitatis, hoc est, per extrinsecas rationes. Ad hæc animũ Phereponus non advertens, ubi audiit, Manichæos rationem petere ante fidem, Augustinum verò in contraria esse sententia, tum censuit sine ullis rationibus præviis impositum ab Ecclesia Catholica credendi jugum futuris fidelibus. At amabò, quid aliud Augustinus in Manichæis damnat, quàm quòd

ante fidem *rationem se de obscurissimis rebus pollíceantur redditures*, uti Cap.9 ait: Secundò, quòd *credendum negent, nisi indubitata ratio reddita fuerit &c. Et nisi apertissimam rationem stultis de Deo protulerint, nihil credendum esse contendant?* Nihil ergo aliud probare Augustinus contendit, quàm prudenter credi posse ac debere, vel antequam ratione, & certâ cognitione; divina quædam secreta & ardua quædam ac obscura mysteria intelligantur. Nónne ad ritè prudenterque veram religionem ineundam, satis est, si externis argumentis, quæ multa atque efficacissima habet sola Christi religio, ad credendum ducaris? Ubi enim tibi constitit, veram esse aliquam religionem, tibi etiam constat, nonnisi vera in ea contineri, tametsi per demonstrationem veritas singulorum tibi nondum perspecta fuerit. Augustinus ipse, quibus rationibus permotus fuerit, & quibus reliqui permoverentur ad amplectendam Christi legem, prodit in ipso libro de Utilitate credendi Cap. 14. dum significat; se Christi moram in terris credidisse *populorum atque gentium confirmatæ opinioni, ac famæ admodum celeberrimæ. Famæ*, inquam, *celebritate consensione, vetustate roboratæ.* Deinde Cap. 16. partim admirandis Christianæ religionis prodigiis, quæ nemo nisi impudens neget, partim credentium multitudine, quæ Augustini tempore se latissimè per ingentia terrarum spatia effundebat, moveri nos ad credendum ait: *Homini non valenti verum intueri, ut ad id fiat idoneus, purgarique se sinat auctoritas præsto est, quam partim miraculis; partim multitudine valere, nemo ambigit.* Sequenti autem capite pleraque credibilitatis motiva enumerat, quibus Infideles adducti prudenter credere jubebantur, nostrísque etiam jubentur temporibus. *Hoc factum est*, inquit, *divinâ providentiâ per Prophetarum Vaticinia, per humanitatem doctrinámque Christi, per Apostolorum itinera, per Martyrum contumelias, cruces, sanguinem, mortes, per Sanctorum prædicabilem vitam, atque in his universis, digna rebus tantis, atque virtutibus, pro temporum opportunitate miracula.* En argumenta, en rationes, quæ ab Infidelibus fidem impetrabant, priusquam certâ & internâ demonstratione, sive cognitione, intelligerentur omnia divinæ legis documenta atque mysteria. Hinc Augustinus dicere pergit: *Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructúmque videamus, dubitabimus nos ejus Ecclesiæ condere gremio, quæ usq; ad confessionem generis humani ab Apostolica Sede per successiones Episcoporum frustra Hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius judicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam mi-*

 racu-

raculorum majestate damnatis,culmen auctoritatis obtinuit? Alia hujusmodi argumenta extrinseca,quæ Augustinum in Ecclesiæ Catholicæ gremio tenerent, luculentiùs ab ipso recensentur in lib. contra Epist.Manichæi Cap.4.

Nunc ergo accedat Phereponus,& dicat pag.596.Animadv. *Quis mendaciorum & fabularum Propola non potuit similia exigere? An non Judæi & Ethnici Christianis contra se ratiocinantibus, talia reponere poterant: esse credendum,non ratiocinandum?* At quis mendaciorum Propola, quis Ethnicus, aut Judæus tot ac tanta motiva credibilitatis afferre poterat, aut possit, quibus probet suam religionem divinitùs institutam, aut à Deo semper in pristinis legibus & ritibus conservatam, quot & quanta producere potuit, & potest Christi religio? Non ergo sibi timere debebat Augustinus, immo Catholica Ecclesia, si credendum priùs esse monebat, quàm intimè evidenter omnia intelligerentur; nam reliquæ religiones tantâ vi, tanto numero & concentu argumentorum carent, quibus fidem exigant ante rationem. Propterea extra oleas Phereponus fertur, cùm in reliquis animadversionibus suis Augustino minatur,& flagra intentat,quasi hic nullâ ratione prolatâ, Christo, ejúsque religioni, & Sacerdotibus, credendum esse moneat. *Qui credit* (sunt Phereponi verba pag.597.) *veram aliquam esse Religionem,seu Deum coli velle ab hominibus, sine ulla omnino ratione; aut insanit, aut ità hebes est, ut ab insanis non multum distet. Qui fidem habuit tibi sinè ratione, idem etiam sinè ratione, cùm videbitur, tibi fidem detrahet, adsentietúrque æquè facilè Arianis, si rerum potiantur, aut etiam, quod deterius est, Muhammedanis, quod revera fecerunt Afri post Augustini tempora.* Non vacat inquirere,cur in Muhammedanam superstitionem concesserit unà cum Asia & Græcia,ipsa quoque Africa. Hoc unum dicam, temerè pronuntiari, Afros sinè ratione olim credidisse Christo, & ejus religionem sinè ratione didicisse, & per aliquot etiam sæcula sinè ratione servâsse. Neque in animo est perpendere,quot exceptionibus subsit, & quot explicationibus indigeat regula illa: *Qui tibi fidem sinè ratione habet, facilè etiam sinè ratione tibi fidem detrahet.* Siquidem & Judæorum, & Moslemorum filii sinè ratione plerumque credunt parentibus, & majoribus suis, religionem propriam tradentibus; neque tamen facilè de sua se fide atque opinione dejici patiuntur. Quod si id illis contingit, quantò magìs id Christianis continget, & porrò contingere debeat? Qui enim vel sinè ratione Christo credit, & per Baptismatis lavacrum reli-

religioni veræ conjungitur, dum id ex animo faciat, & non fictè credat, eâ cœlesti virtute profectò donatur, quæ illum vel sinè ratione in fide constantissimum continere possit.

Hæc, inquam, missa faciamus, & certa sit undequaque Phereponi sententia, imò non aliud sit, quàm quod habetur Cap. 19. Ecclesiast. *Qui citò credit, levis corde est.* At quid rei hæc habent cum Ecclesiæ Catholicæ disciplina, quæ à Christo ad nostram usque ætatem sanctissimam religionem propagavit, tot rationibus, causísque propositis, cur Sacerdotibus suis, & Christo credendum foret? Bardos planè stupidósque necesse est, faciat existimétque Phereponus tot populos ingenii famâ alioqui celebres, qui sese ad Christum hucusque adjunxerunt, si aliter eos censet Christianæ religioni consensisse, neque iis, antequam crederent, fortissimè persuasum putat, jure fuisse credendum. At, inquit Phereponus, non rationi, sed Sacerdotibus fidem exigentibus credendum esse Augustinus monet. Id juris si sibi arrogent Sacerdotes Ethnici, & eadem, quæ Augustinus habet de utilitate credendi, Christiano occinant, quid responsi dabimus? Intoleranda ab iis peti, Christianus exclamabit. *Ne ergo,* subdit Censor, *bona ratiocinatio habeatur in Africa Christiana, quæ Paralogismus fuisset ad ortum Euphratis.* Si sinè ullis omnino rationibus Christiani Antistites sibi adhibendam fidem dixissent: ferri utcumque posset ista Phereponi percunctatio. Verùm, ut vidimus, aliter sese res habuit. Præter animum non fictum adferebant Christiani Sacerdotes rationum pondus, quibus evidenter credibilem esse religionem suam probarent, vel non intellectis evidenter singulis ejus dogmatibus atque mysteriis. Manichæi verò ità obfirmatis animis pugnabant, ut neque Sacerdotibus Catholicis, quamlibet sincerè agentibus, neque extrinsecis argumentis, quamlibet fortissimis, eorum ex parte productis adjungere fidem vellent, & adjungendam præfractè negarent, nisi certâ cognitione atque intrinsecis rationibus prius intelligerent, & vera esse evidenter cognoscerent omnia divinæ legis mysteria atque documenta. Itaq; spontè evanescit inter Christianos atque Ethnicos Sacerdotes instituta comparatio.

Cùm verò Augustinus Cap. 12. lib. de Utilit. cred. quæsiisset: *Quomodo, si quod nescitur, credendum non est, serviant parentibus liberi, eosque mutuâ pietate diligant, quos parentes suos esse non credant?* Phereponus insurgit, & hæc planè dissi-

milia esse pronuntiat. *Nam parentes*, ità scribit, *& alii scire possunt, & reverà sciunt, quinam sint sui, & certorum hominum liberi; nec ullâ utilitate ducuntur, saltem plerumque, ad supponendos sibi alienos liberos. Sed Sacerdotes, qui volunt sibi credi de religione, ejus veritatis non sunt magis conscii, quàm alii homines, si rationibus sunt destituti, & plerumque non sine magna utilitate sua suum gregem augebant.* At hoc ipsum exemplum dilucidè ostendit, quod hactenus de quæstione ista non perspexit Phereponus, qui tametsi criticæ artis magister moneri se patiatur, ut quando ad aliorum censuram fertur, diligentiùs eorum opera legat, mentémque scrutetur. Tria esse dixerat Augustinus Cap. II. *Intelligere, credere, opinari. Intelligere* idem esse ac *scire*, seu *aliquid mentis certâ ratione tenere* statuit. Tum hæc addit: *Quod intelligimus, debemus rationi, quod credimus, auctoritati, quod opinamur, errori.* Ut autem ostendat, falli Manichæos, qui dicunt, *nihil esse credendum, nisi quod scimus*, liberorum exemplum adducit, qui procul dubio mentis certâ ratione & per demonstrationem scire ac intelligere nequeunt, suos esse parentes, quos ut tales diligunt & colunt, & tamen piè prudentérque tales esse credunt, quia auctoritate, hoc est, argumentis & rationibus extrinsecis ad ità credendum atque agendum moventur. *Credimus*, inquit, *& sine ulla dubitatione credimus, quod scire non posse confitemur.*

Quid nunc rei tam certæ objicit Phereponus? *Parentes*, ait, *& alii scire possunt, & reverà sciunt quinam sint sui liberi.* At ut prætercam, ne ipsos quidem parentes id *scire* interdum posse per *scientiam certámque mentis cognitionem*, quo sensu Augustinus hîc *scire* accipit: numquid liberi per rationes intrinsecas, & per scientiam noscunt parentes suos? Non hercle. *Non enim ratione* (ut ipsis Augustini verbis utar) *ullo pacto sciri potest, sed interpositâ matris auctoritate de patre creditur; de ipsa verò matre plerumque nec matri, sed obstetricibus, nutricibus, famulis. Nam cui furari filius potest, aliusque supponi, nonne potest decepta decipere?* Sed, inquit Phereponus, hoc exemplo probare vult Augustinus, credendum quoque esse Christiano Sacerdoti sine ratione, cùm tamen hæc sint planè dissimilia. At quandonam somniavit quisquam, liberos sine ulla omnino ratione credere, hunc aut illum esse parentem suum? Illud ergo exemplum in eum tantummodo finem Augustinus adfert, *ut ostendatur, nihil omninò humanæ societatis incolume remanere, sed nihil credere statuerimus, quod non possumus tenere perceptum*, hoc est, cujus certa non habeatur scientia. Nimirum inter Augustinum

&

& Manichæos vertebatur ista quæstio, utrùm scilicet credi quædam prudenter possent, atque deberent per sola credibilitatis argumenta, an verò necesse foret earum rerum scientiam prius habere, ut prudenter deinde crederentur. Nemo neget, quin liberi verisimillibus rationibus ducti prudenter credant, & credere debeant parentes suos. Nemo etiam negare audeat, quin Infideles auditis dumtaxat motivis, ut ajunt, credibilitatis, credere prudenter possint ac debeant Sacerdoti Christiano, quamvìs internas quorumdam divinorum dogmatum rationes nequaquam proponenti. Dissimilia autem sunt hujusmodi exempla, sed contrariâ atqur aliâ ratione, quàm Phereponus censet. Liberi enim facilè in credendis parentibus suis, ut liquet, falli possunt; Infidelis verò in credendo Sacerdoti tot credibilitatis argumenta adferenti, si rationem cxnsulat, sentit se falli non posse, etiamsi Sacerdos ille ad utilitatem quoque propriam eo in negotio respiceret: quod tamen quàm modestè, quàm verè, à Pherepono Christianis Sacerdotibus affingatur, ipse viderit. Tanta quippe est eorum argumentorum vis, quibus credenda ostenditur Christiana religio, ut eam non solùm prudenter, & sine difficultate credere quisque possit, sed etiam difficillimum sit homini iis auditis temperare à credendo. At Phereponus sibi temerè persuadet, sine ullis omnino rationibus olim Sacerdotes fidem præcepisse, dum nequaquam intelligit, quid *scire* hoc loco sit Augustino. Poterat tamen ipse ex iis, quæ retulimus, abunde perspicere, & partim etiam perspexit in eodem Cap. 14. sed qui extra orbitam cucurrerat, se in viam revocare non valuit.

Disciplinam Ecclesiasticam de exigenda fide ante rationes intrinsecas exemplo Christi confirmabat Augustinus, inquiens eum nihil prius, neque fortius, quàm credi sibi voluisse. *Fide*, ait, *ille stultos ducebat; vos ratione ducitis. Laudabat credentes ille; vos objurgatis, &c.* Hîc Phereponus suas obtrudit notas, ostensurus egregia morum præcepta & miracula duas graves fuisse rationes, quibus divinus ille Magister sibi conciliabat fidem, quamvìs Judæi non intelligerent, quæcumque dicebat. At rogo quid novi adfert eruditus Censor? Nónne & Augustinus ibidem hæc habet: *Quid enim aliud agunt tanta & tam multa miracula, ipso etiam dicente illa fieri non ob aliud, nisi ut sibi crederent?* Quare ergo non intellexit aliquando Phereponus, satìs esse posse ad prudenter credendum religioni Christianæ argumenta credibilitatis, eáque argumenta antiquis Christianis in

 creden-

credendo, & in prædicando Infidelibus Evangelio familiaria fuisse? Ipse Christus causas & rationes intrinsecas altissimorum quorumdam dogmatum non attulit; & tamen ut sibi crederetur, instabat. Sola miracula, quæ nemo alius fecerat, pro ratione erant, eorumque gratiâ prudenter assentiri Christo poterant immo debebant Judæi. Miracula autem non intrinsecas esse, sed extrinsecas rationes, ad probandam doctrinæ veritatem, manifestè constat. Prætera Phereponus hinc discere debuit, excipiendum cum risu fuisse exemplum Christi à Catholicis adhibitum, si isti non solùm sine intrinsecis, sed etiam sine extrinsecis rationibus postulâssent, ut sibi crederetur, quando ipse Deus Filius non aliter fidem præceperit, quàm præmissis ingentibus prodigiis, hoc est gravissimis rationibus extrinsecis, quibus tutò deducerentur Judæi ad credenda illa etiam, quæ satis non intelligerent. Videat igitur Censor, quàm rectè in hæc verba concludat: *Itaque non potuit Augustinus exemplo Christi uti, ut probaret Ecclesiam Catholicam jure sibi sine ratione credi postulare.*

Itidem ex aliis quoque Augustini Libris, quæ Catholicorum atque ipsius Augustini mens & consuetudo foret, colligere Phereponus poterat, nisi figmentum suum nimis amâsset, ex quo exercendi ingenii censorii tam bella occasio suboriebatur. Inquit autem Augustinus in Lib. de vera Religione cap. 34. *Ipsa quoque animæ medicina, quæ divinâ providentiâ & ineffabili beneficentiâ geritur, gradatim distinctéque pulcherrima est. Distribuitur enim in auctoritatem atque rationem. Auctoritas* [videlicet argumenta credibilitatis] *fidem flagitat, & rationi præparat hominem. Ratio ad intellectum cognitionémque perducit. Quanquam neque auctoritatem ratio penitus deserit, cùm consideratur, cui sit credendum; & certè summa est ipsius jam cognitæ atque perspicuæ veritatis auctoritas.* In Ep. 120. cap. 1. aliàs 222. apertiùs exprimit, quæ sententia foret Ecclesiæ Catholicæ. *Absit* [sunt ejus verba] *ut ideo credamus, ne rationem accipiamus, sive quæramus; cùm etiam credere non possemus, nisi rationales animas haberemus. Ut ergo in quibusdam rebus ad doctrinam salutarem pertinentibus, quas ratione nondum percipere valemus, sed aliquando valebimus, fides præcedat rationem, quâ cor mundetur, ut magnæ rationis capiat & perferat lucem: hoc utique rationis est*, Quæ verba Phereponus veritatem prorsus consentientem habere & ipse adnotavit atque affirmavit; quamvis postea fateatur se non intelligere, quomodo hæc in concordiâ redigi possint cum iis, quæ alibi de auctoritate ab Augustino traduntur.

At

At nihil homini facilius erat, quando ad ejus libros accessisset amantis potius quàm inimici animo, & non insectandi, sed illustrandi tanti viri causâ in eum commentarios sibi conscribendos suscepisset.

Cæterum lepidus mihi videtur Phereponus, cùm veras divinare vult causas, cur Augustini tempore Fides, ut ille somniat, sine ratione exigeretur. Prima est, quòd Christiani *non satis erant in Philosophia Criticáque exercitati, ut Scripturam contra objectiones Manichæorum, aliorumque defendere commodè possent. Altera, quòd revera sibi conscii essent, non pauca à se dici planè contraria rectæ rationi; qualia erant tam multa, quæ de gratia & prædestinatione, aliisque dogmatibus iis adnexis, quasi capite fidei credenda ab Augustino proponebantur. Deniq; is sermo fuit partium jam vires suas sentientium, & multitudine sua fretarum; quam sæpè jactat hic Augustinus, contemtâ paucitate aliter sentientium.* En quot criminum postulet Ecclesiam Catholicam suis hisce divinationibus Phereponus noster. Sed ad primam causam quod attinet ab eo excogitatam, negamus, ita Critices & Philosophiæ scientiâ destitutos fuisse veteres Christianos, & potissimum Augustini tempore, ut commodè interpretari tuerique non possent Scripturas sacras. Prostant eorum libri, quibus vindicârunt ab Ethnicorum, Manichæorum, aliorúmque hostium censuris veritatem, & sanctitatem divinorum codicum. Multi è Manichæis, plures ex aliis Sectis, innumeri è Paganorum superstitione ad veram Christi Religionem perducti (nisi omnes illos inter pecora stipitésque referre volumus) argumento sunt, non infeliciter neque segniter versatos esse veteres Ecclesiæ Catholicæ Præsules & Pastores in sacris voluminibus protegendis & rectè explicandis. Secundò dicimus, peculiarem illam Criticã & Philosophiã, quam expetit Phereponus, ne necessariã quidem olim fuisse, neque adhuc esse, ut quis jure ad Christianã & Catholicam Religionem advocetur, atque impellatur. Satis superque sunt argumenta, quibus prudenter credibilis, imo evidenter credibilis, ostenditur Christi Religio. Non aliis usus est ipsemet Christus; non aliis ferè semper in prædicatione Evangelii usi sunt ejus Apostoli, atque Apostolorum Successores, ceterique Ecclesiæ Catholicæ Doctores. Non aliis utendum contendit Origenes lib. 1. contra Celsum, hominem nempe, qui Pherepono in hujusmodi accusatione præiverat. Curæ tot agricolarum, quanquam Philosophiæ & Criticæ, si Phereponum auscultamus,

 impe-

ritorum, quanta messis responderit, ac respondeat, nulla non loquitur historia. An multos ad Christum adducere possit, atque adducat præscripta à Pherepono via, tantúmque ab eo commendata Ars Critica, vident alii. Illud quidem affirmari posse reor, si homines induxissent, aut inducant in animum, tum solùm credendum esse Christo, cùm sublatæ evidenter fuerint omnes in divinis Scripturis dogmatibúsque occurrentes difficultates, eos aut serius quàm par est, aut nunquam futuros fuisse, & fore Christianos. Rationi feroci, atque admodum curiosæ, sive etiam infirmæ, nunquam satis est neque est ulla gens tam discordiarum ferax, quàm quæ enixam dat operam Criticæ, & de omnibus dubitat, nihilque credendum ducit, nisi quod est evidenter probatum. Unusquisque in suo sensu abundat, unusquisque supra alium se sapere arbitratur, & uni sibi credere novit. Quamobrem tutior, & laudabilior semper fuerit ratio prædicandi & persuadendi Evangelii, quam Christus, quam nostri Majores hujusque servarunt, & quam fortasse non impugnasset ipse Phereponus, si Augustini concilium sententiámque hac de re (quod facile fuit) melius percepisset. Sed alibi de Critices usu, abusu & necessitate & de scientia Patrum quædam commentabimur.

Quod est ad alteram caussam, nempe ideo à rationibus reddendis se abstinuisse veteres Christianos, & Catholicos, *quod revera sibi conscii essent, non pauca à se dici contraria rectæ rationi*: à veritate omnino abhorret. Nonnulla quidem diximus in Catholica Religione tradi, quæ supra humanam rationem sunt, qualia sunt à Christo revelata de Dei natura. At aliqua ibidem tradi, quæ sint, si Superis placet, planè contra rectam rationem, & id non ignorari à nobis, nullus unquam Catholicus, nisi errans, sibi persuasit; nullus nisi stultus, somniavit. Et queîs, rogo, auctoribus tam deformem sententiam Ecclesiæ Catholicæ imponit Phereponus? Hæreticos forsitan cùm antiquos tum recentes, quibuscum & ipse sentit & facit, sui dicti daturus est testes. Verùm quonam ex Canone Critico didicit ille, credendum esse hostibus nostris affirmantibus, quod nos constantissimè negamus? Quandoquidem tamen Augustinus ipse accersitur in hanc eamdem causam, ostendat quæso Phereponus, eum sibi conscium fuisse, adversari rectæ rationi, quæ *de gratia & prædestinatione* à se proponebantur. Mihi nullũ dubium est, quin Augustinus hac de re interrogatus nõ solùm se tam absurdæ opinionis consciũ

ne,

negasset, sed etiam invictis rationibus ostendisset, sententiam suam cum recta ratione penitus consentire, ut saltem ab illa non abhorrere. Pro ipso luculenter respondere adhuc possunt editi ejus Libri, in quibus unicè probat, nullam aliam, quàm suam, & Ecclesiæ Catholicæ, de gratia & prædestinatione sententiam habere consensum scripturæ atque rationis. Si ille (fignamus rem à vero longè alienam) in ea fuit opinione, quam Calvini Sectatores eidem tribuunt, non inficiamur, quin contra ipsum recta ratio pugnaret. Sed, hoc etiam posito, certissimum est, non advertisse Augustinum, quantopere hujusmodi sententia adversaretur rectæ rationi: Nam & ipsi Calviniani, qui revera in hisce quæstionibus contraria rationi docent, induci non possunt ut credant, se rationi contraria tradere, atque in tam misero errore versari. Deinde prodit ipse Liber de Utilitate credendi, qualia Augustinus sentiret. *Credere*, inquit is Cap. 11. *tunc est culpandum, cùm vel de Deo indignum aliquid creditur, vel de homine facilè creditur.* Utique fatemur, nihil indignius excogitari de Deo posse, quàm quod Augustino Calvinus adscribit: nempe à Deo creari homines, qui antecedenti necessitate non secus ac fato compellantur ad bonum & malum, & subinde ab ipso Deo propter delicta puniantur, quæ illi non coacti quidem patrarunt, sed electione & resistendi facultate sine sua culpa destituti evitare nullo pacto potuerunt. Talia Deum prorsus dedecent, nimiúmque rationi adversantur. Si verum foret, eam fuisse Augustini sententiam in Gratiæ & Prædestinationis negotio, quam tradidisse ab hæreticis recentioribus dicitur, & conscius ille sibi fuisset in quot à ratione absona atque indigna Deo, se sua opinio conjiceret: adeóne mentis inops fuisset, ut tunc esse culpandum hominem diceret, *cùm de Deo indignum aliquid creditur?* Sed Augustinus à Calvino perversè explicatus, neque indigna Deo tradidit, multóque minus sibi conscius fuit, se aliquid credere contrarium rectæ rationi.

Denique idem ille est Augustinus, qui Epist. 143. olim 7. hæc scribit non ignorata Pherepono, immo aurea jure ac merito ab ipso appellata: *Si ratio contra divinarum Scripturarum auctoritatem redditur, quamlibet acuta sit, fallit verisimilitudine, nam vera esse non potest. Rursus si manifestissimæ certaque rationi velut Scripturarum sanctarum objicitur auctoritas, non intelligit, qui hoc facit; & non Scripturarum illarum sensum, ad quem penitrare non potuit sed suum potius objicit veritati; nec quod in eis, sed quod in seipso velut pro eis invenit opponit.* Idem etiam

etiam Lib. 4. de Trin. Cap. 6. præclarissimè inquit: *Contra rationem nemo sobrius, contra Scripturas nemo Christianus, contra Ecclesiam nemo pacificus senserit.* Similia habet aliis in locis. Nunc ergo à Pherepono petimus, quâ fronte affirmare possit, reverà sibi conscium fuisse Augustinum à se tradi contraria rectæ rationi in quæstionibus *de Prædestinatione & Gratia.* Nisi censeat Augustinum, virum ingenio & memoriâ ad invidiam præstantissimum, supinè admodum delirâsse, aut virum summè pium impostorem fuisse mendacissimum, qui aut ignoraret, quæ in animo certa & statuta habebat, aut quædam intimo corde crederet, contraria verò alios decepturus deprædicaret: Hæc, inquam, nisi devorare velit Phereponus, fateri tandem cogatur, Augustinum, qui contra rectam rationem sentiendum esse negat, sibi conscium non fuisse, à se proponi quædam, quæ ipsam rectam rationem inimicam haberent; sive, si ità Pherepono placet, errâsse quidem Augustinum contra ipsam rationem, sed ipsum se errare non cognovisse.

Facilè verò nobis foret ostendere, ne errâsse quidem Augustinum, neque à ratione absona prodidisse in controversiis de Prædestinatione & Gratia. Sed occupata jam fuit ista provincia à doctissimis inter Catholicos viris, quorum etiam curâ atque eruditione palam factum est, quantùm Augustini dogmata à Calvinianis distent. Illud in præsentia adnotâsse sufficiat, ab Augustino adhuc Presbytero conscriptum fuisse Librum de *Utilitate credendi.* Eo autem tempore, cùm inter ipsum & Pelagianos, quippe nondum ab ovo eductos, nullæ quæstiones de Gratia intercessissent: ineptè dicitur Augustinus aliena à recta ratione in Gratiæ & Prædestinationis argumento proposuisse. Immo tantum abest, ut id contigerit; ut nihil prius neq; antiquius tum Augustino esset, quàm liberum hominis arbitrium à Manichæis defendere, quod posteà in reliquis contra Pelagium scriptis ab ipso læsum nonnulli perperam opinantur. Testis etiam est ipsemet Augustinus, se tum temporis incautè adhæsisse opinioni de initiis fidei meritò hominis, non gratiæ Dei, tribuendis, quam posteà adoptârunt Semipelagiani. Quamobrem cùm liquidò constet, eo saltem tempore, quo Librum illum scribebat Augustinus, ab ipso proposita non fuisse aliena à recta ratione in argumento divinæ Gratiæ: Constabit etiam, nihil magìs abs re produci à Pherepono potuisse, quàm quòd Catholici ideo fidem ante rationem exigerent, quia conscii sibi erant, tradi à se quædam planè contraria rectæ rationi. Idem

quod

quod de dogmatibus ad Gratiam spectantibus dictum est, dici & de aliis potest, quæ in Catholica Religione rationi rectæ repugnare Phereponus credit, & quæ libenter, ut opinor, hîc quoque memorâsset, nisi fortasse conterraneis suis non omnes illius sententias, non ejus ubiq; licentiam æquo animo ferentibus, parcere consultius duxisset.

Tertia causa, quare postulabant Catholici, ut rationi anteverteret fides, Pherepono divinante, ea fuit, quòd ii suas jam vires sentirent, suáque multitudine freti, aliter sentientium paucitatem contemnerent. *Ejusmodi partes*, inquit is, *ut ingenia pati non possunt sibi obloqui pauciores, sed volunt fidem loquentibus continuò haberi.* Nescio, an hîc Dordracenam Synodum tacitè carpat ingeniosus Censor. Hoc quidem novi, ipsum, quanquam minimè falsa de Catholicis hîc narret, multitudinem suam Manichæorum gregi objicientibus non minus tamen quàm anteà in nos contumeliosè agere. Amplissima quippe Catholicorum respublica sibi fidem ab Ethnicis habendam esse contendebat, non quòd tantummodo loqueretur, sed quòd, ut vidimus, evidenter credibilia vel sinè rationibus intrinsecis, loqueretur. Nunquam hùc respicere Phereponus didicit. Ubi autem in Hæreticos disputatur, multitudo quoque ipsa validum præbuit semper argumentum dignoscendæ Religionis veræ. Cùm enim quæritur, quæ inter tot Sectas, quarum unaquæque sibi veram Christi Religionem tribuit, Orthodoxa sit, & germana Religio: præter alia *Credibilitatis argumenta*, quæ unis Catholicis favent, illud quoque favet, quòd isti re & nomine Catholici sint, sempérque fuerint ab Apostolorum ætate. Hoc est, quòd per universum terrarum orbem diffusa sit, & adhuc ex divino munere latissimè pateat una Catholicorum Religio: quod hucusque Hæresi nulli contigit, neque continget ante ultimi judicii dies, & quando etiam contingere posset (quod non concedo) nihil Religionis, quæ hucusque Catholica fuit, veritati officeret, ut nemo non intelligit. Hæc etiam tessera ad reliquas accedit, quibus in unum collectis vera Christi Ecclesia à falsis atque Hæreticis distinguitur; eámque sapientissimè in sacris Symbolis, in œcumenicis Conciliis, in Patrũ scriptis constitutam habemus, & ab Hæreticorũ oppugnatoribus efficacissimè semper adhibitam scimus. Sed commodiùs hac de re in sequentib. Capitib. habebitur sermo.

Præsenti finem faciemus, simul ac monuerimus, Lectorem non hîc tantùm sed & aliis in locis Phereponum Augustino loquenti de *Utilitate credendi* bellũ indixisse. Attamen

men cùm tam imparatus ad accusandum venerit, ut quod maximè opus erat, ne statum quidem quæstionis intellexerit; nullo negotio patebit, quàm imbellia sint in ista contentione illius tela, & quàm incautè pugnet, si memoriâ repetantur, quæ hactenus conscripsimus. Quapropter nulla mihi ampliùs cura refellendi ejus animadversiones in cap 7. Libri de quantitate animæ, & in cap. 2. lib. 1. de libero Arbitrio. Tamen omittendum non est, quod ille habet in hunc postremum locum. Culpat nimirum, aut potiùs deridet Augustinum, quòd ex Isaiæ cap. 7. hæc verba citârit: *Nisi credideritis, non intelligetis*, iísque probare contendat, prius esse credendum, quàm intelligendum. At ista Prophetæ verba nihil ad rem facere novus Censor exclamat, quippe ab Hieronymo aliísque rectè translata, diversum reddunt sensum, nempe *Nisi credideritis, non permanebitis*, ità ut Prophetici sermonis series ab Augustini mente longissimè abscedat. Pro sententia Prophetæ, inquit Pherepónus, *laudat bonus vir figmentum Græcorum Interpretum, &c. Credidit enim hunc esse sensum Scripturæ antequam sciret, an LXX. Interpretibus per omnia fidere liceret, aut hunc locum bene esse ab iis versum constaret.* Lectorem nolo diu detinere disputando, an sustineri aliquâ ratione possit LXX. Interpretum versio, cujus sensum in his verbis usurpârunt alii doctissimi Patres, & Hieronymus ipse non improbat. Quæcumque sit germana eorum verborum sententia, certum est, Augustinum rem veram, ut vidimus per ea probare voluisse. Verum autem dogma, etsi inutilia ad illud confirmandum congerantur, verum certúmque esse non desinit. Imò regula est, quando ex diversis interpretationibus diversi sacræ Scripturæ sensus emanant, iis licere nobis uti, non ad fundandum quidem, sed ad illustrandum aliquod dogma; nihil enim periculi subest, ut ille sensus, quanquam alioqui non prosit, dogmati noceat, quod veritati congruere ex aliis Scripturarum locis evidentioribus ostendi potest. Augustinum autem non exspectâsse, ut à Pherepono de diversa illius versione certior fieret, constat è lib. 2. cap. 12. de Doctrina Christiana, quem ab ipso conscriptum novimus duos annos post libros de libero Arbitrio.

CA-

CAPUT VI.

Infirmitas humanæ mentis, atque rationis, & errandi in homine facilitas. Ejus causæ fuga disciplinæ, socordia in inquisitione veri; corpus malè compactum, & pessimè affectum; penuria atque abusus subsidiorum ad inveniendam veritatem; memoriæ exilitas; phantasiæ impotentia, & præcipuè dum affectus in animo regnant, voluntatis perversa indoles, mentis ipsius angustia, ignorantia, oblivio, & prava electio principiorum, quibus ad rectè judicandum uti necesse est.

HActenus dictum est, quousque in inquisitione veri, quantùm ad religionem ineundam spectat, humano ingenio sit procedendum hominique prudenter agenti sufficere, imò necessarium esse, diximus, ut argumentis credibilitatis contentus fidem suam religioni veræ priùs accommodet, quàm omnia illius dogmata atque mysteria per evidentem rationis intuitum perspicere atque intelligere velit. Sed non desunt, qui Manichæorum pervicaciam imitentur adhuc, suæque mentis ambitione fascinati rerum omnium veritatem assequi se posse suis viribus temerè confidant, & rationis humanæ vires ultra æquum exaggerent. Ut perniciosa hæc opinio funditùs concutiatur, invadendum nunc est in artem errorum omnium, hoc est aperienda sunt homini, quàm brevissimè poterimus, tum infirmitas, tum stultitia creatarum mentium. Hinc leges, hinc præcepta moderandi ingenii petamus oportet. Nos noscere ante omnia nosmetipsos, ab ipsis quoque sæculi sapientibus jubemur. Neque sanè ullus ad veri Dei cognitionem, atque amorem sperandus est progressus, nisi priùs præcesserit imbecillitatis nostræ cognitio, & nisi humilitas ab ipso Deo in nos descendens nos ad ipsum convertat, animúmque superbientem castigans, efficiat idoneum ad majora è cœlo dona aut excipienda aut impetranda.

Cùm dicimus, infirmam esse atque imbecillem hominis mentem atque rationem, significare volumus, hominem licèt ratione præditum, suis tamen viribus difficilè ad verum inveniendum, rectéque judicandum pervenire, facilè verò

verò in errorem rapi, atque in errore jacere. Duplici è causa manare videtur hujusmodi infirmitas atque impotentia. Prima est, quòd homo veritatem quærere non vult, & adhibere subsidia ad veritatem inveniendam idonea. Altera, quòd etiamsi verum quærat, invenire sæpè non potest ex ipsius difficultate veritatis, aut ex inepto rationis usu. Has causas sigillatim explicabimus, ut sua humanæ rationi vulnera evidentiùs constent, & ingenia nostra tandem pudeat suæ ambitionis, atq; protervìæ.

Sentiunt omnes, nemo negat, rationale animal ab utero matris crassissimam secum afferre ignorantiam omnium rerum. Mox ista ignorantia paulatim depelli solet, ubi sensibus, & meditatione pollere, iisque uti homo cœpit. Ideæ rerum an nobis ingenitæ sint, adveniántne peregrinæ in mentem nostram, Philosophi disputant, nos in medio relinquimus. Illud constat, necessarium esse meditationis & sensuum usum, quo aut in animo domesticæ excitentur, aut in animum novæ importentur rerum ideæ. Hinc Seneca in Ep 95. *Omnium*. inquit, *honestarum rerum semina animi nostri gerunt, quæ admonitione excitantur, non aliter quàm scintilla flatu levi adjuta ignem suum explicat.* Meditari autem dicimus, cùm anima vegeto corpore, & ut ità dicam, ipsa vigilans aciem suam in res, & earum essentiam, causas, effectus, & qualitates acutè intendit. Usus sensuum, experientia, parentum & æqualium consuetudo, atque alia humanæ vitæ instrumenta, rudem intellectum, velit nolit, sensim informant, & aliquam veri notitiam in ejus penetralia inferunt. Sed quota pars hæc veri immensi dici potest? Quot etiam erroribus & falsis opinionibus permixta non est, atque infecta? Sola plerumque rerum vulgarium, & sensibus obviarum notitia hinc fluit; imò sola ipsarum superficies cognoscitur. Quare nisi ulteriùs homo procedat, & quærere velit immanem reliquarum veritatum copiam, atque intimè perpendere, quæ jam didicit: interdum bipes à quadrupede, nisi ex habitu corporis externo, dissimilis non videatur. Quidam igitur socordiâ atque odio laboris, & affectibus pravis impediti: quidam nimio ardore incitati erga humanæ vitæ negotia, & vilia quæq; commoda, quibus unicè inhiant; alii, quòd invenire scientiam desperent; alii, quòd se opinentur scire quod nesciunt (& si quæ sunt aliæ causæ) verum quærere nolunt, negligúntq; subsidia homini ad inveniendum verum necessaria atque opportuna. Quot autem erroribus id hominum genus serviat, & pateat, nemo nescit. Infantes planè appareant, cùm

cùm de rebus agitur, quæ vulgarem humani commercii usum aliquantum excedunt, eorúmque mens in angusto sensibilium quarumdam rerum gyro constricta, latiùs explicare volatum non solet, erratura, si faciat. Vigente igitur in istis primævâ adhuc ignorantiâ, quam expellere fortasse potuerunt, at certè noluerunt;, nil mirum, si imbecillima est eorum ratio, si stultis falsísque opinionibus se abripi quotidiè sinunt, si vetera deliria nunquam abjiciunt, & se impares sentiunt ad abdita rerum noscenda, ad arduas & invias quæstiones dirimendas, ad ritè meditandum, falsúmq; in casibus innumeris à vero distinguendũ?

Longè gravior altera infelicitas est, quòd nempe homines, etiamsi verum, & scientiam, & semitas ad utrumque perducentes quærant, reperire tamen sæpè nequeunt, Hujusmodi impotentiæ triplex in medium adferri causa potest, corpus videlicet, instrumenta sciendi, & animæ ipsius facultates internæ. Et quod est ad corpus, præter organa malè animorum indoli respondentia, quæ nullo neque studio, neque voto emendare valemus in nobis, innumeri morbi bellum corpori quotidie indicunt, atque ideo confligantur cum animo ipso. Sui carceris dolores atque incommoda non sentire animus nequit, ac proinde nemo non sentire cogitur, quantùm imbecillitatis è corpore imbecilli, infirmo, & malè affecto inferatur in mentem, quantúmque tenebrarum tenebrosa hæc massa corporis lucidissimæ rationi creet. Certè hac de causa hominum pleriq; in pristina ignorantia perdurant, & ad nobiliores disciplinas, quanquam velint, conscendere nequeunt; neque fas est obtusis crassísque ingeniis & nullâ memoriæ tenacitate præditis se immiscere parum obviis atque reconditis veritatibus, suúmque interponere judicium in arduis non vulgarium rerum quæstionibus.

Ad impotentiam humanæ rationis veniamus, quæ nobis obvenit ex inopia & fallacia instrumentorum, per quæ verum colligitur, falsum evitatur. Et hîc suos patitur manes mortalium conditio. Multis desunt ejusmodi adminicula atq; instrumenta sciendi. Quot adhuc populi sunt, quibus liberales disciplinæ tradantur, quibus sint præsto Doctores? Utique pauci Apud complures ne minima quidem earum artium vestigia offenduntur, per quas ad verum conscenditur, & eruditus atque excultus animus cavere sibi aliquo pacto ab imẽnsa errorum colluvione potest. Respice Africam, Asiam, Americam, & quæcumq; sunt in ipsamet Europa nimium Hyperboreo septem subjecta Trio-

Trioni. Immo hanc ipsam omnium Beatissimam terrarum Europam intuere. Quotæ hominum parti tam bene vult natura, ut doctoribus affluant, & disciplinis? Quotæ, etiamsi adsint, iis operam navare solent, aut cupiunt? Quibus profectò perinde est carere optimis artibus, earúmque magistris, ac ab iis addiscendis propter impedimenta & negotia vitæ perpetuò removeri. Nemini autem dubium est, quin tanta barbaries, tanta doctrinæ, linguarúmque inopia, naturalem inscitiam foveat, innúmerisque etiam erroribus januam aperiat.

Deinde ipsa hæc sciendi adminicula, sæpe veritatis, at non rarò etiam erroris instrumenta fiunt. Ut est hominum genus præ improbitate ad mentiendum ac ad fallendos alios proclive, præ mentis verò infirmitate falli ac decipi facilimè potest: ita necesse est, ex aliorum hominum consuetudine, ipsorúmque doctorum commercio ad errandum pertrahamur. Hinc parentes, hinc nutrices inde majores, & inde æquales, nos ab ipsa ineunte ætate fabulis imbuere, perversisque judiciis teneram occupare mentem, quam deinde novis illatis errorum tenebris, ita docti eruditique suis interdum scriptis ac voce deformant, ut longè priore ignorantiâ deteriorem rerum scientiam sive intelligentiam habeamus.

Attamen gravioribus etiam causis humanæ mentes à vero percipiendo avertuntur, aut impediuntur. Quod facilè patet, ubi consideremus interiores animorum recessus, atque impedimenta veri, quæ ipsi animo sunt aut propiora aut etiam intrinseca. Prima errorum causa tribui potest hominum phantasiæ, & memoriæ. Nam simul ac aliqua rerum vivacissima imago in phantasiam irruit, atque in ea fortiter inscribitur, tum difficilè anima sese abstinere potest ab ea imagine contemplanda, quam sibi vel nolenti passim ingerit, atque objicit potentissima illa facultas. Dum autem tanta vi ante oculos animæ internos obversantur hujusmodi altè impressa phantasmata, ita liberos animæ motus usurpant ac impediunt, ut ipsa impar eo tempore fiat contemplandis recipiendísve aliis phantasmatis, quorum tamen ad rectè judicandum necessaria meditatio foret. Ad hæc anima occupata à nimium præsente aut urgente imagine aliqua, satis auscultare neque solet, neque interdum valet rationes aliarum rerum, & placido consilio verum à falso dirimere, bonum, & non malum, eligere. Atque adeo quò fortior est phantasiæ vis, quò frequentius, aut ferocius in ipsam imago aliqua illabitur,

bitur, eò debilior efficitur animæ virtus in inquisitione atque inventione veri. Ita fit, ut quæ facultas à natura instituta fuit in auxilium dominaturæ rationis, eamdem rationem non rarò servam efficiat, atque impotenter in homine regnet.

Sed phantasia ac memoria tum maximè rationis consilio nocent, cùm unà cum animi perturbationibus; sive affectibus, in nos penetrant imagines rerum tam sensibilium quàm intelligibilium. Non solent istæ in penetralia hominis ingenti cum impetu deferri, ibique altè insigi, atque internum animæ intuitum in se pertinaciter convertere, quotiescumque ea, quæ à sensibus nuntiantur, aut ab intellectu excogitantur sive percipiuntur, nullum aut etiam levem creant in anima affectum, sive perturbationem. Multa quotidie aspicimus, multa audimus, quæ perinde quasi assiduitate viluerint, ad phantasiam quidem perveniunt, ibique habitant, sed sine ullo, aut summum sinè aliquo gravi animæ ipsius motu. Contrà quæ excogitata, seu sensibus accepta, amorem, odium, metum, spem, stuporem, dolorem, aliásque hujusmodi affectiones in animo excitant, concitatius phantasiam aggrediuntur, profundiúsque in ipsa cõsignantur. Hinc fit, ut quoties phantasmata ita conformata mens contemplatur (quod sæpè ultro facit, immo sæpè facere penè cogitur), toties animæ objicitur non solùm ipsum phantasma, sed ipsa etiam conjunctæ affectionis notio. Nunquam ferè alicujus hostis imago exhibetur animæ, quin & odii vestigia renoventur in anima. Nunquam latronum avarus meminit, quin timeat. Nunquam amantis animo obversatur conquisitæ pulchritudinis species, quin amoris etiam flammæ excitentur. Porro si animi affectus cohibere atque ad normam rectæ rationis redigere, arduum opus est; si nihil verius est, quàm paucorum esse, insidias omnes cuniculos, & abdita machinamenta suorũ affectuũ detegere, atque eludere; si certum est, importune à conjuncta Phantasia animam vel recusantem rapi ad intuendas & contemplandas imagines rerum, quas alicujus ferventis affectus notio continuò sequitur: quis non intelligat, cùm phantasiã ac memoriam tum animi perturbationes non solùm ad veritatem percipiendam sæpe impedimenta esse, verùm etiam complurĩũ errorum fontes esse dicendas? Quod malum cùm frequens fit in humanæ vitæ negotiis, frequentissimum tamen est in litterarum studiis, & in eruditorum Republica. Nam, ut alia omittam, ubi alicujus phantasiam occupavit imago,

puta Platonis, aut Epicuri, aut Aristotelis, eorúmque opiniones & sententiæ ad animæ nostræ notitiam pervenêre. Si admiratio, si amor, si reverentia imaginem hujusmodi consectata sunt, ita exinde pulsatur atque agitatur animus ab ista imagine, & ab istis affectibus, ut sola Platonis, Epicuri, atque Aristotelis dicta magni æstimet, reliquorum contemnat. Contrarium accidit, si pro amore odium, pro admiratione contemtus erga scriptorem aliquámve sententiam concipiantur. Tamdiu autem erroribus obnoxia est anima, quamdiu in phanstasia ac memoria impotenter dominantur adeò vivida phantasmata, & pergunt sinè freno interiùs regnare priores affectus, quos sola recta ratio diligenter excutiens, eorúmque pensitans justam injustámve originem, in ordinem cogere & moderari potest.

Voluntatis etiam perversitate fit, ut sæpe ac sæpius erretur. Omnium hominum est, se velle esse beatos. Ex hoc naturali appetitu varia affectuum familia voluntate nascitur. Nihil enim aliud sunt animi affectiones, quàm voluntatis motus, vel in bonum acquirendum, aut acquisitũ, vel pro bono acquisito, vel propter bonum deperditum, aut nondũ acquisitum. Amamus, dum uniri bono, aut in ejus unione permanere volumus. Dum bonum quærimus, desideramus. Dum non longè à consequendo sumus, speramus. Consecuti, gaudemus. Soliciti ne amittamus, metuimus. In rapientẽ aut rapere volentem odio & irâ movemur. Propter amissum bonum, dolemus. Idem de reliquis affectibus dicendum. Cæterùm si erga unum verum bonũ perpetuò moveretur voluntas, sempérque prudentiam adhiberet suorum motuum ducem, nihil voluntati succesśêre, nihil inde sibi timere intellectus posset. At cùm corrupta hominum voluntas plerumque feratur in apparentia bona, quæ mala profectò sunt, quotiescumque animum à vero bono avocant, & arcent: hinc ipsemet intellectus in servitutem, miserrimámque conditionem devolvitur, & erroribus innumeris subest. Ruit voluntas in corporeas voluptates, in divitias, in fluxos honores, terrenæ hominis parti, cui arctissimo vinculo & amore conjuncta est, beatitatem, ut sibi persuadet, paritura. Illâ occupat aut gloriæ appetitus, ejusque soboles novitatis ardor, aut dominandi libido, aut aliæ cupiditates hujusmodi, quæ uno concupiscentiæ nomine designantur in sacris Scripturis. Ita imperio delirantis & in varios affectus dissipatæ voluntatis abreptus intellectus, delirare & ipsa cogitur. Neque enim, dum tam malè

se

se habet voluntas, & dum corpori nimiùm servit, menti vacat veritatem perscrutari, atque errores detegere; quippe quæ tum unicè studet rationibus, quibus voluntati cõparentur illa apparentia bona. Et siquidem vacat, in irritũ sæpe cedit mentis conatus, nõ sinente malè sano affectu, ut sincerè mens judicet, & apertè aut subdolè agente voluntate, ut suæ cupiditati faveat & cõsentiat intellectus infirmus.

Tandem ad ritè ac tutò judicandum duo impedimenta supersunt. Primum in eo situm est, quòd creatæ mortalium mentes, quanquam latissimè excurrere posse sibi videantur, admodum tamen angustis concludantur limitibus, & spatiis, si cum angelicis mentibus conferantur, ne Deum huc advocem, cujus comparationem humanæ mentes nullo pacto sustinere possunt. Sunt quamplurima, ad quæ circumscripta vis intellectus nostri, donec in isto mortali corpore versatur, penetrare nequit, quantacúmque demum adhibeatur meditationis intentio & ingenii solertia. Multa ex his habet Phisica, plura habet Astronomia, Medicina, ut de aliis artibus taceam. Eo redit mentis conatus, ut probabilia tantùm, & verisimilia de his percipiat atque excogitet, non autem certa atque intrinsecus evidentia humanæ rationi. In eundem sensum ferè veniunt, quæcumque credi, non cognosci, dicuntur, qualia sunt tam multa, quæ solam historiam, & famam habent testem, Cùm creatæ hominum mentes omnibus temporibus, omnibúsque locis non adfuerint, neque adesse potuerint, aut possint, quod solius est Dei, si tamen cupido subit ea noscendi, quæ præteritis temporibus, & non præsentibus locis, non necessariò contigerunt, atque fuerunt, aut etiam non necessariò sunt, atq; contingunt: frustra cogitationis aciem illuc intendimus, quò per sensus nostros pervenire non licuit, sive non licet. Quamobrem in iis percipiendis dubiæ & fallaci aliorum hominum librorúmque fidei necesse est intellectus omnino fidat. Quamvis autẽ sæpe ista quoq; ratione veritas attingatur, non ea tamen certitudine & securitate pedem figere ratio solet, ut omnis prorsus tollatur errandi suspicio. Idem incomodũ manifestiùs recurrit, quoties internas aliorum hominum cogitationes perscrutari lubet, & arcana cordium nocere cupimus. Ab externis quidem signis interna conjicias, sed se novisse, quid in animis alienis interius agatur, quis certò plerumque sciat?

Verùm quæ sit angustia humanæ mentis, nunquam melius intelligas, quàm ubi devenitur ad alicujus rei contẽplationem,

tionem, quæ aut infinita sit, aut aliquid infiniti præse ferat. Tum videas vacillare aciem intellectus, tum occurrere tenebras, & ingens chaos, tum deficientes oculos mentis fateri impotentiam temeritatémque suam. Frustra velit finita potentia rem infinitam metiri, atque complecti. Terrarum orbis mensuram ineas vel uno cubito, atque ulnâ quantum satis est repetitâ, quia suos terra habet fines. At cùm ad infinitum accedimus, quæcumque mensura finita ad illud adhibeatur, nihil proficit; neque tantum unquam dimetiendo progrediamur, quin semper longè major, immo ut melius dicam, quin infinita pars adhuc dimetienda supersit. In Physicis ac Geometricis id genus quædam occurrunt, quorum quidem ideam aliquam ratiocinando nobis comparamus, sed quæ nunquam rerum interminatæ amplitudini respondere possit. Aliis tamen omissis, unum est revera omni ex parte infinitum, Deus optimus maximus, & quicquid in Deo est, videlicet illius potentia, sapientia, providentia, bonitas, justitia, & reliquæ dotes, sive ut appellari solent, attributa infiniti Numinis. Nihil simplici hac veritate certius, nihil evidentius habet pars hominum sanior. Atqui si divinam naturam, si divinas dotes intimè perspicere, suóque pede metiri velit humana ratio, duplex illam exitus manet. Aut enim imbecillitate suâ confestim deprehensa venerabunda, & immenso lumine victa subsistet, aut in mille absurdas opiniones, ineptiásque temerario cursu rapietur.

Alterum impedimentum, à quo sese expedire mens in judicando difficilè potest ac solet, proficiscitur ex ignorantia, oblivione, aut prava electione principiorum, quibus uti in judicando necessum est. Sunt quædam rerum ideæ, quædam rationis principia, quædam primæ veritates, vel à natura, vel à divinis humanisve legibus, vel à mutuo hominum consensu tanta vi constitutæ, ut iis nemo plerumque assensum obsequiúmve neget, aut negare possit, ac velit. Secundùm ista principia, rerúmque ideas, ac veritates ab hominibus judicatur. Nihil autem aliud est judicare, quàm ad hæc principia, ad has veritates, ac ideas universales, veluti ad regulam certámque amussim exigere singularia, & particularia quæque. Si proportio, æqualitas, similitudo comperitur inter has regulas, atque inter collatas seu comparatas cum his regulis res particulares: tum dicimus istas bene se habere, & veritati, aut rectitudini consentire. Sin secus, falsas aut perversas pronuntiamus *Omnis homo est animal.* En principiũ, en regula. Varios homines ad hanc

hanc regulā admovemus, & æquamus, putà Petrum & Joannem, statimque dignoscimus istos, qui sunt homines, rectè veréque animalia Dei. Quòd si alicujus primi principii, seu ideæ rectitudo & veritas in dubium vocatur, exploranda est ista adhibitis aliis certioribus magísque generalibus principiis & ideis, è quorum collatione istorum minus generalium, minusque certorum principiorum veritas aut etiam falsitas deinde colliguntur.

Facile sibi multorum hominum superbia blandiatur existimantium, perspecta sibi esse quælibet principia, quaslibet primas veritates atque ideas rerum, nihilque obstare, quominus tuto pede ad judicandum properent. Qui tamen tantum sibi tribuunt, primum illud certissimū principium ignorare videntur, quod non à sacris tantùm divinitúsque traditis Libris, sed & ab ipsis inter Ethnicos Philosophis, atque à ratione edocti sumus: plura nempe semper esse, quæ homini cuicumque nesciantur, quam quæ sciantur. Id quod homini meditanti, & quotidie aliquid discere cupienti, séque cum aliis viris eruditione claris cōponenti, experientia ipsa suadere luculentiùs potest. Periculum igitur non rarò subest, ne hominem alicujus principii, alicujus primæ veritatis, atque ideæ, hoc est alicujus regulæ ignoratio in judicia perversa deducat. Hac certè de causa saltem rudè vulgus sæpè ac sæpius in judicando delirat. Demus tamen liberaliter, acutos erudítósque viros nihil eorum ignorare, quæ futura sunt fundamenta rectis judiciis. Ipsi omnia axiomata, principia, certásque regulas didicerint, quibus judicatur: non idcirco tamen illorū mens omnem semper sustulit errandi causam. Nam quandoque non omnium, cùm fert occasio, recordamur; quandoque unum principium pro altero malè eligimus, & regulam nō suam aptamus propositæ rei. Et profectò, cùm de re quapiam ritè judicare volumus, opus est ex omni latere, intus, & exterius, rem propositam excutere, in ejus causas, effectus, qualitates, relationes, aliásq diversas rerum modificationes & formas intendere aciem intellectus, tum circūspicere, ad quam regulam, ad quod rationis principiū (quæ millia occurere possunt, & millia consulere oportet) ea res tum sit exigenda, atque applicanda. Atqui non rarò accidit, ut neque singulas rerū circumstantias, modificationes, relationes, & causas perspiciamus, neque phantasia, memoria, & voluntas, seu deficiētes seu ad agendū tardæ, intellectui tū reposcenti offerant, quæcumque principia & axiomata necessaria ad illam occasionem forent. Quòd si

offerunt, mens infirma & incauta, non rarò alterum pro altero eligit, secundùm quod judicans, cavere sibi ab errore non potest. Unaquæque res quid simile habet cum multis principiis, atque ideis; sed occasionibus datis cum uno tantùm omnimodam integrámq; similitudinem, proportionem, & æqualitatem habet. Quare si pro isto rationis principio, cujus mensura unicè adhibenda nunc est, alterum ex iis adsciscas minimè ad istam rem opportunis, similitudine recti & veri deceptus, pravum falsúmque judicium pronuntiabis. Judicio, inquam, deficies, non quòd malè sibi constet principium illud, sed quòd ea in re illud, aut unum illud dumtaxat principium, ante oculos habuisti, inconsultis aliis rationis rectæ documentis tunc longè apertioribus.

Monet me rei dignitas, ut uno aut altero exemplo hîc utar Politicarum legum, ratione minimè dissentiente, axioma est: *Pœnâ capitis plectendum esse hominis injustum interfectorem* Cum hócce generali præcepto componens Judex alicujus sicarii facinus, integram sibi videtur deprehendere similitudinem, ac proportionem inter istud principium, seu inter hanc legem & rem propositam; quamobrem in interfectorem ultimo supplicio animadvertit. Nihilò tamen seciùs errat judex, si istius vitam servari tunc exigat publicum bonum, aut ejus mortem ingentia Reipublicæ damna sint consecutura Tunc enim altera lex, sive alterum principium priore opportunius respiciendum est, nempe: *Ob privatum delictum homini non esse tunc mortem afferendam, cùm illum vivere plurimùm Reipublicæ interest*. Itidem, *Reverentiam esse debitam locis Deo sacris*, Axioma est inter Catholicos probatissimum, & Religioni omnino conforme. Hoc respicientes non solùm Episcopi, sed & ipsi Reges. statuerunt in iis locis immunitatem hominibus levium quorumdam criminum reis; quam deinde in provinciis nonnullis extenderunt ad omnia propemodum scelera, arbitrati se rem gratam Deo præstituros, si quibuslibet locis Deo sacratis & hoc privilegium accederet. Verùm aliis visum, tantam asylorum amplitudinem non esse ferendam; ad aliud quippe axioma rem retulerunt, nempe: *Deo magis gratam esse debere scelerum pœnam, publicæque tranquillitatis ac justitiæ conservationem quàm immunitatem Templorum*; imò in ipsorum Templorum recidere, quod scelerum omnium receptacula, & latronum speluncæ fiant, impediántq; innocentium securitatem, & inanem efficiant justitiam, quam Deus principibus præcipit. Quamobrem ad hanc potiùs regu-

regulam, quàm ad superiorem, referendam esse Ecclesiastici azyli disciplinam contendunt. Hæc autem consideratio cùm in Politicis, tum in Moralibus, & Physicis, & Theologicis rebus dijudicandis locum habet, atque adeò in reliquis humanæ vitæ consiliis & scientiarum meditationibus, in quibus ratio tanquam magistra & moderatrix adhibenda est. Non enim tantummodò fallimur, cùm falsis dubiisque principiis, quæ tamen vera & certa nobis esse videntur, singularia componimus, & à regula vitiosa rectam petimus rei alicujus dimensionem, sed etiam cùm certum & verum principium, sed inopportunum, & abs re, tanquam opportunum usurpamus de singulari quapiam re judicaturi.

CAPUT VII.

Rationis humanæ imbecillitas experientiâ teste. Ad ipsius medicinam, ut Religio vera noscatur, necessaria est humanitas, & exposcenda à Deo vires atque sapientia. Quid scientia, quid persuasio, sive credulitas prudens. Prima principia, quibus ratio & prudentia reguntur in inquisitione Religionis veræ, qualis est unica Christi Religio, ratione & auctoritate in ipsius probationem confluentibus.

QUanta à rectè judicando arcere possint humanam rationem, ex istis, nî fallor, constare potest, quæ innuimus potiùs, quàm explicuimus. Postremæ dementiæ fuerit, nolle in homine aut agnoscere aut fateri multas errandi causas; ambitionis, nullam unquam in se velle credere aut suspicari. Accedat & ipsa experientia. Nulli provinciæ Religio unquam defuit, aut deest, sed compluribus aut defuit, aut deest Religio vera. Excogitari autem non potest delirium ullum, quod populus aliquis non adoptaverit, atque in suam Religionem invexerit. A recensendis tot monstris abstineo. At unde tanta errorum silva excrevit, totúmque ferè mundum pervasit? Quæ causæ tam miserandi excidii, nisi quas hactenus oratione nostrâ complexi sumus?

Et ne quis arbitretur uni hominum socordiæ atq; ignorantiæ, non autem infirmitati mentis humanæ tribuendas esse tot populorum tenebras ac deliramenta, perinde quasi in investiganda veritate ii nullam unquam collocaverint curam, ingenitásq; rationis vires aut stultè non senserint, aut ignominiosè neglexerint: præterita tempora expendātur.

tur. Suos olim Brachmanes & Gymnosophistas Indi habuêre, suos Magos Persæ, suos Druidas Galli, literis artibúsque nobilioribus excultos. Ægyptii, Chaldæi, ac præcipuè Phœnices scientiarum gloriâ floruerunt. Quantùm autem in disciplinis olim Sinenses processerint, nostra etiam tempora testantur. Ne exceptis quidem Scythis, qui admirabilem virum Anacharsim dedêre nobis, pauci aut nulli populi in vastissimo Asiæ sinu possunt numerari, apud quos antiquitùs non habitaverint scientiæ. Immo ex iis ipsis barbaris, ut latè ostendit Clemens Alexandrinus Lib 1. Stromatum in Europam fluxit quidquid scientiarum in Græcis & Latinis, posteà demiratus est orbis. Jam quid in literis præstiterint Græci, & Latini Veteres, paucis ignotum. Divina ingenia, præstantissimos Philosophos, omnium disciplinarum ad miraculum peritos, eo numero, eo pondere antiqua ætas tulit, ut parem proventum nescìverit reliqua posteritas ad finem usque sæculi à Christo nato decimi quinti. Diceres, tum proditum, quid natura possit, & quousque humana ingenia contendere valeant.

Non igitur stipites, non infantes, non homines rationis nescios aut incuriosos ante Christum reperimus, sed viros omni scientiarum laude insignes, atque admirabiles, & unâ saltem in re nobis præferendos, quòd ii scientias & artes potiùs fecerint, quàm acceperint, nostrámque ætatem suo ingenio etiamnum illustrent, non futuram adeò in literis eminentem, nisi eorum lux præcessisset. Sed ut talium ingeniorum felicitas nota est nobis, ità & eorum infelicitas in assequenda omnium nobilissima veritate Religionis veritatem intelligo, tametsi æquè constet, ex antiquorum perpetuis in re literaria dissidiis, multam veritatis partem eos fugisse cùm in Physicis, tum in Moralibus, Astronomicis, Geographicis, Historicis, aliisque ejusmodi studiis. Enixè quidem perscrutati sunt divinam naturam, providentiam, ac potentiam, & investigârunt, qui colendus foret Deus, & quæ ipsi debeat mortalium natura, quidquid homo homini debeat. Sed bone Deus! in quot absurdas atque impias opiniones prolapsi non sunt? Nunquam magìs revelata est humanæ rationis imbecillitas. Nam aut indigna Deo senserunt, aut indigna homine, & omnium una Religio fuit idolorum cultus. Qui sibi omnium acutissimi videbantur, ii aut ipsum Deum sustulêre, aut animæ immortalitatem, in teterrimum propterea scelus miseriámque devoluti. Alii verò suæ Religionis falsitatem

rectè

rectè argumentando noverunt. Sed nota Ciceronis vox est: *Utinam tam facilè vera invenire possem, quàm falsa convincere.* Quare ne sic quidem factum est, ut assecuti sint Religionem veram. *Impugnatæ sunt*, ajebat Lactantius Lib. 2. cap. 3. divin. Institutionum, *à prudentioribus falsæ Religiones, quia sentiebant esse falsas; sed non est inducta vera, quia qualis aut ubi esset, ignorabant. Itaque sic habuerunt, tanquam nulla esset omnino, qui veram non poterant invenire; & eodem modo inciderunt in errorem multò majorem, quàm illi, qui falsa tenebant.* Veterum autem Philosophorum errores, atque insipientiam, ità Apostolus delineabat Cap. I. 21. ad Romanos scribens: *Cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum; dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, &c.* Similia scribit ad Ephesios. Cap. IV. 17.

Sed quorsum hæc disputatio, & cur tot rationibus & exemplis confirmare pergimus humanarum mentium calamitatem in investigatione veri? Ecquid amplius restat, nisi ut cum Academicis & Scepticis amicitiâ initâ, nihil esse certi, nihil veri sub sole credamus? Absit à nobis tantæ insaniæ periculum; siquidem non insani minus ii sunt ac deplorandi, qui omnia vi suæ rationis assequi posse sibi videntur, quàm qui nihil. Eò argumenta nostra attentum Lectorem non deducunt, neque porrò deducere possunt. Non extinctum sed infirmum esse in homine rationis vigorem, & verum difficilè posse ac solere inveniri diximus; non autem ejus inveniendi spem omnem sustulimus. Illud enim, quòd nostri intellectûs aciem & capacitatem superat, dum animam mortale corpus alligat, & premit, si intelligere planè velimus, aut aptè intelligi posse opinemur, risum veris sapientibus moveamus. Itaque non ingenium, non rationem excludimus à perquirenda Religione vera, sed eorum suademus moderationem, omnibus utique in tanto negotio, si quidquam sapiunt, apprimè necessariam. In quo autem sita sit hæc moderatio, deinceps explicabitur.

Primò noscenda est homini suæ mentis rationísque imbecillitas, quo nihil facilius, dum secum in animo verset, qualia & quanta cognitionem veritatis impediant, & in errorem adducant. Sibi ante oculos sistat exempla tot excellentium virorum, quorum ingenio & eruditioni im-

parem se forsitan sentiat, aut saltem, nisi ambitiosissimè secum agat, se non reputet superiorem Cùm istis non contigerit, ut acie sui intellectûs religionem veram aut detexerint, aut satìs intellexerint, aut intellectam susceperint, immo etiam pateat in errores multos opinionésque ridendas ipsos concessisse: quid è viribus propriis sperandum sit, tandem agnoscat. Præterea auctor eidem futura est ipsamet ratio, ne nimium sibi arroget, ne nimium fidat. Nam quî tantum sibi polliciatur ac tribuat, ut arbitretur, se optimo ingenio atque admirabili judicio pollere, quibus nihil pervium non sit? se nullis detineri falsis præjudiciis? sibi omnia disciplinarum subsidia, atque instrumenta sciendi adesse, séque iis ritè semper uti? nihil menti suæ atque judicio officere inordinatos corporis motus & voluntatem suam, quæ ab universis pravis cupiditatibus, atque ab impotentia & fraude quorumcumque affectuum libera sit oportet, ut rectè judicetur? sibi denique perspecta esse, neque solùm perspecta, sed & præsentia quælibet principia, primásque veritates atque ideas omnes, quibus judicia recta niti necesse est, atque ex his principiis, quod opportunum & congruum pro rei propositæ dimensione sit, non verò alterum atque inopportunum, fuisse in judicando semper electum? Qui tam magnificè de semetipso sentiat, ne ipse quidem in interno suæ mentis tribunali, ubi sincerè secum ineat rationes, se ab arrogantiæ ac temeritatis culpa absolvat.

Secundò, post superbiam in se deprehensam, atque profligatam, ratio poscit, ut humillitas & animi depressio subsequatur; hanc autem consoletur auxilii, si quod est, desiderium & spes Et quoniam à nobis utpote infirmis hanc opem sperare non licet, neque tutò semper ab aliis mortalibus, qui falli aut fallere possunt: reliquum est, ut ad Deum omnium parentem, omnísque boni auctorem, sese convertat mens humilis, & sapientiam atque intelligentiam ab ipso deposcat. Id quod Jacobus Apostolus prædicabat in Epistola sua Cap. I. 5. his verbis: *Si quis autem vestrûm indiget sapientiâ, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.* His positis principiis, ad Religionem investigandam se alacriùs conferat humana ratio, ubicumque spes est eam inveniri posse. Sæpè etiam non quærentibus offeret divina clementia per pios Libros aut præcones veritatis suæ. Negari autem non potest, quin facilis & tutus ad Religionem veram aditus foret, si illam Deus ipse homini immediatè revelaret Quid

enim

enim ampliùs titubet humana ratio sub tanto præceptore hoc est ipsâ primâ veritate docente? Sed temerè postules, multò etiam magis temerè speres, Deum usitatis naturæ legibus à se stabilitis tui causâ renuntiaturum, quò te ipse per aliquod prodigium ad veritatem adducat. Illud potiùs sperandum, clementissimum Numen alicui ex hominibus verè piis, suísque Prophetis, tradidisse, quæ de ipso credenda sint, & qui cultus sit sibi ipsi adhibendus. *Scit enim Dominus cogitationes hominum quoniam vanæ sunt*, ut ait S. David in Psal. 93. 11. Cùm in eum præcipuè finem homines creâsse censendus sit, ut ab his amaretur, & glorificaretur, meritò quoque existimare juvat, aliquam ab ipso revelatam fuisse Religionem, per quam docerentur homines verum amorem verámq; gloriam suo reddere Creatori. Id præstare illius sapientiam & clementiam decuit, id subsidii habere nostræ imbecillitati necessarium fuit. Neq; in loco tam abdito veritatem suæ religionis constrinxisse credendus est Deus, ut nullus ad ipsam humanæ unquam rationi sit aditus. Sed potiùs ità constituisse censendus, ut si rectè uti velimus illius auxilio, & naturalibus rationis humanæ viribus, ad eamdem veritatem pervenire tutò liceat. Ille ad se advocat homines ratione præditos, & per gratiam quidem suam, sed non sinè ratione vult ad se veniri. Sint licèt oppido tenues humanæ mentis vires, dum adsit divinus favor, multum valent, atque per eas cognosci revelatio religionis veræ à falsis atque confictis distingui potest. Igitur inter nimiam abjectionem sui, nimiámque ambitionem ingenia continenda sunt; utrinque enim periculum subest, ut aut nulli aut falsæ revelationi adhibeatur fides. Quæ autem hîc sint rationis humanæ vires, & qui rectus earum usus, nos ipsa ratio docebit.

Nos verum duobus modis attingi diximus, vel scientiâ vel persuasione, sive credulitate prudenti. Primum contingit, cùm per demonstrationem & syllogismos, ex certis præmissis constantes, aliquid, quod necessariò sit, aut fuerit, aut esse debeat, sive debuerit, intelligimus. Id per rationem intrinsecam nos scire tum dicimur. Alterum fit, cùm aliis hominibus aliquid non necessarium, sed contingens narrantibus, fidem habemus, & verum ab ipsis narrari credimus, cùm ipsamet ratio per argumenta non quidem demonstrativa, sed verisimillima, atque evidentia extrinsecè nobis persuadet, eos neque falli in ea narratione posse, neque fallere velle. Id nos per prudentiam credere tum dicimur. Sunt autem regulæ quædam, per

per quas ad sciendum, aut prudenter credendum in hac vita perduci possumus ac solemus. Permulta ex his aut naturæ lumine, aut consensu hominum tum doctorum, tum indoctorum per omnes terras ità sunt pervulgata ac probata, ut nemo sanæ mentis aut ignoret, aut neget, aut auditis consentire nolit. Nam, ut Cic. ait cap. I. de Natura Deorum, *de quo omnium natura consentit, id verum esse necesse est.*

Nemo exempli causâ non cognoscat, aut si fortè nondum animadvertit, edoctus non statim intelligat, quàm vera sint & necessaria principia ista, videlicet: *debere esse primam aliquam omnium rerum & causarum causam; hanc esse ab homine colendam atque amandam; homines ex se ipsis, & sine Dei amicitia, esse non posse beatos; lumini naturæ adversari, plures esse Deos; nefas esse indigna & nefanda tribuere Deo, & creaturas ipsius Dei loco habere, & arbitrari; fato ac præcedenti necessitate hominum voluntates trahi ad bonum, & malum.* Contra verò nemo non fateatur, *honestum esse & bonum, nemini contumeliam inferre, suum cuique tribuere, alteri non facere, quod sibi quisque nolit fieri*; aliáque sexcenta ejusmodi: suis itidem legibus prudentia regitur, quas unusquisque probat, quales sunt: *Credendum est, verè contigisse, aut fuisse, aut esse aliquid, cùm id ab hominibus narratur, qui rectè judices ea in re esse potuerunt, & quos nulla verisimilis ratio aut errâsse aut imponere voluisse persuadet.* cujusmodi est, aliquam urbem, aut montem, aut fluvium esse, vel fuisse, aliquod prælium commissum, apparuisse aliquem cometam, & olim regem, aut alium virum vixisse, & quædam egisse. Item negandum non est, quin sit alicui Auctori Liber tribuendus, cujus nomen præfert adhuc, & cujus fœtum ab origine sua constat fuisse habitum, fidem hujus rei facientibus, aliis æqualibus scriptoribus, aut nemine contradicente, aut nullâ aliâ ratione verisimili in contrarium pugnante. Prætereà sinè rationibus admodum urgentibus adjungenda citò non est fides aliquid narranti, quod usitatas naturæ leges superet, atque in commodum narrantis apertè vergat. Nunquam verò fides adjungenda est novum aliquid tanquam à Deo sibi revelatum adferenti, & cœlestem legationem jactanti, si ab honestate ac pietate abhorreant illius dogmata, ac mores, & quando etiam non abhorreant, nisi ipse evidentibus signis doctrinæ suæ veritatem firmet. Hæc aliáque hujusmodi principia, quicumque ratione utitur, improbare nolit, ac nequeat.

Dum ergo religionis veritatem quærit humana mens, aut

aut eidem proponitur amplectenda religio, duo occurrunt, nempe, an reverà à Deo revelata fuerit illa religio, tum quid illa revelatio contineat exhibeátque sciendum, sive credendum. Ad cognoscendum autem, revelata ne fuerit, necne, religio proposita, vel sola prudentia Deo adstante perducit, & perducere potest. Nam omnibus hominibus, dummodo non pueris, neque fatuis, prudentia sufficit communes illas regulas & leges, quarum subsidio unicuique intelligere fas est, num sit credenda, an rejicienda illa revelatio; & rursus adeò evidentia & multa sunt argumenta, quibus una Religio Christiana ad Judaicæ complementum à Deo revelata probatur, & reliquæ confictæ ab hominibus, sive depravatæ ostenduntur, ut nemo futurus sit, qui à credendo abstineat. Subsequitur eorum inquisitio, quæ in Christiana Religione Deus revelaverit. Multa hîc sunt humanæ rationis viribus pervia. Sunt alia, quæ non rudibus tantùm, sed etiam acutis ingeniis impervia videntur, cujusmodi sunt, Deum unum esse & trinum, Verbum divinum humanam carnem induisse, homines in postremo judicio iterum suo corpori esse restituendos, atque id genus alia. Igitur hîc modum habere debet inquisitio, suæque infirmitatis monenda est humana ratio. Quæ per syllogismos certos vera intelligi possunt, intelligantur; quæ verò non possunt, credantur. Hic est rectus humanarum virium usus, in quo nescias, utrùm plus obsequii Deo revelanti præbeas, an prudentiùs imbecillitati tuæ consulas. Secùs facere, ambitiosi, temerarii, atque insani ingenii fuerit. Etenim constat, divina esse supra humanæ rationis captum; ideóque mortalium menti, cum veneratione hæc esse accipienda, non autem ambitiosè nostro subjicienda judicio. Præterea quid absurdius excogitari potest, quàm nihil aliud credere velle de natura & voluntate divina, quàm quod tu intelligere possis? Debuitne igitur infinitus Deus talis esse tantummodo, qualis finitæ menti videri potest, eáque dumtaxat velle, quorum tibi perspicuæ forent causæ, effectus, & ordo? Non effugiat miseræ amentiæ notam idiota, si falsa affirmare velit, aut vera credere nolit, quæ Philosophis, atque acutis viris certissima apparent, non aliâ ductus ratione, quàm quòd ea capere ipse non valeat. Multò autem major illorum est dementia, qui à Deo veritatis fonte revelata, vera & certa reputare nolit, quòd sui intellectûs acumen excedant.

At isti continuò inquient, sibi nullam de veritate Dei reve-

revelantis occurrere dubitationem ; solùm se suspicari, num fallantur aut fallant, qui Deum hæc revelâsse tradunt. Non facilè credendum esse hominibus ex opinione quoq; nostra. Auctoritati autem divinæ humanam quidem rationem submittere fasces debere , vel sinè ratione accepta ; sed cùm sinè rationibus vult auctoritas humana fidem facere divinæ revelationis , auscultandam statim non esse quippe non rarò fallacem. Si ergo istis credimus, etiamsi quædam à Deo revelarentur, quæ intelligere humana ratio non valeret , adhuc tamen ab ipsis vera crederentur, dummodo certi sibi forent , eadem à Deo revelata fuisse. Nos autem diximus, adeò evidenter probari per homines, credibilitatis motiva adferentes, Christianam Religionem à Deo revelatam fuisse, ut homini prudenti integrum non sit eidem negare assensum. Quid ergo amplius exspectant, ut vera itidem credant, quæ per tam evidenter credibilem religionem proponuntur certissimè tradita à Deo? Quòd si nonnulla occurrunt in revelatione Christianæ legis, quæ menti humanæ impervia videantur; hæc tamen ea sunt, ut non sinè ratione sint credibilia. Ratio enim docet, vera esse, quæcumque à Deo revelantur ; nihilque ideo esse falsum, quod captum superet humani intellectûs, & divina esse supra rationem humanam ; eáque solùm reputanda sinè dubitatione falsissima, quæ sunt apertè contraria rectæ rationi. Dogmata autem religionis veræ, qualem nos dicimus esse unam Catholicam, nihil habere, quod rationi rectæ adversetur, jam luculentissimè demonstratum est à viris doctissimis, & sentiet ac fatebitur quilibet æquus judex, vel Christianorum sacris nondum initiatus. Siquidem patet, contradictoria, sive contraria non esse, quæ de Unitate, ac Trinitate in Deo prædicantur, cùm illud essentiam, & substantiam, istud personas respiciat ; & hoc ipsum personarum nomen neutiquam accipiatur, quemadmodum in humanis, sed inventum sit atque usurpatum in divinis, loquendi & disputandi necessitate de ineffabilibus rebus. Cætera dogmata, si rectè conferantur cum omnipotentia, justitia, clementia, providentia, aliisque Summi Dei infinitis attributis, quanquam excedere vim intellectûs creati atque finiti interdum sentiantur, manifestè tamen cognoscuntur non adversantia rectæ rationi. Atque hactenus vidimus, quæ ingenii moderatio hominem deceat nondum veram religionem assecutum. Nunc restat videndum, quî itidem se regere debeant hominum ingenia, ubi jam Christianæ Religioni dedêre nomen. Quippe non minus periculosa

culosa est, immo etiam magis periculosa est nonnunquam ingeniorum libido in homine veram religionem amplexo, quàm amplexuro. Saltem nihil differt medio in mari naufragium facere, & medio in portu, quando naufragum certa mors utrobique maneat.

CAPUT VIII.

Qui noscenda vera Christi Religio inter tot ejus sectas. Scriptura sacra primum veritatis promptuarium. Sed viribus nostris difficile intelligenda vera doctrina. Aliquem veritatis visibilem interpretem suæ religioni Deus dederit oportet. Ecclesia vera, verax, & ab errore immunis; atque hæc una est Catholicorum Ecclesia.

DUplex eorum genus est, qui Christianam Religionem à Deo fuisse revelatam sentiunt & credunt. In alteros à teneris annis beata hæc & sanctissima persuasio irrepsit. Alteros jam adultos præveniens gratia Dei pertraxit per argumenta credibilitatis ad perspiciendam cùm falsitatem reliquarum religionum, tum veritatem unius Christianæ legis. Sed ne sic quidem istorum ingenia conquiescère aut possunt aut solent, quoties occurrit hæc ipsamet religio in tot sectas divisa, & prope comminuta, quarum quælibet sibi veram Christi hæreditatem tribuit, cæteris improbatis, & falsi postulatis. Hinc est Catholica, quæ in singulis orbis partibus, & præsertim in Europa, Ecclesias ostendit. Illinc præter Schismaticos Græcos habet Oriens Nestorianos, Eutychianos, Monothelitas, aliósque complures vel antiquos, vel recentes Hæreticos. Numerat Occidens Lutheri, Calvini, Socini, Anabaptistarum, Bohemorum, Anglorum filios & sectatores, & mille alias vel sinè nomine Christianorum sectas, quibus & ipsa Africa in Abyssinorum imperio abundat. Apud singulas hásce gentes Evangelium regnat, & Christi nomen cum veneratione sonat; cæterùm in doctrina Christi explicanda mirum est, quantâ opinionum varietate & dissensione inter se digladientur. Quid hîc faciat? quò se vertat humana ratio de invenienda veritate, vitandóque errore solicita? Num cùm jam posuerimus, à Deo profectam

esse

esse religionem istam. Deus autem discordia, & contraria revelare nequiverit: sicuti fieri non potest, ut omnes istæ opiniones sint falsæ, ità certum est, nisi unam esse posse veram. Sive igitur quis alicui Christianorum sectæ sese adjungere velit, sive jam sese adjunxerit, necesse est anceps animi diu pendeat, donec intelligat, quæ sit lucis & veritatis, quæ tenebrarum & erroris regio. Hîc autem suus quoque rationi esse debet locus, dummodo & hîc suæ memor imbecillitatis intumescere nolit, séque regi patiatur quibusdam salutaribus regulis, quæ tutissimè ad veritatem perducunt. Age verò, quænam sint istæ regulæ dispiciamus.

E tam variis Christianorum sectis nulla fermè est, quæ divinas utriusque fœderis Scripturas non amplectatur. Eas esse primum veritatis canonem, ibíque contineri fundamenta & præcipua saltem ac necessaria revelatæ religionis dogmata, quídque credendum, quídve agendum, ut quis verè Christi sectator dicatur, & sit, una omnium vox est. Quare hinc iter instituendum videtur; nam quî meliùs speres te assurrecturum ad veritatem, & in errores non declinaturum, si Scripturis sacris, hoc est divinâ voce & lumine, regaris? Et profectò maximum sacræ literæ sunt rationis humanæ subsidium, simul & frenum. Per illas intellectus mirum in modum proficere potest, dum certa illic se habere intelligit, & credere revelatis illic jubetur, & vanas cogitationes substernere certissimæ Dei revelantis veritati. Proinde suboritur prima hæc regula: *Firmissimè credenda sunt, quæcumque verè & evidenter sacris iis in libris habentur, & nihil credendum, quod iis verè & evidenter adversetur.*

Progreditur itaque ratio, & quid reapse divinis in litteris tradatur, & quid iisdem repugnet, inquirit. Sed hîc titubare incipit infirma potentia, rhodum & saltum videns. Nisi homo cæcâ temeritate agatur, & monita prudentiæ flocci pendat, hîc subsistat necesse est. Nam primò qui certò sciat, quæ sint Scripturæ divinitùs traditæ, cùm de legitima quarumdam origine dubitari & disputari intelligat? Quî deinde sibi polliceatur, se in legitimos omnes sacrorum librorum sensus ingressurum, quando linguas perfectè non calleat, quibus in origine sua descriptum fuit ex imperio divino Testamentum utrumque? quando nulla adsit versio, cui tutò fidendum cognoscat? quando tot obscura, & in speciem contraria occurrant, in quibus aut facilè falli potest, aut judicium saltem suspendere cogitur?

Testis

Testis autem S. Petrus in Epist. 2. in interpretandis Pauli Epistolis multos errâsse, eò quòd in iis *sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant*, *sicut & cæteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem*. Et in hæc quidem & alia impedimenta evidenter impingat omnium rudium atque indoctorum hominum ratio. Quod est ad perspicaces eruditósque viros, ne ii quidem multùm hîc habent, quod suis è viribus sperent, quamvis Orientalium linguarum peritiâ, & Critices, aliarúmque artium & scientiarum subsidiis instructi. Si enim verè docti sunt & humiles, nusquam evidentius quàm illic perspiciant, quæ sit humani intellectûs ægritudo, & ardua quæstionum copia atque sublimitas. Sin ambitiosi accedunt, nullus controversiarum & difficultatum est modus; unusquisque enim facilè in suo sensu abundat, & opinionibus anteceptis in transversum rapitur, & aut novitati, aut suis cupiditatibus studet, sive etiam totam operam in suo cœtu potiùs, quàm in ipsa veritate tuenda incautus impendit. Neque mentiri nos sinit experientia ipsa. Meridiano sole clarius est, ab ipsis Religionis Christianæ incunabulis ad nostra usque tempora viros eruditione & ingenii acumine præstantissimos interpretandis sacris Literis, atque in statuendis earum ope gravissimis Christianæ fidei dogmatis, toto inter se cœlo dissensisse, & adhuc dissentire, nullámque esse tam impiam Hæreticorum sententiam, quam non ipsi sibi videantur è divinis Literis depromere, atque inde confirmare. Quare idem periculi sibi imminere sentiant reliqua ingenia, licèt pari literarum cognitione exculta, & acumine simili prædita. Quis igitur nisi superbus aut imperitus illud non videat: *Difficillimum*, nempe, *esse humanæ rationi viribus assequi propriis, quæcumque dogmata verè habeantur in Scripturis divinitùs traditis, quæve ipsis repugnent*? Atque hæc altera esto regula, quam ratio considerans necesse est, non solùm ut ne nimiùm sibi fidat, sed ut etiam aliam, si qua est, commodiorem tutiorémque eligat viam ad intelligentiam divinorum voluminum.

Hanc autem viam in terris haberi tum divinæ clementiæ consentaneum, tum humanæ imbecillitati necessarium est. Si enim tantopere, atque à tot sæculis, tot acutissimi ac solertissimi viri dissentiunt in constituendo, non solùm quæ sit vera sacrorum Librorum doctrina, sed etiam qui libri sint in Canonem Hagiographorum referendi: quid rudibus & infirmis facias, quibus non idem est mentis vigor, & eruditionis copia? Quid isti sperent, imò quid sperent

 omnes,

omnes, ubi expendere prius velint tot ardua loca, unúmque cum altero conferre, & interpretes diversos perscrutari: ad quæ præstanda non solùm temporis multum, sed immanis subsidiorum apparatus exigitur, iisque etiam præstitis ipsimet eruditi aut dubitare, aut in oppositas abire sententias hucusque perrexerunt? Igitur aut serò, aut nunquam, aut semper cum dubitatione aliqua, sibi persuadebunt homines, germana Scripturarum sacrarum dogmata, iisque contrarios errores se recte intellexisse. Misera planè veritas christianæ Religionis, ubi cognosci non possit inter tot & tam varias Christianorũ sectas, nisi per hoc arduum, incertum atque etiam quandóque periculosum scripturarum examen. Fierine verò potest, ut cùm omnes homines salvos fieri & ad agnitionem veritatis venire velit, omnibúsque Evangelium prædicari mandaverit Deus, ita ab eo constituta fuerit Religio christiana, ut quæ vera sit inter tot falsas illius sectas dignosci faciliùs non queat?

Restat igitur, ut optimus & clementissimus Deus comodiore ac breviore via consuluerit hac in re mortalium generi. Ea autem via esse alia non potest, quàm quæ superiùs homini præscripta est, ut facilè ac tutò christianæ Religionis veritatem à non christianarum falsitate distinguat. *Extrinseca argumenta credibilitatis* hîc etiam præsto sunt ut evidẽter comperiatur, quæ vera & germana sit inter tot Christianorum sectas hæreditas & Ecclesia Christi. Et sicuti cognitâ sanctitate Religionis christianæ, hæc una prudenter amplectenda est, cæteræ ejurandæ; idque credi prudentissime potest, & necesse est credere quod ab ipsa proponitur, etiamsi aut intrinsecæ rationes non adferantur, aut superare captum humanæ mentis credenda deprehendantur: ita ubi evidenter patuit, quæ sit vera Christi Ecclesia, in hujus unius sinum, cæteris Christianorum falsis Ecclesiis repudiatis, prudenter confugere possumus, ac porro debemus, & quæcumque ab ipsa traduntur, quanquam ab Hæreticis in controversiam vocata, firmissime credere. Duo itaque cognoscenda sunt humanæ rationi (& hæc facilè cognosci posse pronuntiamus) ut ritè prudentérque suum cursum in hoc negotio peragat. Alterum est; quæ sit hæc vera Christi Ecclesia; alterum, cur istius Ecclesiæ dogmatis acquiescere prudenter possimus, ac debeamus, vel nondum excussis tot obscuris divinorum codicum locis, & nondum perpensis tot quæstionibus inter Christianorum sectas vigentibus. A postremo incipiamus.

Vera à Christo constituta Ecclesia idem nobis sonat ac homi-

hominum Congregatio, ejusdem christianæ Fidei, ejusdem veræ doctrinæ professione, eorumdem Sacramentorum communione, & vinculo caritatis sub uno capite Christo unita, in qua legitimus sit ordo, ac regimen Pastorum. Ecclesiam istam usque ad finem seculi duraturam nullus Christianorum negat, & sacri Libri, unáque cum eis ipsa ratio, evidenter persuadent. Veritas autem ne ab ipso quidē Deo mutari destruive potest. Quare quæ ipse Deus verissima revelavit, æterna sint oportet. Itidem quæ ipsemet eventura esse pollicitus est, eadem necessario fient; nō enim est fallax Deus, neque ex impotentia à præstandis promissis unquam impediri potest. At ille Religionē suam, atque Ecclesiam, & verissima dogmata per Moysen, per Prophetas, & postremò per Christum revelavit. Hanc etiam Religionem, & Ecclesiam suam promisit perpetuò regnaturam in terris, quippe institutam, ut ejus ductu homines verum salutare cognoscant & credant, & recta peragere discant. Neque mortalium scelera eò usque crevere unquam, aut crescere possunt, ut aut divinam transcendant clementiam, aut ejus voluntatem & promissa fraudent, sanctam illius Religionem & Ecclesiam evertendo penitus, & abjiciendo. *Super hanc petram*, inquit Christus Matth. XVI. 18. *ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Et Matth. ult. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.* Si igitur æternùm duratura est Ecclesia, quæ sanctissimæ istius Religionis sit custos, necesse est etiam, ut ibi æternùm veritas duret, & vera, non falsa dogmata tradantur. Nam si Ecclesia errorem in dogmate rebúsque fidei credat, errorémque alios doceat, jam vera Christi veracis desinat esse Ecclesia; quod tamen fieri non posse nobis constat.

Deinde si semel errorem in doctrinam Ecclesia invehere, invectúmve probare possit, non erit, cui in posterum tutò fidat populus indoctus, immo & ipsa doctorum Respublica. Nemo veram se tradere inquiat Religionem, suúmque cœtum verè Orthodoxum appellet, quando dubium suboriri perpetuò potest, an is cœtus errori obnoxius, errorem hauserit, errorem doceat. Nemo sibi arroget germanam Scripturarum sanctarum interpretationem, nemo sibi persuadeat, se divina verba recte intelligere, ubi Ecclesia ipsa (cui Spiritum suum Jo. XIV. 16. Christus tradidit) deficere, erroresque adoptare possit. Quod si ad humanam rationem spectare ais postremè cognoscere, an Ecclesia erraverit, & num recte, an secus, interpretata sit scripturas

 à Deo

à Deo nobis datas: utique ad infirmissimum, ut vidimus, aut saltem non satis fidum tribunal me rapis. Præterea si rationem à se stare unusquisque contendat, quis litigandi finis erit? Certè hanc sibi militare quælibet Christianorum secta arbitratur. Restat igitur, ut aliâ tutiori viâ hominum necessitati Deus consuluerit, certúmque aliud visibile tribunal constituerit, à quo fideliter divinarum Scripturarum mysteria explicentur, Fideique Christianæ atq; Orthodoxæ veritas perpetuò custodiatur. Hoc autem tribunal nullum aliud esse potest, quàm Ecclesia ipsa perpetuò duratura, *in qua*, ut ait S. Paulus, *posuit Deus Doctores, Pastores, Prophetas, & Apostolos ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum & mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Imò evidentissimè significat idem Apostolus 1. ad Tim. 3. Ecclesiæ veræ nos edocenti acquiescendum esse, cùm ipsa sit *columna & firmamentum veritatis.*

Itaque prima & certa non errandi ratio sita est in veracitate revelantis Dei, sacrorúmq; librorum æternâ veritate. Deinde accedit præsidium aliud visibile à Deo positum, quo certi simus, utrùm, quæ nobis credenda proponuntur, à Deo revelata verè fuerint, & an recta sit divini verbi interpretatio: & hoc in veracitate ac stabilitate proponentis Ecclesiæ situm est. His autem positis fundamentis, unum postremò humanæ rationi investigandum superest, nempe quænam sit hæc vera Christi Ecclesia. At homini ingenuo, & veritatis unius amanti, non est id cognitu difficile. Sunt enim quædam notæ ac signa, quibus Ecclesia vera à falsis ac fallacibus ità distinguitur, ut non ingenio magno sit opus ad eadem perspicienda, atque ad Ecclesiam veram ex iis dignoscendam. Unitas doctrinæ, fidei, caritatis, & mysteriorum; sanctitas & efficacia dogmatum, probitas morum, gloria miraculorum, antiquitas, amplitudo, origo ab Apostolis, & continuata successio Episcoporum in Ecclesiis, ac præcipuè in Apostolica Sede omnium magistra, aliáque hujusmodi, quæ cùm apud veteres Patres, tum apud recentiores Theologos congeruntur: ea sunt, quæ nos de vera Christi Ecclesia certissimos faciunt. Et cùm aut horum nihil, aut nonnulla quidem, sed non singula & omnia in nullo Christianorum ordine coeant, & verificentur, præterquam in Catholica Romana Ecclesia, facilè etiam intelligimus, hanc unam, & nullam aliam præter hanc esse germanam Christi Ecclesiam. Quòd si hæc vera

na Christi Ecclesia est, ergo verum fuit semper, quod illa docuit, verum est, & erit, quod illa docet ac docebit; neq; titubare, neque contraire, nisi temeritate intolerabili, potest hominum ratio, sed jure conquiescere debet, cùm Ecclesia ista munere divino verax, visibilis æternúmq; duratura, quid sit in sanctissima Religione credendum proponit.

CAPUT IX.

Ecclesia Catholica perperam negata ab Hæreticis immunitas ab errore. Protestantium Methodus in inquisitione veræ doctrinæ quàm temeraria, & quot Hæresum origo. Catholicorum Methodus quàm laudanda. Non ingenio privati cujusque hominis dimittenda sacrarum Literarum interpretatio in dogmate. Vox Ecclesiæ vera hîc audienda, Deo id præcipiente.

EQuidem puto, non posse non probari ab hominibus ingenio pollentibus & æquitatis ac veritatis cultoribus traditum hactenus rationis iter in inquisitione veræ Religionis. Sed quid non exspectes ab immoderatis ingeniis, ubi plus sapere velint quàm oporteat sapere; ubi plus sibi tribuant, quàm hominis infirmitatem deceat, ubi turbidis ac effrenatis animi affectibus se rapi sinant? Primò nonnulli visi sibi sunt in Ecclesiæ dogmatibus errores deprehendere. Processerunt itaque ad negandam Ecclesiæ imunitatem ab erroribus. Deinde cùm ea dogmata, quæ ipsorum ingenio à veritate abhorrere videbantur, in Ecclesia Catholica Romana eorum matre aut traderentur, aut tradi putarentur: reliquum fuit, ut Ecclesiam istam à Religionis veræ custodia ac professione excidisse censerent. Denique unam statuerunt *veritatis Christianæ regulam divinas Scripturas*, in quibus omnia manifestè contineri ajunt Christiano populo credenda; nihilque porrò credendum, quod istarum suffragio manifestè non probetur. Libentissimè exceperunt has voces complura alia ingenia, partim novitatis cupida, partim spe veritatis tutius assequendæ excitata; quodq; facilè fieri solet, ignaris quoque populis persuaserunt. Et altas adeò radices in eorum animis egit ista persuasio cum lacte hausta, ut æquas amplius audiendæ veritati non præbeant aures, sed ex istis præjudicatis opinionibus singula dimetiantur.

Non hìc repetenda, quæ à doctissimis inter Catholicos, iisque plurimis viris hucusque scripta, apertissimè produnt, quàm malè consuta sit, & quàm facilè evanescat hujusmodi fabula Neque enim ullius erroris insimulari potest Ecclesia, uti patet ex istorum Libris: & ne cogitandum quidem est, eam in errores prolapsam, nisi Christum falsa promisisse ejúsque Apostolos falsa tradidisse concedamus: quod sanè dementis est vel suspicari inter Christianos. Tum ex iis dogmatis, quæ Ecclesiæ Catholicæ à Protestantibus tribuuntur, nonnulla eidem falsò tribuuntur, reliqua verò ab errore longè absunt. Nostrûm est tantummodo investigare, num tutum ad veritatem iter arripuerint Protestantium ingenia; non arripuisse autem cùm certum est Catholicis omnibus, tum reliquis certum esse deberet, si in considerationem veritatis oculos sinceros solicitósque intenderent.

Hæc est Protestantium methodus. Ex unis divinis utriusque Testamenti Libris veritas speranda est, & Christianæ Religionis dogmata haurienda. Tunc Ecclesiæ decretis standum non est, cùm ea minimè consentiunt cum divinis Literis Ità illi. At quisnam certò perspicere possit, quis sit germanus divinorum verborum sensus? quisnam certò decernere, quando Ecclesia cum scripturis consentiat, aut ab iis (si superis placet) etiam dissentiat? Una humana ratio, necesse est respondeant. Nonnulli quidem inter eos, Calvinistæ scilicet & Quakeri, cœlestem quemdam afflatum excogitârunt, quo ducti singuli Christiani germanam percipiant Scripturarum mentem. At postremam hanc insanam opinionem jamdiu exsibilârunt prudentes rerum judices. Inde enim prodiit non una aliorum Fanaticorum familia Cœlestem autem hunc afflatum temerè confingi patet in tanta Sectarum diversitate, in tanto opinionum bello: quod certè abesset, si in singulos homines ista vis intelligendæ divinæ Scripturæ è cœlo descenderet. Et quis inter errorem veritaténque dijudicet, quando unusquisque suas à Deo cogitationes accepisse se dicat? Deum potiùs ipsum irrisioni exponamus, ubi contraria ab ipso suggeri arbitremur. Igitur eò confugere coacti sunt inter Protestantes minus incauti, ut humanæ rationi supremum sive postremum tribuant decernendi jus in controversiis, & quæstionib. Christianæ Religionis. Ne verò ultra humanæ rationis vires excedere videatur hujusmodi facultas, adeò manifesta esse ac per se dilucida divinorum librorum verba & sensa, sibi persuaserunt, ut cæcutire nisi nisi volens ibi non possit ratio. Sed

Sed duo sunt, quæ hanc methodum miræ temeritatis, & imprudentiæ arguant. Nempe hinc humanæ rationis explorata infirmitas, inde minimè aperta omnium oculis sacrorum voluminum sensa & verba. Et quod est ad hominis rationem, jam suprà vidimus, quàm debilis sit illius vigor, quàm periculosa sit illius fides, nisi cœlesti lumine præcipuisque à Deo viribus juvetur. Sit quod est ad sacras Scripturas, nemo est, qui non sentiat, plura ibi esse & ardua, & obscura, & in speciem contraria, quæ justissimas hærendi causas vel acutissimis viris ingerant, & quorum sensum ac mentem difficillimum sit decernere. Et sanè evidenti consilio suæ bonitatis videtur voluisse Deus illorum ipsemet confutare opinionem, qui tantam Scripturis sacris lucem, & sensuum claritatem, rationi verò tantas vires inesse jactitant. Eos enim permisit inter se omninò discordes esse, & perpetuis certare litibus & odiis in statuendis tot Religionis Christianæ dogmatis. Eorum quilibet utriusque fœderis libros intonat, rationem quoque sibi esse magistram nemo ex iis non credit. Nihilominus aliter hic, aliter ille sentit, imò contraria sentiunt ac docent aut de attributis, & dotibus Dei, aut de ipso Deo uno ac trino, aut de Filii ac Spiritûs sancti divinitate, aut de gratia & libero arbitrio, de necessitate Baptismi, de Sacramento altaris, aliisque id genus. Præterea mirum est, quàm sæpè una eadémque secta sententiam mutaverit, & diversa de uno eodémque dogmate tradiderit. Itaque temerè vividum rationis lumen, & aperta scripturarum sensa jactantur, adeò ut non indocta solùm plebs, sed ne ipsi quidem doctissimi viri habere pro certo possint, se ad veritatem perventuros, hac adhibitâ methodo, quæ ad errorem æquè perducit.

Contrà Catholicorum methodus pedem certò figit, & homines cùm doctos, tum indoctos errare non finit. Nam ubi ex aperto Scripturarum testimonio evidenter cognoveris, Ecclesiam à Christo fundatam fuisse, & nunquam inferorum machinas contra eam esse vim habituras, ipsámque esse *columnam, & firmamentum veritatis*, & sanctum Spiritum eidem perpetuò affuturum: si Christo fidem habere est animus, continuò hinc sequi intelligis, te eò tutiùs ad veritatem accessurum, quò arctiùs hujus Ecclesiæ sententias amplectaris. Neq; ulla rationi rectæ infertur injuria; omnium enim potentissima est ratio ista, videlicet: *Eidem tutò ac sine dubitatione credendum esse, qui neq; falli possit, neq; fallere velit, cujusmodi esse constat veram Christi Ecclesiam, cùm de Christianæ veritatis doctrina fidem facit.* Quare nihil est, quòd nos

veluti mancipia arbitrentur, usumque rationis abjecisse dictitent Protestantes. Nam præter innumeras rationes præcipuas, quibus vel sepositâ auctoritate Ecclesiæ singula Catholicorum dogmata confirmantur, utpote quæ sacrarum Scripturarum, aut antiquissimæ Traditionis testimonio fulciuntur, nos ipsa ratio docet, nunquam magis pollere mentem nostram, & ratione uti in judicando vero, quàm quando se judiciis Ecclesiæ accommodat, quæ à Deo habet, ne unquam in dogmate fallatur, aut fallat. Catholici itaque non secus ac Protestantes, divinis Scripturis, & rationibus in fidei doctrina stabilienda, sive credenda, utuntur. Sed hæc inter utrosque differantia intercedit. Protestantes divini Verbi sensum, & religionis dogmata metiuntur è privato cujusque ingenio, uti ratio in consilium adhibita unicuique persuaserit. Scilicet in re tanti momenti judicem & consiliarium sibi adsciscunt infidelem, atque infirmum, uti quotidiana experientia docet, satisque testantur ferventes adhuc inter ipsosmet controversiæ. Catholici verò cùm ingenium suum, tum Ecclesiæ vocem auscultant in exquirendo & statuendo Literarum sacrarum sensu. Ingenium autem suum, si fortè ab Ecclesiæ voce dissentiat, silere malunt, quàm loqui. Consilio utique saluberrimo, quippe non fallacem consiliarium, sed certissimum judicem à Christo ad dirimendas fidei controversias constitutum sibi petunt, Nemo prudens inter Protestantes Spiritum Dei sibi certò adesse jactet, per quem ab errore se prorsus immunem polliceatur. Et ne ullus quidem inter privatos Catholicos tantum sibi è cœlo munus tribuat. Verùm ubi nos Ecclesiam audimus & sequimur, cui Spiritum suum Spiritum Veritatis ut Joannes Apostolus testatur cap. XIV. 10. usque ad consummationem seculi nunquam defuturum, Christus spopondit: quis non videat, nos tutissimam non errandi viam inire? Itidem unusquisque intelligat, ceteros ab Ecclesia Dei discordes ex eorum sententia incertos saltem in fidei controversiis esse debere; è nostra verò sententia, ubi à nobis dissentiunt, eos certissimè errare.

Sed cùm hac ex parte se victos sentiunt Protestantes, aliò se convertunt, redeúntque ad ingenium suum. Quod animo olim perceperunt, Catholicam videlicet Ecclesiam eorum parentem pravis abundare opinionibus, & sacrilegiis operam dare, id ante illorum oculos iterumque recurrit Hinc ex effectibus argumentantur ad causam, contendentes, quandoquidem Ecclesia erravit, nullam eidem ab

errore

errore immunitatem à Deo concessam. Equidem hîc appellare juvat eorum fidem; & rogare, ut depositis præjudiciis & affectibus anteceptis rationem diligentiùs auscultent, quàm judicem sacrarum Scripturarū ipsi statuerunt, & nos non solùm non abhorremus, sed hîc ultro & enixè causam dicere volumus. Quid est, quòd eos certos facit de Catholicæ Ecclesiæ erroribus? Scriptura divina, inquient. At Scripturam ipsam Catholici proferunt, & non tantùm eamdem à se stare credunt, & demonstrant, sed unam obstare pertinaciā censent, ne id Protestantes quoque videant. Utra ex his partibus rectiùs interpretetur divinos codices, incertum sit. Quis litem dirimet, quis feret sententiam? Recta, inquient, ratio, adhibito displinarum omnium, & Criticæ linguarúmque præsidio. At Catholicis quoque scientiarum, Criticæ, linguarúmque præsidium adest, adest & enixum veritatis ac æternæ vitæ desiderium, & rectam in iis rationem desiderari, nullus inter Protestantes, ut credere juvat, sibi persuadebit. Quem ergo ulteriùs judicem appellabimus, quæstionem adhuc vigentem postremò voto decisurum? Nullum alium puto, quàm Deum, cujus tamen sententiam nobis, nisi post exactos mortalis hujus vitæ dies, audire licebit. Interim verò, cùm saltem incertum Protestantibus æquis remanere debeat, num Catholica Ecclesia errorem fuerit amplexa, quî ex his incertis criminibus evertere volunt certam de minimè fallaci Ecclesia sententiam in Scriptutis sacris evidenter fundatam, & rectæ rationis suffragio fortissimè comprobatam? Cur certa iis quoque esse non incipit ista sententia, quando ne certam crederent, una obstabat antecepta persuasio, Ecclesiam nempe in quosdam errores jam fuisse prolapsam? Ratio profectò monet, propter id, quod incertum dubiúmque est, ea non esse rejicienda, quæ certa sunt. Rursus ipsamet ratio Catholicos bono esse animo jubet, & veritatis possessores decernit. Evidentissime quippe promissum in Scripturis sacris legunt, Ecclesiam Dei nunquam à veritate defecturam, sempérque veritatis futuram esse magistram; deinde evidenter cognoscunt, Ecclesiam nihil tradere, quod Scripturis à Deo traditis repugnet, aut per ipsas dilucide non probetur. Quare sentiunt se falli non posse, dum auctoritate Ecclesiæ Catholicæ nituntur, quæ auctoritas præsidium simul est, & frenum rationis. Præsidium, ut rationi media pateat via, in qua verum sedet; frenum, ne ad extrema ratio declinet.

Porrò ex effectibus diximus intelligi, quanti sit æstimanda Protestantium methodus, & num Deo probari possit, qui unam semper & concordem vult esse religionem suam; & num rationi arrideat tantopere ab erroribus abhorrenti. Lutherus (ut veteres omittam Hæreticos) irarum plenus in Ecclesiam Catholicam parentem suam, adulterii arcessitam, insurrexit. Quæ ingenio suo, aut, si mavis, rationi suæ visa sunt divinis conformia Scripturis, probavit; quæ deformia, rejecit, damnavit. Non exemplo suo tantùm, sed grandi etiam voce docuit, contemnendam esse Ecclesiæ vocem, unicéque respiciendam esse Scripturam. Quod necessariò consequebatur, fortasse tacuit, videlicet, pro Ecclesiæ voce rationis vocem auscultandam esse, & rationem divini verbi judicem adsciscendam, quasi ratione Ecclesia ipsa non uteretur. Fallacissima hæc methodus continuò Zvvinglios, Oecolampadios, Carolstadios, Anabaptistas, & innumeros alios religionis Doctores peperit, quibus nihil antiquius fuit, si ipsis fides, quam divinis hærere libris, hoc est Scripturas sacras ex ingenio suo, suæque privatæ rationis consilio interpretari, & Catholicam interim Ecclesiam collatis viribus oppugnare. Verùm hinc mille monstra sententiarum, mille Sectarii prodiêre, contrariis opinionibus non minus inter se, quàm contra Catholicam Ecclesiam pugnantes. Tulit eadem ætas Calvinum alteram Europæ facem, & Anglos invasit malè sanus idem ardor, qui reliquum Septentrionem in tot opiniones discerpserat. Successêre Sociniani, tum eorum, penè dixi, gregales Arminiani, Syncretistæ, Quakeri, aliique Fanatici, Independentes, Præadamitæ, & ut breviùs dicam, non facilè numeranda aliarum sectarum frusta. Singulos ex istis contraria ac diversa tradentibus interroga. In eorum, dicant, castris divina Scriptura, veritas, & ratio militant; in reliquorum error & falsitas. Et tamen ne uni quidem è tot Christianorum sectis à Catholica Religione avulsis adsunt credibilitatis argumenta, qualia sunt antiquitas, unitas doctrinæ, Episcoporum successio ab Apostolis, miraculorum virtus, atque alia hujusmodi.

Quæ igitur incommoda è Protestantium methodo fluant, nullo negotio colligas. Primò, ne doctis quidem & acutis hominibus facilè erit in tanta opinionum diversitate cognoscere, quæ ad veritatem certò accedat; cùm utrinq; Scriptura sacra, & rationum pondus jactetur, & æquè una pars ac altera se prævalere lumine rationis, seu rationum

vigo-

vigore, enixè contendat & credat. Secundò, multò minus id populis imperitis licebit, tum quòd eorum non sit, rectè de tantis litibus inter Protestantes agitatis judicare, tum quòd nulla suppetant potentissima credibilitatis argumenta, quæ in hanc potiùs, quàm in alteram partem, inclinent in doctorum mentem, Tertiò, novi in dies emergent sectarum auctores, novæ sententiæ, nova deliria, dum quisque sibi sumit divinos Codices pro suo interpretari ingenio, nullúmque frenum suæ rationi statuit. Neque temeritatis argui à cæteris Hæreticorum sectis quisquam poterit, quippe non aliter hîc se regat, ac se texerit Lutheri, Calvini, aliorúmque Protestantium chorus, & ipse sibi idem met jus, eamdémque tribuat libertatem, quam sibi sumendam reliqui Novatores putarunt. Ita fiet, ut nulla sit insania, nulla perversa opinio, quam veluti Christi doctrinam invehere non audeant ac possint hominum ingenia. Continget etiam, ut nulla supersit ratio avocandæ ab errore, & convincendæ hujusmodi gentis, ubi ingenio, quod est difficilium, hæc cedere aliis nolit. Et jam vidit Christianus orbis, in quas opiniones teterrimas depredicatum hoc rationis lumen trahere facilè possit. In Religione Christiana dogma nullum est, quod ab aliquo homine, aut aliqua secta negatum, impugnatúmque non fuerit. In Atheismum, aut Septicismum tandem ista opinandi licentia commodissimè defert. Denique Lutheranis Calvinistas evertere nondum licuit; Remonstrantes nihil duxère minas, & Synodos Calvinianas; & inter tot sectas internecinum odium, aut æquè abominandum Syncretismum vigere adhuc cernimus.

Hic rogandi sinceri veritatis investigatores & recti amantes, quid eorum ratio suggerat, cùm hæc & alia plura, quæ hanc in rem adferri possunt, seriò & affectibus tacentibus expendunt. Omnibus utique illa respondere deberet, non posse, ut per hanc periculosam methodum ad veritatem sine dubitatione perveniatur. Fieri itidem non posse, ut Christus, qui veritatem suæ doctrinæ non solùm apud homines æternùm durare, sed etiam in omnem terram offundi, & facilè ab hominibus cognosci posse voluit, hanc unam tradiderit adeò fallacem regulam, quâ vera Scripturarum suarum mens innotescere possit. Nisi aliter ille cōsuluisset religioni suæ, ac infirmæ rationi, qualis in hac misera natura deprehenditur, voti sui (dicere bonâ fide liceat) nunquam factus fuisset, fierétque compos. Immo hinc consequitur,

Re-

Religionem Christianam, ejúsque auctorem Deum, deridendum Infidelibus exhiberi ab iis, qui nullum aliud præter rationem humanam institutum à Deo tribunal arbitrantur, cujus sit finem imponere controversiis quotidie in sacrarum Literarum interpretatione exurgentibus, & cujus sit tum certò proponere, quæ aut credenda aut neganda sint, tum frenum temerariis ingeniis injicere. Tandem nullam à Lutheri, putà, & Calvini sectatoribus adferri posse rationem contra ipsis æquè ac nobis detestandum Socinum, quæ in ipsorum caput non recidat, & tunc ipsos vinci ab Ecclesia Catholica meritóque damnari, cùm Socinum ipsi vincere & damnare contendunt. Et certè Socinianæ pestis, aliorúmque hujusmodi monstrorum ortum permisisse Deus videtur, ut Lutherani & Calvinistæ hinc etiam discant, quàm temerè ab Ecclesia Catholica ipsi priùs defecerint, quando ipsissima eorum methodus Socinum, Spinosam, & mille alias Hæreticorum sectas peperit, & armavit, novásque in dies singulos parere & armare potest, exarmare autem aut expugnare non potest.

CAPUT X.

Auctoritas Ecclesiæ Catholicæ in Fidei doctrina à Pherepono objectionibus vindicata. Ei non sine ratione credimus. Fallaci auctoritati Protestantes addicti, & incerta apud eos veritatis consecutio. Antiquitas doctrinæ in Christi schola, & credentium multitudo robusta veritatis argumenta. Novitas & paucitas erroris indicium extra Catholicam Ecclesiam. Pherepono in hanc rem animadversiones confutatæ.

INvictæ sunt omnes Hæreticorum sectæ, ubi una in alteram insurgit, sed facilè vincendæ ab Ecclesia Catholica, quoties ipsæ tum suam, tum Catholicorum methodum, ambarúmque longè diversa consectaria placidissimis mentibus simul conferant. Cùm ergo demonstratum fuerit, quàm sit fallax, periculosa, & à mente Dei aliena illorum methodus, qui in una vi rationis seu ingenii sui statuunt veram divinarum literarum & Christianæ doctrinæ interpretationem: reliquum est, ut nulli privato homini infalli-

fallibilitatem tribuamus ; sed Ecclesiæ veræ, hoc est universali, in qua Spiritum Sanctum veracem sacrorum Codicum Interpretem semper adfuturum Christus pollicitus est. Necessariam autem esse, atque à Deo propterea Catholicæ Ecclesiæ datam istam auctoritatem, ratio cognoscit, ut tot absurda evitentur hactenus commemorata. Imò, ut vidimus, sacræ id testantur Scripturæ manifestis verbis, & SS.Patres, & antiquissima Traditio, & usus tot sæculorum apertissimè probant.

Statutâ autem hujusmodi auctoritate, cùm docti, tum indocti, prætermisso etiam examine controversiarum, conquiescere meritò possunt, utpote certi se ab errore abfuturos, quoties id credunt, quod Ecclesia Catholica Spiritu Dei erudita credendum proponit. Atque hoc ipsum illud est, quod S.Augustinus cap. 7. de Quant. Animæ ajebat, nempe: *Auctoritati credere magnum compendium esse, & nullum laborem, & animis tardioribus ac imperitioribus utilissimum esse excellentissimæ auctoritati credere; & secundùm hoc agere vitam.* Quæ tamen verba ità Phereponus in animadversionibus vellicabat: *Sed priùs ipsa illa auctoritas expendenda est, quam ei fidem habeamus; ità ut ei per omnia credamus, quia nobis indubitatis argumentis constat, eam nec falli, nec fallere. Alioqui stultum esset ei credulitatem suam addicere, à qua verum dici nullâ ratione constaret. Sin minus, barbari omnes populi, qui Sacerdotibus, aut Majoribus suis tam multa temerè credunt, rectè facere dicendi essent. Compendiariâ viâ etiam progrediuntur, sed ut ad omnis generis errores perveniant, ex quibus nunquam se expediunt.* Hæc quidem benè habent, modò is persuadere nolit, Catholicam Ecclesiam falli ac fallere posse, & Augustinum in ea fuisse opinione, ut Catholicorum Sacerdotum auctoritati sinè consilio, sinè ulla ratione, fidem adjungendam esse censeret. Augustini hac de re sententia aliis in locis, ut vidimus, expressa est. Sed quæ hic Censor dicere pergit, non sunt facilè dimittenda: *Itaque*, ait, *omnes cavere oportet, quibus cordi est Christiana Religio, ne idem ei fundamentum ponant, quo maximi & turpissimi quique errores nituntur.*

Si Catholicæ Ecclesiæ sententiam & usum hîc ille carpit, sicuti suspicari cogimur, næ Phereponus collocavit optimum documentum. Nam, ut hactenus ostendimus, ideo Catholici Ecclesiæ auctoritati credunt, quia indubitatis argumentis ducti eam vident neque falli, neque fallere posse; & cuicumque poscenti auctoritatis hujus rationes parati sunt illas dare, priusquam exigant, ut Catholicæ doctri-

doctrinæ fides habeatur. Tantùm autem abest, ut posito hujusmodi fundamento Catholicis errandi periculum immineat, ut sinè fundamento nemo de veritate sit certus, nemo errandi periculum effugiat. Quòd si Pherepono animus fortè fuit his verbis erudire suam gentem: laudandus est profectò illius zelus, comendanda prudentia Ejusmodi enim consilio nemo plus indiget, quàm Lutheri Calviniq; familia. Ex his plerique omnes, etiamsi reliquorum hominum, suorúmque etiam Pastorum auctoritati in religionis negotio prorsus renuntiandum, & uni Scripturæ credendum verbis affirment: re tamen & usu nihil magìs sequuntur, quàm sui institutoris, suorúmve Pastorum auctoritatem, sive confidentiam. Siquidem quis è minuto rudique popello, quis (ne graviora dicam) & semieruditis, id studii, id linguarum Orientalium, id Critices & eruditionis secum attulit, ac affert, quod apprime necessarium est, ut exhauriantur controversiæ omnes inter ipsos & Catholicos, & rursus inter ipsos aliósque Hæreticos vigentes? Si non attulerunt (quod arbitror, sincerus quisque fatebitur,) ergo certa minimè est eorum ratio, se veritatem ebibisse, erroresque vitâsse. Et quidem quando apud ipsos valere non debet authoritas, ratio poscit, ut unusquisque singula dogmata in quæstionem adducta perpendat, & rationes utrinque allatas sedulò examinet: ad quod præstandum incredibile dictu est, quot præsidia, quot anni, & quanta vis mentis exigatur. Catholicos à tanto labore eximit facilè cognita suæ Ecclesiæ veritas ac veracitas, cum qua sciunt se errare non posse Cùm igitur è Christianis non Catholicis plerique auctoritatis contemptores & rationis unius præcones, in religionis tamen negotio se inconsulto duci sinant auctoritate suorum Pastorum, divinas Scripturas pro suo ingenio interpretantium: prudenter iis auctor est Phereponus, ne tali fundamento fidant, quod ex eorum sententia dubium est, ac errori æquè inservit, imò ex nostra quoque sententia fallacissimum est, nisi cùm Ecclesiæ Catholicæ auctoritati creditur, cui divinum Spiritum adesse, sempérque adfuturum ostendimus.

Et sanè Pherepono liceat hísce consiliis erudire populos sui similes, hoc est Ecclesiæ Catholicæ rebelles, liceátque illi remonstrantes ab auctoritate Dordracenæ Calvinianæ Synodi eximere. Prædicet ille rationis iura, & pericula explicet iis immentia, qui auctoritati fallaci suam addicunt credulitatem. Sed vicissim patiatur, ut sibimet ipsi rationem tantopere commendanti, paucis mutatis sua verba

red-

reddantur. Ità ratio, ejúsque vigor priùs expendendus est, quàm ei fidem habeamus in rebus fidei, ità ut ei per omnia deinde credamus, quia nobis indubitatis argumentis constat, rationem nostram falli non posse. Alioqui stultum esset, eam arbitrari certam veritatis Magistram, quam talem esse minimè constaret, & quam sæpè falli, & in errores turpissimos labi exploratum foret. Atqui Christianæ omnes Sectæ, à Catholica Religione abhorrentes, rationem suam privatam constituunt sacrarum Literarum certissimam interpretem, eáque viâ tutò se progredi singulæ opinantur, sed ut ad omnis generis errores perveniant, ex quibus nunquam se expediunt. Ergo cavere omnes oportet, quibus cordi est Christiana Religio, ne privatum consilium rationis, hoc est, idem Religioni fundamentum ponant, quo maximi & turpissimi quique errores, & tot Hæreticorum deliria nituntur, & ne abjiciant Catholicam Petram, in cujus unius stabilitate humana ratio fixa sperare potest, se à lapsu immunem semper esse futuram. Quod est ad Catholicos, ii luculentissimè suis in libris ostenderunt, & ostendere iterum possunt, ad auctoritatem minimè fallacem Ecclesiæ Catholicæ nihil pertinere Phereponi censuram. Neque enim nos auctoritati sinè ratione credimus, neque rationem excludimus, sed cum auctoritate conjunctam volumus: quæ concordia tum demum rationi robustissimam facit, tutóque ad veritatem perducit. Verum quod est ad Protestantes, tunc ostendet Phereponus, eosdem nequaquam abuti rationis lumine, cùm palam fecerit, tot támque varias ac oppositas Hæreticorum sectas, tot errores, tot monstra opinionum, ex ista rationis humanæ superbia, tanquam ex equo Trojano, nequaquam prodiisse.

Multò autem magis Catholicorum ratio in cognitione veritatis, quam amplexa est, confirmabitur, ubi tot notas contempletur, quæ nos docent, omnium Hæreticorum nunc vigentium sectas carere nomine veræ ac veracis Ecclesiæ. Nempe non originis solùm, sed etiam doctrinæ novitatem, turbas, & humanas artes, per quas invecta plerumque fuerit hæc nova doctrina. Nulla miracula, nulla signa earum auctoribus fuisse, quanquam necessaria, ut veritatem suæ novitiæ doctrinæ testarentur è cœlo venire, ostenderéntque Catholicam Ecclesiam ejúsq; auctoritatem esse repudiandam. Iis auctoribus (quippe

neque

neque à Deo, neque à legitimis Pastoribus ad prædicandum missis) defuisse legitimam vocationem, legitimámq; docendi auctoritatem, quam tamen Apostoli, recta politia, & ratio in Ecclesia Dei apertè exigunt, ne cuicumque liceat errores sub specie veritatis disseminare, & identidem novas condere religiones, eásque incautis eo obtrudere titulo; quòd vetus religio è suo jure & è veritate exciderit. Deinde nihil simile habere cum vera Christi religione inconstantiam doctrinæ, quam inter Protestantes facilè est deprehendere. Tandem ab Ecclesia vera abhorrere, quæcumque intoleranda absurda sequuntur, quando vera esset excogitata ab Hæreticis Ecclesiæ Catholicæ in errores defectio; atque admittenda foret illa methodus, quam tantopere prædicant, & sequuntur Heterodoxi: Juvat etiam addere, quod Catholicis solatio sit, & reliquis incitamento, ut unam amplectantur Catholicam Religionem. Quocumque odio in istam Ecclesiam rapiantur præcipui ex recentioribus Hæreticis, fateri tamen non dubitârunt, neque dubitant, quin istius quoque sectatores, modò ad Evangelii normam & mandata suos mores componant, æternam salutem adipisci possint. Id in libris Lutheranorum, Calvinianorum, Syncretistarum, & Socinianorum legere est. Cùm ergo ex consensu vel inimicorum certum sit, veritatem & salutem in Ecclesia Catholica haberi posse: contra verò, cùm è Catholicorum sententia, cui Apostolorum, sanctorúmque Patrum, & totius antiquitatis voces consentiunt, certum sit, inter Hæreticos, sive Luthero, sive Calvino, sive Socino, sive aliis addictos, æternam salutem obtineri non posse: Ratio manifestissima suadet, auctoritati Ecclesiæ Catholicæ standum, & non immorandum in Hæreticorum cœtu, sed in illius sinum esse volandum, à cujus unius communione speranda est communi suffragio salus. Tanti námque momenti salus æterna est, ut certo periculo (si vera est Catholicorum sententia) exponenda non sit in Hæreticorum castris, quando periculum omne in Catholica Schola vitare fas est.

Sed nos ad Phereponum regredientes exquiramus, quid sibi alio in loco is velit. S. Augustinus in Lib. de Util. credendi cap. 16. hæc de Christo pronuntiaverat: *Ergo ille afferens medicinam, quæ corruptissimos mores sanatura esset, miraculis conciliavit* (sibi) *auctoritatem, auctoritate meruit fidem.* (His verbis liberaliter adsentitur Phereponus, at non sequentibus) *fide contraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetustatem, vetustate roboravit religionem.* Inquit enim Censor:

for: *Quamvis Christus fide sibi factâ apud multitudinem, Ecclesiam suam condiderit, atque conditam auxerit: attamen eò non spectavit, ut aliquando religionem vetustate roboraret, quasi vetustas argumentum quandóque futurum esset veritatis. Non adsentimur iis, qui Christi dogmata sequuntur, quia antiqua est illorum fides, sed quia consentanea est veritati cœlesti, cui fidem Christus miraculis suis fecit.* Strenuè suam causam hîc agit Phereponus, argumentum à vetustate petitum expendens, utpotè qui toties objici sibi non tantùm à Catholicis, sed & ab ipsis Calvini asseclis, sententiarum Arminianarum novitatem meminit. Et reverà vetustatem opinionum, ut ut veneratione fere semper dignam, non esse tamen certum argumentum veritatis, nihil veriùs est in opinionibus ad Physicam, ad Astronomiam, & ad nonnullas alias Artes spectantibus. Sed miror, Logicum, Criticúmque virum aut animadvertere nolle, aut nolle fateri, quantùm ponderis sit vetustati in Theologicis, atque historicis rebus. Primi gẽeris sententias nulla antiquitas opinantium veras esse persuadere potest; nulli quippè ex antiquis magister aliquis fuit falli nescius, qui eos de veritate hujusmodi opinionum certissimos efficeret. Ingenium suum cuíque pro magistro erat. Cùm autem antiquis Philosophis interdum ingenio recentiores non cedant, immo isti illis nonnunquam antecellere possint, majore nempè studio, pluribúsque quàm antè adminiculis suffulti; quis non videt, æquè in recentiorum quàm in veterum placitis veritatem haberi posse, nihílque esse, quod supra nos majores nostri sibi tribuere possint in hujusmodi veritatū inquisitione, nisi quòd ante nos inquisierin t, nobísque faciliorem straverint viam ad veritatẽ ipsam inveniendam?

At longè aliter se habent secundi generis sententiæ. Si sit quæstio, utri ex duobus historicis in re quapiam discordibus adhibenda sit fides, & par sit utriusque fidelitas, judicium, ac eruditio, & utrinque verisimilia narrentur, nemo inter Criticos futurus est, qui non judicet, antiquiori potiùs quàm recenti credendum, multóque magis antiquissimo in comparatione ad modum novitii scriptoris. Accidit id quoque in Theologicis rebus. Disputatur inter Christianos, quænam sit vera Christi Ecclesia, & veráne, an falsa sint dogmata quædam. Litem dirimere non licet, affirmantibus singulis, suā doctrinam ideo verā esse, quòd consentanea sit veritati cœlesti, cui fidem Christus miraculis suis fecit. Potentissima ratio monet, secundùm illos judicandum esse, qui vetustatem sententiæ, & Ecclesiæ

suæ, ad Apostolos usque & ad Christum perducunt reliquos verò longè à veritate recedere, quibus cùm Ecclesiæ, tum dogmatum novitas exprobari potest. Quis enim meliùs, quàm Antiqui, & Apostolorum æquales, sive discipuli audire, aut rescire potuerunt, quæ Christi mens & doctrina fuerit, quidve credendum, agendumve ipse proposuerit, cùm hæc ea sint, quæ non ex ingenio hominum, sed ex revelatione Dei & Christi pendeant?

Eóque magis valere id omnes intelligent, cùm de aliquo dogmate, sive scripturarum sensu, lis est inter quosdam recentiores; quindecim aut sexdecim sæculis ab Apostolorum temporibus dissitos, & alios uno, duobus, aut tribus seculis ab iisdem temporibus remotos, & potissimum si Ecclesia tota, & SS. Patrum consensus, & immemoralibus traditio militet contra paucitatem, & novitatem recentiorum. Enim verò hîc non agitur de constituenda Religione secundùm arbitrium nostrum, aut intelligendis, atque explicandis Christi dogmatis, & Literis sacris, prout ingenio nostro magis arridet: quod ne ipsum quidem Phereponum velle arbitror, quanquam ipsa ejus dicta & facta nihil aliud velle præ se ferant. Sed agitur de retinenda Religione, quam Christus, certissimus veritatis magister, revelavit, & de intelligendis atque explicandis codicibus sacris, quemadmodum à Christo, ejúsque Apostolis intellecti sunt, atque explicati. Nemo autem credendus est hîc magis scire, quàm qui aut Apostolos prædicantes, aut Apostolorum successores audire, & quæ falsa, quæ vera forent, probe callere potuerũt, atque debuerunt. Contrà nemo in hujusmodi controversiis minus audiendus est, quàm qui tot seculis ab Apostolorum ætate remoti unum suũ ingenium judicem faciunt in tanti momenti rebus, & sibi nuperis potiùs credi postulant, quàm antiquis, quibuscum Ecclesia Catholica consentit, sempérque consensit. Quapropter nihil certè ideo verum est, quia antiquum: sed in controversiis inter Christianos agitatis robustũ veritatis argumentum, sive ut melius dicam, indicium, antiquitas est. Et si alia accedant veritatis indicia, qualia habet una Catholica Ecclesia, certos homines efficere potest, ac debet de veritate doctrinæ. Indicium contrà atque argumentum falsitatis est novitas; atque ab ista cavere quàm maxime oportere, & hinc etiã discerni Hæreses & pseudoprophetas Apostoli monuerunt. Hæc autem adeò certa sunt, ut quicumque pejora etiam & falsissima dogmata duobus proximè præteritis seculis commentus fuit, non nota se tradere

dere, sed antiqua, & Apostolis, eorúmque successoribus probata, persuadere necessum duxerit. Qua in re quantùm eos fallat sua eruditio atque conatus, apertissimè patet ex Catholicorum Libris. Itaque non est, cur Pherepomus in Theologicis inanem putet esse vim, & auctoritatem antiquitatis, non secùs ac si de Philosophicis ageretur. Telum hoc omnium consensu acutissimum est, sed tantummodo in Catholicorum manibus vim suam exercet. Multò minus fuit, cur Pherepomus Augustino non adsentiretur, pronuntianti, Christū vetustate roborâsse Religionē. Tuebatur Augustinus adversùs Hæreticos veritatem ejusdem doctrinæ ejusdémque Ecclesiæ, quam & nos commendamus, & pro viribus tuemur, hoc est, agebat contra illorum Christianorum genus qui novitatem cùm originis, tum doctrinæ, & Ecclesiæ præferentes, ab antiquitate, Catholicam Ecclesiam atque doctrinam roborante, vincuntur. Propterea de Christo, inquit: *Vetustate roboravit Religionem, quam non solùm Hæreticorum ineptissima novitas fraudibus agens, sed nec gentium quidem veternosus error violenter adversans aliqua ex parte convelleret.*

Agnoscit hoc Phereponus, & tamen dicere pergit: *Sed Augustino commodum erat talibus argumentis uti in Hæreticos ac Schismaticos, quibus passim novitatem, & paucitatem exprobrat, quas olim Christianis exprobraverant Ethnici.* Utrùm à vetustate petitum argumentum vim habeat in Hæreticos, ac Novatores, jam vidimus. At nescio cur hic producendos sibi putet Ethnicos, eorúmque exemplum Augustino objiciat. Si par fuisset Gentilium, & Christianorum causa, hoc est, si rationibus utrinque pugnatum æquè fuisset, & Christianis nullum succurrisset evidens veritatis argumentum, excusatione dignum fuisset hominum judicium, si Christianæ Religioni Ethnicam prætulisset, quam nimirum neque ulla gravior adversæ partis ratio vinceret, & contrà vetustas ac amplitudo evidentiùs commendarent, quàm Christi fidem. Sed hinc miraculorum splendor, Prophetarum oracula evidentissimè completa, & sanctitas Legis Christianæ, inde verò vel ipsi Ethnico vulgò facilè noscenda, atque eruditis ferè omnibus certè nota Religionis Idololatricæ impietas ac insania, tantùm roboris addebant rationibus Christianorum, tantùm detrahebant Religioni Gentilium, ut ipsa novitas & paucitas Christianæ gentis minimè obstare deberet, quin doctus quisque & indoctus ad castra Christianorum transiret. Quod autem est ad Catholicos, & Hæreticos, inter se pugnantes, utraque pars ra-

 tio-

tiones, & scripturas pro sua sententia adferebat. Rationibus certè Catholici præstabant. Verùm id negantibus adversariis, par videri multis potuisset causa, & anceps istius contentionis exitus, nisi Catholicorum rationes evidenter juvisset sententiarum vetustas, & Ecclesiæ amplitudo. Jure ergo ad Catholicos inclinare debuit victoria; nam ii mentem Christi, verúmque sensum scripturarum meliùs ac certiùs novisse credendi erant, qui propiùs ad ipsum, ejúsque Apostolos, antiquitate accedebant. Quanquam quid Phereponus ait de novitate Christianæ Religionis præ vetustate Ethnicæ superstitionis? Ne hoc quidem habebant Gentiles, quo se Christianis in ea controversia præferrent, immo hîc etiam evidentissimè vincebantur. Et profectò ignorare non potuit ipsemet Phereponus, quod cuivis eruditorum patet: nempe Christianam Religionem eamdem cum Judaica esse, & propterea ad Adamum usque contingere, & Religionibus reliquis antiquitate præire. Quid in hanc rem scripserint Clemens Alexandrinus, Eusebius Cæsariensis, ipse Augustinus, aliíque SS. Patres, recentiores non pauci, præ omnium manibus est? & sat erit meminisse, Parum igitur opportunè, parúmque eruditè Phereponus hùc adfert Ethnicorum exemplum, ut jura vetustatis, hoc est, Catholicorum arma, retundat.

Cæterùm non hîc tantùm, sed & alibi Augustinum Phereponus irridet objicientem paucitati Hæreticorum Catholicæ Ecclesiæ amplitudinem. Non esse hoc veritatis argumentum, ille monet; alioqui Ethnicorum multitudine consideratâ, Christiana Religio falsi convincitur. Et sanè fatendum est ab Ethnicorum multitudine victos olim fuisse Christianos, & adhuc vinci. At nos in Ethnicos aliis evidentibus argumentis pugnamus, facimúsque, ut frustra suam nobis amplitudinem objiciant. Cùm verò controversia est inter Catholicos & Hæreticos, dicimus validissimum semper fuisse, ac fore indicium veritatis, credentium multitudinem, cum aliis indiciis & argumentis conjunctam. Ab ipso Religionis sanctissimæ exordio ad nostra usque tempora insurrexêre *lupi rapaces, & viri loquentes perversa*, ut Apostolus prædixerat. Schismata etiam, & Hæreses invaluêre. Quæsitum est, utrùm à Catholicis, an ab adversariis vera Christi Ecclesia, & doctrina staret, ea autem perpetuò sententia sedit; non alibi stare, quàm apud illos, qui Ecclesiæ & doctrinæ antiquitatem, atque constantiam, multitudine quoque, successione, & concordiâ credentium, probarent: quod de solis Catholicis

ficis olim potuit,& dici adhuc poteſt. Propterea in Concilio Nicæno ſtatutum eſt,ut ea haberetur Eccleſia Dei vera, cui præter alia ſigna nomen *Catholicæ*, ſeu *Univerſalis*, re conveniret. Quæ appellatio non tunc nata,ſed Eccleſiæ veræ jam indita eſt vel ab ipſis Apoſtolorum ſucceſſoribus, cùm τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ mentionem fecerint Smyrnæi in Epiſtola de Martyrio B.Polycarpi,& IgnatiusMartyr in Epiſtola ad Smyrnæos. Sed quid hæc ad veritatem? iterum inquiat aliquis.

Primò,ſunt nonnulla cùm veteris,tum novi Teſtamenti oracula, quibus palam fit, Chriſti Religionem prædicandam eſſe *in omnes gentes, incipiendo ab Hieroſolyma, & in omnem terram exiviſſe Apoſtolorum ſonum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Hæc autem non de falſa, ſed de vera Chriſti Religione prædicta ſunt, & Prophetiam comprobavit effectus. Legitimum igitur veræ Eccleſiæ & Orthodoxæ doctrinæ indicium eſſe debuit amplitudo Catholicæ Eccleſiæ cum ejus antiquitate,concordiâ opinionum,& ſucceſſione Epiſcoporum conjuncta. Hujuſmodi prærogativam ipſi veræ Eccleſiæ, veræque doctrinæ, & nequaquam Eccleſiis malignantium, & erroribus Hæreticorum pollicitus eſt Chriſtus. Secundò,cùm longè latéq; propagata fuerit germana Chriſti Religio, atque in ſingulis terræ partibus,diſſitiſque Provinciis fundatæ fuerint innumeræ Eccleſiæ, quæ ex Apoſtolorum præcepto noverant, nihil in Chriſti doctrina innovandum, & quod traditum fuerat tenaciſſimè ſervandum: iſta amplitudo non cuſtodiendæ ſolùm, ſed etiam indicandæ veræ doctrinæ aptiſſima fuit. Etenim fieri quidem potuit, ut una, aut plures etiam Eccleſiæ errarent, violaréntque illatâ novitate documenta Chriſti; fieri autem non potuit,quin proximæ, atque innumeræ aliæ Eccleſiæ, piaculum iſtud animadverterent; quo deprehenſo excogitari non poteſt,omnes Chriſtianorum Eccleſias, & præſertim Epiſcopos ſui muneris, veræque Religionis oblitos ſilere omnes & connivere voluiſſe. Et certè nunquam ſiluiſſe in hujuſmodi caſibus ex hiſtoris Eccleſiaſticis exploratiſſimum eſt. Quare poſtulat ratio, ut tantæ credentium continuatæ multitudini, & tot Eccleſiis ſacri depoſiti cuſtodibus, & antiquis, & concordibus,potiùs adhibeatur fides, quàm uni novatori,aut paucis ejus aſſeclis, heri & in angulo natis, & ex ingenio ſuo cœleſtem doctrinam interpretantibus, & nulla ſigna adferentibus,quibus probent; aut ſeſe à Deo miſſos, aut Eccleſiam à recta opinione deſciviſſe,aut novitiam ſectam ſuam pau-

paucitate quidem cedere, doctrinæ verò sanitate Catholicis antestare En ergo, quid faciat ad veritatis demonstrationem multitudo Catholicorum, & amplitudo Catholicæ Ecclesiæ, cùm inter illam, & Hæreticorum Sectas, de veritate controversia agitatur.

CAPUT XI.

Socinianorum pestifera Hæresis. Deo nos quædam edocenti credendum, quamvis credenda superent captum humani intellectus. Ingenii temeritas quàm hìc impia. Loca Theologica, unde veritas doctrinæ christianæ petenda. Traditionis auctoritas, ac necessitas in Ecclesia Dei. Quibus principiis nitatur. Laus Theologiæ dogmaticæ, & Petavii V. C. quem Phereponus pluris facere debuit.

AMplissimum inquirendæ veritatis jus, & mentis humanæ libido, jam accepit confinia. Primum & summum ingeniorum frenum divina Scriptura est. Alterum deinde Catholicæ, seu veræ Ecclesiæ, vox & auctoritas. Hîc ergo innitendum, si certi esse volumus de fide nostra, & in Religione fortes, ac invicti stare. Si enim Ecclesiam veram, si minimè fallacem habemus, & probamus, omnes Hæreticorum pestes debellabimus. Sin minus, nobis perpetuum cum iisdem bellum erit, & nulla unquam utrinque victoria. Hos autem fines antiqui Hæretici, & proximè præteritis sæculis Novatores supergressi sunt. Quare aditus est factus ad tot schismata, aut vulnera Ecclesiæ, uno potissimùm Luthero claustra frangente. Neque mirum, quòd pejora quotidie videat Hæreticorum tellus, quódque ad impiissima tandem Spinosistarum deliramenta deventum fuerit. Cujuscumque rationi infirmæ ac judicio temerario apud illos derelicta est veritatis causa, & à duobus sæculis gloriosum sibi quisque ducit nova procudere, & ducem, non sectatorem esse. Inter eos autem, qui Christiani adhuc appellari gaudent, nemo infelicius, nemo fœdius, nemo audacius impegit, quàm Sociniani Deum isti, ejúsque Religioni humanæ penitùs subdidêre rationi, ut nihil ampliùs apud eos credatur, credendúmve putetur, quòd humanæ rationis captum superet. Hoc enim qualecumque est, ipsi rectæ rationi adversari ajunt, quasi hanc illæsam cæteri Christianorum non amarent. An ambitioso huic homi-

hominum gregi sit accensendus Phereponus noster, uti suspicantur & putant non pauci: ipse videat. Illud exploratum est, nihil in ejus Libris sonare frequentiùs, quàm ipsamet immodica rationis œncomia. Huic non rarò conqueritur, Catholicos, & cæteros Christianos valedicere, eámque opprimere, ut divina revelatio extollatur. In sententiam verò Socinianorum sensim concedere Calvinianos, dolemus quidem, sed nequaquam miramur. Etenim fatendum est, Socini scholam, licèt omnino detestandam, arctiùs & ingeniosiùs iisdem ipsis insistere & superædificare principiis, quæ reliqui Hæretici, & Calvinus potissimùm, statuerunt, tanquam fundamenta suarum Sectarum, suæq; ab Ecclesia Catholica defectionis. Et cùm Calvinianis, cæterísque Hæreticis in oppugnando Socinianismo arma valida prorsus desint, unicè à Catholicorum armamentario petenda; cúmque nulla fortasse Hæresis dulciùs quàm ista blandiatur ambitioni rationis humanæ; quid mirum, si despecto Calvino tandem Socinus suscipitur?

Contrà verò, qui æquè ac nos Sociniana commenta exsecrantur, mirum est, si in eorum damnatione suam quoq; non legunt. Mirum, si denique non intelligunt, quàm necessaria sit, & quàm æquitati & Christi verbis consona Catholicæ Ecclesiæ stabilitas, infallibilitas, & auctoritas, & quàm improbanda Lutheri & Calvini conspiratio fuerit. quibus non alia umbratica causa fuit deficiendi à Catholicis, quàm quæ Socinum, Arminium, & tot alias sectarum sectas à Calvino, & Luthero distraxit. Quod est ad Socinianos, ubi temeraria ipsorum methodus eligenda foret, brevì nullam Religionem haberemus. Nam quæ monstra ingenio humano non placeant? Quæ revelata veritas nobis non displiceat, si quidquid inconstantibus, variis & oppositis hominum ingeniis placet, aut displicet, verum falsúmve dicendum est? Et quis tandem certò statuat, ubi hominum ratio erret, ubi sapiat, & quæ sit recta, quæ perversa Literarum sacrarum interpretatio? Cur non poterunt novæ quotidie procudi sectæ, quarum quælibet sibi rationem vendicet? Cur non explodi quædam è Scripturis Canonicis? Deinde nihil intolerabilius est, quàm nihil aliud velle Deo credere, quàm quod ipsi intelligere possimus, rationíq, seu ingenio nostro, accomodatū sentiamus. Repetere autem hìc juvat sub rectæ rationis nomine obtrudi sæpè ab Hæreticis vim, & captum, & ideas peculiares ingenii sui At religio vera ab hominibus ingenio pendere non debet. Non enim ipsi eam fecimus, si Deus eam fecit,

Deus eam revelavit. Liceat in Phisicis sibi effingere systema aliquod In Religione idem velle præstare, summæ temeritatis est, immo insaniæ.

Itaque ea in primis definit esse recta ratio, quæ in Religionis negotio, atque in divinorum dogmatum interpretatione, nullis ingenium frenis teneri patitur, & quæ non intelligit, multa in Deo, & apud Deum esse; multa ab ipso potuisse & posse fieri; multa ipsum potuisse & posse velle, quæ captum exsuperent humani intellectûs corporeis tenebris obsiti. Hinc celeberrimus & acutissimus Philosophus Cartesius id apprimè statuebat. *Deum ejúsque opera non esse humano pede metienda.* Fallebantur, qui Antipodas olim negârunt, quòd animo concipere non possent [, homines pedibus suis in nostros obversis ambulantes. Stultus foret à nativitate cœcus qui ideo colores rerum & magnetem esse negaret, quòd eorum naturam & aspectum mente assequi non posset; paritérque sit demens, qui in Honcinis, aut mundi opificio quædam inveniens, quæ rationi suæ aut superflua, aut incommoda, aut melius efformanda videantur, intelligere nesciat, & negare velit tantarum rerum effectricem divinam Sapientiam, & moderatricem Providentiam. Omniũ porrò dementissimus sit, qui Deo aliquid de se, vel de sua voluntate, ac potentiâ revelanti, adjungere fidem nolit, eò quia revelata vulgaribus humani intellectûs ideis nõ satis respondeant. Ista demissis oculis adoranda sunt, non impiâ temeritate abjicienda. Etenim Deus revelavit, Deus fecit, Deus veracissimus, omnipotentissimus, cujus judicia, cujus mysteria, cujus facta, etiamsi incomprehensibilia interdum sint nobis, minus tamen vera, minúsve sapienter facta non sunt. Hinc Augustinus Lib. 9. Cap. 1. de Trinitate ajebat: *De credendis nullâ infidelitate dubitemus; de intelligendis nullâ temeritate affirmemus. In illis auctoritas tenenda est, in his veritas exquirenda.* Egregiè quoque scribebat Cassianus Lib. 4. Cap. 6. de Incarn. *Rationem dicti quæris? Non reddo. Interim Deus hoc dixit. De hoc locutus est mihi. Verbum illius summa ratio est. Removeo argumenta, removeo disputationem. Sola mihi ad credulitatem sufficit persona dicentis. Non licet mihi de fide dicti ambigere, non licet deliberare. Quid mihi quærere, quomodo verum sit, quod Deus dixit, cùm dubitare non debeam, quin verũ sit, quod Deus dixit?* In eamdem sententiam loquuntur alii Patres, Scriptorésque Christiani, cùm antiquissimi, tum recentes. Et sanè Christianorum Fides secundùm Apostolum nihil aliud est, quàm *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium, & videmus*

nunc per speculum in ænigmate, & per fidem ambulamus, non per speciem; neque fidei nostræ natura sinè obscuritate constare potest. Quare, ut cum eodem Apostolo loquamur, dejicienda est omnis altitudo extollens se adversùs scientiam Dei, & in captivitatem redigendi sunt omnes intellectus in obsequium Christi. Jure autem stultos vocat idem Apostolus I. ad Cor. 1. Judæos & Græcos, quorum sapientiæ & rationi minimè consonare videbatur humilitas & mors Christi. *Placuit Deo* (sunt ejus verba) *per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quoniam & Judæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.* Tum pergit sapientiā hujus mundi irridere, in cujus conspectu stultitia videbatur, quidquid apud Deū sapientia est.

Quapropter illorum deploranda est audacia, qui eam reprobandi alicujus Christiani sive Catholici dogmatis caussam adferunt, quod rationis, hoc est ingenii sui, peculiaribus ideis non placeat. Eóque magìs deploranda est, quòd isti, ut trahant in sententiam suam divinas sententias Scripturarum Canonicarum verba eludere, invertere, subvertere cogantur, reclamante eorumdem verborum perspicuitate, & tot sæculorum consensu, & tot Christianorum ratione; necesse enim est, quando eorum ingenium, & hypothesis conformari nescit sacris Literis, sacras Literas aliquo pacto accommodari ad illorum hypothesim, atque ingenium. Hæc noverunt, qui in eorum scriptis versati sunt, simúlque noverunt, antiquissimam Catholicæ Ecclesiæ sententiam & consuetudinem Socino adversari, utì ex auctoribus vetustissimis patet, atque in primis ex antiquo Scriptore expositionis fidei, quæ Justino Martyri tribuitur, ubi inquit, divinarum rerum notitiam, summo studio indagandam esse; *cùm autem eam præ imbecillitate minus assequi poterimus, venerari eam nos oportere, ut comprehensione majorem, ne evacuetur fides nostra.* Quòd si eò redit quæstio, ut perspiciatur revelatáne fuerint, an secùs, Ecclesiæ Catholicæ dogmata, alioqui credenda, etiamsi humanæ rationis captum excedant: tu responde, id certò atque indubitanter perspici non posse per unum ingenium nostrum, ut vidimus; & reliquum propter eà esse, ut Ecclesiæ Traditio, & auctoritas in consilium adhibeantur, quibus tandem acquiescendum, non solùm prudentia, sed etiam necessitas monet.

Nunc autem progrediendum est; adhuc enim Christianæ veritatis investigatori quærere fas, imò necessum est,

quæ & qualia sint Ecclesiæ veræ dogmata, & unde certò sint ediscenda. Qua in re multos ex antiquis atque etiam recentibus Hæreticis sua fefellit opinio. Minimè dubitabant ii, quin Ecclesiæ Traditio & auctoritas suspicienda foret, eiq; in controversiis concedendum. Sed ipsam Traditionem sibi militare arbitrati, confidenter promebant, pertinaciter tuebantur doctrinam, quæ tamen ipsius Ecclesiæ Traditioni adversabatur. Inter ipsos Catholicos præteritis temporibus fuêre nonnulli (& utinam adhuc nemo esset, aut nemo inposterum esset futurus) qui sententias quasdam absurdas venditârunt, quòd eas putarent cum Ecclesiæ veræ sententia consentire, aut saltem ab ipsa non esse alienas. Igitur tum ut veritas certò contingatur, erroré sq; evitentur, noscenda sunt loca, unde Catholica dogmata haurire liceat, & probare, aut confirmare, adversáque refellere: noscendi sunt alii fines, ultra quos ingenio humano vagari aut nefas, aut periculosum est. Præter divinas Scripturas & Traditiones, Concilia sacra, & præsertim Oecumenica, Romanorum Pontificum Epistolæ & Decreta, sanctorum Patrum Libri, probatæ veterum Historiæ, Theologorum, aliorúmque Orthodoxorum scripta, sunt ii fontes, & loca, unde Ecclesiæ Catholicæ doctrina est haurienda. Et istis quoque addere juvat rationem humanam, & auctoritatem Philosophorum, modò nemo sibi persuadeat, sinè ratione consulenda esse, & sinè ratione vim habere inter Catholicos priora loca. Verùm tot fontes promiscuè non sunt accipiendi, non enim par iis auctoritas est, neque eadem habenda est fides. Primò quod attinet ad sacra Catholicorum Concilia, ex institutione divina certam Orthodoxæ doctrinæ fidem faciunt; Generalia quidem, modò legitima sint; Provincialia verò & Episcopalia, modò ab universa Ecclesiæ probatæ fuerint eorum de fide definitiones Secundò, certi quoque Judices Catholicæ doctrinæ sunt Rom. Pontifices, quibus eadem consentit Ecclesia, Tertiò, nulli reverà ex iis, quos sanctos Patres appellamus, ex institutione divina auctoritas est certò statuendæ atque instar Judicis proponendæ Catholicæ doctrinæ. Communis autem Patrum consensus in exponendis sacræ Scripturæ dogmatis certissimum nobis veritatis argumentum præstat, eò quòd Ecclesiæ universæ, quæ errare à Deo non sinitur, sententiam nobis exhibeat. Reliqui itidem fontes probabilia quidem præstabunt, sed non firma & inconcussa argumenta.

Atque hæc certa sunt apud Catholicos. Protestantes

verò,

verò, eorúmque filii magnam in his litigandi segetem inveniunt. Revelatam quidem & scriptam in sacris Literis doctrinam se suscipere dicunt; at improbant traditiones, sive doctrinas à Christo atque Apostolis, ut nos contendimus, sinè scripto per prædicationem traditas. Ecclesiam, Romanos Pontifices, sanctos Patres errori obnoxios, & infidos veritatis testes appellant. Sed quid in tanto dissidio decernendum sit, facilè æqui judices animadvertent. Duæ de traditionibus institui possunt quæstiones. Prima est, utrùm Apostoli aliquid ad Religionem Christianam pertinens vivâ tantùm voce, & sinè scriptis, tradiderint; an verò omnia scriptis mandârint, quæcumque vivâ voce, exemplo, aut aliâ ratione prædicârunt. Altera est, utrùm sententiæ illæ, quæ à Catholicis sub Traditionis nomine censentur ab Apostolis emanâsse, eamdem vim atque auctoritatem habeant, si re ipsâ traditæ sunt, quæ Apostolorum scriptis debetur. Posterior quæstio non à Christiani modo, sed etiam à cujuscumque hominis ingenio penitùs aliena est, & incredibilem contendendi pruriginem sapit. Cur enim iisdem Apostolis Christi nomine scribentibus credamus, loquentibus non credamus? Deinde quæ ab Apostolis scripto mandata sunt, eadē anteà ab ipsis vivâ tantùm voce tradita fuisse constat, & pari obsequio à Fidelibus accepta.

Priorem controversiam nihilò plausibiliùs pertractant Hæretici. Nemo est, qui nesciat illustrem locum secundæ Epistolæ ad Thessal 2. 14. ubi Paulus ait: *Tenete traditiones, quas accepistis per sermonem, seu per Epistolam nostram.* Celebris itidem est alter ex Epistola 2. ad Tim. 2. 2. desumptus, ubi hæc leguntur: *Quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.* Hinc saltem evidenter colligitur, eâdem veneratione Apostolorum doctrinam ab Ecclesia Dei suscipiendam, colendam, & servandam esse, sive scriptis, sive verbis tantùm eam tradiderint. Verùm etsi eadem evidentiâ non colligeretur, quæ Apostolus voce tantùm prædicârat, scriptis postmodum, vel ab ipso, vel ab aliis Apostolis, non fuisse consignata; siquidem saltem constat, post Pauli obitum Joannem Apostolum suos confecisse, aut evulgâsse Libros. Attamen solo Ecclesiæ testimonio id exploratum fieri potest, & per ejus sententiam hujusmodi controversia dirimi. Nónne ex Ecclesiæ unico testimonio, ac traditione certissimè noverunt ipsi quoque Hæretici, quæ scripta ab Apostolis, vel profecta, vel probata sint, & quinam legitimi, quinam adulterini sint fœtus Apostolis adscripti?

Cur ergo Ecclesiæ de Apostolorum scriptis testanti credamus, de reliquis eorum documentis testanti non credamus? Ad hæc inter ipsos Hæreticos plerique sententias nonnullas, aut ritus aliquot probant, atque tuentur, quos tamen sola Ecclesiæ Catholicæ traditio commendat. Istorum igitur confessione Traditionibus Ecclesiasticis veneratio, non contemptus, debetur; & ubi pateat alia dogmata, aliósve ritus ex vetustissima traditione descendere, & in Ecclesia Dei communi Christianorum consensu celebrata ac servata fuisse, pervicax & injustus fuerit, qui non alia de causa repudiet, quàm quòd in Apostolorum scriptis nulla de iis mentio occurrat.

Jam verò quantùm Scripturæ divinæ suffragio probetur, quámque Religioni Orthodoxæ necessaria sit Ecclesiæ auctoritas, pluribus persecuti sumus. At hinc etiam traditionis necessitas dignoscitur. Ubi sacras Literas Ecclesia interpretatur, ubi dogmata explicat, & excitatas in Christiana doctrina lites suo decreto componit: quid aliud illa præstat, quàm interpretari, & exponere, quæcumque per traditionem anteà sibi innotuerant? aut ex iis consequentia & necessariò connexa colligere, aut repugnantia aperire? Neque Ecclesia, neque sacra Concilia quidquam novi statuunt, aut condunt in suis de dogmate Canonibus. Quod accepit à Majoribus Ecclesia, scilicet quod ab Apostolis eorúmque successoribus ad nos usque permeavit, eorúmque traditioni consentaneum est, hoc dumtaxat in suis sententiis Ecclesia profert, ac profitetur. Quapropter cùm de Paschatis celebrandi tempore disputatum est, Nicæni Patres scripsêre: S. Athanas. de Synodis Arimini & Seleuciæ, tom. 1. ferè initio Epist. *Visum est nobis & Spiritui sancto.* Cùm verò actum de fidei doctrina pronuntiârunt in hunc modum: *Credit Ecclesia Catholica*; ut pateret, non sua ab eis decreta, sed Apostolorum documenta promulgata fuisse. Proinde semper fuit Ecclesiæ consuetudo, ut subortis in doctrina Christi quæstionibus Scripturas sacras, veterúmque Christianorum, & SS Præsulum ac Patrum concordem traditionem consuleret. Hæc ad manum statim erat, opponenda novitati dogmatum, quam inferre conabantur Hæretici. Rationibus isti contendebant, & loca etiam proferebant è sacris codicibus in speciem suæ novitati faventia. At Ecclesia Catholica primò rationibus in sui tutelam agebat, tum suæ sententiæ & victoriæ robur in eo collocabat, quòd antiquissimam traditionem à se stare evidentissimè sentiebat, sibique perspectum erat, qui semper

anteà

anteà fuisset sensus verus Scripturarum sanctarum ad illam controversiam pertinens. Innititur autem hujusmodi consuetudo inconcussis quibusdam principiis, quæ multis probare facillimum foret, sed indicare tantùm contenti erimus.

Primum est, Christum Apostolos vivâ voce docuisse aut iis revelâsse, quæcumque necessaria atque utilia in sancta Religione credenda forent, & agenda ad salutem; tum Apostolos ad eadem ubique vivâ voce prædicanda missos esse à Christo, & nonnullos ex iis atque ex Discipulis vitam Christi & alia permulta scriptis consignâsse. Cúmque Apostoli ex Christi præcepto hæc aliis traderent, ipsos liquidò, ac dilucidè, & sinè ambiguitate proposuisse doctrinam Christi, ità ut exempli causâ, cùm Verbum ipsi appellabant Deùm, cùm Spiritum sanctum nominabant, cùm à Christo ajebant pronuntiata super pane quædam verba: Auditores intelligerent, probéque perspicerent, quid iis nominibus, illóque dogmate significaretur.

Secundum est, hanc doctrinam non paucis tantùm hominibus, sed toti terrarum orbi, atque innumeris Ecclesiis per Apostolos & Discipulos Christi, eorúmque Successores innotuisse; & Fideles in omni verbo, & omni scientiâ salutari divites fuisse factos, ut Paulus testatur; & Ecclesias potissimùm Apostolicas, scil. ab ipsis Apostolis fundatas, & diu præsentiâ Apostolorum cultas & instructas, hujusmodi documenta uberius clariúsque, quàm reliquas hausisse.

Tertium est, Apostolos nihil sæpius & enixius commendâsse atque inculcâsse, quàm ut Fideles quod ab initio acceperant, constanter tenerent, & nemini vel homini vel Angelo fidem haberent, contraria aut alia ab iis nuntianti, quæ jam ipsi nuntiârant.

Quartum est, Christi Fideles, & Ecclesias omnes, & præcipuè Ecclesiarum Pastores, perspectum in primis habuisse, nihil per ipsos posse aut debere adjici, aut detrahi doctrinæ ab Apostolis traditæ; id qui auderet, summi sceleris reum esse habendum, & gravissimis Ecclesiasticis pœnis mulctandum, nisi ritè admonitus resipisceret, cùm hoc sit, Christum aut Apostolos ignorantiæ aut invidentiæ accusare, qui homines aliquid ad salutem necessarium, aut utile minimè docuerint.

Quintum est, Episcopos, & Ecclesiarum Pastores id sibi muneris injunctum cognovisse, ut hujusmodi mutationibus atque erroribus obsisterent, vel damnando, vel confutando, persecutiones pro veritate tolerando, vel etiam fugien-

fugiendo errorum auctores & patronos, neque dissimulare in his casibus licuisse aut pacis causâ, aut propter metum, aut propter debitum superioribus obsequium.

Sextum est, reverâ nullam in doctrina Christi novitatem & mutationem unquam disseminari cœptam fuisse, quin se aut Romani Pontifices, aliique Episcopi, aut Scriptores Ecclesiastici, aut SS Patres, aut etiam populus fidelis, & denique, si necessitas postulabat, Ecclesia universa opposuerit Novatoribus, & contemptoribus antiquæ traditionis. Omnes verò Synodos, & Episcopos, Romanósque præsertim Pontifices, & SS Patres, inter quos Chorum ducunt Sancti Ignatius, Polycarpus, & Irenæus, à primis Christianæ Fidei sæculis ad nostra usque tempora, nihil magìs deprædicâsse, quàm traditioni Majorum receptæ, antiquæ & concordi esse standum, omnésque Hæreses ab ipsis eo præcipuè titulo fuisse damnatas, quòd novitatem saperent, & hujusmodi traditioni repugnarent. Atque ideo sicuti à similitudine veri apertissimè abhorret, tot ac tantos viros, tot ac tantas Ecclesias, novitati & mutationi in doctrina Christi infensissimas, aliud tradidisse, ac proposuisse, quàm quod antiqua traditio habebat, ità certum est, nullum ex Hæreticis defendere sententiam suam potuisse antiquitate traditionis. Addam etiam, paucos ex antiquis Hæreticis fuisse, qui traditionis vim atque auctoritatem non fuerint confessi. Potiùs ipsam à se stare clamitabant. Et si quis flocci faciebat ipsam traditionem, ille primis etiam Ecclesiæ sæculis temeritatis ac insaniæ notam subiit. Juvat hìc referre, quæ S. Irenæus habet Lib. 3. Cap. 2. de Gnosticis: *Unusquisque ipsorum omnimodo perversus, semetipsum, regulam veritatis depravans, prædicare non confunditur. Cùm autem ad eam iterum traditionem, quæ per successiones Presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur Traditioni, dicentes se non solùm Presbyteris, sed etiam Apostolis existentes superiores, sinceram invenisse veritatem.*

En fundamenta, quibus innixa est Ecclesiæ consuetudo in Hæreticorum placitis hucusque damnandis. Satìs ipsi semper fuit perspicere, imò hoc præcipuè attendebatur, num proposita nuper dogmata dissentirent à Traditione constanti Majorum, & ab antiquissimo Ecclesiæ universæ consensu. Dissentientibus nota statim inusta atque inurenda fuit ex Apostoli præcepto, qui nos monuit, ut à novitate opinionum caveremus, & quod traditum est, diligenter servaremus. Vel nullis aliis redditis damnatoriæ sententiæ rationibus, ea erat potentissima & invictissima ratio,

ratio, quòd hujuſmodi recens doctrina, ſive novitia Scripturarum interpretatio, deprehendebatur contraria interpretationi, ſive dogmati in tota Eccleſia Dei ab antiquiſſimis temporibus concorditer vigenti, ac propterea ex Apoſtolorum Traditione deſcendenti. Præterquam quod falli in dogmate univerſa Chriſti Eccleſia ſecundùm ejus promiſſa non poteſt, errandi etiam ſuſpicionem auferebat iſta facilè cognita ſæculorum præcedentium, & totius antiquitatis ſententia in propoſitis quæſtionibus. Non enim noſtrûm eſt, Chriſti doctrinam pro arbitratu noſtro effingere, reformare, atque invertere, ut privatis & incertis intellectûs noſtri ideis accommodetur; ſed cum veneratione recipienda eſt, qualis à Chriſto Apoſtolis revelata, & ad nos derivata fuit per unanimem tot ſæculorum traditionem, per tot Eccleſiarum, Conciliorum, Epiſcoporum, ac Patrum teſtimonia. Hos omnes incredibile eſt, ſimul conſpiraſſe, aut ignorantiâ, aut pravis artibus, aut formidine, aut ſilentio, ut ſanctam Religionem perderent, ſive illam corrumpendo per novitatem, ſive corruptam tolerando. Sequitur ergo, apud omnes tum Criticos, tum cordatos homines, Traditionis fontes, h.e. Catholicorum Concilia, Romanorum Pontificum decreta, Sanctorúmque Patrum concordia ſcripta, in iis, quæ ad doctrinam fidei & morum ſpectant, certiſſimum præbere veritatis argumentum. Nihil autem ferè à temerariis aut ignaris allatum eſt proximè præteritis duobus ſæculis, aut afferri jam poteſt, quod longè anteà improbatum non fuerit ab Eccleſia, à Conciliis, à Patribus; aut quod improbandum eſſe non pateat, quoties novitate ſuâ repugnare conſtet antiquæ Catholicorum Traditioni, & Dogmatibus, Conſtitutis, & Scripturis à Catholica Eccleſia hucuſque aliter explicatis.

Moneret me locus, ut in illius Theologiæ laudes excurrerem, quæ Dogmatica apud nos appellatur; ſed facilè intelligatur ejus pretium: Munus nempe illius eſt, Catholicæ Eccleſiæ dogmata colligere è Conciliorum Patrúmque monumentis, & prodere, quæ univerſæ Eccleſiæ probentur, quæve improbentur. Ubi id pateat, rationi, ſeu ingeniis humanis nefas eſt, hujuſmodi ſententias, tanquam errori adhuc obnoxias ad ſuam trutinam cogere. Quicumque Chriſtianus eſſe amat, poſitiſq; hactenus principiis mentem adhibuit, hoc fateatur oportet. Quamobrem, quid ferat Catholici hominis indoles, parum ſe intelligere Phereponus prodit, cùm in quodam ſuo Libro Diony-

Dionyſium Petavium incomparabilem virum, & de dogmatica Theologia ſupra omnes optimè meritum, appellat accuratiſſimum quidem veterum opinionum collectorem, ſed mancum atque infirmum, quando agitur de obſcuris illis Theologiæ & Philoſophiæ quæſtionibus, in quibus jus dicere debet ratio, & perſpicuitas exigitur Hoc eſt, ſi Phereponο credimus, Petavius egregius fuit Hiſtoricus, non egregius Theologus: ſed quantùm celebris ille vir ingenio, & judicio, non minus ac eruditione polleret nemo eſt inter verè eruditos, qui neſciat. Quantùm etiam ratione valuerit, neminem luculentiorem teſtem dabo, quàm ipſamet illius opera. Quanquam tamen in dogmatica Theologia à rationum uſu Petavius temperâſſet, ſeu ut melius dicam, nullum argumentum, rationem nullam contuliſſet ad confirmanda Eccleſiæ dogmata; nihilominus integra ipſi ſtaret gloria. Nervos omnes rationis intendere debet dogmaticus Theologus, ut detegat, quænam fuerint & ſint Catholicorum dogmata, & quid verè ſentiat, & ſenſerit in iis Eccleſia. Hic ille præcipuus ſcopus. Detexiſſe ſolùm, & evidenter indicâſſe Eccleſiæ veræ & univerſæ ſententiam hoc ipſum eſt inveniſſe certiſſimum dogma Chriſti, ſaluberrimámque veritatem. Altera deinde ſe offert provincia, quam Scholaſticæ potiſſimùm, atque etiam Polemicæ Theologiæ cultores ſibi vindicant, nempe fidei dogmata rationibus etiam, atque argumentis à ratione quoque naturali, & à Philoſophia petitis probare, & adversùs Infideles aut Hæreticos tueri. Qua in opera ineptire interdum ſolent homines incauti. Siquidem Rationi & Dialecticæ ſuæ nimium fidentes, aut de rebus altiſſimis, & de divinis Myſteriis intellectûs noſtri aciem vincentibus, rationes & explicationes adferre contendunt, quæ ſibi quidem videntur excelſæ materiæ pares, re autem verâ nullius ſunt ponderis, aut certa ipſa dogmata credere dediſcunt, quòd iſta privatæ ac temerariæ rationi ſuæ non ſatis congruere videantur. At dogmaticus Theologus ritè ſuo munere functus, tantùm ab ineptiendo abeſt, quantùm Eccleſia vera in ſuis dogmatis à periculo errandi abeſt, cùm vel ſinè Philoſophicis atque intimis argumentationibus, ſive rationibus, certa ſit illius doctrina, quippe à certo Magiſtro Deo revelata, & per fidos canales ad nos uſque deducta.

CA-

CAPUT XII.

Ingeniorum libertas quàm ab hominibus expetita. Doctrina ad Christianum pertinens triplex. Semper considerandum, revelatáne, an secùs à Deo fuerit. Dogmatis existentia significatio, & rationes distinguendæ. Quid in his liceat aut non liceat hominum ingeniis.

ATque hactenus de frenis salutaribus, & de necessaria ingeniorum moderatione in religionis negotio actum est. Alia in hanc rem dicenda supersunt. Verùm de laudabili quoque ingeniorum libertate aliquid priùs innuendum duco. Quod argumentum, cùm utile non minus sit, quàm superius, illo tamen dulcius fortasse videatur legentibus. Quippe superba hominis mens, atque natura, cùm in agendo, tum in sentiendo alienum imperium detrectat, suum tantùmmodo amat. Ac proinde nullum libentius, quàm eorum cantum audimus, qui in libertatem agendi atque opinandi, quod volumus, mentem nostram se vindicaturos esse pollicentur: quod non semel suis in libris facere Phereponum post tot alios sui similes video. At sicuti homini ratione prædito ipsa recta ratio effrenem in agendo libertatem negat, ità & hominem Christianum ipsa Christi religio non patitur immodica opinionum libertate ferri, quocumque placeat. Nos itaque humano ingenio eam libertatem proponemus, quæ hominem deceat rationis rectæ, Fideíque Christianæ legibus addictum, ità ut neque sentiat se coerceri finibus iniquis, & nimiis compedibus, neque ultra metas à ratione & fide sanctissima positas evagari sinatur. Nimia opinandi licentia Hæreses parit, fidem & rationem temerè lædit. Rursùs nimia ingeniorum servitus in superstitionem deducit, malum profectò teterrimum, & æquè ac Hæreses Religioni veræ formidandum. Ab utraque cavendum esse, ratio, & Catholica Ecclesia monet. Jámque vidimus periculum primum tolli, ubi in credenda divina revelatione cum Ecclesia consentiamus. Operæ pretium est, investigare quoque deinceps, qui evitetur & alterum.

Priùs ergo noscendum est, quotuplex sit doctrina, quæ ad hominem pertinet, & pertinere potest, quatenus est Chri-

Christianus. Dicimus autem, triplicem esse. Prima complectitur quæcumque documenta revelata à Deo fuêre, sive ad disciplinam, sive ad dogma referantur, sive necessaria, sive utilia, sive præcepta sint, sive consilia, ut homo religionem veram intelligat, & quæ in ipsa credenda sunt, credat, Deum diligat, eique serviat, & beatam demum immortalitatem ab ipso obtineat. Secunda continet quæcumque non revelata à Deo Historiam Ecclesiasticam respiciunt, & admodum conferunt eruditioni tum Ecclesiæ, tum ejus filiorum, qua sunt Christiani. Tertia demum complectitur quaslibet profanas Artes ac Scientias, puta Physicam, Mathematicam, Historias profanas, & reliqua documenta opportuna ac utilia homini, terrenam sive corporis, sive animi, & rationis beatitatem quærenti. Postrema quidem ista doctrina nihil rei cum religionis & hominis Christiani negotio habere videtur. Sed cùm à præstantissimo ejusdem religionis, ejusdemque Christiani hominis fine avertere nos, aut ad illum manu etiam ducere possit: necessum est, ipsam quoque in hujusmodi causa subire judicium nostrum

In hanc autem triplicem doctrinam ea semper consideratio cadere potest, nempe sitne à Deo revelata, nec ne; & num ad Ecclesiæ Catholicæ auctoritatem pertineat, an secus, illam sancire tanquam à Deo revelatam, aut rationi rectæ, & æquo congruam. Quippe ex ista consideratione altera cognitio effluit, scilicet quibus in rebus, & quando aut honesta servitus, & moderatio, aut honesta libertas christianis ingeniis conveniat. Ubi divina revelatio occurrit, ubi Ecclesia jus decernendi habuit, atque decrevit: tunc recta ratio monet, repudiandas esse ingenii nostri fallaces argutias, & audienda esse Dei & Ecclesiæ fidissima edicta. Cùm verò & divina revelatio desideratur, & Ecclesiæ nullum sententiæ ferendæ jus fuit, aut nulla adhuc inde manavit sententia, liberum erit ingenio nostro iis in rebus sentire, quod veritati proprius videbitur.

Hisce positis, primam doctrinæ speciem contemplemur, idest dogma, ac disciplinam. Illud nobis exhibet, quæ credenda sunt vel de natura, ac voluntate divina, vel de Incarnatione Verbi, vel de aliis Mysteriis, & Documentis Christianæ Religionis, & quæ agenda sunt homini Christiano, hoc est morum, & officiorum leges ad salutem consequendam vel necessarias, vel utiles. Disciplina autem tradit cùm ritus ad Sacramenta, ad cultum externum

ternum Dei, & ad reliqua Christianorum Mysteria conficienda, tum leges, quibus Ecclesiæ ejúsque Ministrorum, ac membrorum Hierarchia & regimen constat, quæ tamen & ipsa interdum referri aliqua ex parte possunt ad dogma, ut alio in loco videbimus. In dogmate potissimum sita est Christiani hominis eruditio. Quid enim aliud à nobis Religio expetit, quàm ut credamus, quæ credenda sunt, & ad Evangelii normam ducamus vitam inculpatam, Deíque, & virtutum amore ferventem? Igitur est inspiciendum, istane præcepta morum, resque credendæ, an ad nos à Deo revelante veniant, an verò à rectæ rationis lumine, sive potius à privatorum ingeniorum argumentationibus. Si Deum ista auctorem habent, si rectam rationem.: eadem vera & recta esse continuò intelligimus; ac proinde ingenio nostro tunc est subsidendum, neque temere tantis auctoribus repugnandum, tametsi aliquid à Deo proponatur, quod satis intelligere, & capere nequaquam possimus. Sin à privatis ingeniis dogmata prodeunt, hisce tum solùm consentiendum erit, cùm ad rationis & Logicæ leges ea exegerimus, & ab iis errorem evidenter abesse constiterit. Nam quid aliud habet ingenium alienum, ut nostrum in suam sententiam jure trahat; nisi rationes? Si infirmas hasce deprehendimus, si nostras plus valere sentimus: cur illi homini potius, quàm nobis adjungenda est fides? Cùm verò, quænam dogmata Deus revera per Filium suum, per Prophetas, per Apostolos revelârit, tum solum certò constare possit, ut vidimus, cùm ad ista accesserit Ecclesiæ veræ testimonium: illa propterea nobis ob oculos semper versabitur regula: nempe, *Auctoritatem ingenii nostri cedere debere, ubi auctoritas Ecclesiæ intercedit; & contrà vigere posse, ubi non intercedit.* Multa enim sunt, quorum sanciendorum jus Ecclesia non habet; multa quoque sunt, quæ illius auctoritati subsunt, neque tamen hujúsque sancita reperiuntur. In utrísque magna est ingeniis libertas, & injustè plerúmque agat, qui eam aut illubenter in aliis ferat, aut etiam adimere velit.

Quò tutius autem & ex ordine procedamus, tria priùs consideranda sunt, quod attinet ad dogma: videlicet, existentia dogmatis, modus explicandi dogmatis, sive interpretatio, & significatio doctrinæ, & rationes, quibus ipsum dogma si rectum est, probatur; aut improbatur, si pravum. Hæc inter se planè differunt, neque instar unius habenda. Sunt autem dogmata complura, quæ

quod est ad existentiam, firmata jam sunt auctoritate, & decreto Catholicæ Ecclesiæ. Rursus eadem dogmata variis explicari possunt modis. Cùm verò fieri possit, ut hujusmodi explicationes nondum receperit, rejecerítve Ecclesia, idcircò non idem erit eisdem interpretationibus robur, & eadem vis veritatis, ac est existentiæ dogmatum jam stabilitæ. Tandem ipsa dogmata, quorum certa est existentia, & omnium consensu explorata significatio, sive explicatio, multis rationibus comprobari possunt. Attamen inconcussæ, ac certæ fortasse non erunt singulæ istæ rationes, quippe singulæ aperto Ecclesiæ suffragio nequaquam innitentur. Ergo secundùm istam considerationem triplex suboriri quæstio poterit, nempè an dogma existat; quid per illud dogma seu per illius dogmatis verba Deus & Ecclesia significare velint, & quomodo hujusmodi dogma probandum sit.

Cognoscere existentiam dogmatis tum dicimur, cùm certi sumus, Deum per eos Christi, Prophetarum & Apostolorum, Ecclesiâ definiente, illud revelâsse & constituisse dogma. Ipsum Deum sacræ Scripturæ deprædicant omnipotentem, omniscium, æternum. Ex eisdem edocemur, in fine seculi judicandum à Christo universum genus humanum; justos in Regno Dei æternâ fœlicitate donandos, improbos in igne æterno cum diabolis immani infecilitate plectendos. Hujusmodi dogmata in Christiana Religione existere, nullus Christianorum ignorat, aut negat. Ad hæc, nomine existentiæ complectimur tum dogmatum substantiam, tum eorum consectaria, & annexa, nam & singula ista sæpè tanquam dogmata considerantur, & de ipsis institui quæstio potest, an existant, hoc est an revelata necne fuerint, sive constituta per Ecclesiam. Multæ autem inter Catholicos & Hæreticos intercedunt controversiæ, his negantibus, illis affirmantibus, dogmata quædam à Deo revelata fuisse, aut ex jam constitutis dogmatis quædam consequi, aut non consequi, necessariò & ipsa credenda. Sed in hujusmodi quæstionibus pendere animi diu vel opinari illorum ingeniis nefas est, quibus firmissimum illud principium altâ mente fixum sedet, videlicet: *Ecclesiam in divinis Scripturis interpretandis, & in ipsis dogmatibus definiendis, ab errore immunem semper fuisse, sempérque futuram.* Etenim cùm nullo negotio posteà constet, Ecclesiam Catholicam de iis jam tulisse sententiam, & ipsam reverà ità sentire compertum sit omnibus: statim etiam Catholico ingenio occurrit,

quæ

quæ tum sit amplectenda opinio, & quibus in locis veritas certissimè habitet.

Sunt autem inter Catholicos & Protestantes, immo inter ipsos quoque Catholicos, aliæ de rebus Theologicis disputationes, & in neutram partem hucusque declinavit Ecclesiæ sententia, Libri Theologorum, qui Scholastici nuncupantur, abundant hisce quæstionibus. Utrinque pugnatur, utrinque Scripturarum loca, rationésque proferuntur, interdum etiam aliqua, aut utraque pars sibi auctoritatem Patrum, & Ecclesiæ vendicare contendit. Sed incertum adhuc utri opinioni Literæ divinæ, aut firma ratio, aut Ecclesia sinè dubitatione faveant atque consentiant. Quid juris hîc habeat ingenium, nemo non intelligit. Fas ipsi est hujusmodi varias disputantium opiniones, rationésque excutere, easque confutare, aut iis demum suffragium suum adjungere, quæ ad veritatem propius accedere sibi videantur, & in alias abire sententias, quæ sibi magìs arrideant. Talia quippe in dogmatum sensum minimè veniunt, & opinionum nomen iis potiùs congruit. Sed quanquam liberum sit ingeniis (modò periculum absit, ne dogmata certa lædantur) vires hîc suas exercere, atque exercere attamen in hisce non tam vituperationem effugiet, quàm commendatione majori dignus erit, qui tum ad normam Logicarum legum, Criticæque melioris, tum etiam ad sacrarum Scripturarum, & Eclesiæ mentem, ingeniosius & acutius sua inventa componet. Atque hæc est generalis regula, sive libertas. Quâ nihilominus cùm ingenia non pauca abutantur, & abuti adhuc possint, ideo infrà subjiciendæ erunt necessariæ quædam leges, & exceptiones, ut in temerariis & supra modum curiosis mentibus nimia licentia coerceatur.

Ad hæc, ubi dogmata existentia deprehendantur, diximus institui posse quæstionem de illorum germano sensu, sive de mente Dei & Ecclesiæ in iis dogmatis proponendis. Multa sunt adeò manifestis verbis concepta, adeóque rationis lumini, & reliquis Ecclesiæ documentis consentanea, ut nemo inter Christianos de illorum sensu & modo explicandi audeat disceptare. Sunt alia, quorum significatio in controversiam adducitur, adducive meritò potest. Quod tum fit, cùm ista dogmata sub obscuris, aut æquivocis verbis proposita sunt, aut cum certissimis aliis & evidentibus Religionis Catholicæ dogmatis non satis comodè congruere posse videntur. Ipsæ sacræ Literæ,

ipsa Conciliorum decreta, ipsa SS. Patrum dicta, diversis obnoxia sunt interpretationibus. Proinde ex isto fonte emerserunt pleræque Hæreses, plerique Hæretici. Dum enim quisque divinam Scripturam, & Concilia, & Patres explicare vult atque interpretari secundùm privatas ingenii sui vires atque ideas: humana ambitio & imbecillitas in varias distracta est opiniones, atque in errores perniciosissimos delapsa. Quidam Christum in sacris Literis minorem Patre appellatum animadvertentes, ipsum aut hominem dumtaxat esse affirmârunt, aut ipsum negavêre ejusdem naturæ & substantiæ cum Patre. Alii, quid verba significarent in postrema cœna à Christo pronuntiata super pane, investigantes, quod ingenio suo magìs accomodatum videbatur, intellexêre. Aliis ea sententia sedit, confusas esse in Christo divinam humanámque naturam. Nempe noverant ex universæ Ecclesiæ decreto, ambas hásce naturas in uno Christo unitas.

At in complurium dogmatum sensu inquirendo, modóque explicandi, non est, quòd nunc diu multúmve fatigentur ingenia. Hoc onere nos Ecclesia sæpè levavit, quippe non sua solùm decreta & verba, sed divinorum etiam librorum sensum germanum lucidissimè identidem explicavit. Id cùm facilè colligi possit, facilè etiam caveantur errores. Quamobrem ingeniis nostris hìc ea tum restat libertas, ut quæ Scripturarum loca, & verba, aut Conciliorum Patrúmque opiniones in ancipiti adhuc esse videntur, expendamus, & interpretemur, prout melius suadebit recta ratio, & Ecclesiæ, ac earumdem Scripturarum mens ex aliis clarissimis dogmatis, & Traditione Patrum cognoscenda. Præter hanc libertatem alia etiam patet. Quædam enim dogmata habentur, de quorum quidem sensu atque explicatione nulla occurrere inter Catholicos controversia potest, sed nondum constat modus, quo fiant, aut facta sint, quæ in iis dogmatis proponuntur. Nos docet fides, inferno igne torqueri damnatos. Quî autem id fiat, nos illa non docet. Nullâ in hisce casibus lege universali prohibemur sententiam nostram dicere, & verisimilia afferre; & in explicandis his modis, alter ab altero, & sinè Ecclesiæ injuria, dissidere potest. Ista tamen libertas nonnullis & ipsa indiget exceptionibus & frenis, de quibus infrà sermo erit.

Tertiò considerandæ sunt rationes, per quas dogmata Catholicorum firmantur; infidelium & hæreticorum improbantur. Istæ desumuntur vel è divinis Literis, vel è Traditione, & Auctoritate Ecclesiæ. Ex ipsa quoque recta

ratione,

ratione, & è Philosophiæ penetralibus argumenta deducuntur. In tanta rationum copia certissimæ quædam & invictæ se offerrent, iisque nullum dogma caret. Fieri tamen potest, ut aliquæ etiam infirmæ sint ac utiles, quædam etiam falsæ, quanquam verissimum alioqui sit ipsum dogma. Quapropter latè patet ex hac parte ingeniorum libertas. Non enim tantùm fas est meliora nováque proferre argumenta, sed aliena quoque elumbia repudiare & evertere licet. Veritas ut stet, mendacio non indiget. Imò ipsa refugit adeò nutantibus fulcris innixa apparere, suo pondere jam stabilis, & aliis indubitatis principiis adhærens. Hinc inter Scholæ Theologos nemo sibi religione vertit rationibus novis cùm in errores Hæreticorum, tum pro veris fidei dogmatis decertare, & ipsis etiam aliorum Catholicorum rationibus indicere bellum, si illæ minus opportunæ, aut indignæ deprehendantur, quibus tutela veritatis commissa fuerit. Gregorius de Valentia Theologus celebris argumenta nonnulla, quibus Sanctus Thomas est usus ad existentiam Dei probandam, invalida esse ostendit; idémque alii quoque graves & pii Theologi fecerunt. Et hìc tamen sua sunt immoderatis ingeniis pericula. Sunt & rationes quædam, quas evidenter voto suo jam supra censuram nostram Ecclesia collocavit. Propterea infrà dabimus operam, ut propositis quibusdam legibus generalis ista libertas intra honestos fines contineatur.

CAPUT XIII.

Pericula imminentia scribentibus de auctoritate. Insipiens zelus quid pariat, & quàm laudanda hìc sit prudens moderatio. Ecclesia nunquam fallax in dogmatibus sanciendis, duplici conditione positâ. Dogmatum, quæ alia in mera contemplatione versantur, alia actionem quoque exigunt. Quæ possint, aut non possint, quæ etiam debeant, aut non debeant statui. Quid de quæstione, utrùm Angeli corporei, an incorporei sint, credendum, & an eam Concilia sustulerint. Inter rationes dogmatum quædam semper ad fidem spectant, sed non omnes. Quid hìc liceat ingeniis.

NUsquam firmiorem esse, magísque venerandam Ecclesiæ auctoritatem, quàm in dogmatis sanciendis, dixi-

diximus. Ità se rem habere, ea omnia suadent & persuadent, quibus Ecclesiam à veritate deviare in salutis doctrina nunquam posse suprà ostendimus. Id Religionis æternùm servandæ necessitas postulat; id humanæ rationis imbecillitas exigit; id Christus pollicitus est, id ubique, & semper, & concorditer credidit Ecclesia Dei, statuerunt Concilia, tradiderunt Patres. Et ista auctoritas ad tria illa, quæ in dogmate hactenus consideravimus, sese extendit; sed suis limitibus constringitur hæc ipsa facultas, magnâq; circumspectione hìc opus est, uti jam explicatum pergo. Quod priusquam aggredior, quædam præfari juvat locum habitura tum hìc, tum in cæteris de auctoritate Ecclesiæ & ingeniorum libertate dicendis. Auctoritatem esse rem omnium delicatissimam, satis compertum est. Hinc illud ferè semper accidit incommodi, ut qui ipsam pertractare volunt, non solùm obtrectationibus contraria sentientium, sed etiam suspicionibus & odiis eorum sint obnoxii, de quorum auctoritate est sermo. Innatum quippe est cunctis prope hominibus dominationis & præcellentiæ desiderium, eóque concitatiùs in illud mens nostra fertur, quò manifestiùs sentimus aut credimus, istius auctoritatis tutelam & amplificationem pertinere ad Reipublicæ bonum. Nulla autem auctoritas, hominibus à Deo data, Ecclesiasticæ æquanda est. Reliquæ humanarum rerum perfecto regimini conducunt, finémque sibi statutum habent, nobilem quidem, sed brevem, qualis est terrena mortalium felicitas. At Ecclesiæ auctoritas nobilissimam ac æternam rem curat. Non enim solùm ad beatam in terris vitam homines perducit, sed ad æternam quoque in cœlis beatitatem. Quocirca jure tolerari non solet, quicumque vel tantillum videatur imminuere de tam necessaria utilíque auctoritate, quam tollere, aut non satis venerari, idem certè est, ac Hæresibus & erroribus innumeris claustra reserare.

Verùm nimiâ religione hujusmodi auctoritas nonnunquam respicitur. Quæ causa est, ut immoderatè à quibusdam extollatur, & quod gravius est, immoderatè iis succenseatur, qui cum moderatione de ipsa loquuntur. Nimiam religionem appello zelum sine ratione exuberantem, zelum, ut Apostolus ait, non secundùm scientiam, zelum superstitioni affinem. Enim verò non alio nomine designandus est eorum inconsultus ardor, qui nullis penè finibus Ecclesiæ auctoritatem teneri opinantur, & ubi aliquid in Conciliis, in Breviariis, in Romanorum Pontificum Diplomatis, in SS. Patrum Libris descriptum comperiunt,

pro

pro ipso, tanquam pro aris & focis, pugnant, & pugnandum contendunt. Nempe id hominum genus sinè ullo discrimine illa omnia non secùs ac fidei capita habenda esse censet; Ecclesiam quippe errare nusquam, & nunquam posse, & si quis contrariâ opinione ducatur, hunc procul dubio cum Hæreticis facere, gravibúsque pœnis, & omnium odio mulctandum putat.

Fateor, laudanda est horum proba voluntas, sed non est dissimulanda aliqua in iis interdum scientiæ & prudentiæ inopia. Videlicet, nimium suspiciosi, & morosi sunt, & illic interdum timore trepidant, ubi non est timor. Atque utinam tantùm Ecclesiæ sanctæ prodessent, quantùm nocere possunt hujusmodi clamoribus, minis, atque Tragœdiis. Nam cùm multa occurrant in Ecclesiastica eruditione aut verisimilia tantùm, aut dubia, aut contraria, aut omnium vel Catholicorum consensu falsa; si unaquæque veluti certa & vera indiscriminatim accipienda sunt, apud Hæreticos & Infideles, imò & apud Catholicos, periclitabitur dignitas, sanctitas, & veritas præstantissimæ Religionis. Deinde ad tyrannidem accedet, qui minimè credenda credi jubeat, aut se prodet erroris magistrum, qui in censum veritatis fabulas quásque referat. At ab utriusque incommodi vel minima suspicione abesse debet, & certè abest Ecclesia Dei. Pios hósce assentatores ipsa tandem refugit; rectéque intelligens, quousque sua auctoritas pertingere debeat, ut deinceps constabit, non pluris juris sibi tribui amat, quàm quod Christus, publicæ utilitatis ratio, & omnium prudentum vota hucusque tribuerunt.

Cordati itaque viri, & præcipui Catholicorum Præsules, & quicumque veram Theologiam, & eruditionem Ecclesiasticam non à limine tantum salutârunt, ii omnes neque Ecclesiæ auctoritati quicquam detractum, neque ultra æquitatis leges ei quicquam adjectum volunt. Utrinque excedere facillimum est, & utrumque vitium est. Et quanquam opinione vulgi ii solùm peccare videantur, solեántque ignominiosis nominibus traduci, qui Ecclesiæ jura elevant ac pessumdant, & pii contrà censeantur, qui in amplificanda vel supra modum ejusdem Ecclesiæ auctoritate nervos omnes intendunt: æquè tamen sapientum Catholicorum opinione peccant, & obsunt, qui nihil antiquius habent, quàm ubique Ecclesiæ auctoritatem importunè exaggerare, contraria sentientibus ubique irasci, & eâdem abuti auctoritate in cujusque suæ privatæ opinionis, affectionísque præsidium. Pietatem sapit horum facinus,

ſed perniciosam pietatem, etenim ii nullo negotio vincendam adverſariis exhibent aliqua ex parte Catholicorum cauſam. Quis non videat, ſi in uno, quod verè ad Eccleſiæ judicium pertineat, deprehendantur. Eccleſiaſtici Judices aberrâſſe, neceſſe quoque eſſe, ut in reliquis omnibus errori obnoxiam confiteamur Eccleſiam? Summopere ergo conducit cùm ipſi Eccleſiæ, tum Theologis omnibus, exquirere, perſpectúmque animo habere, quinam auctoritati Eccleſiaſticæ limites præſcripti ſint, ne dum incerta & indebita jura ſacris Paſtoribus concedimus, certa & debita in periculum adducamus. Atque uti eſt modeſti & non vulgaris animi, hominíſque ſupra affectus ſuos regnantis, nil ſibi arrogare, quàm quòd in publicæ rei commodum, & in juſtitiæ & veritatis tutelam redundet: ità pii ſimul & prudentis Theologi eſt, nihil Eccleſiæ tribuere, quod tributum in ipſius matris noſtræ contumeliam, publicúmque incommodum recidat. Ut eidem penè ſerviatur, & conſulatur, non ſolus zelus, non ſola pietas conſulenda eſt, ſed ſcientia quoque, & Logica perfecta, & Critica, & eruditio antiquitatis, & omnium maximè prudentia. Quòd ſi dubium quandoque poſt accuratam diſputationem jus Eccleſiæ reſtet, tum certè commendabilius fuerit id ipſius auctoritati piè concedere, quàm pertinaciter negare. His autem præmiſſis, quibus ſi non meliores, certè infirmiores indigent, ne me adversùs temeraria ingenia dimicantem ejuſdem criminis reum temerè ſuſpicentur, fidentiùs nunc in argumentum invado.

Quando quæritur, quouſque pateat Eccleſiæ Catholicæ auctoritas in dogmatis ſanciendis, generalis regula futura eſt nobis: *Eccleſiam ſinè erroris ſuſpicione decernere poſſe, quæcumque dogmata ſcitu neceſſaria ſint aut utilia fidelibus, quoties iſta per rectam interpretationem, aut per rectam argumentationem deduci poſſint tanquam præ exiſtentia in revelatis, per Scripturas ſanctas, aut per concordem & antiquam traditionem ad nos tranſmiſſa.* Duæ autem conditiones exigi mihi videntur, ut Eccleſia Dei ſtatuere dogmata ſinè erroris periculo poſſit, nempe: Fidelium neceſſitas ac utilitas; & divinorum verborum, ſive ſcripto, ſive per traditionem ad nos manantium, fundamentum. Harum altera cauſam decidendi reſpicit, altera cauſam non errandi. Utraque verò in judiciis Eccleſiæ præ oculis ſemper eſſe debet ac ſolet. Et ad poſtremam quod attinet, celebris eſt ſententia Vincentii Lirinenſis, ità de Eccleſia ſcribentis: *Non*

Non nova fidei dogmata statuit, sed vetera eruit. Doctrina enim à Christo tradita perfecta atque integra fuit, & fine impietate ad illam aliquid adjicere non possumus, ne veluti mancam & imperfectam temerè aut incautè accusemus. *Scio*, mulier illa Samaritana ajebat, *quia Messias venit. Cùm ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia.* Et ipse Christus omnia, quæ audivit à Patre, nota fecit nobis, jussitque Apostolis docere Gentes omnia, quæcumque ipse mandaverat. Nova itaque dogmata non procuduntur in Ecclesia, sed vetera repetuntur, obscura explicantur, defenduntúrque eadem, quæ Christus tradidit, & nihil propterea ab Ecclesia statui certissimè potest divinâ Fide credendum, nisi quod Christi verbis, sive scriptis, sive non scriptis, nitatur, & inde per rectam interpretationem & argumentationem deducere liceat. Spiritus verò sanctus secundùm promissa Christi semper adfuit, atque adfuturus est judiciis Ecclesiæ, non ut novæ revelationes fiant, aut nova revelentur per ipsius Ecclesiæ vocem dogmata, sed ut dum sacræ Literæ & antiqua Traditio diligenter consuluntur, tunc interpretatio recta, rectáque argumentatio ab Ecclesia instituantur, nullúsque error in easdem subrepat.

Singillatim nunc inspiciamus, quæ appellentur necessaria & utilia Fidelibus, & ubinam certò interpretari atque argumentari Ecclesiæ liceat. Alia sunt omnino, alia sunt ex parte, Fidelibus necessaria. Prima appellamus, quæ qui jam adultus & mentis compos ignorat, à regno Dei arcebitur. Fidelibus ex parte necessaria nuncupamus, quæ ignorare quidem liceat, sed aut negare, aut in eis errare, nefas sit. Utilia, quæ homini Christiano conducunt, ut faciliùs cœlum consequatur, infernásque pœnas evitet. In duo autem genera dividuntur dogmata. Alia in mera contemplatione versantur, & fidem tantummodo postulant. Alia præter contemplationem & fidem, actionem quoque respiciunt, qualia sunt, quæ de moribus in religione traduntur. Et quidem populis exspectantibus beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, nihil magìs necessarium est, atq; utile, quàm scire, quæ in moribus actionibúsq; humanis Deo placeant, atque displiceant, ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria sobriè, & justè & piè in hoc sæculo vivant. Cùm autem in sacris Literis apertissimè descripta sint præcepta vitæ, & potissima saltem

tem morum documenta, è quibus tanquam ex fontibus facilè reliqua omnia singularia deduci possunt: hinc Ecclesiæ facillimum & necessarium sæpè est, certò decernere, quæ liceant, quæve non liceant, & illius sententiæ nolle acquiescere grave crimen fuerit, gravius adversari. Eò etiam pertinent Christi verba Matth. xxIII. 2. *Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate & facite.* Proinde nihil apud Catholicos certius est, quàm ea sinè dubio licere aut minimè licecere, quæ suffragio suo comprobavit, aut improbavit Ecclesia.

Quod est ad dogmata in sola contemplatione sita, quædam sunt omnino necessaria scitu. Nisi quis sciat & credat Deum esse, & remuneratorem esse, de ejus æterna salute actum est, ut Apostolus monet. Unitatem quoque Dei, & Trinitatem personarum in unitate naturæ, Verbi Incarnationem, Christi mortem pro redemptione generis humani, ac resurrectionem, Christiano ignorare nefas. Alia sunt, quæ non opus quidem est omnibus scire ad salutem, sed omnibus incumbit, cùm illis annuntiantur. Verùm & ista etiamsi ignorare interdum sinamur, nunquam tamen, si percipiantur, inficiari, aut in iis errare, liberum atque impunè est nobis. Et propterea ipsa quoque Fidelibus quodammodo necessaria fiunt. Quippe si hæc, ubi animo percepta sunt, negentur, aut errando corrumpantur, tum homines à virtute avertuntur, ad vitia solicitantur, aut aliquid indignum de Deo, oppositúmve ejus revelationi sentitur. Exempli causâ, plurima habet Calviniana Hæresis, quibus positis homo, si probè argumentetur, ad vitia deflectere velit, virtutibúsque valedicere; & nihilominus æternam vitam sibi eripiendam ideo ille homo non credet. Tale est arbitrari, justificationem & gratiam sanctificantem per nullum peccatum amitti posse, ità ut nemo in gratiam à Deo receptus, exinde quanquam graviter peccans, è gratia excidat. Justum quemvis firmiter credere debere, sibi regnum Dei ne à peccatis quidem gravibus eripiendum; & contrà Justis impossibile esse divina mandata implere. Bona Fidelium opera, peccata esse apud Deum, & alia hujusmodi. Aliena pariter à dignitate ac natura Dei sensêre cùm antiqui, tum recentes quidam Hæretici, cùm ab ipso dixerunt prædestinari ad culpam non electos ad gloriam, aut aliis sententiis temerè incautéve ipsum constituerunt auctorem peccati.

Itidem innumera ſunt, quæ ex officina mentis humanæ, quamvìs lumine Evangelii illuſtrata, hucuſque prodierunt, & prodire quotidie poſſunt, revelationi divinæ contraria. Paucos quidem invenire eſt inter Chriſtianos, qui poſtquam ſacras Literas divinitùs conſcriptas arbitrati ſunt, aliquid ſubinde falſi in iis contineri affirment, aut ſuſpicentur. At non facilè eorum numerus ineatur, qui pro non revelatis à Deo quædam habuerunt ac habent, quæ tamen revelata fuêre, aut contrà inter revelata retulerunt, quæ revelatione carebant. Id ſingulas Hæreſes perluſtranti continuò pateat. Quoties igitur accidit, ut ejuſmodi excitentur quæſtiones, dubium nullum erit, quin utile ſit unicuique Chriſtiano, & ipſi Chriſtianorum Reipublicæ neceſſarium, earum definitionem ab Eccleſia audire, ne quis errando aut virtutibus, aut naturæ divinæ, aut divinæ revelationi adverſetur. Atque hìc interpretationis & argumentationis jura exercere tutò poteſt ac debet Eccleſia, *ne ſimus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ*, ut ait Apoſtolus ad Eph. IV. 14. Primum jus exercet ipſa, cùm explicat, quid reapſe Traditio fuerat in doctrina Chriſti, & quid ſignificent Scripturarum verba æquivoca aut obſcura. Alterum, cùm dogmata probat aut improbat, quæ ſacris Literis aliiſve certiſſimis dogmatibus conſectaria ſunt, aut eſſe cenſentur. Verum Deum ſimúlque verum & perfectum hominem eſſe Chriſtum, Scripturis cum Traditione apertiſſimè conſentientibus, Eccleſia Orthodoxa nunquam non credidit. Hinc ritè deduxit, ipſum non in ſpeciem tantùm, ſed verè humanam carnem induiſſe; & quatenus homo eſt, è corpore animáque humanâ conſtare; & in ipſo duas eſſe naturas minimè confuſas, duáſque item voluntates. Iſta dogmata per rectam argumentationem, è Scripturis (ubi abdita atque involuta erant) derivatâ, & conſtanti Eccleſiarum Traditione firmata, Marcionis, Apollinaris, Eutychetis, & Monothelitarum commentis oppoſita, errorem in hac parte omnem ſuſtulerunt, certóque veritatem ſtatuerunt. Eâdem ratione exploſa eſt Novatorum opinio negantium debitam aut licitam Chriſti adorationem in Sacramento Altaris. Ibidem Chriſtum verum Deum peculiari modo præſentem eſſe Eccleſia Catholica credit. Hoc poſito, neceſſariò ſequitur, adorandum ibi eſſe Chriſtum. Nihilque à ratione magis abſonum videtur, quàm Idololatriæ crimen inferre Catholicis, adorantibus id, quod non adorare ſit crimen.

Ex

Ex his autem, quæ hactenus commemorata sunt, nonnulla deducuntur perquàm necessaria documenta. Et primò, cum oporteat, Ecclesiæ Catholicæ judicia, ut certissimum veritatis argumentum præstent, revelatione divinâ semper inniti, consequens est, ubi impleri ista conditio non possit, illic minimè habere locum datam à Deo Ecclesiæ auctoritatem. Secundò, non omnia, quæ ab Ecclesia, Conciliis & Patribus constituta aut probata, sive etiam improbata & rejecta videntur, eodem obsequii venerationísque genere suscipienda esse. Quæ enim per interpretationem, ac argumentationem in sacris Literis & Apostolicâ Traditione haberi, Ecclesia palam edixit, ea divinam Fidem à nobis postulant, fideique dogmata jure nuncupantur. At quæ nullo alio fundamento consistunt, quàm humanis rationibus, humanísve experimentis, humanam quidem exigere interdum fidem possunt, at nunquam divinam, neque fidei dogmatis accensenda veniunt. Quare si quis ejuscemodi postremis rebus adjungere fidem nolit, stultus quidem interdum, interdum temerarius reputabitur: addam etiam, in eum quandoque Hæresis suspicio conveniet, & quandoque gravi castigatione coercendus erit; sed nunquam Hæreticus meritò dicetur, neque iisdem prorsus ac Hæretici damnabitur pœnis. Verùm de his suo loco tractandum fusiùs erit.

Tertiò, sunt & aliæ quæstiones ad dogma spectantes, quas absque errandi periculo dirimere Ecclesia potest, sed tamen ab iis dirimendis temperare prudenter debet. Non modica istarum copia, & præcipuè apud Scholasticos, occurrit, & enormem adhuc in numerum excrescere posset. Dirimere autem Ecclesiæ fas esse diximus, quia controversiæ hujusmodi aliquatenus contingunt revelationem divinam, & ex ista earum decisio peti deducíque potest. Non solet dirimere, quia sive in unum, sive in alterum sensum, tametsi contrarium, inclinet Christianorum sententia, nihil officitur scientiæ morum à Christo traditæ, nemo à virtutibus idcirco revocatur, aut ad vitia tacitè allicitur, & præcipuis, expressis, ac receptis Scripturarum Traditionísque documentis, atque principiis, nulla vis infertur, nulláque ex parte repugnatur. Utique si Ecclesia in animum induceret, quibuscumque natis ac nascituris quæstionibus finem irrevocabili suo decreto imponere, & sibi supervacaneam incredibilémque crearet molestiam, & exiguum ingeniis immoderatè

curio-

curiosis beneficium deferret. Ecquando enim tantum opus illa absolveret? & quorsum tantos labores devorare, & in immensum proferre decreta fidei? Ambitionis, penè dixerim, aut saltem intemperantiæ hoc esset, non necessitatis. Neque sic deterreret ab excitandis novis quæstionibus gentem litibus & disputationibus unicè addictam, iisque æternùm pascendam. Ad hæc non pauca sunt tam levis momenti in disputationem adducta, aliáque etiam tam difficilè referri possunt aut ad apertam Scripturarum mentem, aut ad Traditionis antiquitatem, ut præstet verisimilia relinquere, quàm vera aut falsa decernere. Sed illud in primis attendendum est, uti dicebamus, nimirum an disputantium sententiæ aut palam, & aperto bello, aut tacitè ac per latus, in perniciem vergant alicujus jam statuti dogmatis, & expressæ in utroque Testamento veritatis, quæ ad hominum salutem, fidémque saluberrimam spectet. Ubi verò, & quando, & quæ censuram aut suffragium sinè mora postulent; quæve permittere, aut negligere, aut damnare, Christianæ Reipublicæ interfit, ad Ecclesiæ Maximorúmque Pontificum prudentiam pertinet dignoscere.

Quartò, in iis etiam, quæ per Ecclesiam statui certissimè possunt, non solùm, ut diximus, multa occurrunt nondum ab ipsa in censum dogmatum ad fidem attinentium relata, sed aliqua etiam occurrere possunt, quæ quanquam in Conciliis & Patrum scriptis inveniantur, postremo tamen calculo probata aut rejecta fuisse continuò censenda non sunt. Id autem evenit, cùm Concilia & Patres non ex professo hujusmodi sententias pertractant, sed obiter aliúdque deliberando commemorant. Ex aliis Traditionis monumentis constare aliquando poterit, certissima esse, quæ in aliqua Synodo, & apud nonnullos Patres in transitu referuntur. Eáque tunc, etsi præter propositum dicta, vim dogmatis aut obtinebunt, aut retinebunt. Verùm quæ non aliunde firma ac rata apparent, non propterea, quòd ab ore aliud agentis exciderint, è vestigio naturam dogmatis induunt. Immo gravissimis ex adverso militantibus rationibus diversæ opinioni adhærere flagitium non erit. Nemo inter Catholicos negat, quin ad decernendas fidei quæstiones, & efformanda fidei dogmata, ipsis quoque Conciliis necesse sit, Scripturas, & Traditionem diligenter consulere. At quis liqueat, hujus conditionis rationem fuisse habitam, quando Patres obiter, atque aliò intenti, hujusmodi sententias ingerunt?

In

In VII. Synodo Oecumenica Act. V. Tarasius Constantinopolitanus, unus è Concilii Præsidibus, Joannis Thessalonicensis verba referens, affirmat, Angelos corpora quædam levia, aërea, vel ignea, sibi adjuncta habere. Ab hujusmodi opinione dissentire nequaquam videtur Synodus universa; & in eam, ne quid dissimulem, non pauci ex antiquis Patribus inclinârunt. Porrò Innocentius III. in Concilio Lateranensi Angelos creaturas spirituales appellat, easque à corporeis manifestè distinguit. Visum est & aliis Patribus, Angelos planè esse materiæ expertes. At expedita est hujusmodi Antilogiæ conciliandæ ratio. Neutra sententia à neutro Concilio definita reverà fuit, aut Catholicæ fidei dogmatis adscripta, obiter enim utrobique proposita est, cùm de alia doctrina deliberatio foret. Nimirum Nicæna Synodus id solùm tunc intendebat, ut Angelos, sanctorúmque animas pingi posse statueret. Animus autem non erat etiam statuere, utrùm è corpore Angeli reverà constent. Itidem in Concilio Lateranensi id unũ agebatur, ut Manichæorum Hæresis renata proscriberetur, cujus erat illud impium placitum, non omnia Deo auctore fuisse creata. Contrarium dogma rectè sanciunt PP. Professionem Fidei probantes ab Innocentio III. P. M. conscriptam. Utrùm verò Angeli omnino materiæ sint expertes, nulla tum quæstio vertebatur, nullúmque statuendæ hujus rei propositum Patribus fuit. Utraque igitur sententia, non dogmatis Christiani, sed opinionis nomine in utraque Synodo locum habuit.

Attamen unum hîc prætereundum non videtur. Si qua in Conciliis Oecumenicis vel obiter proferuntur, neque ibidem repudiantur, quanquam non inde statim sequatur, iis documentis dogmatum firmitatem accedere, semper tamen sequitur, aut illa esse præter fidem, aut non esse contra fidem. Scilicet aut ad eam doctrinæ partẽ referenda sunt, quam Ecclesia per sententiam certissimam sancire non potest, cujusmodi sunt nonnulla jam commemorata, & plura inferiùs indicanda. Aut si ad illam doctrinæ partem spectant, quæ judicio nunquam fallaci constitui possunt ab Ecclesia, tunc Synodi silentium argumento est, hujusmodi opiniones fidei dogmatis non repugnare. Eas ex professo & apertè non approbando, Ecclesia decretis fidei nondum intulit. Et rursus non refellendo, tacitè docuit, eas ab ipsa doctrina fidei minimè abhorrere. Dissimulare enim Conciliis licet, quæ ad fidem non pertinent, at fidei repugnantia dissimulare non licet. Neque Ecclesiam

am fugere poteſt, quid doctrinæ ab Apoſtolis& Patribus traditæ adverſetur;& ab Eccleſiæ munere abhorret,ſinere hanc doctrinam,ſe audiente, & diſſimulante, violari. *Error enim,*[ut habetur 83. Diſt.c. Error) *cui non reſiſtitur, approbatur*; niſi fortè ejuſmodi diſſimulatio inde oriatur, quòd ad maturius examen controverſia ipſa reſervetur.

Qua propter propoſita de Angelis controverſia aut in ſenſum(ut nonnullis placet) illius doctrinæ venit:quæ neque ex Scripturis,neque ex Traditione componi poteſt; & proinde ſentire fas eſt de illa quod veri videtur ſimilius. Aut,ſi ad Eccleſiæ judicium ſpectat,neutrius Concilii judicio ſublata eſt.Silentio tamen ſuo effecère Concilia illa,ut neutra opinio dicenda ſit fidei doctrinæ contraria. At quomodo, inquiat aliquis,verum ſimul ſit,Angelos è materia corporea conſtare, & non conſtare? Reſpondendum, certè videri,eos omnino ſpirituales eſſe.Cùm verò tenuiſſima corpora interdum induant,ut Angelicum munus eorum gratiâ exerceant, quibus ſe conſpiciendos præbent: ideo corporei per accidens, ut dicitur, appellari pingíque poſſunt.Incertum autem eſt,an iſtam æthercam veſtem illicò deponant,an retineant,qua in quæſtione prudentis eſt continere judicium.Denique præſtat horumConciliorum verbis non admodum inniti. In Synodo Nicæna Taraſius è Joannis Theſſalonicenſis Oratione id unum arripuit(cui & reliqui Patres adſentiuntur),nempè circumſcriptos eſſe Angelos ad differentiam Dei incircumſcripti,ipſóſque humanâ ſpecie fuiſſe conſpectos, atque ideò fas eſſe illos pingere.Tacuit de eorum corporibus. Immo ipſos Act. IV. incorporeos appellaverat. In Lateranenſi Concilio, cùm ab Innocentio III.Angeli dicuntur ſpirituales.ea vox omnem corporis ſocietatem nequaquam excludit.Angelos incorporeos,& ſpirituales alii ex Patribus dixerunt,quòd è craſſa materia non conſtarent.Nihilominus iidem Patres conſtare ipſos cenſebant è ſubtiliſſima atque ætherea materia. Sed de his jam ſatis.

Nunc de rationibus, quibus dogmata probantur, agamus; ad earum quippe leges expendenda etiam venit propoſita de Angelis controverſia.Certè non alia de cauſa ſtatuiſſe videntur Nicæni Concilii Patres licere Angelos picturâ exprimere, quàm quòd Joannis Theſſalonicenſis rationes graviſſimæ apparuerant. Et quidem ſi in dogmatis ſanciendis nulli errori obnoxia eſt Eccleſia Catholica,neceſſe eſt eâ quoque prærogativam retineat in dogmatum rationibus inveniendis atq; edicendis.Noñe dogmatũ fun-

damenta sunt rationes? Istis nutantibus, quomodo imposita moles non dehiscat, atque labatur? Igitur argumenta rationésque adhibitæ à Conciliis & Patribus ad dogmata comprobanda, errorésve rejiciendos, pari veneratione & fide, perinde ac ipsa dogmata, suscipiendæ erunt.

Verùm hìc majori, quàm in reliquis, cautelâ est opus. Etenim in Conciliorum Patrúmq; lectione planè sit hospes oportet, aut Logicæ, Criticæque oppido imperitus, qui eodem pede omnes ab iis adhibitas rationes dimetiatur, & dimetiendas arbitretur. Quare primò dicimus, nullum hucusque ab Ecclesia constitutum fuisse dogma, quod ratione quapiam invictâ non nitatur; & propterea aliquam semper esse rationem dogmatum, quæ & ipsa ad fidem non secùs ac dogma pertineat. Secundò addimus, non solùm apud sanctos Patres, & in Scholis Theologorum, sed etiam in Conciliorum Actis quasdam occurrere posse dogmatum rationes, quibus obsequium quidem ferè semper à modestis hominibus debeatur, sed nunquam divina fides. Primam conclusionem negabunt fortasse Heterodoxi. At quæ jus Ecclesiæ probant, illiúsque infallibilitatem in decidendis dogmatis, ea quoque manifestissimè produnt, nunquam sinè aliqua ratione ad fidem spectante, & è sacrarum Literarum, Traditionísque documentis minimè fallacibus deducta, Ecclesiam devenire ad sententiam ferendam. Istæ autem appellari possunt fundamentales, & potissimæ dogmatum rationes.

Altera conclusio, nempe ejusdem non esse ponderis omnes rationes ad probanda dogmata adhibitas, primâ facie fortasse non arrideat imperitis jurium Ecclesiasticorum æstimatoribus. Inter peritos autem veréque doctos Theologos, non solùm neminem contradictorem habeat, sed omnes habeat laudatores. Qui secùs arbitretur, præter experientiam sibi adversantem, rationes parum sibi faventes inveniet. Enimverò quid evidentiùs est, quàm veritates cujuscumq; generis sint, sive Theologicæ, sive Philosophicæ, sive Morales, probari posse per argumenta, ut ajunt, demonstrativa; paritérque per argumenta tantummodo probabilia, & verisimilia? Proinde quanquam plurima certa sunt, vel ex revelatione divina, vel ex lumine rationis, tamen ista non refugiunt societatem rationum probabilium & verisimilium. Harum quidem ope non indiget veritas, ut sibi constet, sed earum ferè semper subsidium amat, ut faciliùs persuadeatur: Deum esse, mundum ab ipso conditum, animas rationales non interire cum corpore,

re,

re, atque ultra corporis mortem esse animarum pœnas ac præmia: per lumen rationis certissimè cognoscimus,&revelatione divinâ præeunte,firmissimè etiā credimus Nihil verò prohibet, quin adeò perspicuas veritates probabilib. quoq; rationibus illustremus, ornemus,ac persuadeamus.

Id autem cùm interdum in Conciliis, tum sæpè apud SS.Patres locum habuit,& quotidie à præclarissimis Theologis atque Scriptoribus usurpatur, in pertractandis reliquis Christianæ doctrinæ capitibus. At argumenta verisimilia,rationésque duntaxat probabiles, divinam à populis fidem exigere non possunt, quippe non evidenti veritate nixâ Imò cùm quidquid verisimile tantum est,si intimè,& severiori trutinâ expendatur, falsum quoque deprehendi possit: quid mirum, si quandoque rationes,parum,immo nihil probantes, occurrant apud rerum divinarum interpretes&apud præstantissima Ecclesiæ lumina? Neq; idcirco de firmitate dogmatum quidquam deperit; neque minori quàm anteà mentis obsequio credenda sunt, ac suscipienda Ecclesiæ decreta. Satis est eorum stabilitati fundamentalium rationum virtus. Quibus cùm nullum,ut diximus, dogma careat, necesse est etiam populos Christianos ab iis victos adstipulari dogmati proposito.

At quî distinguantur à fundamentalibus istæ subsidiariæ rationes? Fateor,non id perinde facilè omnibus erit, ac est piis simul &judiciosis hominibus.Et tamen plurimi interest, unumquemque Theologum in iis discernendis ab errando cavere. Etenim cogitandum non est, eum tantummodo nocere Ecclesiæ, qui audeat in dubium vocare, aut rejicere fundamentales rationes. Error etiam est, excusatione quidem dignus,sed tamen error, atque incommoda non pauca gignens, argumenta solùm probabilia majori quàm par est virtute donare, eáque non secùs ac Fidei firmissima capita,sinè dubitatione credenda proponere.Id ab Ecclesiæ ipsius consilio abhorret, quæ ideo verisimilibus interdum utitur, ut vera faciliùs persuadeat, ac roboret, non ut dubia ex his incertis certissima statuat. Sed adhuc interrogamur,quî à subsidiariis&probabilibus rationibus rationes distinguantur fundamentales. Ergo non aliâ hîc utendum regulâ censeo, quàm quæ discernere nos docet ab incertis certissima dogmata. Illæ igitur rationes ad fidē spectabunt, & fundamentales appellabuntur, quas aut SS. Patres ubique,& semper, & unanimiter pro certis atque evidentibus accepêre, aut Generalia Concilia, Romanive Pontifices in suis fidei formulis,decretis,& judiciis ab universa

versa Ecclesia probatis concordi studio probârunt, & tanquam fundamenta dogmatum posuêre. Quare si quis ex sanctissimis Patribus, si quis etiam ex Episcopis in Actis Conciliorum Generalium suopte ingenio rationes adferat, atque ad eas non accedat Ecclesiæ totius, hoc est totius Oecumenicæ Synodi, aut Romani Pontificis, aliorúmve Patrum consensus: tum cohibere judicium nostrum licebit, neque iis adjungere statim fidem nostram cogemur; incertum est enim, an per unum Episcopum, aut Scriptorem, Deus loquatur.

Deinde animadvertendum est, fundamentales dogmatum rationes esse debere verba ipsa Scripturarum sacrarum, aut ipsius Traditionis indubia monumenta. Humanæ, & Philosophicæ rationes Ecclesiasticis sententiis ponderis quidem aliquid adferre possunt, at minimè primum ac præcipuum fundamentum, nisi & istæ divinis Libris & Traditione innitantur. Immo ipsa Scripturarum loca, quibus tum Concilia, tum Patres, cæterique Theologi utuntur in dogmatū comprobationem, pro fundamentalibus semper certissimísque rationibus minimè omnia sunt accipienda. Allegorica quædam occurrere possunt, quædam etiam ex communi eruditorum voto obscurissima. Prudenter adjunguntur & ista clarissimis aliis divinorū Librorum, & Traditionis legitimæ testimoniis, non futura quidem dogmatibus constituendis fundamento, sed constitutis futura ornamento, atque præsidio. Quod ad Traditionem attinet, modò ritè ex antiquitate cōcordi sit deducta, & secundùm regulas à Theologis præscriptas adhibita, solidissimum semper Ecclesiasticis decretis fundamentum præbet. Ipsamet sacrarum Literarū loca, Traditionis consensione indigent, ut iis tutò incumbat Ecclesiæ judicium. Catholicorum nempe Respublica probè novit, eâ se teneri lege, ut nulla constitui debeant, aut possint dogmata, quorum veritas è Traditione, & è divinis Scripturarum oraculis, præstantibus veras fundamentales rationes, non effluat. Et Cùm sinè istis nullum reapse dogma Ecclesia unquam sanciverit, & sanciat, etiamsi regiâ, ut ita dicam, auctoritate interdum locuta fuerit, aut loquatur, hoc est, etiamsi dogmata, rationibus minimè propositis, credenda proponat: compertum tamen est, semper ipsius decretis Traditionem & Scripturas sacras causam & rationem dedisse; iisque positis, non est cur alias exigamus rationes.

Celebre est in hanc rem Stephani Romani Pontificis exemplum. Fervebat Africanam inter ceterásq; orbis Eccle-

ſias controverſia de Hæreticorum Baptiſmo. Cyprianus vir alioqui ſanctiſſimus pro iterando Sacramento pugnabat, ejúſque novæ opinioni, ut cum Vincentio Lirinenſi Cap. 19. loquar: *Tanta vis ingenii adfuit, tanta eloquentia flumina, tantus aſſertorum numerus, tanta veriſimilitudo, tanta divinæ legis oracula, ſed planè novo ac malo more intellecta, ut illa conſpiratio nullo modo deſtrui poſſe videretur.* Attamen Traditionem à ſe ſtantem contrà Stephanus proferebat; atque his armis fretus, totâ demum conſentiente & plaudente Eccleſiâ, cauſam obtinuit. Longo poſt intervallo fortiſſimus Catholicorum pugil Auguſtinus Stephani ſententiam eâ rationum argumentorúmque vi tutatus eſt contra Donatiſtas, ut nunc vel rudibus appareat, longè Cyprianum à veritate tunc abiiſſe. De rationibus igitur humano ingenio excogitatis, id tandem ſtatuendum eſſe videtur, eas videlicet, quantumlibet acutiſſimas, quantumlibet ingenioſiſſimas, nihil valere, & aliquo ſemper vitio laborare, quoties militant adversùs dogmata, Traditione, diviníſque Scripturis ab Eccleſia Dei firmata. Cùm verò pro iſtis faciunt, non uno eodem pede omnes eſſe dimetiendas. Certiſſimæ quædam, quædam probabiles tantùm, veriſimiléſque erunt, quædam etiam nullius ponderis deprehendentur. Quocirca & judicio in iis ſeligendis locus erit, & in quibuſdam rejiciendis libertas.

CAPUT XIV.

Jus Eccleſiæ in dogmatis ſtabiliendis à Phereponi objectionibus liberatum. Falſum eſt ipſum à S. Auguſtino negari. Multitudo in Conciliis Catholicorum quæ commoda pariat. Factionis nomen iniquè adſcriptum legitimis Conciliis Catholicæ Eccleſiæ. Non crimen, ſed laus ac neceſſitas ibi eſt judicare ex anticipatis opinionibus, hoc eſt, ſecundùm Traditionem. Vindicatum nonnullorum dicteriis Concilium Tridentinum.

QUæ ſint Eccleſiæ Catholicæ, ingeniorúmque jura in doctrinæ ſalutaris negotio, ſenſim cognovimus. At ii, quibus jugum excutere placuit, & unius Scripturæ ſacræ vocem, quemadmodum ſibi fingunt, ſed utì res docet unius ingenii ſui vocem auſcultare conſtitutum eſt, ii, inquam,

nullum non movent lapidem, ut cœlo auctore stabilitam auctoritatem Ecclesiæ dejiciant, quâ dejectâ, procul dubio ingeniorum crescit auctoritas. Phereponus igitur & ipse in hoc idem argumentum sæpè & lubentissimè invasit. Nunc opus est expendere, quid ille tandem huc afferat novi. In animadversione ad Augustini Lib. 2. Cap. 3. de Bab. adversus Donatistas, hæc habentur illius verba: *ad investigationem veri, in re præsertim obscura, undecumque ea obscuritas oriatur, multitudinem nihil facere, sed tantùm peritiam eorum qui congregantur, & candorem.* Tum dicere pergit, omnes omnino, exempli causâ, Africæ Episcopos, utpote imperitissimos Hebraici Græcique sermonis, fuisse ineptiores ad judicium ferendum de sensu loci veteris aut novi Testamenti, quàm vir unus utriúsque Linguæ peritus, cujusmodi S Hieronymus fuit. Proinde Concilia, sive plenaria sint, ut Augustinus ait, sive minus plena ad spem inveniendæ veritatis, perinde nobis esse futura. Nec imperitæ multitudini pro imperio aliquid definienti, & anathemata minitanti, nullásque rationes, aut eas pravas, suæ definitionis adferri, magìs credendum, quàm pauculis, aut uni. *Immo verò*, inquid, *uti viro docto, argumenta firma proferenti, continuò adsentiar, cùm ea intellexero, nec adversarios ejus unquam numerabo. Numerus enim nihil ad veritatem facit, & sæpè etiam quò plures congregantur ad eam definiendam, eò plures imperiti, eò plures factiosi colliguntur; qui neque sciunt, quid sit verum, neque quærunt, sed tantùm quid sibi expediat, aut expedire videatur.* Et quando quidem ex his, immo & ex Augustini auctoritate conficere sibi videtur, Concilia errori obnoxia esse, subinde infert, eorum decretis non esse sinè prævio examine credendum. Addit etiam, Conventus Ecclesiasticos ad Civilium normam esse formatos. Sed jure in istis pauciora debere cedere pluribus suffragiis; in iis verò nequaquam debere. *Ubi enim cœlestis Veritas agitur, quam nemo nisi studio & attentione adhibitis novit, quæ nulli mutationi obnoxia est, cujus nemo est dominus & cujus definiendæ majorem à Deo potestatem plures non acceperunt, quàm pauciores: non sunt numeranda suffragia, sed singulis expendendæ suffragiorum rationes.* Ita ille.

sententia itaque Phereponi duo potissimum complectitur, nimirum Ecclesiam & Concilia nihil ampliùs habere juris in doctrina Christi stabilienda ac proponenda quàm privatum quemlibet hominem, cui rationes invictas adferenti credendum sit; abrogandam verò fidem, si sine rationi-

tionibus, aut cum pravis rationibus loquatur. Deinde revera non esse Conciliis hucúsque peractis obtemperandum, quippe è gente sæpe imperita, factiosa semper conflatis, & in statuenda Christi doctrina affectuum potiùs concilia quàm veritatem spectantibus. Qua in re ipsum cum aliis Hæreticis & Socinianis potissimum, consentire video qui Conciliis nullis, nulli Ecclesiæ visibili in rebus fidei auctoritatem esse docent; atq; adeo tacitè Dordracenam ille Synodum carpit, ubi Majores suos Calvinianorum factione oppressos Arminiani quotidie conqueruntur. Sed Phereponus contra Calviniana conciliabula his argumentis optimè utitur; contra Ecclesiæ Catholicæ Concilia nihilum proficit, & splendidè fallitur.

Antequam tamen id ostendo, considerare juvat an Augustinum rectè in sententiam suam Phereponus induxerit. Scribit S. Doctor lib. 2. cap. 3. de Bapt. contra Donatistas, singulorum Episcoporum Literas à peritioribus licere reprehendi, si quid fortè in iis à veritate deviatum fuerit. Tum addit: *Ipsa Concilia, quæ per singulas Regiones vel Provincias fiunt, plenariorum Conciliorum auctoritati, quæ fiunt ex universo orbe Christiano, sine ullis ambagibus cedere, ipsáque plenaria sæpè priora posterioribus emendari.* Si quisquam contendat, hîc Augustinum significare velle, generalia Concilia, quanquam legitimè habita, in dogmatibus exponendis ab erroris periculo exempta non fuisse: eum ad Pherepon scholam continuò traham, ut Criticam Artem edoctus subinde hæc Augustini verba sagaciùs expendat. Nullus autem dubito, quin ipsi aliqua hîc interpolationis suspicio statim suboriatur. Ità scribit Augustinus: *Quis nesciat, ipsa plenaria* (Concilia) *sæpe priora posterioribus emendari?* Hic interrogandi modus tantæ confidentiæ plenus, rem significat vulgo notam, immo jam experientiâ claram atque testatam. Si quid innuere voluisset Augustinus, quod nunquam factum fuisset, & fieri tantummodo in posterum posset, nequaquam dixisset: *Quis nesciat ipsa Concilia emendari?* multóque minus *quis nesciat sæpe emendari?* At si rem, ut certè verba sonant, jam usu tritam significat: quandonam, quæso, plenaria Concilia, eáque legitima, in fidei Dogmatibus à posterioribus emendata fuêre? Nicænum I. Constantinopolitanum I. duo nempe tantùm plenaria, seu generalia Concilia ad Augustini usque ævum habita fuerant. Sardicense quoque iis addere per nos liceat, (quanquam Augustino non satìs notum) & Arelatense primum ipsi notissimum.

atque celebratissimum. Verùm summa inter hásce Synodos in rebus fidei atque in dogmatibus concordia, nulla emendatio, nulla priorum correctio. Proferat, si quisquam potis est, hásce dogmatum antilogias, hásce emendationes. Ne ipse quidem Augustinus iis Conciliis propior quàm nos proferre potuisset. Restat igitur, ut aliqua lacinia iis Augustini verbis assuta fuerit, locúmque istum depravatum habeamus, aut aliter illius mentem esse explicandam fateamur. Et sanè quantùm conjecturâ assequi licet, recensentur hîc ab Augustino cum legitimis spuria quoque Concilia, qualia fuêre nonnulla ab Arianis habita, & quæ à posterioribus emendata fuisse nemo negat. Deinde potiori jure dico (& dissimulatâ quacumcumque interpolationis suspicione, ità dicendum contendo) Augustinum hìc agere, non de fidei doctrina, sed de judiciis ad personas & dissidia privata spectantibus, & de compluribus disciplinæ capitibus, aliisque factis, in quibus, ut infrà patebit, Catholici consentiunt, emendari sæpenumerò posse ipsasmet universales atque legitimas Synodos, earúmque decreta mutari. Isti conjecturæ quàm maximum robur accedit ex sequentibus Augustini verbis. Ait enim, tum ipsa *Plenaria emendari, cùm aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat*; quod sanè de factis non de dogmatis verificari potest. Hùc autem pertinent varia Augustini ejusdem loca, quibus prodit, quanta œcumenicis Conciliis & totius Orthodoxæ Ecclesiæ consensioni veneratio debeatur. Ab istis quicumque dissentiunt in doctrina fidei, ipsius judicio, imò omnium, qui ante, & post ipsum in Christi Schola excelluêre, Hæretici sunt, tales nequaquam futuri, nisi ab omni erroris periculo in sanciendis dogmatibus abesse Ecclesiam unà cum aliis Patribus consentiens arbitratus & ipse fuisset. Consulantur lib. 1. cap. 18. de Bapt. & lib. 2. cap. 1. 4. & 9. & lib. 4. cap. 6. itémque lib. 3. cap. 14 contra Maximinum, ut alia omittam. Quibus consideratis, facilè quisque videat, prioribus Augustini verbis malè Pheroponum institisse, aut iis saltem insistendum non esse, ut legitima Ecclesiæ Catholicæ Concilia in rebus fidei errori ostendantur obnoxia. Si quid aliud inde probare Pheropono est animus, quod est ad hanc particulam, concordiam non difficilè inibimus.

Cæterùm ad confutationem Pheroponianæ sententiæ adeò Conciliorum Generalium auctoritatem deprimentis, multa non sunt opus. Eadem ratio, eadem potentissima

ma causa, quæ Scripturis divinis habendam fidem persuadet, eadem Ecclesiæ credendum monet. Deo credimus, quia ipse ex natura sua falli ac fallere non potest: Ecclesiæ, quia illam Deus non errandi prærogativa donavit. Fucum verò nobis facere nititur Phereponus, cùm ait, *ad investigationem veri multitudinem nihil facere, sed tantùm peritiam;* & uni perito potiùs, quàm imperitis innumeris credendum, quippe numerus nihil ad veritatem facit, sed quidem rationum pondus. Optimam ille sententiam alieno accommodat loco. Utique magnum pondus rebus in Concilio definitis præbet omnium, aut multorum Patrum consensus, ac præcipuè Patriarcharum, Metropolitarum, atque Episcoporum. At probata inter Catholicos Concilia non eo tantùm nomine fidem merentur, & veritatem assecuta creduntur, quòd multorum suffragiis res illic paratæ sint, sed quòd Episcopi Literas divinas, & germanam Traditionem eâ, quâ par est, diligentiâ, fide, ac sinceritate consuluerint, examinârint, & secundùm eas sententiam ediderint. Sexcentis Episcopis Ariminense Concilium, trecentis Mediolanense, Seleuciense, aliáque Concilia ingenti Præsulum copiâ constitêre, quæ tamen inter Conciliabula fide atque obsequio indigna referuntur. Prætereà non minor Auctoritas Constantinopolitano primo & secundo, in iis, quæ ad fidem spectant, aut Ephesino primo, aut Tridentino, quàm Nicæno primo & secundo, & Chalcedonensi, quanquam illa præ istis conflata fuerint è longè minore Episcoporum numero. Immo, ne irrita sit spes, nobis à Christo facta, se in medio duorum aut trium, qui in suo nomine congregati fuerint, semper esse futurum, eadem est vis atque auctoritas, quod ad dogmata spectat, Provincialibus Conciliis, aut exiguo Episcoporum cœtui, ac generalibus Conciliis, dummodo ad ea palam accedat reliquarum Ecclesiarum suffragium. Quæ omnia manifestè indicant, Ecclesiam Catholicam non tantùm numerare vota, sed etiam rationes expendere Episcoporum Quòd si pluris æstimantur ii Conventus Ecclesiastici, qui pluribus, quàm qui paucioribus Episcopis constant, & demum Generalia Concilia Provincialibus præponuntur; id ad Traditionem commodiùs tutiúsque colligendam, ad rationes concordi ac majore studio pensandas, ad unionem animorum & doctrinæ faciliùs ostendendam ac retinendam conducit, non autem ut sola multitudo sit primum aut maximum veritatis assequendæ argumentum.

At Phereponus verbis nostris adhibere fidem tam facilè, ut suspicor, nolit, quippe qui ait, sæpè in Ecclesiasticis tum Catholicorum, tum aliorum Christianorum Conventibus, imperitiam, & pravos affectus omnia moderari. Ab indoctis autem & factiosis hominibus quid veri sperandum est, in rebus præsertim obscuris, & suprà vulgarem scientiam positis? Et de factionibus quidem vetus est querela in Hæreticorum castris. Sed omnium maximè hisce proximis sæculis illam Protestantes ad ravim usque repetierunt, quò legitimam Concilii Tridentini auctoritatem declinarent. Illic & ipsi non tantùm rationes suæ defectionis exponere, & disputationes inire, quod liberum iis erat, sed etiam judicem agere volebant, & jura partiri cum Ecclesiæ veræ Pastoribus, iniquum reputantes, se à Catholicis tantùm, hoc est ab adversariorum, ut ipsi ajebant, factione judicari. Verùm hanc futilem querelam, & minimè æquam petitionem jamdudum explosêre Catholici, tanquam hominum tricas potiùs quàm veritatem quærentium, & judices legitimos nefario consilio aversantium. Ad Ecclesiam veram spectat jus dirimendi controversias in Religione excitatas. Hanc nisi quis audiat, ex Christi præcepto futurus est nobis velut Ethnicus & Publicanus. At quemadmodum in veteri Testamento Pontifices & Sacerdotes, & non singuli de populo, synedria peragebant, litésque in lege Dei explicanda exortas componebant: ità & in novo Testamento *Episcopos Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei*, primúmque inter eos dignitatis & auctoritatis gradum Romano Antistiti contulit. Istos Pastorum etiam nomine donârunt Apostoli, eorùmque munus, ut habetur Hierem. III. situm est in ovibus scientiâ & doctrinâ pascendis. Quid est igitur, quod contra totius antiquitatis usum, contra Apostolorum verba, mentémque Christi, nunc oves judicium legitimorum Pastorum aut detrectent, aut usurpare sibi velint, & ex æquo cum istis facere? Et profectò si honesta Protestantium, & Phereponi petitio est: nulla unquam Hæresis damnabitur, nullus Hæreticus ad meliorem frugem sese recipiet. Nam quid experientiâ manifestius est, quàm homines perinde in erroribus ac in veritate tuenda pertinacissimos esse, & à veritate devios nullis sæpè rationibus flecti posse? Certè constat, in tot publicis privatísve disputationibus inter Catholicos & Protestantes acri animorum contentione hucusque habitis, aut utramque partem Pæana cecinisse, aut neutram alteri herbam porrexisse. Quare videant perduelles Eccle-

fiæ filii, quo jure litem intendant legitimæ Catholicorum Præsulum auctoritati.

Et hinc etiam perspicimus, odiosum factionis nomen iniquissimè Catholicis Conciliis ac Judicibus impositum in Lutherii, Calvini, cæterorúmque Novatorum Schola. Etenim, postquam statueris, uti statuendum est, Ecclesiam veram, ejúsque Episcopos, & potissimùm Petri successorem, Judices in Religionis controversiis esse à Christo institutos; simúlque Ecclesiam universam, & Synodos ab Ecclesia probatas falli in judicando non posse: consequens etiam est, non factiosos homines, sed legitimos Judices esse appellandos Ecclesiæ Catholicæ Episcopos. Cùm verò Dordracenum, & reliqua id genus Conciliabula, hísce careant fundamentis (neque enim immunitatem ab errore secundùm suæ sectæ principia, ullæ Protestantium Ecclesiæ arrogare sibi possunt, nulláque Protestantium pars majorem à Christo tributam sibi quàm alteri auctoritatem ostendere potest,) factionis nomen quibúsque illorum Sectis & Pseudosynodis justissimè convenit. Sed pravæ artes, inquiat aliquis Phereponus, & turbidi affectus, atque anteceptæ opiniones in cœtibus tam Catholicorum quàm Protestantium dominantur, & contemptâ ratione, ac veritate conculcatâ, jus illic pro arbitrio dicunt. Ultro concedimus & nos, atque affirmamus, posse Catholicos Episcopos in Conciliis suum oblivisci munus, & affectibus in transversum agi. Fatemur etiam, Christi opem, & Spiritûs Sancti gratiam, quam Catholici Conciliis tribuunt, ut doctrinam Christi in suis definitionibus intactam servent, esse (ut scholarum verbo utar) hypotheticam, hoc est è quibusdam conditionibus ac legibus pendére. Hæ autem leges & conditiones in eo sitæ sunt, ut summi Pontifices & Episcopi nullâ vi, nullo metu, nullis illecebris, nullâ factione studióve partium corrupti, Traditionem Ecclesiarum, quas repræsentant, fortiter tueantur, neque ab ea volentes prudentésque recedant, eámque illâ sinceritate, quâ par est, & fide & diligentiâ è divinis Libris, & è probatis Traditionis Ecclesiasticæ monumentis hauriant. Hujusmodi conditionibus, suóque muneri posse deesse Episcopos & Concilia nemo negat, & reipsa interdum defuisse ex Ariminensi, Mediolanensi, & Ephesina II. aliísque Pseudosynodis constat.

Hæc, inquam, apud nos certa sunt Sed æquè certum est, immobilitatem Ecclesiæ in Christi doctrina, non hypothe-

potheticam, sed penitùs absolutam esse, id est è nullis conditionibus legibúsve pendere, atque adeò ipsam Ecclesiam nunquam opiniones adoptaturam veræ fidei ac traditioni contrarias, & nullis diaboli artibus, nullâ suorum Præsulum incuriâ ac pravitate ipsam à germanis Christi dogmatibus credendis & confitendis posse ullo unquam tempore deduci. Quapropter quandocumque ritè peracta sunt Concilia Oecumenica; tum nulla dubitatio futura est, quin ibi Christus, & veritas adfuerint, & Spiritus S. ità humanam infirmitatem & cœcos, si quæ erant, affectus Episcoporum ibi compresserit, ut unius veræ doctrinæ habita fuerit ratio. Non sivisset divinum Ecclesiæ caput, ut sua sponsa exitialibus erroribus consentiret, quam puram, immobilem, & veritatis columnam ad consummationem usque sæculi esse voluit.

Ineptè insuper crimini vertatur Conciliis, quod ex anticipatis opinionibus omnia aut pleraque illic peragantur. Nihil enim apud Christianos magìs inculcatum est, quàm esse antiquæ Traditioni constanter inhærendum; & qui secùs fecerit, Apostolorum præcepta violare. Neque aliâ ratione Concilia initio legitima atque Orthodoxa in turpia Conciliabula evasere, quàm quòd aliter, quàm ex anticipata Majorum sententia fidem declarârint, atque sustinuerint, contra Hæreticos nova ferentes. Quòd si Concilia quædam à Catholicis recepta, suspicione improbarum artium asperguntur à nonnullis: quis sanus unius aut alterius affirmationem præponat innumeris aliis contrà affirmantibus, & æquè rerum consciis? Talia prætereà aut à tacitis aut ab apertis hostibus Catholicæ Ecclesiæ conficta & somniata, sparguntur in vulgus, cœco consilio, audaciâ ingenti. Deinde considerandum est, nullum ferè constitutum fuisse Concilium, licèt Orthodoxum, in quo, ut in reliquis hominum conventibus, aliqua opinionum & affectuum diversitas non habuerit locum. In conficiendis formulis decretorum, in ritibus, & factis, aliísque rebus ad disciplinam pertinentibus, atque in ipso ordine sedendi, judicandi, & disputandi, aliter hic, aliter ille sentit & cupit. Vix autem fieri potest, ut in tanta Judicum & Theologorum copia nemo sit, qui molestè non ferat, aliena potiùs quàm sua probari consilia. Hinc unius aut alterius querelæ, hinc tædia, hinc malesani clamores, quibus & reliqua Concilia non caruêre neque in posterum carebunt. Verùm talibus in rebus dissidere posse Patres citra fidei jacturam, & intactâ sanctitate Concilii, quis non videt?

Nihil,

Nihil, inquam, officit istud arci Religionis, hoc est doctrinæ, dogmatibúsque fidei. Concordes exempli causâ in ipsius fidei professione fuisse Tridentinos Patres, & contra ipsam nihil peccatum, & ab ipsa prædicanda atque tuenda neminem absterritum, & neminem ad ipsam corrumpendam intellectum fuisse, Catholici quilibet affirmant, credunt, & certum habent. Si secùs contigisset, si malis artibus actum fuisset: revelandi onus incubuisset quibuscumque Tridentini Concilii Patribus ac Theologis. Nam illud in primis apud Catholicos liquet, & Episcopis potissimùm exploratum est, sinè teterrimo crimine violari non posse doctrinam Christi; & si quis prudens Christianos populos in errorem vel prædicando, vel consentiendo, vel connivendo, induxerit, hunc sinè publica confessione sui criminis decedentem vix aut nequidquam à Deo veniam sperare posse. Quis autem sibi persuadeat, tot Episcopos, ac Theologos in Tridentina Synodo conspirâsse adversus doctrinam Christi, & neminem, quod sui muneris erat, ausum resistere corruptoribus; & nullum inter ipsos Episcopos tantæ fraudi, tantòque sceleri personam tandem detraxisse, & palam confessum, se minis aut artibus iniquis adactum ad veritatem Religionis insigni proditione labefactandam? De tot honestis, & probis, & doctis hominibus ex universa Ecclesia in unum collectis, id ne excogitari quidem potest. Neque Deus, Ecclesiæ suæ stabilis æternùm futuræ custos, tantum flagitium latere permisisset, neque unquam permisit, ut ex Historiis Ecclesiasticis patet, utpote qui populo verè Christiano in necessariis non deest. Quare minimè dubitandum, quin Tridentinis Patribus necessaria adfuerit libertas sentiendi & judicandi, quæcumque Catholicæ Fidei magis consona tunc videbantur.

Sin autem consultò non errârunt legitima atque probata Concilia, eò minus incautè falli potuêre. Episcopi enim, & Ecclesiæ veræ addicti, & Christi nomine in unum congregati, dummodo debitam fidelitatem adhibeant atque industriam in haurienda è Scripturis aliisque Christianæ Traditionis monumentis, germanâ Ecclesiæ doctrinâ, ab omni erroris periculo, divino Spiritu opem ferente absunt, ut jam vidimus, atque ut constans dogma est in Ecclesia Dei. Quandoquidem tamen industria conjuncta postulat peritiam & scientiam; hanc autem peritiam Pherebonus ait defuisse ac deesse quibusdam Conciliis, & ipsissimet præstantissimis Ecclesiæ Patribus, & nominatim Augustino:

gustino: hanc utilissimam quæstionem infrà discutiemus. Palam autem fiet, quænam scientia ac peritia in Christianis Ecclesiæ Judicibus exigatur & quam præter æquum & bonum agat Phereponus, qui ipsam Patribus antiquis, & Augustino, & Conciliis abjudicat. Nunc incepto itineri insistendum est rursus; & quoniam de dogmatis fidei satis ad institutum nostrum hactenus egimus, ad disciplinam Ecclesiasticam tandem est transeundum.

CAPUT XV.

Disciplina Ecclesiastica quid complectatur. Qui differat à dogmate. Quæ in disciplina mutare aut non mutare, sequi, aut non sequi liceat. Consonare in dogmatibus omnino necessarium. Varietas in Disciplina rebus modò laudanda, modò toleranda. Constantia Catholicorum in Hæresi Iconoclastica damnanda commendatur, à Calviniano quodam injustè subsannata. Quid Ecclesia egerit, eique sit agendum in dissidiis de Disciplina. Contra Phereponum ostenditur auctoritas Ecclesiæ in præcipiendis nonnullis ad Disciplinam spectantibus sub pœna peccati.

Diximus Ecclesiasticam Disciplinam varia complecti. Ad illam spectat, quidquid aut à Christo, aut ab Apostolis, aut ab universa Ecclesia, sive ab Ecclesiis privatis, institutum fuit, ad externum Dei, servorúmque ejus cultum, ad ritus Sacramentorum, aliorúmque Mysteriorum, ad Ministros Ecclesiæ, & ad quædam pietatis, aliarúmque virtutum opera externa Et propterea Disciplinæ nomine quàm latissimè sumpto designamus scientiam illorum rituum earúmque legum, è quibus constat cùm regimen membrorum Ecclesiæ, tum exercitium externum Religionis atque virtutum. Differt autem disciplina à dogmate, quòd istud præscribat quæcumque credenda, aut non credenda sunt Fide supernaturali, & quidquid homini Christiano facere nunquam non immutabiliter præcipitur, vel prohibetur; disciplina verò tradit ritus & leges adhibendas, ut Ecclesia militans decenti ordine regatur, & ut palam, operibúsque externis ritè peragatur, quod per dogma internus homo jam didicit.

Et

Et quidem plurimi interest, bene perspectum habere, quid secernat disciplinam à dogmatibus; quia maximè necessarium est cognoscere, quid mutabile, quidque immutabile sit in Ecclesia Dei. Nam eorum, quæ ad disciplinam referuntur, multa mutari ex sui natura possunt; quæ verò ad dogma, eadem semper esse oportet, ac semel fuêre. Ad hæc interdum dogma ac disciplina simul conjuncta incedunt. Cùm de aliquo novæ legis Sacramento agimus, puta de Baptismo, dicimúsque ipsum conferre gratiam, delere peccatum originis, ejúsque vim & effectum à Ministrantis merito nequaquam pendere, & alia id genus: dogmata hæc esse nemo non intelligit. Cùm verò dicimus ad Baptismum adhiberi aspersionem, aut mersionem trinam, salem, & unum duósve sponsores è sacro fonte initiatum suscipientes: tum aliqua significari cognoscimus ad disciplinam pertinentia. Quare una eadémque res & ad dogma, & ad disciplinam sub diversa facie ac ratione referenda est. Sunt autem quædam à Christo, ejúsque Apostolis præscripta, quæ in disciplinæ censum veniunt; sed quandoquidem ista immutabilia sunt inter Christianos, in dogmatum quoque jura per Analogiam transierunt. quod in Sacramentis præsertim animadvertendum occurrit. Alia quoque sunt, quæ ab Apostolorum successoribus instituta fuêre, & illius naturæ fere omnia sunt, ut aliter institui possent, & recta nihilominus & æque laudabilia forent, si alia ratione ac forma indicta fuissent. Alios, inquam, ritus, alia tempora jejuniorum, alias precum formulas, criminum pœnas, atque id genus quam plurima, eorum loco, quæ jam constituta habemus, poterat Ecclesia constituere.

En igitur quid inter disciplinam, & dogmata intersit. Dogmata ab ipso Deo omnia & singula procedunt. Eadem omnia Deus jam Ecclesiæ revelavit, istíque Libro jam pridē concluso nihil novi de suo ingenio addere Ecclesia potest, neq; novam dogmatis alicujus inauditi revelationem à Deo sperare. Et porro nihil nobis deest ad plenam salutaris veritatis cognitionem. Quo argumento profligatæ olim fuêre novæ Montani, Manetis, Muhammedi, aliorúmque revelationes. Aliqua autem disciplinæ præcepta nunquam inmutanda Christus ipse reliquit. Aliqua etiam Ecclesiæ suæ jus dedit adjiciendi, eáque rursus mutandi pro locorum, pro temporum, pro hominum indole, ac necessitate, quemadmodum prudentiæ, pietatis, & optimi regiminis ratio identidem postularet. Sacti etiam

Spi-

Spiritûs suffragium hísce Ecclesiæ decretis minimè deesse, cùm quidpiam statuitur aut immutatur, quod in mysteriorum decorem, populíque Christiani utilitatem cedere possit, è Hierosolymitano Apostolorum Concilio didicimus.

Quid itaque ingeniis nostris agendum est in ista parte Ecclesiasticæ doctrinæ? Primò, honestum atque utile fuerit investigare, undè veniant Ritus & Leges, quæ disciplinam respiciunt. Si sacrarum Literarum, aut Traditionis, aut Ecclesiæ, aut Præsulum legitimorum auctoritate nequaquam innitantur, ea repudiare licet. Secundò, privatis hominibus nefas est, ea abdicare, aut immutare, aut vituperare, quæ communi Episcoporum consensu stabilia fuêre. Pessum enim iret ordo in Christiana Republica à Christo ; ab Apostolis, à Majoribus sanctissimè constitutus, & usurparentur ab ovibus non sinè gravi scelere jura Pastorum. Tertiò, tunc etiam disciplinæ præceptis & ritibus legitimè introductis obedientiam negare licebit, cùm aut consuetudo Pastoribus tacitè probata, aut novæ leges eosdem abrogârint. Quartò, multæ sunt disciplinæ leges, multíque ritus, quos illa ratio, & antiquitas, & origo ab Apostolis usque arcessita commendat, is Patrum, totiúsque Ecclesiæ consensus tuetur, ut vix ulla suboriri possit legitima causa, cur immutandi sint aut antiquandi. Et quænam, rogo ; honesta unquam causa excogitari potest, propter quam tot vetustissimos ritus ad Eucharistiam, aliáque mysteria conficienda institutos, aut Hierarchiæ Ecclesiasticæ partem à majoribus nostris sapientissimè definitam abolere conducat, aut quælibet Monasticæ vitæ genera atque instituta funditùs exterminare ? Fecerunt id quidem posteriorum temporum Novatores, sed post conculcata dogmata ; post attritam, quantum sibi placuit, Ecclesiæ veræ faciem atque auctoritatem. Cæterum, dum stet Ecclesia Catholica (æternùm autem stabit)in his aliísque disciplinæ capitibus poterunt quidem esse abusus, quos evellere juvabit, non erit causa, cur res ipsæ penitùs & ubique sint evertendæ. Quòd si causa cessabit, quæ Ecclesiæ antiquæ, ipsísque etiam Apostolis occasionem præbuit, ut ritum quempiam instituerent, & mores alios interdicerent : recentiori Ecclesiæ licebit diversa statuere, & priora abrogare. Certè sibi Religioni Ecclesia minimè duxit, sanguinis & soffocati usum concedere, quem tamen Apostoli prohibuerant locis & temporibus servientes ; neque enim nos recentiorum Græcorum rigidam adhuc

adhuc in hujusmodi ritu praxim moramur. Alia omitto exempla. Nimirum ad ipsam Ecclesiam jus spectat agnoscendi, ac decernendi, utrùm ad tempus, an perpetua sit Apostolica institutio.

Cæterum alia causa est, cur omnium maximè ingeniis nostris obversari semper debeat ea differentia, quæ inter fidei dogmata,& disciplinæ documenta intercedit. Etenim in disciplina aliter una Ecclesia, aliter altera sentire,atque agere interdum poterit,& contrariis etiam legibus regi neque tamen culpanda ista varietas, immo laudanda erit, & certè non exscindendus propterea nexus Christianæ pacis atque unionis. Contrà in dogmate necesse est,singulas Ecclesias, omnésque Christianos idem sentire. Nemini hîc licet,pacis& caritatis intuitu cum eo communionem sacrorum, unionémque habere,qui ab Ecclesiæ Catholicæ sententia discedat, usque adeò ut supremos Ecclesiæ Magistratus infimi possint ac debeant propter eam causam damnare, atque deserere. *Non possunt enim*, inquit S. Ambrosius, *esse inter eos jura pacis, inter quos est bellum fidei* Et sanè unica, non multiplex, esse debet Religio vera. *Unus dominus*, inquit Apostolus ad Ephes. IV. 5. *una fides, unum Baptisma, unus Deus & Pater omnium.* Deformis nempe ac ridenda foret Religionis Christianæ facies, ubi sentire in substantialibus, quæ vellemus, & revelationem divinam oppositis pugnantibúsque opinionibus exponere singulis liceret. Uni dumtaxat sententiæ favere veritas potest. Necesse est oppositæ sint falsæ. At si coeant simul, pacémque observent tum Catholicorum, tum innumerabilium Hæreticorum Scholæ: quis non videat, jam de veritate actum esse quæ in tanta errorum colluvie ipsam veritatem simulantium non solùm facilè vitietur, sed nunquam certò deprehendatur? Et quare Apostolus ad Tit. 3. 10. *Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devitandum esse jubet?* Cur II. ad Tim. 2. 17. fugiendos sermones ait *Hymenæi & Phileti, qui à veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam, & subverterunt quorumdam fidem?* Cur in I. ad Cor. 1. tam enixè obsecrat, *per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata?* Hinc Apostoli ipsi, eorúmque successores Episcopi, nullam unquam animadverterunt emergentem opinionem novam, divinis Scripturis & Traditioni Christi apertè repugnantem, cui sese acriter non opposuerint, quam non proscripserint, diris non devoverint, ejus auctore damnato, & ab Ecclesia abscisso, nisi ab errore resipisceret. Alia

 penè

penè innumera incommoda ex hujusmodi Syncretismo consequerentur;eáque adeo mentem perculêre semper vel ipsorum Protestantium, ut quanquam nihil vehementius ab iis optaretur, quàm componere sua dissidia, & aliquod inire inter se fœdus,quo fortiùs Ecclesiæ veræ obsisterent: Lutheri tamen sequaces induci nunquam potuerint, ut à Calvinianis non semel oblatam pacem & concordiam discordibus adhuc sententiis, amplecterentur.

Contrà diversitas, & varietas in disciplina interdum laudanda,interdum toleranda est.In Mysteriis peragendis, in externis operibus pietatis, quòd uni Ecclesiæ,uni Regioni,ac Provinciæ, sint quidam ritus,alteri verò alii, dummodo sanctitas,& gravitas, &prudentia in utriusque partis ritibus legatur, tantum abest ut deformitatem in Religione pariat, ut potiùs ejus pulchritudinem spectabiliorem efficiat. Neque diversis modis se coli à gente sua indignatur Deus, quando interna caritas ardens. &puta fides, & dogmatum concordia externi cultus honestati respondeat,atque is cultus Revelationi ac Traditioni minimè repugnet Hinc olim Orientis Ecclesiæ ab Occidentalibus, & Occidentales ipsæ inter se differebant, & etiamnum differunt in ritibus, quibus conficitur incruentum sacrificium, in ministrandis reliquis sacramentis, in indicendis aut jejunii temporibus, aut pœnitentiæ gradibus,aut diebus festis, atque in aliis sacrorum cæremoniis. Elegantissima est in hanc rem Augustini Epistola 86. num. 36. contra Urbicum quemdam,quem malè habebat, quòd Jejunium Sabbati Romæ observatum aliæ pleræque Ecclesiæ minimè amplecterentur.Deinde quanquam aliqua disciplinæ præcepta eximiâ quâpiam ratione vel auctoritate olim niterentur, aut in Provincialibus,immo in ipsis generalibus Conciliis firmata fuissent, omniúmque Ecclesiarum, aut saltem plerarúmque consensu recepta; attamen sæpè caritatis & unitatis amore, tolerata est eorũ Canonũ inobservantia.Siquidẽ una è præcipuis Catholicæ Ecclesiæ legibus ea est,ut quàm maxime fieri potest, retineatur animorum pax, & Ecclesiarum concordia;licitúmq; esse, eadem procurare,aut retinere, quandiu ab ipsa quærenda nos non avertant,aut ad ipsam infringendam nos non impellant virulenti errores,fidei doctrinæ oppositi.Et sanè omnis ferè Disciplinæ Ecclesiasticæ supellex,si demas revelata,ac præscripta à Christo, è legibus & rebus constat ex sui natura haud quaquã necessariis.Præterea humanæ infirmitati sæpe indulgendũ:non raro etiam suboriuntur rationes,quæ diver-

diversam disciplinam poscunt, aut severitatem legum saltem silere, ut ità dicam, jubent; & quando nulla alia succurrat, certè necessitas avertendi, aut sanandi schismatis, vitandíque gravis alius in Ecclesia incommodi, opportuna & potentissima causa semper visa est disciplinæ mitigandæ, aut etiam solvendæ. Qua in re etsi crimine plerumque non careant, qui conculcatis legibus justissima de causa constitutis, eò Ecclesiam adigunt, ut de suo jure cedat; ipsa tamen Ecclesia cedens, non solùm omni culpâ semper careat, sed prudentiæ quoque laude persæpè abundat.

Altero Ecclesiæ sæculo Asiæ minoris Episcopi suam de tempore celebrandi Paschatis disciplinam, utì à Joanne Apostolo acceptam, obfirmatis animis propugnabant. In diversa sententia erant reliqui Episcopi, & Romanus potissimùm, suámque & isti tuebantur disciplinam, Traditione ab Apostolorum Principibus deducta. Eam ob causam minimè scindendam pacem S. Irenæus, aliæque Ecclesiæ censuerunt, non repugnantibus ipsis demum summis Pontificibus, quanquam Victor severiùs aliquando agendum existimâsset. Duos in una Sede Episcopos contra disciplinæ leges interdum etiam Ecclesia permisit; & celebris est Catholicorum Præsulum caritas in Africa, qui ut Donatistarum pertinaciam evincerent, ejusmodi conditionem obtulêre, ratámq; habuêre. Idem pacis amor, aliæque rationes ad prudentiæ normam exactæ, in causa fuère, cur Primatum Constantinopolitani Episcopi post Romanum Ecclesia toleraret, & novi Episcopatus instituerentur, & ab una Ecclesia Episcopi ad alteram transferrentur, etiamsi disciplina secùs exigeret. Ex iisdem fontibus ea ratio fuit, quare nonnullis Ecclesiis liberum fuerit, atq; etiamnum sit, nolle interdum amplecti novos quosdam Canones ad disciplinam pertinentes, licèt in ipsis Conciliis Generalibus promulgatos. Dum in dogmate consensus habeatur, concordia in reliquis rebus expetenda quidem, sed interdum non extorquenda. Idem videre est in nonnullis disciplinæ decretis à Florentino Consilio, & postremo Lateranensi confectis, quibus Galli obsequium adhuc negant. Imò ipsamet Tridentina Synodus non ità omnibus probavit aliquot suas de disciplina sanctiones, ut Ecclesiæ Gallica & Belgica ad eas recipiendas hucusque perductæ fuerint. Interim quæ in moribus, ritibus, legibúsque disciplinæ varietas, atque etiam discordia, inter hásce Ecclesias versatur, concordiam non tollit aut minuit in præcipuo fidei negotio. **Nulla, inquam, est Ecclesia, cui cum Romano Ponti-**

fice & Ecclesiâ Catholicâ sit Sacramentorum communio, cui quoque non sit in dogmate consensio, atque hoc est, quod in citata Epistola 36. olim 86. ad Casulanum commendabat Augustinus. *Sit una fides*, ajebat ille, *universæ, quæ ubique dilatatur, Ecclesiæ, tanquam intus in membris, etiamsi ipsa fidei unitas quibusdam diversis observationibus celebretur, quibus nullo modo, quod in fide verum est impeditur.*

Ex his autem, quæ hactenus disseruimus, habemus quid respondeamus declamatori cuidam Calviniano, irridenti Catholicorum ingenium, quòd tot ærumnas olim ac mortes sub Imperatoribus Iconoclastis perpeti maluerint, quàm abjurare sacrarum Imaginum cultum. Nempe is animadverterat, non diffiteri Catholicos, quin Imagines ex iis sint rebus, quæ in Ecclesia Dei cùm indifferentes nuncupari, tum etiam removeri, salvâ Religione, possunt. Itaque rationem, aut saltem prudentiam desideravit ille in tanto Catholicorum numero, quibus pro Imaginum tutela perire contigit, nam & unionis amor, & obsequium Principibus debitum, à tot turbis concitandis, à tot tormentis devorandis abstinendum esse clamabant in re, quam repudiare nullum crimen Catholicis futurum fuisset, & omnem iræ aut etiam crudelitatis causam ab Imperatoribus potuisset auferre. Sed qui ista objicit, cum dogmate disciplinam confundit. Licitum esse venerari Imagines sacras, simúlque earum cultum, si ad normam Christianæ Doctrinæ exerceatur, ab Idolorum adoratione distare nimis: Dogma est, Ratione & Traditione confirmatum. Habere autem, aut non habere easdem Imagines, eásque collocare in Templis, à Disciplina pendet. At Iconomachi nō id solum contendebant, ut è Templis deturbarentur Imagines, earúmque usus omnino aboleretur: quod tolerare profectò propter bonum Pacis disciplina poterat; sed in ipsum dogma Iconoclastica rabies ferebatur. Imaginum usum, omnémque earum cultum superstitiosum, impium, Deóque invisum ducebant: quo ex errore subinde manavit illud in ipsas Imagines atque earum cultores furiosissimum bellum. Non igitur mentis inopes ea tempestate fuêre Catholici, neq; sine consilio & ratione profusus est sanguis. Nimirum pro dogmate vita dabatur, ipsáque fortiter danda fuit, quando nulla alia suppetebat ratio, quâ se incolumes, & doctrinam Christianæ Fidei sartam tectam servarent. Eadem causa reliquos Martyres fecit, eadem rursus factura est, quoties in discrimen adducitur dogmatum

per-

persuasio, quorum uni renuntiâsse, totam fidem prodidisse est. Suos etiam Martyres habere interdum disciplinæ custodia potest, iisque Christi elogium conveniat: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam*; sed hos justa potius, quàm necessaria causa, illos justa æquè & necessaria ad perferendam mortem impellat.

Diximus, Ecclesiam tolerare potuisse, ut Imaginum usus proscriberetur, si de sola Disciplina controversia fuisset. Idque accuratè animadvertendum est, quò possimus, cùm necessitas postulabit, & prudentia suadebit, animosius consulere dissidiis & scissuris Christianæ plebis. Tantopere enim amanda est pax & unitas inter membra Ecclesiæ, ut pro ea servanda, sive restituenda, fas sit ipsius disciplinæ leges interdum abrumpere, & rituum quorumdam abrogationem concedere. Quamobrem si nostrorum temporum Novatores in dogmata Catholicæ Ecclesiæ consentire tandem velint, & ad matrem redire, extra cujus finum spes omnis æternæ salutis sublata est, nihil fortasse obstabit, quominus concordia statuatur. Multam illi spondere sibi debent indulgentiam ab Ecclesia Catholica in iis, quæ ad disciplinam pertinent. Dummodo, inquam, in doctrina consentiatur, & retineantur instituta quædam disciplinæ à Christo ipso manantia: in reliquis, Ecclesia veniam faciente, prout suæ prudentiæ & caritati opportunum & necessarium videbitur, tolerabitur disciplinæ diversitas. *Regula quidem fidei*, inquit Tertullianus in Lib. de velandis Virginibus, *una omnino est*; *sola immobilis*, *& irreformabilis*, *&c. Hâc lege fidei manente, cætera jam disciplinæ, & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet, & proficiente usque in finem gratiâ Dei.* Quam in rem vide & Epistolam I Leonis IX. Romani Pontificis. Et certè simul ac in Catholicorum sententiam concessêre Græci recentiores, redintegrata fuit in Florentino Concilio pristina Occidentalis & Orientalis Ecclesiæ unio, neque Græcis Sacerdotibus (ut alia omittam) negata est retinendæ uxoris facultas, neque interdicta iis populis communio Eucharistiæ sub utraque specie. Quid etiam non egit Basileensis Synodus, ut Bohemici schismatis pertinaciam vinceret? Bohemi enixè poscebant divini Calicis usum. Luce digna sunt, & lucem per me aliquando videbunt, quæ Æneas Silvius in Oratione publicè habita disseruit, hoc argumentum pertractans. Et voti quidem compotes facti fuêre Bohemi, quan-

quam ne sic quidem eorum vulneribus inducta cicatrix. Similia quoque præstiturum fuisse Tridentinum Concilium, jure conjicimus, sed eâ conditione adhibitâ, quam Basileense proposuerat, ut nempe Sacerdotes ità communicantibus inculcarent: *Debere eos firmiter credere, quòd non sub specie panis Caro tantùm, nec sub specie vini Sanguis tantùm, sed sub qualibet specie est integer Christus totus.* Quæ cautio adhibenda in aliis ejusmodi casibus.

Mirum etiam in modum nôsse conducit, quid inter dogma disciplinámque intersit, ne fratres gravioribus interdum notis aut pœnis oneremus, quàm æquitas & disciplina ipsa ferat. Hæresis culpa in eos ritè cadit, qui pertinaciter negant affirmántve dogma aliquod contra sibi notam Ecclesiæ Catholicæ mentem. Disciplinæ verò leges violare, & sacros piósque ritus ab Ecclesia receptos contemnere, grave sæpè flagitium, nunquam tamen Hæreseos crimen propriè appelletur. Certè non video, quî Hæreticus esse, dicíve possit, nisi qui divinæ revelationi per Scripturas aut legitimam Traditionem propositæ adversetur intellectu animóque refractario. Verum pleraque inventa, leges, & ritus Disciplinæ Ecclesiasticæ nequaquam proficiscuntur à revelatione divina. Fieri etiam potest, ut ipsamet disciplinæ pars, quæ à Christo non solùm descendit, sed & ab ipso præcipitur, & potissimùm consistit in Sacramentorum institutione & usu, violetur, intacta nihilo secius dogmatum fide, uti accidat, si quis ipsis Sacramentis abutatur, quæ tamen à Christo verè instituta & sancta credat. Quemadmodum enim à Christiana Fide non excidit alterum occidens, aut libidini, aut intemperantiæ serviens, cùm & ipse intelligat, sibi non licere, quæ tamen perpetrare voluit: ità & peccare quispiam potest, in ipsamet instituta Christi, & nihilominus retinere Catholici dogmatis fidem. Quod igitur è violata Ecclesiastica Disciplina consequi jure potest, illud est, ut interdum reus suspicionem quoque moveat dogmatis violati, atque hæreticæ opinionis; eíque suspicioni tale quandoque pondus erit, ut ægrè purgari possit. Nam qui sacras Imagines non insanus neque ebrius, contumeliis & flagris afficiat; Eucharistiæ Sacramento in publicum prodeunti adorationis signa neget; nunquam Sacrificio intersit, cùm possit, aut nunquam ad ipsum Sacramentum communicaturus accedat, atque alia hujusmodi faciat: in eam facilè opinionem nos rapit, ut videatur alicui ex istis dogmatis, & auctoritati Ecclesiæ

non

non adjungere fidem. Propterea ab Ordinariis, aut in locis, ubi viget Inquisitionis tribunal, à publicis fidei Quæsitoribus dies non injuriâ datur ejusmodi hominibus, interrogandi causâ, quid de fide sentiant, & ut Ecclesiæ, quæ merito magis virulentum vulnus suspicata est, satisfiat.

Posceret locus, ut insuper explicarem, quomodo & quales disciplinæ leges Christianum populum ligent. Aliæ enim, sed perquam paucæ, quibuscumque fidelibus legitimè non impeditis, aliæ tantummodo amplexis ex arbitratu suo quoddam peculiare vitæ genus, aut opus aliquod suscepturis, sub pœna peccati præcipiuntur. Aliæ verò solùm commendantur aut singulis, aut certis quibusdam Christianis, neque imperantur, quippe quæ è consilio Majorum, non ex præcepto, descendunt. Per quasdam à vitiis & peccatis arcemur; per alias ad virtutem, & ad perfectius vitæ institutum, & pietatis exercitationem solicitamur. Sunt & quæ à singulis Episcopis constitui possunt, aut proscribi, sive immutari. Rursus aliæ, quarum sanctio ad majores Ecclesias, aut ad Generalia Concilia, aut ad Romanam Sedem duntaxat pertinent. Ad hæc differendum foret, qui, & quando populorum & Episcoporum consensus exigatur, ut vim habeat, gentémque obliget lex aliqua ad disciplinam spectans, aut ab uno Episcopo, aut à Concilio quopiam, aut à Romano Pontifice promulgata; & quando liceat, aut non liceat istum negare consensum. Ea enim, ut vidimus, semper Apostolicæ Sedi, Conciliisve ipsis Generalibus mens est, ut Schismata ac turbæ, quantum fieri potest, declinentur. Et nova disciplinæ decreta obligare nequaquam solent Ecclesias, non sinè ratione ab iis recipiendis alienas, aut Provincias aliis legibus & moribus jampridem addictas, & novarum legum impatientes. Neque Regum, Principúmque jura, Regnorúmque consuetudines, modò Legi divinæ, & Religioni minimè contrarias, abrogare velle Episcopi censendi sunt. Atque hìc præsertim habenda ratio illius partis disciplinæ, quæ homines removet à vitiis, scandala avertit, aliáque opera in animorum ac Religionis perniciem tendentia vetat. Hujusmodi statuta vel à nolentibus Ecclesiis & populis obsequium exigunt, quando ab idoneis Auctoribus, Principibúsque Ecclesiæ indicuntur; siquidem nulla plerumque legitima causa adferri potest, quare ab omnibus amplectenda non sint. Illa autem pars disciplinæ, quæ versatur in politicis legibus, &

prospicit rerum temporalium regimini ac distributioni, sæpè ut valeat, consensu indiget Principum, populorum, aliorúmque Episcoporum. Sed si complecti singula atque enucleare instituam, longiùs quàm velim excurrat oratio. Quare juvabit ultimo loco ea dumtaxat referre, quæ Phereponus non tam contra Augustinum, quàm contra Catholicam Ecclesiam in hujusmodi argumento habet, communia tamen & reliquis nostrorum temporum Novatoribus.

Dixerat August. in Ep. 36. olim 86. ad Casulanũ de Jejunio Sabbati agens: *In his rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura divina mos populi Dei, vel instituta Majorum pro lege tenenda sunt.* Et hæc sanè Patrum & Catholicorum omnium sententia fuit à vetustissimis temporibus ad nostram usque ætatem. Sed Phereponus ità commentatur: *Rectè, si modò Leges illæ non imponantur, quasi necessariæ ad salutem; quod si fiat, meritò oppugnantur, quia solius est Christi jus claudendi cœli, ità ut nemo aperiat; & aperiendi, ità ut nemo claudat. Cujus legibus si aliæ quasi necessariæ addantur, tum novum Evangelium conflatur, quod ab omnibus discipulis suis rejici & Christus & Apostoli voluerunt.* Laudantur hìc à Pherepono, ut statim patet, verba Apocal. cap. III. 7. *Hæc dicit sanctus & verus, qui habet clavem David, qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit.* Alludere etiam potest ad Isaiæ XXII. & ad Job XII. Quæ quidem Scripturæ verba nihil obstare auctoritati Catholicæ Ecclesiæ, intellexisset ipse Phereponus, si ea rectè exposuisset, & cum aliis contulisset Scripturæ Sacræ documentis. Certè apud nos nihil magìs ratum est, atque testatum, quàm solius Christi merito cœlum electis patere, iisque claudi, qui meritorum Christi suâ culpâ nequaquam participes fiunt. *Non enim*, ut ait Petrus Act. IV. 12. *est in aliquo alio salus; nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Et ipsi Christo data est omnis potestas in cœlo & in terra, ità ut nemo prædestinetur in adoptionem filiorum Dei, nisi per Jesum Christum (quemadmodum testatur idem Apostolus,) & nemo nisi per ejus gratiam salvus fiat. Quòd si de potestate legum inter homines ferendarum agitur, quibus qui obtemperet, æterno regno sit dignus; qui secùs, inde excludatur: ne unus quidem inficiatur, quin absoluta quoque potestas constituendi, quidquid sibi libuerit, & summa in Ecclesiam cœlorúmque regnum auctoritas mediatori Dei & hominum Christo collata fuerit, Capiti æterno Ecclesiæ, & Legislatori supremo.

Verùm

Verùm non ità in se Christus conclusit auctoritatem hujusmodi atque potestatem, ut nulli alii communicaverit, ut integram solus (quæ sententia Phereponi est) sibimet ipsi reservârit. Petro, & Ecclesiæ, & Apostolis cæteris, eorúmque successoribus Episcopis, suæ potestatis atque auctoritatis partem Christus commisit: quod, qui ignorat, aut Christianus non est, aut nunquam legit divinæ Scripturæ Libros: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis; & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis:* ità Christus ad Petrum ajebat, Matth. XVI. 19. Et ne quis unquam eâ ratione leges & imperium Petri effugeret, quòd soli Christo sint cœli claves, ipse divinus Præceptor priùs dixerat: *Et tibi dabo claves Regni cœlorum.* Ampla quoque auctoritas Apostolis reliquis confertur, Matth. XVIII. 18. ut alia loca prætermittam. Quibus ex rebus videat Pherepon us, quàm idoneo argumento contra Leges Catholicæ Ecclesiæ ab Augustino laudatas ipse pugnet. Et sanè concideret tota disciplinæ ratio, totúmque regimen Ecclesiasticum, si quibuscumque Ecclesiæ præceptis negare obedientiam liceret, iisque tantummodo parendum foret, quæ à Christi unius ore descendisse constaret. Deinde si non est in Ecclesiæ, sacrorúmque Pastorum manu claudere cœlum. Cur Apostolus ad Hebr. XIII. tantopere commendat, ut obediamus Præpositis nostris, & subjaceamus illis: *Ipsi enim pervigilant tanquam pro animabus nostris rationem reddituri*? Ergo in divinam indignationem incurrant, necesse est, qui Ecclesiasticis Legibus obedire detrectant, sibíque cœli fores occludunt, quippe Christo ipsi adversantes, dum Ministris ab ipso constitutis, & imperandi potestate ab ipso donatis nequaquam obtemperant.

Neque verò injustitiam in legibus à tota Ecclesia probatis excogitare possumus, cùm nihil legi divinæ ac naturali repugnans facere ab Episcopis jubeamur. Numquid enim Ecclesia & Episcopi, Pharisæorum more, *alligant onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere*? Et hoc quidem falsissimum est, Ecclesiastica quippe præcepta, omnibus imposita (qualia ferè sunt, quæ respiciunt jejuniorum, festorum, & confitendi peccata, & Eucharistiæ suscipiendæ tempus) pauca numero sunt, & pondere levia; & cùm justæ subsunt causæ, ad opus non obligant. Cætera verò præcepta quibusdam tantummodo operibus, & vitæ institutis illigata sunt, à quibus cùm abstinere nobis liceat, ab eorum etiam oneri-

oneribus cavere liberum cuicumque eſt. Igitur hæc pauca etiam & levia præcepta omnibus impoſita, eâ ſolùm ratione ſuſpicari poſſumus injuſta, quia naturalem hominum libertatem in agendo imminuunt, & jure æternæ gloriæ inobedientes privant. Verùm ineptè hoc dicatur, ſimul ac pateat, hac libertate naturali ſpoliari nos juſtiſſimè potuiſſe ac poſſe à Chriſto, & ab iis, qui auctoritatem poteſtatémque ſibi à Chriſto creditam exercent; ſi tamen ſpoliari libertate ille dici poteſt, qui libertate ipſâ jubetur uti ad fugiendam gehennam, & ad comparandam ſibi per opera ſalutaria æternam in cœlis vitam. Non enim ità liberi ſumus, ut deſinamus eſſe ſervi juſtitiæ, (quemadmodum ait Apoſtolus ad Rom. VI.) & ſubjecti Legibus, ac Paſtoribus noſtris. Neque porrò jus ullum ad gloriam eſſe poteſt homini, qui obſequi neget Chriſti Miniſtris, non injuſta, non gravia, ejuſdem nomine ac auctoritate præcipientibus, prout poſcit neceſſitas ac utilitas gregis, cùm ut mala opera avertantur, tum ut bona peragantur.

Poſſunt, fateor, iniquæ leges & ab ipſis prodire Paſtoribus. Suos quippe habet limites eorum auctoritas, neque importabilia onera ſunt imponenda, neque ſinè utilitate, aut neceſſitate gregis, aut ſinè Traditionis & Majorum exemplo, aut interdum ſinè aliarum Eccleſiarum conſenſu, novæ Diſciplinæ leges omnibus indicendæ ſunt, neque gravis peccati pœna non obſervantibus injungenda. At dubitare de juſtitia Legum Eccleſiſticarum tum certè nullo pacto ſinimur, cùm per ipſas aliquid facere aut nonfacere peculiariter jubemur, quod generalibus legibus à Deo conſtitutis priùs præſcriptum fuit. In ſuis nempe edictis nihil aliud Eccleſia tunc præſtat, quàm certum conſtituere tempus, quo facienda ſint, quæ generali edicto aut Deus, aut recta ratio anteà facienda conſtituerant. Jejunia, pœnitentiam, dies feſtos, aliáque ejuſmodi in utroque Teſtamento, Euchariſtiæ perceptionem, aliáque in novo commendari & præcipi legimus. Hinc Apoſtoli, & Eccleſia tempus decrevêre, quo peragenda hæc forent, inſtitutis ſacris Deo diebus, indictâ Quadrageſimâ, aliiſque jejuniorum temporibus, & compulſis per edicta ſua ſegnibus & oblitis ſui hominibus ad Euchariſtiam percipiendam, & ad purgandos animos per confeſſionem criminum. Hunc autem uſum Eccleſiaſticæ auctoritatis, atque hæc omnia per ipſam Eccleſiam conſtituta conſenſus univerſæ Antiquitatis, ac Traditio legitima, divinæ mentis Interpres, & omnium Patrum Chorus, & Eccleſiæ omnes

con-

concordi studio probant, atque amplectuntur. Quid est ergo, quòd nostris temporibus nonnulli declamare audeant in quædam Ecclesiasticæ Disciplinæ præcepta? Quasi Christus conceptis verbis edixisset, ne Pastoribus à se datis pareremus, nisi cùm ea merè præcipiunt, quæ in Evangelio expressa jam habentur, & quasi ejus lex foret Ecclesiæ legibus, vel cùm utilia aut necessaria ad animarum salutem præcipiuntur, non esse morem gerendum; & quasi Apostoli, & Apostolorum auditores, & proximi successores, nihil faciendum aut non faciendum scripsissent, & porrò nihil ipsi faciendum decrevissent, nisi quod apertè ac nominatim à Christo constitutum anteà fuerit. Qui tam temerè de juribus & regimine Ecclesiæ judicant, necesse est, ut tria etiam priora Ecclesiæ sæcula Evangelio Antichristiano usa fuisse, & à fide vera defecisse pronuntient, cùm leges ferè omnes, quas adhuc observandas sub pœna peccati contendimus, aliásque etiam modò obsoletas, tunc in usu fuisse, & magna cum religione observatas legamus. Quòd si Phereponus moderationem tantùm exposcit in hujusmodi legibus indicendis, Catholicos quoque (quod suprà innuebam) concordes habebit; quippe, ut cum Thoma Aquinate loquar, 1.2. Qu. 107. Art 4. in hisce legibus etiam Augustinus Epist 119. cap. 19. ait esse *Moderationem attendendam, ne conversatio Fidelium onerosa reddatur*; dicit enim ad inquisitiones Januarii de quibusdam: *Religionem nostram &c. servilibus premunt oneribus adeò, ut tolerabilior sit conditio Judæorum, qui legalibus sarcinis, non humanis præsumptionibus, subjiciuntur.*

CAPUT XVI.

De Historia Religionis agitur. Ejus duplex genus, Historia divina, & Historia Ecclesiastica. Illa divinam Fidem à Christianis exigit. Quid juris illic sit hominum ingenio. Ecclesiasticæ Historiæ documentis non debetur supernaturalis Fides. Rationes istius sententiæ. Ecclesia non immunis à periculo errandi in judicandis Personis, Auctoribus Librorum dignoscendis, in Sanctorum gestis narrandis, & in aliis id genus factis.

A Dogmate ac disciplina, quorum jura quanta potui brevitate expedivi, ad res historicas me confero.
Non

Non modicam partem ex his Religio ipsa sibi adoptat; nam neque ipsa dogmata, ipsámque disciplinam, ut ità loquar, aliunde scimus, quàm ex Historia, quæ scilicet nobis narrat, quæcumque Deus revelavit, quæve Sacramenta atque Mysteria Christus instituit. Tum ipsa complectitur res gestas & vitam Christi, ejúsque Discipulorum acta, ingentémque illam rerum hominúmque seriem, quibus à sui exordio ad nostram usque ætatem cùm Judaïca, tum Christiana Ecclesia abundârunt, quantùm pertinet ad Religionem veram. De cæteris enim rebus gestis profanam Historiam conflantibus nullus nunc nobis est sermo. Quid autem juris hìc habeant ingenia nostra, investigandum est.

Duplicem in classem Historia Religionis dividitur. Exhibet prima classis, quæcumque Christus per se, vel Spiritus Sanctus per ora Prophetarum, & Apostolorum narravêre, aut scribenda mandavêre, facta ab ipso Deo, & à Filio ejus unigenito, & àb hujus Discipulis, & à populo, veraci Religioni addicto. Atque ista appellari potest Historia divina, aut Historia Revelationis divinæ. Altera classis versatur in referendis iis, quæ post Christum & Apostolos in Ecclesia contigêre ad nostram usque ætatem, Concilia, Hæreses, Patrum scripta, Episcoporum edicta, sanctorum Hominum gesta, atque innumera alia, Religionis faciem, usum, abusum, eventus, & regimen exprimentia, non tamen à Deo revelata, neque Spiritûs Sancti jussu & afflatu literis aut memoriæ consignata. Historiam Ecclesiasticam peculiari appellatione istam nuncupare liceat.

Ad Historiam divinam quod attinet, diu fatigandum non est, ut intelligant ingenia nostra, quomodo erga ipsam gerere sese debeant. Ejusmodi facta parem cum dogmatibus fidem & venerationem à nobis exigunt, cùm non illa minus quàm ista ad mortalium genus erudiendum nuntiata fuerint à Deo, sive à Scriptoribus divinitùs inspiratis, & ex Dei munere falli nesciis. Hìc autem locum habet, non secùs ac in dogmatibus, Traditio Ecclesiastica, quæ si legitimè deducta sit ab antiquitate, ab universitate, & consensu Majorum, hoc est, si à Christi & Apostolorum ore emanâsse cognoscatur, hisce factis eamdem fidem conciliat, quam Apostolorum scripta conciliârunt. Unde enim, nisi ex Traditione, perspectum habemus, tot divinarum Scripturarum Libros esse Spiritu Sancto jubente conscriptos, & germanos esse Prophetarum atque Apostolorum

lorum fœtus? Deinde nihil manifestius est, quàm Apostolos multa de se & de Christo in suis scriptis prætermisisse, quæ tamen suis auditoribus voce identidem significare potuerunt. Quæ ergo de iis rebus Apostoli aut Auctores ab Apostolis probati, tradiderunt, divinâ Auctoritate niti certum est, cùm, ut illa docerent, Spiritum Sanctum ipsis adfuturum, Christus ipse promiserit, & verbis divinis non minor vis insit, non minor veneratio debeatur, scriptis, quàm ore tantummodo traditis. Collocandi sunt in eodem gradu Judæorum Libri, quorum auctoritatem Christus & Apostoli confirmârunt.

Subsidat igitur necesse est ingeniorum nostrorum ambitio, ubi sese nobis offerunt ejusmodi facta. De illis suspicari quidquam falsi, ipsum Deum mendacii accusare fuerit. Attamen & hìc est aliquid juris ingeniis nostris. Duo nimirum, aut cum laude, aut sinè culpa, hìc in quæstionem vocari interdum possunt. Primum est, utrùm quædam in Scripturis sacris enarrentur, tanquam verè contigerint, an tanquam Parabolæ, atque Allegoriæ. Is enim etiam mos fuit sacris Auctoribus, atque ipsi hominum Magistro Jesu, ut aliquam veritatem sive historicam, sive moralem, sub allegorico velo, & sub Parabolis, Poëticisq; figuris ingeniosâ gravitate referrent, quò illa documenta & dulciùs haurirentur, & firmiùs ab auditoribus retinerentur. Qua in re sese consuetudini & ingenio Orientalium populorum accommodârunt, quibus majori, quàm apud alios populos, in pretio fuêre, imò sunt adhuc, talia eruditionis condimenta. Ità dubitare quis potest absque Dei revelantis injuria, vixerintne reipsâ Job, Lazarus mendicus, & Filius prodigus, atque alii quidam celebres in divinis Libris; an potiùs eorum vita & acta sint Parabolis sacris tantummodo accensenda.

Alterum est, licere inquirere modum, quo aliqua in utroque Testamento acciderint, & facta fuerint; quod salvâ Historiæ fide præstari potest. Atque hinc magna quæstionum seges Interpretibus sacris enata, dum quisq; modum istum congruentiorem menti divinæ Scripturæ excogitat. Sed utrobique cavendum, ne longiùs quàm par est, excurrat ingeniorum libido. Traditio consulenda est, & Sanctorum Patrum terenda vestigia, & communis Ecclesiæ expositio ante oculos perpetuò habenda, sicuti sapientissimè statutum est in Tridentina Synodo, & Majores nostri ab ipsis Ecclesiæ primordiis commendavêre. Ea de causa malè accepti sunt, non quicumque novas in expo-

sitione divinarum Literarum opiniones adferunt, aut literalem sensum allegorico præferunt, sed qui jam receptas in Ecclesia Dei interpretationes tanquam certas & unicè veras, contrariis & enormibus sententiis propositis improbavêre. An ab hujusmodi semita aberrârint, qui Job, & Tobiæ gesta in Dramata, ac in Allegorias amandârunt, quæri posset. Certè non benè inter nostros audiêre quondam Thomas de Vio Cardinalis Cajetanus, vir nihilominus æternâ laude dignus, & alii quidam, quòd nimiâ libertate in Genesi explicanda usi sunt, & à veteribus paulò nimiùm discessêre. In his omnibus non scientia tantùm, & eruditione, & ingenio opus est, sed etiam prudentiâ. Prudentiæ autem leges vix longo sermone expediri queunt, aut saltem hìc non debent, cùm ad alia sit festinandum.

Historia Ecclesiastica, quæ alteram classem rerum ac factorum complectitur, quorum memoriam ab Apostolorum voce aut scriptis non accepimus, alio sidere, aliis legibus regitur. Et ne diu evagemur, illud continuò statuendum est: *Nullum esse Factum, quod verum certúmque divinâ & supernaturali, ut ajunt, fide credendum sit, nisi quod à Christo revelatum fuerit, & Spiritu sancto jubente à Prophetis & Apostolis conscriptum, aut vivâ voce traditum posteris, & non fallaci, sed Ecclesiæ veræ testimonio uti tale nobis propositum.* Hujusmodi sententiæ veritatem partim ex iis, quæ hactenus dicta sunt, partim ex aliis argumentis apertissimè elicimus.

Sicuti Sanctus Thomas, & reliqua Theologorum cohors affirmat. Articuli Fidei temporis successione, quod est ad substantiam, crescere non possunt, sed solùm quod est ad explicationem. Nimirum quod olim Deus per Filium suum, Prophetas, & Apostolos revelavit, id unam Christianam Fidem constituit. Nihil addi, nihil inde detrahi potest. Explicare dumtaxat sinè erroris periculo, quæ Deus revelavit, Ecclesiæ licet, immo ad eam pertinet: quæ certè explicatio non nova dogmata invehit, sed vetera majori luce donat, aut à perversis & novitiis interpretationibus vindicat. Lectores diu detineam, si quæ Apostolorum & Patrum loca certissimæ huic sententiæ fundamentum præbuerunt, recensere velim. Illud tantùm dicam, communi omnium consensu tradi: Doctrinam Christi omnino perfectam, nulli úsque additamenti, aut imminutionis indigam; & nefas esse, quidquam pro Fidei dogmate habere, quod non ab ipso Deo sive per sacras Scripturas, sive per Traditionem, quasi per manus ad nos usque transierit.

Novas revelationes exspectandas aut suscipiendas non esse: & quamvis vel ab Apostolo, vel etiam Angelo quidquam novi, veluti revelatum nuper, & veluti Christianum dogma Fide supranaturali credendum, proponatur; sine hæsitatione illud repudiandum esse. Novitatem inter signa erroris habendam; & ideo Hæreticos damnandos, quòd nova dogmata, novas revelationes in antiquam Christi doctrinam intrudere velint. Quocirca qui sibi facultatem arrogant proponendi nova de Fide Christi dogmata, exigúntque à Fidelibus illum assensum, qui certis Dei Revelationibus unicè debetur: id sibi licere putant, quod Romani Pontifices, Concilia Generalia, & Apostoli ipsi nequaquam licere conceptis verbis fatentur. In hanc rem legendi præ cæteris Tertulianus & Vincentius Lirinensis, & Cœlestini ac Leonis Romanorum Pontificum Epistolæ, ut alios Pontifices Maximos, Concilia, ac Patres omittam.

Quæ cùm ità sint, quis non intelligat, nùlla haberi posse facta, præterquam enarrata in sacris Scripturis, aut per legitimam Traditionem vulgata, quibus adhibenda sit supranaturalis Fides? Si, inquam, ista facta ad Christi Revelationem, aut ad Apostolorum Traditionem per germana antiquitatis monumenta referri nequeant, & post ævum Apostolorum contigerint: certa quidem esse hominibus, & fide dignissimâ possunt, at nequaquam efflagitare à Christiano populo divinam Fidem. Nam quî dicatur Christus ea revelâsse, Apostoli ea tradidisse, quæ nondum acciderant, & occulta penitùs Ecclesiæ fuêre ad eum usque diem, quo in rerum universitatem emersêre? Prædicendo tantùm poterat hujusmodi facta Christus revelare Apostolis. Sed ubinam istarum prædictionum vel unum vestigium in sacris Libris, in Traditione legitima?

Ab hisce propterea factis non revelatis dogmata Fidei revelata longè differunt. Scilicet dogmata ex natura sua jam revelata à Deo fuerant, & jam dudum aut expressa, aut non admodum obscurè significata Ecclesiæ. Fortasse à multis ignorabatur aut minimè advertebatur, aut nequaquam credebatur ejusmodi Revelatio; at Revelatio, nihilominus firma per se constabat, tametsi variè de ipsa homines nonnulli sentirent. Quando ergo Ecclesiæ placuit de illa Revelatione certos facere Fideles, nihil illa novi, quo ad doctrinam ipsam, proposuit, sed dumtaxat quo ad homines quosdam ea de re anteà aut incertos, aut ignaros. Ità Spiritum Sanctum à Patre Filióque procedere.

Animas Sanctorum, statim ut è corpore exierint, Dei visione donari; omniúmque animas, non ex traduce esse, sed singulas in singulis corporibus creari, olim Deus revelavit. Diu à nonnullis de istorum revelatione dubitatum ac disputatum est, & licuit disputare, cùm nondum Ecclesia veritatis custos ac interpres quæstionem omnem suâ sententiâ sustulisset. Ecclesiæ autem sententia id tantummodo statuit, quod certissimè à divino Spiritu Prophetis & Apostolis revelatum jampridem fuisse sibi constabat, tum divinis Scripturis, tum Traditione consultâ. Verùm eò pertinere nemo dicat facta, de quibus cùm certum est, nihil ab Apostolis scripto aut vivâ voce traditū, tum certissimū est, ipsa post Christum & Apostolos accidisse. Aut novā hìc excogitare, aut falsam obtrudere, revelationem Dei, necessum esset: quod & à Religionis veræ, & ab Ecclesiæ veracis natura, atque instituto nimis abhorret. Non igitur ista tanquam antiquitùs à Deo revelata, Ecclesia definire potest; non igitur supranaturali Fide credenda sunt certa.

Alterum argumentum nobis experientia suppeditabit. Omni periculo errandi Ecclesia caret, & nunquam reipsa erravit, cùm de dogmatis aut factis definiendis agitur, quæ sibi divinitùs revelata innotuêre. In iis autem factis, quæ Apostolorum ætatem subsecuta sunt, aut per Traditionem à Christo atque Apostolis nunciata fuisse non constat, Ecclesia, & summi Pontifices falli possunt, & reipsa quandoque errârunt. Consequens ergo est, Ecclesiæ & successoribus Petri, non eam quoque à Christo adjunctam fuisse prærogativam, ut ejusmodi facta decernere possent, non secùs ac fidei dogmata, certissimo calculo. Quocirca solemnis Apostolicæ Sedis regula est, Patrum ac Theologorum consensu firmata: omnia, quæ in Conciliis etiam Generalibus geruntur, exceptis fidei causis, retractari posse. Et hùc referenda sunt Sancti Augustini verba Lib. 2. cap. 3. de Bapt. contra Donatistas à nobis superiùs expensa, quibus innuitur, ipsa Generalium Synodorum decreta sæpè à sequentibus emendari, dum aut experientiâ, aut novis documentis aliquid innotescit, quod anteà latuerat. Deinde, licèt hujus generis sententiæ ac judicia mutationi obnoxia sint, atque emendationi: id tamen vitio, aut dedecori verti non posse Ecclesiæ, sive Religioni, cùm ea tantùm firma ac immmobilia fore Christus pollicitus fuerit, quæ ad doctrinam, & ad facta à se, vel suo jussu revelata spectant. Stetit hucusque in Ecclesia, & nunquam vacillabit hujusmodi doctrina, & factorum revelatio. Si in

in aliis à veritate declinabitur, erit hoc hominum infirmitati tribuendum, non Christo, qui sua promissa æternùm & fideliter implet.

Age ergo, nonnulla in hanc rem proferamus exempla, cùm & plura, & illustria, & obvia sint passim. Primò in judicandis personis ità se Apostolica Sedes, & Concilia, & Catholici semper gessêre, ut judicia sua non arbitrarentur, aut esse vellent paria auctoritati atque immobilitati divini Verbi. Nam & ea ad incudem rursus revocari, atque emendari siverunt, & melioribus documentis allatis in diversas à prioribus abiêre sententias. Paulus Samosatenus in primo Antiocheno Concilio absolutus, in altero damnatus est. Arius ipse & Ariani, post eorum damnationem à Nicæno Concilio promulgatam, innocentes quodammodo declarati sunt, & in communionem restituti, id tolerante Ecclesiâ. Innocentiam Athanasii, & Marcelli Ancyrani, Julius Romanus Pontifex, & Sardicense Concilium statuerant; eorum tamen causas iterum expendi, Patres, summíque etiam Pontifices passi sunt. Marcellum reum esse atque hæreticum illustres viri posteà contenderunt, & in primis Basilius Magnus. Neque minus celebris fuit Cæciliani Carthaginensis Episcopi causa. Lis eidem contra accusatores Donatistas adjudicata fuerat in Romano Concilio, præsidente Melchiade. Obtinuerunt victæ partis querimoniæ, & accusationes, ut in amplissimo Arelatensi Concilio rursus audirentur, & quanquam pari successu pro Cæciliano pronuntiatum & ibi fuerit, adhuc tamen non recusârunt Africani Patres, ut eadem causa denuò Carthagine pertractaretur, damnaturi vel post mortem Cæcilianum, si crimina opposita vera deprehenderentur. Cur non & memorem Zosimi Romani Pontificis acta, qui à Pelagio Hæresiarcha circumventus, in ipsius auxilium, & pro illius innocentia, ad Africanos Episcopos rescripsit? Theodoretum, Ibam, Theodorum Mopsuestenum, Gothescalchum, aliósque celebres viros in quibusdam Conciliis damnatos, in aliis absolutos legimus, ut jam patere possit, Concilia & Ecclesiam in hujusmodi factis definiendis neque imperare velle, neque exigere posse certissimum à nobis Fidei divinæ assensum.

Secundò, immunia ab errore non sunt Concilia, licèt Oecumenica, in auctoribus Librorum dignoscendis. Certè per multa sæcula ne dubitatum quidem est, quin Dionysio Areopagitæ Apostolorum æquali tribuendi essent Libri, qui sub ejus nomine circumferuntur. Nostrâ tamen ac

Patrum ætate usus Critices restauratus, si non omnibus literarum Professoribus, saltem omnibus viris emunctæ naris persuasit, eos quidem libros plurimi faciendos, sed tantam antiquitatem non redolere, quanta hucusque vulgò tributa ipsis fuit. Illustriores etiam majorique in pretio apud Latinos fuêre plurimæ Clementis, aliorúmque Romanorum Pontificum ad Siritium usque Epistolæ. Sed ità rudium sæculorum persuasio proximè præteritis temporibus profligata fuit, ut Isidorus Mercator, sive Peccator, nulli ampliùs imponat, & nemo sit cordatus, cui scripta illa supposititia non videantur. Idem dicendum de quamplurimis aliis Libris, aut suppositis, aut incautè tributis Ignatio, Athanasio, Augustino, Hieronymo, aliísque Patribus; & tamen hujusmodi Libros non provincialia tantùm, sed ipsa quoque Oecumenica Concilia, & septimum præsertim habitum Nicææ, Pontifices Maximi, & innumeri Scriptores tanquam legitima eorum Patrum monumenta olim adhibuêre.

Tertiò, in sanctorum hominum gestis, reliquiis atque miraculis recensendis, sive proponendis, plus quàm humanam fidem Catholica Ecclesia exposcere non potest. Quæ enim monstra, quæso, non irrepsêre in veterum Historias? Quæ conficta non fuêre aut ab improbis, aut à piis impostoribus, ut sanctis Martyribus, Confessoribus, aliisque Religionis Christianæ illustribus Athletis major veneratio & fama apud posteros quæreretur? Inauditi etiam anteà Cœlites Ecclesiasticis Diptychis inscripti fuêre. Simeonis Metaphrastis spissum opus legere juvat, fabulis uberrimè refertum. Neque iis carent Gregorii Turonensis, Gregorii Magni, Vincentii Bellovacensis, Antonini, aliorúmq; Hagiographorum volumina. Nam quò magis ignorantia & literarum oblivio obtinere inter Christianos cœpit, aut eò securior facta est impostorum audacia, aut minus cauta aliorum credulitas. A quorum erroribus cùm satis sibi non caverint piissimi alioquin & celebres viri, factum est, ut in ipsa Templa, in ipsas ad populum conciones, in precum libros, in Romanorum Pontificum Epistolas, penetrârint nonnunquam hujusmodi commenta. Et quidem à doctis Viris, & à Baronio præcipuè, multum operæ collocatum est in purgandis Historiis, Martyrologiis, & Breviariis ab ista fœce. Sed quæ in immensum excreverat, nondum prorsus expugnari se passa est, & modò temeritas absit, modestúsque Critices usus in consilium advocetur, nostris futurísque ingeniis erit hîc, in quo se utiliter adhuc exerceant.

Deni-

Denique in cæteris capitibus Historiæ Ecclesiasticæ à Spiritu sancto non revelatæ, se ab erroris periculo divinitùs immunem Ecclesia Catholica nondum censuit. Diutissimè illa opinio interChristianos invaluit,non sinè divino prodigio à XXX. Interpretibus sacras Scripturas in Græcam Linguam fuisse conversas.Unus subinde Hieronimus omnium ferè antiquorum Patrum hac de re sententiam ità infirmavit, ut ab illa jam plerique prorsus discesserint, aut saltem de hujusmodi facto dubitandum consentiant. Ad hæc celeberrima olim fuêre, & ab que hæsitatione ubique excipiebantur, quæ de S. Jacobi in Hispaniam adventu, de sancti Dionysii Areopagitæ Episcopatu in Galliis,de gestis Martialis Lemovicensis, aliorúmque Apostolorum & Martyrum,qui primi varias gentes Christi doctrinâ imbuerant, confidentissimè narrabantur. Nemo dubitabat de splendidis tot Ecclesiarum,aut Religiosorum Ordinum originibus; de Lepra, Baptismo, & Donatione Constantini, de Icunculis Beato Lucæ adscriptis, de tot sanctæ Ursulæ in Martyrio sociabus, de Verònica, de Marcellini Romani Pontificis lapsu, & Sinuessano Concilio, aliisque id genus innumeris. At ista nunc falsi coarguuntur à doctissimis viris, aut saltem non ea esse exploratum est, quibus tam facilè sit fides adjungenda, cùm Historici præstantiores,& veneranda antiquitas,& temporum series iisdem sive apertè sive tacitè adversentur.

Restat igitur, ut ex istis, tum rationibus, tum exemplis colligamus, immutabiles non esse, neque esse divinâ fide certissimas de factis non revelatis in Ecclesiastica Historia sententias. Neque hisce factis eam, quâ suapte naturâ carent, divinam auctoritatem, & inconcussam certitudinem communicare possunt vel Romani Antistites per sua diplomata, atque edicta, vel Synodi Oecumenicæ per sua decreta, vel quisquam alius quamvis doctrinâ, veracitate, ac pietate conspicuus. Quocirca non Hæreticis illico accensendus non infamiâ, non pœnis justissimè ab Ecclesia in illos constitutis, qui fidei dogmata negant, aut à fide vera deficiunt,quisquam erit mulctandus, quòd hujusmodi narrationibus eamdem ipsam fidem præbere nescit, sive etiam recuset, quam præbet, & omnes novimus esse præbendum, narrationibus cœlo auctore traditis.

CAPUT XVII.

Ut aliquod factum fide supernaturali credendum statuatur, quæ conditiones requirantur. Revelationes quarumdam sanctarum mulierum ad fidem non spectant: Neque Canonizatio Sanctorum. Traditio necessaria, ut aliquod factum tanquam pertinens ad fidem decernatur. An Immaculatam Deiparæ Conceptionem statuere possit Ecclesia.

UT autem, quæ sint Ecclesiæ, quæ ingeniorum jura, cùm de factis historicis agitur, manifestiùs innotescat, dicendum nobis videtur, duas conditiones planè exigi ad certam eorum definitionem. Sinè istis neque à nobis efflagitare Ecclesia poterit, neque nos adhibere supranaturalem fidem debebimus. Altera est, ut quæ definienda sunt ab Ecclesia, sive jam definita videntur, Christus revelare potuerit, sive, ut melius dicam, voluerit, aut ab Apostolis, dum in vivis erant, tanquam à Christo & Spiritu Sancto accepta, potuerint tradi & nuntiari populis, ejusdem Spiritûs Sancti jussu. Altera est, ut liqueat, quæ ità à Christo revelari, & ab Apostolis tradi potuêre, reipsa revelata, aut ab Apostolis tradita fuisse: quod liquere non potest, nisi eorum legitima Traditio habeatur in Ecclesia Dei. Utraque conditio necessaria est. Nam si aliquod factum à Deo non revelatum adjungere liceret fidei dogmatibus, jam Christianæ Religionis doctrina novum quotidie incrementum acciperet, & novi indies fidei articuli creari possent: quod certè inter Catholicæ Ecclesiæ homines nemo licere arbitratur, & à veræ Ecclesiæ dogmate abhorrere omnes fatentur. Deinde, etiamsi à Christo atque ab Apostolis revelari facta potuerint, non continuò revelata fuisse constat. Ac proinde si desideretur eorum Traditio in Patrum monumentis; si ipsa Traditio Antiquitatis suffragio non comprobetur, immo si improbetur; aut si tempus certum assignari possit, quo ejusmodi facta anteà inaudita cœpta sint venditari: quis ad auctores Apostolos talia referat? quis ipsis eamdem ac Evangeliis fidem habeat, habendámve putet? De Christi atque Apostolorum gestis præter ea, quæ in

in Canonicis Scripturis continentur, & ex antiquissima ac germana Traditione accepimus, quamplurima alia olim ferebantur. Evangelia quoque alia, & alii Apostolorum Actus emersêre antiquitùs. Quibus tamen quippe constanti ac legitimâ Traditione carentibus, aut ademit, aut nunquam addidit fidem Ecclesia vera.

Quæ cùm ita sint: Primò, intelligimus, quascumque revelationes de Servatoris nostri, aut Deiparæ Virginis, aut Apostolorum gestis, aut etiam de quibusdam dogmatis, accidisse legimus, postquam vivere desierunt Apostoli, nunquam in censum divinæ doctrinæ referendos esse. Nonnullas quidem Revelationes, & Prophetias fidelibus interdum à Deo concedi potuisse post Apostolos, & adhuc posse, apud nos doctrina fidei est; eóque referri possunt verba Joëlis 2.28. à sancto Petro citata in Actis Apostolorum 2.17. *Post hac effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ; senes vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri visiones videbunt.* Multas etiam ex his revelationibus, visionibus, ac prophetiis, exacto jam Apostolorum ævo, contingisse narrant sancti ac probatissimi Patres, eásque experientiâ non inanes, non confictas subinde testata fuit. Verùm eas ad facta duntaxat peculiaria, & ad singulorum fidelium utilitatem ac solatium, non autem ad generalem Ecclesiam, neque ad certam dogmatum fidem pertinere constat. Veræ esse possunt; certæ penitùs, & Ecclesiæ Dei necessariæ esse non possunt. Idcircò, etsi revelationes quarumdam sanctarum mulierum, Brigittæ, Catharinæ Bononiensis, & Catharinæ Senensis, Angelæ Fulginatis, Hildegardis, Gertrudis, & aliarum aut laudaverit, aut toleraverit Ecclesia: nemo tamen Theologiæ melioris conscius, hucúsque fuit, qui certitudinem Fidei Catholicæ ipsis additam fuisse autumâvit, immo non affirmârit, Concilia & Ecclesiam universam auctoritate carere similia decernendi, tanquam indubitata & certissima dogmata Christiano populo credenda. Neque alia de causa damnati olim Cataphryges, & Montanistæ, quàm quòd novas de tribus Quadragesimis celebrandis, de secundis Nuptiis abdicandis, de pace majorum criminum reis deneganda, aliísque de rebus revelationes instar necessarii dogmatis proponerent. Quare deinceps Cataphrygum nomine à sanctis Patribus ii notati fuêre, qui novas, non de aliquo peculiari facto (hoc enim cœlitus contingere posse, & quandoq; contigisse, exploratum habemus) sed de aliquo

 dog-

dogmate revelationes inducerent. Quæ verò visiones ac revelationes de Christi ac Deiparæ gestis, dum in vivis essent, circumferuntur, ideo toleratæ, quòd nihil sacris Scripturis ac Traditioni antiquissimæ contrarium per eas adferebatur. Cæterum, ab iis in sacram doctrinam invehendis, atque adhibendis, perpetuò abstinuere sapientissimi Pontifices, ac sancti Patres; atque Scriptores eximii, qui etiam revelationes veras à falsis difficilè distingui posse aiunt, & longe ab ea opinione fuerunt, ut id genus facta sine dubitatione accipienda crederent. Eam in rem omnium præcipue legendus magnus Ecclesiæ & Universitatis Parisiensis Cancellarius Joannes Gerson.

Secundò, ad Ecclesiam, ad Generalia Concilia, ad Apostolicam Sedem pertinet, in sanctorum Canonem referre homines consummatæ sanctitatis gloriâ, dum viverent, illustres & post mortem miraculis claros. Disciplinæ leges eorum cultum ita indicere possunt, & ad universam Ecclesiam extendere, ut non solùm pium ac laudabile sit, hujusmodi sanctos invocare, & sibi adsciscere patronos apud Deum, sed etiam impietatem sapiat eorum cultum improbare, atque contemnere. Quare à suspicione Hæresis ille non absit, atque intolerandam, & pœnis dignam temeritatem ac impudentiam præ se ferat, qui rite Cœlitum Catalogo adscriptos explodat, & in iis, ut aiunt, canonizandis Ecclesiam reipsa, & Romanum Pontificem errasse dicat. Suspicionem Hæresis memoravi, non autem Hæresim formalem; quippe non video qui conciliari possit cum certissimis regulis hactenus traditis eorum sententia, qui firmissimo assensu, divináque fide credendum censent, Ecclesiam aut Romanos Pontifices talia decernentes falli nunquam posse. Videant ipsi, an non inde sequatur, novas revelationes, nova de factis dogmata in Ecclesiam induci: quod abhorrere à Catholica doctrina & ipsi non negant. Nam quæ argumenta pro sua opinione producunt, aut nihil, nimium in ista quæstione probare, facile cognitu est. Sunt verba Christi (aiunt nonnulli) apud sanctum Joannem XVI. *Cùm venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Verùm non omnem procul dubio veritatem à divino Spiritu nobis revelandam, ex omnium interpretatione perspectum est; sed omnem tantummodo veritatem, quæ ad salutem hominum, & ad veræ fidei atque Ecclesiæ Catholicæ integritatem conservationémque necessaria sit quomodo verò dicamus, necessarium hominibus, fidei, & Ecclesiæ

esse cultum novi alicujus sancti, fidémque de illius beatitate cœlesti? Utile est, non necessarium, ista habere, ista scire. Innumeræ aliæ veritates sunt, quas novisse in utilitatem Christianorum cederet; & illas tamen certò decernere, nunquam sibi tribuit, aut tribuere potest Ecclesia. Neque verò, etiamsi in re tanti ponderis ab errandi periculo immunes non credantur Synodi universales, & Romani Pontifices, ejusmodi inde consequuntur incommoda, ut oporteat inauditam antiquitùs opinionem amplecti.

Attamen inquiunt aliqui, ludibrio exponeretur Ecclesia sancta Dei, atque à Spiritibus tartareis irrideretur, si quos perpetuò in inferis cruciandos, tanquam sanctos in terris colendos proponeret. Adhæc absurdus error foret, eorum poscere patrocinium in cœlis, qui Deum iratum experirentur in inferis. Quæ tamen omnium illud solum suadent, Romanos Pontifices, & Ecclesiam, nulli diligentiæ parcere debere, quo fiat, ut Beatorum albo tantummodo inscribantur homines absoluta pietate & sanctitate, & miraculorum gratia verè conspicui, dimissis reliquis dubiæ sanctitatis. Ceterùm si in his contingeret error, (quem certe, modò rite peracta sit Canonizatio. contigisse nemo unquam ostendet, & contingere posse difficilimum putamus) nihil probi in Ecclesiam, aut in Romanum Pontificem recideret, cùm sacrorum Pastonum cœlestis prærogativa sita sit in immunitate non ab omnibus erroribus, sed ab erroribus in doctrina Christi, & in factis per Apostolorum calamum aut vocem traditis, Ecclesiam in aliis falli posse jam vidimus sine dedecore suo, sine fidei detrimento. Quis autem nescit, tot Sanctorum Reliquias publico donari cultu, & Romanorum Pontificum, aliorúmque Episcoporum, & interdum etiam antiquitatis diuturnæ auctoritate probari: quas tamen qui certo fidei divinæ assensu credendas esse affirmet germana eorumdem Sanctorum Lipsana, plene à veritate absit. Præterea neque privatæ Ecclesiæ, neq; Ecclesia universa in tot Sanctis recipiendis, quorum nomia nunc in Martyrologiis occurrunt, eam adhibuere diligentiam, quæ nunc Romæ adhibetur, ut de eorum sanctitate constet. Et tamen hi palàm coluntur, neque inde suspicamur grave malum in Ecclesiam effluere. Exempli causa licuit Ravennatibus, Mediolanensibus, Parisiensibus, Lugdunensibus suos colere aut Episcopos, aut Cives sanctos, cùm tamen Ecclesia universa, aut Romanus Pontifex nondum de certa

eorum beatitudine judicâsset. Nunc etiam cuicumque licet numerum ingentem Sanctorum colere in Romano Martyrologio descriptorum, quanquam non præcesserit Canonizatio solemnis. Sanctam quoque feminam Veronicam, Virginum S. Ursulæ, Sociarum undecim millia, aliósque hujusmodi Sanctos Ecclesia olim toleravit, & adhuc tolerat, tametsi an unquam fuerint, nunc doctissimi viri non injuriâ dubitent, & de aliis nonnullis dubitare licitum putent. Similiter neque ad fidem spectat, in singulis Hostiis, quas adorandas populo Sacerdotes exhibent, contineri vivum Christi Corpus, & Sanguinem. Errores igitur, & incommoda ex his potuerunt, & possunt adhuc accidere. At non ea sunt, ut eorum causâ fœdari, aut deficere Religio vera, aut rugas inde contrahere possit. Isti sunt, ut Scholarum vocabulo utar, errores materiales, cavendi quantùm fieri potest, sed nullum animabus periculum, nullam veræ Ecclesiæ infamiam creantes. Orationes autem nostræ, cultúsque noster, vel cùm rogamus, atque veneramur quempiam, quem cœlitem putamus, semper ad ipsum Deum feruntur in quo rogando, atque colendo fieri non potest, ut fides aberret. Quamobrem, si & in Sanctorum Canonizationem ejúsmodi materiales errores illaberentur, nihil mirum foret. Sed tamen ritus iste ab Apostolica Sede eo nunc peragitur accurato diligentíque studio, ut piè credendum sit, nullum ea in re errori locum fuisse, aut deinceps futurum. Non necessariò igitur, sed tamen *piè credendum est*, ut inquit S. Thomas, quodlibet. Lib. 9. art. 16. *quod nec etiam in his judicium Ecclesiæ errare possit*. Hæc nobis æquissima, hæc pia videtur sententia, & in hac ipsemet Sixtus IV. fuisse videtur, dum catalogo Sanctorum adscripsit B. Bonaventuram; inquit enim in Bulla: *Confidentes, quod in hac Canonizatione non permittat Nos Deus errare*. Altera sententia quibus firmis rationibus, quibus Scripturæ & Patrum suffragiis fulciatur, nondum invenimus, & potissimùm si verum est quod ab aliis didici, nempè exstare in antiquo Ceremoniali Romano Lib. 1. Sect. 6. Cap. 2. formulam Canonizationis, in qua protestabatur olim summus Pontifex, se *per actum Canonizationis non intendere aliquid facere, quod sit contra fidem, aut Ecclesiam Catholicam sive honorem Dei*.

Tertiò, verum quidem est, certo & minimè fallaci Ecclesiæ decreto sanciri posse nonnulla, quæ ante Apostolorum mortem evenêre, cùm ista revelari à Christo, aut

Spiritûs

Spiritûs sancti jussu ab Apostolis tradi potuerint. Sed tum sine errore id fieri continget, si de factis agatur, quæ ad Historiam Christi & Religionis intimè spectent, & ad Ecclesiæ ædificationem conducant. Non enim veri videtur similè, Christum ejúsque discipulos inutilia revelâsse, seu tradidisse pósteris, & Spiritum sanctum suæ Sponsæ adfuturum, ne in hisce supervacaneis erret. Deinde necessum est, ut ejusmodi factis constans antiqua, & legitima Traditio adstipuletur. Id quoque exigitur in dogmatis sanciendis, quanquam ista unum ex altero sæpè necessariò pendeant; quantò ergo magis id exigatur in factis, quæ contingere vel non contingere æquè potuerunt, & reverà contigisse non aliunde haberi, quàm ex Historiâ ac Traditione potest? Illa porrò legitima satis, & germana antiquissimæ rei Traditio minimè appellanda est, cùm post secula multa à Christo nato res quæpiam narrari cœpta est, totâ antiquitate silente, Patribúsque, & Historicis omnibus ante illud tempus nullam ejus rei mentionem, vel cùm possent, ac deberent, facientibus. Augebit etiam falsi suspicionem, si primus ejus narrationis Auctor aut Græculus fuerit, aut alius quisquam rudium temporum Historicus, aut ineptus aliquis Scriptor, à quo hominum genere, utpote omni Critices præsidio sæpè destituto, tam facilè plerumque fabulæ & nugæ, quàm ipsa vera adoptantur.

Quare, etiamsi non pauca vulgò ferantur de Apostolorum peregrinationibus, & obitu, de parentibus Deiparæ, de Marthæ ac Mariæ Magdalenæ post Salvatoris mortem gestis, de multis pertinentibus ad tres Magos ad adorandum Christum infantem olim profectos, & alia hujusmodi, quæ Apostolorum Traditione contineri poterant: quandoquidem tamen antiqua & probata non adferuntur hujus Traditionis monimenta, immo in ipsorum narratione fabularum vestigia sublucent: idonea Ecclesiæ fundamenta non suppetunt, ut ista sinè erroris periculo vera statuere possit. Multa etiam sunt, quæ definire non debeat. Atque hìc fortè peti potest, an jus sit Ecclesiæ decernendi tanquam fidei dogma, beatissimam Christi Matrem sinè macula originali fuisse conceptam. Tale jus ipsi esse, absque hæsitatione affirmandum est, si aut per legitimam argumentationem ea Virginis prærogativa è divinis Scripturis deduci, aut ex probatissimâ & constanti, & antiquâ Traditione Patrum comprobari possit, neque enim quisquam in Theologia peritus firmissimū decretum

inniti posse arbitretur privatis quibusdam revelationibus, aut apocryphis Patrum scriptis, aut iis tantummodo argumentis, quæ à congruitate appellantur. Ità rectissimè ab Ecclesia contra Helvidium & Jovinianum quarto vulgaris Æræ seculo constitutum est, pertinere ad fidei Catholicæ dogmata perpetuam ejusdem Deiparæ virginitatem, quam etsi divinæ Scripturæ aperte non affirmarent, vetustissima tamen totius Ecclesiæ Traditio ab Apostolis usque derivata certam faciebat. Ubi ergo par Traditionis Apostolicæ auctoritas adsit, & non potius stent contra plurimi Patrum: dubium nullum est, quin decreto divinitùs certo stabiliri possit immaculata Virginis Conceptio, uti etiam quæ nondum satis certa de ipsius morte sive assumptione in cœlum feruntur; cùm utraque interim sit quidem Pietatis, sed non necessitatis, credere vera.

Sed jam dicat aliquis: Si certa non sunt Ecclesiæ de tot factis judicia, & error intercedere potest: ergo liberum nobis erit iis, dum talia proponunt, vel addere, vel demere fidem, credere, & non credere, & omnia quæ à Deo revelata fuisse non constat, in dubium revocare. Id si facere impune & jure possumus, quæ Historiæ Ecclesiasticæ pars à temerariis ingeniis jam sibi non timeat? Immo quid non timeat ipsa Religio? Nam facta quædam ostendere est, quæ quanquam à Deo revelata fuisse non appareat, attamen certa credenda sunt, atque creduntur, quorum unum præcipuè est, *verum esse Petri Successorem Clementem XI.* qui tanta cum sui gloria, & christiani gregis utilitate in Romana Cathedra nunc sedet. Id si negare fas est, quî etiam fas non erit negare, & tanquam dubia rejicere, quæ ab ipso Pontifice in fidei & morum doctrina sanciuntur? Fac etiam, certò non constare, quænam Generalia Concilia legitima sint: eorum de fide Constitutiones illico nutent oportebit, neque credendæ erunt erroris prorsus expertes. Alia deinde incommoda consequentur, quæ totam Christianæ Religionis certitudinem, & Ecclesiæ regimen brevi susque deque vertant. Et hæc quidem maximi momenti obstacula sunt, in quibus removendis operæ pretium est diligentem ponere curam. Ita siquidem omnium sententiarum, sed earum in primis, quæ ad Religionem spectant, temperanda est tractatio, ut extrema utrinque posita sedulò evitentur. Hanc autem gravissimam simul & difficilimam Quæstionem Capiti sequenti reservatam volumus.

CAPUT

CAPUT XVIII.

An immediatè, an potiùs mediatè ad fidem referendum sit credere, hunc vel illum esse Romanum Pontificem. Etiamsi ponas, hoc, & alia hujusmodi facta non esse credenda fide supranaturali, hæc tamen fides debetur decretis Conciliorum, & Apostolicæ Sedis in materia fidei & morum ab Ecclesia receptis. Evidentia Naturalis & Moralis in his casibus sufficit, & nos credere, ac obtemperare cogit. Quàm temerarium, & pœnâ dignum revocare in dubium ejus generis effata.

A Non paucis annis recentiorum Theologorum ingenia exercet ea Quæstio, num ad fidem spectet hæc propositio: *Hic aut ille est verus Romanus Pontifex.* De illa altum silentium apud Patres, & antiquiores Theologos. Sunt qui immediatè, sunt etiam qui tantummodo mediatè fidei divinæ assensu credendam censeant. Neutram sententiam hucusque Ecclesia, aut Apostolica Sedes suo calculo firmavit. Quare fas erit nobis quæstionem adhuc incertam versare, quod tamen præstabimus eâ animi reverentiâ, quæ tam arduis & delicatis rebus debetur, ità ut Apostolicæ Sedi non hæc tantùm, sed omnia nostra humili obsequio subjiciamus, nullam aliam tueri sententiam paratì, quàm quæ illi placuerit, & ideo ausi argumentum istud pertractare liberiori stylo, quòd Roma nondum suam hìc aperuerit mentem; & alioquin eam Pontificibus maximis esse mentem sciamus, ut in omnibus veritas vincat.

Dicimus igitur, multis Recentiorum videri immediatè pertinere ad fidem effatum istud: *Hic aut ille homo* (verbi gratiâ Clemens XI.) *verus est Pontifex Romanus.* Eáque solet adferri potissima ratio: videlicet, enuntiationem particularem contineri in universali; & cùm universalem Deus revelârit, particularem quoque à Deo revelatam fuisse. Ut enim omnes in Adam peccavisse fides nos docet, atque in hoc effato revelatum quoque exempli causâ fuit *Salomonem peccâsse in Adam*; ità est in isto universali effato toti Ecclesiæ revelato: *Omnis homo ritè electus ab Ecclesia in Successorem Petri est verus Pontifex Romanus*, censendum

est revelatum & illud particulare: *Hic aut ille est verus Pontifex Romanus.* Qua in re nemo non videt, quantæ curæ sit omnibus, ut hinc nova aliqua Dei revelatio excludatur, benè siquidem perspecta quilibet Catholicorum habet intoleranda incommoda, quæ sequerentur, si quidquam ad vetus doctrinæ depositum adjungi aliquando posse credatur, quod non revelârit Deus, antequam utriusque Fœderis Libri concluderentur morte Apostolorum.

Huic tamen sententiæ, impedire quædam possunt, ne assentiamur. Nam primò constare evidentiùs deberet, ad fidem spectare, hoc est à Deo revelatum fuisse, integrum universale effatum: *Omnis homo ritè electus ab Ecclesia in Successorem Petri est verus Pontifex Romanus.* Quale certè hìc legitur, extra controversiam esse non potest. Ecquando enim aut in Scripturis sacris, aut per Traditionem revelatum est, ab Ecclesia eligi, aut eligendos esse Petri Successores? Imò Electores, & plerosque istius electionis ritus, ipsi Romani Pontifices pro sua prudentia ac arbitrio, & pro temporum opportunitate statuerunt, suo jure, suâ auctoritate usi. Hisce ritibus non servatis, & desideratis conditionibus quibusdam à jure positivo præscriptis, electio interdum inanis evadit.

Secundò, constare evidentiùs deberet, quomodo in illo universali effato, quod revelâsse Deus dicitur: *Omnis homo ritè electus in Petri successorem est verus Pontifex Romanus*, possit quoque dici revelatum particulare illud: *Hic aut ille est verus Pontifex Romanus.* Nam cùm ista conclusio deduci firmissimè nequeat, nisi ex alio etiam effato, quo plenus conficiatur syllogismus, nempe si dicatur: *Sed hic aut ille ritè fuit electus*; quam propositionem ad fidem pertinere nemo dicit: quomodo quod inde consequitur, pertinebit ad fidem? Certè revelatum non fuit, hunc aut illum fuisse priùs Baptismo sacro regeneratum, sacrísque Ordinibus ritè initiatum, & sinè vi, sinè pretio, sinè iniqua electorum conspiratione electum.

Tertiò, ostendendum foret apertiùs, quomodo nova aliqua dogmatum revelatio non admittatur, si credenda est tanquam à Deo revelata ista propositio: *Hic aut ille est verus Pontifex.* Etenim duplex tantùm revelatio excogitari potest, altera, quæ respicit æternas veritates, & facta Dei & hominum jam consummata, priusquam Apostoli decederent; altera respiciens facta quædam in Ecclesia Dei consummanda, quæ sinè dubio prædici à Spiritu sancto potuêre. Ad priorem revelationis speciem nullatenus referatur

ratur illud effatum. Si ad alteram, oportet, ut Spiritus Sanctus prædixerit, & revelaverit, hunc virum potiùs quàm alterum à sacris Electoribus, ritè, & sinè errore, sinè vitio aliquo esse eligendum; & tunc ex revelatione constabit, hunc, & non alium virum, esse verum Pontificem Romanum. Cùm autem constet, Spiritum Sanctum neque revelâsse olim propheticè, neque nunc revelatione peculiari aperire, hunc potiùs, quàm alium in successorem Petri fuisse electum, aut eligendum: idcirco neque immediatè revelata videtur enunciatio illa (*Hic homo est verus Pontifex Romanus,*) neque ut certa per fidei divinæ assensum immediatè credenda. Ad hæc si ideo ad fidem immediatè spectat istud effatum, quia revelatum fuit in universali effato: in immensum abibit eorum numerus, quæ in posterum immediatè pertinere ad fidem credenda erunt. Cur enim non revelatum quoque dicendum erit, hunc illúmve Sanctum Virum Canoni Beatorum adscriptum, reverà in cœlis regnare? cur non & Archiepiscopum Parisiensem esse verum Episcopum? cur non & singulas hostias populorum adorationi propositas continere verum Christi Corpus? cur non & huic vel illi Regi legitimè electo parendum à subjectis populis? Et innumera alia. Certè hujusmodi effata aliquo universali effato, quod Deus revelavit, & facto moraliter evidenti innituntur, sicuti nullo negotio quisque intelligat; certè & ex his multa credenda sunt populis, ne debita officia negent, & ne graviter peccent. Attamen quis hæc & alia ejusmodi immediatè per fidem credenda pronuntiet, quamvìs universali effato, quo innituntur, sit immediatè supranaturalis assensus adjungendus? Hæc igitur cùm necessariò consequantur, & pendeant à facto, cujus veritatem à cœlo nequaquam edocemur, ne ipsa quidem tam certa reputanda videntur, quam certa nobis futura sunt Evangelica dogmata.

Prætereà celebre est facinus Stephani VII Romani Pontificis, qui Formosum legitimum Romanæ Ecclesiæ Præsulem, ab universa Ecclesia susceptum, (ejus cadavere ignominiâ & flagris affecto) è cathalogo Romanorum Antistitum expunxit; iterúmque Ordinibus sacris, ut initiarentur ab eodem initiati, præcepit: eáque omnia solemnibus Romanæ Synodi votis firmavit. Nemo autem est, qui hìc non legat, falsi arcessitam, & inanem pronuntiatam à Stephano propositionem illam: *Formosus est, aut fuit verus Romanus Pontifex.* Ergo Stephanus aut à fide excidit, & Hæresim è Cathedra proposuit, aut ad fidem immediatè

illa enuntiatio non pertinebat. Primùm nemo veritatis amans, & Pontificiæ dignitatis studiosus dixerit; etenim Stephanus nefario quidem & inaudito sacrilegio Petri Sedem deturpavit, sed *in quæstione facti, non Juris, & malo exemplo non falsâ doctrinâ*, erravit, sicuti ait magnus Cardinalis Bellarminus. Restat igitur, ut à fidei dogmatis illud effatum excludatur, & excludendum quoque sit in posterum. Utcumque tamen capiatur Stephani exemplum, illud certum est, ab aliis Romanis Pontificibus, & ab ipsa Ecclesia, neminem hucusque tanquam Hæreticum fuisse damnatum hac una de causa, quòd credere nollet, aut negare auderet verum Romanum Pontificem hominem quempiam in successorem Petri edictum. Id cernere est in tot Schismatum Historia, quibus afflicta fuit Ecclesia & Cathedra Romana. Quæ autem, quæso, esse causa potuit, cur nunquam ad fidem pertinere hujusmodi crimen, sive errorem, nemo statuerit, & nemo Hæreticis idcirco ob hoc unum fuerit accensitus, cùm tamen ea controversia tot motus animorum exciverit, & toties versata sit in ore & judiciis, tum universæ Ecclesiæ, tum Romanorum Pontificum; & qui negat aliquem ritè electum in Successorem Petri, ipsum quoque neget esse verum Romanum Pontificem? Non alia utique videtur ratio fuisse, quàm quòd ista quæstio ad factum pertinere crederetur, non autem ad dogma, & immediatè ad fidem referri non posse.

Si dicas, ab hac censura ideo solum temperatum, quòd ritè electus nondum ab Ecclesia universa ut talis receptus fuisset: nobis persuadere non facilè id possis, qui novimus tot aliis diris exceptos, tot pœnis damnatos à Pontificibus Maximis Canonicè electis, negantes impugnantésve legitimam eorum electionem. Ut autem aliis & rationibus & exemplis hac in re parcam, sufficere videtur Pauli IV. Pontificis Maximi sententia: *Si ullo unquam tempore apparuerit*, (edicit ille Bullâ XIX. in Bullar. Rom. & hæc priora verba accuratè notanda) *aliquem ante ejus in Romanum Pontificem assumptionem à Fide Catholica deviâsse, aut in aliquam hæresim incidisse, &c. Promotio seu assumptio de eo etiam in concordia & unanimi omnium Cardinalium assensu facta, nulla, irrita, & inanis existat, nec per ipsius Romani Pontificis inthronizationem, aut adorationem, seu ei præstitam ab omnibus obedientiam, & cujusvis temporis in præmissis cursum, convaluisse dici, aut convalescere possit.* Igitur fieri potest, ut quispiam non esse verus Pontifex aliquando appareat, licèt Petri Sedem impleverit, sibíque omnes habuerit obedientes, dum olim Hæ-

resi

resi addictus fuisse deprehendatur. Igitur supranaturalis fidei assensus exigi non potest, quo aliquis credatur verus Romanus Pontifex, etiamsi ab Ecclesia universa receptus fuerit, quando Ecclesiam ipsam ab omni errore immunem in hoc negotio nequaquam arbitratur ipsemet Paulus IV. Atque in ista eadem sententia fuêre antiquiores Theologi, quanquam obiter in ea versati. Progrediamur.

Sed quî certa per fidem credenda erunt Romanorum Pontificum decreta ad dogma pertinentia? quî non liceat eorum sententias contemnere, eorum electionem pro lubito revocare in dubium? quî evitari poterunt sexcenta alia incomoda, si certum aliquem hominem verum Petri successorem credere nunquam jubeamur? Et hæc quidem, fateor, in causa fuêre, cur proximè præterito sæculo Scholastici quidam Theologi efflagitare cœperint imediatum divinæ fidei assensum in ista quæstione, repudiatâ opinione minùs recentium. Nisi ità crederetur, visa est ipsis nutare Ecclesia, & doctrina Catholica, quod tamen antiquiores non extimescebant. Verùm nihil fortasse hinc sibi atq; Ecclesiæ timere debuerunt ingenia pusilla, nihilque hinc sibi ingenia temeraria blandiri. Quanquam enim imediatè ad fidē ista referenda non sint, ea tamen credenda esse dicimus vera ac certa, & stare nihilominus potest dogmatū & decretorum robur, & nihil in legitimos Pontifices audere licet.

Quod ut liqueat, statuimus primò tanquam evidens, Deum revelâsse olim, præter facta & dogmata quædam particularia, universales etiam quasdam regulas atq; sententias, quibus Ecclesia, & singuli homines in posterum regerentur, tum ut credenda crederent, tum ut facienda facerent, & non facienda vitarent. Universales autem illæ Regulæ atq; Sententiæ à Deo revelatæ, ut usu valeant, applicandæ sunt factis quibusdam particularibus non revelatis, idque fit aut à Romanis Pontificibus, aut à Conciliis, aut ab hominibus singulis. Applicationem faciendam tum novimus, cùm evidentia aut naturalis aut moralis nos movet; istáq; evidentia sufficiens causa est, ut meritò aliquid agamus sive credamus, imò ità credere, aut agere sæpè cogit, ut secùs facientes non terrenis tantumodo pœnis, sed etiam æternis sint castigandi. Fides docet ac jubet, colendos esse parentes ac Reges legitimos; at simul non docet, hunc vel illum hominem esse certum parentem, & legitimum Regem nostrum. Attamen quia ex evidentia morali cognoscimus, qui sint isti parentes, & Reges, hujusmodi particulari facto applicare cogimur universale fidei decretum, & hunc

hunc illúmve hominem colere. Non colentes,cùm in terris,tum post mortem,justa pœna manebit. Ad fidem ergo immediatè pertinere non potest hæc enuntiatio: *Iste, vel ille mihi colendus est ut Pater, ut Rex*. Sed num obsequium iis negare idcirco liceat? Apage. Evidentia moralis ità me de peculiari hoc facto certiorem facit, ut sinè gravi culpa atque ignominia debitam illi subtrahere reverentiam non possim, etiamsi revelatio divina de hujusmodi facto desideretur.

Ità & Episcopis nostris,& præcipuè Successoribus Petri, secundùm divina mandata à Christiano grege parendum est,iisque,&potissimùm congregatis in aliquo legitimo Universali Concilio, aut Romano Pontifici aliquod decernenti dogma, cui assentitur Ecclesia universa, credendum est, divinæque fidei assensus huic dogmati accommodandus,prout sanctissimæ Legis instituta præcipiunt.Nam & si revelatum à Deo mihi non fuerit, hunc vel illum esse legitimè electum, verúmque esse Pastorem, aut omnes in hoc illóve Concilio congregatos, veros esse Pastores: negare tamen non possum, præeunte evidentiâ morali, & fidem de ista evidentia nobis faciente suo assensu ipsamet Ecclesiâ,& populi multitudine, quin ii sint legitimi Pastores Ecclesiæ Catholicæ,& quin mihi aliquid credendum in Religionis doctrina proponant. Noluit Deus, tot particularia facta prædicere, aut identidem suâ revelatione aperire.Rationi,& conscientiæ nostræ usum dimisit universalium ab ipso revelatorum, quæ,cùm evidentia poscit,applicaremus particularibus factis.Itaque ista facta conscientiæ nostræ satìs per evidentiam nota certáq; fiunt, ut nulla sit excusatio peccati, si propterea obsequi & credere nolimus Pastoribus nostris.Alioqui,si divinam revelationem ubiq; necessariam putamus; & cùm desideratur,fas est negare fidem salutari doctrinæ,obedientiam præceptis,obsequium Majoribus: jam non Ecclesia solùm, sed universi mundi Respublicæ evertentur; imò nihil credere cogemur, & pejores quàm Academici & Sceptici erimus. Nihil enim est, quod ab aliquo facto minimè revelato aliqua ex parte non pendeat,eíque conjunctum non sit: idq; etiam in Religionis Catholicæ œconomia adverti potest. At propterea à credendo, atque agendo non excusantur homines.

Exempli causâ neque revelatio, neq; Ecclesia certos nos faciunt tot sacrarum Scripturarum editiones typis procuratas per Episcopos singulares aut Doctores orthodoxos purum putum continere verbum Dei, & omnibus carere mendis:

mendis: quæ tamen menda efficere dubium, & immutare etiam divinorum Librorum sensum possunt: Num idcirco nobis licebit fidem negare documentis inibi propositis? Nequaquam. Documenta ipsa divinæ Scripturæ immediatè nobis non solent proponi à Deo, aut à Conciliis universalibus, h.e. aut à veritate ipsa, aut à veritatis custodibus falli nesciis, quos nunquam auribus nostris audivimus, sed quidem à singulis Episcopis, Parochis, aliisque hominibus errori obnoxiis. Num satis id fuerit, ut assensum fidei supranaturalis quisquam neget doctrinæ, per hoc hominum genus propositæ, cùm ipsam doctrinam immediatè audire non possimus à Deo, aut à Conciliis Pastorum non errandi prærogativa donatis? Minimè sanè. Neque certum est divinâ certitudine, hunc illúmve Librum esse fœtus, sive SS. Patrum, sive Episcoporum, non confictos, non interpolatos: idque Ecclesia ipsa ità statuere nequit, ut ad fidem pertineat. Cùm tamen ex his fontibus Traditionem Christianæ doctrinæ educi contingat, quis factum hoc uti minimè certum causari audeat, ne Traditioni ipsi, quæ inde derivatur, toto intellectûs obsequio adsentiatur? Certè qui rem accuratè examinet, inveniat, non Traditionem tantùm, ejúsque monumenta, sed Codices etiam divinæ Scripturæ, quos nunc habemus, certissimíque sumus germanos esse Prophetarum & Apostolorum Libros, à serie factorum quorumdam pendere, quæ nobis per divinam fidem certa non sunt. Præterea nunquam ad fidem spectare poterit, Episcopos, è quibus generale Concilium conflatum fuit, sacro Baptismate, sacris Ordinibus ritè fuisse initiatos, & corde hæresim non confovisse. Quis nihilominus eum ferat, qui Nicæni aut Tridentini Concilii decretis morem gerere, & supranaturalem fidem eorum Canonibus accommodare nolit, adeò levi in medium excusatione prolatâ? Alia id genus persequi non lubet.

Si ergo ista facta non revelata minimè impediunt, aut impedire possunt, quominus Christianæ doctrinæ, Conciliis, & Traditioni firmissimum fidei assensum demus: cur necesse putabimus ad fidem referre enuntiationem illam: *hic aut ille est verus Romanus Pontifex*, quasi liceat obedientiam Romanis Pontificibus, & obsequium negare definitionibus de dogmate ab Ecclesia universa receptis, si ad fidē immediatè non spectet ejusmodi effatum? At, inquiant ii, qui aliter sentiunt, quomodo divinitùs certissima sint, ut non paucorum sententia habet, decreta Rom. Pontificis, nisi divinitùs quoque pro certissimo credendum sit, hunc

 illúmve

illumve esse verum Romanum Pontificem ? Quomodo (nos quoque reponere possumus) per divinam fidem credendum est, hunc aut illum esse verum Pontificem Maximum, nisi per eamdem fidem credatur, hunc aut illum fuisse rite electũ in successorem Petri, & Baptismate, & sacris Ordinibus rite olim donatum, & nunquam cum Hæreticis sensisse; aut etiam post maximum munus adeptum in hæresim non declinasse, quod fieri posse similiter plerique affirmant? Sed his prætermissis, hoc sibi responsum habeant. Necesse est, dogmata fidei certissima credere, atque obtemperare Maximis Pontificibus, quanquã eodem assensu non sit necesse eos credere veros Pontifices Maximos, & certa credere tot alia facta, de quibus nuper egimus. Ut enim dogmata per fidem amplectamur, certáque credamus, sufficit, ut facta illa, & legitima electio Romani Pontificis, nobis per moralem evidentiam innotescant. Conficitur autem argumentum istud *Quidquid à Deo revelatum est, verum certumque est; & quidquid per evidentiam nobis constat ab Ecclesia & à Romano Pontifice cum Ecclesia receptum aut statutum fuisse tanquam revelatum à Deo, certum quoque nobis per fidem divinam futurum est. Sed per evidentiam nobis constat, Ecclesiam, & Romanum Pontificem cum Ecclesia, hoc vel illud dogma recepisse, sive statuisse tanquam revelatum à Deo: Ergo id certum nobis esse debet per divinam fidem.* Et revera cùm jubeamur à Deo credere Christianam Doctrinam, quæ ab ipso revelata, & ab Ecclesia & à Romanis Pontificibus simul cum Ecclesia asserta fuit: cur post tantam assertionis hujusmodi evidentiam ea dogmata credere nolimus? cur adhuc dubitare velimus? cur salutem nostram in periculum adducere non credendo? Sibi neget, si potest, conscientia nostra, Ecclesiam, aut Romanum Rontificem ista recepisse, aut decrevisse. Neget, hunc esse verum Pontificem Romanum, rite electum, rite ablutum baptismatis lavacro, nunquam hæresi addictum; hos vel illos Libros esse germanos sanctorum Patrum fœtus; hoc illudve Concilium è Catholicis Episcopis legitime coactum. Hæc adeo evidenter constant, (quamvis per revelationem divinam non constent) ut jure nemo negare velit ac possit Et qui ista negare, aut in dubium revocare licitum sibi putat, non est cur negare etiam non possit ac velit pleráque alia certissima & evidentia in hoc hominum rerúmq; temporario statu: quod tamen quantum à recta ratione, legibusq; divinis atque humanis abhorreat, non est meum ostendere hominibus ratione utentibus. Regitur hominum

vita

vita variis evidentiæ generibus. Qui eis adversatur, aut demens est, aut temerarius, & pœna dignus, si in re cœcutiat, quæ in publicum malum, aut in Religionis, suæve privatæ salutis perniciem vergat. Hinc abjiciendæ cavillationes, & diverticula, dolo malo, & sine ratione quæsita. Credendum, faciendum, fugiendum est, quod Deus per Ecclesiam nos credere, facere, ac fugere docet, si nobis cordi est æterna vita & conscientiæ quies.

Evidentia autem, ut dixi, alia est naturalis, alia moralis. Utrique interdum id roboris est, ut si aliquod effatum negemus, quod non ex revelatione divina, sed ex evidentia solùm constet, negemus simul aliquod effatum & dogma à Deo revelatum. Posteaquam, exempli gratiâ, evidentia naturalis me certum fecit, hunc aut illum esse hominem: si inficiari velim, ipsum illum peccasse in Adam, non possum, quin simul negem effatum ad fidem pertinens, hoc est omnes homines in Adam peccasse. Aut ergo me delirum, aut impium prodam, si hoc affirmare, illud negare pergam. Hoc patere potest in aliis sexcentis exemplis, tum quod est ad licitè agendum, tum quod est ad necessariò credendum. Igitur qui has evidentes enuntiationes negare audeat, etiamsi non immediatè, mediatè tamen fidei dogmata lædit; ac illud præsentim, quòd Christus peculari providentiâ suam regit Ecclesiam eique non deest in necessariis.

Quod saltem esse extra omnem dubitationis aleam mecum omnes censeant, illud est: Si quis Romanum Pontificem pacifice electum, pacifice regnantem, & ab universa Ecclesia receptum, non credat verum Romanum Pontificem, eique idcirco obsequi & obtemperare nolit justa præcipienti, hac una excusatione fretus, quod non sit certum, ut aiunt, de fide, illum esse verum Romanæ Ecclesiæ Antistitem: homo tam temerarius utpote gravi crimine obstrictus meritò coercendus erit severissimis pœnis, & communione Ecclesiastica privandus. Eadem dicas de legitime habito Concilio. Etenim, quamvis fidei assensu immediate credere legitimum hoc esse Concilium, nullo Ecclesiæ decreto cogamur: cogimur tamen propter manifestas fidei regulas Concilio generali ab Ecclesia recepto morem gerere, & fide divinâ credere dogmata ab eo definita, cùm evidentia simul ita agendum præscribat, & satis conscientiam nostram ab errore tueatur, & ad credendum impellat. Hinc justis castigationibus repressi olim Theologastri quidam fuêre, qui, cùm ab Apostolica Sede damna-

 tum

tum iri præsentirent nonnullas suas absonas à doctrina Christi sententias, sperârunt aut Romano Pontifici terrorem se incussuros, aut frustraturos damnationem, si hanc Thesim evulgarent ac propagarent : *Non est certum de fide, hunc numero Papam esse verum Pontificem Romanum.* Ridendum planè, & perquam temerarium consilium, quo Schismati præludatur, & omnia Ecclesiæ tribunalia eludantur ; quasi aliunde evidenter non constet, qui sint veri Pontifices Rom. & quasi fatendum ipsis quoque non fuisset, hanc unam sufficere evidentiam, ut Romani Pontificis, & Conciliorum decretis atque auctoritati parere deberent, si Catholici esse ac dici vellent.

Alia sunt facta, quæ in Ecclesia Dei constituta fuêre tanquam certa, & constitui adhuc possunt, quibus etsi adjungendus non est supranaturalis fidei assensus (non enim illa referre inter dogmata licet,) nefas tamen sit non amplecti, & non credere vera ; & qui credere sive amplecti recuset, Hæretici cordis suspicionem non levem contra se excitabit, aut saltem severitate legum ad meliorem sententiam pertrahendus erit. Hujusmodi sunt ea omnia, è quibus dogmatum unitas, & conservatio pendere videtur. Exempli causâ, nunquam Ecclesia constituere poterit, tanquam fidei dogma, hos illósve Libros Hieronymo, Augustino, Chrysostomo, aliísque Patribus esse adscribendos. Id nos tamen novimus & credimus evidentiâ edocti, quæ & Aristoteli, & Ciceroni, & Virgilio, aliísque, Libros tribuendos esse edicit. Sublatâ hac evidentiâ, nefas non est de germanis hujusmodi Librorum auctoribus dubitare At qui contra evidentiam fidémque antiquitatis Libros à Patribus conscriptos suscipere & deosculari nollet, compellendus foret, pœnis etiam gravibus, ad opinionem hanc exuendam. Ii siquidem Libri divinæ atque Ecclesiasticæ Traditionis promptuaria sunt, eorúmque veritas & conservatio mirum in modum conducit, Evangelicæ doctrinæ conservandæ atque explicandæ.

Similiter nunquam certissimum de fide, ut ajunt, erit privato cuicumque homini, se absque omni prorsus erroris periculo intelligere verba Librósque Conciliorum & Sanctorum Patrum. Attamen, ubi is evidenter cognoscat, se eorum sensa intellexisse, quousque aliter ab Ecclesia non edoceatur, certam credere debebit doctrinam, quam in iis verbis & Libris communi & constanti calculo assertam contineri cognovit. Tandem inter fidei dogmata nunquam referre licebit, hunc illúmve hominem Hæreticum

esse

esse aut fuisse, puta Arium, Lutherum, Calvinum. Nemo tamen inter Catholicos ità insanit, ut id genus homines, Libris suis, & Ecclesiæ totius consensione damnatos, negare velit, aut credere nolit à fide vera devios, quod sibi per divinam revelationem non constet, eos Catholicæ doctrinæ reverà fuisse adversatos. Id aliunde apertissimè constat, hoc est ex ipsa rerum evidentia. Hujusmodi autem facta ad judicium spectant Ecclesiæ, Maximorúmque Pontificum, & aliorum etiam Episcoporum, nullúmque dubium est, quin iis judicantibus reverentia maxima debeatur. Reverentia, inquam, maxima. & assensus humilis, non autem divina fides. Nam & ista judicia nihil aliud respiciunt, quàm facta à Deo minimè revelata; quare neque per se immutabilia sunt, neque ab omni prorsus erroris periculo immunia.

CAPUT XIX.

In Judiciis Ecclesiasticis tria consideranda, nempe doctrina, persona seu intentio docentis, & voces, seu phrases, quibus doctrina exprimitur. In doctrina damnanda sive probanda, est ab errore immunis Ecclesia; non autem in judiciis de persona. An judicia Ecclesiastica de vocibus & sensibus supranaturalem fidem postulent. Tum solùm postulare videntur, cùm ad fidei doctrinam aut statuendam aut defendendam necessarius est in Ecclesia Spiritûs sancti afflatus, & cùm de Traditione colligenda è Patribus, & de sensibus Canonum, & de versionibus sacræ Scripturæ agitur.

Ne tamen in judiciis Ecclesiasticis, de quibus nuper facta est mentio, suscipiendis atque pensandis fallamur, utilissimum puto animadvertere, distinguenda ibi semper tria esse, nempe *doctrinam, personam docentis, & voces seu verba, quibus doctrina exprimitur.* Sub nomine doctrinæ venit id, quod significatur quibusdam vocibus, verbis, ac phrasibus, istáque doctrina judicari potest sana aut perversa ab Ecclesiasticis judicibus. Quod cùm Ecclesia facit, certum est errorem intercedere non posse, tum quia fieri non potest, ut Ecclesia Dei in dogmate fallatur, & Christi pro-

missa irrita efficiat;tum quia sententiam de re profert, quā à Deo ipso dicit sive in sacrisLiteris,sive per antiquissimam Traditionem.Ideo immutabilia sunt ex institutione Christi,& ex natura sui,quod est ad hanc partem, Ecclesiæ judicia, meritóque à Catholico grege supranaturalis fidei assensum exigunt.

Persona docentis tum judicari dicitur, cùm judicium fertur de mente animóve illius,qui doctrinam quampiam tradidit. Sacrorum judicum & hìc habent locum jura, non ità tamen ut eorum sententia (quod est ad hanc partem) nulli mutationi, nulli errori obnoxia sit. Humano more,humanis legibus,atque successu ista peraguntur. Ut enim vetus habet regula, Ecclesia non judicat de internis. E solis autem externis, quantum fieri potest, interna judicantur.Fieri igitur potest,ut qui prava scripsit,aut pronuntiavit, rectè animo senserit; nam & qui rectè sentiunt, non rectè semper loquuntur, aut disputant, & cor interdum aliud credit, cùm os ex simulatione aliud pronuntiat; sicuti & qui à veritate aberrant, sæpè errorem suum verborum ambiguitate obtegere solent.Prætereà multi ex infirmitate intellectûs in errores labuntur, non ex pertinacia voluntatis; & cum errore suo conjunctam habent debitam erga Ecclesiæ judicia reverentiam, prompti abjurare quidquid noverint ab Ecclesia damnatum, & amplecti quidquid illa constituat. Hi sanè inter certissimos Hæreticos non sunt computandi, quanquam eos utì Hæreticos Ecclesia de externis judicans ritè damnaverit. Quæ autem plena firmitas esse in hoc genere potest Ecclesiasticis judiciis, dum occultam feriunt mutabilémque hominum voluntatem ac mentem, & dum interdum è vivis sublatos anathemate & diris feriunt, nullam suæ mentis rationem reddituros? Neque verò quidquam probri aut periculi in Ecclesiam venit, si hìc erretur. Ad doctrinam Christi, in qua certè statuenda errare nequit Ecclesia, non spectant hujusmodi facta, hoc est, hunc aut illum auctorem privatum ejus erroris esse reum, de quo accusatur aut rectè scripsisse, cùm secùs animo sentiret. Sive hoc ille senserit, quod illi Ecclesia tribuit, sive non senserit, stat semper Catholica doctrina, errorésq; in illo homine confixi nunquam desinunt esse errores, quanquam ab iis fortasse abfuerit ille, quem Ecclesia damnavit.

Nil igitur mirum, si utí quibusdam exemplis suprà ostendimus,hujusmodi judicia iterum institui, & retractari & mutari Ecclesia patiatur. Imò cuicumque modestè curanti,

ranti, ut auctorem quempiam damnatum ab erroribus purget, succensere Ecclesia minimè consuevit; cùm suæ esse pietatis ducat, omnibus filiis suis quocumque tempore locum vindicandæ innocentiæ relinquere, dummodo scandala evitentur, & qui patroni munere funguntur, non sententias auctoribus tributas, & ab Ecclesia proscriptas, tueri, sed auctores tantummodo ab erroribus, quibus inquinati credebantur, liberare contendant. Sic Origenem, Theodoretum, Abailardum, Gothescalchum, Abbatem Joachimum, aliósque, in ipsis etiam Generalibus Conciliis damnatos, sacrilegium non fuit pro viribus tueri. Atque utinam nullum verè Hæreticum unquam habuissemus. Quosdam contrà aut absolutos, aut innocentes proclamatos, re melius compertâ, novis percutere censuris in more fuit. Illustria sunt, & hùc revocari jure possunt Innocentii III. verba in Cap. à nobis de sententia Excommunic. *Judicium Dei veritati, quæ non fallit, nec fallitur, semper innititur; judicium autem Ecclesiæ nonnunquam opinionem sequitur,* (in definitionibus nempe factorum, nam quæ ad dogma & fidem spectant, veritate divinâ jam revelatâ innituntur,) *quam & fallere sæpè contingit & falli. Propter quod contingit interdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus; & qui liber est apud Deum, Ecclesiasticâ sit sententiâ innodatus.* Attamen quamdiu error manifestè in sententiis Judicum non appareat, & quamdiu non constet Judices fuisse deceptos: Ratio poscit, ut inviolata sint & veneranda vel hujusmodi judicia. Quisquis levi de causa & futili aliquâ suspicione ductus ea amplecti nolit, Ecclesiæ, Romanorúmque Pontificum auctoritati sanctissimæ obsistit, & gravi ac justâ castigatione plectendum se præbet. Sunt & ex his definitionibus, quæ immutabiles, certæque evaserunt, non quidem propriè ex Ecclesiæ auctoritate, sed ob nimiam rerum evidentiam, publicámque Hæreticorum pertinaciam, qualem qui in Joanne Hus, Hieronymo Pragensi, Luthero, Calvino, aliísque ejusmodi Ecclesiæ Catholicæ hostibus non videt, mente oculísque cœcutiat, necesse est.

Ad voces venio, verba, phrases, formásque dicendi, quibus uti solent homines ad explicandam doctrinam suam, eámque transferendam de sua in aliorum mentem. Et istas omnino necessarium videtur à doctrina distinguere; nam aut pravo consilio, aut ex ignorãtia possunt homines sub orthodoxis locutionibus perversas celare sententias, & rursus orthodoxas hæreticis vocib. cõvestire. Cognoscere

autem, & judicare, quid sonent voces phrases, formæque dicendi, est cognoscere, quis earum sit significatus, & sensus: qui itidem sensus, cùm sententiam doctrinámve continere & significare possit aut orthodoxam aut hæreticam, pius propterea & sanus, aut impius & pravus sit appareátque ipse quoque, necesse est, nihil consideratâ Scriptoris mente. Quærimus igitur, an Ecclesia decernens, qualis sit, & utrùm Catholicus, an Hæreticus alicujus Libri non divini, sive alicujus dicti, ac propositionis sensus, falli unquam possit, & sitne illius judicio hîc adjungenda supranaturalis fides.

Et quidem gravissimæ rationes occurrunt, quæ hîc etiam divinæ Christi Sponsæ immunitatem ab errore errorísve periculo tribuendam esse admoneant. Illud enim primò constat, Ecclesiæ Pastores, non ex arbitratu cerebróque suo, neque divinando (quod in physicis ac profanis Historiis fieri interdum solet), sed ex Traditione majorum de Scripturarum sensu judicare debere, & Christi doctrinam exponere, atque adeò controversias in dogmate esse dirimendas secundùm ea, quæ jam à Pontificibus Maximis, Conciliis, & sanctis Patribus hucusq; accepimus. Quæ res quanquam confirmatione non egeat, nobis tamen est Vincentii Lirinensis viri gravissimi auctoritate confirmãdâ. *Catholicorum hoc proprium*, inquit ille, *deposita sanctorum Patrum & commissa servare, damnaréque profanas novitates. Ità enim in Concilio Ephesino omnium Patrum una fuit vox, ut quod erat antiquitùs traditum, teneretur; quod adinventum nuper, exploderetur* Superiùs verò Apostoli vocem interpretans, dixerat: *Depositum, id est, quod tibi creditum est, non quod à te inventum; quod accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenii, sed doctrinæ; non privatæ usurpationis, sed traditionis publicæ; rem ad te perductam, non à te perlatam; in qua non auctor esse debes, sed custos; non institutor, sed sectator, non ducens, sed sequens, &c.* Unde autem colligi potest vetus ista neque novitia divinarum Scripturarum interpretatio, & Christianæ Doctrinæ explicatio, nisi è Conciliorum, Romanorum Pontificum, sanctorúmque Patrum monumentis ac Libris? Et rursus quî sine errore colligi poterunt hujusmodi interpretationes; quî novis Canonibus prisca stabiliri doctrina, si falli Ecclesia potest in assequendo sensu Canonum antiquorum, Librorúmq; à Patribus lucubratorum, quî certa erit doctrina, si sensum verborum, sub quibus doctrina latet, sine errandi periculo Ecclesia nequit educere? Immò necesse videtur, non

solùm Librorum & Canonum sensum, sed mentem quoq; & internum Sanctorum Patrum Consilium in iis vocibus ac phrasibus usurpandis, Ecclesia cognoscat atque intelligat. Nam etsi ab errore abessent Ecclesiastici Judices in intelligendo sensu verborum, adhuc dubitandum restaret, num reverà id sancti Patres exprimere voluerint, quod eorum voces ac verba sonant, cùm fieri possit, ut quæ homines animo sentiunt, & per verba apta prodidisse sibi videntur, aliter sonent, ac ipsi velint, aut aliter à lectoribus intelligantur. Ad hæc, nisi certissimum sit Ecclesiæ judicium, dum de verborum sensu judicat, quomodo profanas vocum novitates tutò declinabit? Neque firmo decreto comprobare ipsa potuisset vulgatam, seu Latinam, exempli gratiâ, sacrarum Scripturarum Translationem, & palam edicere, nihil inibi contineri, quod Verbo Dei adversetur, nihil, quod Græco aut Hebræo Archetypo non respondeat. Alia incommoda omitto, aut nunquam, aut vix evitanda, ubi dicamus, intercedere posse errorem in Ecclesiasticis judiciis de sensu Librorum, vocum, & phrasium.

Verùm suis quoq; iisq; molestissimis difficultatibus ejusmodi sententia laborat, affirmans, nulli errori obnoxiâ Ecclesiam, de alienorum Librorum sensibus judicantem. Nam hujusmodi judicia feruntur in facta quædam non revelata, in quibus nulla ab errore immunitas Ecclesiæ Dei promissa fuit. Et ipsam quidem Ecclesiam novimus divinarum Scripturarum interpretem, falli nesciam, à Deo constitutam; reliquorum autem Librorum interpretem pariter certissimam non novimus. Neque porrò ipsamet consuevit divinum assensum hujusmodi judiciis vindicare. Quanquam Honorii I. Romani Pontificis Literæ in Oecumenica Synodo VI. tanquam hæreticis sententiis scatentes proscriptæ fuerint, non defuêre tamen Catholici subinde viri, qui Literas illas ab hujusmodi nota liberare, & Orthodoxas ostendere non dubitârunt. Ista de causa nemo hucusque succensuit, aut diem dixit præstantissimis Scriptoribus Baronio & Bellarmino Honorii Patronis. Nostris autem temporibus quanquam tot animorum seditiones excitârit quinque Propositionum damnatio *in sensu à Jansenio intento*, & postrema hanc in rem habeamus Clementis XI. Pontificis Maximi oracula, nondum tamen sancitum apertè fuit, spectare ad fidem (quod est ad Jansenii sensum) Romanæ Sedis seu Ecclesiæ totius alioqui venerandam sententiam.

 Equi-

Equidem in hoc arduo negotio, uti & in aliis ejusmodi, illud in primis cavendum reor, ne miracula sinè necessitate multiplicentur, h. e. ut tum solum in Ecclesia mirabilem divinùmque afflatum, & supranaturalem opem admittamus, cùm vera necessitas id poscit ad tutelam Catholicæ Doctrinæ, & ad avertendam Religionis perniciem in proponendis dogmatis, & profligandis erroribus. Si ea necessitas abiit, non video, cur sponte velimus excogitare miracula in iis casibus, in quibus se extraordinario auxilio adfuturum esse non est pollicitus divinus Spiritus. Deinde cavendum, ne defensione nostrâ Ecclesiæ ex se fortissimæ noceamus: quod tum fieri posset, si illa ei privilegia tanquam necessaria tribueremus, quæ posteà casus aliquis ei defuisse ostenderet: quâ opinione nostrâ Ecclesiam ipsam ludibrio ac telis inimicorum improvidè atque incautè exponeremus. Quamobrem videndum est, an reverà necessum sit, ut Ecclesia Dei, sicuti in dogmatibus proponendis, & in sacris Scripturis interpretandis, ità & in Librorum non hagiographorum sensu assequendo sit ab omni errandi periculo divinitùs secura. Quid hac in re mihi probabile videatur, afferam, humillimum semper erga sententiam meliorem obsequium præfatus.

Et primò, Ecclesiam, interpretantem verba & sensum Canonum, Librorùmq; à sanctis Patribus conscriptorum, ut sanam inde Christi doctrinam hauriat, distinguere juvat ab eadem Ecclesia interpretante sensa & verba privatorum hominum, ut ea vel absolvat, vel damnet. Secundò, duæ conditiones considerandæ sunt in Oeconomia Christianæ Doctrinæ, quarum altera ad Ecclesiæ Proceres pertinet, altera ad Christi fideles, utraque necessaria; illa, ut Pastores rectè proponant; ista, ut populi rectè credant, & credere debeant dogmata proposita. Prima conditio est, ut tunc solùm se servandos ab omni erroris periculo immunes Ecclesiæ Pastores in proponenda cœlesti doctrina sperare & credere possint, cùm debitam fidem & diligentiam ipsi adhibebunt in colligenda ipsa doctrina è sacris Scripturis, Conciliis, Patribus, aliisque Traditionis Ecclesiasticæ monumentis. Quæ Concilia huic muneri ac debito defuêre, quanquam initio congregata fuerint optimis auspiciis, Conciliabula evasêre, ut de Synodis Ariminensi, Ephesinâ Latrocinii, aliisque exploratum habemus. Quapropter tum Episcopi in Conciliis, tum Pontifices Maximi judicaturi, cùm lis est de dogmate, non pro suo quique ingenio, suisve affectibus, sententiam ferre debent,

sed

sed qualem Traditio diligenter explorata suppeditat. Tum verò diligenter explorata Traditio dicitur, cùm ex Patrum, Theologorum, & Conciliorum documentis, Episcopi evidenter intelligunt, an doctrina quæpiam tradita, an potiùs improbata à Majoribus nostris fuerit. Qua in re evidentia moralis & requiritur, & sufficit, qualem prudentes viri in aliis humanæ vitæ gravissimis negotiis sequuntur, ut aliquid prudentissimè credant, aut non credant Ubi præcessit isthæc evidentia, neque vis, aut pravi affectus intercessêre, ad sententiam Ecclesiasticam certus est gressus; eàque doctrina, quæ tum proponitur, divino assensu à singulis Christi fidelibus credenda est vera, atque germana cœli doctrina. Impletâ enim conditione, quæ ex parte Pastorum exigebatur, sua quoque promissa Christus implet, & adest Petri Successoribus, Conciliisque Generalibus, ne à salutari veritate aberrent.

Altera conditio, Christi fideles respiciens, ea est, ut unusquisque, statim ac sibi perspicuum atque evidens sit, ejusmodi definitionem à legitimè habitis Conciliis summisve Pontificibus idipsum cum universa Ecclesia sentientibus, vel olim, vel recenter, prodiisse, iis fidem adjungere debeat supranaturalem. Evidentia moralis & hìc locum habet, credendíque necessitatem imponit. Nam quoties aliquid à Deo revelatum fuit, ídque per Ecclesiam minimè fallacem constat reverà fuisse à Deo revelatum: cur diutiùs suspendere velimus fidem nostram? Perspectum habemus, credenda esse quæcumque dogmata habet vera Christi Religio. Si cordi nobis est æterna salus, & grave scelus effugere animus est, iis habenda est plena fides, simul ac evidenter innotescit, eadem pro dogmatibus ab Ecclesia proponi, tergiversatione omni, cavillationibúsque submotis. Eodem modo, uti diximus, etiamsi ex revelatione divina notum nobis non sit, Romanos Pontifices, aut singulos Conciliorum Patres legitimè electos, baptismate sacro ablutos, ab omni hæresi alienos fuisse; aut privatos homines, Parochos, & Episcopos, à quibus ἀμέσως ea dogmata Plebi Christianæ tradi solent, aut falli aut fallere non potuisse, atque alia id genus: ab iis tamen dogmatibus credendis abstinere non licet, ubi moraliter evidens sit, à legitimis Pastoribus legitimè propositam fuisse Christi doctrinam. In reliquis humanis negotiis & credimis, & agimus; & nisi agamus, meritò interdum punimur, solâ evidentiâ morali praeeunte, mentémque nostram movente: cur in omnium maximo negotio æter-

æternùm increduli esse, & moras ad credendum nectere velimus? Num omnia suo ore singulis nobis è cœlo revelare debet Deus? num omnem quæstionem per miracula evidentia dirimere? Præcepit ille, ut Ecclesiam audiremus; & qui Apostolos, eorúmque Successores Episcopos audit, Christum audit, ut ipsemet ait Lucæ X. 16. Igitur, ubi conscientiæ nostræ patuit, quid de Christiano Dogmate legitima Romanorum Pontificum & Conciliorum, & Patrum auctoritas decrevit, id fortiter credendum; & nolle credere, aut insani, aut hæretici hominis erit

His positis, si petatur, an Ecclesia falsi possit in intelligendis sensibus & verbis sacrorum Canonum, & sanctorum Patrum: respondemus, ipsam falli non posse, postquã in iis expendendis curam debitam, & sinceritatem adhibuit, & evidentiam moralem secuta est. Quam tamen immunitatem ab omni errore tum solùm tribuimus, cùm de colligenda Traditione cœlestium dogmatum agitur, non autem in aliis rebus & factis neutiquam revelatis Id è Christi promissis necessariò fluit. Nam si Christus Ecclesiam suam à salutari veritate dogmatum nunquam recessuram pollicitus est, uti aperte scimus pollicitum fuisse; & insuper si Dogmatum & Scripturarum vera interpretatio atque definitio haurienda est è sanctorum Patrum, Conciliorúmque præcedentium documentis, uti hauriendam esse constat, necesse est, ut Ecclesiastici judices hujusmodi monumenta eorúmque sensus intelligere sine errore possint, quoties conditionibus sibi impositis rite defuncti fuere. Nam qui doctrinam sanam ac veritatem in Ecclesia sua Christus servet, & quo pacto Pastores tutò ipsam constituant, & ab hæreticis deliramentis tueantur, si errandi periculum subsit, vel post diligens Patrum examen, & evidentiam compertam, & proscriptos seculi affectus?

Peculiare igitur sancti Spiritus auxilium necessariò adesse dicimus Ecclesiæ, dum ejus Pastores monumenta Traditionis fideliter & sedulò consulunt. At illud adesse, aut necessarium esse nequaquam dicere audemus in singulorum Patrum Libris & sensibus examinandis, atque interpretandis, vel cùm Traditio inde hauritur. Spiritus sancti ope, inquam, indigent & donantur Ecclesiæ Magistri, cùm collective è sanctorum Patrum Libris dogmata petunt; non autem id certum, cùm singillatim de unoquóque Patre judicant, ejusque sensa exponunt. Paradoxum id videatur, nam postquam dedimus Conciliis & Ecclesiæ, tanquam necessariam immunitatem ab errore in interpretandis

tandis omnibus, aut plerisque Patribus collectivè sumptis, si rursus in intelligendis singulis falli ii possunt, errori quoque obnoxia sit eorum auctoritas oportet in interpretandis omnibus, aut plerisque Patribus; universalia enim è singularibus constant, & singularium infirmitas in universalia quoque transit.

Attamen mirari desinent, quicumque secum animo volvant certissimum illud Catholicæ Ecclesiæ effatum: nempe singulos sanctos Patres, & singulos privatos Præsules in doctrina Christi explicanda & tradenda, firmum veritatis argumentum præstare non posse; & contrà, omnes, aut plerosque in aliquo dogmate, & in sacrarum Literarum expositione concordes, quod est ad fidem & mores, solidissimum atque divinitùs certum suppeditare veritatis argumentum. Nempe singuli, quanquam summâ veneratione digni, errare tamen potuerunt, cùm peculiari Spiritûs sancti inspiratione singillatim sumptus caruerit in suis conscribendis Libris, & quibusdam phrasibus ac verbis adhibendis. At omnes simul sumpti errare nequaquam potuerunt; Ecclesiam quippe ipsi illi simul constituerant, quam nunquam in errores lapsuram pollicitus est Christus. Deinde non quòd aliquis Vir sanctus hoc illúdve senserit, ejus sententia sufficit ad stabiliendum aliquod Christi dogma, neque uno illius dicto niti Conciliorum judicia debent; sed opus est statuere & credere, quod omnes, aut plerique Patres & rationes, & alia Traditionis legitimæ documenta ad ità credendum impellunt. Quapropter, quamvìs in quibusdam Oecumenicis Conciliis, & plerumq; à dogmaticis & Polemicis Theologis, loca sanctorum Patrum afferuntur in confirmationem sacrorum dogmatum, & Ecclesiasticarum sanctionum; eorum tamen singillatim sumptorum sensus ad fidem non pertinet, neq; divino assensu credendum est, singula ea verba & phrases eum continere sensum, quem Episcopi & Theologi intelligunt. Sed interdum eâ, quâ par est reverentiâ, aliter aliqua interpretari licet, intactâ semper veritate doctrinæ. Id inter Theologos eruditione non minùs, quàm sinceritate conspicuos fieri finit Ecclesia. Et in Oecumenica Synodo VII. ut alias Synodos prætermittam, occurrere ex his nonnulla possunt, utì, exempli gratiâ, minus aptè adhibitus est ad firmandum Imaginum cultum S. Basilii locus, ubi ille de Filio Deo loquitur, perfectâ & integrâ Dei Patris imagine. Nam quod de rationibus jam diximus, de effatis quoq; SS. Patrum dicendum est, quibus dogmata stabiliuntur atque probantur.

Pluri-

Plurimas tum rationes, tum sacrarum Literarum & Patrum sententias, Concilia, & Rom. Pontifices semper habent, & congerunt, cùm dogma quodpiam ritè decernunt. Sunt autem inter istas multæ invictæ, & ab impiit tantùm aut dementibus in controversiam adducendæ; sunt & aliæ probabiles tantùm, & verisimiles, quæ tamen invicem robur sibi dant, & accipiunt; & aliæ quoque interdum possunt animadverti, quæ nihil ad rem propositam faciant.

Ista verò omnia simul conjuncta eam dogmatis ac Traditionis moralem evidentiam præstant, quæ necessaria est, ut Ecclesiastici Judices prudenter & tutò de doctrina credenda sententiam ferant. Qua in re patet, nihil novi à Deo tunc revelari, nullùmq; novum factum divinitùs statui; sed divinam opem tantummodo adesse, ut quod jam ante revelatum fuerat, tunc à Judicibus sinè errore deprehendatur, atque ut ab examine religiosè ac sapienter instituto, & ab evidentia morali, omnis umbra humanæ fallaciæ avertatur, etiamsi ad fidem singula ea facta, singulæ Patrum Interpretationes minimè spectent. Et profectò Dei providentiæ ejúsque promissis, pro Ecclesiæ Catholicæ & doctrinæ veræ incolumitate jam factis, tribuendum necessariò est hujusmodi patrocinium, non autem in omnibus etiam singularibus. Eodem etiam modo ad peculiarem Dei providentiam pertinet, ne omnia sacrarum scripturarum exemplaria, aut omnes sanctorum Patrum libri in mundo pereant, nè omnes Episcopi in Synodis, ne omnes sancti Patres in dogmatis exponendis errent; non autem pertinet, ut singula etiam Scripturarum, aut Patrum exemplaria serventur, atque ut singuli Episcopi, singuli sancti Patres nunquam in doctrina fidei hallucinentur.

Ex alia autem regula, quàm anteà statuimus, certum est, unumquemq; fidelium, simul ac evidenter cognovit, dogma aliquod ab omnibus, aut plerisque Patribus tradi, consentire statim, illúdque amplecti debere, etiamsi nulla Ecclesiæ definitio præcesserit. Si contra conscientiam & intelligentiam suam hìc ille agat, & contraria tueri velit, ac venditare incipiat, facilè se præbebit, aut puniendum aut coërcendum tanquam temerarium. Et nullum quidem solemniter constitutum est Ecclesiæ Catholicæ dogma; quod evidenter anteà non apparuerit in Patrum scriptis, atque in aliis Traditionis Ecclesiasticæ præcedentibus monumentis memoriæ mandatum. Id cernere est in Conciliis Ephesino, Chalcedonensi, Constantinopolitano II. III. & IV. In Lateranensi sub Martino, in Florentino, & cæteris ferè omnibus,

ubi

ubi è Traditione Patrum omnia sanciuntur. Id in Epistolis Maximorum Pontificum, Cœlestini, Leonis, Gelasii, Hormisdæ, Vigilii, Gregorii, Agathonis, & aliorum deinceps. Pelagianam pestem Julianus tuebatur quibusdam pessimè intellectis Patrum locis At Augustinus à se stare, h. e. cum Ecclesia Catholica sentire antiquos Patres in lib. 1 & 2. contra ipsum Julianum accuratissimè demonstrat, & Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Ambrosium, Gregorium Nazianzenum, Basilium, Chrysostomum, Hieronymum suæ sententiæ faventes adfert Sæculis autem proximè præteritis, quibus Socinus, ejúsque gregales, Mysteria vel omnium augustissima in dubium revocârunt, Arminianis subinde à tanta temeritate parum abludentibus, lis intentata est Nicæno Concilio, illiúsque decretis de vera divinitate Verbi credenda, quasi hæc vetustioribus Patribus (si Superis placet) aut ignota, aut etiam improbata fuerit. Verùm ab hujusmodi calumniis ità nunc liberata est Nicæni Concilii fides curâ hominum eruditorum, ac præcipuè Georgii Bulli, cui licèt à Catholicorum cōmunione alieno multum tamen laudis debetur, ut jam nemo nō videat trium priorum sæculorum Patres atque Scriptores cum Nicænæ Synodi Patribus in ea sententia apertè consensisse. Hanc itaq; evidentiam cum omnibus receptis Ecclesiæ Catholicæ dogmatis atque definitionibus perpetuò conjunctam, hanc, inquam, Patrum Traditionem atq; concordiam facilè unusquisq; per se deprehendat, si fideliter ac accuratè veterū monumenta perpendat, ídq; satis esse potest, ut sinè alio Ecclesiæ decreto iis dogmatis Christiani adjungere aut tutò possint aut debeant fidem. Sed istam Traditionem evidentiorem, & divinitùs certam Ecclesia deinde facit, dum dogmata ipsa statuit. Neq; dubitare ampliùs licet, quin Patrum chorū Ecclesia probè intellexerit, & sinè errore sensa illorum interpretata fuerit, quando certum est, illi divinum Spiritum non deesse, dum Traditio sincerè colligitur, & doctrina à Majoribus tradita definitur.

Ad judicia ergo de sensu Canonum quod attinet, si agatur de generalib. Conciliis, aut etiam de particularibus ab Ecclesia tota probatis: videre nescio, quî admittenda non sit (vel quando singularium Canonum interpretationes fiant) in legitimis Ecclesiasticæ doctrinæ Judicibus eo ab errore im̄unitas, quæ illis certè est, dum sensus singulares Bibliorū & collectivè sanctorum Patrum sensus exponunt in fidei & morum doctrina. Cùm singularia hæc monumenta certissimas contineant Evangelicæ veritatis sanctiones, necesse

cesse est, ut ad earum sensus intelligendos opem conferat Deus ne promissa Christi frustrentur, & ne in necessariis Ecclesia deficiat. Reliquorum Conciliorum Canones singulares, quos Ecclesia ritè nondum probavit, etsi auctoritate & pondere præstare soleant singulorum Patrum scriptis, attamen non aliâ lege eorum sensa intelliguntur, atque explicantur, quàm quâ singulorum Patrum Libri. Utrobique similes rationes atque argumenta militant.

In intelligendis & comprobandis versionibus sacrarum Scripturarum necesse itidem est, ab errandi periculo libera sit Ecclesia. Ideóque Vulgatam Latinam, quam Tridentina Synodus authenticam renuntiavit, non venerari, non divinæ veritatis fidam interpretem censere, piaculum foret, non quòd singulorum verborum ac phrasium usus in ea versione probanda divinitùs Ecclesiæ revelatus fuerit; sed quòd eam versionem post tot sæculorum, & Ecclesiarum, & eruditorum consensum atque consilium, evidenter Oecumenica Synodus deprehenderit iis abundare dotibus, quæ ipsam persuadeant & reliquis Latinis versionibus præstare, & fideliter reddere divinum verbum, erudiendis in doctrina sana fidelibus necessarium. Decreto post tantam evidentiam prudenter concepto quin adfuerit ope suâ divinum Numen, dubitare nos vetat non una consideratio. Et necesse sanè est, ut Latinæ Ecclesiæ sit aliqua versio, unde Pastores & populi petere veram sacrarum Literarum doctrinam possint. Nam Græcè & Hæbraicè plerique nesciunt, & porrò scire nequeunt. Quænam ergo erit unquam hæc authentica, & fida & sinè fraude ac depravatione facta versio, si eam ne post accuratissimum quidem examen Ecclesia sinè periculo errandi statuere potest? Præterea divini Verbi interpres legitima à Deo constituta fuit Ecclesia, & tot hucusque ex ipsa habemus decreta vulgatæ Versionis sensibus innixa, ad erudiendos in vera fide Catholicos. Porrò ista Ecclesiæ auctoritas, atque ejus decreta suspicione erroris laborabunt, quando certum non sit, eam à Deo regi, ità ut in assequendis versionis alicujus sensibus minimè decipiatur. Divina autem providentia cùm sapientissima & potentissima sit, ubi finem aliquem voluit, opus est, ut media quoque necessaria ad eum finem consequendum suppeditârit. Parco aliis intolerandis incommodis, quæ sequerentur, si Versionum, ac præsertim Vulgatæ, sensus certò intelligere non posse Ecclesia dicatur.

Cæterùm, uti dicebamus, non ità statuendum est, ut singula

gula vulgatæ Versionis verba, immo omnia ejusdem puncta, & commata, existimanda sint divino calculo confirmata, & quòd generali constitutione ipsam versionem Synodus Tridentina probârit: quam nonnullorum opinionem piam potiùs, quàm prudentem & veram putamus. Nam nulla vitia in ea versione deprehendi posse, nihilque illic haberi, quod aut Græcis aut Hæbraicis Codicibus penitùs non respondeat, qui affirmare velit, aut in hujusmodi eruditione planè sit hospes oportet, aut nimio zelo rapiatur. Hos errores, si ità appellare placet, hæc menda, & hásce qualescumque discordias à Græcis aut Hæbraicis Libris, immo inter ipsa exemplaria Latina, sæpè notârunt viri Literarum scientiâ præstantes, Theologi, & Catholici, & in ipsa arce Religionis Roma; neque ignorârunt ipsi Tridentini Patres. Itaque authentica in iis solùm proclamata vulgata Versio, quæ ad fidei & morum doctrinam faciunt, in quibus dignoscendis & constituendis inconcussa sunt legitima judicia Ecclesiæ & Apostolicæ Sedis. Reliqua dissimulata sunt, & eruditorum arenæ relicta, utpote non necessaria; neque enim in sensibus, rebúsque minimè necessariis statuendis divinam opem sibi tribuit Ecclesia. Proinde ea tantùm mens Tridentinis Patribus fuisse videtur, ut vulgata Versio sinè erroribus & fidelis esse credatur in doctrina ad fidem & mores pertinente; & sapientissimè decretum est, eam in disputationibus, & concionibus publicis, & sacris mysteriis adhibendam esse, tutóque adhiberi posse, reliquis versionibus posthabitis, in quibus tales prærogativas non agnoscit Ecclesia. Verùm ne alias quidem improbavit versiones, quæ bonâ fide concinnatæ fuerint, & quantùm fieri potest, veritatem originalis textûs & Traditionem doctrinæ veræ exprimant; multóque minus Hebraicos Codices, & LXX. Interpretum versionem explosit. In hanc rem præter Sixtum Senensem, Andream Vegam Melchiorem Canum, Genebrardum, Marianam, Serarium, Bonfrerium & alios, consulendus est doctissimus Cardinalis Pallavicinus Lib. 6. Cap. 17 Hist. Conc. Trid.

CAPUT XX.

Ecclesiastica judicia de privatorum hominum Libris, Verbis, & Sensibus, ad fidem pertinere minimè videntur. Et tamen doctrina in iis aut probata, aut damnata, fide supranaturali credenda. Ipsa illa judicia quandonam certa quoque credenda sint, quanquam non assensu divinæ fidei. Quid hîc Disciplina præcipiat. In Jansenii causa quid præstandum.

ATque hactenus de Ecclesia interpretante verba, phrases, & sensum tum Canonum, tum Librorum, quos conscripsêre sancti Patres, cùm de Traditione colligenda, & salutaribus dogmatis sanciendis agitur. Restat, ut de sensibus Librorum aut dictorum agatur, quorum auctores fuerint privati homines, aut Hæretici, aut alii ab Ecclesia proscribendi In his utique judiciis quantâlibet evidentiâ & curâ peractis, quantumlibet suspiciendis ac venerandis, eàmdem ipsam peculiarem divini Spiritûs opem adesse non arbitror, quam in sanciendis dogmatis Ecclesiæ tribuendam esse credo. Potissima hujus asserti ratio est, quia non omnibus suæ Sponsæ judiciis se præsto futurum Christus pollicitus est: sed iis tantummodò, quibus constituenda est, explicanda, ac proponenda salutaris doctrinæ veritas, & eliminandi errores. Hujusmodi verò judicia de pritorum hominum verbis ac phrasibus non doctrinam respiciunt, sive sanam, sive hæreticam, sed solos verborum sensus suapte naturâ mutabiles, aut intelligibiles secundũ arbitrium atq; opinionem mortalium. Mutabiles quidem sunt, & æquivoci interdum, tum in Patrum, tum in Conciliorum monumentis verborum sensus. At cùm necesse sit, illinc petere Traditionem, verámque doctrinam, necesse quoque est, ut Deus Ecclesiæ adsit sensus illos interpretanti, eámque ab errore tueatur, quando ipsam constituit columnam & custodem veritatis. A verbis autem, & phrasibus Scriptoris alicujus, hominísve privati, neque cognitio, neque conservatio Catholicorum dogmatum pendet. Jam aliunde sancita sunt, aut sanciri debent dogmata, & secundùm illa expendendi sunt eorum Librorum sensus, non autem secundùm sensus eorum Librorum sunt

expen-

expendenda dogmata. Hoc est: quia ope divinâ certò Ecclesia cognoscit, quid Canonum & Patrum verba sonent, doctrinam fidei ad eorum sensuum normam constituit At contrà ideo de Librorum privatorum sensibus Ecclesia judicat, quia ipsos jam constitutæ doctrinæ aut adversantes aut consonos animadvertit. Igitur, etiamsi Ecclesia in hujusmodi Librorum sensibus intelligendis falleretur (quod tamen accidisse, nisi evidenter contrarium pateat, numquam à piis fidelibus putandum est,) non ideo periclitaretur doctrinæ veritas, non ideo Ecclesiæ prærogativa in dogmatis statuendis quidquam læderetur.

Ubi ergo constat (constare autem facilè potest) quam doctrinam probare aut damnare velit Ecclesia, dum effatum quodpiam privati alicujus hominis probat, aut damnat: necesse est, ut integro animi & cordis assensu eam cum Ecclesia amplectamur aut abominemur doctrinam. Nulla deinde est necessitas, ut eodem etiam assensu fidei credamus effati illius verba reverà sonare & significare id, quod Ecclesia probat, aut damnat, nósq; cum illa probamus sive damnamus. Certè non apparet, cur dicendum sit spectare ad fidem peculiare hoc factum. Non illud olim revelavit Deus, ne nunc quidem Ecclesiasticis Judicibus opus est, ut revelet, aut saltem ut extraordinarium conferat auxilium, ne in assequendo eorum verborum sensu erretur, quando sive ea Auctoris verba id significent, sive non significent, ratum certúmq; stat de doctrina Ecclesiasticum judicium, & Christiano gregi evidenter constare potest, de qua doctrina judicium tunc fuerit pronunciatum. Id ex obvio verborum sensu facilè agnoscitur. Si dubius & æquivocus est ille sensus, ipsum per alia verba explicare & determinare solent Ecclesiastici Judices, ut pluribus exemplis confirmari potest; donec fidelibus evidenter innotescat, quam doctrinam aut configere, aut commendare tum velit Ecclesia. Ità in Jansenii negotio dum Rom. Cathedra, aut Ecclesia congregata explicet (si opus est, meâ tamen sententiâ non est opus) atque statuat, quem sensum, & quam doctrinam ipsa damnavit, damnatámque velit in V. Propositionibus Jansenio tributis: dogma fidei tunc in tuto erit, atque errori præcludentur viæ, neque ulla necessitas ampliùs erit, credendi supranaturali assensu, eamdem illam damnatam doctrinam in Jansenii verbis atque intentione fuisse, cùm id scire, aut credere, nescire, aut negare, merum tantummodò factum respiciat, à quo doctrina fidei nequaquam pendet.

Sed alia quoque suppetit ratio, quare ad fidem pertinere non possint Ecclesiastica de privatorum hominum Libris, verbis, ac sensibus judicia. Hominum verba æquivoca, ut diximus, plerúmque sunt tum ex institutione popolorum, tum ex usu scriptorum, metaphoris aliisque tropis utentium. Non unus itáque, sed diversus plerúmq; iis sensus subest. Neque impedire Ecclesia potest, quominus aliena dicta æquivocationibus scateant, & æquivocos sensus pariant. Neque hoc impedire miraculorum ope Deus voluit, aut vult, cùm satis ipsi sit facere, ne in interpretandis explicandisq; divinis Libris, & colligenda Traditione, & proponēda vera doctrina, errare possint legitimi Ecclesiæ Catholicæ judices. Hinc est, quòd Ecclesia ita statuere non potest, unum quempiam sensum verbis alicujus Libri, sive propositionis inesse, ut alius sensus subesse nō potuerit, ac possit; quanquā simul ac statuit, quodnam dogma sub iis verbis ac sensibus claudi ipsa arbitretur, ipsúmq; damnat; dubitandum ampliùs non sit, quin rectè & sine errore damnatū illud dogma fuerit. Experientia ipsa his suffragatur. Certè Ecclesia enumerationes easdem secundùm varios sensus acceptas, nunc adprobavit, nunc improbavit, & eadem omninò verba modò adversata est, modò amplexa, prout ipsi visa sunt signare aut pravam aut rectam doctrinā. Ita celebris illa thesis: *Christus est unus è Trinitate, sive unus de Trinitate passus est*, ab Hormisda Romano Pontifice aliisq; Catholicis rejecta primò fuit, quòd ejus sensus ad Eutychianam Hæresim accedere crederetur, & ab ipsa significari, divinam naturam humanis doloribus ac infirmitatibus fuisse obnoxiam. At subinde eamdem thesim uti Catholicam recepêre Joannes II. & Vigilius Romani Pontifices, atq; Oecumenica Synodus V. cùm nempe in Catholico sensu accepta fuit, & credita veram Ecclesiæ Catholicæ sententiam sonare, atq; exprimere. In Synodo Antiochena vocem *Homausion* Episcopi complures proscripsêre, in sensu Pauli Samosateni acceptam, Nicæni verò Patres in sensu Catholico consecrârunt, Ita & tempus fuit, quo variæ circa incarnationem sententiæ secundùm varias illarum intelligentias malè aut benè sonabant, Cùm Pelagii Literæ, ac Cœlestii Libellus de gratia Dei coram Zosimo & Romana Synodo lectus fuisset, *Libellus ille Catholicus dictus est*, uti scribit S. Augustinus Lib. 2. ad Bonifaciū Papam Cap. 7. ita ut Zosimus, pro fama utriúsque Hæretici solicitus, non sine aliqua indignatione ipsos purgârit apud Africanos Patres, inquiens Ep 4. *Est-ne ullus locus, in quo Dei gratia, vel adjutorium prætermissum*

missum sit? Verùm Palagius nomine gratiæ non peculiare Dei donum animæ infusum, sed legem, doctrinam, exempla Christi, aliáq; externa adminicula intelligebat. De hoc sensu monitus Zosimus ab Africanis Patribus, adprobatos antè libros, eorúmque Auctores anathemate feriit, ab Ecclesia ejecit. Multus sim, si alia in hanc rem exempla congerere velim quibus videas, in assequendis privatorum Librorum, verborúmque sensibus tam certa non esse Ecclesiæ judicia, ut divinam fidem exigant, cùm tamen in eisdẽ semper sit divinitùs certissimum de doctrina judicium.

At inquiat aliquis: Ergo, si erroribus obnoxia est Ecclesia in damnandis privatorum Librorum sensibus, nullam hujusmodi judiciis fidem habere debebimus. Ergo liberũ erit unicuíque, aliter eosdem Libros, & privatorum hominum dicta ac verba non secundùm Ecclesiæ interpretationem, sed pro intelligentia sua, explicare, adeo ut superflua quoque dici possint hujusmodi decreta. Ergo frustra tot ictibus Apostolica Sedes percusserit reluctantes adhuc Jansenianorum reliquias, immò parum æque præceperit, ut V. Jansenii Propositiones in sensu ab eodẽ Jansenio intento proscriptæ, non ore solùm, sed corde etiam à fidelibus ejurentur. Ita argutentur quidam, splendidâ in speciẽ, sed fallaci planè ac temerariâ consecutione. Dicimus igitur, nõ exigi certè, ut divinæ fidei assensu credamus, hominem quempiam ab Ecclesia, sive ab Apostolica Sede, tanquam Hæreticum damnatum, reipsa talem quoque esse in conspectu Domini Dei, cujus unius est hominũ corda scrutari; aut revera alicujus Libri, sive Auctoris verba id sonare, quod damnatum ab Ecclesia fuit, eúmque habere sensum, quem Ecclesia ipsis tribuere videtur. Fieri potest, ut ex aliis monumentis post judicium primum detectis, & ex diligentiori locorum, verborúmq; collatione ille qui anteà pravè sentire putabatur, in recta sententia fuisse postea deprehendatur, ejúsque verba commodiùs & accurasiùs explicata, ab impietate liberentur. Quod quoties secundùm germanas Criticæ regulas, & sincero patrocinio præstetur, neque ab Ecclesia, neque ab eruditis molestè ferendum est. Major enim cura veritatis, & christianæ caritatis habẽda, quàm proprii judicii, quando ejus naturæ judicium non est, ut necessariò veritas cum ipso conjuncta incedat: quod in Ecclesiasticis de doctrina, seu dogmate, judiciis rite peractis semper fieri, est apud nos exploratũ. Ex adverso etiam contingere potest, ut re meliùs explorata atque discussa, qui Auctor, qui Liber anteà ab Ecclesia aut probatus

aut absolutus fuerat, malè sensisse, & hæretica dogmata continere posteà noscatur, & æquissimè tandem damnetur. Ex hac regula Ibæ Epistolam, atque Theodoreti Capitula, quæ in Concilio Chalcedonensi censuram Patrum effugerant, eorum auctoribus Catholicæ communioni redditis, deinde Oecumenica Synodus V. execrata est, impiisque sententiis atque erroribus scatere deprehensa justissimo anathemate perculit. Rursus Honorium Romanum Pontificem Oecumenica Synodus VI Hæreticis accensuit, ejúsque Epistola ad Sergium tanquam impia proscripta. At veritati & æquitati suus perpetuò futurus est locus. Utique post tantum antiquitatis consensum ego negare non ausim (parcant Baronius, & alii) quin anathema dictum Honorio fuerit; sed cum Baronio, Bellarmino, & aliis contendere & nos possumus, Honorium malè verà non sensisse de Christi voluptatibus, neque Hæreticum planè fuisse. Restat adhuc illius Epistola. Nihil ibi doctissimis viris occurrit, quod considerata temporum & rerum conditione, verum referat Monothelismum; hominémque faciat impia tradentem. Quare damnatam in Honorio doctrinam nos quidem execramur; at Concilii sententiam de Persona & Scriptis Honorii certè suscipiendam. sed non omnino certam censemus, quod & quamplurimi ante nos censuêre, scriptísque prodidêre, plaudentibus eruditis, & Ecclesiâ, atque Apostolicâ Sede post tot annos nequaquam improbante illorum consilium. Video, in magnis ambagibus versari, qui Epistolam illam meritò fuisse damnatam evincere conantur, & Baronium atque Bellarminum cum sua sententia componere volunt.

Cæterum, quotiescumque Ecclesia, aliquem aut Auctorem aut Librum post plenam causæ cognitionem damnavit, & illius mentem, istius sensum, quantum fieri potest in humanis, accuratissimè investigavit, & conceptis verbis de adhibita diligentia, & de sensu proscripto monuit fideles; confirmatâ sententiâ priore, & improbato illius Auctoris sive libri patrocinio: tantum roboris tum Ecclesiasticis judiciis accedit, ut iis non acquiescere, & adhuc adversari, non temeritas tantùm, sed scelus sit, idque non leve. Veneranda semper sunt Apostolicæ Sedis & Ecclesiæ, vel de his rebus judicia. Attamen tolerare interdum Ecclesia solet ac potest, ut damnatis Auctoribus, Librísque proscriptis modesta & humilis defensio præstetur. Melius ipsa amat suos habere innocentes, quàm reos, & quanquam priùs ritè judicaverit secundùm allegata & probata: nihilomi-

hilominus æqui deinde bonique facit hujusmodi etiam patrocinia, utpote quæ interdum veritati prospicere, semper caritate abundare possunt. Verùm postquam Ecclesia nulli diligentiæ pepercit, & patronos nihil solidi afferentes, immo cavillationibus tantùm causam agentes, silere jussit novis decretis, humillimè parendum est. Et non divina quidem, sed pia fides, & non oris tantùm, sed & animi reverentia est his adhibenda judiciis.

Ad leges disciplinæ, quæ interdum tutelam suscipi reorum sinit, pertinet etiam nostræ sententiæ æquitas. Tum Ecclesiæ interest aperire, tum fidelium cognoscere, qui sint Hæretici, hoc est homines Catholicæ Fidei vel voce vel scriptis adversi, & qui sint Libri sensibus perversis, & errorem spirantibus contaminati, ut vera Christi doctrina incolumis in congregatione fidelium servetur, & omnis errandi causa auferatur. Utramque pestem vitandam esse scimus è Christi ejúsque Apostolorum imperio, ne, ut ait Apostolus 2. ad Tim. 3. 13. *Mali homines, & seductores, & errantes, in errorem nos mittant*. Porrò ex institutione divina Pastorum est, scilicet Episcoporum, ac potissimùm Apostolicæ Sedis, lupos hujusmodi detegere, & venenata pascua removere. Ipsorum est judicare, quid ovibus fugiendum sit, quídve sequendum. Igitur sinè crimine, sinè temeritate negari obsequium, & pia fides non potest hujusmodi judiciis, ubi diligentissimo examine legitimi judices causam versavêre, ubi statutum est, nullius ponderis esse adhibitas in patrocinium personarum, atque Librorum, rationes. Cur enim temerarium non sit, privatam suam opinionem solemni Ecclesiæ & Apostolicæ Sedis, h. e. judicium à Deo constitutorum, sententiæ præponere in re tanti momenti? Nisi his decretis humiliter & ex animi sententia obtemperandum, atque acquiescendum est, sique retractari ista judicia possunt, quanquam adeò exquisitè peracta: quandonam constabit, qui sint Hæretici nobis ejurandi, quæ sint verba malè sonantia, qui sensus impiam doctrinam referentes? Quotidie non acquiescendi, non obtemperandi causas nectemus, atque intereà Hæretici frustra damnati bacchari pergent, eorúmque Libri sensibus perversis infecti doctrinam perversam animis pervicacibus aut incautis legentium instillare non cessabunt. Quem quæso judicaturum de sensibus verborum, de mente Scriptorum ampliùs appellabimus, quando Ecclesiam, Concilia, & Christi Vicarios auscultare nolimus, à quibus tam solemni judicio hæc etiam causæ pars & contro-

 versia

versia dirempta est? Usque non sunt è cœlo exspectandi Angeli, ut his quæstionibus finem faciant. Nunquámne parendum est?

At, inquiunt, nos doctrinam ab Apostolica Sede, & ab Ecclesia damnatam damnamus; non enim illic errori obnoxia est Ecclesia Christi Sponsa. Hanc autem doctrinam verbis & phrasibus illius Libri contineri, eámque illius hominis menti reverà insedisse, neque divinitùs cognoscit Ecclesia, neque jure nos ad credendum cogere potest. Silentium præ reverentia adhibebimus. Majora præstare necessum non est. Nam qui certos nos Ecclesia de re illa faciat, quam ipsa certò non cognoscit, & in qua judicanda errare potest? Verùm argutiis talibus Ecclesiæ mandata eludere nefas est; & qui iis utitur, Fidei quidem leges se habere perspectas prodit, disciplinæ autem prorsus ignorat. Nimirum disciplina præcipit, ut his etiam judiciis ritè peractis animum piè fideliterque submittamus. Cordi nobis futura est præ omnibus Catholica Doctrina: ergo abominandi, qui illam corrumpunt voce, scriptis ergo damnanda scripta & sensa, quibus ex Ecclesiæ sententia continetur malè sana doctrina. Cujusnam verò est, nisi Episcoporum, & præcipuè Romani Pontificis, juridicè decernere, qui sint isti Auctores nobis execrandi, quíve Libri, Verba, & Phrases veneno infecta? Recta igitur ratio docet, hos præ aliis Auctores, Librósque esse à nobis damnandos, quos Ecclesia per juridicam & solemnem sententiam damnavit, & damnandos mandavit. Itaque huic damnationi quisque fidelis corde & ore subjicere se debet, & inanem, ne erret in obsequendo, timorem deponere. Ferendi ergo non sunt ii Jansenii Episcopi olim Iprensis asseclæ, qui post celebre ac repetitum ab Apostolica Sede, & ab Ecclesia universa receptum Jansenianæ causæ judicium cedere nolunt & obsequi, & quorum nonnulli sub specie tuendi Jansenii & vindicandi à nota hæreseos impacta, non quidem ejus personæ, ut constat hujus controversiæ peritis, sed ipsius doctrinæ, errores damnatos defendere & tradere non dubitârunt, Summis Pontificibus, Episcopis, omnique Ecclesiastica ac sæculari auctoritate contemptis. Sibi igitur irascantur, si disciplinæ severitatem in se experiuntur, qui Disciplinæ Legibus à Deo temerè adversantur. Fieri non potest, ut gravem Hæretici cordis suspicionem non ingerant, dum tanto molimine deploratam Jansenii causam tuentur. Nam quod est ad novissimum Clementis XI. Pontificis Maximi decretum, nihil æquius efformari

mari potuit, quàm cùm ſtatuitur, *non ore ſolùm, ſed & corde rejici ac damnari ab omnibus Chriſti fidelibus debere damnatum in V. Propoſitionibus Janſeniani Libri ſenſum, quem illarum verba præſeferunt, nec aliâ mente, animo, aut credulitate formulæ Janſenianæ condemnationis ſubſcribi licitè poſſe.* Jure (uti diximus) exigere à Fidelibus Eccleſia poteſt, ut Libros, hominéſve à ſe damnatos damnent. Quis autem mentis compos, & veræ Theologiæ gnarus, ſibi perſuadeat, licere aliquid ore damnare, illúdque ipſum intereà corde amplecti? Iſta linguæ & animi diſſenſio ulliſne poteſt ratiunculis dealbari, atque excuſari?

Quod autem Apoſtolica Sedes in Janſenii cauſa nunc exigit, non nudius tertius exigi cœptum eſt, ſed ab ipſis Eccleſiæ incunabulis invaluit. Ubi quempiam Hæreſis Eccleſia damnavit tum continuò præceptum eſt, ut illum omnes pro Hæretico haberent, atque ut ſaltem Eccleſiæ Miniſtri ipſum diſertis verbis execrarentur. Formulæ etiam, ſive fidei Profeſſiones fuêre conſtitutæ, quibus ſubſcribendum erat, uti poſt Janſenianam controverſiam actum pariter fuit. Qui hóſce Hæreticos, eorúmve ſcripta ejurare noluerunt, tum de Hæreſi ſuſpecti, tum Hæretici (ſi evidentia maxima ſuberat) & ipſi proclamati ſunt. Unius Theodoreti exemplum memoráſſe ſufficiat. In Chalcedonenſi Concilio Actor. 8. tergiverſabatur ille, nolebátque Neſtorio ſtatim anathema dicere. Poſt varias interpellationes, minitati ſunt Patres ſe pro Hæretico ipſum habituros, niſi in Hæreticum Neſtorium anathema apertè pronuntiaret. Tum ille ampliùs non cunctatus, paruit, & orthodoxè ſentire ex hac profeſſione creditus fuit. Cæterùm ſequenti ſæculo iterum in ſcenam Theodoretus rediit unà cum Iba Edeſſeno, ac Theodoro Mopſueſteno in celebri trium Capitulorum cauſa. Scripta iſtorum, tanquam à recta fide abhorrentia damnavit Synodus V Oecumenica, reluctantibus pleriſque Africæ & Iſtriæ Epiſcopis, Chalcedonenſis Concilii incolumitati tunc immeritò paventibus, qui & inde pernicioſum Schiſma conflârunt, cùm alioquin omnes in doctrina fidei conſentirent. Sed ejus Concilii judicium, cui primùm reluctatus fuerat Vigilius, ratum tandem ipſe habuit, aliíque deinceps Romani Pontifices, ac ſucceſſu temporis immutabile ſtetit. Tum verò inexcuſabiles habiti, qui eidem judicio ſubſcribere noluerunt, & pœnis ac cenſuris compulſi ſunt ad ſubſcribendum. Quamvis enim, uti vidimus, ad fidei dogmata non pertineat Perſonarum, Librorúmque

rúmq; damnatio, attamē ad disciplinæ leges spectat facere & exigere, ut & hujusmodi judiciis reverenti animo & humili assentiantur fideles, eósq; nisi obsequantur, temeritatis, scandalíque crimine meritò posse damnare, cùm disciplinæ contemptum & perversæ doctrinæ suspicionem à se depellere isti non possint, si Libros & Auctores solemniter iterúmque damnatos damnare recusent. Ad ejusdem disciplinæ auctoritatem referendum est, compellere posse fideles ad piè credendum & fideliter obsequendum in tot aliis factis à Deo quidem minimè revelatis, sed moraliter evidentibus, & ut talibus ab Ecclesia ritè judicatis, è quibus Doctrinæ Catholicæ stabilitas, & morum regimen quodammodo pendet. Talia habeto qui sint legitimi Successores Petri, legitimi Episcopi, ac Reges; quæ sint Oecumenica aut probata Concilia; quæ Decreta indubia Romanorum Pontificum; quæ germana Patrum scripta; & quid interdum reverà sentiat aliquis ex Patribus; & quis cœlitum albo sit adscriptus, & alia ejusmodi, in quibus modò majorem, modò minorem reverentiam postulare poterit Ecclesia pro majore aut minore rerum certitudine atque evidentiâ, pro graviori aut leviori necessitate ad servandam unitatem atque doctrinam, & ad avertendos errores. Uno verbo, hujusmodi factis, à Deo quidem non revelatis, sed tamen cum dogmate connexis, si evidentiam præferant, demens sit, & nonnunquam reputetur Hæreticus, qui credere & obtemperare nolit; sin ambigua & dubia appareant, adhuc præstat Ecclesiæ sententiam ferenti, utpote judici divinitùs ad nos regendos constituto, quàm infirmo nostro ingenio, piam adjungere fidem, ne ob timorem incerti & minimè periculosi erroris in crimen certum incurramus, quale profectò est in tanto discrimine aut corrumpendæ doctrinæ, aut scindendæ unitatis, obedientiam Præpositis nostris, rationem pro nobis Deo reddituris, pervicaciter denegare. Atque hactenus de judiciis Ecclesiæ in factis ad Historiam Ecclesiasticam pertinentibus, atque à Deo non revelatis.

CAPUT

CAPUT XXI.

In Profanis artibus, Scientiis, ac Historiis magna Ingeniorum libertas. Sed & hæc ab Ecclesia tunc coërcenda, cùm per eas sententias aliqua ex parte læditur fidei doctrina, aut sacrosancta Litteræ erroris sivè mendacii suspicione asperguntur. Sublato hujusmodi periculo, liberum est in his sentire, quæ velis. Regulæ nonnullæ in hanc rem. Sacrarum Litterarum scopus. Quandonam sit, aut non sit, evidens scriptura mens in rebus ad salutem minimè spectantibus.

NUnc mihi dicendum restat, qui regenda sint hominum ingenia, quævè tum illorum, tum Ecclesiæ sint jura in profanis artibus, scientiis, atque historiis pertractandis. Lex illa omnium prima: *Licere ingeniis nostris hic sentire, quod & magis lubeat, & veram aut veri videatur similius.* Si Mathematicas artes excipias, & Philosophiam morum, reliquæ Artes ex opinione hominum non parum pendent, tenebris innumeris involutæ, in quibus certum difficilè offendas, hallucineris facilè: id quod potissimum in Physicis, Medicis, Astrologicis, Geographicis, Chronologicis, Historicis rebus animadvertere est. Caliginem istam superare ingenia nituntur. Si res benè cedat, secundos eorum conatus humana tantùm gloria manet, non autem cœleste præmium. Sin aliter accidat, nihil est quod sibi timeant è divina Justitia; non enim in postremo orbis judicio cuiquam vitio vertetur, quòd aut has artes ignorârit, aut in earum cognitiōe aberraverit. Huc spectant Ephremii, Antiocheni verbá apud Phot. Cod. 228. Ἡ μὲν γὰρ περὶ πίστεως ἔρευνα &c. *Inquisitio illa, quæ de rebus fidei suscipitur si aberret à veritate, ingens animæ naufragium affert. Quare vel minimam, quæ quidem eo pertineat, excutere syllabam oportet. At verò disputatio illa, quæ de quæstionibus habetur ad fidem minimè spectantibus, rectè quidem res habeat, si optatum finem veritatis assequatur. Sin autem ab eo excidat id quidem non benè successerit, non tamen in exitium animæ vergit.* Unum igitur hinc redundare potest incommodum, terrenâ videlicet gloriâ carere, si hæc nescias; aut sese hominum cachinnis & contumeliis exponere, si in his turpiter erres.

Cùm

Cùm autem has eruditionis partes non minùs Ecclesiæ, sanctis Patribus,& Christiani gregis Pastoribus,quàm cuicumque homini privato, obscuras & ambiguas reliquerit Deus,& cum eorum tenuissimam portionem ipsemet revelârit,neque porrò necessarium foret, ut ea revelarentur; non enim ad beatam in cœlis immortalitatem suapte naturâ animam perducunt, quòd res mundi uno potiùs quàm altero modo esse, aut non esse, accidisse, aut non accidisse putentur: quis non intelligat, hujusmodi opiniones extra ditionem Ecclesiæ plerumque esse, ingentémque ingeniis patere libertatem, ut hic sese pro viribus opinando, concertando, somniando etiam, ac delirando exerceant? Nova hoc in regno excogitare licet, vetera aspernari, súsque déque etiam vertere. Et quoties de meris profanis rebus, sive cognitionibus agitur, à Religionis negotio omnino disjunctis, non alio loco habendi vel ipsi sancti Patres, quàm quo singuli privati Auctores. Veneranda profectò semper est Conciliorum, sanctorúmque Patrum auctoritas; sed quæ in dogmatis est certissima magistra veritatis, talem se præstare nequit in his etiam, quæ sunt ultra fines sanctissimæ Religionis, Doctrinæque Christianæ. Quare nescio, quo plausu excipiendi sint illi, qui in Physicis, in Historiis profanis, & hujusmodi argumentis Augustinum, Thomam, Bonaventuram, Antoninum, alióśque sanctitate simul & eruditione celebres viros producunt, rati se istorum auctoritate firmissimum suis sententiis comparâsse præsidium, & ad ista certè magna nomina incutiendum esse mirum suis adversariis timorem. At sancti Patres in hisce artibus humanis ac scientiis,non Christum,sed Platonem, sed Aristotelem,sed Avicennam, homines videlicet impios, aut cœcos habuêre Magistros, aut suum intellectum fallacem, aut alios homines erroribus obnoxios, secuti sunt. Quid ergo hìc certi à sanctis Patribus polliceri tibi possis? Tantùm sanè eorum dicta valebunt apud cordatos viros, quantùm rationibus, & robustissimis, neque fallacibus argumentis nitentur. Prætereà non hoc suæ Ecclesiæ, non Conciliis, non Patribus dedit Christus, ut Populum fidelem Astronomum facerent, Physicésve, Chronologiæ, Historiæ profanæ, rerúmq; similium sinè ullo errore peritum. In Crucifixi schola satis est docere, satis ediscere, quæ verè de Religione credenda, quæ piè facienda, ut ametur Deus, cœlorúmque regnum vi beatissimâ tandem rapiatur. Sed hæc manifestiora sunt, quàm ut pluribus argumentis indigant.

Ipsæ

Ipsæ tamen profanæ Artes & Scientiæ quibusdam evidentibus Christianæ Doctrinæ, sacrarúmque Literarum monumentis possunt interdum opponi. Igitur altera Lex erit: *Nefas ingeniis nostris esse, in cunctis artibus, sive disciplinis, aliter sentire, quàm veritatis oracula clament*; & Ecclesiæ Pastoribus jus esse à Deo datum hîc quoque coërcendi temerarias hominum mentes. Non hîc de iis profanæ scholæ opinionibus loquimur, quæ recta feriunt Christi & Ecclesiæ Scholam; nam hæ statim damnandæ cognoscuntur, quales de moribus, virtutibus, & vitiis, de Natura divina, de Providentia, creatione mundi, animâ rationali, aliisque rebus benè multæ occurrunt in Platonis, Aristotelis, Zenonis, Democriti & Epicuri Sectis. Loquimur de iis opinionibus, sive effatis, quæ suapte naturâ nihil pertinere ad fidem, nihil officere, nihil adversari videntur salutari doctrinæ Christianæ Religionis. Etiamsi apertâ facie ista non militent, militare tamen clanculum, atque indirectè possunt contra certissimam aliquam Religionis veritatem. Est dogma Fidei, Prophetis ac Apostolis divinum adfuisse Spiritum, ne quid falsi memoriæ mandaretur in sacris Scripturis. Multa autem in utriusque Testamenti Libris habentur, quæ referri possunt ad Physicam, ad Astronomiam, ad Historiam profanam, ad Chronologiam. Turpiter erret, qui in ejus generis notionibus reverà hallucinatos Prophetas arbitretur, & documentis eorum habere fidem nolit, aut falsi litem intendat; causatus tantummodo, non eam Deo fuisse mentem, ut nos eruditione profanâ imbueret, atque inutilem rerum scientiam per suas Scripturas revelaret. Certè non ista ad salutem necessaria, & in se considerata, minimè pertinent ad fidem. Sed quia à Scriptoribus falli nesciis, & divino Spiritu afflatis, consignata literis fuêre, atque errorem in Prophetis, sive fallaciam suspicari nefas est; idcirco hujusmodi etiam documenta certissima credenda sunt, & relationis causâ procul dubio spectant ad Fidem. Neque sanè ferendi Arminius & Episcopius Remonstrantium primipili, affirmare ausi, Scriptores sacros in rebus levibus, & nihil ad salutem pertinentibus, memoriâ, aut ignorantiâ labi potuisse, & reverà fuisse lapsos. Absit, ut hac temeraria medicina apparentibus quibusdam sacrorum Librorum contradictionibus atque difficultatibus consulamus, quando tot aliæ rationes, æquè commodæ & innocuæ occurrunt, quibus divinarum Literarum veritas & auctoritas à suspicione falsi & erroris liberetur. Idem dicendum de aliis physi-

physicis atque historicis opinionibus, quæ si veræ credantur, consequenter infirmant, & falsitatis arguunt divina quædam mysteria & dogmata, in Ecclesia Dei firmissimè stabilita. In his igitur dubitandum non est, quin ingeniis nostris Ecclesia imponere frenum possit, ac debeat; neque enim committendum est, ut Spiritu Sancto inspirati homines lapsi putentur vel in levibus rebus, cùm non quæ sua erant, sed ea dumtaxat, quæ Deus omnibus revelaverat, memoriæ mandârint, & populo credenda exhibuerint.

Atquæ hæ quidem regulæ generales, & leges præcipuè ad judicandum de hisce quæstionibus. Sed judicio subacto & circumspectâ æquitate opus planè est in earum usu Nam una ex propositis legibus illam ingeniis licentiam tribuit, quæ in Ecclesiæ & veritatis perniciem declinare interdum possit; altera opinandi libertatem ità adimere nonnunquam potest, ut ingeniorum jura lædantur. Et profectò cùm præteritis temporibus, tum nostris potissimum, non defuêre, nec desunt homines, quibus familiare est profanas disciplinas, atque sententias seculi, quasi verbis divinis infestas atque contrarias, insectari, & proscindere, internecino odio, perpetuis clamoribus. Si quid novi Physica, aut Astrorum Scientia, aut Ars Medica, aut eruditio profana adfert: istud hominum genus mille pericula continuò timet sanctissimæ Religioni, & certis fidei decretis. Soliciti ergo nullum non movent lapidem, quo Auctores novarum opinionum, licèt nihil rei cum Sancta Religione habentium, infament, eorúmque libros dilacerent, proscribant, & supremis Ecclesiæ Tribunalibus configendos exhibeant. Et eorum zelus utique laudandus, modò tamen sit secundùm scientiam, & cautis gressibus procedat. Deplorandum enim est, si errores, ubi non erant, somniet; si illic pericula confingat, unde nihil mali effluere potest, & injustos neque necessarios compedes injicere velit naturali humanarum mentium libertati. Et reverà non animadvertunt interdum docti pariter piique viri, se unius Aristotelis causam agere, cùm Religionis causam tueri videntur. Peripateticâ Philosophiâ capti atque distenti, quidquid ab ista abhorret, continuò falsum ducunt. Tantùm nempè amoris ac venerationis huic Scriptori, aliisque antiquis Auctoribus, præjudicata opinio comparavit, ut eorum adversarios, & contraria quæque, non odisse eorum amasii nequeant, usque adeò ut quando nulla alia ratio succurrit nova inventa dejiciendi, facilè & crebrò ad auctori-

ctoritatem Principum, Academiarum, & Religionis confugiatur, quasi de regnis, de veritate, de fide actum sit, si nova hæc recipiantur in Scholis. At ista sinceriori judicio, & sine affectibus, pertractare, atque insectari, aut defendere debet unus amor veritatis. Unum hunc igitur nos consulentes, necessarium putamus quædam hîc statuere, quibus ingenia nostra insistere jubentur, si ritè fungi suo jure ac munere velint, neque in Religionis sacraria quicquam peccare.

Et primò dicimus, tum posse ac debere Ecclesiam sententiam ferre, certúmque illius fore judicium de Quæstionibus Physicis, Medicis, Astronomicis, Geographicis, Historicis, aliisque hujusmodi, cùm constabit, uno potiùs, quàm altero modo opinari, contrarium esse evidenti Scripturarum Sanctarum, & dogmatum veritati. Secundò, evidens erit, & constabit sacrarum Litterarum, christianæque doctrinæ sententia, quando Prophetarum, Apostolorum, & Ecclesiæ verba ac documenta nullam aliam interpretationem commodam sustinent, quàm quæ iis opinionibus omninò repugnat. Tunc enim variæ ab hominibus excogitatæ opiniones, quamvis ad salutem non necessariæ, & ex sui institutione indifferentes ut aut credantur, aut non credantur, erroris, impietatis, & falsitatis justa de causa damnabuntur. Tertiò, si commodè cum hisce hominum privatorum opinionibus conciliari poterunt divinæ Litteræ, neq; vis in Scripturarum explicatione sacris verbis inferatur, tunc neq; impia neque falsa appellare licebit hujusmodi, ut ità dicam, indifferentia Scientiarum & Artium placita. Quartò, erit ea interdum in hujusmodi sententiis indifferentibus rationum & experimentorum gravitas atque evidentia, ut non laudabile solùm, sed & necessarium futurum sit, cum istis conciliare sacrorum Librorum sententias: quod commodè sæpè fieri poterit, si rectæ Critices usus adminiculum piè & sedulè quærentibus ferat.

Quæ sint autem harum legum fundamenta breviter exponemus. Veritas una est. Innummerabiles ejus particulæ non pugnant invicem, non discordant, sed amicè conspirant: quod de erroribus non accidit, quorum alter alterum insequitur nonnunquam, ac destruit, omni spe fœderis utrinque sublata. Fac aliquid sit verum in Theologia & in sacris Litteris; necesse est ut idem quoq; affirmetur in Physica, & in profanis Historiis. Rursus si quidquam verũ certúmque sit in Philosophia & in Historiis non sacris, aliter sensisse nequit divina Scriptura, & Christianor. Theologia. Unicum tamen hæc inter discrimen. Semper ratio, semper

Philo-

Philoſophia, aliarúmque artium documenta cedere fidei, ſacríſque Literis debent, aliquid evidenter tradentibus, non autem ſacræ Literæ ac Theologia, aliquid evidenter narrantes, ſubmittendæ ſunt rationi ac Philoſophiæ, quanquam & iſtæ evidentiam jactent à ſuis partibus quàm maximam. Et æquiſſimè id ab ipſa ratione exigitur; cum ſacris enim Literis, & cum fide, ac revelatione divinâ, perpetuò & neceſſariò conjuncta eſt veritas. Aliquid revelante ac tradente Deo omniſcio, & veraciſſimo, illic errorem aut mendacium excogitare, omnium pernicioſiſſimum delirium eſt. Contrà cum ratione humana, cum Philoſophia, Hiſtoria profana, aliiſque artibus neceſſariò veritas non habitat, & ſæpè error locum habet. Igitur falſum ſit neceſſe eſt, quod à perſpicua fidei eruditione diſſentit; neq; enim alia eſſe poteſt Theologorum veritas, alia Philoſophorum; alia Dei, alia hominum; ac proinde cedat oportet ratio fidei, non fides rationi, ſicuti æquum eſt, ut homines Deo, non Deus hominibus cedat. Et graviſſimè profectò ac ſanctiſſimè pronunciatum anathema in Lateranenſi Concilio ſub Leone X. Seſſ. 8. contra quoſdam Peripateticos Philoſophos, inter quos fuiſſe fertur Petrus Pomponatius, quòd ſecundùm Philoſophicam doctrinam mortales eſſe hominum animos dicerent, licèt ſecundum Chriſtianam fidem immortales eos affirmarent. Rationem damnationis invictiſſimam his verbis concluſêre Patres, *Cùm verum vero minimè contradicat, omnem aſſertionem veritati illuminatæ fidei contrariam, omnino falſam definimus.*

At ſæpè etiam in humanis ſcientiis & artibus, imò in toto rationis humanæ regno, tanta eſſe poteſt veritatis evidentia & perſpicuitas, ut ſecundùm ipſam rationem, ſecundùm iſtas artes, non ſolùm liceat, ſed neceſſarium planè ſit explicare non æquè perſpicuam Scripturarum ſanctarum mentem, ac verba. Id accidit, cùm talem ſenſum divinæ Literæ præſeferunt, qui ſi verus & germanus cenſeatur, intoleranda poſt ſe abſurda & incommoda trahat. Hoc eſt, ubi ſententiam aliquam tribuas aliquibus verbis divinæ Scripturæ, contradictiones nunquam ſedandæ emergent inter hæc & alia aut Scripturæ loca, aut fidei dogmata, atq; de numine, ejúſque naturâ, ac voluntate, indignum aliquid ſentietur; & rectæ rationis principia, & virtutum ac morum clariſſima præcepta, & receptiſſima apud omnes Chriſtianos artium placita, evertentur. Tunc ergo res monet, prioribus illis Scripturæ verbis, utpote minùs quàm hæc alia documenta perſpicuis, non eum, qui putabatur tribuen-

tribuendum esse sensum. Tunc non obvia ac literalis sententia, sed figurata accipienda fortassis erit; neq; proprius, sed translatus sensus; eisq; verbis aliquid aliud significare voluisse divinus Spiritus censendus erit: quod quale sit, facilè ex aliorum locorum collatione liquebit. Hinc illud celebre & summopere laudandum Augustini axioma in Ep. 143. olim 7. *Si Ratio contra divinarum Scripturarum auctoritatem redditur, quamlibet acuta sit, fallit verisimilitudine, vera esse non potest. Rursus si manifestissimæ certæq; rationi velut Scripturarum sanctarum objicitur auctoritas, non intelligit, qui hoc facit; & non Scripturarum illarum sensum, ad quem penetrare non potuit; sed suum potiùs objicit veritati, nec quod in iis est, sed quod in se ipso velut pro eis invenit, opponit.* Unde autem Anthropomorphitarum Hæresis erupit, nisi è perversa eorum locorum interpretatione, in quibus sacræ literæ Deo oculos, manus, pedes, aliáque membra, & corpus & affectus hominum tribuere videntur? *Oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum. Manus Domini fecit hac. Et cùm audissent Adam & Heva vocem Domini Dei ambulantis in Paradiso ad auram.* Et alia id genus innumera. Hæc, ut litera sonat, accipienda non esse, sed sinè dubio censenda tropicè & figuratè dicta, quo per sensibiles imagines invisibilia intelligantur, quis quæso nos docuit, nisi evidentissima lux rationis ac Theologiæ naturalis, quæ Deum planè incorporeum & spiritalem esse statuit? Ne contradicam ideæ perfectissimæ, quam & natura & scientiæ mihi de vero & summo Deo indiderunt, à literali proprio sensu eorum verborũ discedere cogor, & loca illa conliare cũ hujus ideæ veritate manifestissima. Quando autem mysticus, aut figuratus sensus literali proprio sit præponendus, & ab isto recedere non solùm deceat, sed oporteat, doctissimi viri luculentissimè tradidêre. Sed unius Ecclesiæ est decernere sinè errore, quæ interpretatio consonet aut repugnet veritati, in sacris Literis, atque in singulis earum verbis certissimè regnanti.

Si quidquam igitur literalis proprius sensus Scripturarum habeat, quod cum artium, & scientiarum, & Historiæ evidentibus principiis & documentis pugnet, & cōmodam non recuset interpretationem, ista profectò adhibenda erit, aut saltem illam adhibere nemo sibi religioni ducat. Tantóq; magis id præstare licebit, quantò certius est, majorem sinè comparatione libertatem hîc esse humanis ingeniis. & nullam necessitatem credendi, sive discendi. Certũ enim est, in istis rebus Deum exquisitè erudire noluisse hominum genus, cùm sacrarũ literarum verus sit scopus atq;

consilium nos ad amorem Dei & proximi tantummodò informare, in quo universa Lex posita est, & Prophetarum doctrina Quod cùm fieri nequeat, nisi etiam cognoscatur verus Deus, & verus Dei & hominum mediator Christus Jesus, & nisi recta morum præcepta habeantur perspecta: hæc etiam in Scripturis sacris revelare & inculcare hominibus Deo placuit. Reliqua ad humanas artes pertinentia, quæ illic narrantur, eatenus spectanda sunt, quatenus ad illam Scripturarum sanctarum mentem referuntur. Eo saltem fine consideranda non sunt, ut Physicam, Geographiam, Chronologiam, terrenarum rerum Historiam, Astronomiam, Medicinam, militarem artem, & alia id genus, non secùs ac ipsa dogmata, discamus.

Quocirca quàm diligenter Apostoli, & Ecclesiæ Patres mandant, ut ad illustrandam, confirmandam, propugnandam Dei, Christique, & veræ pietatis cognitionem, Scripturarum scientia adhibeatur, tam cautè etiam vetant, ne in alias inutiles, & curiositati potiùs quàm eruditioni salutari inservientes quæstiones nimiùm divertant Christianorũ ingenia, néve ad eas dirimendas in medium afferantur oracula divina, quasi divini consilii fuerit, & nostra & Creatoris nostri interfit, nos in his inanibus argumentis doctos esse, aut ignaros, & sapere, sive desipere. Altiora, diviniora, & nostram salutem æternam, non nostram temporalem eruditionem, sacri illi Codices respiciunt. Audiatur hìc Gentium Doctor. In Ep. I. ad Tim. c. I. illa prohibet, quæ quæstiones præstant magìs quàm ædificationem Dei, quæ est ex fide. *Finis autem præcepti est caritas de corde puro, & conscientiâ bonâ, & fide non fictâ.* Et Cap. V. 3. *Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei, quæ secundùm pietatem est: doctrinæ: superbus est, nihil sciens: sed languens circa quæstiones & pugnas verborum. ex quibus oriuntur invidia, contentiones, &c.* Postquam in Epist. ad Titum multa de clementia Dei, de Mediatore, aliisq; divinis beneficiis prolocutus est: *Hæc,* inquit, *sunt bona & utilia hominibus. Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita; sunt enim inutiles & vanæ.* Ubinam ergo sunt, qui in divinis scripturis quærunt naturalium rerum, Astrorum, temporum, & locorum scientiam? Earum auctoritatem, nisi manifestissima sit, in his nimium inculcare, neque temeritate, neque periculo interdum caret: certè ab ipsarum consilio abhorret.

Propterea idem Apost. Cap. I. 9. Epistolæ ad Titum postulat Christianum & Episcopum ità Scripturarum scientiâ instru-

instructum, *ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere*. In doctrina, inquam, sana & pietatis, & fidei, non in Physica, aut Chronologia, aut rebus profanis. Neq. alio nomine se Doctorem, servum Dei, & Apostolum Jesu Christi in exordio hujus ipsius Epistolæ profitetur; quàm *secundùm fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundùm pietatem est*. Quid autem refert ad pietatem, scire, cujus figuræ, v.g. terra sit, qui supra cœlos sint aquæ; an cæli ex quinta substantia sint, an ex se corruptioni obnoxii; num ignis inter elementa computandus; quis Estheris conjux, videlicet utrùm Xerses, an Artaxerses fuerit, & alia ejusmodi? Hæc idcirco præ oculis habens S. Basilius in Examer. Hom. 9. Moysen laudat, quòd ea prætermiserit, quæ Philosophorum animos inani studio torquent. Scripturam autẽ ait suo honore, suâ gloriâ spoliari per eos, qui ejus dicta ad inutiles quæstiones inflectunt. Similia habet S. Hieron. in c. 3 Ep. ad Titum, eiq; concinũnt, quicumq; pietate & judicio in explicandis sacris literis excelluêre. Quibus ex rebus sequitur, prudentissimè agere Ecclesiam, quæ ab hujusmodi quæstionibus dirimendis, & opinionibus probandis sive improbandis abstinet. Eas ipsa aut non curat, aut etiã contemnit; & siquidem vellet interdum se istis immiscere controversiis, necessaria ad rectum certúmque judicium ferendum præsidia ipsam deficere interdum possent. Nimirum Traditio sacra, antiqua, & continuata noñunquam deesset, sine qua testatur Ecclesia se firmas proferre hic non posse sententias. Nam cur Deus incorruptam per tot sæcula hisce de rebus scientiam, & Traditionem in Ecclesia servet, quando earum ignorantiâ nullum suis fidelibus, nullum suæ Religioni periculum creat, atque ipse earum scientiam neque à nobis expetit, neque nobis reverà reliquit, immo contrà ab eorum inquisitione per suos Apostolos nos non semel deterruit?

Restat igitur, ut una de causa noñunquam Ecclesia compescere & damnare possit has etiam indifferentes hominum opiniones, cùm videlicet agitur de liberandis ab erroris aut mendacii suspicione utriusq; fœderis libris. Tum certè ad Ecclesiam spectat, falsa proclamare & irrevocabili ictu prosternere, quæ aliter vera esse nequeunt, nisi falsi arguatur sacratissimum illud veritatis penus. Huc autem pertinent, quæ S. Thomas habet 2. 2. Q. II. Art. 2 ubi ait, quædam spectare ad fidem posse dupliciter: *uno modo directè, & principaliter, sicut articuli fidei; alio modo indirectè, & secundariò, sicut ea, ex quibus sequitur corruptio unius articuli*. Sed omnino

 nino

nino appareat,neque appareat tantùm, sed reverà adsit oportet necessitas damnandi hujusmodi opiniones indirectè oppositas sacrarum Scripturarum veritati. Evidenter, inquam, constare priùs debet, non alium sensum commodè, & legitimè, & secundùm Criticæ regulas, tribui posse Literarum sacrarum verbis, quàm qui adversetur Physicis istis, Geographicis, Historicis, & aliis ejusdem naturæ sententiis. Nam si per germanam aliquam, & non violentam interpretationem alius sensus à literali & obvio, convenire possit Scripturæ divinæ verbis, & componi cum artium & scientiarum effatis Prophetarum dicta valeant: non est cur ab ea interpretatione adhibenda nos jure ac merito impedire quisquam velit. Tunc in tuto sunt omnia Tunc divinorum Codicum dignitati consultum satìs est, & ingeniorum juribus,&legibus optimi judicii, veriq; Scripturarum interpretis. Neque temeritas ampliùs est, neq; crimen perniciosum, id affirmare, quod à sacris Auctoribus negari non constat, aut id negare, quod ab iisdem affirmari manifestè non liquet. Sufficit autem in his rebus, uti diximus, à divinis iis Scriptoribus arcere aut mentiendi voluntatem, aut memoriæ lapsus, aut rerum, quas narrant, ignorationem quamcumque; non enim ista excogitare aut suspicari vel leviter licet in hominibus, quorum calamum regebat divinus veritatis Magister. Hoc periculo declinato, quæ ad veritatem propiùs accedere, aut veri videbuntur similiora, sentire fas erit in quæstionibus videlicet, quæ sive in unam sive in alteram partem versentur, ad æternam hominum vitam, eruditionémque salutarem nihil faciunt.

Interdum autem tantam esse posse diximus divinæ mentis evidentiam in verbis sacrorum Codicum, ut abjicienda sit quæcumque alia diversa opinio rerum vel indifferentium. Atque id potissimùm elucet in historicis documentis, quorum sensum obvium sæpissimè accipiendum esse, manifesta ratio docet, atque adeò omnis inde excluditur figuratæ dictionis suspicio Quòd Jacob ex utero materno prodiens, plantam fratris teneret, aut non teneret manu, nihil ad hominum salutem,&necessariam eruditionem spectabat; nullum enim continet aut innuit fidei dogma, sive præceptum vitæ. Sed quando hujus rei mentionẽ nobis relinquere ad aliquam semper utilitatem nostram divino consilio placuit;&Jacobum apprehensâ fratris plãtâ, in lucem reverà egressum fuisse, Gen. XXV. 25. ità narratur, ut nonnisi violenta interpretatio adhiberi possit Scripturæ verbis: ejus rei historia habenda est sinè ulla dubita-

bitatione à Deo revelata, atque certissima. Similiter nullus esse potest dubitandi locus, quin sub Augusto Cæsare facta fuerit descriptio illa, quam Lucas in Evangelio memorat II. 2. & quin Syriæ aliquo modo præfuerit Cyrinus, sive Quirinus. Itidem certum nobis ac ratum est, Tobiæ canem suo Domino præcurrisse, & quasi nuntius ad ejus parentes adveniret, blandimento caudæ suum expressisse gaudium, Tob XI. 9. Atq; alia id genus certissima sunto; nam si aliter explices, quàm litera sonat, manifestam vim infers narrationi divinæ. Propter eamdem rationem, cùm ex evidenti Scripturarum testimonio, & perpetuâ Ecclesiæ Traditione constet, Deum omnipotentissimum posse ex nihilo aliquid facere; & posse alicuius rei substantiam in alteram convertere, ità ut prioris substantiæ accidentia, sive species, non destruantur, fiátque in hominum sensibus eadem sensatio, quam substantia sublata sive commutata priùs producebat; & posse facere, ut humanum corpus indutâ incorruptione glorificatum in cœlis, angustissimo spatio contineatur, & per corpora spississima liberum habeat aditum; cùm, inquam, hæc evidenter certissima sint nobis per revelationem: statim consequitur, à veritate abhorrere, quidquid acuti, quidquid speciosi Physica excogitare & afferre contra possit.

Rursus eas rationes, eámque evidentiam secum ducere interdum Physica, Historia profana, atque aliæ artes possunt, ut præ illis non æquè evidentia, immo dubia sint Scripturæ sacræ verba. Quod si contingat (sæpè autem contingit) tum certè non licet solùm, sed oportet, sacras Literas non repugnantes interpretatione aliquâ explicare, quod semper commodè fiet, consultis priùs non temerariæ Criticæ regulis: sive Metaphora quæpiam, sive Synecdoche, sive Metonymia, sive alius quispiam Tropus & Figura in divinis verbis apparebit, quò non obvius, sed alius verissimus sensus illic significetur cum profanis opinionibus concors, ut nihil dicam de Orientalium populorum Dialectis, in queis manifestum nimis est diversos planè à nostris sæpè exhiberi dicendi modos. Unde autem novimus, tot Scripturæ sensus aliter quàm litera sonat significare, nisi quia rerum experientia, & humanæ artes ità accipiendos monent? Animâ rationali carere bruta, animâ quacumque carere simplicia corpora, jam notum est nobis. Ergo ubicumque iis animam, aut etiam animam rationalem, tribuere Scriptura videtur, illic Tropum & Figuram aliquam haberi statim intelligimus, aut animæ vocabu-

lum aliter apud Hebræos accipiendum, quàm apud Latinos. Eodem modo, hominem, cujus *cor & ossa tanquam cremium aruerint, quique ut fœnum percussus fuerit*, vivere diutiùs non posse, tam certum est, quàm quod certissimum Ergo Davidis verba hæc narrantis in Psalmo CI. 4. 5. de se ipso, aut de paupere quopiam adhuc vivente, non ad literam, sed figuratè exponenda sunt. Idémque de versiculo sequente dicendum, ubi sanctus Rex ait: *A voce gemitûs mei adhæsit os meum carni meæ.* Quodnam enim est angustiæ & miseriæ signum, ossa habere carni suæ adhærentia? Nónne & hoc in rectè se habentibus conspicitur? Et nihilominus hæc David memorat, infelicem alicujus statum descripturus. Ergo dicendum, carnem hìc pro cute hominis accipiendam esse; cutis enim est pars quasi homogenea carnis. Ossa autem cuti adhæsisse dicuntur, ut macies hominis extrema significetur, quâ dicendi formulâ & ipsum vulgus nunc utitur, & Comicus olim dixit: *Ossa atque cutis sunt, miser.* Accedit etiam locus Jobi XIX. 20. *Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum.* Seu, ut habent Hæbraici Codices: *Pelli meæ, & carni meæ, adhæsit os meum.*

Tandem loca Scripturarum quamplurima occurrunt de rebus ad salutem non necessariis, quæ dubium sensum, dubiam significationem præseferunt, variásque facilè admittunt, eásque verisimiles interpretationes. In his, non immoderata quidem, sed magna tamen ingeniis licentia conceditur interpretandi, & disputandi, modò omnis ingeniorum linea illò tendat, ut inter cæteras, quæ verisimillima sententia videtur, Scripturis sacris tribuatur. Experimenta rerum, linguarum peritia. Historia profana, omnésque artes, & humanæ Scientiæ hìc in consilium adhibentur; & quò graviores rationes & probabiliora argumenta unam potiùs quàm alteram sententiam commendant, eò tutiùs & laudabiliùs in eam ingenia concedunt. Hinc tot in sacris Scripturis exponendis quæstiones. Hinc tot unius loci interpretationes, tótque novi eruditorum conatus, ut dilucidiùs, verisimiliùs. & aptiùs quàm anteà explicentur Scripturarum loca. Neque hujusmodi interpretationes, quia novæ, unquam improbari possunt, sed quia insulsæ, ineptæ, & à ratione absonæ, & ab aliis Scripturæ locis fortasse discordes. Nam in iis quidem, quæ ad præcepta vitæ, & ad fidei dogmata pertinent, jure interdicta est illa opinionum novitas, quæ SS. Patrum consensui repugnet. At in istis indifferentibus rebus opinari, & nova

pro-

proferre, nequaquam prohibemur; sive enim hìc uno potiùs quàm altero modo sentias, nihil hoc fidei, nihil hoc dogmatibus,& scientiæ morum officit,ubi à singulis interpretibus in tanta interpretationum varietate satis consulatur dignitati & veritati sacrorum Codicum Sic eruditis hucusque licuit disputare, num Quirinus, memoratus, ut vidimus, in Evangelio Lucæ, ordinarius Syriæ Præses fuerit, an extra ordinem censûs causâ illuc missus; aut an descriptio universi orbis Romani,antè indicta &completa fuerit,quàm idem Quirinus Syriæ præesset.Id ex innumeris aliis exemplis liquere potest. Neque verò urgere quemquam possumus disputantem de his rebus scitu non necessariis, ut opinionem suam mutet, multóque minùs ipsum tanquam Hæresis, & perversæ doctrinæ reum insectari, dum tamen hic ritè & commodè interpretari,suæque opinioni minimè contraria Scripturarum loca, si qua opponuntur, ostendere valeat. Ille tantùm Hæreticus est, qui pertinaci animo dogma aliquod ab Ecclesia receptum à Scripturis sacris, aut à Traditione commendatum, contemnit, rejicit, negat; aut Scripturæ loca ad fidei & morum doctrinam spectantia contra mentem Ecclesiæ,&consensum Patrum pervicaciter interpretatur. In reliquis ipsos Patres quidem venerari, aut religiosè & κατὰπόδα sequi non cogimur: alioqui tot haberemus Hæreticos,aut saltem temerarios, quot habemus Scripturarum Interpretes.

CAPUT XXII.

An Scripturis sanctis repugnet Astronomorum sententia de Telluris motu diurno. Sacræ Literæ phrasibus vulgi ac figuris usæ, ut verum quodpiam significarent. Exempla in eam rem. Quid totus orbis in Scripturis, extremitates cœlorum, Solem incalescescere, aliáque ad cœlos, stellas, ac solem spectantia. Quando proprium literalem sensum in Scripturis sacris retinere cogamur; & quando sit locus aliis interpretationibus.

EXigere itaque juvat, cùm res poscit, ad hósce Canones inventa nonnulla, opinionésque varias Philosophorum, Physicorum, Historicorum, & quidquid in Mathematicis, Astronomicis, & Geographicis studiis aut

novi aut antiqui traditur. Fac autem, exempli gratiâ, in Astronomia nobis occurrat quorumdam systema de diurno circa solem immobilem Telluris motu, cui complura loca è divinis Scripturis petita opponi videntur. Tum prudentis Theologi erit investigare, an ità perspicua sint atq; evidentia sacrarum Literarum loca, ut omnino peccetur contra melioris Criticæ, ipsiúsque rationis leges, & contra germanæ Interpretationis regulas, si illa trahere velimus ad opinionem eorum Astronomorum. Multa autem ab ejus sententiæ tutoribus pro se adferri possunt. Quanquam enim neque in Physica, neque in Astronomia quidquam certi habeamus de Telluris motu, attamen eam sententiam nondum Ecclesia, aut Apostolica Sedes damnavit, neque pro hæreticis reapse habet tot eruditos viros aut clam, aut apertè eam amplexos, sive olim, sive duobus proximè præteritis sæculis. Copernicana quippe Hypothesis, ut obiter id dicam, non planè nova est, utì ex Aristotele, Cicerone, & Plutarcho apparet, eámque octoginta annis ante Copernicum asseruerat celeberrimus vir Nicolaus Cusanus Cardinalis in Libro de docta ignorantia; sed illam Copernicus in multis perfecit, ejúsque vestigia secuti videntur Calendarii Juliani in Correctione Gregoriana emendatores. Contrà verò his Scripturæ sanctæ locis immobilitas Telluris, & Solis mobilitas suadentur. Gen. XIX. *Sol egressus est super terram.* Et Cap. XXXII. *Ortúsque est ei statim Sol.* Ecclesiastis verba sunt Cap. 1. *Generatio præterit, & generatio advenit; terra autem in æternum stat. Oritur Sol, & occidit, & ad locum suum revertitur, ibique renascens gyrat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem.* Ad imperium autem Josue præcipientis, ne Sol ac Luna moverentur, *steterunt Sol & Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. Stetit itaque Sol in medio cœli, & non festinavit occumbere spatio unius diei.* Ità Josue X. 12. 13. Alia loca prætermitto jam nota, jam usu doctorum hominum trita, quibus terræ quies, & motus Solis apertè memorari videntur in sacris Codicibus. At quod est ad ea Scripturæ verba, quæ Tellurem immobilem significare videntur, fatendum est, parvo negotio conciliari posse cum Astronomorum sententia; etenim ibi potiùs affirmatur, Tellurem permanere, sempérque esse, neque à suis cardinibus unquam dimoveri: quæ sanè consistentia, perduratio, ac firmitas localem motum in ea excogitatum nequaquam excludit. Ità quoque firmamentum cœli appellantur: Æthera etiam seu Cœlos divina Sapientia firmavit sursum,

ſum, ut habetur Proverb. VIII. 28. Et tamen à cœlorum firmitate motus nequaquam abhorret, ut in Ptolemæi Syſtemate traditur.

Longè clariora ſunt pro Solis mobilitate ſacrorum Librorum documenta. Verùm animadverti debet, ſolere divinas Scripturas ad opinionem vulgi ſeſe interdum accommodare, & retinere communem loquendi conſuetudinem, ut ad rudis populi ſenſum & captum ſeſe attemperent. Faciliùs enim ignarum vulgus ea concipit & percipit, quæ uſitatis dicendi formulis proponuntur, quàm quæ inuſitatis, licèt accuratioribus. Quod potiſſimum elucet in iis tradendis, quæ ad ſalutarem fidei & morum veritatem non pertinent; nam, uti diximus, Deo per ſuas Scripturas loquenti non is ſcopus fuit, ut inanem erga res, ſcitu non neceſſarias, erga mundi elementa & corpora, hominum curioſitatem paſceret, ſed ut verè utilia ad æternam beatitatem conſequendam traderet. Neque in doctis humanæ ſapientiæ verbis ipſe loquitur, ſed ſeſe demittit ad earum locutionum uſum, quæ quanquam minùs accuratæ, & ad humanæ ſapientiæ trutinam impropriæ dignoſcuntur, rudi tamen populo veritatem quampiam utilem ac ſalutarem commodiùs exponunt. Quòd ſi Deo corpus & membra, & animi perturbationes, & operationes humanas tribuere non dubitârunt divinitus inſpirati viri, quò ſignificarent veros divinæ operationis effectus: quantò æquius hujuſmodi minus accurrato loquendi genere uti potuerunt, dum de phyſicis & humanis rebus quidpiam enarrabant? Eſt hoc figuratè loqui, eſt hoc in uſu apud omnes populos, imò & apud ipſos doctos, & præcipuè Poetas, atque Orientales; neque enim veritas inde læditur, ſed per eas etiam figuras eleganter traditur, quod verè tradere in animo fuit. Eruditorum autem hominum eſt in his non neceſſariis rebus, Eccleſiaſticorum verò judicum in rebus ad fidem & eruditionem chriſtianam ſpectantibus, decernere, quid propriè, & quid figuratè ſit accipiendum.

Fuiſſe divinis Scriptoribus eum morem, ut ſecundùm vulgi ſententiam interdum loquerentur, luculentiſſimis exemplis demonſtrari poteſt. Cùm dicimus *Terrarum Orbem*, multóque magis cùm *Univerſi* titulum addimus, nemo eſt qui neſciat, ſignificari populos omnes, & univerſas provincias ac terras, quæ terraquei globi ſpatio quaqueverſum continentur. Sed alia interdum fuit, & adhuc eſt vulgi opinio, dicendíque conſuetudo. Nimirum totius

 orbis

orbis vocabulo significantur provinciæ & populi anteà cogniti, & magna terræ pars, aut vastissimum quoddam Imperium, quale olim Assiriis, & Alexandro Magno, & Romanæ Reipublicæ contigit. Inquit autem S. Lucas II. 1. *Exiit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus Orbis*, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην En ut vulgari opinione dicendíque formâ utitur S. Evangelista. Magnifice de suo Imperio sentiebant Romani. Nihil minùs, quàm totum terrarum orbem suâ ditione se tenere aut arbitrabantur, aut dictitabant. In hanc rem celeberrima præsertim sunt Petronii verba in specimine Belli Civilis.

Orbem jam totum victor Romanus habebat.
Qua mare, qua terra, qua sidus currit utrumque.

Et Hegesippus Lib 2. Antiqu. Cap. 9. *Orbis terrarum qui Romano Imperio clauditur ac definitur.* Attamen nemo in Historia aliquantulum versatus est, qui nesciat, longè abfuisse Romanos ab imperio totius orbis, cujus amplam quidem partem armis victricibus occuparant, sed reverâ opinione minorem, si cum tot aliis provinciis adhuc indomitis conferebatur. Cùm igitur in quibusdam Scripturæ locis mentio fit de terra, de toto orbe, περὶ τῆς οἰκουμένης, non continuò accipienda sunt ea vocabula de omnibus telluris gentibus atque provinciis, Interdum per illa significatur Judæa tota cum Judæorum tribubus latè diffusis, interdum Romanum Imperium, interdum etiam ea terræ pars quæ antiquis iis temporibus cognita erat, hominúmque Judæorum commercio patebat. Quam interpretationem admittit locus ille Pauli ad Rom X. 18 ubi ad Evangelii prædicationem accommodat Psal. XVIII. versiculum quintum: *Sed dico, numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Non enim verisimile est, tum temporis in extremas usque Scythiæ seu Tartariæ inhospitæ provincias, & in vastissimas Americæ regiones, atque in tot alias barbaras gentes sub utroque Polo sitas, Evangelium & Apostolos penetrâsse; cùm novissime tantùm, hoc est tribus proximè præteritis sæculis, magna earum regionum pars innotuerit, & amplissima adhuc regna tum circa Arcticum, tum circa Antarcticum Polum, diligentiam & navigationem hucusque fugerint recentium Europæorum, qui tamen sine comparatione anteferendi sunt veteribus nautis, & antiquis lustratoribus orbis. Et certum quidem videtur, ante seculorum consummationem nullo termino constringendam esse Ecclesiæ Catholicæ fideíque veræ ditionem, omnés-

néſque prorſus gentes in hæreditatem Chriſti ceſſuras. Verùm Tertulliani. Hieronymi, Auguſtini, aliorúmque Patrum ævo id nondum contigerat, quanquanquam ex ipſorum ſententia Eccleſia Catholica *mundum repleret*; *totum terrarum orbem incenderet*; *in toto orbe divideretur*; *impleret universam terram*; *toto orbe diffuſa eſſet*. Maximam totius orbis portionem ea nomina ſonabant, illámque præcipuè, in quam aditus erat Judæis, Romanis, & Græcis. Hæc vulgò erat terra nota, hæc Patribus erat totus terrarum orbis. Divinæ verò Scripturæ illam vulgi opinionem, & loquendi conſuetudinem uſurpârunt, reverà ſignificaturæ eam terræ partem quam vulgus noverat; non enim divinum conſilium eo etiam pertinebat, ut fideles hinc diſcerent, alias eáſque ampliſſimas terræ partes haberi ultra cognitum orbem. Id quoque animadvertas, ubi Daniel prædicit, Alexandrum univerſæ terræ imperaturum. Lege etiam Cap. II. 5. Act. Apoſt. *Erant*, inquit Sanctus Lucas, *in Hieruſalem habitantes Judæi, viri religioſi ex omni natione, quæ ſub cœlo eſt*.

Ad hunc eumdem morem facit alius Auctorum locus XXVII. 27. *Circa medium noctis ſuſpicabantur nautæ apparere ſibi aliquam regionem*. Græci Codices, non *apparere*, ſed *appropinquare* habent, cùm utantur verbo προσάγειν. Ubi videmus eum vulgò loqui Sanctum Lucam, ipſúmque externam ſpeciem oculorum ſecutum; nam navigantibus littora moveri, & loca remotiora accedere aut recedere videntur.

Provehimur portu, terræque, urbéſque recedunt.

Eſt verſus perquam notus Virgilii 3. Æn. cui ſimiles benè multos facilè attexas. Cùm autem Apoſtolus in I. ad Cor. Cap. I. 21. ait: *Placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes*: cur eo vocabulo prædicationem veritatis & Evangelii deſignat, niſi quia ſapientibus hujus mundi, & humanæ rationi ſtultitia videbatur Chriſtiana Fides atque doctrina? Idem Apoſtolus in 2 ad Cor. Cap. IV. 4. *Deum hujus ſeculi* diabolum appellat, non quia talis ille ſit, ſed quia pro Deo ab Idololatris habetur, & colitur & ipſe Deum ſeſe venditat, uti innuitur Matth. IV. 9. & Luc. IV. 6. 7. Ab aliis eiuſmodi exemplis abſtineo, iis lubentiùs uſurus, quæ ad propoſitum argumentum propiùs accedunt.

Nuſquam certè manifeſtiùs oculorum judicia, & vulgi opiniones conſectatur divina Scriptura, quàm cùm de cœlis, corporibúſque cœleſtibus loquitur. Iſaias XIII. 4. 5.

4.5. *Dominus exercituum*, inquit, *præcepit militiæ belli, venientibus de terra procul, à summitate cœli*. Hebræi codices habent: *Venientes de terra procul, ab extremo Cœli*. Gentes de longinqua terra, & *ab extremitatibus Cœlorum* venturæ, nihil aliud significant, quàm populos ab extremis terræ partibus ac finibus in Babyloniorum imperium ruituros. Desumptâ autem ex opinione populari ea phrasis fuit. Vulgo enim videtur cœlum esse, non sphæricum, sed hemisphæricum, & in extremis terræ deficere, atque illic terminari. Eadem phrasis occurrit Deuter. IV. 31. & XXX. 4. & lib. 2. Esdræ I. 9. & Matth. XXIV 31. Eo pertinet, quod in iisdem sacris Libris *Montes* appellantur *fundamenta Cœlorum*. Ità 2. Reg. XXII. 8. de Deo canit sanctus Rex David: *Commota est, & contremuit terra: fundamenta montium concussa sunt, & conquassata. Pro fundamento montium* legitur in Hebræis Codicibus *fundamenta Cœlorum contremuerunt Mosedoth hascìamaim irgazu*. Nimirum, si fidem osculorum & judicium vulgi consulamus, cœlum è longinquo videtur in muntes desinere, eos contingere, ipsisque quasi fundamentis initi. Columnæ itidem cœli appellantur Montes, Job. XXVI 11. Quia montes tanquam columnæ, ut oculo apparet, cœlum innixum sustinere videntur. Familiaris fuit omnium populorum Poëtis hæc eadem dicendi forma; & inde Atlas, Olympus, aliíque montes cœlum sustinere dicti, quasi ipsis incumberet cœlum. Neque aliunde *finitoris* seu *horizontis* nomen venit, nisi quia cœlum suo hemisphærio contingere illam regiónem videtur, quam terminat.

Non minus apertam in eo figuratæ dictionis genere phrasim invenio Exod. XVI. 21. *Colligebant autem manè singuli* (manna) *quantum sufficere poterat ad vescendum: cùmque incaluisset Sol, liquefiebat*. Quid est quod Sol incalescere dicatur? Num identidem frigescit, num de suo ardore atque calore Sol interdum quidquam remittit, ut subinde recuperet? Nequaquam profectò. Cùm vulgò loquuntur sacræ Litteræ. Matutino tempore, cùm adhuc nocturnum frigus aërem occupet. Solísque radii nondum suam vim repetitis ictibus in oppositum atmosphæræ crassiorem aërem exercuerint, Solis calor remissus, debilísque omninò videtur. Ipsum itaque Planetam sensim incalescere arbitrantur mortales, quo altiùs ab horizonte procedit, quasi in ipso, & non potius in aëre, seu in hominibus ad Solem expositis cresceret aut decresceret calor. Occurrit eadem phrasis 1. Reg. XI. 9. ac utrobique in Hebraicis Libris adhi-

adhibetur verbum *chamam*, quod propriè significat *calere*, *incalescere*, & passivè accipitur. His adde Isaiam dicentem Cap. XIII. 10. *Obtenebratum fuisse Solem in ortu suo.* En res tantummodo apparens in divinis Litteris delineata. Cùm nubibus obducitur cælum, aut inter Solem ac Terram Luna interponitur, Sol ipse obtenebrari videtur. Videtur, inquam, oculis mortalium; non enim ipsius globum reverà tenebræ capiunt, neque ejus lumen deliquium patitur. Hinc Ezechiel XXXIII. 7. sensum Isaiæ aliter expressit, inquiens: *Solem nube tegam.* Quandò verò in sacris Scripturis stellæ de cœlo aut casuræ, aut decidisse dicuntur, tunc ad ea, quæ apparent, alludere videntur Prophetæ; quippe non in terram cadere plures Stellæ possunt, cùm earum singulæ terram suâ magnitudine superent. Fortassis etiam in Epistola S. Judæ Cap. I. 13. Quæ ibi *Stellæ erraticæ* appellantur, reverà Stellæ non sunt, sed meteora, & aëreis inflammationes in longum ductæ, cadentibus Stellis persimiles, quæ vulgo stellæ creduntur.

Quid? quod in iisdem etiam Scripturarum locis quæ pro Solis diurno motu contra opinionem Astronomorum proferuntur, sacri Auctores popularibus locutionibus uti maluêre, quàm exquisitis, & ad veræ Astronomiæ Physicæque amussim exactis. In Ps. XVIII. 6. de Dei gloria, quæ in Sole præsertim apparet, loquens Propheta: *In Sole*, inquit, *posuit tabernaculum suum. Et ipse* (hoc est Sol) *tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam A summo cœlo egressio ejus. Et occursus ejus usque ad summum ejus. Nec est, qui se abscondat à calore ejus.* Hîc Sol exoriens comparatur Sponso procedenti de thalamo suo, quibus verbis ad populi opinionem alluditur, putantis, Solem quiescere atque dormire: quandiu à nostro hemisphærio abest, & cum aurora è cubiculo quasi post somnum egredi, atque interruptum cursum resumere. Sequentia verba parùm aptè exponit celebris quidam inter Astronomos: Almagesti novi Scriptor; ait enim, illic *Astronomico more initium finémque diei à summo, & in summo cæli, id est, à Meridiani culmine, ac summa altitudine Solis peti Summum cæli*, quod hîc memoratur, unde Sol egreditur, & aliud *summum*, quò pervenit, nihil aliud sunt, quàm extremæ cœli partes, quæ supra horizontem nostris oculis sese offerunt, scilicet Oriens & Occidens. Suprà vidimus, in Isaiæ Cap. XIII. à vulgata memorari *summitatem cæli*. Itidem *à summo cœlo usque ad summum ejus*, legitur Deuter. IV. 32. & XXX. 4. ejusdem libri. *Pro summo Cæli*

Vulga-

Vulgata legit hîc *Cardines Cæli*. Hæc autem omnia idem significant, videlicet *extrema Cæli* (quæ etiam vox occurrit 2. Esdræ I 9. Apud vulgatum Interpretem), & in Hebraicis ubique exprimuntur per vocabulum *Katseh*, significans *finem*, *extremum*, *extremitatem*, alicujus rei. Itaque in suprà laudatis verbis Psalmi XVIII quæ Hebraicè ità sonant: *Ab extremo cælorum egressio ejus, & revolutio ejus super extrema eorum*, divina Scriptura loquitur secundùm opinionem vulgi. Rotunditatem cœli minimè aspiciens, neque concipiens vulgus, duas ipsius *extremitates* sibi fingit, oculis etiam hanc opinionem confirmantibus: alteram nempe, unde Sol oritur, alteram, quò se quasi fessum à cursu vespere adveniente recipit. In eadem quoque opinione vulgi fuisse traduntur nonnulli è Patribus, cœlum arbitrari hemisphæricum. Reliqua verba, ubi dicitur, *nihil sese abscondere à calore Solis*, hoc est, ejus fervorem omnia contingere, & in omnia penetrare: ad aliquam etiam vulgi opinionem fortasse respiciunt; sed iis immorari nolumus.

Potiùs afferam, quæ in suprà laudato Ecclesiastis loco de Sole narrantur in Hebraicis Codicibus. Ibi enim scriptum est *veel mekomo scioeph*, hoc est, *& ad locum suum anhelus it*, seu *anhelat*. Ubi videmus, Scripturam sacram figuratè loqui, non propriè, quasi Sol vivat, moveatur, & è cursu anhelans ad locum quempiam properet sibi constitutum, tanquam ad metam. Eâdem de causâ ad illa verba *oritur Sol & occidit*, Lyranus adnotat: *ut apparet ad sensum*. Celeberrimum autem ad preces Josue factum in Sole prodigium aliqua pariter nobis exhibet, quæ Spiritus Sanctus, non qualia revera sunt, sed qualia oculis nostris apparent, in ea narratione usurpavit. Cap. X. 12. Josue referuntur ejusdem ducis verba: *Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon*. Seu, ut alii vertunt, *super Gabaon, & super vallem Ajalon*; seu secundùm Hebræos, *in Gabaon, & in valle Ajalon*. Cùm Tellus in comparatione Solis sit exigua moles, & Gabaon, ac vallis Ajalon in eodem terreo globo sint minutissimum punctum; quomodo Soli præcipitur, ne moveatur, sivè ut sileat (ità Codices Hebræi) ac stet suprà Gabaon, & suprà vallem Ajalon? Numquid huic puncto respondere potest ingens Solis globus? Ad vulgare igitur oculorum judicium alludere videtur Josue; nostris enim oculis Sol apparet tanquam discus duobus palmis dimetiendus, & super exiguum unum cœli spatium moveri. Infrà additur: *Stetit itaque Sol in medio cæli*. At cœlestes orbes, si exactè loqui velimus,

mus, carent medio, atque extremitatibus; nam in corpore sphærico, in semita aut linea circulari, quæ extremitas, quod medium reverà excogitari potest? Ergo istud etiam interpretari juvat ad sensum vulgi. Nempe oculis ille medius esse videtur cœlorum locus, qui ab Oriente atque Occidente æqualiter distat. Concluditur tandem narratio his verbis: *Non fuit antea, nec postea, tam longa dies*. Ridendum se præberet, qui ad litteram hæc verba accipiens, contenderet, nullam in toto terrarum Orbe longiorem illa diem fuisse, Peragrantibus regiones sub utroque Polo sitas exploratum est, Solem diutiùs lucere, ibíque longiores sine comparatione contingere dies. Verùm scriptura ad intellectum & scientiam Judaici populi sese accommodabat. Rudi illi populo Solis effectus sub regionibus Polaribus ignoti erant, neque porrò divinus Spiritus revelare volebat, & ad utilia nimirum intentus, & à pascenda inani hominum curiositate alienus.

Quæ cùm ità sint, & tot exemplis jam pateat, non rarò Scripturam sacram, & præsertim dum de corporibus cœlestibus agit, humano more, & ex vulgi usu solere loqui: uti etiam Sanctus Augustinus Lib. I. Cap. 39. Quæst. super Gen. & cæteri Patres animadverterunt: illud consequitur, neque temerè, neque imperitè agere, qui loca ejusdem Scripturæ, mobilitatem Solis præ se ferentia, figuratè accipiunt, explicántque per Metonymiam, ut Scripturæ, non quæ sint, sed quæ appareant, illic enuntiet, & vera facta referat per improprias vulgi phrases. Et non violentam, neque insolitam, neque absurdam interpretationem illic adhiberi, tot rationes suadent, quot exempla produximus. Quòd si per ejusmodi æquam interpretationem error omnis, & mendacii suspicio à sacris Litteris excluditur atque arcetur divinæque Historiæ dignitas & fides in tuto posita est; equidem non video, cur iis incertis & commodè exponendis documentis urgere velimus Astronomorum opinionem, eóque minùs, queis ipsam impietatis arcessere. Non enim illa quidem certa, non demonstrativis rationibus probata, & per Tychonicum Systema suppleri forsitan potest; sed verisimilis tantùm est, motibúsque cœlestibus explicandis, & superfluis compluribus removendis omnium consensu perquam idonea. At ne certissima quidem neq; evidentia esse videntur Scripturarum interpretamenta, quæ adversùs ipsam pugnare debentur, ut illorum patentissima veritas nutantem istius verisimilitudinem suo pon-

pondere apertè prosternat. Nam quòd in hanc rem aliqui sunt, *omnem sacræ Scripturæ propositionem accipiendam esse in sensu litterali & proprio, quotiescumque in tali sensu non est repugnantia cum aliis propositionibus ejusdem Scripturæ æquè aut magis certis, aut cum definitione summi Pontificis, aut cum propositione aliqua naturali lumine certa & evidenti*; hoc, inquam, tam latum ac generale axioma nescio quàm opportunè inculcetur. Certè quantùm fieri potest, retinere & consectari debemus litteralem proprium Scripturæ sensum. Verùm propè innumera ibi sunt de rebus ad salutem non necessariis seu dicta, seu phrases, seu verba, quibus neque fidei, neque Ecclesiæ placita, neque naturalis luminis lux palam repugnat, & tamen in sensu litterali ac proprio à Sanctis Patribus, aliisque Catholicis interpretibus non accipiuntur. Ut aliter ista explicentur, atque accipiantur, quàm primâ facie accipienda videantur, sufficit, ut id probabilior aliqua ac verisimilior ratio suadeat, petita è liberalibus disciplinis, è profanis Historiis è populorum moribus, aliisque etiam minus certis fontibus, & sit non violenta, sed naturalis, atque in aliis similibus locis usitata & probata interpretandi ratio.

Sed ut clariùs loquamur, meminisse debent viri Theologi litteralem Scripturæ sensum quatenus à mystico distinguitur, vel proprium esse vel figuratum. Est autem Augustini & complurium sententia, interdum plures litterales sensus uni Scripturæ loco seu testimonio congruere, cùm contrà alii arbitrentur, unum solùm convenire posse. Utriq; rectè sentire, eorúmque opiniones facilè conciliari posse videntur Unicum tantummodo sensum litteralem (non excluso mystico) aut propriis aut figuratis verbis expressum, in quolibet sacrarum Litterarum testimonio divinus Spiritus reverà voluisse concludere censendus est. At cùm Scripturæ verba, quod est ad sensum litteralem, sint obscura interdum, variisq; interpretationibus obnoxia, incertúmque non rarò sit, utrum propriè an figuratè sint accipienda: diversas propterea litterales interpretationes ad eundem locum adhibere licet. Harum quælibet, modò contorta non sit ac violenta; modò non aliis Scripturæ, Traditionis, & rationis luminibus adversetur, convenire, & laudari, ac tolerari potest. Quandiu non constet, quæ sit eo loco mens divini Spiritûs, neque evidenter appareat unicus ille sensus, quem Deus significare voluit; quid vetat pluribus modis eandem explicare locutionem, dum id religiosè fiat? Loca autem illa Scripturarum, quæ

ad

ad fidei ac morum doctrinam ſpectant, uno duntaxat modo eſſe explicanda, neque plures pati poſſe literales ſenſus, dicimus; quia germanum eorum ſenſum à Deo unicè expetitum jam Eccleſia ab ipſo Deo didicit, & per Traditionem, atque unanimem Patrum conſenſum ad nos uſque transmiſit. Quare in iis locis interpretandis ab Eccleſia, à Traditione, à Patribus recedere nefas eſt. Verùm in aliis Scripturæ locis, quibus doctrina ſalutis minimè continetur, ubi ſenſus non aliunde jam certus ſit, immo ubi iſte ſit obſcurus,&diverſam literalem interpretationem comodè patiatur: locum utique habet Auguſtini aliorúmq; ſententia, plures videlicet ſenſus literales convenire uni loco poſſe, ac tolerari debere. Hic valent ſanioris Criticæ leges. Quamvis obvius ſenſus minimè tum incurrat in fidei & caritatis dogmata,neque rectam rationem pulſet: ſi tamen non benè conſentire deprehendatur cum Experientiæ, Phyſicæ,Geographiæ,Aſtronomiæ,Hiſtoriæ, Logicæ, aliarúmq; diſciplinarũ veriſimilibus ſententiis,& contrà conciliari cum iſtis non abſurdè,non violenter poſſit,vel figuram aliquam illic oſtendendo, vel prætermiſſa ſupplendo, vel obſcura explicando: probabiles fiunt, veriſimiles, atque tolerabiles alii etiam ſenſus literales.

Retinere igitur proprium literalem ſenſum Scripturæ non cogimur, eiq; licet præferre figuratum literalem, ſive cùm veriſimilis ratio hunc potiùs quàm illum eligendum ſuadet,ſimúlque in aliis ejuſdem generis locis ità explicari Scriptura amat, ſive cùm hujuſmodi explicatio à Patribus non impugnatur, non diſſentit ab aliis Scripturæ clarioribus locis,non ab Articulis fidei,non à recta ratione.Hoc enim eſt,non in Allegorias hiſtoricum literalem ſenſum deflectere, ſed eum hiſtoricum ac literalem ſenſum Scripturis tribuere, qui rei,& narrationi,& conſuetudini Prophetarum aptiùs conveniat.Unicum exemplum dabo.De Hieroſolymæ excidio hæc prædicebat divinus Magiſter,Lucæ XIX.44. *Et non relinquent in te lapidem ſuper lapidem.* Utì nemo non intelligit,obvius literalis,ac proprius horum verborum ſenſus eſt, ità minutatim urbis illius mœnia,ac domos disjicienda ac ſubvertenda fore, ut unus lapis relinquendus non ſit cum altero coagmentatus. Nihil prohibet, quin ità reapſe eveniſſe dicamus in celebri expeditione & victoria Titi. Adversùs alia Scripturæ loca, adversùs Traditionem Patrum, aut Romanorum Pontificum, Conciliorúmve decreta non pugnat hic ſenſus. Neque naturali lumini adverſatur; poterant enim Romani id

nullo negotio præstare, si animus fuisset. Historia etiam & Patres ità vastatam Hierosolymam ajunt, & solo æquatam, ut ne ullum quidem signum habitatæ urbis relictum fuerit. Prædixerat etiam Christus nullum Hierosolymitani Templi *lapidem super lapidem relinquendum, qui non destruatur,* Matth. XXIV. 2. & Marci XIII. 2. Plenè Prophetiam hanc impletam fuisse, Historia fidem facit. Ingentes immensæ illius molis lapides victor exercitus omnino contrivit, atque dissolvit, ferrum ac plumbum, quo connexi fuerant, rapturus. Et ne vestigia quidem celeberrimi Templi reliqua fuêre; ipsius enim fundamenta Turnus Rufus aratro evertit, adeò ut nihil integrum remanserit, nullúsque lapis lapidi impositus. Parem igitur eversionem toti quoque civitati contigisse, non solùm non abhorret à vero, sed veri omnino simile videtur; & si audire velimus, legem à quibusdam, utì suprà diximus, nobis præscriptam, necesse erit id sinè dubitatione credere factum.

Ex alia tamen parte verisimile nequaquam videtur, tantum otii fuisse Romanis, ut tam minutè amplissimam urbem, ejúsque omnia fundamenta conscinderent. Ad hæc Auctor Josephus est Lib. 7. Cap. 18. de Bell Jud. à vastitate urbis immunes fuisse Turres, quæ præter alias eminebant, partémq; muri ad Occidentem non fuisse dejectam. Quocirca, relicto obvio propriόque sensu, alter sensus æquè literalis & historicus, sed priore verisimilior tribui potest iis Servatoris nostri verbis. Is nempe vulgarem consuetudinem loquendi imitatus, *nullum lapidem super lapidem relinquendum* hyperbolicè prædixit, quò significaret, urbem funditùs diruendam, ejúsque eversionem ingentem, insuetam, & horrendam supra modum esse futuram: quam sanè prædictionem nemo dubitat, quin plenè eventus complêrit. Igitur videndum est, quare non & Astronomis liceat diversum ab obvio sensum quibusdam Scripturæ locis tribuere, cùm præcipuè similis interpretatio in aliis Scripturæ locis simillimis non solùm non vituperetur sed etiã laudetur & verisimiliores rationes, ut vulgò Astronomi fatentur, Copernicanæ, quàm vulgari sententiæ, faveant, & hæ rationes verisimiliores præferendam etiam, aut saltem ferendam esse suadeant adhibitam ab ipsis interpretationem Scripturæ. Hoc, inquam, videndum; cùm cæteroqui pateat, literalem sensum in iis Scripturæ locis intactum custodiri, & æquè per eam explicationem statui miraculum, quod Josue contigit. Sed quomodocumque tandem ista quæstio verse-

versetur, illud certum est, in his ad doctrinam fidei nequaquam spectantibus rebus, nihil aliud Ecclesiam ab Interprete exigere, nisi ut à sacris Scripturis omnis suspicio falsitatis ac erroris avertatur, idque præstetur per commodas ac verisimiles Interpretationes, & verisimilior Interpretatio minus verisimili anteponatur, quanquam ne ipsæ quidem minus verisimiles idcirco sint repudiandæ. Hæc autem omnia præstitisse Copernicani sibi videntur. Quod an verè contigerit, prudentum eruditorum erit judicare, donec Ecclesia hanc ritè controversiam decernat, si tamen id facere, aut utile sit, aut necessarium sanctissimæ Religioni.

Neque est, cur aliquis dicat: Diurnus Telluris motus minimè demonstrativè ostenditur verus Ergo rejiciendus. Ergo vetus & comunis sententia de Solis motu retinenda. Nam non ideo omnes Scripturæ interpretationes rejiciendæ, quia demonstratione caret ratio ità interpretandi. Alioqui de commentariis SS. Patrum, aliorùmque Interpretum actum esset, eamdem interdum sententiam variè atq; opposité in hujusmodi locis exponentium. Deinde prudenter quidem, & religiosè Ptolemæi, seu Tyconis sententia retineatur, sed ità ut ad fidem pertinere nondum dicatur, neque hæresis postuletur contraria sententia. Copernicani enim Systematis rationes, etsi nequaquam demonstrativæ sint, eæ tamen sunt, quæ dubium faciunt Scripturæ sensum in locis suprà laudatis, ipsúmque verisimili ac probabili interpretatione à se non dissentire ostendunt. Quid si aliquando hæc demonstratio à solertibus Astronomis & Philosophis adinveniretur? Nónne tum certum foret, interpretationem propositam non solùm tolerabilem & æquam, sed etiam necessariam esse? At quis non videat, periculosissimum, atque à Religionis Ecclesiæque institutione alienum esse, velle id nunc pertinere ad fidem, quod cras pertinere non possit? Fides atque stabilitas credendorum in Ecclesia Christi, absit, ut ab humanis experimentis pendeat. Alibi autem vidimus, Concilia ipsa Generalia ex Augustini sententia certissimè definiri non posse, quæ è novis experimentis aliter se habere deprehendi possunt. At inquias: nulla unquam opinioni Copernicanæ demonstratio invenietur Consentiam, si vis, & ego; verùm præ difficultate rei semper fortasse desiderabitur hujusmodi demõstratio, non quòd aperta revelatio divina jam spem omnem illius inveniendæ sustulerit. Ne Ptolemaïci quidem, aut Tychonici Systematis demonstratio hucusque inven-

ta; imò hæc majoribus quàm Copernicanum difficultatibus laborare videntur. Interim ergo prudentis est suspendere judicium, neque tam acriter urgere divinas Literas, ut oppositam sententiam hæresis & impietatis insimules. Id enim est contra Ecclesiæ ipsius mentem, cujus in hisce quæstionibus moderationem omnia monumenta antiquitatis testantur, & nos dilucidius expposituri sumus.

CAPUT XXIII.

Traditio, & evidentia exiguntur, ut in his ad salutem minimè spectantibus documentis statuatur, aliquid certò esse credendum. Concilii Tridentini laudandum de ratione interpretandi præceptum. Evidentia in his non rarò desiderata. Quid de Antipodum existentia olim creditum, & quàm prudenter ab ea quæstione dirimenda abstinuerit Ecclesia. Scriptura non detorquenda ad profanorum dogmatum tutelam. Petavii & sancti Thomæ sententia de stilo Mosis.

UTì satis significâsse mihi videor, ab Ecclesiæ foro atque censurâ eximere sese non possunt quæstiones opinionésque eruditorum hominum hac una de causa, quod nihil in fidei & caritatis doctrinam directè & suaptè naturâ influant, sive uno, sive altero potiùs modo definiantur, quotiescumq; per eas Christianæ doctrinæ divinitùs certæ pars aliqua læditur, aut per latus confoditur, & erroris sive mendacii suspicione, nedum notâ patenti, aspergitur divina Scriptura: tunc in eas gladium æquissimè & sanctissimè arripit Ecclesia, eásque prosternit, atque è fidelium scholis & cordibus eliminat. Duplici autem modo suum hoc jus Ecclesia exercere potest, aut ipsas opiniones reverà damnando, tanquam fidei & sacrarum Literarum doctrinæ contrarias, aut solùm vetando, ne publicè tradantur, néve per Libros disseminentur in vulgus, prudentissimè prospiciens incautis, ignaris, & novitatum amatoribus, quorum saluti æternæ aut jam cœpit, aut in posterum potest nocere ejusmodi quæstionum atque opinionum agitatio. Verùm istâ medicinâ rarò, illâ etiam rariùs Ecclesia utitur; & neutrâ sanè, nisi præcesserit accuratissima causæ rerúmque cognitio. Et primò sententias quasdam ad salutis fidei-

fideíque eruditionem per se non pertinentes damnatura, rem tantam peragere se non posse , neque debere, probè intelligit, nisi explorata Traditio, & evidentia rei prius moneant, ejusmodi sententias sacrarum Literarum , fideique firmissimis documentis opponi. Nam si in judicandis rebus fidei, quæ propriè sui sunt juris, & quas Theologorum est scire, hæc eadem fundamenta exiguntur in Ecclesiasticis Præsulibus : quantò magìs eadem exigenda sunt, cùm de aliis rebus judicandum est , quas ad Religionem non tam propriè pertinere diximus, imò nos ignorare sinè crimine possumus?

Sæpè autem Traditio desideretur, sæpè etiam evidentia. Nam rarò contingat, ut de inanibus sæcularis eruditionis quæstionibus Traditio vera attribui possit Ecclesiæ Dei. Hujusmodi quæstiones vel tanquam inutiles neglexerunt, vel tanquam perniciosas, humanæ curiositatis nutritias fugerunt sancti Patres. Quòd si eas pertractârunt, aut obiter, aut etiam ex professo, nihilominus tanti eorum dicta valere noluit Ecclesia, ut ipsorum auctoritati fasces necessariò submitterent omnia posterorum ingenia, & legitima inde Traditionis Ecclesiasticæ forma petenda foret. Hanc Patribus venerationem profectò debemus, cùm de Christi, & Eccclesiæ, & morum doctrina loquuntur, eámque doctrinam in sacris Literis unanimi consensu exponunt. In reliquis profanæ literaturæ partibus, immo in ipsis Scripturis interpretandis , ubicumque non agitur de salutari illa fidei & caritatis doctrina, nunquam ità premimur auctoritate, aut sanctitate , aut eruditione Majorum , ut si quid melius, verius, aut saltem verisimilius ac probabilius nobis occurrat, proferre, atque etiam adoptare non liceat, dum Scripturæ sanctæ veracitas , dignitásque ubique intacta servetur. Hac libertate hucusque sunt usi, atque adhuc utuntur recentiores Scripturarum Interpretes , omnésque eruditi Catholicæ communionis, quoties in id genus controversias incidunt , neque religioni sibi ducunt dissentire à Patribus in iis, quæ quocumque modo explicentur ac dirimantur, nullam divinis Literis, nullam fidei doctrinæ, nullam Ecclesiæ sanctæ injuriam inferunt, & veritatem, quàm proximè possunt, accuratè consectantur. Esset igitur inquirendum, num venerandum Traditionis nomen rectè ac legitimè in Copernicanam aliásque ejusmodi causas à nonnullis proferatur: scil. num sancti Patres Telluris motum reverà damnârint, sacrísq; Literis contrarium appellârint, cùm certè non à Copernico originem duxerit

ea opinio, ſed quibuſdam ex antiquis Philoſophis, uti diximus, in mentem venerit. & literis mandata, fortaſſe ab ipſis Patribus ignorata non fuerit.

Interim nobis planè commemorandum eſt, & ſummè commendandum Tridentini Concilii decretum Seſſ IV. evulgatum, quò nihil in hanc rem opportuniùs reperias: *Ad coercenda petulantia ingenia decernit ſancta Synodus, ut nemo ſuæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum ad ædificationem Doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens, contra eum ſenſum, quem tenuit, & tenet ſancta Mater Eccleſia, aut etiam contra unanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat.* Mirari tamen, neque injuriâ, liceat, qui hanc regulam ſapientiſſimè conceptam intorquere nonnulli velint adversùs Copernicani Syſtematis patronos, quaſi in omnibus quæſtionibus unanimem ſanctorum Patrum conſenſum neceſſariò ſequendum Eccleſia pronuntiet. Non inquit ſancta Synodus, piaculum eſſe à Patribus diſcedere in Quæſtionibus Hiſtoricis, Philoſophicis, Mathematicis, Phyſicis, Aſtronomicis, Geographicis, aliiſque hujuſmodi rebus, quibus ſacræ Literæ materiam vaſtam ſuppeditant. Conceptis verbis petit illa, ut ſenſum Eccleſiæ, ac eoſdem Patres humiliter audiamus, fideliter ſectemur, cùm agitur *de rebus fidei & morum ad ædificationem Doctrinæ Chriſtianæ pertinentium.* Quibus ſanè verbis non tam apertè coërcet petulantium ingeniorum temeritatem in pertractandis rebus utilibus, ſive neceſſariis ad fidem, ac mores, quàm tacitè monet quorumdam aliorum exuberantem zelum, ne ſententiam & auctoritatem Patrum importunè objiciant, & neceſſariò præferendam putent in reliquis etiam aut minimè neceſſariis, aut inutilibus quæſtionibus, & in exponendis iis Scripturæ locis, quæ ad fidem, & mores, atque ædificationem Doctrinæ Chriſtianæ non pertinent. Si & hoc poſcere Tridentinis Patribus animus fuiſſet, nihil erat, quod ſua verba ad ſalutares tantummodo quæſtiones è Scripturis emanantes ſpectare affirmarent; & ſaltem aliis dicendi formulis latiùs patere mentem ſuam indicâſſent. Sed iis perſpectum erat, fruſtra ad fidem trahi de his rebus ſcitu non neceſſariis imò ad æternam vitam inutilibus qualemcumque ſententiam.

Itaque ſapientiſſimè in eam illi ivêre ſententiam, quæ & unitati fidei conſulit, & ingeniorum libertatem non minuit, optimè intelligentes, quando Scripturæ veracitas, fideique veræ doctrina ſinè vi collocentur in tuto, non

eſſe

esse litem intendendam diversis Interpretum sententiis de rebus ad Fidem, & Mores, & Christianæ Doctrinæ ædificationem nequaquam pertinentibus. Præ oculis autem Tridentinorum Patrum, ut arbitror, tunc erant Apostoli verba in Ep. 2. ad Tim. III. 16. *Omnis Scriptura divinitùs inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Ad quid utilis sit divina Scriptura, en quàm apertè Apostolus significat. Nimirum justitiam tradere illius est scopus, quo nomine virtutes omnes complecti Scriptura solet, & ad caritatem, & ad omne opus bonum Fideles incitare atque instruere. Non, inquit, ad Mathematicas, Astronomicas, Physicas, atque alias id genus controversias dirimendas, doctrinásque sæculares explicandas, non ad erudiendum in historia naturali, quæ verba nescio, quibus Codicibus fretus Almagestri novi architectus Apostolo affingit, ut Copernicanis invidiam creet. Ista quoque (non inficiamur) innuuntur, & obiter memorantur sacris in Literis; sed ut eadem aliquo pacto & pro conditione sua nos ad fidem, pietatem, & caritatem erudiant, & à nobis in eum finem considerentur, non ut reapse disputationibus nostris, & nostræ curiositati finem faciant. In hanc rem præcipuè consulendus S. Augustinus lib. 1. Cap. 35 & 36. de Doctr. Christ. ubi Scripturæ totius summam & scopum statuit in commendanda nobis dilectione Dei, & proximi.

Cæterùm ex his etiam intelligere possumus, evidentiam non rarò deesse, necessariam prorsus, ut ab ipsis Ecclesiasticis Judicibus certa feratur de his quæstionibus ad salutem non pertinentibus sententia. Partim id contingere ex rerum difficultate, atque obscuritate, partim ex ambiguo Scripturarum sensu potest. Aut turgidus, nimiúsque sui æstimator, aut cœcus aliorum venerator sit, necesse est, qui tot Aristotelis, Epicuri, Cartesii, Galeni sententias, in Physicis potissimùm, sinè ullo discrimine certas esse contendat. Pleræque (ut noverunt, & dissimulare nequeunt sinceri Philosophi) intra unius verisimilitudinis pomœria continentur. Quo quæque deprehenditur, aut apparet verisimilior, eò dignior fit plausu & consensu eruditorum. Hinc tot sonoræ lites, & verborum rationúmque pugnæ, non priùs modum finémque habituræ, quàm in terris habitare & literas colere desinat mortalium genus. Has autem, ut ità dicam, ingenitas rerum tenebras ne ipse quidèm divinus Spiritus in Libris suis discutere vo-

luisse putandus est. Imò ipse testatur, se in hujusmodi rebus tradidisse mundum disputationi hominum; séque Deum esse docentem utilia, & tradentem unam scientiam reverà lucidam, & facilem; qualis (postquam locutus est ipse, & postquam quid ipse locutus sit; ab Ecclesia Catholica illius Interprete edocti sumus) est fidei Catholicæ; & caritatis doctrina, non autem Physicæ; Astronomiæ, & horum similium. Id autem in sacris Codicibus evidenter traditum non dicitur; quod plures commodas & germanas patitur interpretationes, è quibus nulla certissimis aliis Traditionis, & Rationis, & Scripturæ documentis opponitur. Multóque minùs ille Scripturæ sensus evidens appellandus, cui verisimiliores rationes, & experimenta sive jam facta, sive peractu non impossibilia, diversum alium sensum, immo oppositum, esse præferendum monent, in iis nempe rebus, quarum, uti ex generali regula statutum est; certam nobis cognitionem Deus relinquere voluisse nequaquam videtur, & quas contineri Traditione Patrum difficile demonstretur, & quæ nihil Religionis intersit; quòd uno potiùs quàm altera modo ab hominibus credantur.

En ergo causæ, cur ab hisce quæstionibus dirimendis Ecclesia Catholica, & Patres, & Romani Pontifices plerumque abstinent. Tum solùm in hoc etiam stadio currunt; suáque non fallaci auctoritate utuntur, cùm necessitas cogit. Tum verò cogit necessitas, cùm evidenter adeò de hujusmodi quoque indifferentibus rebus Scriptura loquitur, ut unum tantummodò sensum ejus verba admittant; & reliqui sensus, reliquæ interpretationes ab usu Scripturæ ipsius, aut ab aliis manifestissimis ejusdem locis; aut à Fide, Traditione, ratione rectâ apertè abhorrent. Sublatis hujusmodi periculis & incommodis, & Scripturæ sanctæ veracitate ac dignitate servatâ, placidè has controversias Ecclesia intuetur, ac tolerat, aut certè eorum decisionem suspendit. Et cur in hisce minutis, & suapte natura non utilibus, neque necessariis quæstionibus dirimendis sese Ecclesia occupet; quæ tot alias controversias inter Theologos & sacrarum Literarum Interpretes regnare sinit; ipsásque dijudicare supersedet? Majoris momenti sunt istæ, quàm illæ, & propiùs sine dubio ad Christianam Doctrinam accedunt, immo de ipsa Christi doctrina; de fide, ac moribus plerumque agunt. Pro istis etiam, & contra istas, afferunt divinæ Scripturæ verba; quibus unusquisque sensum tribuit verisimilem; interpretatione

præpo-

præpoſita, quæ ſuis cum opinionibus conveniat. Attamen Eccleſia ſuſtinet pacificè tantam quæſtionum ſegetem, & interpretationum varietatem;& niſi abſurda tradantur, & contraria receptis dogmatibus, à judicando temperat. Ipſis etiam diſceptatoribus ſeſe invicem hæreſis & impietatis poſtulantibus; ſapientiſſimè mandat interdum, ut his contumeliis parcant, neque ſibi judicium uſurpent Apoſtolicæ Sedi,&Conciliis reſervatum.Ergo multò cautiùs & prudentius Romani Pontifices, & Concilia, aut deſpiciunt; aut ferunt iſta de rebus indifferentibus, & à Scripturæ ſcopo alienis, litigia, dum ſine Scripturæ ipſius injuria ac dedecore exerceantur.

Non ſolùm autem à judicio, quantum fieri poteſt, in his Eccleſia abſtinet;ſed ægro nonnunquam fert animo,ſacras Litteras in patrocinium Phyſicarum, aliarúmque ejuſmodi ſententiarum, ità advocari, ut quiſquis ſecùs ſenſerit, ſtatim venditetur violatæ fidei reus. Neque ſolùm ſinit,ut arma è divinis Libris petita per veriſimilem aliquam explicationem declinentur; ſed nè impedit quidem, quominus apertas his de rebus ſententias Patrum deſeramus; ubi veriſimiliora argumenta, robuſtiores rationes, multóque magis experimenta manifeſta pro aliis iiſque contrariis ſententiis pugnant. Vulgata eſt veterum quorundam opinio quæ Antipodas ab orbe terrarum excludebat, eámque hîc memoràſſe non abs re erit. Poſt aliquot profanos Auctores ità ſenſiſſe videntur Lactantius, Auguſtinus,Iſidorus Hiſpalenſis. Nazianzeno ea quoque ſententia placuiſſe fertur, neque ab eâ abſuiſſe cenſendi Chryſoſtomus, Procopius, Diodorus Tarſenſis, Acacius, Theodoretus, Theophylactus, Severianus, Euthymius, Joannes Damaſcenus, & alii, quibus Cœlum non Sphæricum, ſed Hemiſphæricum putabatur. Utramque iſtorum opinionem, ne dicam puerilem, certè abſurdam, uti nunc omnes fatentur,Aſtronomicæ,Phyſicæ, & Mathematicæ rationes dejicere olim poterant, & demum experientia profligavit. Antequam tamen Columbus felici auſu ignotum orbem pervium nobis feciſſet; fingere nobis liceat, Antipodas à quoquam aſſertos fuiſſe; & hujus opinionem ſibi exagitandam delicatulos quoſdam ſuſcipere voluiſſe. Philoſophia ſimul & experientia nonnullas veriſimiles rationes ſuffeciſſent, quibus Antipodes negandi, Tellus non rotunda, Cœlum verò hemiſphæricum eſſe probarentur. Tum auctoritas Scriptorum,ac præcipuè Patrum in aciem educta fuiſſet. Demum divina Scriptura prælium abſolve-

 repo-

re poterat. Uti suprà vidimus cœli ac terræ extremitates illic memorantur; totus terrarum orbis sub Augusto descriptus, ab Apostolis aliisque Discipulis Christi peragratus, & per omnes gentes atque per universum terrarum orbem Ecclesia jam diffusa temporibus Patrum occurrebant. Ergo nulli Antipodes statuendi erant, quos Populi & Patres tunc ignorabant, imò negabant.

Quid hîc fecissent, qui Scripturam sacram de his etiam indifferentibus rebus loquentem in sensu litterali proprio, neque figurato, ubique & semper accipiendam esse contendunt, quoties hic sensus *non repugnat cum aliis Scripturæ locis, æquè, aut magis certis, aut cum Ecclesiæ definitionibus, aut cum propositione aliqua naturali lumine certa & evidenti?* Non erant Scripturæ loca, quibus adversaretur opinio Antipodas terræque rotunditatem negans. Imò Severianus Isaiæ verbis XL. 22. secundum versionem Septuaginta opinionem suam tuebatur; ibi quippe legitur: *Qui statuit cœlum tanquam fornicem,* καμάραν Chrysostomus proferebat Epistolam ad Hebr. VIII. 2. Procopius illis verbis Ps. 18. utebatur, *à summo cœlo egressio ejus.* Ad hæc erat dogma, quocum conciliari non posse contraria sententia putabatur. Nullus hominum non ab Adamo propaginem ducit. Si homines excogitabantur immenso interjecti Oceani spatio à nobis dissiti, nullâ ad eas terras navigatione cognitâ, & ne possibili quidem, uti olim arbitrabantur: ægrè persuaderi, & credi, & sustineri posse videbatur certa de unius hominis propagatione sententia. Neque cum ulla Ecclesiæ definitione proprius ille Scripturæ sensus pugnabat, Imò proferri contrà poterant verba Zachariæ Romani Pontificis ex Epist. 10. ad Bonifacium Moguntinum. Virgilium quemdam affirmantem, *quòd alius mundus & alii homines sub terra sint*, damnat ibi Pontifex, & Sacerdotii honore privandum ait, ejúsque *doctrinam perversam*, pugnantémque *contra Dominum & animam suam*, apertè vocat. Num denique in proprio sensu ea Scripturæ verba accipientibus *aliquâ naturali lumine certa & evidens propositio* opponi poterat? Imò qui Antipodas statuebant, naturali lumini renuntiare credebantur: Nam qui excogitare gentem, quæ adversa nobis vestigia figat, neque in cœlum irruat? Id monstri simile videbatur; id eruditi ipsi, nedum rude vulgus, concoquere minimè poterant. Tam parum, inquam, apparebat à recta ratione absona Antipodum negatio, ut illam cùm Philosophi, tum Historici, & eruditorum ferè omnium chorus sine comparatione magis, quàm alteram opinionem,

nem, consentaneam rationi, & experientiæ censerent. Si istos ergo homines auscultâsset Ecclesia, certè conclamatum fuisset in Antipodas, in cœli terræque rotunditatem Et quid si eam sententiam Ecclesia tulisset, quam falsam & irridendam experimenta subinde monstrâssent? Quantum quidem arbitror, eò tandem confugere necesse erat, ut diceretur, nihil mirum, quod in illo judicio Ecclesia defecisset, quæ se quæstionibus immiscere voluerit, ad salutis scientiam minimè pertinentibus. Id autem nihil officere promissæ ipsi ab erroribus immunitati, quæ dogmata duntaxat respicit, hoc est fidei & morum salutarem doctrinam. Nos nequaquam negare, quin falli & ipsa possit in factis & rebus à fidei & caritatis scientia alienis.

Verùm & à nostræ defensionis necessitate, & ab errandi periculo solicitè sibi cavit Ecclesia. Nunquam ipsa damnavit Antipodum vindices; nunquam iis Scripturas sacras opposuit; nunquam ut opponerentur amavit. Neque verò arbitror, Zachariam Pontificem in Virgilium ideò tantùm anathema dixisse, quòd is Antipodas poneret. Adiaphoram hanc opinionem inficiebat ille erroribus aliis. Nam & Solem alium à nostro, aliámque Lunam incolis iis tribuebat, & pejora fortasse delirabat. Cæterum quò reverà collinearet Virgilii opinio, & Zachariæ censura, vix dicas. Totum illud negotium multâ caligine obvolutum est, sicuti eruditi viri negare non possunt. Ab hujusmodi autem censura non aliâ profectò ratione Ecclesia abstinuit, quàm quòd videret commodam probabilémq; Interpretationem divinæ Scripturæ ab iis etiam adhiberi, quibus Antipodes, & Cœli ac Telluris rotunditas affirmabantur. Quando cœlestibus Libris & fidei morúmque doctrinæ consultum erat, quid Ecclesiæ intererat quòd hanc unus, illam alter opinionem quanquam insulsam, sectaretur? quæ auferendæ litis necessitas? Non jam ampliùs de tuenda Scriptura agebatur, sed de Astronomicis, sive Physicis rebus ac dissidiis quæ ad Ecclesiam non pertinent. Quare auctoritas Scripturæ, nisi cùm evidentia loca sese offerebant, nemini contorquenda erat in suæ causæ præsidium, ne risui exponeretur, si falsa tandem deprehenderetur opinio, quam ipsæ Litteræ sacræ anteà tueri videbâtur Origenes tutatus sententiam Platonis Aristotelis, Ciceronis, aliorúmque Philosoph. de anima Cœlorum, Solis, Lunæ, ac Siderum omniū, Ecclesiæ fulmina in se pertraxit, tum quòd aliis commentis onerâsset hanc ipsam opinionē, tum quòd è Scripturæ verbis

bis in litterali sensu acceptis sibi patrocinium quæreret? Contra laudandus Theologorum Scholasticorum princeps Thomas non tam divino ingenio, quàm prudentia & modestia ubique spectabilis. Is opusculo 10. seu XXXI Art. 16. quærens, an Angelus circulari motu movere tellurem possit, ait, ordini certè rerum id minimè repugnare, sed tamen sibi videri *quòd naturaliter terra quiescat*. Id autem probaturus, non Scripturarum loca, non Patrum verba promit, sed Lectores ad unius Aristotelis argumenta dimittit.

Proinde erit hominis parum acuti, ac verum Scripturæ institutum, & Ecclesiæ mentem minimè assecuti, incerta inculcare sacrarum Litterarum verba, quo certam esse persuadeat Philosophicam aliquam opinionem suam, aut falsitatis ac hæresis contrariam convincat. Incerta autem, sivè non evidentia esse diximus Scripturæ loca de indifferentibus hisce rebus, cùm plures loco eidem convenire possunt verisimiles Interpretationes, eæque litterales. Quæ duo tela ex elephanti ore prominent, & deorsum retorquentur, idémque sunt ac ebur, dentes appellantur ex omnium ferè Scriptorum, ipsiúsque vulgi sententia. Sunt qui contendant, cornua potiùs esse appellanda, quàm dentes. Varro de Lingua Latina de his agens; *Quos dentes*, ait, *multi dicunt, cornua sunt. Ex temporibus enim enascuntur, & ex superiori mandibula per os resupinata sese efferunt, & decimo quoque anno ea elephanti abjiciunt & defodiunt, sicut cervi quotannis, quoties & amiserint, reponunt.* Præter Varronem Juba, Plinius, Ælianus, Oppianus, Pausanias ità sensêre. Experientia quoque testis adducitur, cùm ebur igne emolliatur ad quaslibet recipiendas formas, quod dentibus animalium non contingit. Et hæc quidem mihi videtur quæstio de nomine. Attamen argutulus quisquam accedat, & in postremam hanc opinionem exerat arma è Litteris sacris. Ibi dentes elephantorum commemorantur 3. Reg. X. 22. & dentes eburnei. Ezech. XXVII. 15. Alibi etiam in Hebræis Codicibus ebur *scen* hoc est *dens*, appellatur. Nunc ergo rem definitam clamet ille sciolus, & pertinaciter amantem appellare cornua potiùs quàm dentes, tanquam erroris & impietatis reum, ad Ecclesiæ tribunal deferat. Iste profectò delirabit; risum vix sustinebunt gravissimi Ecclesiæ proceres. Cùm toties à vulgo loquendi formas divina Scriptura mutetur, & ad populi opinionem sese accommodet: cur non idem hîc quoque contigerit? Incerta igitur sunt ista loca, & ad hujusmodi litem inepta; certúmque potiùs est, hominem

istum

istum, si quis est, sacris Litteris abuti, easque invitas in disputationem philosophicam trahi.

Illi eadem nomina convenirent, qui *Lucem* esse *Ignem*, & *Lucem* propriè *calefacere* contendens, Græca verba Marci XIV 54. proferret, ubi Petrus dicitur θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς, *& calefaciebat se ad lumen*, sivè *ad lucem* At nihil necesse est, proprium litteralem ac obvium sensum hujus loci retinere. Vulgarem dicendi consuetudinem secutus est Evangelista. Usurpabatur autem vulgò φῶς seu *lux* pro igne, quòd nempe ignis cum calore lucem præbeat. Ità Euripides in Rheso; οὔπω πρὶν ἧψαν πολέμιοι τόσονδε φῶς; *Nondum anteà hostes succenderunt tantam lucem*, hoc est tantùm ignem Neque minùs ineptè in Peripateticos velitaretur, qui ignem ipsum inter elementa computari non ferret, perindè quasi ipsum ab elementis S. Petrus excludat, dum ait Epist. 1. Cap. III. 12. *Et elementa ignis ardore tabescent.* Idem plausus iis deberetur, qui adversùs Cartesianam Scholam qualitates rerum sensibiles non in corporibus, sed in hominum sensibus locantem, ea Scripturæ loca afferret, quibus corpus aliquod amarum, dulce, candidum, nigrum, frigidum, calidum appellatur, Quod si valere, & commendari debet talis divinæ Scripturæ abusus, argutari etiam posset Copernicanus quispiam, verba afferens Lib. 1. Reg. Cap. II. 8. uti apud Latinum Interpretem habentur: *Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos Orbem.* Commemorantur etiam Prov. VIII. 26. *cardines orbis terræ.* At *cardines*, quos πόλους Græci appellant, sunt nomen relativum, & rem versatilem ac mobilem, sibi impositam, simul significant Quandoquidem ergo in sensu obvio, proprio, ac litterali omnia Scripturæ verba non repugnantia fidei, ac rationi accipienda sunt, uti à quibusdam contenditur adversus Copernicum: Tellus versatilis, ac mobilis ex origine sua dicenda esset. Verùm facessant ista ludibria. Non illa est Scripturarum indoles, ut secreta Physices atque Astronomiæ aperire mortalibus velint. Sancti Prophetæ atque Apostoli ad sublimiora intenti, & ad captum usumque vulgi sese componentes, familiares usurpabant loquendi formulas. Hoc totis inculcavimus; sed hîc adjungere juvat Cl. V. Dionysii Petavii verba, cujus quæ sit inter eruditos auctoritas, ii tantùm ignorant, qui nullas, penè dixi, novere disciplinas. In Præfat. ad Libros de Opifice sex Dier. antequam aggrediatur explicandam rerum Creationem, sibi duplicem cautionem ac regulam ille præscribit. *Altera est,*

inquit,

inquit, *rerum olim reipsâ veréque gestarum Historiam in Mosis enarratione contineri; non allegoriis adumbratos & involutos nescio quos sensus spiritualium rerum corporéque carentium. Altera in illis ipsis naturalibus & corporeis expendendis rebus Moysem rudis hebetisque populi ad captum & ingenium temperasse stylum.* Infrà idem repetit *Hæc mea perpetuò sententia fuit, omnia ferè quæ hic Moses attigit, popularem ad usum esse loquendi intelligendique demissa.* Lib. autem 1. Cap. 10 quædam istius consuetudinis exempla affert. *Scriptura hoc ipsum, quod cœlum & firmamentum vocatur, aerem esse non rarò significat. Velut cùm ait Ps. 146.* Qui operit cœlum nubibus. *Et Matth. 16.* Triste & rubicundum cœlum. *Sunt & ista vulgata* volucres cœli, *& alia similia. Etenim Moses, quod jam monui, & non semel dicere est opus, communibus & popularibus cum verbis tum verborum notionibus est usus. Vulgò autem cœlum ità sumitur. Quare plebejo penè sermonis usu sic etiam Moses & cœli & firmamenti vocabula sumpsit. Ut cùm* Volatile *dicit* volare super faciem firmamenti; *ut Hebræa referunt, id est super firmamenti partem illam, & in illa, quam aerem dicit. Nimirum quòd aves, dum altiùs ab oculis nimis volant, cœlo propinquare dicuntur* ἰδιωτικῶς, *adeóque juxta extimam cœlestis orbis superficiem, & sub ea ferri.* Petavio præiverat S. Thomas in 1. parte Summæ quæst. 70. Art 1. ad 3. de motu Luminarium atque Sphærarum agens: *Moyses*, inquit, *rudi populo condescendens, secutus est, quod sensibiliter apparet.* Si igitur Moysi viro divinitùs afflato ità res enarrare in more fuit, eíque cum vulgò potiùs, quàm cum sæculi sapientibus, loqui placuit, idémque procul dubio fecêre & alii Prophetæ atque Apostoli, cùm tamen suis hisce vulgaribus loquendi formis ac notionibus è rudi populo petitis res veras, & sensum Historicum clauderent: quis tandem non intelligat, non esse per hujusmodi ambigua Scripturæ Sacræ verba dirimendas quæstiones Physicas, Astronomicas, & alias id genus, neque hisce disputationibus sine magna rerum evidentia immiscendas esse Prophetarum sententias, multóque minùs hæresis ac impietatis postulandos, qui aliter sentiunt, quàm Scriptura in speciem de his rebus indifferentibus sentire videatur? Certè nemo non perspiciat, his haudquaquam insistendum, hæc minimè urgenda, si commoda ac verisimili Interpretatione litteralis Scripturæ sensus aliter explicari possit; & ubi in hisce conflictationibus sine vi prospectum fuerit veracitati sacrarum Litterarum, non esse de reliquo tam anxiè solicitéque curandum. Definit enim esse caussa fidei, quæ non ampliùs ad rerum divinarum scientiam, sed ad liberales Artes, incertámque

que mundi eruditionem pertinet. Definit esse opinio ad fidem referenda, quæ non contra, sed præter Scripturam deprehenditur esse.

CAPUT XXIV.

S. Augustini consilia, cùm de interpretandis sacris Scripturis agitur in rebus Physicis, Astronomicis, & aliis id genus. Quid S. Thomas hic sentiat. Quàm Litteris sacris nonnulli abutantur ad suas privatas opiniones tuendas. Judicum Ecclesiasticorum munus in hisce controversiis, & quæ eruditio in ipsis exigatur. Cartesii de natura corporis doctrina an fidei dogmatibus adversetur.

NUuc adjungenda est ad animadversiones nostras S. Augustini doctrina, hactenus reservata, cujus unius auctoritas pro multorum esse potest. Ejus autem verba hoc in argumento adeò dilucida esse videntur, ut mirari subeat, quî homines alioquin eruditi, & minimè infantes, quanquam ea probè noverint, in aliam tamen à nostra sententiam abierint Lib. 1. Cap. 18. de Gen. ad Litteram, *In rebus obscuris*, inquit ille, *atque à nostris oculis remotissimis, si qua inde scripta etiam divina legerimus, quæ possint salvâ fide, quâ imbuimur, aliis atque aliis parere sententiis, in nullam earum nos præcipiti affirmatione ità projiciamus, ut si fortè diligentius discussa veritas eam rectè labefactaverit, corruamus; non pro sententia divinarum Scripturarum, sed pro nostra ità dimicantes, ut eam velimus Scripturarum esse, quæ nostra est cùm potius eam quæ Scripturarum est, nostram esse velle debeamus.* Nomine *rerum obscurarum, atque à nostris oculis remotissimarum*, nihil aliud Augustinus significat, quàm Physicas, Astronomicas, Geographicas, Chronologicas, atque hujusmodi alias, quæ plerumque magna in nocte sedent. Ipsemet Augustinus paulò infrà, quibus de rebus loquatur, satis significat, nempe *de terra, de cælo, de cæteris hujus mundi elementis, de motu, & conversione, vel etiam magnitudine & intervallis siderum, de certis defectibus Solis & Lunæ, de circuitibus annorum, & temporum, de naturis animalium, fruticum, lapidum, atque hujusmodi cæteris*, quæ videlicet ad fidei & pietatis eruditionem, & ad rerum divinarum scientiam minimè spectant. Dum hæc igitur disquiruntur atque explicantur, occurrere *Scriptorum etiam divinorum* documenta possunt. Tum videndum, an ista *salvâ fide, quâ imbuimur, aliis atque aliis*, hoc

est

est pluribus ac diversis, sint obnoxia Interpretationibus, quarum nulla stabilitis Catholicæ fidei dogmatis adversetur. Quotiescumque id accidat, auctor est S. Doctor judicium & affirmationem esse suspendenda, atque cohibenda. Cùm enim fieri possit, ut re per humanas diligentias diligentiùs discussa, & experimentorum ope in primis adhibita, verior sententia appareat, si quam nos jam elegerimus, eámque sacris Litteris unicè tribuendam pervicaciter contenderimus, quæ falsa demum, aut à verisimilitudine abhorrens dignoscatur, tum & nos deridendos propinabimus, & divinæ Scripturæ veracitatem in discrimen existimationis (quantùm quidem in nobis est) adducemus.

Libro sequenti Cap. 9. hæc alia habet S. Augustin. *Quæri etiam solet, quæ forma & figura cœli esse credenda sit secundùm Scripturas nostras. Multi enim multùm disputant de iis rebus, quas majore prudentiâ nostri Auctores omiserunt, ad beatam vitam non profuturas discentibus, & occupantes, quod pejus est, multùm pretiosa, & rebus salutaribus impendenda temporum spatia. Quid enim ad me pertinet, utrum cœlum sicut sphæra undique concludat terram in media mundi mole libratam, an eam ex una parte desuper velut discus operiat?* En illam ipsam quæstionem quam suprà commemoravimus, de cœli sphæricitate. Hanc ipsam nihil ad salutem, ad fidem, ad beatam vitam pertinere ait, quocumque modo solvatur; porrò prudentis esse Theologi ab his abstinere, & in salubriora studia conferre tempus & operam. Attamen quia non de ista solùm quæstione, sed de aliis etiam ejusdem generis quædam occurrunt in divinis Codicibus, & propterea defendenda venit eodem tempore causa Scripturarum, hæc addit Augustinus: *Sed quia de fide agitur Scripturarum &c. ne quisquam* (Christianus) *eloquia divina non intelligens, cùm de his rebus tale aliquid vel invenerit in Libris nostris, vel ex illis* (hoc est Gentilibus ac Philosophis) *audierit, quod perceptis assertionibus* (sive ut in nova editione *à se rationibus*) *adversari videatur, nullo modo eis* (eloquiis divinis) *cætera utilia monumentibus vel narrantibus, vel prænuntiantibus, credat; breviter dicendum est de figura cœli hoc scisse Auctores nostros, quod veritas habet; sed Spiritum Dei, qui per ipsos loquebatur, noluisse ista docere homines nullius saluti profutura.* Appositè Augustin. ad ea, quæ de Scripturæ S. scopo atque instituto suprà disseruimus. Nihil igitur ignorârunt Prophetæ; sed Spiritus Dei docere nos ista noluit, quæ curiositati solùm blandiuntur, & ad pietatem & caritatem nulla ex parte pertingunt. Quapropter, etiamsi ad istam controversiam referantur aliqua Scripturæ di-

ræ divinæ verba, nisi hæc ità aperta & circumscripta sint, ut unum tantummodo literalem sensum admittant, omnisque alia interpretatio violenta sit, ac inverisimilis, aut etiam exemplis careat, aut fidei rationiq; repugnet, non est omnino contendendum, unum potiùs quàm alterum Scripturæ sensum ad fidem spectare. Juvat in his continere judicium, & neutram adoptare sententiam, & ab aliena damnanda potissimùm temperare, dum hæc ea sit, quæ Scripturam non invitam sibi concordare, aut saltem à se non dissonare ostendat. Quòd si alicui sententiæ de his rebus indifferentibus aut experimenta, aut potentes rationes adstipulentur, tantùm abest, ut ea sit damnanda, quòd Scripturis contraria videatur, ut contrà necesse sit Scripturam ipsam per commodam aliquam interpretationem ostendere ab eadem sententia minimè discordem, dum tamen Scripturæ sensus ità evidens non deprehendatur, ut falsitatis arguenda sit illa, quantumlibet verisimilis, contraria tamen opinio.

Huc pertinent, quæ idem S. Augustinus adjicit. *Sed ait aliquis, quomodo non est contrarium iis, qui figuram sphæræ cœlo tribuunt, quod scriptum est in literis nostris: Qui extendit cœlum sicut pellem? (Ps. 103.) Sit sanè contrarium, si falsum est, quod illi dicunt. Hoc enim verum est, quod divina dicit auctoritas, potiùs quàm illud, quod humana infirmitas conjicit. Sed si fortè illud talibus illi documentis probare potuerint, ut dubitari inde non debeat: demonstrandum est hoc, quod apud nos de pelle dictum est, verum illis rationibus non esse contrarium. Alioquin contrarium erit etiam ipsis in alio loco Scripturis nostris, ubi cœlum dicitur velut cameram esse suspensum.* Tum pergit ostendere Vir doctissimus, verisimiliter, & non inconcinnè posse ista Scripturarum loca conciliari cum utraque illorum sententia, qui aut cœlum minimè sphæricum, aut sphæricum reverà statuunt. Quo facto, non ille sollicitus est, quid potiùs hac de re Philosophi atque Astronimi sentiant. Fide Scripturarum in tuto positâ, placidè spectari potest eorum conflictus, atq; dissensio, & unius etiam partis victoria. Cap. X. ejusdem Lib. 2. alia Augustinus habet, quæ à causa Copernici penitùs aliena esse nonnulli affirmant, de quorum judicio eruditi viri, nullo partium studio capti, judicabunt. *De motu etiam Cœli, ait ille, nonnulli fratres quæstionem movent, utrùm stet, an moveatur: quia si movetur, inquiunt, quomodo firmamentum est? Si autem stat, quomodo sidera, quæ in illo fixa creduntur, ab Oriente usque ad Occidentem circumeunt? &c.* Quid ad hæc Augustinus? Neutram ille Philosophantium opinionem rejicit, neu-

tram affirmat temerariam; sed potiùs contemnit, earúmq; rationes ne ullo quidem examine dignatur, tanquam controversias ad Fidem & Ecclesiam inutiles, & minimè necessarias. At Scriptura de his loquitur. Augustino sat est ostendere divina verba ejusmodi esse, quæ neutri opinioni contradicant. *Respondeo*, subdit ipse, *multum subtilibus & laboriosis rationibus ista perquiri, ut verè percipiatur, utrùm ità, an non ità sit: quibus ineundis atque tractandis, nec mihi jam tempus est, nec illis esse debet, quos ad salutem suam & sanctæ Ecclesiæ necessariam utilitatem cupimus informari. Hoc sanè noverint, nec nomen firmamenti cogere, ut stare cœlum putemus, &c.* Affinia sunt Augustini verbis ea, quæ S. Thomas Opusc. X. seu XXXI. habet. Interrogatus de quibusdam articulis, priùs monet, *plures horum ad fidei doctrinam non pertinere, sed magis ad Philosophorum dogmata. Multum autem nocent talia, quæ ad pietatis doctrinam non spectant, vel asserere, vel negare, quasi pertinentia ad sacram doctrinam.* Tum ità suam præfationem concludit: *Unde mihi videtur tutiùs hæc, quæ Philosophi communiter senserunt, & nostræ fidei non repugnant, neque sic esse asserenda, ut dogmata fidei, neque sic esse neganda, tanquam fidei contraria, ne sapientibus hujus mundi contemnendi doctrinam fidei occasio præbeatur.* Quæ verba miratur quidam, à Copernicanis in suæ sententiæ tutelam advocari, cùm isti doceant, non quæ Philosophi communiter senserunt, sed quæ contra communem Philosophiam omnino conflictantur. Frustra hujus loci vim eruditus ille vir infringere conatur per illam vocem *communiter*. Et nos ejus responsionem eludere possemus legendo: non *Philosophi communiter*, sed, uti in aliis editionibus habetur, *Philosophi communes*. Verùm, quando res tenetur, superfluum est litigare de vocibus. Non ideo aliquid verum, & ab errore immune est, quod communiter à Philosophis traditum fuerit; nam & eorum dicta non sunt fidei dogmata, & novæ opiniones, antiquis contrariæ, invehi possunt, & communiter accipi; & ipsum Copernici Systema se tueri jam posset, cùm ab Astronomis ferè omnibus verisimillimum præ cæteris censeatur, & Astronomis in arte sua id juris concedendum videtur, quod Philosophis in sua. Ratio S. Thomæ, cur aliquid neque affirmare liceat, tanquam dogma fidei, neq; negare, tanquam fidei contrarium (sive *communiter*, sive non *communiter* à Philosophis tradatur) illa est, quia *fidei non repugnat, & ad pietatis doctrinam non spectat.* Talia siquidem habere non secùs ac dogmata fidei, est humanis opinionibus pondus dare, quo carent; est incerta hominum cogitata certissimis fidei revelationibus

teme-

temerè æquare; & cum doctrina pietatis confundere curiositatis atque opinionis inventa ac somnia. Inter eas autem opiniones, quæ neque fidei adversantur, neque doctrinam pietatis contingunt, an S Thomas habiturus Copernicanam fuisset, non levi conjecturâ assequi possumus; in hoc enim eodem Opusculo Art. 16. uti suprà vidimus, Telluri mobilitatem negat, suámque tamen sententiam non sacrarum Literarum testimonio, sed Aristotelicis duntaxat argumentis probat. Quod si ità est, videant, qui Systemata Astronomica ad fidei doctrinam pertrahere conantur, ne S. Thomæ gravissimum consilium conculcent, & importunè causam fidei esse velint, quæ post adhibitam interpretationem verisimilem, Philosophorum tantummodo atque Astronomorum esse videtur.

Atque hactenus oratio nostra, & tanta verborum moles, non ut Copernici patrocinium suscipiamus, cujus opinionem nunquam nobis animus fuit adoptare, aut plusquam verisimilem arbitrari; sed ut quosdam avertamus à pertrahenda nimis facilè, imò contorquenda in istud quæstionum genus auctoritate Scripturæ. Nesciunt ii, sæpiùs hunc esse divinorum Librorum abusum, quàm usum, & hîc etiam superstitionem, temeritatem atque stultitiam habere posse locum, qua de re conqueritur Augustinus in Libris nuper laudatis. Deinde palam facere voluimus, cur tam cautè ac rarò ad contingendas opiniones à doctrina fidei ac pietatis suapte natura dissitas, Ecclesia Catholica & Romani Pontifices procedant. Si quando igitur Ecclesiastici Judices utile sive necessarium putabunt ad severius examen poscere tot nuperas, in Physica præsertim, Medicina, & Astronomia, sententias, quibus tempora nostra adeò abundant: dubitandum non est, quin eorum judiciũ præcessura sit omnis cautio, diligentia, & causæ cognitio. Et solicitè sanè cavere solent sapientissimi judices, ne quis sub specie tuendæ fidei, servandæque salutaris doctrinæ curet, ut suæ peculiares opiniones consecrentur, & ab Ecclesia recipiantur Sunt qui, non pravo certè consilio, sed incauto sui, suarúmque anticipatarum opinionum amore in hanc fallaciam dilabantur. Quicquid animo priùs imbiberunt, & vetustatem olere sentiunt, sacrum ipsis est, & sacrum reliquis etiam, quantum quidem in ipsis est, esse volunt. Si quis igitur contrà sentit, & nova profert, vix fieri potest, quin continuò in eorum odium offensionémque incurrat. Nam quis ferè tam sui dominus, animóque tam probè compositus esse solet, ut quæ non tam sibi, quàm aliis, veluti certissima

tissima tamdiu persuasit, repudiare tam serò velit? Quis lubenter fateri senex, se primò deceptum, tum alios decepisse, & sibi erranti se alios adjunxisse pariter errantes? Ambitiosissima animalia sumus, nobisque cordi magis est (quanquam aliter nobis ipsis videatur) existimationis propriæ, quàm veritatis causa. Facillimè etiam nobis amor nostri persuadet, tunc nos pro una veritate confligere, cùm magis ipsam insectamur; non enim pro illa, sed pro opinionibus nostris nobis est pugna, quas verissimas esse olim statuimus, falsásque deinde demonstrari posse impossibile ducimus. Et quidem occinnere possis veteris scholæ amatoribus, nova hæc ad fidei doctrinam minimè pertinere. Nihil refert. Antiquæ sententiæ & hìc obtinere debent, quanquam interdum verisimiliores. Omnis porrò lapis movendus, quo suadeatur, Novatores istos aliqua ex parte in Religionis dogmata, atque in sacras Literas aut imprudenter aut inconsultò peccâsse.

Non pravus tamen sæpè zelus, immo utilis plerumque diligentia illorum est, qui in has novitias opiniones primi aciem movent. Si non aliud commodum per eos præstetur, saltem deterretur impietas, atque audacia à venditandis suis mercibus, quandoquidem ne ipsis quidem innoxiis opinionibus sinè rigido examine concessus est aditus. Interdum etiam latentia quædam venena hac ratione deteguntur, ac removentur. Quæ verò sana sunt, vegetiora post exhaustam pugnam exsurgunt. Accusationes igitur, & consilia istorum non contemnit, sed amat Ecclesia. Ità tamen amat, ut ea interim accuratè expendere velit, saluberrimè cavens, ne plus aliquorum affectus valeant, quàm veritatis jura. Exploratum siquidem est, quod suprà sanctus Augustinus ajebat, nos interdum *non pro sententia divinarum Scripturarum sed pro nostra ità dimicare, ut eam velimus Scripturarum esse*, quæ nostra esse. Neque minus certum est, novitatem ac vetustatem sententiarum in hujusmodi incertis disciplinis inanes plerumque titulos esse, quippe quæ nullum per se certum aut veritatis aut falsitatis indicium secum trahant. Id tantummodo verum est, quod solidis verísque rationibus nititur, neque à certa fidei doctrina discrepat. Illud falsum, quod cum ratione recta, & fidei dogmatis, aliísque certis monumentis apertè confligit. In Christi solùm schola antiquitas doctrinæ quò major est, eò fortius veritatis argumentum præstat adversùs novitatem. Extra istam scholam veriora novitas, quàm antiquitas, tradere interdum, aut sæpè potest.

Quo-

Quocirca inter accuſationes, defenſionéſque, medii ſtant oculo cautiſſimo Eccleſiaſtici Judices, & nunquam committunt, ut ſibi alterutra pars illudat, fucúmque faciat declamationibus vanis, nominibúſque falſis. Quod ut faciliùs accidat, ſinceriſſimos tantùm veritatis amatores ſinceriſſimi & ipſi in conſilium adhibent. Neque contenti cùm à ſe ipſis, tum à ſuis conſiliariis arcere ſtudia partium, congruam ſibi vel per ſe, vel per eoſdem comparant cognitionem cauſæ. Quam in rem animadvertendum eſt, eſſe quoſdam, qui in Judicibus Eccleſiaſticis, cùm de Phyſicis, Aſtronomicis, & hujuſmodi rebus judicandum eſt, abſolutam iſtarum diſciplinarum ſcientiam poſtulant. Nam quid ſolidi exſpectes, ajunt, immo quid non exſpectes infirmi ab iis, qui de incognitis, ſive non ſat perſpectis negotiis judicium ferunt? Contrà ſunt, qui Præſules Eccleſiæ, atque Theologos ab hujuſmodi labore ampliſſimè liberant, ſat eſſe arbitrati, ſi nudam ſententiam ſive Phyſicam, ſive Aſtronomicam ſibi oblatam conferant cum Scripturæ ſacræ, Catholicæque Theologiæ documentis, & deinde ſtatuant, num his veritatibus ea opinio repugnet, an cum ipſis amicè conſentiat.

Verùm illi fortaſſe nimia, iſti certè nimis pauca à Theologis, & Eccleſiaſticis Judicibus exigunt. Epiſcoporum non eſt, ut verum fatear, conſiderare atque decernere, ſintne veræ an falſæ in Philoſophia, Aſtronomia, cæteríſque artibus profanis propoſitæ opiniones. Pertinet ea cura ad Philoſophos, earúmque artium peritos, non autem ad Theologos. Atque adeò háſce opiniones Eccleſiaſticus Judex contemplari ſolùm? & tanquam conſonas ſcientiæ divinarum rerum, atque revelationi, aut ab ea diſſonas. Ad quod opus ſufficit, ut illam ſibi earum ſententiarum notitiam paret, qualis à viro prudente exigitur, adeò ut ſibi conſcius ſit, ſe quæſtionis ſtatum, rémque ipſam ſinè errore intelligere. Hoc præſtare etiam poteſt, qui non ſit numeris omnibus perfectus Aſtronomus, & Phyſicam omnium ſcholarum exquiſitiſſimè priùs dedicerit. Notitia, inquam, & cognitio congrua opinionum profanarum neceſſaria quoque eſt Eccleſiaſtico Judici, quanquam quouſque ſe protendere debeat, quantáque futura ſit, ne imprudenter Theologica trutina de iis judicet, vereor, ut unquam definiri aptè poſſit. Sunt enim, quæ communem tantùm hominum intelligentiam expoſcunt; ſunt, quæ ab exquiſitis atque abditis ſcientiarum ac artium principiis arctiſſimè pendent, víxque teneri poſſunt, niſi priùs ipſa

principia intellectu probè complexus fueris. Quid hic faciat Judex prudens? A præcipiti judicio abstinebit, arbitror, donec in rei penetralia tuto pede sese ingesserit. Illud porrò certissimum est, oportere semper, ut anteà quàm pronuntietur, an sacrorum Codicum, & Orthodoxæ Theologiæ documentis opinio quæpiam consonet, sive repugnet, perspectissimæ sint Ecclesiasticis Judicibus tum negantium tum affirmantium rationes, non solùm quatenus Theologiam respiciunt; sed quatenus etiam ad singularem aliquam disciplinam spectant. Quæ res necessariò exposcit, ut ea saltem disciplinæ pars cognoscatur, unde rationum cognitio pendet. Si, exempli gratiâ, quæratur, an fidei doctrinæ adversetur Cartesius, cùm essentiam Corporis Physici statuit in extensione quantitatis, neque substantiam ab ipsa quantitate secernit: erunt profectò complures, quibus conciliari non posse videbitur hujusmodi placitum cum Ecclesiæ sententia de augustissimo Altaris Sacramento. Hic profectò necesse est, ut de ista controversia judicaturus Peripateticam Scholam aliquantisper terat, donec substantiæ, specierum, atque accidentium nomina ac historiam probè nôrit; ad ejus quippe scholæ sententiam respexisse videntur Tridentini Patres de Transsubstantiatione loquentes Tum delatam ad Ecclesiasticum tribunal Cartesii opinionem si seriò, si natura corporis perscrutetur oportet, rationésque perpendat, quibus ille suam sententiam ingeniosè munivit.

Id plurimum interest. Nam, ut alibi diximus, verum vero adversari nequit; atque uti cum veritatibus Theologicis Philosophicæ, ità cum Philosophicis Theologicæ reverà pugnare non possunt Quamobrem tam ex his illæ, quàm ex illis istæ lucem mutuò accipiunt, & certa incertis dant legem; ut si exempli causâ aliquid in Physica certum sit, inde incerta sacrarum Scripturarum verba sint explicanda, & contrà certis divinorum Librorum sententiis incerta Physicæ documenta se conformare debeant. In hac autem controversia statim occurrit, jam spectare ad fidem, certissimúmque esse debere inter Catholicos, substantiam panis, & vini in Sacramento Altaris converti in substantiam Corporis & Sanguinis Christi, permanentibus tamen ac perdurantibus in Sacramento pristinis speciebus panis ac vini, ità ut externis sensibus nulla illic appareat facta substantiæ mutatio, atque non amplius sit, neque appellari propriè possit panis & vinum, quod ante consecratio-

crationem panis & vinum propriè fuerat Cùm ergo verissimum, certissimúmque hoc fit in fidei Theologia, id quoque in Philosophia verum certúmque sit, necesse est; & fallaciâ laborabunt quæcumque verisimiles, ingeniosæq; rationes à Philosopho excogitentur contra firmissimum hoc fidei documentum. Propterea se rem non inficiari, se rem credere, Cartesiani Catholici ubique ajunt. Modum tantummodo, quo hujusmodi prodigium fiat, & quomodo pereat, intactis speciebus, panis ac vini substantia, ab Ecclesia minimè fuisse constitutum, affirmare se posse arbitrantur sinè injuria Theologiæ. Tum nervis omnibus contendunt, ut ostendant, nihil dogmati fidei repugnare naturam, ac essentiam corporum, quam tradunt, suámque opinionem conciliari posse cum Ecclesiæ decretis. Utrùm isti vera, an somnia nobis narrent, qui judicare prudenter cupiat, necesse est in primis, ut solicitè vestiget, intelligat, & expendat Cartesianæ sententiæ rationes, tum perspiciat, an utì rem, ità modum Ecclesia quoque statuerit. Si enim vera & certa deprehenditur Cartesii de natura corporum opinio, neque modum physicum Sacramenti definivit Ecclesia, neque reipsa Aristotelicum placitum consecrare illi animus fuit: jam non est, cur Cartesianam sententiam explodamus; cùm præcipuè in ea fuisse sanctus Augustinus videatur, immo tunc non aliud, quàm quod Cartesius, sensisse Ecclesiam, excogitare licebit A Cartesianis autem putatur, minimè Tridentinis Patribus fuisse consilium consecrandæ Peripateticæ de natura corporum sententiæ (ab his enim quæstionibus dirimendis Ecclesia abstinere solet) & consultò ipsos Patres vocabulo specierum fuisse usos, cùm accidentia nominare potuerint, ut eâ voce solùm significarent sensationes illas, quæ sublatâ panis ac vini in Sacramento substantiâ adhuc in sensibus nostris fiunt, & fieri non negant cùm Peripatetici, tum Cartesiani. Contendunt insuper, Ecclesiam nequaquam statuisse, quî species in Sacramento sinè substantia panis ac vini permaneant. Quibus diligenter ab Ecclesiastico Judice examinatis tum constare poterit, num absurda, num falsa sit, illa Cartesii opinio (qualis certè erit, ubi cum certo & vero dogmate Ecclesiæ consentire non posse dignoscatur,) an potiùs toleranda sit, sive etiam laudanda.

Hoc ergo exemplo patere potest, eas esse interdum quæstiones, quæ à mero Theologo prudenter absolvi nequeant, nisi in disciplinas illas excurratur, unde pendent

argumenta quæstionum. Constat etiam, prudentis judicii leges exposcere, ut non accuratè minus in his controversiis investigentur, intelligantur, & expendantur accusatorum, quàm reorum rationes. Cavere autem præ omnibus Ecclesiasticos Proceres debere, ne quis eorum auctoritate & gratiâ abutatur, profanas nimirum & Philosophicas opiniones ad sacri Juris tribunalia deferens, & impietatis postulans, & damnationem suadens, & urgens, quasi de Christianæ Fidei magno negotio agatur, cùm tamen anticipata aliqua opinio, & Aristotelis, exempli gratiâ, amor, & odium alienæ sententiæ potiùs, quàm sanæ fidei tutela, tantos conatus exciverit. Facilè appareat, quid Judici Ecclesiastico accidere possit, si hujusmodi accusatoribus Religionis causam præseferentibus facilè credat, & præcipuè si ipsosmet in consilium adhibeat, & unico eorum filo se in judicandis controversiis regat. Quod & dictum velim, dum de meris Theologicis, imò de quocumque alio negotio lis excitatur. Maximi ponderis res agitur, cùm de fidei doctrina, cùm de opinione probanda, sive improbanda, & de aliena fama configenda, hominibúsque damnandis agitur. Jacta alea revocari ampliùs non potest. Si post accuratum examen tenebris adhuc obsita manet controversia, præstat judicio parcere, quàm errandi discrimen subire. Interdum etiam Ecclesia re in medio relicta, accusatoribus silentium indicit, donec accuratiori trutinâ iterum causa pensitetur, prohibétque ne pendente judicio nota hæreseos aut impietatis impingatur opinionibus exagitatis. Interdum denique sententias aliquas, licèt nondum postremo calculo damnatas, tradi tanquam certas & veras, Ecclesiastici Judices prudentissimè vetant. Etsi enim eas falsas & fidei doctrinæ oppositas non judicârunt, periculi tamen plenas, & errori proximas intelligunt. At de his in sequenti Libro fusiùs nobis agendum est, ubi investigabimus, quandonam, & ubi, & quibus liceat, sive non liceat, veritatem prodere, literísque consignare, & quæ sint jura Ecclesiæ, ut nos aliquando ab opinionibus, quas nos putamus veras, scriptis aut ore prædicandis avertat.

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Amplum jus Ingeniis in prodenda, ac annuntianda veritate: sed ità ut justitia, caritas, & prudentia nunquam ab isto jure lædantur. Hæretici in suæ Religionis doctrina annuntianda, quippe de illius veritate non satis certi, & sinè missione legitima Evangelium prædicantes, justitiæ desunt.

SUmmo ac præstanti ingenio viri, quos desidia nunquam invadere, nunquam turbulenti rerum terrenarum affectus occupare diu possunt, solent, abjectis omnibus curis, se totos ad inquisitionem veritatis conferre, atque in ejus contemplatione tanquam in beatissimis Elysiis consistere, ac sese abdere. Quod minimè mirum; nam cùm humana felicitas, vel ipsis Ethnicis Philosophis testibus, sita sit in sapientia, virtutibúsque animi: quænam vera virtus, quænam vera sapien-

sapientia homini contingere potest, nisi in sacratissimum aditum veritatis prius fuerit penetratum? Inter tot autem veritates quibus si recte utamur, ad benè beatéque vivendum quasi manu perducimur, illa certè omnium princeps, & sola propemodum necessaria, veritas Christianæ Religionis, unde tot sanctorum dogmatum eruditio fluit. Qui verò hîc profecêre, vix imperare sibi deindè potuerunt, quominus alios quoque homines continuò adsciscerent in suæ felicitatis communionem. Itaque aut in libris aut in disputationibus, aut etiam in publicis scholis, & rostris, veritates à se compertas, magnâ contentione animi atque ingenii, vulgârunt, illustrârunt, suaserunt. Quod alterum studium si priore etiam longè laudabilius, neque tamen minùs utile dixerimus, luculentissimæ rationes facilè occurrent, quibus sententia nostra firmetur. Cùm itaque versata sit hactenus oratio nostra in iis persequendis, quæ spectant ad investigandas & consequendas sine errore saluberrimas Christianæ Fidei, Catholicæque Ecclesiæ veritates: restat ut in posterum explicemus, quemadmodum etiam, & quatenus, annuntianda sit atque aliis communicanda hujusmodi eruditio. Et hîc enim, non secùs ac in superiore navigatione, scopuli, & sirtes, & pericula varia offenduntur, à quibus nisi maturè opportunéque caveamus, verendum est, ne jactura fiat non solùm existimationis & nominis sed etiam terrenæ quietis, & cœlestis demum beatitatis.

Illud ergo ex omnium sapientium consensu exploratum in primis est, uti in quærenda ac discenda veritate, ità & in proferenda atque prodenda, amplissimum jus patere ingeniis humanis. Inter honestissima simul, utilia, & delectabilia bona proximum à Deo locum veritas, imò, ut melius dicamus, eumdem cum ipso locum obtinet; Deus enim summa, & ipsa veritas est, cujus particulæ variæ ac innumeræ se in hominum mentes infundunt, & per omnia creata excurrunt. Quamobrem cui contigit veritatem, hoc est eximium istud bonum, consequi, nullum dubium est, quin & liceat, & laudi singulari vertendum sit, reliquis etiam partiri tam nobilè divinúmque patrimonium. Christiani hominis est alios efficere meliores, & sapientiores, cùm possit, & lucem, quam sibi comparavit, communem aliis velle. Neque verò ut in terrenis opibus distribuendis atque elargiendis usu venit, quisquam sit minùs quàm antea dives, communicatâ reliquis hominibus veritate. Nihil propterea decrescit privato hominis ærario,

& ani-

& animus ditior inde potiùs evadit, cùm ad priora ornamenta accedat liberalitatis laus, & caritatis fructus. Interdum verò non licet solùm, sed etiam necesse est veritatem annunciare, & prodere, atque tueri, quod onus Episcopis, & universis Pastoribus Catholici gregis incumbit, cùm ad populos doctrinâ sanâ informandos, tum ad errores subinde nascentes eliminandos. Interdum non necessitate quidem, sed optimo, summéque pio consilio veritas dissemi-natur, cùm nempè ad populos barbaros atque infideles Evangelii lumen defertur, quod sanctissimum opus per tot secula una Ecclesia Catholica sibi vindicare & peragere consuevit, ad adhuc peragit, Apostolicæ fidei non minùs quàm zeli Apostolici hæres.

Verùm hæc non sunt hujus loci, neque ampliorem sermonem postulant; adeò apertum est, atque homini à natura insitum, honestissimam, sanctissimam, & eximiis laudibus dignam esse veritatis propagationem, & illius præcipuè, quæ ad æternam vitam perducere potest. Satius ergo est statim aggredi limites, quibus constringitur vastum jus ingeniorum veritate annuntianda. Quod ut paucis complectamur, illud maturè statuimus, recta esse pon posse hominum opera, nisi à justitia vera procedant, & caritatem christianam ducem, prudentiam verò comitem habeant. Has ergo virtutes præ oculis habeat necesse est, qui rectè proferre, aliósque docere velit veritates ad orthodoxam religionem & eruditionem christianam spectantes. Primum autē justitiæ munus est interdicere, ne quis in negotio Religionis veritatem evulget ac tradat, quam ipse certò priùs non noverit reverà talem esse. Non inquam, homini licet, tanquam vera fidei dogmata proferre incertas opiniones suas, aut certi erroris insimulare atque damnare, quæ sibi falsa & damnanda esse prius non constet. Quis enim non intelligat, quantum ab æquo & rationē abhorreat, tanquam medicinas propinare, quæ venena esse dubitare possis? Et id quidem temerè fiat in curandis humanis corporibus. Quantò autem minùs tolerandum est in animarum curatione, cùm de hominum æterna aut salute, aut damnatione agitur, non de temporaria corporum vita? Nefas ergo est, & justitiæ legibus adversatur, in tanti mali discrimen populos adducere, & tanquam veritates Theologicas venditare, quæ fortè perniciosissimi errores esse deprehendantur.

Equidem fateor, non tam facilè invenias homines in hanc justitiæ partem oculis apertis animóque sui criminis

aut periculi conscio incurrentes. At innumeros profectò offendas ex ignorantia, & cæcitate mentis, & ambitione peccante. Rari, inquam, sunt, qui dum populum erudiunt, dubitent de veritate suæ legis. Se recta certáque tradere constanter arbitrantur, vel dum apertè errant atque delirant; ipsique omnium pestilentissimi Hæresiarchæ non aliter (quantum quidem conjicere juvat) de sua doctrina plerumque judicabant. Verùm neque ipsi Hæresum conditores, neque Hæreticorum gregarii idcircò ab eorum numero eximi possunt, qui veritatem & justitiam ex temeritate saltem & cœcitate lædunt, dum pro veritate errores incautè disseminant, & Christi gregem quanquam nolentes, inficiunt. Si minùs occupati forent opinionibus anticipatis, si plus humilitatis ac sinceritatis eis esset, tum intelligere possent, tum fateri fortasse vellent crimen suum atque infortunium. Ipsos toties Catholici provocârunt ad rationem reddendam, quare fidem veram & justitiam non conculcarint, cùm ab Ecclesia Catholica discesserunt, & schisma adhuc conflent, & diversas à Catholicis sententias tradant, & aliqua Catholicorum dogmata erroris ac impietatis accusent. Oblata est ipsis germana & unica methodus, quâ se ritè purgarent, & in tanto negotio se minimè hallucinari ostenderent. Legitimas causas nondum attulit gens illa, propositi tamen sui tenacissima, & nunquam allaturam esse, certum est nobis. Nam quî à se veritatem stare illi ostendant, cùm certam methodum fugiant, ut rem tantam pro dignitate fidei, & sui salutis necessitate, convenienter assequantur? Quî se in suo schismate atque doctrina nullo crimine, aut errore teneri evidenter ostendant, postquam Traditionis vim, Ecclesiæ veræ & Conciliorum auctoritatem, sanctorúmque Patrum consensum flocci faciunt, & Ecclesiam ipsam non solùm turpissimis in dogmate erroribus obnoxiam, sed etiam in ipsos errores jam fœdè prolapsam; & per tot secula Babylonem, & Meretricem egisse, affirmare non dubitant? His fundamentis eversis, quæ tamen tantopere à divinis Scripturis commendantur, & excogitato admissóque tam horrendo Ecclesiæ Catholicæ adulterio, à quo tamen absfuturam semper Ecclesiam veram Scripturæ ipsæ pollicentur: quid jam certi superest, ut quis sibi aliísque sine hæsitatione persuadeat, se in Christiano dogmate nunquam errâsse aut errare, suámque Ecclesiam legitimam esse Christi sponsam? Videndum igitur, an oculorum mentísque usum iis eripuerit, aut eripiat ambitio. Expendendum est, viréſne majores apud illos

suum

suum, an totius Ecclesiæ Catholicæ judicium sit habiturum, & an totius antiquitatis consensio sit dissonantibus Novatorum consiliis in tanto negotio præferenda, Fortasse mentibus tam malè affectis certissima statim non appareant quædam Catholicorum dogmata; sed profectò neque certa Novatorum videbuntur documenta, si accuratè aliquantulum res pensitare, & cautè judicium ferre velint. Quòd si dubia ac incerta sint, in quibus Novatores à Catholicis dissentiunt: quo jure nutantes sententias populo ii venditant, ingentíque errandi periculo credulam gentem exponunt?

Altera justitiæ lex est, ut Evangelii veritas nonnisi ab iis annuntietur, qui aut apertè, aut tacitè ab Ecclesia, legitimísque Ecclesiæ Pastoribus ad annuntiandum mittantur. Hanc legem Apostolus statuit, & ratio ipsa confirmat. Erroribus obnoxii sunt singuli homines; sub ovina pelle delitescere possunt lupi, & fallere gregem; Hæretici identidem prodeunt, morbosam doctrinam disseminantes; & innumeræ sectæ veritatem, & verum Dei cultum longè latéque sonant. Hinc infici corrumpíque facilè potest ovile Christi; non enim indoctæ plebis est, sophismata omnia ac deliramenta ad falsi originem revocare, sibíque à tam benè comtis mendaciis cavere. Ipsi acuti ac eruditi homines non rarò inter ista fluctuant, & ducuntur contrariis opinionibus. Ergo poscit ratio, ut iis tantùm liceat erudire populos, qui legitimam docendi auctoritatem ab Ecclesia vera acceperint. Neque itidem populis licet alios audire, ac habere Doctores, quàm quos Ecclesia vera ad id muneris ritè elegerit, aut in eo munere versari ipsa apertis oculis patitur. Cùm in una Ecclesia Dei veritas Religionis, & sana doctrina habitet, quicumq; istâ Ecclesiâ probante, aut saltē, cùm conscia sit, non improbante, doctorem agit, jure agit, & jure censendus est ab errore abesse, & vera tradere. Contrà ille justitiam lædit, qui non vocatus, non missus, non saltem tacitè probatus, sumit sibi honorem, & docendi ministerium usurpat.

Mirum est, quàm anxios efficiat, & verbis rationibúsque exarmet hic locus sinceros veritatis amantes, quorum non pauci adhuc sunt inter nostri temporis Novatores. Et ipsi intelligunt hujus legis æquitatem; nôrunt hac de re Apostoli præcepta; statuerunt & ipsi, nemini licere sine præviâ legitimâ vocatione, atque missione, verbi Dei præconem fieri. Primi autem prætensæ, quemadmodum vocant, Reformationis Auctores, Lutherus, Zuinglius, Calvinus, Socinus

cinus, & alii, quo titulo, quæso, quo nomine Christianorum orbem docendum sibi sumpsêre, & antiquissimas Catholicæ Religionis cùm sententias tum consuetudines immutandas, ridendásve suscepêre? Nulla ipsis extraordinaria, ut ajunt, & immediata à Deo vocatio fuit. Si fuisset, signis & prodigiis, quæ veraces ac veros Dei Prophetas perpetuò comitantur, divinitùs acceptam docendi auctoritatem confirmâssent. Defuit & ordinaria vocatio. Non ipsis sacrum docendæ plebis munus, & Scripturas interpretandi, & ritus veteres proscribendi facultatem demandârant aut Romani Pontifices, aut Episcopi legitimi, aut Concilia Orthodoxa. Imò Episcoporum omnium, & Ecclesiæ totius voce atque consensu id munus ipsis interdictum fuit ac ereptum, eorúmque audacia damnata. Ipsi præterea sese vel tacentibus Episcopis, jam reos prodiderant; atque damnârant. Etenim nonnulli ne Sacerdotum quidem albo adscripti fuerant, & tamen Sacramenta ministrare sunt ausi. Rerum divinarum imperiti quidam fuêre; & tamen Scripturas sacras suo marte explicare, & eo in studio à sanctis Patribus discedere non dubitârunt. Deinde quandonam Dei Ecclesia lubenti animo ferat, & probet, & auctoritate donet homines qui se ipsam evertant, & Altare contra Altare erigant, & schismata faciant? Dubium ergo nullum esse potest, quin primi isti Hæresum Auctores Justitiæ inflixerint magnum vulnus, dum veritatem, quam deperditam aut vitiatam sibi confingebant, restituere conabantur. Nemo autem ex iis justum se putet, qui tam injustos potiùs duces, quàm ipsam Christi Ecclesiam, pertinacissimè sequuntur. Nam quod ajunt, annuntiandæ veritatis, & refellendi erroris, christianam omnibus esse libertatem, eámque ità singulis inesse, ut eripi nobis à nemine possit, ac debeat: splendidè profectò falluntur. Cur *quosdam posuit Deus in Ecclesia primùm Apostolos, deinde Prophetas, tertiò Doctores, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi?* Cur Hierarchicum Ordinem instituit? Non igitur omnium est Sacerdotem Doctorémque legis agere, sed eorum tantummodo, quos Ecclesia publicè decernit, aut non invita patitur. Accedit, quòd tum certè vim habitura non est hujusmodi libertas, cùm annuntianda est veritas incerta, dubiique sunt errores, quos exagitandos suscipimus; multóque minùs, cùm nuntianda sunt pro veris falsa, prava pro rectis, & cùm ab errore longissimè illa absunt, quæ judicantur damnanda. Porrò sana esse, quæ ab Hæreticis in Ecclesia Catholica repudiantur; corrupta quæ ab Hæreti-

cis in

cis in suis conventibus ac Libris proponuntur : potior Christianorum pars hucusque contendit. Quare si petas ab eruditis viris, num jure non adimi possit ingeniis hisce novaturientibus docendi in Ecclesia libertas: nemo negabit. At inquiant Hæretici: Certi nos sumus, nos nihil tradere, quàm quòd Christus & Apostoli tradiderunt, nos nihil damnare, nisi quod Christi & Apostolorum doctrinæ adversatur, ità porrò arbitrentur; sed quidnam aliud occinerunt antiqui Hæresiarchæ, eorúmque filii, quos tamen & ipsi Novatores, non secùs atque Catholici impietatis arguunt? Num idcirco iis pestibus grassari liberè licuit, & veneno populos afflare, reclamante nequidquam Ecclesia? Quod si quis è Novatorum gremio exurgat (quod identidem fieri consuevit) & falsi postulare dominantem Religionem, aliámque invehere unà cum aliis doctrinis velit, Evangelii nuntiandi, ac erroris confodiendi jure amplissimo sese tuens: nemo inter ipsos Novatores hominem, ejúsque audaciam non abhorreat, non damnet, & ad silentium compellat. Nemo ab eo audiendo suum non avertat gregem. Nolint ergo suos partes alio à nobis dimetire pede, quàm quo suos ipsi filios dimetirentur, in parentem Ecclesiam armatos. Et discant, læsam ab eorum patribus justitiam, & ab unaquaque in posterum quoque lædendam, quoties sine aperto aut tacito Ecclesiæ veræ consensu, docendi munus arripiant, licèt nonnisi vera & recta se prædicare arbitrentur.

CAPUT II.

Caritas quando obstet, ne veritas evulgetur. Ejus leges. An, & quando, & quomodo evulgandi errores Procerum Ecclesiasticorum. An aliorum errores, & vitia, & quando id liceat aut necesse sit. Abusus, & excessus in hisce. An mordacitas styli ferenda.

Veritatis præconibus non sola justitia præcipit, ut cautissimè prius & solicitè caveant, ne falsa pro veris venditent, ne pro recta perversam doctrinam obtrudant. Id etiam caritas & prudentia arctissimè præscribunt & imperant. Quale enim amoris genus illud est, quo proximum nostrum prosequimur; quale prudentiæ facinus, cùm ipsum vitiosis aut agendi, aut credendi documentis imbuentes,

entes, à veræ fidei ac pietatis semita stolidè avocamus? Dubitatio ipsa, ne venenum propinemus à medicina exhibenda absterrere nos debet. Hostis enim potiùs, quàm amantis est, in æternæ mortis discrimen illos adducere, quos certus non sis te ad æternæ vitæ spem erudire posse. Verùm non hîc solùm stat caritatis & prudentiæ disciplina Etiamsi vera ac certa sint, quæ tradere animus est, quædam tamen sunt, quæ silere ac tegere, interdum prudentia, interdum caritas nos jubet. Justitiam fortasse læsuri non sumus vera narrantes; ac certè caritatem, certè prudentiam quandoque vulnerabimus, quæ non omnia vera ac certa, neque semper, in publicum efferri patiuntur. Quid igitur caritas & prudentia hîc velint, & quænam sint earum consilia & leges, disserendum restat.

Prima lex ista à nobis ponitur: *Ità dicendum, aut silendum est verum, ità errores aut refellendi, aut dissimulandi sunt, ut caritatis ordo servetur.* Id ni fiat, ipsa caritas desiderabitur. Videlicet præponendus est ex institutione charitatis amor Dei, & Fidei, & Ecclesiæ cæteris amoribus. Post hũc amorẽ valere plus debet Reipublicæ, Regis, & Patriæ, quàm privatorũ dilectio. Primam istam legem Religio & Philosophia sum̃opere commendant. Ex iis enim virtutibus est caritas, quæ ordinem exigunt, & sine ordine pereunt. Recta autem ratio docet, majorem iis rebus amorem deberi, quibus est majus pretium ac dignitas, & quibus nos majora debemus. Proinde oblatis duobus, quorum alterutri, prodendo, sivè occultando verum, displicere, ac placere oporteat, nullum esse dubium, quin illi sit inserviendum, quod apud nos amore sit dignus, atque præstantius, præferendúmque sit privato publicum, temporario æternum, corporeo spiritale bonum. Altera caritatis lex est: *In profligandis erroribus, & in prædicatione utilis aut necessariæ veritatis, ità se gerere homo debet, ut moderationis quantum fieri potest recordetur, atque ut id solùm curet, quod sanare alios, melioresque efficere, non autem vulnerare pejorésque facere possit.* Proinde inde nullam caritatis rationem habere dicamur, si unà cum erroribus homines persequimur, si eorum mores atque existimationem pessumdare nitimur, si nomen potiùs nobis, quàm proximo nostro salutem conquirimus, proditâ inhonestè illius imbecillitate, atque ignominia. Duas itidem leges prudentia nobis ob oculos ponit. Earum prima est: *Circumspiciendum esse veritatem prædicaturis, nedum unum bonum ex una parte quærunt, gravius ex ea malum incautè excitent, qualia sunt schismata, scandala, funesta dissidia, atque horum similia.* Altera est

est: *In prædicando vero, & alienis erroribus insectandis, perpendendum esse tempus, locum, & personam cùm corrigentis, tum corrigendi, & qualitates cùm dicentis, tum dicendorum.* Non enim cuicumque licet quemcumque corripere, & omnia prodere, aut ibique, aut quovis tempore.

His legibus positis, atque altè animo infixis, tam difficile non erit agnoscere, quando necesse sit, aut expediat, aut deceat, veritatem prodere, & litteris consignare, quâve ratione præstandum id sit, aut ipsam occultare, atque silentio tegere. Fingamus ergo, Auctorem aliquem, aut Episcopum, aut etiam Primatem Ecclesiæ virum, in doctrina Christi reverà falli, erroresque suos aut scriptis, aut voce in vulgus spargere. Ejus vulnera dissimulare piaculum fuerit, Nam quamvis ipsius accusatio, & inde emanans ignominia, à caritate, quam ipsi debemus, recedere videatur, caritatis tamen ordo poscit, ut Ecclesiam & Rempublicam magis amemus; neque committendum est, ut universitas periclitetur, dum unius existimationi servandæ studemus. Veritatem itaque revelare, ac super tecta prædicare, falsaque dogmata quantis poterit viribus impugnare, hic non solùm unicuique Christiano licebit, sed necesse erit sacris Ecclesiæ custodibus. Imò, istis præ timore, negligentia, ignorantiâ, aut conspiratione tacentibus, privato cuicumque homini id oneris incumbet, ut in lupum exurgat, dormientesque Pastores suis clamoribus excitet. Ne ipsos quidem sanctissimos Patres, nobis alioqui summâ veneratione spectandos, habere aliter in hac parte decet. Homines & ipsi fuerũt. Incautè interdum locuti, pessimè sensisse videntur. Nonnulla etiam Ecclesiæ decreto nondum stabilita tradidêre, quæ qui nunc pervicaciter tueretur, Hæretici notam nequaquam effugeret. Hujusmodi ergo nævos arguêre, ac prodêre liberum est nobis; non quod malè doctissimis iis & venerandis capitibus velimus, sed quod Ecclesiæ toti, ac fidei sanctissimæ velle melius debeamus, quàm singulis ipsis Patribus. Juvat autem, & Reipublicæ plurimùm interest, nosse quibus in locis non satis rectà tradiderint Majores nostri, ne quis tantorum nominum auctoritate, ubi non debet, fretus, in transversum agatur, ipsámq; Ecclesiæ universæ fidem inde oppugnet. Est & hoc aliquod caritatis genus in ipsos sanctissimos Patres, atque in alios errantes. Illi, si viverent, Libros suos lubentissimè emendarent. Cùm id ampliùs ipsi non possint, amant tamen sibi à posteris eam medicinam adhiberi, quæ si purgare penitùs Libros suos, ac certè à suis Lectoribus arcere morbum

qualemcumque valeat. Reliqui verò, dum divunt, errori monti, ficuti honeftatis & veritatis amantes putandi funt, ità gaudere credendi, quòd tum fe, tum Lectores Auditorésque fuos ope noftrâ ab errore fentiant revocatos. Atque hæc de erroribus, qui in Fidei Chriftianæ & Ecclefiæ Catholicæ perniciem recta contendunt.

Alii funt errores extra fidei doctrinam, fed tamen non extra Religionis pomœria. Ejufmodi funt fingulorum hominum abufus in miniftrandis Sacramentis, in facris Ordinibus conferendis, in veneratione tum Sanctorum, facrarúmque Imaginum, tum etiam Reliquiarum, & in ipfo externo Dei cultu, atque Myfteriis, aliifque fimilibus rebus, Paftorum profectò proprium eft munus, hanc ab Ecclefia Dei peftem avertere tum prædicatione, tum fcriptis, atq; decretis. Sed ipfis nihil proficientibus, gloriofum femper fuerit, Deóque gratiffimum, fi noftras jungamus copias, fique privatorum etiam telis hujufmodi monftra conficiantur. Quòd fi eò ufque malum creverit, ut diutiùs remedia differre periculofum fit, neque Ecclefiæ Præfules glifcenti malo, quod eorum munus pofcit occurrant: fruftrà audaciæ accufabitur privati hominis confilium, qui hofce petulantes abufus ad Tribunal Ecclefiæ deferat, ac in eos exerat vocem & calamum. Dummodo veram ifte doctrinam adferat, publicófque errores, & crimina non fomniata exagitet (quod acuratiffimè priùs curandum) nihil in caritatem peccabit, imò fecundùm ipfam faciet, atque adeò nos omnes in hifce cafibus zelari zelum domûs Dei jubemur, & veritatis ac religionis jura publicè tueri, in quæ perverfi hujufmodi Chriftiani fuis vitiis confpirâffe videntur. Idem dicendum de alio errorum genere, quo Ecclefiaftica Hiftoria deturpari, & rudium populorum traditio infici poteft. Confictæ Martyrum, & Confefforum, feu vitæ feu Reliquiæ, feu opera miranda; fuppofiti Sanctis Patribus & præclaris Ecclefiæ viris Libri; origines Ecclefiarum, & Monafticorum Ordinum, aliæque innumeræ ad Epifcopos, ad Concilia, ad Ecclefiam pertinentes res geftæ, mendacio infufcato aut è leviffima tantùm popelli narratione deprompta, & confidenter ad memoriam pofterorum litteris traditæ: hæc omnia procul dubio veritatis inimica funt, & Ecclefiæ. Uti ea confingere, aut adoptare, aut diffimulare turpiffimum eft, ità revelare, & palam exfibilare, juftiffimum, atque honeftiffimum. De vindicanda veritate agitur, de liberanda Ecclefia ab hifce inquinamentis & fucis non modica ex parte perniciofis. Quis hîc læ-

fam

ſam caritatem clamet? Primum locum obtinere debet veritatis, & Eccleſiæ, & Reipublicæ amor. Et quando reſtitui tam utilis veritas, aut ab Eccleſia & populo error eliminari non poteſt ſine alicujus offenſione: utique præſtat, unum aut paucos dolere, quàm multos Quanquam & illi injuriâ dolebunt, cùm beneficium non tam Eccleſiæ matri conferatur, quàm ipſis.

Quod in his tamen caſibus homini caritas enixè commendat, illud eſt, ut quantùm fieri poteſt, parcatur perſonis, dum errori ac vitio non parcitur Si ſimul ſtare queunt Reipublicæ utilitas & neceſſaria medicina, ac privatæ quietis atque exiſtimationis conſervatio , ambo utique ſunt procuranda. Tum ſolùm ſinit caritas , nos privatorum commodis & honore nocere, cùm aliter publica res reſtitui ſanariq; non poteſt. Cùm igitur in doctrina fidei quiſquam incautè delirat, neque in vulgus ſua commenta diſpergit, ſibi tantùm canens, huic adhibere decet ſalutarem Chriſtianæ correctionis helleborum, ubi legibus Eccleſiaſticis aliter cautum non ſit; hoc eſt clam & amicè ità monendus, atque docendus, ut ſi animo ſit docili, vulnera ſua ſe cognoviſſe gaudeat, neque erubeſcat. Sin iſte deliria ſua pertinaciter tueri pergat, & benevolum monitorem ſemel iterúmque contemnat , & mutandæ ſententiæ ſpem nullam relinquat: nihil, caritate etiam ſuadente, tunc utilius præſtari poteſt , quàm ſi ejus contumacia (uti Chriſtus ipſe mandavit) ad Eccleſiam deferatur, cujus auctoritate tum ipſe in officio contineatur ac ſanetur , tum ab ejus afflatu liberetur Reſpublica. Hujuſmodi autem homines non palam errantes, non erroris ſui præcones, cur ego palam & nominatim, aut ſcriptis aut voce perſequar, ac in triviis ridendos propinem, & exoſos omnibus puniendóſque faciam? Clam peccavêre, corripi clam poſſunt, & corrigi clam amabunt. Quid punis in errante nomen, & famam, quæ errore adhuc latente , & emendationem fortaſſis non refugiente, nullam adhuc pœnam commeritæ ſunt?

Illud verò conſtat , licere atque dicere publicis ſcriptis ac tubis in illos ferri, qui errori conjunxere proterviam, & inſaniam ſuam erumpere in publicū ſinunt. Non eſt, quòd ego eorum morbum ac nomen occultare debeam, cùm ipſimet evulgare non dubitârint. Publicum Eccleſiæ hoſtem publicè oppugnabo, publicè, ſi vires ſuppetent, evertam; ut ſi non ipſum ab errore revocem , reliquos ſaltem pugnæ ſpectatores , atque adeò Rempublicam ipſam veritatis acie confirmem. Sed in hoc hominum genere inſectando

ſuus quoque caritati locus eſſe poteſt. Inter quos Sanctos Patres ſunt, qui Hæreticos, & eornm aſſeclas, atque patronos aculeatis exagitant Libris, multúmque etiam Plautino ſale perfricant. Primas inter ipſos Hieronymus tenet. Sunt & Scriptores qui ſibi temperare neſciunt, quin adversùs Eccleſiæ hoſtes quicquid ad manum venit, intorqueant. Contumeliis nullis parcunt, quarum etiam non paucæ veritatis fundamento carent. Mille vituperiorum plauſtra in ipſos congerunt; uno verbo, nihil non movent, quo communem proſternant Religionis veræ adverſarium. Quod eſt ad nonnullos è Sanctis Patribus, non iis vitio vertimus, quòd acribus interdum pro veritate ſcriptis pugnaverint. Chriſtianum zelum ne hîc quidem ſtylus dedecet; hos ignes ipſa bona cauſa, ac defenſio cognitæ veritatis, ultrò ſuggerit, non facilè ſanè culpandos, niſi cùm ad calumnias concitata oratio dilabitur. Sibi ergo imputent, ſi tam aſperè accipiantur, quicumque à recta Chriſti doctrina defeciſſe minimè contenti, poſitos quoque à Deo Judices, hoc eſt, Eccleſiam ipſam, non ſpernere ſolùm, ſed etiam dilaniare, atque infamare minimè verentur. Habeant illi & hanc ſuæ contumaciæ pœnam, & populus eoſdem abominari atqui abhorrere eò facilius diſcat, quo libentius fertur ad legendam in piperatis diſputationibus illorum damnationem. Attamen, ſi nobis optio detur, placidam, quàm iracundam in refellendo errore facundiam ſequi mallemus. Placuit hæc aliis Patribus, & Auguſtino præſertim, qui cum aliis nominibus maximè ſit commendandus, hoc ipſo in primis apud poſteros ſpectabilem ſe fecit, quòd certando cùm Hæreticis, vel procaciſſimis, nunquam manſuetudinem ſuam, atque verborum lenitatem, quamvìs laceſſitus maledictis, abjecerit. Et certè vix eſt ut hominem animal omnium ambitioſiſſimum, conviciis & acerrimâ reprehenſione de ſententia atque errore deducas. Mordaciſſimâ oratione exaſperatus ille vindictam potius, quàm emendationem cogitabit. Contra gravis ſimúlque mitis confutatio, animum adverſarii ab auſcultanda veritate nequaquam avertens, plus quàm altera poteſt, cùm & ejus errorem vincere, & ipſum errantem ſanitati reſtituere poſſit. Quæ cura Chriſtiano Scriptore, quàm altera, profectò dignior. Noſtrum enim eſſe debet non ignominia onerare, ſed ad meliorem frugem, quantùm in nobis eſt, fratrem noſtrum convertere, fratrem lucrari. Mirum autem eſt, quantùm & peccantes ad pœnitentiam, & errantes ad palinodiam alliciat gra-

gravis illa mansuetudo corripientis, sivè refutantis.

CAPUT III.

Calumniæ nunquam adhibendæ. Conviciis temperandum. Non imputandi errores nisi benè perspecti. Placidè quantùm fieri potest pugnandum; & quando secùs deceat. In confutandis erroribus ad Religionem minimè spectantibus quæ libertas ingeniis. Caritati ac Moderationi & hîc suus esse debet locus. Quando vitia morum adversariis objicere liceat.

PORrò si adhuc stat animo tua scripta contra Catholicæ veritatis & Ecclesiæ inimicos aculeato, iratóque etiam, stylo armare: non impedio scribentem. Sed ira modum habeat; honestatem non obliviscatur oratio; pro Ecclesiæ & Fidei Apologia non inveniant Lectores virulentissimam satyram. Alioqui non æquitas solùm, & caritas, sed & justitia ac prudentia illic desiderabitur. Nescio enim, quo pocto justi ac prudentis nomen retinere possit, quia ità in hostem irruit, ut se quoque incautè lædat; adversarii culpas tam effusè persequitur, ut se maledicum fieri minimè sentiat; atque ità in aliis reparare vult veritatis jacturam, ut ipse interim ad calumnias & convicia descendens, moderationem virilem atque christianam in se ipso perdat. Difficile est, fateor, ignitis ingeniis pacatè hîc agere, zelo potissimum sacræ fidei flammas augente. Pugnæ ipsius ardor ità ictus omnes temperare non sinit, ut errorem tantummodo alienum; non & personas aliquando feriamus. Vel cautissimis & mansuetissimis pugnatoribus jacula interdum elabuntur, quæ animum ferientis occultè fallunt. Verùm circumspiciendum est nobis, quid in certamine ad tam facilè lubentérque mordendum ingenia nostra stimulet atque impellat. Interdum unus amor nostri tantùm pulverem excitat. Amamus famam religiosi zeli, quem quo plus in censura irascimur, etiamsi excedimus, eò commodius suasuros nos esse speramus. Quærimus Lectorem plurimùm, eúmque novimus ad Plautinas mensas, & scommata lubentiùs confluentem; quare per Satyram nostris libris curamus, ut accedat commendatio major.

major. Credimus etiam in hoc loquendi genere evidentius apparere bonæ causæ conscientiam. Verùm hîc non rarò noster nos fallit affectus; & præ omnibus spectanda est veritas, quæ certè ab erroribus liberari, defendi, suaderi potest, sine tanto felle, tantâque petulantiâ orationis. Denique ab ingeniosè acuto quàm maximè differt amarus atque maledicus stylus. Illo sapiens quoque libentissimè utatur; ab isto temperet. Nam dum rationibus & argumentis dimicetur, jam in tuto est veritatis causa; neque interim adversario, quantùm in nostra manu est, de nobis quærendi ulla relinquitur justa ratio.

Jubet nos ergo caritas, placidè vel in pertinaces Hæreticos agere, ut non tantùm illorum errori prosternendo studeamus, sed & saluti prospiciamus. Quantò autem magis ipsa nos moneat, ne ipsis errores & crimina imputemus, falsa, sivè conficta? Ejusmodi hominum insaniam, atque impudentiam, suprà modum exaggerare plerumque solet mendax fama, aut adversariorum ira. Proinde æquum est, & caritatis lege sancitum, ut in hoc etiam communium hospitum genere, eorúmque libris nihil vituperemus; nihil fidenter damnemus, quod priùs non constet ipsorum sententiâ affirmari atque probari. Qua in re nullus dubito, quin Catholici quidam minùs cauti, & cœco zelo abrepti, interdum se quoque præbuerint arguendos. Per nonnullos è primis Lutheri & Calvini oppugnatoribus non stetit, quominus in longam seriem excrescerent istorum errores. Supra centum Calvini blasphemias numerabat Fevardentius, Scriptor stylo quoque parum in ipsos Hæreticos moderato usus. Tam multa, ac tam graviter, non delirâsse Calvinum ejúsque sectarios, cùm ipsi postea palam fecêre, tum nostri sensim deprehenderunt, simul ac remissus est primus ille certaminis impetus. Minus inquam Lutherani, & Calviniani, quàm videbatur, olim à veritate Catholica aberant; minus etiam nostrâ tempestate absunt, cùm à suis parentibus jam in aliquibus discesserint nimis apertè impiis falsisve sententiis; discessuri, uti sperandum est, à reliquis etiam, ubi Catholicorum doctrinam, vitiatam à declamatoribus suis, audire desinens, puram verò à Conciliis & Catechismis nostris publicè probatis haurire incipient. Et reverà istud non dicam familiare est, sed in consuetudinem & quamdam quasi legem apud ipsos transiit, ut Catholicorum doctrina atque Ecclesia in eorum scriptis atque concionibus ità discerpatur, ac deformetur, ut nativam suam faciem ac puritatem prorsus amittat.

Quoti-

Quotidiani sui muneris esse quilibet Ministellus putat, in mores opinionésque nostras quà maledictis, quà declamationibus invehi; fictitiis criminibus ac erroribus dogmata nostra onerare? ipsas nostrorum virtutes, ritusque pios, fuscis exprimere coloribus; omnia denique dissimulare, quæ nobis militant, quæque aut prodere confestim possent incautam obtrectationem eorum, aut nostram tueri optimam causam. Sic alitur in populis jam annosus error, & deplorandum schisma. Plebs autem à teneris, ut ajunt, unguiculis educata atque infercita hujusmodi næniis & calumniosis concionibus, nihil vehementius horret, quàm Catholicorum Fidem & Sacramenta. Quid? quod non auribus tantùm, sed & oculis imperitorum sua spectacula ministrantur. Conclavia & Libri maledicis picturis abundant, quibus somniata Babylon lepidissimè, ut sibi persuadent, sed insulsè omninò, descripta exhibetur, & innumera Antichristi jam in eorum phantasia nati, sive Monachorum, sive Episcoporum, gesta subsannantur atque deturpantur. Hac autem in parte ii præsertim excellere solent, quibus & crassiorem aërem, & frigidiorem patriam, & minus elegans ingenium natura dedit.

Equidem si qui sunt inter Catholicos, quibus adhuc hujusmodi genus pugnandi placeat, non solùm nullas à me laudes expectent, sed multam potius vituperationem. Viros liberaliter eruditos, nedum Christianos, ista non decent. Et nostros moneo, potissimum verò monendos reor alienæ communionis Scriptores atque Oratores; utpote sæpius & fœdius in hujusmodi studio peccantes, ut dum Religionis veritatem sermone librísve pertractant, atque tuentur, à conviciis & maledicentia abstineant, & quantùm fieri potest caritatis consilia auscultent. Prius adversariorum sententiæ atque argumenta probè teneantur, neque à privato quopiam ineptóve Scriptore dogmata Ecclesiæ Catholicæ, aut diversarum Sectarum hauriantur, sed à publicis fidei professionibus, publicéque receptis Libris Longè alia sunt in Protestantium ore, ac in Catholicorum Conciliis benè multa, quæ profectò ignorare confutaturis non licet, ac ignorata damnare temeritatis est, ne dicam dementiæ. Id non diffitentur, qui inter Protestantes temporibus nostris sinceritate præstant & diligentia, & perperam culpata fuisse, atque culpari multa Catholicorum sentiunt. Tum adversus benè perspectas sententias exercendæ, si quæ sunt, solidæ rationes, certis innixæ principiis, ac inde ritè deductæ. Quid his, non jam clanculum, sed

sed apertè sese immiscet impudens & vilis contumeliarum atque sannarum familia? Cur calumniis cautè non occluditur aditus? Quid barbarico more ictus vibrantur? Est hoc vulnerare atque exasperare, non autem sanare adversarium: quod tamen postremum caritas à nobis unicè postularet. Vincat ergo veritas pondere argumentorum non opprimat ira mordacitate & furore dictorum.

Huic autem suavi caritatis edicto contraire ille dicendus non est, qui furiosos, calumniosos, & maledicos Scriptores non aliter refellere potest, quàm eorũ vitiis excussis, & palam confossis. Quid agat iste censor, quanquam placidus atque modestus? Si veritatem vindicare vult ab alienis telis, non potest quin malam adversarii fidem mansuetè quidem accuset, & prodat, sed tamen accuset. Adulteratos ab ipso codices, truncatas sententias, dissimulata consultò argumenta, & consectaria, captiosas & sophisticas rationes, declamatorias phaleras atque hyperboles, conficta exempla, & alia hujusmodi, satyricus & immitis non est, qui arguit, & spectanda omnibus præbet; sed ille temerarius, & indoctus, & parum pius, & parum mentis compos, aut suæ existimationis prodigus, qui talia in veritatis ludibrium palam est ausus. Hic, ut dici solet, causa causæ respondet. Attamen hic etiam habere potest, quo se prudentem & humanum, & vitiorum, non hominum, insectatorem se probet Scriptor. Scilicet, quantùm materia sinit, non exaggeret, sed minuat culpas; & errata inimici aut nudè tantùm describat, atque ità demum describat, ut benevolum adhuc se illius objurgatorem & correctorem ostendat. Hæc, fateor, faciliùs suadere aliis, & in aliis observata laudare, quàm à nobis impetrare possumus; nam & qui prius animo statuunt, se non secùs cum Hæretico atque inimico agere velle, quàm cum fratre atque amico, vix fidem sibi præstare possunt factis. Sed optima nobis proponenda, ut eò si non pervenire datur, accedere saltem quisque contendat. Vix enim excogitari potest, quantùm conduceret ad ineundam pacem atque concordiam inter tot Ecclesiæ Christianæ aut veros aut perduelles filios, tantâ opinionum diversitate sejunctos, adeóque miserabili schismate tandiu distractos, si pacifico stylo, placidísq; disputationibus utrinq; ageretur, oculis in unam veritatem semper intentis. Atq; ad hoc in primis utinam ii sedulò mẽtem convererent, qui refutant errores ab uno quidem Scriptore spargos in vulgus, sed alicui sectæ communes. Tum in uno multi feriuntur, mitiúsque propterea dimicandum, ut non

unum

unum tantummodo, sed plures amicâ confutatione lucreris, & Ecclesiæ restituas.

De rebus ad Religionem & Ecclesiam nihil spectantibus interdum lis erit. Multas Physica suppeditat, multas Jurisprudentia ac Historia, multas Rethorica, & Poëtica, atque ipsa etiam Grammatica. In his excogitandis, referendis, atque explicandis humanum ingenium, atque eruditio sæpè deficiunt. Hinc viris criticis, nunquam non in similes errores intentis, negotium grande, neque minus Typographis. Si quosdam audire volumus, ab omni Librorum censura temperandum. Aut enim vera & recta docent: & in censoris caput recidet censura, si fiat; aut falsa & inepta continent: & inani idcircò refelluntur labore, quàm suapte naturâ sint casuri, & ad blattas tineásque damnandi. Petitur etiam, quo jure in Auctorem tibi non injurium, immo tui nescium, censoriam auctoritatem exercere velis. Sed qui ista petunt ac monent, adhuc ignorare videntur, quàm facilè error in homines irrepat, atque ab iis adoptetur, quantúmque humanæ Reipublicæ intersit, verum ac bonum à falso & malo distinguere atque tueri. Ut de veritate potissimùm loquar, publicum illa & universale bonum est; divino munere adhuc in terris relictum. Ità totum est omnium, ut totum sit etiam singulorum, nullíque licet me decipere, atque in errorem trahere, & cogere ut falsa pro veris, vera pro falsis amplectar. Cùm tantum ac tam nobile patrimonium aliqua ex parte quisquam lædit, mendacio indulgens, aut falsa incautè venditans: res mea læditur, & pro bono malum, hoc est, error mihi obstruditur. Meum ergo est mea tueri, mihique ab errore cavere, & contra veritatis inimicum, qualiscumque sit dimicare; quòd si palam veritati bellum indicitur, (id quod in Libris falsa ferentibus, & publicâ luce donatis, usuvenit) jam fas mihi est, bonum non jam ampliùs tantummodo meum, sed publicum, ab injuria publicè vindicare, & à Republica errorem removere, Reipublicæ ipsi perniciosum. Quis me jure accuset, immo quis jure non laudet, quòd non sinam decipi gentem meam, & regnare veritatem velim? At error est in Historia, in Physica, in Poëtica, in Grammatica, & in aliis, ut ità dicam, ludicris, aut inanibus studiis, non in gravi Religionis, aut legum, & morum scientia. Esto. Anne propterea ferendus, neque eliminandus est error? Et ista mihi & Reipublicæ nocent, quantùm possunt; malum quippe est falli tam in magnis, quàm in parvis; & omnium interest, ne in

Poëtica quidem, & Grammatica, nedum in Physica, & Historica eruditione, falsa aut prava disseminari & credi. Ut vero nulla ratio hominem excusat, quòd in Libros optimos, & optima tradentes, censoriam virgam adhibeat; ità rationes multæ cum eo faciunt, qui Libros malos, & falsi aut vitii magistros, refellendos corrigendósve suscipit. Magnam partem ex indoctis constat hominum genus. Inter ipsos literarum cultores rarum judicium est, & crebra hallucinatio. Ità verò interdum conditur & celatur, & colore veritatis, error ac falsitas incrustantur, ut vel peritis imponant. Non est ergo illius vituperandum consilium, qui ab errandi periculo atque ab imitatione pravorum, Rempublicam aut statim, aut tandem eripiat. Sed potiùs ille laudandus, quòd censurâ suâ cautam faciat reliquam gentem, & labore suo cæteros à labore exquisiti examinis liberet. Ineptissimos tantùm Libros & nemini officere valentes, anxiè in trutina suspendere & refutare velle, est hominis cum inepto ineptire cupientis. Cæterùm qui & hoc sibi negotii sumat, quo saltem ab imitatione similium arceat alios literis operam dantes, non ut suo adversùs auctorem odio obtemperet, in prudentiam fortasse peccabit, nequaquam verò in justitiam.

Tractantibus autem & hujusmodi, quanquam interdum levis momenti, quæstiones, inculcanda est iterùm moderationis & humanitatis mentio. Quando aliter fieri non potest, ad ravim usque contendatur pro quacumque veritate, in quemcumque errorem, ac malum Librum. Sed non lacerentur in contraria, licèt absurdâ sententiâ positi. Nimiâ dicacitate non corrumpatur, non infametur bonâ causâ. Rationibus tantùm, non conviciis & maledictis, servata est palma. Præterea quid, amabo, ferventi censuræ tuæ, aut Apologiæ, cujus argumentum est error intellectûs, mores quoque & personam adversarii interseris? Indignatur veritas, se talibus armis defendi, cùm se nihil reverà defendant, & in unius utentis probrum convertantur. Et tamen censori suo, quem naturâ monoculum, gibbosum; claudum fecit, aut ingenti naso armavit, pauci tantâ animi moderatione olim respondebant, ut hæc illius vitia non memorarent atque riderent. Pauci ità sibi imperare poterant, ut adversarii luxuriam, ambitionem, artésque pravas in literariam pugnam inferrent. Inventi sunt; parum dixi; inveniuntur, qui paupertatem & ignobilem originem censori suarum opinionum objiciant, quasi in istius ore veritas quoque & argumenta veritatis, obscuram & miseram dicentis

tentis conditionem, ejúsque finistram fortunam combiberint. Statuunt alii potiorem suæ defensionis vim in recriminando adversario. Quod quidem cùm nihil utilitatis sæpè inferat causæ, qua de agitur, id unum potest, ut ad inhonestam vilémque vindictam inserviat, quando ad justam tutelam non potest. Parum certè videntur acuti, qui hac arte quicquam pro se profecturos se esse sperant. Vulnera quidem inimico, sed sibi salutem non creabunt, ab eo non dissimiles, qui se non avarum, & non dementem probaturus, id tantummodo ostendendum sumit, se inter avaros atque dementes solùm non esse.

Fieri tamen potest, ut non liceat solùm, sed etiam quandoque expediat, in adversariorum mores, & crimina inquirere, moderationis tamen ac veritatis curâ nunquam sepositâ. Cùm nempe ad veritatis & innocentiæ præsidium facit eadem ipsa morum & criminum revelatio Hujusmodi telo nonnunquam calumniatores feliciter repelluntur; & in forensi palæstra, ac in orationibus judiciariis multus esse potest illius usus. Prætereà æquum simul & laudabile fuit, moribus eorum, qui recentiores Hæreses condidêre, litem intendere. Nempe ne hoc quidem postremum erat argumentum pessimæ illorum causæ, neque parum conducebat ad Veritatem Catholicæ Ecclesiæ firmandam. Ut Ecclesiam istam à vera fide jam prolapsam, & à multis sæculis invisibilem, Idolis & Antichristo servientem, restituerent, divinitùs constitutos Lutherum, Zvvinglium, Calvinum, atq. alios id genus homines, dictitârunt eorum sectatores. Hos extraordinarios viros, extraordinariâ & cœlesti vocatione ad Ecclesiam reformandam missos, appellabant. Verùm cùm novos hosce Prophetas nos ostendamus, non solùm omnibus Prophetarum donis caruisse, sed etiam multis abundâsse vitiis, neque meliores evasisse, qui in eorum disciplinam & dogmata concessêre, sicuti præter multos alios locupletissimus testis Desiderius Erasmus affirmat: cuinam persuadere in posterum se posse putant nonnulli populi, nuperos istos Catones è cœlo cecidisse, cœlóque consentiente, immo impellente, tot in Ecclesia Dei excitâsse schismata atque tragœdias? Utì verò adversus ipsos legitimè ejusmodi argumento utimur, ità ipsi ineptè adversùs Catholicam Ecclesiam argumento à moribus ducto utuntur. Utcumque corrupti Catholicorum Sacerdotum, Monachorum, & populi mores tunc fuerint, cùm signa in matrem suam Lutherus movit: discef-

discessionem idcirco facere non licuit ab istorum societate, & communione. In mores enim, non in dogmata vitium fluxerat; & iniquum planè est, sanctitatem & rectitudinem Religionis dimetiri & damnare è perversis hominum moribus, cùm contra damnandi sint pravi hominum mores è sanctitate & rectitudine legum, quas ipsa Religio proponit.

CAPUT IV.

Errores in sanctorum Patrum scriptis non dissimulandi; sed modestè agendum, & excusandi errantes. Prudentiæ in proferenda veritate, & erroribus insectandis habenda ratio. Quot modis in hanc virtutem peccetur. Scandalis ac seditionibus non aperiendus aditus.

CUm de fidei doctrina agitur, diximus, veritatis causam poscere, ut vel ipsis sanctis Patribus non ignoscatur. Id repeto: dissimulandi non sunt errores, qui in nonnullorum Patrum Libris interdum occurrunt, ne iis quisquam abutatur in Ecclesiæ perniciem, quæ contra sensit, & sentit. Verùm quandoquidem Christiana moderatio tanti facienda est, vel cùm in Hæreticos scribitur, quantò magis eadem servanda est virtus, cùm detegendi sunt nævi sanctorum Patrum? Hìc itaque duo observanda in primis. Primum est, ut quantum fieri potest, non errorem solùm, sed etiam erroris suspicionem à magnis illis viris amoliamur. Quod contingit interdum, cùm ex plurium locorum collatione deprehenditur, aliam fuisse eorum sententiam, quàm quæ in uno quopiam Libro, seu Libri loco, sonare videatur. Tum si commodum aliquem sensum eorum verba patiuntur, hunc ipsis tribuere fas est; nihil enim verisimilius est, quàm tales tantósque viros, cum Ecclesia & cæteris Patribus omnia plerumque concordes, ne in ea quidem opinione ab iisdem Patribus, atque ab Ecclesia dissensisse. Prolatis etiam quandoque Codicibus notæ melioris, parum sanis Libris succurritur, unde fluere videbatur parum sana doctrina. Et multa quidem sunt, in quibus cùm veteres tum recentiores Hæretici putant pro se habere sanctorum Patrum consensum, & loca non pauca producunt, suis in speciem opinionibus accom-

accommodata. Sed ilud constat, nullum esse dogma. in quo ostendere possint Hæretici, non dicam omnes, sed ne magnam quidem partem sanctorum Patrum secum facere. Ubique aut omnes, aut plerosque Catholica pro se habet Ecclesia. Si qui favere Heterodoxis videntur: adhuc adhibitis explicationibus non violentis, & hi non raro ab ejusmodi notâ liberantur. Qua tamen in re, uti sæpè diximus, tam cœca esse caritas recusat, ut aliqua ex parte veritatem pessundet. Ne ii quidem in nostram causam sunt inviti trahendi. Quanquam enim aliquis Patrum paria cum Hæreticis quapiam in re nonnunquam scribat, inde sibi Catholica Ecclesia nihil timendum habet, quæ non singulorum Patrum auctoritate nititur, sed conjunctorum; & præstantiorem aut uberiorem istorum partem paucioribus opponere potest.

Ad hæc, ubi honesta nulla & commoda ratio succurrit, qua ab erroris specie liberentur quorumdam Patrum dicta, ità veritatis amans hujusmodi nævos prodit, ut caritas simul vindicet eorumdem auctores à crimine. Videlicet, culpam Hæresis non omnis contrahit, qui hæreticam aut perversam profert sententiam. Oportet errori conjunxisse pertinaciam. Opus etiam est, ut prius ejusmodi sententiæ inter errores ab Ecclesia numeratæ fuerint, aut eæ sint, quæ vel sinè Ecclesiæ decreto cognosci non difficilè possint, tanquam à vera Ecclesiæ doctrina alienæ. Nullum autem è Patribus indicare est in aliqua opinione tuenda pervicacem adversùs Catholicam Ecclesiam. Alioqui, non sanctorum Patrum albo, sed Hæreticorum ille jam fuisset inscriptus. Prætereà si quis eorum in parum sana sententia constantem se prodidit, utique ea fuit sententia, quæ sinè crimine, atque intactâ Fide Catholicâ, animo indui defendíque adhuc poterat, quippe nondum satis explorata, & Ecclesiæ calculo nondum improbata, sive damnata. His animadversis, caritati simul & veritati factum erit satìs: neque religioni sibi postea ducet eruditus Scriptor, ea in sanctis Patribus modestè arguere, quæ fortè absint à regula totius Ecclesiæ. Et quidem nonnisi laudandus, qui hujusmodi caritatis Christianæ artes exerceat pro vindicandis ab hæresi & à crimine (dum fieri absque veritatis jactura possit) reliquis hominibus, atque Scriptoribus. Sed hoc beneficium potiore jure à nobis exspectant, quos vulgò Patres dicimus, viri nempe doctrinâ, sanctitate, & sacro ministerio plerumque insignes, & ab ipsa Ecclesia laudati. Quamobrem Christianus pudor in iis desidera-

tur,

tur, qui acribus censuris tam veneranda capita interdum exagitant. Neutiquam verò tum ferendi Censores, cùm non solùm veros immodestè iis errores objiciunt, sed falsos etiam affingunt, atque in eorum Libris reprehendunt germana Ecclesiæ Catholicæ dogmata. Verùm de his iterum erit agendi locus, ubi à censura Joannis Phereponi S. Augustinum vindicabimus.

Demum in veritate exerenda, erroribúsque palam insectandis maxima prudentiæ habenda est ratio, sinè cujus ductu vel ipsæ virtutes, ad actionem deductæ, in vitia degenerant. Ad istam nimirum pertinet, significare, quando, & quomodo, & quibus in locis, & per quos aut dissimulanda, aut prædicanda sit veritas. Primum igitur Prudentiæ præceptum est: *Non expedire, immo nefas interdum esse, veritates quasdam proferre, atque inculcare, è quibus pessima enascantur scandala.* Hìc certè cum prudentia justitia consentit. Æquitas nobis jubet ea silere, ac dissimulare, quæ nihil publicæ rei prosint, & multum privatæ noceant. Propterea̍que privatis adversariorum moribus in literario certamine censura parcere debet. Nihil enim aut utile, aut certè necessarium est populo rescire, quibus vitiis adversarii nostri corpus natura signaverit, aut quibus perversis affectibus animus illius abundet. Solus hominum livor ex hisce spectaculis oblectationem capit. Contrà verò adversariorum existimationi & nomini officitur, eorum vitiis revelatis, publicèque irrisis; cùm tamen hujusmodi censuræ genus neque ad literariam litem dirimendam, neque ad animum inimici meliorem efficiendum, adhibeatur. Iterum: *Æquitas præcipit, ne ità prodesse Reipublicæ velimus, ut ipso tempore ipsóque beneficio gravius eidem noceamus.* Ità omnium vituperationem incurrat Medicus ille, qui ut ab ægroto morbum levem depellat, alium ipsi, atque priore graviorem, suo pharmaco creat.

Cùm itaque errores & vitia inter homines obtinent, in eorum castigationem caritas exardescet, justitia armabitur; unaquæque pro tuenda veritate, ac errore eliminando. Verùm ambas in aciem circumspectè ducet prudentia, neque agere sinet, nisi opportuno tempore, loco, & ardore. Interdum etiam silentium indicet, & à pugna retrahet, majorésque aut minores animos pro rei qualitate inspirabit. Nullum tam grande malum est inter Christianos, quod Christianæ doctrinæ corruptioni æquari possit. Nunquam ergo silendum, nunquam occultandam veritatem prudentia nobis auctor erit, cùm quis tanquam Christi doctrinam

ctrinam venditare incipit errores, & sententias verbo Dei sive scripto, sive non scripto, contrarias. Rursus cùm istam fidem, divinámque doctrinam in me perdere quisquam hostis Christi nititur, me vel minis, vel donis, vel aliis artibus ad eam ejurandam compellens, sive alliciens: dum vox & vita suppetent, committendum mihi non erit, ut confessio veritatis, ejúsque firmissima persuasio, mihi eripiantur. Cæterùm in aliis casibus, ità poscente prudentiâ, non erit interdum erroribus eorum, qui sunt extra Ecclesiam, (exempli gratiâ, Ethnicorum, aut Mahumetanorum superstitioni) apertissimum ac enorme indicendum bellum. Tria prima Ecclesiæ sæcula, Terris frustra & Inferis contra pugnantibus, Religionem Christianam stupuêre triumphantem. Crudelissimos Tyrannos in Christi nomen conjuratos fatigavit, & vicit innumerabilium Christianorum fortissima patientia. Attamen dissimulandum non est: inter ipsos Martyres fuêre nonnulli, quos in flagrantissimo veritatis & Religionis zelo prudentia defecit. Non contenti sanctissimam Religionem rationum robore defendisse, & superstitionem Ethnicam scriptis & voce fugiendam denuntiâsse (quod veritatis cultores reverà decebat,) Gentilium quoque Idola comminuere, fana, & cultum profanum palam irridere, ipsósque Ethnicos Magistratus ultro irritare non dubitârunt. Hinc auctæ interdum persecutiones, & multorum fides aut vita in discrimen adducta. Theodosii quoque junioris temporibus immanis procella excitata est adversùs Christianos in Perside. Ex istis sublata sunt millia quàm plurima, ibíque penè funditùs excisa Christi Ecclesia. Tot autem mortibus & incommodis causam dedit unius culpa. Audas nempe Episcopus, vir cæteris virtutibus illustris, sed prudentiâ non satìs instructus, quòd Pyreum, sive Templum Gentilium, evertisset, tum in se, tum in reliquos fratres, atque in cuncta Christianorum Templa concitavit iram Persici Regis. Utique Martyria feliciter ac fortiter dimicantibus utilitati sunt & gloriæ. Sed accersenda sinè necessitate non sunt, ne tentetur Deus, ne constantia nostra mediis in cruciatibus periclitetur, aut saltem ne in fratres, atque in Ecclesiam, miserandæ calamitates & postrema incommoda per imprudentiam nostram deriventur. Vide Concilii Illiberitani Canonem LX. atque in eum Mendozæ & Aguirrii commentarios.

Ad hæc, veritatis prædicatores, & insectatores errorum, prudentia circumstare debet, atque indicare, quæ scandala,

dala, qui tumultus, quæve alia incommoda consequi possint veritatem aut eo tempore, aut eo loco, aut ea ratione deprædicatam. Si errores in doctrinam Christi minimè pugnant, nonnunquam minus malum fuerit tolerare paulisper, & proderit differre censuram. Animi Regum, exempli causa, exasperandi ità non sunt propter hujusmodi causas, ut eos ira atque ambitio ad schisma trahat, atque ad Ecclesiam verámque Religionem ejurandam. Teterrimum malum schisma est. Væ sinè ratione conflantibus. Sed væ iis etiam, qui imprudenter solicitant alios ad tam detestandum facinus. Sunt qui abusus, & vitia, & errores publicè configere nesciunt, nisi etiam classico inflato juribus aliis incautè officiant. Nam sicuti regnorum ærumnas nonnulli deplorant, earúmque auctores lacerant, populos imprudenti declamatione ad seditiones movent, atque ad auferendam legitimus rebus debitam obedientiam: ità Præsulum & Sacerdotum, & Monachorum non somniata vitia argumentum aliis invectivarum fiunt, qui tamen interim haudquaquam cernunt, se ità agere, ut plebs reverentiam exuat erga optimos etiam Episcopos, & universo Ordini Sacerdotali obsequium neget. Abusus in Sacramentis ministrandis, in usu pietatis, in Imaginum sacrarum, Sanctorúmque veneratione, atque in Indulgentiis promulgandis deprehensos, descripserunt alii, damnarúntque acerrimè. Causam, consilium, zelum laudo. Verùm ipsis cavendum accuratè fuerat, ne dum vituperanda vituperabant, & abusus configebant, ipsas quoque res sacras, & semper venerandas, aut hæreticorum ludibrio exponerent, aut etiam in contemptionem adducerent Catholicæ plebis. In miracula conficta invehuntur alii, aut nimis laxas nonnullorum Theologorum opiniones ferre non possunt; pro utriusque conscribunt alii Apologias, Qui veritatem isto in certamine tuentur, rem justitiæ gratam præstant, iisque immeritò irascamur, Sed cùm illi suspicione falsi vera etiam miracula à se aspergi non animadvertant; aut integrum aliquem Ordinem ex paucorum culpa in invidiam incautè trahant; isti verò miraculis etiam falsis, aut opinionibus parum probabilibus eodem tempore, quanquam præter sum propositum, auctoritatem & licentiam concilient: indignandum profectò est, quòd isti prudentiam priùs non consuluerint, eámque suorum scriptorum non præfecerint ductricem atque magistram.

Quid itaq; curæ futurum sit hujus virtutis amant, dum præ-

prædicanda veritas, erroréſque ſunt palam increpandi, facilè hinc intelligere poſſumus. Interdum vir prudens errores populi, aut vitia, atque ſcandala Sacerdotum, Ordiniſque Monaſtici, deferenda potiùs cenſet ad Epiſcopos, & potiſſimùm ad Apoſtolicam Sedem, quàm publicis vexanda clamoribus. Certam ille mavult ab Eccleſiæ Principibus exſpectare medicinam, quàm dubiam & periculoſam à privata cenſura. Et ſanè quidquid à Romanis Pontificibus, & ab Epiſcopis, atque Conciliis in diſciplina corrigitur, atque interdicitur, quamvìs multa ſe antiquitate, & populorum uſu tueatur; turbas & ſeditiones movere non ſolet & nequit. Satis perſuaſum eſt Chriſtianæ plebi, nihil ab iis auferri, improbari, aut immutari, niſi quod à vera pietate abhorreat; faciléque auctoritati legitimæ ac venerandæ obedientes acquieſcunt. Non id æquè ſibi perſuadeat populus de privatorum cenſuris, & maximè tacentibus Paſtoribus, quorum ſilentium aut inertiam pro ſuffragio & conſenſu oves errantes interpretantur, vel quando agitur de non levibus ſuperſtitionum ſcintillis. Hinc aut nullus cenſuræ privatæ fructus, aut ſi quiſquam, is certè rarus, & periculoſus, & à Paſtoribus dormientibus interdum avertit animos gregis. Itaque prudentis eſt, Petri Succeſſores, & Eccleſiæ Antiſtites potiùs, quàm populum ipſum, ad horum emendationem concitare ſupplici voce, mitibúſque etiàm querelis.

Sed pergunt altum ſtertere, aut connivere Epiſcopi. Nolo cauſam veritatis, & zelum domûs Dei, & errantium curam idcirco abjiciat Chriſtianus. Fas eſt ipſi publicis ſcriptis revelare cognita vulnera, fas eſt confodere pertinacem errorem. Ità tamen ſe gerat, ut eodem opere, atque inſtituto reverentiam ſuadeat atque confirmet erga ſupremos Eccleſiæ Magiſtratus. Abuſus, & ſcandala, & falſam pietatem, & populares errores, configat obelo; ſed ſimul Sacramenta, & germanum Religionis cultum, & ſolidam pietatem, & ſanas ſententias, & unitatem fidei maximè commendet. De virginitatis laudibus agens, conjugio ſuam non detrahat laudem: quod ſatis non caviſſe S. Hieronymum olim ſuſpicati ſunt quidam. Si divinæ gratiæ vim & neceſſitatem tuetur, arbitrii libertas in ejus ſcriptis æquè commendetur. Et viciſſim arbitrii virtus, atque libertas tantopere non extollatur, ut deprimatur dignitas & neceſſitas gratiæ. Dum verò corruptos vel ipſorum Præſulum mores, nullo tamen apertè deſignato, carpit, tantum abſit, ut aut contemptum Romanæ Sedis, & Epiſcoporum, &

& Religiosorum Ordinum inducere possit ac velit, aut aliqua ex parte juvet ambitiosam & impiam reformationem, quam jactitant nostri temporis Novatores. ut ipsorum Episcoporum, & præcipuè Maximorum Pontificum decretis atque Conciliis utatur ad hæc omnia confutanda atque proscribenda, paritérque prodat, quantum in hujusmodi emendatione excesserint Hæretici recentiores. Quænam enim emergere vitia, abusus, & superstitionum deliria penè jam possunt, quæ Patres, Episcopi, & Romani præsertim, suis aut scriptis aut Synodis anteà non ejurârint, monuerintque esse fugienda? Præterea prudenti viro nusquam certè nimia opinionum laxitas probatur, sed ne nimia quidem austeritas. Quanquam si in alterutram partem peccandum sit, severitate malit, ne jam pronæ hominum naturæ ad sese emancipandam in vitia ipse calcaria addat exuberanti indulgentiâ. Non minus ergo anxiè cogitat, quantum scriptis atque oratione suâ prodesse Ecclesiæ & populo possit, quàm cautè circumspicit, ne qua ex parte noceat. Atque hujusmodi ratione veritatis jura intrepidus exercet, simúlque numeros omnes implet judiciosæ sagacitatis, atque prudentiæ. Pertinet & ad istam virtutem inspicere, liceátne, an non, aut saltem num expediat, an non, in Moralis Theologiæ Libris tot luxuriæ secreta prodere, quæ Sacerdotes quidem Confessionibus excipiendis destinatos ad bonum erudire, sed simul etiam multos eorum criminum anteà ignaros instruere, ne dicam juvare, possunt ad malum. Quam quæstionem nos in medio relinquimus, & solùm innuere necessarium putavimus.

CAPUT V.

Quando, & quibus de caussis, damnare & configere Libros, Pastoribus Ecclesiæ liceat, aut sit opus. Et hîc à Censoribus Ecclesiasticis in justitiam peccari potest, in caritatem, & in prudentiam. Qui abusus & excessus in salutari ista auctoritate exercenda fugiendi sint.

POstquam vidimus, in annuntianda veritate, erroribúsque, & vitiis palam corripiendis, convenire debere atque conjungi tres virtutes, justitiam nempe, caritatem, atque

atque prudentiam: statim apparebit, quo jure, & quando, Ecclesiæ Pastores damnare possint ac debeant Libros vel olim editos, vel quotidie erumpentes in lucem. Exploratum est, nihil magis futurum esse cordi pascentibus gregem Christi, quàm removere & avertere ab ovili suo quæcumque venena, quoscumque lupos. Quî ergo ferant perniciosos Libros passim grassari, & suo gregi impunè nocere? Perniciosi autem minimèque ferendi sunt ii omnes Libri, in quibus aut corrumpitur doctrina veræ Religionis, aut justitia desideratur, aut caritas, aut prudentia. Scilicet illic aut falsa pro veris produntur, aut vera pro falsis: quo læditur Religio atque Justitia. Aut maledicentia veritatis causæ sese immiscet: quo caritas vulneratur. Aut majora Ecclesiæ, sive Reipublicæ incommoda, quàm commoda, afferuntur: quod prudentiæ adversatur. In his autem omnibus locum habere debet Ecclesiasticorum Judicum, & Apostolicæ præsertim Sedis, atque Conciliorum auctoritas, ut quantum fieri potest eorum curâ, nihil officiatur neque veritati, neque privatis officiis, neque publicæ tranquillitati. Non quòd veritatem prodi ægrè ferant, sed quòd ferre non debeant, illam cum aliena injuria sinè necessitate prodi, ejúsque prædicationem inopportunè imprudenterq; peractam in publicam perniciem verti; hujusmodi enim benefacta æquiùs appellanda sunt malefacta. Audiendi porrò non sunt Hæretici, qui Ecclesiasticis Pastoribus irascuntur, & malè quotidie dicunt, propter usum istiusmodi juris. Parum sanè æqui, dum Ecclesiæ ac Deo negant, quod ipsi in suis urbibus propter temporaria commoda faciendum putant, nullum videlicet ferentes Librum, quo Regum jura lædantur, & publicæ leges improbentur, & publica tranquillitas aliqua ex parte in discrimen adducatur. Quis verò Anglos exempli causâ commendet, quod Spinosæ Libros ità hodie manibus omnium permittant, ut vel ipsa fæx infima plebis sceleribus suis ibi quærat præsidium; cùm certè ne unum quidem publicè tolerare soleant Librum, à quo Regni, sive Reipublicæ suæ jus & concordia convellatur?

Restaret, ut exemplis rem confirmarem, excurrerémque per aliquot Libros, à Catholicis & probis etiam viris conscriptos, sed à Romanis, aliisve legitimis Magistratibus confixos, quò palam fieret, unum ex tribus iis defectibus justissimam damnationi causam præbuisse. Verùm & otio meo, & alienâ patientiâ facilè abuterer in re nimirum, quam nemo non possit ingenio suo experiri, certámque

sæpissimè animadvertere in tanta exemplorum copia. Juvat potiùs orationem convertere ad aliud argumentum minus fortasse exploratum, hoc est, ad leges ac limites, quibus Ecclesia, & Romana Sedes, & recta in primis ratio, circumstrictam vult auctoritatem ipsam Ecclesiasticorum Censorum Nemo quippe ignorat, quanta, & quàm justa facultas sit sacris judicibus in Libris malis interdicendis, atque configendis; ast interdum ignorari à nonnullis, quàm cautè ac moderatè hujusmodi facultate utendum sit. Ut igitur huic quoque parti faciam satìs, animadverto, eos, qui censoris munus obire velint, non secùs ac ipsos Scriptores, triplici de causa muneri suo deesse posse. Ipsis quippe æquè, atque Librorum auctoribus, necessariò circumspiciendæ sunt tres illæ virtutes, justitia videlicet, caritas, atque prudentia.

Nam quod est ad justitiam, quis dubitare potest, quin & ipsi Censores de fidei dogmatis agentes, ab illa discedere quandoq; possint, cùm homines sint, erroribùsq; reliquorum more obnoxii? Benè de omnibus sentire volo. Imò suspicari nescio, quemquam tam perditè sui oblitum, ut vera & recta tanquam falsa ac prava damnare, sciens & prudens sustineat. Verùm numquid non potest permultis aliis modis justitiæ valedici? Hominem, ut ità dicam, nolentem & inscium perversi affectus ad injusta rapiunt. Sed quod hìc omnium maximè in transversum agere judices possit, ignorantia est, quo morbo se laborare plerique non sentiunt, iique minus interdum sentiunt, quorum nomini splendidos titulos fortuna aut virtus addidêre, quique erecti populos sibi venerabundos ab alto despiciunt. Videant igitur ipsi, quantopere sibi curandum sit, ne imeritò aliorum scripta feriant, eorúmq; auctores indebitâ ignominiâ onerent, frustra indignante justitiâ, frustra conquerente veritate. Nam quamvìs sententiæ suæ rationem vulgò reddere non debeant, supremo certè omnium Judici reddituri sunt, eidémq; pœnas daturi, si quando culpâ suâ defecerint in infligendis nimiâ facilitate ejusmodi pœnis atq; censuris. Proinde nisi prius liquido constet, opiniones quasdam à Catholicæ fidei veritatísq; norma reverà discedere, hásque easdem opiniones in Libris dubio procul contineri, non est præcipitanda sententia atrox in eosdem Libros atque Scriptores. Regnet pro suo libito quibusdam in Scholis verisimilis opinio aliqua; non intercedo. Sed liceat aliis aliter sentire, quando Catholicæ Ecclesiæ doctrina jam rata atque stabilita aditum ampliùs opinandi inde nondum

sustu-

sustulerit. Etenim dogmata Catholicorum, non è privatis Scholis, sed è publicis Conciliorum & Patrum aliisque illustribus Traditionis monumentis petenda sunt. Liceat & quibusdam judicibus peregrinos esse in aliquibus scientiis, atque sententiis. Non id ipsis probro vertimus, dum de hisce ignotis scientiis, miniméque exploratis sententiis judicium sibi non arrogent, earúmque patronos damnare nolint, nisi prius perspectam habeant illorum causam atq; rationes. Quid quæso iniquius, quàm damnare, quæ non intelligas, aut nescias? Et animo antè aliquid statuere damnandum, quàm tibi liqueat, an falsum sit, atque perniciosum? Tacere non possum, quod egregiè in hanc rem habet Alphonsus de Castro Lib I. contra Hæreses Cap. 7. *Sunt*, ait, *qui sic afficiuntur aliquorum hominum Scripturis, ut si fortè quempiam viderint, qui vel digito transverso ab eorum sententia discedat, hæresim statim inclament.* Et post pauca: *Quare fateor, me non posse cohibere iracundiam, quoties video aliquos ità addictos hominum aliquorum scriptis, ut impium autument, si vel in modica re quis ab ejus sententia discedat. Volunt enim hominum scripta, velut divorum oracula, recipi, illúmque honorem illis exhiberi, qui solis sacris Literis debetur. Non enim juravimus in verba hominum, sed in verba Dei.* Reliqua viri doctissimi verba æquissimè expostulantis legere juvabit, cui Ochamus, Joannes Major, Canus, Bannes, & alii, suffragium addunt.

Neque minora exigit à nobis caritas, quàm justitia. Regnum caritatis Christianorum Religio esse deberet. Nihil nobis enixiùs cùm divinus Præceptor, tum ejus Apostoli, atque Apostolorum successores commendavêre. Nihil magìs distinguere deberet Ecclesiasticos Judices à sæculi Magistratibus. Quænam ergo iis accedere existimatio potest, qui vel nullam, vel tenuissimam caritatis speciem exhibent in Auctoribus Librísque nonnullis proscribendis? Sunt qui, ut zelum præseferant, ut docti & acuti videantur, in omnibus Libris, quicumque offeruntur, errata inveniunt, sive ut melius dicam, semper invenire volunt, & se invenisse sibi continuò persuadent. Aliis sua auctoritas languere, nihílque posse videtur, nisi quærant, quos damnent, nisi habeant, in quos tetricum vultum atque supercilium caritatis loco exerceant. Sunt & qui certos, aut certæ alicujus familiæ auctores jam perosi, tum de se benemeritam vocant fortunam, cùm sibi eorum Libros obtulit, certè, si fieri unquam possit, damnationem ampliùs non evitaturos. Hinc in plano quærunt salebras, in scyrpo nodum. At ex-

traneos sensus Scriptorum verba obtorquentur, & eorum mens eluditur, ut criminationi tandem atque damnationi sit aliquis locus S. Eulogius Alexandrinus in Libro contra Severum & Timotheum, uti Photius est auctor, Cod. 225. *Constituit legem & canonem, scripta dijudicare non oportere ex parte, neque fragmenta quædam sumendo ex his detorta, de Scriptoris mente judicium ferendum.* Verùm hæc nonnullis erat olim cantio exotica, qui nihil sibi religioni ducebant, ex quibusdam locis detruncatis, ex meris suspicionibus, anathema pronuntiare adversùs Auctores, eorúmque Libros, quando ex aliis locis arduum non esset cùm Libros, tum Auctores, ab ea vindicare ignominia. Quantò autem melius quæso fuisset, hominéque Christiano, & Judice Ecclesiastico dignius, majorem impendere curam in inquirendo, qui Auctores & Libri defendi excusariq; possent, quàm qui damnari? Cùm vitium satis apertum se dissimulari non patitur, & excusationi locum aufert: intrepidè sententia feratur, & inauditis quoque Auctoribus proscribantur Libri. Reipublicæ debetur isthæc medicina. Contrà verò in dubiis rebus, quibus honesta interpretatio sinè veritatis offensione præstari, quibus sinè Reipublicæ incommodo ignosci potest: Caritas amat lentos, benignos, indulgentésque judices. Atque hinc Adriani Florentii, qui postea ad Pontificatum Maximum evectus fuit, multum olim comendata est invidenda facilitas atq; mansuetudo. Cùm Lovaniensis Academiæ Decanum ageret, omnia quorumvis Catholicorum dicta, quantùm per conscientiam & Religionem liceret, benignâ interpretatione emollire, & in rectum sensum trahere solebat. Paria & alii facerent, si auretum & vulgatissimum illud Christianæ caritatis præceptum identidem respicerent, hoc est: *Auctoris judicandi personam induere, ejúsque rationes amantissimè animo tuo pingere debes, & in absolvendo potiùs atque parcendo, quàm in damnando, sistere cariorem tui ministerii laudem.*

Tertia accedit prudentia, quàm necessaria, tàm rara ac difficilis in agendo virtus. Illa utinam in Censoribus Ecclesiasticis nunquam desiderata fuisset. Expeditæ quidem sunt causæ, cur Libros & Auctores damnare liceat, sive necesse sit; sed non omnium deinde est, judiciosè statuere, qui locus, quod tempus, quæ materies damnationem poscat. Nôrunt ad censorium munus asciti, nihil Librorum ferendum esse, quod Religioni noceat; aut rectis moribus, aut alienæ famæ. Nonnullorum zelus ità efferveścit, tantúmque illorum aciem acuit, ut aliquid ubique offendant, quod uni ex his tribus adversetur. Horrore

per-

percelluntur, si quemquam videant, piè licèt ac moderatè, abusus aliquot perstringentem in Sacris, in Sacerdotibus, in cultu Dei atque Sanctorum, in Religiosorum hominum corruptis moribus, in nimia opinionum laxitate, sive rigore. Undique timent exitium sanctissimæ Religioni Catholicæ. Undique pavent, ne in castris Hæreticorum Auctor militet, néve iis nimiâ libertate, modicáve tutelâ adversùs nos arma ministret. Ipsa olim Orientalium Linguarum peritia magnum facessebat negotium eruditis, quasi ad hæresim accederet eruditionem hanc habere cum hæreticis communem. Aliquot in hoc genere non imitanda vidit sæculum illud, quo pestis Lutherana & Calviniana, tot populorum animos novitate suâ fascinatos alliciens, maximè grassabatur. Inter quæ non illud postremum, quod in suspicionem nutantis fidei adducta sunt ipsa purpurati Senatûs clarissima lumina, Sadoletus, Moronus, Contarenus, & alii. Neque sua Bellarmino postea defuêre incommoda.

Jam unà cum œstro malesano ejurandæ Catholicæ Religionis deferbuerunt suspiciones illæ. Sed penitùs sublatæ non sunt, neq; omnes auferentur, dum parum prudentes erunt. Propterea si & nostris temporibus quisquam Librorum auctor non probet Scriptores illos, qui potestati sæculari, aut spiritali, plusquam veritati faveant; si titulos quosdam verus eruditus minimè toleret, effusâ nimis laude aut in sanctum quempiam virum, aut in quasdam institutiones pias, aut in Apostolicæ Sedis Antistitem maximum, ab aliis congestos; si quidquam in SS Patribus, aut in Baronio, & in Bellarmino, aliisq; ejusmodi Scriptoribus notet: si demum aliquid è tenebris antiquitatis depromat, quod hæretici olim procuderint, imò si quid ex hæreticorum scriptis palam adferat: de hujusmodi homine sinistrè interdum judicatur, illiúsque Libris lux aut omnino negatur, aut semel concessa aufertur. Mœrens hæc memoro, sed tamen fidenter; quanquam enim imprudentibus, atq; indoctis me displicere posse intelligam, certè scio me prudentum aures minimè offensurum. Nobis enim jam constat, neq; Pontificibus maximis, neq; supremis aliis Ecclesiæ Magistratibus isthæc esse tribuenda. Non nisi sanctissimè instituta sunt Tribunalia, ad quæ deferantur pravi Libri, eorúmq; Auctores. Optimis item legibus armata fuêre; mentem quoq; optimam in Judicibus maximis semper credere par est. Verùm ne ibi quidem deesse potest infortunium illud, quod omnem potestatem ferè semper comitatur. Caput brachiis

indiget; laudanda verò capitis consilia nonnunquam frustratur aut prodit brachiorum infirmitas. Ità & Reges, & Episcopi ministris indigent, atque istorum vitio aut socordiâ fieri potest, ut illi auctoritate suâ abutantur, & castissimis legibus desint. Quid faciant Ecclesiastici Judices, cùm alienis oculis, alienâ fide, atque prudentiâ in tot rebus atque negotiis nequeant non uti?

Quæsitores hæreticæ pravitatis monet Roma, ut vigilent, neque sinant per Cartesianæ aut Epicureæ Philosophiæ novitatem quidquam spargi à Catholica Religione absonum. Rectissimè id factum. Qui inter Quæsitores prudentiâ simul & eruditione excellunt, quid hìc fugiendum, quid permittendum sit, non difficile noscunt, prudenterq; obtemperant. Contrà quibus aut doctrinæ aut judicii inopia est aliqua, nihil non videtur in Philosophicis abhorrere à fide, si vix tantillum à Peripatetica sententia discedat. Atomorum & Corpusculorum nomen nescio quid hæreticum sonat ipsorum auribus, quasi & in Aristotelis schola ferri ista non possint. Formam substantialem rerum de medio tollere, non Aristoteli tantùm, sed Religioni etiam putant injurium. Si ex ovo quodammodo homines quoque nasci dicantur (quod experientia omnium oculis prodere videtur) inde consequi statim putatur, nihil hominem differre ab animantibus brutis. Id genus multa quotidie occurrunt. Facit ignorantia, ut à sententiis probandis non secernantur improbandæ; facit deinde infelix prudentia, ut metu probandi malas, ne bonæ quidem literatis hominibus permittantur. Hinc tam difficiles quidem se præbent in editione quorumcumq; Librorum concedenda: hinc tam faciles alii in editis Libris configendis. Eò etiam devenère pauci quidam, ut votum suum Libris negarent, non alia de causa, quàm quod Græca ibi non intelligerent, imò in ipsa materia hospites planè forent. Quemdam quoque novimus ideo duntaxat vetantem Libros nonnullos vulgari, quòd illic tituli quidam, honoris politici causâ, sed non sibi satis probati, nonnullis personis non Ecclesiasticis deferrentur: quæ certè cognitio pertinet ad Principum, non ad Pastorum jura.

Quis autem non doleat fatum literatorum, ubi talia contingunt? Quis itidem non intelligat, quantùm hæc absint à mente ac legibus Roman. Pontificum, atque Episcoporum quorumvis? Nihil isti arctiùs commendant, quàm ut ne cuiquam injuria afferatur, atque ut caritati ac prudentiæ ubique sit locus. Conveniunt in hanc rem S. Damasi verba

in

in Ep. 4. ad Episcopos Africanos c. 6. *Decet*, inquit ille, *Domini Sacerdotes fratrum causas piè tractare, & venerabiliter intendere, atq; eorum judicia super sacrificia ordinare, nec protervè, aut tyrannicâ dominatione (ut de quibusdam refertur,) sed caritativè pro Deo, & fraterno amore cuncta peragere: & quod sibi quis fieri, secundùm Dominicam vocem, non vult, alii inferre non præsumat; & in qua mensura mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Quòd si de Libris & Auctoribus damnandis agitur, audiatur Zozimus in Ep. 4. ad eosdem Africanos ità scribens: *Doceat nos terrena moderatio, quæ sæcularibus arbitriis & causis primùm de ipsis judicibus eligendis, repudiandisque sit. Et quanta cunctatio, quot interpositæ dilationes? quoties adhibita comperindinatio, etiã sub ipso fine certaminis ampliare judicia cum innocenti reo? &c. Hæc omnia mentior, nisi in patrocinium tuendæ innocentiæ reperta sint. Tolerabilius est enim innocentem quemlibet tardius inveniri, quàm citò pro nocente damnare.* Quod præclarissimi illi Pontifices monuêre, monent adhuc, & optant quotidie illorum successores. Votum, inquam, est horum quoque, ut inferiores Judices, atque Ministri, antequam durius aliquid in Libros eorúmve Auctores statuant, iterùm iterúmque cogitent, an defendi, an sustineri potiùs possint, quàm damnari. Caritatem, justitiam, & prudentiam omnibus & isti commendant, ne legitimâ auctoritate quisquam illegitimè, h. e. contra jus fásque utatur. Si quis abutitur, non Romanæ quidem Sedis, non Episcoporum, non sanctissimi instituti culpa est; sed eorum, qui sanctissimis legibus abutuntur in incommodum & calamitatem privatorum, séque damnant, dum alios injustè affligunt, atque condemnant.

Cæterùm non tam facilè hìc à nonnullis peccaretur, ubi animum adverterent ad gravissima & crebra mala, quæ consequuntur immeritò interdicentem, ne Libri edantur, aut editos injustè vexantem. Primò, Auctorum fama & nomen ignominiâ non levi afficitur, perinde quasi aut fidem prodiderint, aut caritatis & prudentiæ legibus renuntiârint, cùm tamen suo munere fuerint rectè perfuncti. Ingens deinde ipsis creatur doloris causa, conspicientibus post tot labores intercidere fructus ingenii atque erudtionis suæ *Neque enim*, ut est apud Synesium, *aliter erga Libros suos quisque afficitur, quam parentes erga liberos suos.* Tertiò, nemo non videt, quàm speciosus enormi istâ morositate atq; severitate declamandi locus offeratur hostibus Catholici nominis. Non est profectò committendum, ut fama obtineat, inter nos bonis ingeniis ac artibus crucem figi, nimiósque eruditioni compedes adhiberi. Cavendum præ-

terea, ne propter quorundam abusus malevoli ansam capiant vituperandæ potestatis tam legitimè sanctéque constitutæ. Quartò, in ipsam Ecclesiam, imò in totum genus humanum recidit hujusmodi injuria. Recidit demum in ipsam veritatem. Hinc enim eruditi à scribendis Libris, ab explicanda ac proferenda veritate, atque ab erroribus stylo suo insectandis absterrentur. *Frustra quippe*, ut ait quidam, *niti, neque aliud, fatigando, nisi odium quærere, extremæ dementiæ est*. Certè novimus, qui, ne sibi confligendum foret cum indocili quorumdam Censorum inscitia, atque impotentia, dimissis Theologicis ac Philosophicis studiis, se totos conjecerunt in eruditionem profanam, unde si non æqua laus, certè minus periculi, & plus quietis expectandum fuerat. Non ergo privatis tantùm studiis officitur ab hisce Censoribus, sed publicæ etiam utilitati, & Ecclesiæ, quæ Scriptoribus Theologísque indiget, non assentatoribus, dum scribunt, neque zelo immoderato ferventibus, dum judicant, sed solidâ eruditione refertis, & omni superstitione & affectu vacuis.

CAPUT VI.

Prudentiæ consilia ad Ecclesiasticos Censores. A Novitate vocum & sententiarum timendum; sed non omnia nova, aut noviter dicta damnanda. Quam necessarium Superstitionis faciem habere perspectam ejúsque excessus prodere. An laudandum votum sanguinis profundendi pro tuenda immaculata B. Virginis Conceptione. Scrupuli, cavillationes, & asperitas à sacris Censoribus absutura. Bona procuranda, sed ità ut mala graviora noninde fluant. Sanctorum Patrum Libri non mutilandi, cùm per typos evulgantur. Cavet hac de re accusatio repulsa. Qui, & quando vitia Ecclesiasticorum litteris consignare deceat.

PArum tamen me profecturum sperarem, si indicatis tantummodo vulneribus, non aliquid etiam de medicina differerem, sique adminiculis quibusdam non juvarem vacillantem nonnullorum prudentiam. Prima ergo esto regula: *Censores Ecclesiastici sibi metuere debent ab omni novitate sententiarum, atque verborum, sed ità tamen ut ne quidquid novum sibi videtur, continuò tale judicent, aut quidquid novum reverà*

verâ est, damnandum quoque illico arbitrentur. Certè prudentibus Theologis suspectæ semper futuræ sunt profanæ vocum novitates, uti nos Apostolus monuit; eorum quippe est obstare, quominus antiqua Traditio atque Doctrina ab ingeniis novaturientibus vel minimum vitietur, sivè oblitteretur. Magnâ hîc idcircò circumspectione est opus, neque prius nova in lucem prodire sinenda sunt, quàm deprehendantur cum vetustis dogmatibus consentanea, aut saltem ab ipsis minimè dissonantia. Sed animadvertendum; facile ignorantiam abuti posse hac lege. Indoctis nova omnium videntur, quæ illi anteà ignorârunt. Quid si velint hæc ideò repellere, aut erroris suspicione onerare? Hercle id ridiculè fiat, & in justitiam peccetur. Quis molestè non ferat, eruditorum hominum studia latere, & jacere debere, quod peregrinum sapiant quorundam palato? Ad Censores potius ac Judices pertinet diligenter investigare, an ea nova sint, quàm ad eruditos silere. Præterea erunt etiam quædam nova, sed non continuò quoq; erunt culpanda. Noviter enim quædam, non nova dicuntur, & sub vocibus novis antiqua dogmata sæpè exhibentur. Exsibilati olim fuerunt Ariani, quòd celebrem vocem ὁμούσιο, sivè *consubstantiale*, rejicerent, tanquam nuperum figmentum. Verùm præterquam quod ante Patres Nicænos in explicando Trinitatis divinæ arcano, eamdem Catholici quidam vocem usurpârant, nihil per ipsam significabatur, quod novum in Ecclesia Catholica foret. Idem dicendum de Transubstantiatione, de Sacramentorum vi ex opere operato, aliisque ejusmodi vocabulis inter Catholicos non solùm receptis, sed etiam sacratis. Quapropter si res, quæ nominibus *Scientiæ mediæ*, aut *Physicæ Prædeterminationis* significantur, cum veteri Traditione componi possunt, aut eidem nequaquam adversantur: non video, qui ferri & ipsæ voces in Scholis non possint. Apostolus enim profanas vocum novitates configens, non ipsa nuda vocabula rejicit, sed novam sub ipsis conclusam doctrinam. Scite S. Hilarius Lib. 2. de Trin *De intelligentia, Hæresis non de Scriptura est; & sensus, non sermo fit crimen.*

Altera erit regula *Prudentis quidem est, Libros & Orationes non tolerare, è quibus scandala exoriri possint; sed æquè prudentis est, ità ingeniis atque Scriptoribus non adimere potestatem insectandi erroris atque superstitionis, ut hæc mala per Ecclesiam sine obice fluere & bacchari exinde pergant.* Jam diximus, ferendos non esse, qui vera quidem vitia, seu certos abusus in sacris, atque in externa tum Religionis tum Ecclesiæ œconomia depre-

deprehensos, suis arguunt disputationibus, sed ita se gerunt inconcinnè atque imprudenter, ut in Sacramenta ipsa, in Religionem ipsam, sivè in sacros Ministros, summásque potestates excitent contemptum & odium plebis. At quando & modestia zelo conjuncta est, & prudentia temperat indignationem piam: quid hisce quæso Scriptoribus malè velimus, rem Ecclesiæ, publicúmque bonum gnaviter procurantibus? Equidem dicere non verebor, quod facere alios non pudet. Multis sensum horroris incutiunt solæ audaces atque impiæ sententiæ. Superstitiosa dogmata, & opera superstitionis ipsius, aut vix deformia ipsis videntur, aut certè non videntur igne ac ferro excidenda. Et sanè pietatis ac religionis speciem superstitio præferre semper solet; est enim plerumque harum virtutum excessus ex ignorantia progenitus. Illius autem fœditas vix apparet, ejúsque venena parum timentur. Quis autem non intelligat, æquè in Religionis perniciem conspirare Hæreticorum impudentiam, & adulterinam superstitiosæ gentis pietatem? Et hinc itur in errorem, & hostibus censuræ materia ministratur. Quamobrem Ecclesiæ Dei cavendum est à superstitione, & per quam solicitè, cùm faciliùs nocere soleant ac possint occulti, quàm aperti hostes; & dulciùs bibantur errores, pietatis colorem præ se ferentes, quàm petulans, & aspectu primo deformis, impiorum doctrina.

Itaq; non solùm conducit, sed opus est habere Scriptores pios, atque Theologos exquisitâ eruditione zelóque pari conspicios, qui superstitioni identidem pullulanti, & contra Catholicorum Præsulum scita ac mentem regnanti, sese impigrè objiciant, stylóque bellum inferant. Cùm id modestè prudentérque peragitur, quid invides Ecclesiæ necessariam utilémve medicinam? Cur tam facilè eorum scriptis lucem negas, aut eripis? Omnia fermè Sanctorum Patrum, & antiquorum volumina aliquas habent falsæ pietatis accusationes. Imò acerrimæ apud illos leguntur orationes, quales ne imitari quidem prorsus nos vellemus, in corruptos Clericorum & Monachorum mores, in superstitiosas parúmque pias consuetudines, in licentiam opinionum, & vitia Præsulum. Nulla inde tamen scandala consecuta sunt, & illis nemo succenset. Nos adeò delicati evasimus, ut ne leves quidem puncturas ferre possimus, atque extrema inde semper mala timeamus. Erunt, ità me Deus amet, qui & hunc Librum censeant ad temeritatem accedere, quanquam tam levi brachio infelix ista morositas

tas

tas perstringatur. At aliter sentient, quantùm quidem spero, doctissimi atque prudentissimi inter Catholicos. Quippe istis jamdudum exploratum est, nimis felicia fore, nimis progressura vitia, si ne unus quidem contra hiscere auderet; & Ecclesiæ causam non minùs agi, cùm externum Hæreticæ Doctrinæ virus ab ipsa arcetur, quàm cùm interna superstitio inde perturbatur. Non intelligũt imperiti, quãtùm Ecclesiæ intersit, superstitionis vitium populo universo innotescere: Quod quia plerisque de nomine quoque ignotum est, hinc fit, ut serò à multis mox geratur summis Pontificibus, Episcopis, atque Conciliis, superstitiosa sæpè configentibus atque interdicentibus. Difficile enim dedisci ac abjici solet, quod pietatis personam refert, sacrúmque jam diu & sanctum videtur.

Proderit hìc unum producere exemplum ejusmodi piæ, ut ità dicam, pervicaciæ. Satis quibusdam non fuit, calamo & rationibus immaculatam Deiparæ Conceptionem tueri: quod procul dubio cum vera pietate consonat. Nescio quid etiam illustrius invenisse sibi sunt visi, quo suum in Virginem testarentur obsequium. Sacramento videlicet sese obstrinxerunt, atque voverunt, se pro hujusmodi opinione tuenda sanguinem & vitam daturos, quoties occasio posceret. Novitium certè Martyrum genus, quod nusquam Majores nostri somniãrunt, nunquam posteri nostri, si quidquam sapiunt, probent. Neque Evangelium, neque ratio recta nos docent adeò levibus de causis animam prodigere. Non pro opionibus nostris, sed pro divinitùs revelatis, legibúsque sanctissimis, profundendus est sanguis. Hominum enim opiniones tam falsum quàm verum complecti possunt; & hominis parum prudentis est pro incerta opinione (quæ falsa esse potest, & certè necessario defendenda non est) ultrò jugulum offerre carnifici. At mihi certissima est hujusmodi opinio, aliquis dicet. Cui? Homini nempe, creaturæ fallacissimæ? Num, rogo, certum est aliquid, quia id sibi certum videtur? Revelavit Deus, quæ sine erroris suspicione credenda sunt vera. Ecclesiam habemus fidissimam horum dogmatum testem; atque hæc nobis, dum vita suppetit, confessione & sanguine sunt asserenda, atque inde sperandum est æternum in cœlis præmium. Verum, quanquam summè pia sit persuasio illa, quâ beatissimam Christi parentem sine labe conceptam putas, nihil aliud tamen est, quàm opinio humana, errori obnoxia, dum Romana Sedes atque Ecclesia, ejusmodi sententiam antiquâ Traditione, & Revelatione divinâ sufficienter

niti

niti non statuant. Cur tu sanguine, quem sine legitima causa fundere nefas est, testari tanquam certissimam vis opinionem, quam Ecclesia ipsa tot licet piorum quorundam precibus fatigata certam decernere nondum sustinuit, & propè est ut dicam, decerni non posse silentio suo quodammodo significavit? Quis te certum facit de cœlesti regno, ad mortem non sine aliqua temeritate ruentem?

At enim, subjicis, quanquam subesse error huic opinioni, & falli intellectus possit, nunquam tamen hîc errare affectus dicetur. Incerta sit, ut lubet, opinio; certus tamen est zelus, & huic cœlum impetrabit Virgo. Sed, ô sodes, meminisse debes, dari quoque zelum sine scientia, zelum inconsultum, & prudentiæ monitis injurium. Recta quidem voluntas imprudens facinus excusare possit, non autem inde sperare præmium ac laudem. Ut sit post filium suum supra cæteras creaturas laudanda Maria, non indiget ipsa dubiis laudibus, neque imprudenti sacrificio. Et tu contrà indiges vitâ tuâ, ut eam in fide tuenda, ac virtutibus exercendis justiùs impendas. Irasceretur potiùs, ut arbitror, Christi Mater (si quis cadere in animam sanctissimam & beatissimam posset iræ sensus) quòd humanas opiniones, licèt pias, pari confessione & ardore tueris, atque divinam revelationem. Si tibi Virginem devincere meliùs & prudentiùs cupis, illius quantùm potes imitare virtutes. Illi honorem, sed prudenter, habe; honor enim Reginæ judicium diligit. Fac ut supremo illi Regi placeas, qui & Mariæ & noster Deus est; & Mariæ placebis. Quomodo te Numini placiturum putas, illiúsque Martyrem te futurum speras, si ritè certus non es, te pro veritate mortem oppetere, idque tantâ contentione fuisse vis, quod aliter Deus voluisse potest, incertúmque adhuc est, an aliter esse voluerit? Cave, ne amorem ac reverentiam Virgini debitam eò usque amplifices, ut superstitiosam efficias. Non unus autem ego in hoc voto profundendæ vitæ pro immaculata Conceptione Virginis superstitionem timeo. Timuit, & timet Apostolica Sedes, quæ quamvis eamdem opinionem maximè verisimilem & piam ducat, nihilominus hujusmodi votum in Theophilo Raynaudo olim non probavit, ipsúmque affirmantem pro ea causa pium esse mori, silere jussit. Aliud enim est aliquid tanquam verisimile, & aliquid tanquam certum affirmare. Sed frustrà fuit illud à Romano Pontifice antidotum. Nostris quoque tempóribus tum in privatis colloquiis, tum in publicis concionibus idem votum repe-

repetitur, eadem ſponſio auditur. Credi non poteſt à prudentia abhorrens, quod tanta pietatis lineamenta præfert. Et tamen ſi hoc ferendum eſt, non video quî in immenſum protendere non liceat novum hoc Martyrii genus. Nam & alii vitam vovebunt, atque exponent, quo exempli causâ Lauretanam ædem ſuſtineant Servatoris ortu illuſtratam reverà fuiſſe, & Franciſco Aſſiſinati, atque Catharinæ Senenſi ſtigmata fuiſſe divinitùs impreſſa, & ab aliis Sanctis viris miracula quædam procul dubio fuiſſe patrata. Quod certè in Eccleſia Dei nunquam tolerandum, ne idem divinis atque humanis habeatur honor, neve temerè & pro mendacio interdum, projiciatur pretioſa hominum vita.

Regula tertia eſto: *Prudentis eſt, cautè omnia perpendere, ut quantùm poteſt, errorem, aut errorum] atque vitiorum cauſam in Libris damnet. Sed à prudentia diſcedit, qui tam cautè agere vult, ut in ſcrupulos poſtea, & cavillationes, & aſperitatem nimiam ſe proripi non animadvertat.* Scrupulos appello, ubíque Hæreſes ſuſpicari, ubíque metuêre, ne Religioni vulnera infligantur, ne in venerandos Majores, atque in ſacra, contemptus aut odium creetur, neve Lectoribus propinentur errores, eorúmve moribus officiatur. Cavillationes voco in deteriorem partem accipere ſemper velle, quæ ſanum facilè pariunt ſenſum, & ſivè ſententiæ, ſivè ſint voces, explicationem rectæ fidei ac honeſtati conſonam commodiſſimè admittunt. Aſperitatis nomine ſignificare animus eſt, tot obices interdum opponere editioni Librorum; aut quæ facilè emendari poſſunt, prorſus opprimere velle; aut Scriptores, Eccleſiæ Sanctæ ob ſinceritatem, quam profitentur, nimirum neceſſarios, rigidíſſimè ſemper excipere, eorum calamos deterrere, eorum labores ac famam levibus nonnunquam de cauſis divexare. Neque enim quæcumque fortia, acria, & magnâ cum libertate ſcribuntur, Eccleſiæ nocent, ſivè Lectoribus. Hujuſmodi quoque Libros conſcribi interdum atque evulgari, plurimum conducit perfecto populorum atque Eccleſiæ regimini. Neque aut prodis amorem Hæreſis, aut pravæ doctrinæ laudem ſonas, ſi eruditos quandoque appellas Proteſtantium quoſdam, eorúmque verba & inventa in tui commodum trahis. Hæreticum non eſt, quidquid Hæretici dicunt; cujuſcumque enim ore veritas proferatur, ſuam retinet pulchritudinem; & nemo neſcit, eruditionem optimam cum peſſima fide ſæpè conſiſtere poſſe.

Poſtre-

Postrema tandem regula statuatur: *Prudentis est ità debellere, quæ nocere possunt, ut interim tamen remedium ipsum, majorem non adferat Ecclesiæ atque Reipublicæ perniciem, aut majorem non impediat utilitatem.* Certum est, Hæreticorum impiorúmque Libros jure proscribi, & è fidelium manibus tolli. Eâ ratione Catholicis hominibus cavetur à viro præsentissimo, cujus progressibus vim addere posset insita humanis mentibus & cordibus corruptio. Attamen si quis Catholicum quemque, doctum licèt, piúmve virum, ab hujusmodi Librorum lectione prohiberet, is in incommodum gravius Ecclesiam impelleret, læderétque prudentiæ leges apertas. Facere nequeunt edicta Præsulum, ut perversi Libri statim à confixione aboleantur. Non solùm inter hæreticarum regionum promœria liberè illi versantur, sed in Provincias quoque Orthodoxas, atque in sinum ipsum rectæ Religionis, confidentissimè penetrant. Si doctis viris talia legendi facultas nequaquam daretur, eorúmque doctrinam exitialem refellere commodum minimè foret: quis non intelligat, quàm impunè vagari & debacchari posset inter Catholicos ipsos teterrima pestis? Adversariorum proinde rationes, sophismata, ac artes noscere, quibus Orthodoxa fides impetitur, non juvat tantùm, sed necesse quoque est, ut nostra deinde meliùs confirmemus, atque tueamur, & fratres ab errore avocemus, aut saltem ne de silentio sibi victoriam Hæreticus canat.

Ad hæc sunt Libri, quos aliqui errores inficiunt, aut obscœni amores, venenúmque satyricum aliqua ex parte deturpant. Reliquam, videlicet potiorem, Librorum istorum partem commendant non paucæ virtutes, & suam ex ipsis utilitatem capere litteraria Respublica potest, sive elegantiam styli consideres, sivè eruditionem, sive doctrinam. Jam constat, non esse ferenda hujusmodi scripta. Sed quando extrahi inde nævi illi possunt, iísque demptis reliquum Libri servare fas est, atque utile fuerit: utique prudentia poscit, ut retinere Librum mutilatum, quàm integrum abjicere malimus. Quid eadem pœna tam bonum, quàm malum involvit? Si utilia & recta scribit Hæreticus doctissimorum hominum judicio, eáque ab aliis minimè sanis opinionibus depurata habere potes: quid tibi religioni ducis ab ipso accipere donum non insidiosum, non nociturum? Quamobrem Expurgatorios Indices à Catholicis excogitatos nemo non laudet, si tamen eruditis æq; ac prudētibus Theologis eorum cura demandetur,

Pru-

Prudentibus, inquam, & nequaquam superstitiosis, ne cum lollio frumenta evellant, néve illinc etiam timeant, unde nihil timendum est. Magnum autem hîc illi auderent facinus, certè non imitandum, imò deplorandum, qui non recentiorum tantummodo Libros sibi emaculandos susciperent, sed veterum quoque Patrum. Censores illos nimium profectò prudentia deficeret. Nam ut consulerent paucorum inter Catholicos infirmitati, quibus persuaderi fortassè possint errores nonnulli, quia in Patrum Libris, & à Patribus disseminati; attamen ista paucorum utilitas gravissimo innumerorum incommodo, & ipsius Ecclesiæ Catholicæ (dum illorum operam per te spectemus) dedecore emeretur. Si Patrum scripta mutilantur, si illinc aufertur, quidquid nostræ communionis hominibus nequaquam arridet, sique illic tantùm permittitur, atque evulgatur, quod nostris moribus atque sententiis consonat; quæ fides in posterum erit ipsorum Patrum editionibus? Imò erunt ex ipsis Catholicis infirmis, qui suspicentur, malam esse causam nostram, quæ sibi vel à Sanctis Patribus metuit, & arma inimicorum non repellit, sed eludit; non frangit, sed occultat. Prætereà quàm bellam declamandi adversùs Catholicos occasionem Hæreticis non ministrarent hujusmodi Censores? Videremur nempe malis artibus, & cuniculis, tueri causam veritatis.

Atque id nobis non ità pridem post alios multos insultando objiciebat Guillelmus Cave in Prolegom. ad Hist. Litterariam Scriptorum Ecclesiasticorum, quasi Curatores Indicis Expurgatorii in Hispania manum intulerint ipsis Patrum scriptis. Cui tamen ità responsum velim: si ab Hispanis id reverà præstitum fuit, Ecclesiam universam minimè suffragium addidisse Quæsitorum illorum confidentiæ nimiæ. Omnibus non imputandum paucorum facinus. Alias Catholicorum Provincias aliter in Expurgatoriis Indicibus efformandis sese gessisse; & prodire adhuc inter ipsos Catholicos integra Sanctorum Patrum opera, ne ullo quidem apice dempto, in Gallia potissimum; & curâ præcipuè doctissimorum Monachorum S. Benedicti è Congregatione Sancti Mauri, Prudentiam fortasse desiderari in Indicis Hispanici curatoribus, ac certè ab istis malam fidem, & fraudes abesse, ne dicam timorem & conscientiam desperatæ causæ. Apertè enim, non clanculum, truncanda esse quædam Patrum loca edixerunt, idque ut pusillis prospiceretur, quibus vel ipsa Cantica Canticorum olim negabantur, ne ex eorum lectione minùs honesta de

divinis rebus animo conciperent. Eadem Patrum loca in controversiis & Scholiis non dissimulari à nobis; & palam ostendi, nihil illa officere dogmatibus Ecclesiæ Catholicæ. Sanctorum verò Patrum sub nomine non omnes venire veteres Ecclesiasticæ doctrinæ tractatores; propteráque parem singulis antiquis deferendum honorem non esse. Postremò ne id quidem ab Hispanicis præstitum fuisse contenderem. Aliud enim est, textum Sanctorum Patrum, aliud Indices in Opera Patrum concinnatos expurgare, aut Interpretationem iufidam ab Hæreticis obtrusam configere. In germanum textum nihil Hispani tentârunt. Tota eorum cura stetit in Indicibus atque Interpretationibus purgandis. Alicubi fortasse nimius in purgatione rigor adhibitus. At semper expuncta sunt, quæ in Indice atque Interpretatione, non autem in textu Patrum, perversam ingerunt aut sapiunt doctrinam. Nisi aliò properandum esset, id exemplis prolatis confirmare facillimum foret. Quòd si Patrum opera mutilâssent nonnulli suis in editionibus, illorum quidem rectam voluntatem meum non esset vituperare, sed omnium sanè esset eorum non imitari consiliū.

Restat igitur, ut excusatione potiùs quàm laude excipiamus, si qui talia peregerunt in Sanctorum Patrum scriptis. In his procul dubio occurrunt aliqua interdum minùs commodè, minùs cautè, minúsque perspicuè dicta, aut etiam ab Ecclesiæ totius mente, ac Traditione alienâ. Expungenda autem ista non sunt è publicis editionibus. Interpretationes potiùs apponendæ aut subjiciendæ. Scholiis ac notis edocendus est Lector sanam doctrinam, aut confirmanda est rationibus melior sententia. Ità infirmis cavetur, & eruditorum editionem curantium sinceritas, ac optima fides., in tuto collocantur. Illud enim præ oculis perpetuò futurum est nobis: Catholicam Ecclesiam, quæ nihil sibi à tot Hæreticorum arietibus pavet, longè minùs formidare sibi debere à Sanctis Patribus, suis nempè Magistris, & veritatis testibus. Cæterùm sæpè recentiorum temporum Novatores conquesti sunt, adulteratos fuisse à Catholicis, & à Monachis præsertim, MSS. Codices Patrum, ne quid sententiis, quæ inter nos obtinent, quidquam illis adversi appareret. Hinc in ipsos Monachos mille injuriarum plaustra exonerata fuêre: sed iniquè planè, & ingratiis. Undenam enim & ipsi Hæretici habent tot aut edita, aut calamo exarata Sanctorum Patrum scripta, nisi è Catholicis, præcipuéque Monachorum studio? Propè est ut dicam: pleraque antiquitatis monumenta jam periissent,

fent, nisi Monachos Græcos atque Latinos habuissemus, eorum custodes, amanuenses, Librarios. Ac proinde Monachis ferè solis debemus, quæcumque veterum Patrum scripta, integra, atque è tot mendis expurgata cunctis plaudentibus evulgantur in dies. Si quis inter illos (hoc autem nunc perpendere non vacat) adeò delicatus, imprudénsque fuit, ut Catholicæ Ecclesiæ opportunum duceret, aliquid sine dolo malo immutare in Patrum Codicibus, sivè quicquam illinc demere: cur omnibus Monachis vitio & crimini vertitur paucorum inconsulta temeritas? Per alios Codices à Catholicis, & iis plerumque Monachis descriptos, vitiati Codices adhuc emendantur. Gratiæ ergo potiùs habeantur Monachismo pro tot tantísque diligentissimè servatis, quàm maledicta rependantur pro tam paucis, si quæ sunt, dedita opera atque imprudenter corruptis. Nam & nos ad vituperandum parati sumus, si qui fuerunt, quibus malesanus zelus suaserit inferendas esse violentas manus scriptis Patrum; cùm contrà æquè laudandos judicemus innumeros alios, qui ab hujusmodi facinore abstinuerunt, noverúntque, non solùm hisce artibus non indigere Catholicam Religionem, sed per illas etiam non parùm incommodi & dedecoris eidem afferri. Prudenti igitur perspiciendum est semper, ne, dum unum curat vulnus, novum ipse graviúsque inferat, aut ne majorem quampiam utilitatem perdat, dum minorem persequitur. Hac de causa nunquam proscripta, semper tolerata sunt quædam Ethnicorum Scriptorum loca, putà Taciti, Suetonii, Plinii nepotis, Celsi, Luciani, quanquam Christianis interdum injuria: talia enim mirum & ipsa in modum nunc inserviunt ad confirmandam adversus incredulos cùm doctrinam tum antiquitatem Christianæ Religionis.

Sed age, quoniam de prudentiæ legibus nobis est sermo, breviter inquiramus, ferendi ne sint, an damnandi, qui Ecclesiasticorum Præsulum, aliorúmque sacrorum Ministrorum, atque Ordinum, vitia suis in Historiis describunt, atque insimulant. Primò animadvertere necesse est, num quæ probrosa de hujusmodi hominibus referuntur, cum veritate pugnent, an habeant eamdem amicam. Quis dubitet, quin prorsus cohibendi sint, sivè damnandi Auctores, quibus religio non est falsa pro veris, incerta pro certis, evulgare in sacrorum Antistitum, Sacerdotum, atque Monachorum contumeliam? Ipsum narrare dubia, ipsum rumores suspicionésque vulgi faciles, tanquam oracula,

cula, mandare litteris, legitimam sæpè ac sæpiès causam præbere potest, cur adeò temerariis narrationibus nulla adhibeatur fides, nigrúmque Theta ab Ecclesiasticis Censoribus præfigatur. Non est profectò permittendum à publicis Ecclesiæ, seculíve Magistratibus, ut vel uni homunculo scelera perversique mores immerito ac palam tribuantur, nedum iis hominibus, quos supra vulgarem hominum sortem evexit, fecítque venerabiles Ecclesia Christi, & pium aliquod institutum vitæ. Quot autem de ipsis Romanis Pontificibus commenta nobis non dedit nonnullorum in eos odium, invidia, improbitas, ubi inter ipsos & alios quosdam Episcopos aut Principes dissidia interdum funestissima intercessere? Non ulla magis bella occasio, quâ Pontificibus Maximis teterrima quæque & nefanda pro inimicorum arbitrio adscriberenter. Vel somniata est Papissa quædam Joanna, & fidem apud credulos non paucos fabella, quanquam malè consuta, invenit. Certârunt Hæretici quoque, & reliqui Schismatici, ut eorumdem Pontificum famam denigragrent. Conclavium pariter conficta secreta evulgari vidimus; & nostris temporibus hisce ludibriis quidam Italus Batavos oblectabat, ad quos sese receperat, desertâ Religione Catholicâ. Quo in studio liberaliter quidem daturi sumus, non semper calumniis actum fuisse, & vitiis minimè caruisse quosdam ex iis Pontificibus. Sed qui res accuratiùs & sine præjudiciis pensitant, in plerisque ex iis accusationibus veritatem desiderari facilè intelligunt. Æquitas ergo, atque prudentia, hoc hominum Librorúmque genus proscribendum jubent.

Quòd si crimina vera memoriæ produntur, neq; livor aut obtrectatio calamum Scriptoris abripiunt: interdum toleranda erit hujusmodi libertas, & veritatis cura. Oportet enim, timorē quoq; famæ instare principibus in Ecclesia viris, & Ecclesiasticis quibusve, quo etiam freno coërceantur tū ab impotentia dominandi, tum à reliquis sordidissimis secularium hominum vitiis. Atq; utinam non fuissent, neq; forent adhuc, Episcopi & Sacerdotes, quales Apostolus nollet. Utinam non vidisset, neque videret orbis Monasticæ vitæ professores, veste tantùm & colore suis Institutoribus similes cætera dissimiles. Si horum gesta litteris consignanda sunt, num alios homines describere licet, quàm ipsi fuerunt? Num adulatione fama illorum palpanda? At ista, inquies, dissimulanda. Utique, si crimina privati hominis sint; si nihil rei cum populo, & Religione habeant; si nihil utilitatis, eóque magis si quidquam incommodi in

Rem-

commodi in Rempublicam fluere potest ex eorum revelatione; si denique è vivis nondum excesserê criminosi. Nam & discordiarum rixarúmque causa omnis tollenda, & à scandalis, & ab una hominum inhonesta curiositate pascenda, nobis est abstinendum. Verùm cùm publica sunt scelera, & cum Religionis atque Ecclesiæ negotio conjuncta sunt, eorúmque Auctores, humanis rebus defuncti, iræ atque vindictæ locum sustulere: videndum est, an non majorem Respublica utilitatem capiat, iisdem proditis, quàm dissimulatis hominum vitiis. Erunt vitia, donec homines; sed ne vitia impunita debacchentur, arguenda sunt atque improbanda palam, eorúmque horror incutiendus hominibus. E Majorum autem exemplis discunt successores, quid sibi agendum non sit; discunt vereri famam, parcentem quandoque viventibus, in mortuos omnes æquam; agnoscunt turpitudinem suam aliena sub imagine expressam. Interest igitur Ecclesiæ atque Reipublicæ, ista quoque interdum evulgari. Accedit ad hæc summè laudanda in Historicis virtus sinceritatis, quam ab Ecclesiasticis Scriptoribus abhorrere nemo sanus dicat. Et certè magnus ipse Annalium parens Baronius, quanquam ab Hæreticis insimulatus, quasi plus æquo faveat Romanis Pontificibus, ne istorum quidem facinora vituperanda, cùm fert occasio, dissimulat. Cæteri Episcopi, Presbyteri, & Monachi, quò quisque longiùs è probitatis via deflexit, eò tetrioribus pinguntur coloribus in ejusdem Baronii Annalibus. Atq; hunc ipsum servavêre morem alii inter Ecclesiasticos celeberrimi Historici. Neque verò nos ignorare finit eadem Historia, sanctos Patres humanis & ipsos interdum laborâsse infirmitatibus; & siquidem siluisset Historia, satis nonnullorum Patrum scripta, jamdudum evulgata, loquuntur. Quod hîc tamen cavendum maximopere puto, prudens piúsque eruditionis Ecclesiasticæ cultor ità narrabit aliorum probra, mores perversos, artes pravas, ut quantùm fieri potest, neque modestia, neque pietas, neque caritas in ipsius narratione desiderentur. Erudiet Lectores utili veritate; sed ab ipsis simul etiam cautè depellet scintillas omnes odii, sivè contemptus in Religionem, in sacros Ministros, atq; in reliquos Monachos, eorúmve piissima & optima instituta. Atq; hæc satis sint ad hujusmodi quæstionem. Nam unius prudentiæ est, dignoscere in agendo, quæ referre, quæve præterire liceat atq; expediat. Interim tamẽ illa stet regula: *Non esse ità Scriptorib' præcidendam libertatẽ ut ipsis nunquam fas sit Majorũ vitia & crimina in mediũ proferre.*

CAPUT VII.

An ad religionem veram compellere quemquam summis Magistratibus liceat. Id Jus Ecclesiæ ac Regibus in Hæreticos. Phereponi hac de causa in S. Augustinum ira, ac injusta censura. Manifesta Religio aliqua evidenter credibilis danda est, atque hæc est Catholica. Donatistæ phreneticis comparati, neque injuria à S. Augustino. Plerique ex iis non ficto animo Catholicam communionem amplexi. Legum terror rationibus additus laude ac utilitate non caret. Exemplum Dei hanc in rem justè ab Augustino adhibitum.

INquirendum nunc restat, quodnam Jus humanis ingeniis, quodnam Ecclesiæ sit in professione Religionis; num videlicet futura sit omnibus libertas illius Religionis profitendæ, quam ipse putat optimam ac veram; an hujusmodi libertati opponere se debeat certa veritas custos Ecclesia, reluctantésque ad meliorem fidem pertrahere atque compellere. In argumento amplissimo en quæ statuenda videntur. Cùm Ecclesiæ subjecti non sint Gentiles, Muhammedani, atque Judæi, nihil eadem juris in ipsos sibi tribuit, nisi suadendi, atque hortandi, ut suis erroribus abdicatis cum Religione vera consentiant. Jus est ipsi Ecclesiæ in solos Hæreticos, quos nempè à sua ditione non ideò solutos credit, quòd ipsi ab ejus communione sese exemerint; nam & in transfugis militibus regius character perdurat, & possessione ac jure servorum, atque filiorum, quòd à se fugerint, nequaquam spoliantur domini, atque parentes. Hæreticos ergo Ecclesia potest suis urgere armis, quo illos in suam caulam rursus perducat: armis, inquam, spiritalibus, excommunicatione ac diris omnibus. Ad Reges autem, seculíque Principes spectat, salutaribus etiam pœnis solicitare devios, aut alienos à fide, ne in errore diutiùs perstent, néve eidem immoriantur.

Porrò gravis hîc Novatorum nostri temporis in S. Augustinum tumultus, atque acres querimoniæ in Catholicos, & in Christianissimum præcipuè Galliarum Regem, qui quinque & viginti abhinc annis hisce castigationibus est usus, ut Calvini sectatores sibi subjectos in gremium Ecclesiæ Catholicæ impelleret. Phereponus autem totus in istam quæstionem invadit, & hîc effusiùs quàm alibi irascitur

citur Augustino, quasi Catholicis Imperatoribus primus auctor iste fuerit, ut leges in Hæreticos promulgarent, & certè severitatem in ipsos suaserit, atque laudârit. Imò liberè fatetur Phereponus, se istâ potissimum de causâ impulsum fuisse ad exercendam in alia quoque Augustini opera virgam censoriam; non enim homini parcendum, eo consilio tam malè de mortalium genere, ac de ipsa Religione merito. Equidem nihil miror, tantam bilem in Phereponi præcordiis exarsisse, Arminiarorum, sivè Remonstrantium, quibuscum Censor ille facit, præcipua sententia est, nemini Religionis causâ molestiam esse inferendam. Atque ità sentire, aliisque suadere, commodum planè ipsis atque utilissimum, formidantibus nempè, ne rigidis Calvinianis, numero & auctoritate præstantibus, clavúmque ipsius Reipublicæ tenentibus, aliquando placeat (quòd Synodi Dordracenæ temporibus tentatum quoq; fuit) minorem prosternere Remonstrantium gregem, sibi adhuc adversantem. Verùm Augustini sententia, quam Catholici semper amplexi sunt, tot rationibus nititur, atque confirmata est, ut nostro clypeo ampliùs egere non videatur. Attamen argumenta & censuras Phereponi S. Augustino oppositas refutare, si non necessarium, saltem utile fuerit. Quod priusquam præstem, animadvertere necesse est, non Augustini tantùm ævo adversus Hæreticos, & inimicos Christi suis legibus decertâsse Imperatores; sed statim ac ad Christianos transit Romanum Imperium Constantin. Magnus. Valentinianus senior, Gratianus, & Theodosius Magnus, ut alios omittam, ante Augustinum, & Augustini consiliis ac precibus minimè expectatis, Idolorum cultores & Hæreticos exagitârunt, compescuerunt, variis legibus, mulctis & pœnis. Id testantur Eusebius, Socrates Sozomen. Theodoretus, Hieron. & alii Imperatorum illorum Leges leguntur adhuc in codice Theodosiano. Etiam tum Episcopi hisce Augustorum edictis, eorúmque zelo, & piæ asperitati laudes atque suffragium adjungebant, ut facilè constare possit, S. Augustinum neque primum auctorem, neq; primum laudatorem fuisse adhibitæ olim etiam à Regibus in Hæreticos Ethnicósve subjectos severitatis.

Primum Augustini argumentum, quod sibi sumit exsolvendum Phereponus, istis continetur verbis in Ep. XCIII. olim 48. Cap. I. *Si quisquam inimicum suum periculosis febribus phreneticum factum currere videret in præceps: nonne tunc potiùs malum pro malo redderet, si eum sic currere permitteret, quàm si corripiendum ligandúmque curaret?* Comparationem hanc ex phrenetico deductâ eum in finem, ut ostendatur licita per-

fecutio in eos, quos ad veritatis & germanæ Religionis professionem adducere volumus, nullius esse ponderis Phereponus ait pag. 492. Aniniadv. *Phrenetici enim* (ità ille reponit) *sine ullo dubio sunt phrenetici, & societatē civilem planè perturbant. Itaque leges civiles eos coerceri patiuntur & jubent. At in controversiis de Religione, in quibus sæpè videas contrarias partes virtutum Christianarum æquè studiosas, legibúsque civilibus pariter obsequentes, res non est neque adeò manifesta, ut alteræ partes alterarum homines phreneticorum loco habere queant; nec in tantis affectibus, quanti hìc deprehenduntur, alii aliorum judices esse possunt.* Facilè evanescent istæ ac aliæ in hanc rem afferendæ posteà, Censoris argutiæ, si unum principium statuamus, quod qui ignorat, sivè contemnit, nescio quàm rectè inter Christianos sit adhuc recensendus. Nempè: esse debere, & esse reipsa, Religionem aliquam inter homines à Deo constitutam, eámque non solùm veram, certam, ac divinam, sed etiam evidenter credibilem, & à quocumque amplectendam, dum ejus rationes & dogmata audiantur, atque expendantur. Et quale quæso Dei optimi ac sapientissimi consilium fuisset, mortalium genus edocere Religionem veram, nisi vera hæc ejus Religio inter reliquas falsas prodere se, & suam reverà præcellentiam manifestè semper aperire potuisset, ac posset? Quid hominibus profuisset, atque prodesset divinum beneficium, si nemini unquam contingeret sine dubitatione perspicere, atque cognoscere quænam sit unica illa cœlestis Religio? Nonne apud Deum excusare se meritò posset, quicumque erraret in Religionis delectu, quando abditum, obscurum, & dubium semper foret, quæ una sit amplectenda? Ergo frustrà Christus nos docuisset. Ergo frustra Spiritus S. locutus fuisset per Prophetas, Apostolos, atque Evangelistas.

Ex hoc principio sponte alia fluunt. Nam si recta ratio fateri nos cogit, veram aliquam Religionem, eámque evidenter credibilem, non debere dumtaxat esse inter homines, sed esse reipsa; sique, uti nos ostendimus, & adhuc ostendere possemus, ne ipso quidem Phereponio, ut arbitror, diffitente, sola Religio Christi eadem una est, cui evidentia conveniunt veritatis & divinitatis signa: ergo evidenter errabunt, quicumque à Christiana Religione absunt. Rursus cùm Religio ista in plures easq; diversissimas societates, invicem diffidentes atq; contrarias, dividatur: necesse est, ut una tantùm inter societates hasce veram & germanam Christi Religionem possideat; reliquæ falsitatē ac errorem sectētur. Atqui nulla alia esse societas ista potest, quàm Catho-

Catholicorum, uti & nos suprà ostendimus. Ergo Religio Catholicorum evidenter credibilis esse debet, atque adeò est, si rectè positum est primum illud principium, nempe necessariò futuram esse inter hominem Religionem aliquam, evidentiâ veritatis ac certitudinis signa præferentem. Quòd si Catholica Religio evidenter credibilis est, quid aliud consequitur, nisi cæteras Christianorum societates errare, delirare, & quod est ad fidem, loco phreneticarum esse habendas? Denique si exceptis Catholicis cæteri homines in Religione delirant, ergo etiam in veritatem, & in Deum peccant; ergo salutarium vexationum ope illos revocare ab æternis pœnis, non nisi caritatis Christianæ consilium laudabile fuerit.

Consistimus hic, & petimus nunc à Pherepono, qui pronuntiârit, *non esse in controversiis de Religione rem adeò manifestam, ut alteræ partes alterarum homines phreneticorum loco habere queant, tantosque esse affectus, ut hic alii esse aliorum judices non possint.* Hæc, ut sonant, Judæis etiam, & innumeris Gentilium, ac Muhammedanorum sectis somnum in errore dulcissimum conciliare valent. Nam quomodo illi excitentur, vincantur, & ad nos evocentur, si ipsorum judices esse non possumus, neque manifestum est, neque manifestum esse ostendere valemus, eos in Religionis controversiis delirare? Quis Christianorum de sua, aliorúmque Religione, hucusque talia pronuntiare est ausus? Quòd si Pherepomus de controversiis inter varias tantummodo Christianorum societates ferventibus hæc habet: quò vergat sua hæc sententia, animadvertat. Si manifestum satis, apertúmque non est, neque esse potest, quænam è tot Christianorum societatibus veram fidem atque doctrinam cœlestem tueatur: ergo quælibet inter nos secta, quilibet Hæreticus, quanquam à Catholicorum, ipsorúmque Protestantium dogmatis remotissimus, excusationem honestam prætendet, cur ejurare suas opiniones nolit. Ergo unusquisque, dum in Deum & Christum credat, & à pravis operibus abstineat in sua Secta & Religione æternam salutem se posse adipisci meritò arbitrabitur. Ergo ferenda erit omnium Hæreticorum colluvies; neque rationem Deus nos edocuerit discernendi mendacii & erroris à veritate; neque ullum in Ecclesia sua Christus controversiarum judicem constituerit, quo tamen Judæorum Ecclesia non caruit. Ergo Apostolus ad Titum 3. frustra monuerit: *Hæreticum hominem post unam & alteram correptionem devitandum*; & frustra rationem adjecerit, *quia subversus est, qui*

ejusmodi est , *& delinquit, cùm sit proprio judicio condemnatus.* Frustra idem 1. ad Tim. 2. significârit Hæreticorum sermonem cancri ad instar serpere, eósque à veritate excidisse, atque inter opera carnis enumeraverit Hæreses, quæ qui agunt, regnum Dei non possidebunt. Frustra Joannes in Ep. I. v. 2. hæc de Hæreticis dixerit: *Ex nobis exierunt* , *sed non erant ex nobis.* Denique frustra Deus Ecclesiam unam, & concordem, & puram instituerit; & obtemperare nos jusserit Præpositis nostris; & Spiritum veritatis in eadem Ecclesia ad finem usque sæculorum mansurum pollicitus fuerit, & Ecclesiam suam nobis audiendam edixerit, si consectaria quæque absurdissima recensere vellem, quæ secum trahit inconsulta Phereponi opinio.

Sed ego Hæretici hominis confessionem ultrò oblatam libenter accipio. Fatetur ille, non satis constare in controversiis de religione, quibus partibus veritas adsit ac faveat. Eidem credimus; sed hæc de Hæreticorum solis conventibus vera esse possunt, & Hæretico ulli sentire aliter & pronuntiare non licet, dum seriò suæ Religionis dogmata ac methodum perpendat, & verum sincerâ confessione prodere velit. Ex quo enim quis è Catholica Ecclesia excessit, eámque visibilem, sanctam, errare nesciam, & judicem controversiarum negat: ille jam renuntiat principiis omnibus, quibus sibi palam fieri possit, ubinam certò veritas fidei regnet. Nimirum lex omnis credendi, hisce principiis abjectis, tum sistitur aut in interno afflatu, aut in viribus rationis suæ. Unusquisque autem se hìc pollere satis putat, & nemini vult concedere, sacras nempe Scripturas, prout sibi convenientiùs videtur, explicans, & in suam sententiam ubique trahens. Cùm ergo paria Hæretici omnes canant, & suum quisque sensum producat: quis non videat, manifestum satis inter illos esse non posse, quis in fidei controversiis erret, quísve attigerit veritatem. Quòd si manifestum id nequaquam est, ergo sinè iniquitate una Hæreticorum societas in alteram sævire Religionis causâ non poterit; multóq; magìs iniquè aget, si in Catholicos, quos non solùm momenta rationum, sed antiquitas etiam, & Traditio tuetur. At Ecclesia Catholica divinis quibusdam privilegiis munita, evidenter intelligit ac sentit, à se veritatem, ab Hæreticis verò errorem stare. Ea quippe est, quam Deus locavit inter homines *columnam ac firmamentum veritatis*; quacum Christus pollicitus est se æternùm fore; in quâ posuit visibiles, & ritè electos Pastores, atq; Doctores, quæ ab alia aliqua Ecclesia, ut Hæreticis omnibus accidit, divul-

divulsa non est, quam audire, cui credere jubemur, nulli enim fallaciæ atque errori (quoties de dogmate, & de fidei controversiis agitur) obnoxia est; imò judex controversiarum omnium, in Religione occurrentium, à Deo constituta fuit.

Hæc autem omnia invictissimè confirmata reperias in Catholicorum scriptis. Confirmavimus & nos in hoc Libro. Ac proinde nullo negotio colligere jam possumus, quàm labili fundamento argumentum Phereponi, quàm stabili sententiâ Catholicâ innitantur. Ubi enim Catholicis evidens sit, se vera tradere & credere, consequens etiam est, ut Hæretici contraria docentes, atque credentes, delirare quodammodo dicantur, & Orthodoxi istorum Judices meritò esse possint. Quòd si Hæretici errant atq; delirant, ergo phreneticorum similes sunt, proptereáq; coërcendi, & medicamentis etiam amaris ad sanitatem revocandi. Similes, inquam, sunt phreneticorum. Ut enim phrenetici, phantasiâ ex morbo vitiatâ, in furias acti, non sibi solùm, sed rei etiam publicæ esse damno atq; incommodo possunt, ideòque cohibendi sunt: ità etiam Hæretici, intellectu propter errorem corrupto, cùm sibi, tum aliis nocere queunt, æternas in se pœnas derivando, & alios in eumdem errorem, eamdémq. damnationem trahendo. Denique si etiam daremus, nulli alii Sectæ Hæreticorum nomen phreneseos convenire posse, at certè phreneticis accensendi erant Donatistæ, qui eò usque furebant, ut nedum in Episcopos Catholicos, sed in se ipsos sævirent, & se flammis ac morti sponte darent. Igitur quis non videat Christianæ caritatis munus fuisse, ità illud hominum genus salutaribus quibusdam castigationibus veluti medicaminibus opportunè aggredi, ut oculos tandem aperire vellent ad veritatis lucem? Augustinus autem eo in loco adversùs ipsos Donatistas agit.

Quæ subinde Phereponus adfert, verba potiùs quàm argumenta sunt. Inquit enim: *Multitudinem, aut potentiam, quæ sibi jus judicandi vi adrogare solent, huc nihil facere, tùm veritatem penes plerosque & potentissimos fore nusquam promiserit Deus.* At certè Deus promisit veritatem apud Ecclesiam suâ fore. Catholici verò in sola multitudine atq; potentia nunquam constituerunt veritatis fiduciam, sed in rationibus, in scriptura sacra, in Traditione, atq; in ipsis Christi apertissimis promissis, quæ nulla sibi societas, præter Catholicorū vindicare potest. Inter Christianos nota quoque Ecclesiæ veræ fuit ac erit amplitudo, atque universalitas, ut ità

dicam,

dicam, ipsius. Habemus enim firmissimos Propheticos sermones, quibus ista amplitudo promittitur germanæ Christi Ecclesiæ. Hujusmodi notam invictissimæ aliæ veritatis notæ ità comitantur, ut cuicumque sinè partium studio agenti innotescere semper queat, nos legitimum esse Christi gregem: quod de se ostendere nunquam continget Hæreticis. Subdit Phereponus: *Si ad ea usque tempora, quibus Vandali Ariani in Africa longè potentiores fuerunt, vitam produxisset Augustinus, vidissetque ab iis malè haberi Catholicos Afros, quasi impios ac phreneticos; facilè sensisset se periculosâ ratiocinatione esse usum contra Donatistas, & denuò cœpisset defendere sententiam, quam præ affectu retractârat.* Ut lubet, hariolatur hic Censor. At nos longè fidentiùs dicimus, Augustinum in Vandalica persecutione positum, à sententia, quam tuemur, non fuisse recessurum. Neque enim facere Vandali poterant, ut minus quàm anteà Augustino manifesta foret Catholicæ Religionis veritas, & Arianorum impietas. Ipsos potiùs, magìs quàm anteà, phreneticos fuisset arbitratus, quippe qui ad errorem adjunxissent etiam rabiem atque furorem. In hisce autem angustiis patientiam parant, ac parare debent Catholici; paràsset & Augustinus: quod jam fecerant Majores nostri sub Imperatoribus Ethnicis, atque Tyrannis. Vandali verò objicientibus phrenesim & pertinaciam Augustino, habuisset iste solidissimas rationes ipsis reponendas, quales nullus Hæreticus habere unquam contra Catholicos potest. Quamobrem cùm Augustinum tum deprehensurum fuisse argumenti sui vanitatem, Phereponus frustra somnians exclamet: *O infelicia argumenta, quæ paulò post mera sophismata facta sunt! O rationes imprudentes, ac fallaces, quæ errori æquè patrocinabantur, ac veritati!* patiatur ille, nos hoc unum dicere, neminem leviùs & confidentiùs sibi triumphum canere potuisse, quàm nunc Phereponus faciat.

Pergit Censor, & Augustinum audire recusat, affirmantem, è Circumcellionibus multos jam Catholicæ Ecclesiæ redditos, damnare suam pristinam vitam. Non credit Phereponus, neque credendum putat, homines facinorosos, qui rationes semper anteà spreverant, pœnis subitò adductos fuisse ad id profitendum, quod damnârant. Hoc ab ipsis factum arbitratur, ut potentioribus partibus ore gratificarentur; non enim verbis metu extortis habenda fides. Nimirum videtur hìc ignorare Phereponus rem sibi notissimam, nempe quale hominum genus Circumcelliones

liones fuerint. Cùm cæteris Donatistis errantes in fidei doctrina, rebelles Imperatoribus, in Catholicos mille modis, immo & interdum in se ipsos, morte sibi conscitâ, dementissimè ac furiosissimè sæviebant. Quid facilius, quàm aliquando animadvertere manifestum scelus? Quid verisimilius, quàm hosce homines à Catholicis territos, atque edoctos, in sese tandem fuisse reversos, priorémque agnovisse insaniam? Veráne an falsa quis in tormentis fassus fuerit, tum dubitare possumus, cùm aliunde non constat, accusatum effecisse, quæ ipse fassus est. Potuit tum vis adhibita extorquere confessionem falsam. Dubium itidem erit, an quis vi admotâ errorem suum, pravámque sententiam reverà, uti fatetur, agnoverit, cùm dubitari potest, num illud sit error, num prava sententia. At, ipso testante Pherepono, apertus erat error, manifestissima insania Circumcellionum anteà furentium. Quis ergo, plerósque saltem illorum jam pacatâ mente pristinam vitam detestantes, ex animo tunc egisse non credat, & patentissimis deinde cessisse rationibus? Quis ideo magìs non credat, si recogitet, Catholicos in adhibendo rigore moderationem non fuisse oblitos? Sed Phereponus nihil facilè credit, quod suæ Sectæ, suísque anteceptis opinionibus noceat. Et jam nobis timendum est, ne stultos in posterum vocet Judices Christianos, qui fidem unquam habeant confessioni, sive honestæ alicui promissioni reorum in tormentis factæ, & post ipsa tormenta confirmatæ; aut ne facinorosi, qui diu rationibus restitêre, unquam ipsis cedant, quanquam pœnis meliora sapere, & ad mentem redire coacti, & quanquam rationes ipsæ dilucidam veritatem atque justitiam omnibus notam contineant.

Hasce autem rationes Donatistis magnâ curâ fuisse explicatas, auctor est ipsemet Augustinus. Inquit enim: *Si terrerentur, & non docerentur, improba quasi dominatio videretur. Rursus si docerentur, & non terrerentur, vetustate consuetudinis obdurati, ad capessendam vitam salutis pigrius moverentur, &c.* Verùm ista non sufficiunt Pherepono. *Terror*, si ipsi credimus, *conjunctus doctrinæ eam vehementer suspectam facit; quippe quam putant homines, nisi vi & auctoritate fulciretur, sponte suâ collapsuram, nec terrore legum uti, nisi quia lumine veritatis sibi hominum animos conciliare nequit.* Sed quinam sint homines isti, qui ità judicant, quæso nobis edicat Phereponus. Certè nonnisi homines facinorosi, cœci, & pervicaces. Nam pii, rectè compositi, & dociles,

ubi

ubi placidis animis doctrinam ipsam intimè excutiant, secùs judicabunt. At hac ipsa de causa facinorosis, cœcis, ac pertinacibus adhibentur terrores, ut attentum & ipsi animum adferant ad doctrinam cœlestem, atque ad veritatem, quæ sibi offeruntur. Hoc autem hominum genus in errore & improbitate obfirmatum, malè forsitan semper, vel sinè tormentis, de doctrina judicâssent, quippe qui non viderent, neque sentirent, illam lumine veritatis sibi conciliantem animos. Terrorem ergo adhibere licet, ut se rectè edoceri patiantur; edocti verò agnoscent, suspectam minimè esse doctrinam, quæ in eum solum finem terrore utebatur, ut in suæ veritatis lucem oculi pervicacium intenderentur. Quapropter Ethnicis antiquis, & Turcis terrore solùm, non autem doctrinâ, (etsi doctrinâ, certè fallaci ac falsâ doctrinâ,) in suam sententiam populos pertrahere conantibus, Phereponi verba objici potuissent; non autem Catholicis. Et videat ipse Phereponùs, quid scelestis ac improbis hominibus responderet. si eâdem argumentatione usi, justitiam cùm humanarum tum divinarum Legum suspectam haberent, eò quòd terrore pœnarum armetur. Neque enim veritates Religionis minorem, quàm justitia Legum, in animos vim habere dicendæ sunt, si attentè audiantur. Alioqui apud Deum & apud homines excusandi forent, quicumque in Religione aliqua, licèt falsissima, conquiescunt.

Adducit subinde Augustinus exemplum Dei O.M. qui nos certè amat, *& tamen nos non solùm docere suaviter, verùm etiam salubriter terrere non cessat.* Ad hæc Censor: *Quis homo audeat*, inquit, *sibi jus in ejusdem naturæ participes, idem ac Deus, adrogare, nisi qui se hominem esse sit oblitus? Quis enim ignorat, aliud planè jus esse Creatoris in Creaturas, aliud Creaturarum in se invicem, aliámque Dei ac hominum affectionem?* En quibus captiunculis Lectorem suum Phereponus detineat. Nemo sanus, multóque minus Catholici, tale jus in homines sibi unquam adrogârunt, quale Deo competit, omnium Creatori, ac Domino vero, & animas in gehennam mittere valenti. Sed quidem putârunt, & adhuc meritò putant, legitimis Regibus atque Magistratibus jus esse animadvertendi in sontes, quamvìs ejusdem naturæ participes; & in officio continendi, & corrigendi, & terrendi homines, ne in errores ac vitia deflectant, sive ut inde revocentur. Quod dum præstant, non suo jure Magistratus & Reges faciunt, sed jure, quod ipsis Deus contulit, potestate regnandi collatâ. Neque propterea, quòd omnis erro-

erroris & affectûs in judicando & castigando sit expers Deus, Reges verò & Magistratus pravis affectibus erroribúsque sint obnoxii, à judicando & castigando abstinere isti debent, dicendíve sunt conservos suos non amare. Nam & amant, cùm injustos ad meliorem frugem revocandos justis plectunt flagellis; & amare etiam possunt, dum justos, & minimè errantes, præ errore castigandos arbitrantur: à quo tamen errore absuisse Catholicos in causa Donatistarum nos certò scimus. Quid ergo ad Augustini argumentum faciant Phereponi verba, quodcumque in latus vertantur, non video, nisi ut persudeant, nullum homini jus in alterum esse debere, & legitimis Regibus atque Judicibus nefas esse usum securis & fascium.

Hinc etiam responsio peti potest ad Phereponi iratas voces, minimè ferentis, ab Augustino è vocatione Sauli divinâ vi peractâ exemplum sumi. Cùm enim illa prodigiosè peracta fuerit, indignatur Pherepонus, cum cœlestibus miraculis conferri vim à militibus lictoribúsve Magistratuum allatam, *& quia Deus miracula interdum adhibuit ad homines convincendos, hinc colligi ideo licitum esse vi uti.* Si Augustinus, inquit Censor, *similes artes* (hoc est miracula) *adhibere potuisset ad convertendos Donatistas, nihil erat, cur eum hic confutaremus, & omnem pervicaciam facilè vicisset.* Iracundiæ quæso Pherepонus parcat, ne illius oculis turbidus affectus aspectum veritatis eripiat. Quandoquidem Augustino & Catholicis Regibus semper ad manum non sunt miracula, num ideo illorum caritas ab honesta severitate, aliisque artibus abstinere debet, quæ vincere pervicaciam Hæreticorum possunt? Sed animadvertat Pherepонus, aliud esse miracula, aliud vim adhibere, ut quis ab errore ad veritatis cognitionem traducatur. Quanquam magna virtus sit miraculis, ne ipsa quidem tamen pervicaces facilè vincunt. Testis ea miraculorum copia, quàm Christus, Apostoli, Moyses, atque Prophetæ fecerunt, persistentibus tamen in incredulitate Ægyptiis, atque Judæis. Hæc quoque in irritum cadunt, nisi potentis suæ gratiæ vi suavissimâ Deus agat in renitentium corda. At præter miracula usus est Deus vi externâ atque sensibili, ut Saulum de persecutore Apostolum faceret. Dicimus ergo, Augustinum cum cœlestibus miraculis non conferre, quod est ad virtutem convincendi homines, salutarem illum rigorem, quem Reges interdum adhibent ad sanandos pervicaces Hæreticos. Neque affirmat, seve-

ritatem

ritatem istam suapte naturâ aptam esse ad convincendos animos, & persuadendum verum; cùm id proprium sit rationum, atque argumentorum, ad quæ audienda reluctantes per rigorem trahuntur. Sed tantùm infert, & rectissimè infert, ideo licitum esse vi uti ad Hæreticos in meliorem sententiã perducendos, quippe quòd & Deus salubri violentiâ in eumdem finem interdum sit usus. Posuit nempe Deus Reges in terris vicarios suos, ut veram quoque protegerent Religionem, atque Ecclesiam, & veritati omnium præstantissimæ subsidium afferrent. Cùm verò Catholici Principes certissimum habeant, & meritò habeant, à se Religionem veram stare: cur ad ipsam amplectendam urgere homines pertinaces sibi subjectos, aut eosdem in ipsa continere, licitum sibi non putent, quando ipsemet Deus Saulum furentem ex equo dejiciens, & cœcitate percutiens, exemplo suo ostendit, vim in hunc finem usurpatam consentire posse cum caritate, atque justitiâ? Non poterat Augustinus, non poterant Catholici Imperatores miraculorum vi pervicaciam atque insaniam Donatistarum frangere. Fortasse ne ità quidem fregissent. Vim ergo aliquam salutarem, cujus exemplum Deus præmiserat, ipsis adhibere fas fuit; ut attentiores exinde aures & animos gens illa haberet, si tamen vellet, ad vim rationum, & ad veritatem doctrinæ,

---

CAPUT VIII.

Et Hæretici Catholicam Ecclesiam persequuntur. Augustinus & Africani Episcopi perperam insimulati impotentiæ atque ambitionis in Donatistas. Eorum Christiana Caritas, ut schismati finis fieret. Cur mortis Donatistæ quidam damnati. An, & quomodo piam Dei severitatem cum Afrorum Episcoporum severitate composuerit Augustinus. Non omnis persecutio mala. Rectè id ab eodem Augustino demonstratum variis Literarum sacrarum documentis & exemplis.

PRobaturus Augustinus in eadem Epistola 93. posse dici, Ecclesiam Catholicam *persecutionem ab impietate & superbia Hæreticorum pati*, exemplum Apostoli adfert scribentis ad Gal. IV. 29. Isaacum ab Ismaële *persecutionem* passum, etiamsi

etiamsi legamus ancillam potiùs & ejus filium Ismaëlem, ab Isaaci matre Sara passos graves molestias. Excandescit hîc Phereponus, & ait: *Verum quidem est, Hagaram malè habitam à Sara, sed eò hic non respicit Paulus, verum ad Ismaelis actionem cum Isaaco protervius ludentis, quam vocat persecutionem, quamque confert cum persecutione, quam Christiani patiebantur à Judæis: & quæ non erat sita in eo, quod viderent Judæos superbos esse ac pervicaces (quod nemo, nisi Pœnus Rhetor persecutionem vocârit) sed in eo quod ab iis omni molestiarum & pœnarum genere afficerentur. Absurdum est conferri hasce persecutiones, quas tempore Pauli Christiani ferebant, cum affectione animi Episcoporum, & cæterorum Clericorum Afrorum, qua ægrè patiebantur sibi contradici à Donatistis.* Alia addit, hoc est, omnia turbat Phereponus, Augustino quod sibi lubet affingens, ut in eum declamandi postea bellam occasionem arripiat. In hæc autem modestissima verba denique desinit: *Illudebat sanè miseris Hipponensis Rhetor, quia sentiebat, omnia impunè à se in illos potuisse dici.* Verùm S. Doctor nihil Apostolo affingit, sed quidem Apostoli verba acutè perpendit; neque ait, sitam fuisse in superbia & pervicacia Judæorum persecutionem, quam ab ipsis Judæis sustinuêre Christiani; neque cum iis persecutionibus contulit molestias à Donatistis Catholicæ Ecclesiæ illatas. Hæc omnia è Phereponi cerebro nata sunt, inscio Augustino, & reluctantibus Augustini verbis. Sed quidem comparabat Sanctus Doctor Ismaëlis actionem in Isaacum, quam *Persecutionem* Apostolus appellat, cum Donatistarum aliorúmque Hæreticorum superbia, pervicaciâ, & impietate, quam *persecutionem* quoque Augustinus vocat in Ecclesiam Catholicam. Sicuti enim *ille, qui erat secundùm carnem,* ab Apostolo dicitur persecutus fuisse *eum, qui erat secundùm Spiritum,* non alia de causa, quàm quòd *luderet* cum Isaaco (vocabulo *metzachek* utitur Scriptura sacra) quia ludus ille, quanquam institutus non esset ad afferendam gravem aut vitæ, aut animo, aut facultatibus Isaaci perniciem atque dolorem, nihilominus aut ex superbia, & protervia, & irrisione injurius erat dignitati Isaaci, aut ipsum edocebat cultum Idolorum, aut ad hæreditatem eidem legitimo successori eripiendam tendebat: ità & persecutio appellari potest, quicquid Hæretici faciunt adversùs Ecclesiam Catholicam ex superbia, ac impietate, etiamsi nullam vim atque molestiam inferant Catholicorum fortunis atque corporibus. Utrobique autem metaphoricè forsan adhibetur

 perse-

persecutionis nomen, sed ut certè per illud significetur verè aliquod malū alterius corpori, sivè animo illatum, & quisnam ignorat, quantùm Ecclesiæ Dei noceant Pseudo-Apostoli, & Hæretici, *lupi* nempe *rapaces, non parcentes gregi*, uti eos Apostolus nominat Act. XX. 29. *loquentes perversa, ut abducant discipulos post se?* Quis ignorat, injustitiam, & superbiam, & impietatem Donatistarum, à quibus olim discissa est unitas Ecclesiæ, & vinculum caritatis, & ipsamet Ecclesia infamata; qui præter se solos, reliquam innumerorum Christianorum Rempublicam è fide excidisse putabant, idque ex dubia unius, aut paucorum culpa; qui Sacramentis vim non à Deo, sed à Ministri qualitate inesse contendebant, & in Catholicos, atque in se ipsos crudelia patrabant? Ab hujusmodi hominum genere persecutionem patiebatur, & adhuc patitur Ecclesia, graviorem interdum, quàm quas à Tyrannis est olim perpessa; in iis enim complurium animæ perduntur, in his sola corpora perierunt. Atque hæc est eo in loco Augustini sententia Prostrant Libri. Attentè ac sincerè consideranti verba, nihil inde aliud eruitur.

Quid est ergo, quod tam impotenter in *Pœnum Rhetorem* Phereponus fertur? Nonne in hominem hunc æquiùs sua verba conveniunt? *Sed illudit Phereponus miseris Lectoribus suis, quia putat omnia impunè illis cursim legentibus à se propinari posse.* Verùm magis etiam fiet palam, quantopere eum transversum rapiat affectus, & malæ causæ tutela, dum carpit *affectionem animi Episcoporum, & cæterorum Clericorum Afrorum, qua ægrè patiebantur sibi contradici à Donatistis.* Ad quæ è vestigio addit: *Quis ferat eum persecutionem dici pati, cui dolet, quod non dominetur aliis, æquè ac miseros, qui facultatibus omnibus spoliantur, in exilium mittuntur, fustibus cæduntur, imò & occiduntur. nam hoc factum liquet ex Epistola C. in qua Augustinus intercedit ne fiat?* Hæc ille de Episcopis Afris, & Augustino potissimum, dicentibus, se persecutionem à Donatistis pati. Nihil autem ego adferam de mulctis, exiliis, & pœnis, in Donatistas congestis ab Imperatoribus. Satis enim est monuisse, id hominum genus hæc omnia nimium commeruisse, cùm jam eorum Schisma non Deo tantùm & Ecclesiæ adversaretur, sed humanas quoque Leges pessumdaret. Quàm immaniter in Catholicos, eorúmque sacra Templa, & vel in ipsos Episcopos cædibus etiam patratis grassati fuerint, quàm pervicaciter Imperatoriis edictis, & omnibus pacis consiliis restiterint, nemo ignorat, & ne ipse quidem Phere-

ponus. Sed qualiter affecti erga Donatiftas fuerint Africæ Antiftites Catholici, eorúmque Clerici, præterire non debeo. Cùm Auguftinus pluribus in Libris; tum memorabile quoddam factum, nunquam interiturum, fat prodit, à Catholicis non res aut Cathedras Donatiftarum, fed ipfos Donatiftas fuiffe quæfitos; eofdémque in Africa Præfules Catholicos à libidine dominandi longiffimè abfuiffe. Antequam Carthaginenfis Collatio anno Ch. 411 haberetur, in qua de vera Ecclefia difputatio ineunda, & de concilianda pace inter Catholicos atque Donatiftas agendum erat, deliberatum in Catholicorum Concilio furrat, quibus conditionibus excipiendi effent Donatiftæ poft pugnam. In mentem aliquorum fubiit offerre, ut vincentibus adverfariis Catholici omnes Epifcopatus muneri renuntiarent, & univerfæ plebes Africæ Chriftianæ accenferentur Donatiftarum Epifcopis. Quod fi vincerentur Donatiftæ, nihil tamen deperderent, dum in communionem Catholicæ Ecclefiæ redirent. Singuli Epifcopi Catholici non indignarentur in honore & munere focium & æqualem habere, ubicumque Epifcopi duo Schifmatis causâ conftituti ante fuiffent. Uno eorum defuncto, alter fuperftes integræ Ecclefiæ præeffet. Minimè probatum ire hafce conditiones à reliquis Epifcopis Catholicis Auguftinus & alii nonnulli fufpicabantur, quibus amor pacis, & caritas talia fuggefferat. Nam & id contra Canones erat, & nonnullis incommodo gravi effe poterat. Verùm ut ipfius Auguftini verbis utar in Lib. de Geft. cum Emer. n. 6. *Quando ventum eft, ut hoc palam fieret, in Conciliis univerforum tam frequenti, penè trecentorum Epifcoporum, fic placuit omnibus, fic exarferunt omnes, ut parati effent Epifcopatum pro Chrifti unione deponere, & non perdere, fed Deo tutius commendare.* Legatur Epiftola ab eodem Concilio ad Marcellinum Tribunum hac de re confcripta, ubi præ cæteris egregia illa verba tacenda non funt: *Epifcopi propter Chriftianos populos ordinamur. Quod ergo Chriftianis populis ad Chriftianam pacem prodeft, hoc de noftro Epifcopatu faciamus. Si fervi utiles fumus, cur Domini æternis lucris pro noftris temporalibus fublimitatibus invidemus? Epifcopalis dignitas fructuofior nobis erit, fi gregem Chrifti magis depofita collegerit, quam retenta difperferit. Nam quâ fronte in futuro feculo promiffum à Chrifto fperabimus honorem, fi Chriftianam in hoc feculo nofter honor impedit unionem?* Neque tum folùm Donatiftis hanc in Epifcopatu focietatem Catholici obtulerant. Jam pridem id fecerant, uti fignificat Optatus Milev. Lib. 1. Hift.

Ecce memorandum facinus Episcoporum Afrorum, quorum caritas erga Donatistas contumacissimos in aliis etiam iisque plurimis occasionibus effulsit, ut jam satis intelligamus, nonnisi ab animo æquitatis oblito aut furente præ odio, erumpere potuisse, quæ de illorum ambitione & dominandi cupidine nuper à Pherepono audivimus. Neque hîc detinebo Lectores, tot alia monimenta producendo, quibus constet, Catholicos Africæ Episcopos, & Augustinum in primis, id unum in votis habuisse, ut à stultitia, seu potiùs cæco furore Donatistas revocarent, ab extremis suppliciis immanium cædium reos vindicando, & eorum Clericis & Episcopis cum Ecclesia vera conciliatis pristinos honores ac munera quæque servando. Quî componi ista possunt cum iis, quæ infrà addit Phereponus? *Deus ex nostra salute nihil lucrabatur. Sed Afri Episcopi, auctoritate, dignitate, atque opibus eò majores erant, quò greges eorum numerosiores fiebant, quæ non ultima causa harum vexationum fuisse videtur.* Cur verò dicat Censor, Deum ex nostra salute nihil lucrari, juvat explicare legentibus, quàm malè ista huic sedeant loco. Respondebat Augustinus Donatistis, Ecclesiæ Catholicæ crudelitatem objicientibus, severitatem hujusmodi non culpandam, sed laudandam. Caritas enim cum iis vexationibus conjuncta erat; & caritatem non minùs misericordia, quàm severitas decet. Exempla inde multa congerebat, ut ostenderet, non ideò quemquam accusandum, quod alteri noceat, atque molestus sit; sed animum illius esse respiciendum, qui tum magis misericors, & benevolus, aut saltem justus est, cùm magis interdum sævit. Hanc in rem inter alia scribebat Augustinus, Deum proprio Filio suo non pepercisse, sed pro nobis omnibus tradidisse illum. At Phereponus: *Quid simile est actioni Dei patientis volentem filium suum occidi, in salutem humani generis, à sceleratis hominibus, ac moliminibus Ecclesiasticorum, qui concitabant Magistratus in miseros Donatistas?* Tum petit Phereponus, an quisquam inter Afros tam perfrictæ frontis fuerit, *ut auderet postulare ab infelicibus Donatistis, ut crederent Catholicos tam benè erga eos, quos vexabant, affectos, quàm erat Deus erga homines, cùm filium suum vexationibus traderet, ut genus humanum salvaret?* Ad hæc addit: quæ nuper memoravimus; & orationem tandem ità concludit: *At Rhetor noster non tantùm veri, sed ne verisimilis quidem, ullam rationem habet. Nec opus erat cum hisce argutiis minimè cessuros, mulctæ, carceres, exilia, mors manerent.*

Quàm

Quàm planè verum est litigare volentem, rationes interdum, nunquam convicia deficere posse! Sed dolendum est, incidere Lectores non satis cautos in id Auctorum genus, qui nihil pensi habent in publicum efferre, quicquid non veritas attentè perspecta exercere, sed ira præceps effutire jubet; quique sibi prius, tum auditoribus suis, magnâ confidentiâ imponere non dubitant. Quis autem, ut Phereponо jam respondeamus, tam leviter Libros Augustini, atque Historiam Donatistarum percurrit, ut statim non intelligat, quàm calumniosè dicatur, nullam Augustino & Afris Episcopis curam fuisse veri, & ne verisimilis quidem; imò ne hoc quidem sibi necessarium illos putâsse? Tot egregia volumina in Donatistas conscripta, tot Collationes quæsitæ ac institutæ, tot fortissimæ rationes à Catholicis adhibitæ, vel me tacente, produnt, an Augustino, ejúsque in Africa collegis, veri ac verisimilis cura studiúmq; fuerit, & an potiùs severitatis quàm argumentorum vi emollire ac frangere ipsi optârint pertinaciam Donatistarum. Quod autem de morte Hæreticis eisdem illata Phereponus interserit, ludibrium pariter veritatis est. Severas in se leges, ut ità dicam, ab Imperatoribus extorserat immanis jam facta crudelitas Donatistarum. Ipsæ tamen leges severiores neminem mortis damnabant, eò quòd Hæreticus quisquam tantummodo foret. *Non supplicio capitali*, scribit Augustinus Epist. 50. nunc 185. Cap. 7. *Propter servandam etiam circa indignos mansuetudinem Christianam, sed pecuniariis damnis propositis, & in Episcopos, vel ministros eorum exilio constituto.* Si quidam ex iis morte violentâ sublati sunt: pauci & grassatores; & Circumcelliones multarum cædium rei fuerunt. Episcopi verò, & Augustinus in primis, intercessêre semper, ne illo usque descenderent justus alioqui rigor, & cohibendi nimii furoris necessitas. Imò ipsas lenire mulctas, & leges ipsas mitigare, quantum licuit, omnium cura fuit. Id constat ex variis Augustini Epistolis. Quod si plus quàm par erat, quisquam militum Cæsareorum, sivè Præfectorum, abusus est auctoritate legum in personas facultatésque Donatistarum, id in omnium æquissimarum legum conditionem referendum, quarum nulla hujusmodi infortunio obnoxia non est. Id contra mentem ipsius Imperatoris factum, & præcipuè Episcoporum, omniúmque proborum. *Hæc omnia*, ajebat Augustinus, *displicent bonis, & ea prohibent, & cohibent, quantùm possunt: quantùm autem non possunt, ferunt, & sicut dixi, pro pace laudabiliter tolerant, non ea laudabilia, sed damnabilia judicantes.*

Quod est ad comparationem divini erga homines affectûs, & Episcoporum erga Donatistas, nemo certè Catholicorum ità desipuit, ut se cum Deo componeret. Sed nemo itidem futurus nunc esse deberet adeò sui oblitus, ut pravum in Episcopis Afris animum fuisse contenderet, eorúmque tum ambitionem, tum avaritiam affirmaret caussam dedisse invocandi in Donatistas legum subsidii. Qui Clericis & Episcopis Donatistis omnia ut prius intacta volebant, offerebántque vel Sedes proprias, ut eos Christo ac veræ Ecclesiæ lucrifacerent: quâ ratione censeri, quâ fronte dici possunt abominandis cupiditatibus ad vexandos Donatistas impulsi? Id multò minùs suspicari nefas, si temporum illorum Historia sincerè consulatur, & quantopere publicam pacem Hæretici illi immanitate suâ turbarent, innotuerit; & quid eorum querelis atq; calumniis S. Augustinus responderit, præcipuè in memorata Epist. L. nunc 185. Cæterum petenti Pherepono, an quid simile reperiri possit inter actionem Dei tradentis filium suum pro salute hominum, & Catholicorum concitantium Magistratus in miseros Donatistas, respondemus non exiguam similitudinem intercedere, quantùm tamen patitur infinita operantium differentia, ut actiones assimilentur. Sicuti enim Deus, quo infinitæ suæ justitiæ fieret satis, & humanum deinde salvaretur genus, voluit non quidem scelus Judæorum, sed tormenta & mortem Filii sui; ità etiam Episcopi Afri, quo à pertinaci errore, & à certo gehennnæ periculo Donatistas deploratos averterent, castigationes in ipsos decerni voluerunt. Utrobique severitas, sed justa severitas conspicitur; utrinque caritas effulget; utrinque per severitatem magnum hominibus quæritur bonum, & proinde justa, pia, ac laudabilis cùm Dei, tum Episcoporum actio est, nisi quod hominum opus, quanquam justum & pium, nulla ex parte æquare potest divini operis pretium, atq; successum. Neq; porrò necesse est, ut in omnibus & minutissimè sibi respondeant res comparatæ, dum in eo vigat similitudo in quo res ipsæ assimilatæ fuerunt. Quæ cùm ità sint, quis jam pudorem, sive ut dicere jam licet, impudentiam Phereponi non miretur, dum hac de causa ait: *Pudet immorari confutandis ejusmodi ratiocinationibus, quæ ne Logicæ quidem Tironibus hodie condonarentur?*

Multò magis mirabitur Lector hominis confidentiam, cùm intelliget, nunquam institutam fuisse ab Augustino comparationem inter Deum ejúsque actionem, & affectum erga homines & Episcopos Afros, eorúmque actionem, atque

atque affectum erga Donatistas. Ideò tantùm exemplo Dei non parcentis Filio suo, sed eum pro salute hominum tradentis, Augustinus utitur, ut generale illud effatum probet: *Cùm boni & mali eadem faciunt, eadémque patiuntur, non factis, & pœnis, sed causis utique discernendi sunt.* Et infrà: *Discamus in similitudine operum discernere animos operantium; nec clausis oculis calumniemur, & benevolos pro nocentibus accusemus.* Opera similia multis exemplis ostendit Augustinus, & tamen quia diversi sunt operantium animi, diversæ operandi causæ: hi pios & justos, illi impios & iniquos se produnt. Certum autem est, Deum non solùm passum fuisse, ut innocens Filius suus à sceleratis necaretur, sed etiam voluisse atque exegisse, ut tormentis ac morti offerretur ejusdem Filii vita. Et ipse Filius, volens quidem & liber, sed tamen obediens Patri usque ad mortem, & ejus æterno decreto, ac voluntati obsequens, traditus est Cruci pro nobis. Reus, impius & damnandus nobis illicò videretur, qui tale aliquid vellet atque exigeret, nisi ejus animum atq; ità agendi causam discerneremus. Cùm verò infinita justitia atque infinita Caritas Deum promoverint ad hujusmodi actionem, propterea summè pia, justa, & laudabilis fuisse cognoscitur actio illa Dei, qui alioqui nihil non pium, non justum agere potest. En ergo quem in finem & quanto jure mentionem Dei tradentis filium suum fecerit Augustinus, non comparans reverà cum Episcopis Afris Deum, neque Moysen, neque Græcos pro Paulo Apostolo cædentes Sosthemem Judæum, neque Paulum eumdem, neque Apostolos, neque ipsum Christum: quibus tamen omnibus exemplis appositè probat, justum opus, & pium esse posse in aliquibus, quod injustum & detestandum posteà deprehendatur in aliis. Pro sua liberalitate Phereponus comparationem istam aliò detorquet contra Augustini mentem, ne se declamaturum tam citò materia deficiat, quanquam inter ista, ut vidimus, intercedere similitudo aliqua possit.

Sunt Augustini verba §. 8. in Epist. 93 olim 48. Cap. 2. *Si semper esset laudabile persecutionem pati, sufficeret Domino dicere: Beati, qui persecutionem patiuntur, nec adderet, propter justitiam.* Ad hæc ait Phereponus, Donatistas non solùm se prætulisse Catholicis, quòd persecutionem paterentur, sed quia, ut quidem putabant, hoc fiebat justitiæ causâ, cùm nollent id facere, quod sibi illicitum esse, ac Deo displicere credebant. Tum addit, hanc animi affectionem laudandam, etiam in errantibus; vituperandos contrà esse, qui ab invitis extorquent, ut id faciant metu suppliciorum, quod illicitū

 esse

esse putant. *Quamvis enim, quòd inviti faciunt, naturâ suâ rectum esset, Deo non posset non displicere, qui non vultore dumtaxat celi, sed potissimum animo; nec ab invitis quidquam accipit.* Ità ille. Et ei quidem gratias habebunt cum Judæi, tum Muhammedani, & Gentiles, cæterique Hæretici vel pestilentiores, quòd plaudat eorum pertinaciæ in tuendis erroribus, in impietate servanda. Sed quid refert, quòd ista protervia à non mala affectione prodeat, hoc est à voluntate non faciendi, quod illicitum putatur: Num propterea excusandi, imò laudandi Judæi, & Donatistæ, & reliqui, à Christo, aut à vera Christi doctrina, aversi? Dicat Pherepònus, si audet, si potis est, & evacuet Crucem & Religionem Christi. Quòd si gentem illam ab ira Dei salvare nequit falsa illa persuasio atque pervicacia: cur vituperandi quæso sunt, qui eos à tanta miseria liberare conantur, & in spem æterni Regni pertrahere? Nonne & hæc animi affectio in Catholicis laudanda; quippe à Christiana caritate progenita? Certissimum autem est & apud nos, fidem à libera voluntate, non à coactione esse expectandam; Deóque non solùm non probari, sed invisos esse, qui animum ab ore discordem in Religione ferunt. Sed quæ à Catholicis interdum adhibentur in Hæreticos moderatæ castigationes, & usus modestus terrorum, non eò tendit, ut errantium voluntas adigatur ad veteres opiniones ponendas, & ad meliorē amplectendam; sed ut propter suppliciorum sivè incommodorum imminentium formidinem animi & aures attentiores præbeantur doctrinæ sanæ, & veritatis prædicationi. Quòd si Deo displicet, quidquam ab hominibus invitis fieri, etiamsi id naturâ suâ rectum foret, non minùs etiam eidem displicet, perniciosos & impios errores, ultrò ab hominibus propugnari, quanquam credentibus se pro veritate certare. Quapropter si ad evitandas vexationes quisquam ficto animo ad veram fidem convertitur, id quidem ejus vitio aut infelicitate contingat, non autem Catholicis culpæ vertendum, qui quantùm in ipsis est, hominem illum & à primis erroribus, & ab illa gravi calamitate liberum optant, & liberare contendunt.

Pergit Augustinus ità scribere in memorata Epist. 93, Cap. eod. *Item si semper esset culpabile persecutionem facere, non scriptum esset in Sanctis Libris: Detrahentem proximo suo occultè, hunc persequebar. Aliquando ergo & qui eam patitur, injustus est; & qui eam facit, justus est.* Respondet Pherepon. hunc Psalmi centesimi locum, nihil facere ad persecutionem hominum dogmata quæpiam bonâ fide amplectentiū, nec cæteroqui dete-

deteriorum morum, quàm sunt reliqui cives. David enim ibi non agit *de quavis persecutione*, sed tantummodo pollicetur, se *à conspectu suo ejecturum* calumniatores omnes, loquitúrque de delictis, societatem civilem perturbantibus, & de quibus non ex religiosis, sed ex civilibus legibus pœnæ sumi possunt. Nolo hìc disputare de sensu vocabuli Hebraici *Atsmith*, quod *tollam* Phereponus interpretatur; reliqui verò Linguæ sanctæ periti interpretati sunt, *succidam, disperdam, interficiam, interficiebam*, *& usque ad internecionem persequebar*. Neque itidem placet hìc inquirere, an pravæ opiniones in Religionis doctrina societatem civilem perturbent, & Ecclesiam scindant, & Deo sint invisæ, ac propterea pœnas quoque civiles mereantur à Regibus, quos Deus custodes etiam constituit Religionis germanæ, & Doctrinæ cœlestis. Prætereo etiam, nulli cœtui magis convenisse calumniatoris notam, quàm Donatistis, Cæciliani, Imperatorum, Judicum omnium, & Ecclesiæ universæ calumniatoribus conclamatis: quod ne ipse quidem Phereponus negat. Animadvertere solùm juvat, Phereponum non hìc minus quàm alibi imponere Augustino, sive nesciat, sive nolit apertissima illius sensa intelligere. Illo Psalmi loco utitur Augustinus, non ut ostendat, licere Catholicis persequi Donatistas; sed ut ostendat, non ideo quemquam statim esse culpandum, quòd persecutionem faciat; nam & sanctus David persequebatur calumniatores, neque tamen injustus idcirco fuit. *Si semper*, inquit, *esset culpabile persecutionem facere*, *non scriptum esset in sanctis Libris &c.* Propositis Psalmi verbis, conclusionem inde illam elicit: *Aliquando ergò & qui eam* (persecutionem) *patitur, injustus est; & qui eam facit, justus est*. Ubi vides, ex tribus propositionibus, quibus constabat Syllogismus à Donatistis instructus, solam primam universalem his verbis conceptam: *semper culpabile est persecutionem facere*, ab Augustino falsitatis argui, & meritò argui. Quocumque enim nomine appelles, quod Regius Psaltes comminabatur calumniatoribus, grave istis molestúmque futurum erat, & proinde à persecutione minimè distabat, eíque persecutionis, sed justæ minimeque culpabilis convenire nomen potuit. Vides etiam, ab Augustino ea Psalmi verba non accipi, quasi de quavis persecutione David loquatur, neque adhiberi, ut justa demonstretur persecutio Donatistis illata. Phereponus autem contra ventos pugnans, sibi fingit, Augustinum nihil aliud voluisse, quàm hoc postremum, à quo tamen tunc Augustinus alienus erat. Quare Censor

in ea verba confidenter erumpit: *Hoccine est Scripturam, ut decet, interpretari, an temerè arripere vocabulum malè intellectum, ut videaris aliquid discere, cùm reverà nihil discas?* Hoccine est, & ego dicam, censuram agere, ut decet, an sibi umbras effingere, ut in illas digladieris, & videaris aliquid evincere, cùm reverà nihil evincas?

Ejusdem ponderis sunt sequentes Phereponi animadversiones; & utinam non pigeat Lectorem audire, ut me piget refutare talia *Occiderunt impii Prophetas*, inquit Augustinus in eadem Ep.93. olim 48. c. 2. §. 8 *Occiderunt impios & Prophetas*. Ad quæ Phereponus: *Quosnam propter meras opiniones occiderint Prophetæ, debuisset dicere Augustinus; nam si quos occiderint propter malè facta, ex Lege ipsa Mosis morte plectenda, hoc nihil facit ad Donatistas, aut alios similiter errantes*. At Augustinus, si hoc objecisset Donatista aliquis, ut arbitror, serium risisset, non quia sibi deesset, quod hìc responderet, sed quia nullâ responsione opus erat ad hujusmodi interrogationem Neque enim, dum hæc scribebat, sibi propositum erat, aut esse debebat, inquirere, cujus delicti causâ occisi à Prophetis impii fuerint. Quæcumq; enim causa Prophetas eò impulerit, injusta certè pœna esse non potuit, quippe quæ zelo Dei, & Deo ipso jubente de hominibus sumpta. Hoc autem Augustino satìs erat, ut universalem illam sententiam confirmaret à se productam, nempe: *aliquando & qui persecutionem patitur, injustum esse; & qui eam facit, justum*. Cur vis Augustinum debuisse dicere, quòd ad rē propositam nihil necesse fuit? Cæterùm ex Deuteronomii Cap. 13. & 17. & 18 & ex nonnullis exemplis antiquæ Legis, non difficile fuisset hujusmodi etiam Phereponianæ interrogationi facere satìs. Pergit Censor: *Præterea ostendendum fuisset; quidquid fecerunt Prophetæ, id licitum esse sub novo Testamento; nam hoc pernegat Christus disertissimis verbis Luc. IX. 55. 56. nec quenquam legibus à Christo latis solvere potest Augustini auctoritas*. Cupientibus discipulis, ut Samaritæ flamis è cœlo demissis comburerentur, Christus ait: *Nescitis, cujus Spiritûs estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare*. En Lucæ verba. Quid Catholici nonnulli ad ea respondeant, sentientes, morte quoque Hæreticos pertinaces posse justè mulctari: apud alios legere Phereponus poterit, cùm sibi vacabit. Nobis interim mitiora suadentibus satis est pro Augustino respondere, nihil pertinere ad Donatistarū causam locum illum Evangelii. Ecquando enim Donatistarum animæ à Catholicis perditæ fuerunt propter solam dogmatum sive opinionum differentiam? Quandonam ab

Impe-

Imperatoribus statutum fuit, ut Hæretici illi primerentur, nisi fortè cùm turbatæ publicæ pacis, & cædium, & perduellionis rei deprehendebantur? Pœnæ dumtaxat moderatæ, levésque mulctæ in ipsos decretæ à legitimis Magistratibus, idque secundùm Christi Spiritum, & desiderio salvandi, non perdendi illorum animas, postea quàm nullâ mansuetudine, nullis rationibus ab apertissimo errore, & à furore se non patiebantur revocari. Ostendat Phereponus, quibus Christi Legibus id in Lege nova interdictum fuerit, & quî Christianæ Caritati adversetur; atque erit tum nobis magnus Apollo.

Flagellaverunt Judæi Christum, Judæos flagellavit & Christus. Sunt Augustini verba. Quæ ità excipit Phereponus: *Quasi verò flagellatio illa, quâ Christus pecudes, potiùs quàm homines, ejecit è Templo, possit conferri cum crudeli flagellatione, quam Christus passus est à Romanis Judæis gratificantibus. Aut Augustinus valdè spernebat ingenia Donatistarum, quibus se ejusmodi ratiocinationibus os obstruere posse sperabat; aut multò majorem fiduciã habuit in Edictis Honorii, quàm in pondere rationum.* Jamdiu conviciis rem suam agere Phereponus instituit. Sed ego veri studiosos atque sinceros Lectores rogabo, ut perspiciant, quàm opportunè Phereponus suam hìc bilem in Augustinum rursus exoneret. Dixerat sanctus Doctor: *Planè semper & mali persecuti sunt bonos, & boni persecuti sunt malos. Illi nocendo per injustitiam, illi consulendo per disciplinam. Illi immaniter, illi temperanter. Illi servientes cupiditati, illi caritati, &c.* Tum exemplis rem firmat, atque inter alia memorat Christum à Judæis flagellatum, qui & Judæos in Templo vendentes & ementes flagellis cæciderat Exemplum hoc appositè cadere ad confirmandam Augustini sententiam universalem nemo non videat. Certissimum enim est, tam Christum, quàm Judæos rem illam præstitisse. Sed Christus bonus consulendo per disciplinam malis, isti mali nocendo per injustitiam bono, id præstitêre; ille caritati serviens, isti cupiditati; ille temperanter, isti immaniter. Quid est, quod intentioni Augustini planè hìc non respondeat? Sed, inquit Phereponus, cùm Judæorum crudelissimo rigore conferri non potest mitissima severitas Christi in Judæos; & Judæi è Templo ejecti pecudum similes fuêre, ac flagello propterea digni, Christus autem innocentissimus fuit, & ingenuus moribus. Quis rogo acutum Phereponi ingenium jam non miretur, tantum discrimen inter Christum & Judæos nostris demum temporibus reperientis? Immo, si Pherepono credimus, quis non agnoscat Augustinum aut stupi-

stupidum, qui discrimen istud non animadverterit, aut callidum, qui dissimulârit? Verùm, ut seriò agamus, dicat Phereponus, num Augustinus sibi probandum sumpserit, malos parem persecutionem in bonos, & bonos in malos semper exercere? Si probandum id non sumpsit, sed quidem, non minus bonos quàm malos, ex diversis tamen causis, persecutionem agere: quid refert animadvertere discrimen inter Christi, & Judæorum flagellationem? Obstátne discrimen illud, quominus immeritò Judæi Christum, Christus Judæos meritò, reipsa flagellârint? Præterea nónne & hanc ipsam differentiam significavit Augustinus, dum inquit, bonos persecutionem temperanter facere in malos, & malos contrà immaniter sævire in bonos? Quos si Judæi è Templo expulsi pecudes erant, num proptereà mali, & nocentes, & plectendi non fuêre, quando *orationis domum fecerant, domum negotiationis, & speluncam latronum*? Quacumque ex parte animadversionem Pherepo-ni contemplemur, nihil occurret adversùs Augustinum. Quid aliud ergo Phereponus inde obtineat, nisi prodere se scientissimum pessimæ omnium censuræ, quæ tum fit, cùm nos arreptis temerè Auctorum verbis, neque mente, consilióque eorumdem Auctorum considerato, somniamus in iis, quæ posteà stylo nostro liberè insectemur? Porro ex his judicent æqui amantes, num Augustinus Donatistarum, an potiùs Phereponus Lectorum suorum ingenia valdè spreverit, hæc scribens, quæ tam facilè sophisticam redolere noscuntur.

Mitto non absimiles hominis illius notas in ea verba Augustini: *Traditi sunt Apostoli ab hominibus potestati humanæ; tradiderunt & Apostoli homines potestati satanæ*; quia nihil ad rem illæ faciunt, & unâ eadémque responsione jam per nos confutatæ fuerunt. Cùm subinde Augustinus sentiat, ideò Apostolorum tempore non invocatam fuisse Regum auctoritatem in præsidium veræ fidei, quia nondum Rex ullus erat Christo deditus: ità respondet Phereponus: *Quasi verò ea non fuerit nativa indoles Regni Christi, quod ipse testatur non esse hujus mundi, quamobrem legionibus minimè defendebatur. Annon potuit Christus, si voluisset, ingentem copiam Judæorum ad arma, ut se tueretur contra inimicos; & quod viribus humanis deerat, vi divinâ miraculorum perfacilè superare, si ità Deo visum fuisset*? Utique Christum id potuisse, cum Pherepono affirmamus. At qui venerat ad instituendum, atque exercendum spiritale Regnum in terris, Regnorum temporalium jura & leges intacta relinquere, non evertere, voluit.

voluit. Exemplo itaque suo tantùm significavit, Pontifices, Sacerdotes, & reliquos spiritales Ministros suos jus armorum sæcularium sibi tribuere non debere. Ostendit, non esse fidem suam, Turcarum adinstar, vi gladii propagandam, & ad eam suscipiendam invitos homines extremis suppliciis non esse cogendos. Demum nos docuit, excitandas non esse vel pro vera fide seditiones populorum adversùs legitimos Reges, & contra Præpositos nostros: quod Anabaptistæ, Calviniani, & alii Novatores, ipsíque olim Donatistæ, sunt ausi. Nunquam verò Christus docuit, legitimos Reges, qui non sinè causa gladium portant, & ministri Dei sunt, peccare, & iniquè facere, si veram fidem, quam ipsi favente Deo amplexi fuêre, & fidei unitatem, sartam tectam in populis sibi & Ecclesiæ subjectis servare, ac à ruina, & divisione tueri velint, & salubribus in eum finem suppliciis temporalibus in refractarios utantur. Imò piis Regibus, & politicis Magistratibus hoc onus incumbere, cùm recta ratio, tum sacrarum Literarum exempla persuadent.

CAPUT IX.

Quod Augustinus de Rogatistis, & de vexatione Hereticorum, sententiâ mutatâ, scripsit, non immitem eum, neque Proteum arguit. Hipponensis civitas credenda est non ficto animo Schisma ejurâsse. Inter Catholicorum & Muhammedanorum persecutiones quàm magna differentia. Sententia Augustini de divina gratia non excludit utilitatem pœnarum in Hereticos pertinaces. Nullo jure culpatus à Pherepono Augustinus, culpans Donatistam asserentem, neminem cogendum esse ad bonum.

Rogatistas, qui Schisma ab ipsis Donatistis fecerant, alloquens Augustinus in laudata Epist. 93. Cap. 3. §. 2. ait, illos quidem reliquis Donatistis videri mitiores, quòd cum immanissimis Circumcellionum gregibus non sævirent; sed non ideo mitiorem inde ipsorum animum ostendi posse. *Sævire vos nolle dicitis; ego,* inquit Augustinus, *non posse arbitror.* Immite ac inhumanum Pherepono videtur hoc Augustini responsum, & alienum à mansuetudine,

dine, quam præseferre solebat. *Qui enim*, ait, *noverat eorum animos? Annon poterat fieri, ut ex animo ab omni persecutione abhorrerent? Facilè sanè hoc mihi persuadeo.* Et Augustinum quippe affectu occœcatum, ideo tam futilibus rationibus usum fuisse pronuntiat. Sed utinam sibi semper tam facilè de aliorum animis benè persuaderet Phereponus; neque enim adeò frequenter, ut vidimus, & visuri sumus, Augustino & Catholicis malediceret, ineptis tantummodo & virulentis suspicionibus indulgens. Equidem quin mitiùs respondere potuerit Augustinus, inficias non eo. Quid enim dissimulemus Christianæ caritatis loquelam in his casibus? Verùm Augustinus ità sibi respondere fas licitùmque putavit, ut Rogatistas moneret, ipsos non idcirco se à persecutione facienda alienos venditare posse, quod reipsa non facerent; nam & ad faciendam vires deerant (erant enim Rogatistæ numero tantùm decem) & eorum auctor Rogatus à contentionibus minimè abstinuerat. Cæterùm è vestigio subjicit Augustinus, se mitem hunc animum in Rogatistis ponere & credere velle. *Sed ponamus*, ait, *vos etiam nolle, quod non valetis, &c.* Hoc autem omittere Phereponus non debebat, si agere sinceriùs cum Augustino statuisset, quem alioqui mansuetum virum ipse negare non potest.

Fatetur infrà Augustinus, se olim in ea sententia fuisse, ut Hæreticos nullâ molestiâ temporali afficiendos arbitraretur; sed aliam se posteà mentem induisse, ex quo tum experimenta, tum rationes validissimæ sibi nimiũ persuaserant, non justam solùm, sed utilem planè ac necessariam interdũ esse hanc agendi rationem. Ad hæc Phereponus ait, Augustinum, uti nôrat *ex Rhetorica institutione* id dicere pro temporibus, quod causæ postulabant, ità etiam pro temporibus sensisse. Etsi daremus, Augustinum ex institutione Rhetorica novisse in utramque partem dicere, non quod veritas, sed quod causæ postularent: num illum excogitare etiam aut credere possumus adeò excordem, & impium, ut eamdem servare consuetudinem vellet in tanti momenti rebus, atque ubi de Religionis, & Ecclesiæ honore, & de sua, ac aliorum æternâ salute agebatur? Id suspicari, id credere sinè ulla prorsus causa, atque ratione, cùm inhumanum, tum iniquum esse, quis non intelligat ex ipsius Pheréponi nuper allata sententia? Mutavit opinionem Augustinus; at vi exemplorum atque rationum victus. Id quotidie prudentes, & veritatis amantes faciunt, qui meliorem sententiam amplexi in ea consistunt, & consistendum sciunt, & tum potissimùm, cùm ad æternæ salutis periculum atque

ad

ad leges divinas res pertinet. Attamen Phereponus hæc subjicere non erubescit: *Quis dubitat, quin si Ecclesia Africanæ à persecutione abhorruissent, &c. contrariam causam copiosè peroraturus fuisset? Ego sanè nullo modo dubito, quin si illum apud Vandalos vexatæ ab Arianis Ecclesiæ Africanæ causam dicere oportuisset, contrariis planè usus esset argumentis, &c.* Non solùm Phereponus ipse non dubitat, sed neminem alium dubitaturum esse ait, quin Augustinus tunc Proteum acturus fuisset. Quo quid durius dici possit, non facilè reperias. Nos contrà, & Augustini sanctitate perspectâ, & Ecclesiæ Catholicæ argumentis benè perpensis, neutiquam dubitamus, quin Augustinus præstiturus in ea sententia fuisset, quam hîc post illum tuemur. Quòd si Ecclesia Africana à persecutione Hæreticorum, sive, ut melius dicam, à salutaribus remediis ac pœnis in ipsos experiendis abhorruisset, non ideo id factum fuisset, quòd illicita hæc remedia Episcopi censuissent, sed quòd opportunia atque utilia tum temporis minimè judicâssent: quod contingere interdum potest. Augustinus verò, si ad tyrannidem usq; Vandalorum protraxisset vitam, utique illorum damnâsset, & confutâsset rabiem in Catholicos, quia uti impia erat Vandalorum, & olim Paganorum doctrina, ità ipsorum rigor pro eadem doctrina propaganda injustus erat. Catholicorum autem nunquam damnâsset piam severitatem in Hæreticos, quippe in cœlestis doctrinæ, & germanæ Religionis præsidium adscitam, & magnâ moderatione exercitam.

Augustinus in eadem Ep. 93. Cap. V. §. 17. affirmat, Civitatem suam *quæ tota erat in parte Donati, ad unitatem Catholicam, timore Legum Imperialium, conversam fuisse*, & Schisma deinde ità fuisse detestatam, ut eidem nunquam immixta fuisse crederetur. Sed nullam ei fidem habet Phereponus; *Difficillimum* enim putat, *ut grandiores natu, & perspicacioris ingenii homines alieniores multò non fiant à doctrina, quæ eis vi ingeritur.* Si Donatistas evidens injustitia non divisisset ab Ecclesia Catholica; si item Ecclesiæ huic non essent (quæ certè illi sunt, & apud nullos Hæreticos sunt) aperta veritatis signa; si denique rigor solus à Catholicis adhibitus fuisset, non autem explicatæ, atque inculcatæ Donatistis ejurandi Schismatis manifestæ rationes; imò si rigor ipse, licèt moderatus, eò dumtaxat respexisset, ut invitis doctrinam Catholicam ingereret, & non ideo potiùs adhibitus fuisset, ut converteret animos pervicacium ad auscultandã diligentiùs meliorem saniorémque doctrinam: Si, inquam, hæc omnia in Donatistarum causa non præcessissent, parcere

ali-

aliquo pacto possemus Phereponianæ suspicioni, quanquam rationibus destitutæ. At cùm hæc omnia convenjant in illam causam, nimis æquum est credere, non ficto, sed vero animo conversos fuisse Hipponensium plerosque, uti & alios Donatistarum populos non paucos, quos Augustinus commemorat. Mitto alia in hanc rem argumenta, quippe solâ teste experientiâ res confici potest. Nostris quippe temporibus in Galliarum Regno idem ferè conspeximus, quòd suâ ætate vidit Augustinus. Num affirmare Phereponus poterit, immensum Calvinianorum numerum ad fidem & unionem Catholicam ibi conversum, inter quos & grandiores natu, & perspicacioris ingenii homines, & docti viri, imò Pastores ipsi fuêre, omnes à Catholicorum doctrina alieniores factos, cùm ipsam & amplexi fuerint, & constanter adhuc teneant? Quin ex iis aliqui simulatum animum ad Catholicam Ecclesiam detulerint, negare nolo. Verùm plerosque scimus, & contendimus, ex animo egisse, & apertissimè novisse, quantùm Hæresi & Schismati adhærentes, à veritate & caritate abessent: quod & Donatistarum plerisque ad eamdem Ecclesiam conversis contigisse olim, fidenter nobis persuademus, & Augustinus aliique testantur.

Cæterùm Phereponus, ne ubique durum se nobis præbeat, fatetur, adolescentes, & Hæreticorum filios Catholicis placitis educatos, sincerissimè Fidem Catholicam amplecti. Non est hic exiguus salutarium terrorum fructus. Sed adhuc idem Censor *contendit, Schismati finem imponi vexationibus nonnisi iniquè atque inhumanè posse.* Quibus rationibus hoc ille contendat, ignotum est nobis; nam quas hactenus deprompsit in Augustinum, nihil solidi habere deprehendimus; & contrà solidissimæ adhuc vigent, quas Augustinus attulit, quásque Phereponus aut infeliciter insectatus est, aut attingere ausus, ut puto, non est. Attamen hæc fortasse, quæ subjicit, rationum loco Censori fuerunt. Inquit enim: *His artibus non modò Schisma ex pertinacia aut imperitia ortum, sed & omnem veritatis cognitionem tolli, ut liquet vel ipsius Africæ exemplo, in qua Muhammedanorum furor extinxit illic Religionem Christianam, similibus artibus iis, quibus evulsum fuerat olim Schisma Donatistarum. Igitur*, tandem concludit, *non erat, quod de eventu gloriaretur Augustinus, qui omnium vexationum par est.* Si Augustini Epistolam iterum legisset, aut studiosiùs semel legisset Phereponus, intellexisset, Augustinum nequaquam de illo eventu gloriari, quanquam Catholicis futurum esset gaudio, tot populos ample-

amplecti, ad unitatem fidei, atque ad veram Ecclesiam reversos. Id ille refert, ut causam tantummodo prodat, quare ab antiqua sua sententia ipse discesserit. Nempe verebatur olim, ne Legum terror ex apertis Hæreticis fictos Catholicos faceret: quam tamen suspicionem deinde sustulit experientia ipsa. Quod reliquum est, etsi injustæ vexationes (ità Deo propter hominum scelera permittente) parem cum justis effectum sortiantur (quo tamen eventu caruêre tot Paganorum sævissimi conatus in Christianam gentem,) nihilominus animadvertere debemus, nonnisi temerè comparari hac in re potuisse Catholicos cum Muhammedanis. Orthodoxi ac legitimi Imperatores in populos sibi & Ecclesiæ subjectos; sed pervicaces, & per apertam iniquitatem ab eadem Ecclesia vera sejunctos, pœnas moderatas constituebant, ut iterum ad ovile Christi perditas oves revocarent, neque prius errantes revocarent, quàm erudiissent, eisque errorem pristinum manifestum fecissent. Muhammedani contrà in solo terrore, & vi acinacis, ratione omni repositâ, sinè ullo dominationis legitimæ jure, sinè bona causâ, populos alienos in antiqua Religione stantes, ad novam amplectendam coëgere, quam Catholicæ præferendam nemo liber, & ingenio valens persuadere sibi possit. Quid hìc simile sit, non video; & ne ipse quidem Phereponus videat, utpote qui neque diffitetur, Donatistas iniquo titulo secessionem olim à Catholicis fecisse, neque diffiteri potest, falsam esse & absurdam Muhammedanorum fidem atque sævitiam. Etiamsi ergo iisdem artibus cùm Catholici tum Muhammedani usi fuissent, & par utrinque fuisset eventus, quia tamen jus legitimum, & justa causa, & recta doctrina Christianis Imperatoribus erant, hæc autem Muhammedanis deerant; nefas profectò erat Pherepono, rigorem pro custodia veritatis adhibitum cum rigore pro impietate propaganda usurpato conferre. Ut toties Augustinus ostendit, immo, ut quotidie nobis cernentibus usuvenit, cùm boni, tum mali persecutionem faciunt; sed justè illi, iniquè isti; illi odio, sive errore incitati; isti caritate, & veritate ducti. Oppresserint ergo Donatistas Catholici, Catholicos Muhammedani; Justitia nihilominus semper faciet, ut illos laudemus; injustitia, ut istos damnemus. Denique dissimulare quidem possumus, dici Muhammedanos similibus artibus usos ad extinguendam in Africa Religionem Christi, ac usi Catholici fuerint ad auferendum Donatistarum Schisma: quod certè nunquam ostendetur;

ſed abſolvere planè nequimus Phereponum ſinè ulla ratione contendentem, per hujuſmodi vexationes non ſolùm Schiſma, ſed & omnem veritatis cognitionem tolli. Id jure de Muhammedanis artibus, & Turcicâ crudelitate canatur; immerito & falſo de Catholicis; ſicuti ex ipſa Donatiſtarum Hiſtoria liquet. A Catholicorum parte evidens veritas ſtabat. Nihil intentatum Catholici relinquebant, quo iſtam pertinacibus perſuaderent; eò collineabat Romanarum Legum terror, ut ſe Donatiſtæ edoceri paterentur eamdem; & plerique edocti, inſaniam præteritam ex animo deteſtabantur, errore veteri perſpecto, & novâ veritate imbuti Quid hìc ſimile cum cœca feritate ac impietate Turcarum? & quis dicere audeat, in hiſce caſibus atq; conditionibus veritatis cognitionem tolli, cùm contrarium evidenter curetur?

Infrà nequit capere Phereponus, quomodo ità ratiocinari poſſet Auguſtinus, *qui credebat homines ad Deum ſolâ gratiâ internâ, & electis ſolis concedendâ converti, & ad vitam æternam adduci. Quid enim*, inquit, *magis alienum à gratia divina, quàm mulcta, exilia, atque alia ſupplicia*? At nos reſpondemus, utique fidem non ex meritis, ſed ex gratia venire, Sed cùm ipſa Fides ità ſit Dei donum, ut actus etiam ſit liberi arbitrii, & omnes jubeamur benè ſentire, & rectè agere: propterea homines cuncti, ad benè ſentiendum, & rectè agendum ſolicitandi ſunt. Conſilia, præcepta, leges, prædicatio Evangelii, & variæ convincendi, ac hortandi rationes in hunc ipſum finem adhibentur. Correptio autem, quæ ut habetur Proverb. 29. *tribuit ſapientiam*, modò inferre, modò conſervare poteſt donum Fidei, & prodeſſe hominibus. Quare non ſolùm laudanda, ſed etiam gratiæ divinæ inſtrumentum dicenda eſt. Neque verò nos, quia gratia Dei non ſinè tamen libero arbitrio probos homines facit, à bonis operibus abſtinere debemus, aut ceſſare ab urgendis ad bona opera cæteris fratribus. Neque item Apoſtolica Gratiæ Doctrina obſtare debet, quominus injuſtos, impudicos, & blaſphemantes Deum, legitimi Judices ad juſtè, pudicè & piè vivendum ſalutaribus pœnis impellant. Nos, quod noſtrûm eſt, faciamus; gratia, quod ſuum eſt, faciet. Sed ſi iſta non capit Phereponus, multò minus capere ego neſcio, cur ipſe loqui his verbis pergat: *Quis dicere ſuſtineat, qui modò pudore aliquo teneatur, nec omnem Religionis reverentiam exuerit, irritam planè eſſe verbi divini prædicationem, nec gratiam divinam cum ea conjungi, niſi accedat perſecutio?* Itan quæſo non profundat Phe-

Pherepomis. Non Augustinus, non Catholici unquam sensêre, *irritam planè esse verbi divini prædicationem*, nisi illam persecutio comitetur. Immò nos affirmamus, Evangelii potissimùm prædicationi Deum conjungere suam gratiam, suisque gratuitis donis reserare per illam aditum consuescere. Sed negari non potest, quin irritus quoque interdum sit prædicationis istius effectus, vel quòd attentum animum ad illam homines non adhibeant, vel quòd pervicaciam & cœcitatem luci veritatis, & pulsanti gratiæ opponant. Atque utinam Judæi, Muhammedis sectatores, Gentiles, & tot Hæretici, hujus calamitatis fidem nobis non facerent. Ergo ut ejusmodi pertinacia & cœcitas amoveantur, atque ut animum in prædicationem veritatis solertiùs homines intendant, rigor & moderata severitas interponuntur interdum à legitimis Regibus sive Magistratibus, non sinè ingenti animarum fructu. Qua in re, ut patet, non statuunt Catholici vim animorum emolliendorum in vexationibus adhibitis, sed in gratiæ divinæ efficacia, quæ his modis tum utitur, ut de pertinacibus hominibus, incuriosis, & nolentibus, attentos ad verba divina, & volentes faciat. Neque verò unquam à salutaribus hisce pœnis Catholici disjungunt prædicationem Evangelicæ veritatis, sed potiùs ad eas tantummodo confugiunt, ut ista prædicatio studiosiùs auribus accipiatur, & in mentem fluat.

Ad Augustini Epistolam centesimam quintam Pherepo-nus notat, Augustinum nimio affectu occœcatum, in eo falsum fuisse, quod Donatistis, indulgentiam suæ factioni ab Honorio Imperatore concessam dictantibus, mendacium exprobrârit. Nam, inquit Pherep nus, eo tempore (uti è Concilio Carthagine XVIII. Kal. Jul. Anni 410. habito constat,) libertas facta omnibus fuerat cujusvis Religionis sequendæ; ideóque non mentiebantur Donatistæ. Lectores autem suos Censor adire jubet Augustini vitam ab erudito Benedictino proximè præteritis annis elucubratam Lib. 6. Cap. 7. §. 2. ut Augustini errorem manifestiùs intelligant. Nos Auctorem vitæ Augustinianæ adimus, & utique inde edíscimus, aliquando ab Honorio Augustino per dolum expressam, & reverà promulgatam fuisse Legem Hæreticis faventem, quam non dubitamus, quin Donatistæ etiam in sui favorem interpretarentur. Verùm Donatistas ab antiquis Legibus liberare animus Honorio non fuit; Epistola verò memorata Augustini (uti animadvertit & rectè infert eruditissimus Scriptor

vitæ ejusdem) scripta fuit, anteà quàm reapse libertatem cujuslibet Religionis colendæ concessisset Honorius, quanquam Donatistæ famam jam concessæ evulgarent. Quare intelligat Lector, quanta huic Censori habenda sit fides.

Presbyterum quemdam Donatum, è factione item Donati, existimantem, & identidem repetentem, *neminem cogendum esse ad bonum*, Augustinus ità alloquitur in Ep. 173. aliàs 208. §. 2. *Attende, quid Apostolus dixerit: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit. Et tamen tam multi, ut Episcopatum suscipiant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta, quæ nolunt, donec iis adsit voluntas suscipiendi operis boni.* Phereponus pag. 498. Animadv. primò difficilem se præbere videtur ad credendum, fuisse olim, aut nunc *esse, qui verè cogantur dignitates & opes Ecclesiasticas accipere, cùm anteà nollent.* Scilicet nihil ille veretur in suspicionem adducere omnia, & ubicumque eum incessit ipsi Augustino abrogare fidem. Et sanè miror, hominem illum adhuc ignorare, vetari nos ab æquitate & caritate malè sentire, immo non bene sentire de aliis sinè potenti ratione. Ut enim hominis improbi est, neminem alium credere velle probum; ità imperiti est negare, quod nunc ipsa testatur experientia, & multò magis Augustini tempore testabatur. Numquid enim ille tam hebes, aut impudens fuerit, ut rem veluti vulgarem, & Donatistis compertissimam narraret, quæ multis jam non constaret exemplis? Immo complura antiquitatis monumenta, quæ hìc innuere supervacaneum puto, hoc idem adhuc dilucide testantur. Deinde Phereponus ità differit: *Sed qui ità coguntur, putant etiam ipsi Episcopatum esse opus bonum; nec eum refugiunt, quasi malum quippiam, sed tantùm, quod ei oneri rectè ferendo impares se judicent. At Donatistæ malum per se esse ac Deo displicere, quamvis ea in re errarent, putabant id, quod facere cogebantur; nec vexationibus aliter ut sentirent adduci poterant.* Detecto hoc Augustini paralogismo, res poscebat, ut aliquo documento Lectores suos Phereponus dimitteret. Inquit igitur: *Itaque nihil ad rem hoc exemplum facit, nec adhibetur ab Augustino, nisi more eorum Rhetorum, quibus satis est vel levissima verisimilitudinis umbra, ut sibi rectè ratiocinari videantur; cujusmodi hominibus nimis scatuerunt per multa sæcula Christianæ Ecclesiæ, sed præsertim illo ævo. Optandum esset eos, qui publicè causam Ecclesiarum suscipiunt, paulò studiosiùs Dialecticæ & Rhetoricæ severiori operam dare, ne tot sophismata, ac inanes phaleras plebeculæ venditarent.* Et nos optamus, Ecclesiasticos non solùm viros, sed & omnem veri-

veritatis cultorem, Dialecticæ ac Rhetoricæ severiori multum studere, ut à sophismatis ac inanibus phaleris abstinere discant. Sed itidem optamus, ut Critici viri non minus Modestiæ, quàm Logicæ, studeant, atque à petulantia temperent; neque generali censurâ quemquam, veluti indoctum, sophistam, ac levissimarum mercium propolam, traducant, quòd ipsum aliquando errâsse deprehenderint. Præterea optamus, ut magnos viros jam functos humanis rebus si quando emendandos suscipiunt (quod certè per nos licet,) sinè supercilio, sinè malignitate emendent, & *modestè atque circumspecto judicio de tantis viris* pronuntient, utì jam Quintilianus monebat; neque impotenter insultent ingeniis tam benè de re literaria, & de Veritate, & de Religione alioqui meritis; immo non prius quempiam ex iis carpant, quàm sibi satis constet illorum error. An ab æquissimis hisce honestisque legibus Phereponus quidquam discesserit, jam puto Lectores sobrios atque honestos ante me dudum intellexisse. Sed hìc vix ille ferendus, quòd tam universali sententia percellat Augustini sæculum, quo floruêre tot illustres, magnique nominis, ac ingenii Scriptores. Multò minus ferendus, qui nobis exhibere audet Augustinum Logicæ studiis perfunctoriè excultum, quando vix alium inter veteres offendere possumus, qui acutiori mente, & meliori Dialectices usu, cùm res poscebat, veritatem investigârit, defenderit, & Sophismata caverit. Nam quod & apud illum paralogismus quandoque occurrere aliquis possit, non ingenio, non voluntati, non Logicæ neglectui tribuendum id est, sed hominum conditioni miseræ, cui nullus propterea insultare sibi licitum putat, nisi qui se hominem esse fuerit oblitus.

Sed quid, si ne hìc quidem Augustinus contra Logicam peccârit, ubi tanquam in opportuno loco ipsum ad Logicam addiscendam amandare videtur Phereponus? Quid si Logicæ se minus gnarum, ne dicam Sophistam, hìc se Phereponus prodiderit, ubi sophisma Augustini sibi redarguendum putat? Periculum faciamus. Quid ajebat Donatus ille Donati sectator? *Neminem cogendum esse ad bonum. Deum dedisse homini liberum arbitrium; ideo non debere cogi hominem nec ad bonum.* Hoc ex Augustini Epistola nuper laudata discimus. Quid Catholicus ad hæc respondere debuit? Num ostendere, Donatistarum Schisma esse malum, Unitatem Fidei & Ecclesiæ Catholicæ bonum esse? Id fecisset inopportunè. Neque enim poscebat Presbyter

Donatista, ut sibi demonstraretur, *bonum esse* redire in Catholicæ Ecclesiæ gremium. Non ajebat: *Neminem ad malum esse cogendum.* Ajebat: *Neminem cogendum esse ad bonum.* Hoc est, ut jam sibi persuaserat *bonum esse*, quod Catholici sibi inculcabant, aut saltem non negabat, & concedebat, *id esse bonum*, ajebátque *se sic velle errare, se velle perire* in Hæresi sua, uti infrà Augustinus tradit. Quid aliud ergo Logicus vir ad Donatistæ effatum reponere debebat, nisi ostendere, homines *ad bonum* quoque impelli posse, atque debere? Quod Augustinus apposite facit producto vulgari eorum temporum exemplo, cui vel ipsi Donatistæ nihil objicere vellent, eorum nempe virorum, qui ad Episcopatum suscipiendum, hoc est, ad bonum amplectendum, cogebantur. Nihil ergo facit huc animadvertere, Donatistas malum putâsse id, quod facere à Catholicis cogebantur. Ex Donati ultronea confessione assumebat Augustinus, id bonum esse. Tum ex Logicæ regulis id tantummodo evincebat, quod solum à Donato negabantur, videlicet, *cogi homines ad bonum debere.* Si *bonum* id esse negâsset Donatista, tum Augustinus aliter sibi ad negantem respondendum novisset. Quamobrem nemo Logicæ præceptis instructus non intelligat, quantum ad rem faciat illa Augustini responsio, & quantùm contrà à Logica alienum fuisset ea respondere, quæ si Phereponum audire volumus, respondenda tunc erant. Pudere deberet hominem Criticum tam supinè Censorem agere.

CAPUT X.

Non infamatur ab Augustino Ecclesia trium priorum sæculorum, neque eidem affingitur aliqua dissimulatio iniqua. Non omnis persecutio improbata à veteribus Christianis, sed ea tantùm, quæ pro errore contra veritatem exercebatur. Neque Ethnici criminari jure potuissent pœnas moderatas in aversos à Religione vera statutas. Augustinus erga Manichæos mitis, sed non idcirco incusandus, quòd salutares Hæreticorum vexationes deinde laudârit.

Facilè ab iis, quæ ad Epistolam 185. olim 50. Augustini pag. 521. Animadv. habet Phereponus, expedire sese posset,

poſſet, quicumque Donatiſtarum inſaniam, aut ex ipſius ſuprà memorati Presbyteri facinore, aut ex tot aliis Hiſtoriarum monimentis colliget, eóque magìs qui demum animadverterit, quàm nullis rationibus, ſed ſolùm indignis ſuſpicionibus omnia corrumpere, & denigrare Phereponus ſoleat. Quam artem ſi in iſto Cenſore probare velimus, jam nihil erit, in quod ſævire impunè non poſſimus, culpámque falſitatis conferre. Sed ne hìc quidem is ſinè reſponſo dimittendus eſt, quippe multùm exſpatiatur, ut oſtendat Auguſtinum non animadvertiſſe, quantùm ipſe univerſam Eccleſiam Chriſtianam trium priorum à Chriſto nato ſæculorum ſuis dictis infamaret. Qui tam malè Eccleſiam habeat Auguſtinus, videamus. Donatiſtis dicentibus, *non petiiſſe à Regibus terræ Apoſtolos talia*, hoc eſt, ut vulgò dicitur, non invocâſſe ſæculare brachium pro tutela Religionis veræ, Auguſtinus reſpondet in ead. Epiſt. 185. Cap. V. §. 19. *Quis tunc in Chriſtum crediderat Imperator, qui ei pro pietate contra impietatem leges ferendo ſerviret, quando adhuc illud Propheticum complebatur: Aſtiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adversùs Dominum & adversùs Chriſtum ejus?* Tum addit, ex quo Imperatores Chriſtianæ Religioni dederant nomen, potuiſſe illos, & debuiſſe pro ipſa Religione tuenda, & errore profligando, leges condere, Chriſtianâ tamen moderatione dignas. Hinc Phereponus infert, Auguſtini mentem eſſe, à primis Chriſtianis improbatam non fuiſſe perſecutionem omnem: quod ſi verum eſſe ponimus, infamis ex Pheréponi ſententia fuiſſet Eccleſia ſub Ethnicis Imperatoribus, graviter ſemper de perſecutionibus, quaſi humanitati contrariis, conqueſta. Exſpectamus à Pherepono argumentum, quo palam fiat, tam abſurda conſectaria venire ex Auguſtini ſententia. Ecce. *Si enim dicamus Chriſtianos antiquiores ea tantùm de cauſa vexationes damnâſſe, quòd in ipſos exercerentur, non in Ethnicos: habendi erant callidi diſſimulatores, qui tempori dumtaxat ſerviebant; cùm damnarent quaſi impia & inhumana, quæ ipſi lubentiſſimè feciſſent, ſi potuiſſent.* Tum è veſtigio hæc alia ſubjicit: *Neque enim vetuſtiores Chriſtiani damnabant perſecutionem, quam ipſi patiebantur, ſed omnem omnino, quæcumque eſſet.* Poſtrema hæc verba ſi perpendantur, quamvìs ſpeciem præferant rationis, & confirmationis ſuperiorũ, nihil tamen aliud continent quàm id, quod in quæſtione eſt. At quæſo non adferat pro re comperta Cenſor iſte, à vetuſtioribus Chriſtianis omnem omnino quæcunq; eſſet, perſecutionem damnatam fuiſſe. Hoc ille dicit,

dicit, sed hoc illi adhuc demonstrandum restat. Superiora ergo repetamus Phereponi verba, quæ sanè ad rem propositam faciunt. Ad ea verò ità respondemus, antiquos Christianos non ideo de vexationibus fuisse conquestos, quòd in se, & non in Ethnicos exercerentur; sed quidem quòd exercerentur contra veritatem, & contra veritatis patronos; & in patrocinium patentissimæ impietatis, & infelicissimi & apertissimi erroris. Expostulantes de iniqua crudelitate nunquam negârunt, quin moderatæ persecutiones aliquæ à legitimis Regibus exerceri licitè possent, ut ab impiis opinionibus pars populi sibi subjecti liberaretur. Ergo nihil dissimulabant Christiani veteres, neque tempori serviebant, neque libentissimè idcirco Ethnicos persecuti fuissent, si potuissent; nam quamvis id liceat, ægrè tamen à Catholicis semper factum est, neque parem Ethnicis vexationum mensuram reddidissent Catholici, neque alia præstare cupiebant, quæ nunc sibi Phereponus fingit, atque adeo sententia Augustini veterem Ecclesiam minimè infamat.

Sensit Phereponus hæc sibi illico reponenda esse; quare hanc nobis justam defensionem eripere conatur, ità scribens pag. 521. *Non poterant dicere Christiani, se veritatis esse patronos, Ethnicos mendacii. Nam quamvis verum hoc esset, controversia illa etiamnum pendebat dum Ethnici contra sentiebant; armaque eis in Christianos; interea dum Christiani ipsi fierent, suppeditabantur; nam dum se pro veritate stare illi putabant, debebant ex Christianorū sententia vexare aliter sentientes.* Quamvis Ethnici se pro veritate stare putarent, attamen Christiani minus perspicaces fuissent, & rationē convincendi, atq; exarmandi superstitiosi furoris nunquam prudenter iniissent, si persecutionem omnem, quæcumq; sit, damnâssent. Tunc enim Ethnici, qui sese elumbes planè sentiebant, cùm eò res veniebat, ut Christianos ostenderent non pios, non veritatis patronos, se verò non impios, non mendacii sectatores, vires resumpsissent, & fortissimos, imò ex una parte invictos se præbuissent adversùs Christianam gentem. Nimirum dimissâ quæstione illâ, utrobi, nempe, veritas & Religio vera staret, lubentissimè in alteram quæstionem invasissent, num, scil. improbanda sit persecutio quævis. Argumentis autem tum à naturali ratione, tum ab omniū populorum institutis, tum ab ipsis Christianorum SS. Libris, facilè ductis, ostendissent, licere Magistratibus legitimis persequi, & divexare, improbos ac impios, ut aut emendentur, aut justas dent pœnas. Nos contendimus,

mus, in hujusmodi controversia rationibus obruendos fuisse Christianos. Quòd profectò eorum apud Ethnicos bonam alioqui causam pessumdedisset, quasi Christiana gens, quam impiam, atque superstitiosam illi credebant, eâ falsâ opinione eximere sese voluisset debitis impietati suppliciis. Saltem, ut quisque intelligere potest, difficilis illa quæstio difficilè composita fuisset, atque interim, dum componeretur, debacchari perrexisset confidenter in Christi gregem Paganorum furor. Restabat ergo, ut ad priorem quæstionem, quam unam reverà nos dicimus agitatam, regrederentur Religionis Christianæ patroni, contemptóque Phereponi consilio, hoc solùm peterent, hoc probarent, nempe ab impietate, atque à superstitione nimiùm abesse Christi fidem; impium contrà, atque superstitiosum esse Idolorum cultum, atque Ethnicos pro veritate minimè stare. Si hìc vincebant Christiani, ex ipsorum Ethnicorum sententia divexandi ampliùs non erant; non enim illos, qui se pietatis & veritatis cultores probabant, suppliciis addicendos Ethnici credebant. At hoc facilè, & illicò, & invictè ostendere poterant Christiani, vel Pherepono judice: tantùm eminet ac patet suprà Ethnicorum superstitionem veritas Religionis Christianæ. Quòd Christiani tantùm serò profecerint, serò sævitiam Tyrannorum evaserint: non causæ infirmitati, non spreto Phereponi consilio, tribuendum, sed impotentiæ, & cœcitati Ethnicorum, quam hic pluribus describere non vacat. Non ergo, ut Pherepomus autumat, arma in semetipsos Christiani suppeditabant Ethnicorum crudelitati, dum sentiebant, licere persequi impios; nam cùm se impios non esse è vestigio & evidenter ostenderent, simul etiam persecutioni modus erat illicò faciendus. Ministrâssent potiùs rationem perpetuò sæviendi, si (quod Pheremonus eos fecisse vellet) contendissent, ne in impios quidem & superstitiosos, & sacrilegos licitum esse animadvertere, & iniquè vexari, quos ideò vexas, ut impietatem erroré sque nefarios contra divinitatem ejurent.

Non conquiescit Pherepomus, sed hæc addit: *Si potuissent prævidere Ethnici, ad fore aliquando tempus, quo morte mulctarentur Diis sacra facientes à Christianis Imperatoribus, nec sine plausu Episcoporum, licèt alioquin in partes abiissent; Christianos infamâssent, quasi factiosos & malos homines, qui non dicebant, quod sentirent, cùm Religionem liberam esse oportere clamitabant.* Tum orationem suam ità concludit: *Nec dubito quin Ethnici, qui supererant in Imperio Romano, & vicini etiam Idolatræ,*

at Persæ, talia Christianis objicerent Malè accidit vetustioribus Ethnicis, quòd hominem acutum, qualis est Phereponus, illorum ætas ac superstitio non tulit. Eos enim iste fortasse monuisset, ut in Christianorum animos profundiùs inquirerent, séque diligentiùs liberarent à gente seditiosa, & vindictæ sitim occultante. At nos æquiùs putamus, Ethnicos, si prævidissent, quæ verè à Christianis Imperatoribus præcipienda erant, nullâ infamiâ aspersuros fuisse Christianam sui temporis gentem; & siquidem fecissent, iniqua, ut cæteræ aliæ, fuisset hæc etiam accusatio. Nunquam enim clamitaverant Christiani, non licere legitimis Principibus superstitionem & manifestam impietatem proscribere, & salutaribus pœnis urgere impios ad meliorem sententiam; sed quidem superstitiosum & apertè sacrilegum Idolorum cultum Christiani appellabant. Deinde magna inter Ethnicorum & Christianorum persecutiones intercessit differentia; quippe Ethnici invitos Christianos coëgerunt, Ethnicos verò invitos nunquam coëgerunt Christiani veterem suam Religionem ejurare. Imò quæ capitalia supplicia memorat hîc malevolenti animo Phereponus, in neminem decreta fuêre, quòd Ethnicismo intimè addictus esset, sivè quòd Christo nomen dare detrectaret; sed in eos dumtaxat, qui externum Idolorum cultum, & nefaria sacrificia, impiósque superstitionis illius ritûs vetitos exercere palam deprehenderentur. Quamobrem iniquè talia Christianis exprobrâssent Pagani, qui sibi, cùm rerum potiebantur, fas esse censuerant, invitos etiam Christianorum animos cogere timore mortis ad ejurandum Christum, & Idola colenda. Iniquissimè autem tanquam seditiosos, & vindictam anhelantes dictitâssent Christianos, quos, uti Sanctus Cyprianus, Tertullianus, & alia antiquitatis monumenta testantur, obsequium & fides erga legitimos Reges potissimum commmendavit, quanquam in eum numerum & in eas vires excrevissent, ut Paganorum jugum excutere securi jam possent, & quanquam tam malè quotidiè haberentur à sævissimis Tyrannis, ut non destitui patientia ad miraculum accederet. Quare si Christianis ea, quæ Phereponus sibi persuadet, objecissent Ethnici superstites, ipsi nunquam sanè ad Christi Religionem inviti coacti: habebant Christiani, quo eis ora statim obstruerent, séque à simulationis, & perfidiæ, & crudelitatis nota defenderent.

Cùm non sint, nisi suspiciones inanes, & odii dumtaxat ac livoris testes, prætereo notas, quas Phereponus habet ad

Serm.

Serm. CCCLIX. Augustini. Alia nos vocant. Quàm sincera Catholicorum, saltem plerorumque, caritas foret in Donatistas, jam suprà docuimus, & eorum temporum Historia luculentissimè docet. In animadversionibus autem ad Cap. 2. §. 2. Libri contra Epistolam Manichæi exosculatur Pherepónus ea Augustini verba, quibus se à persecutione alienum, & mansuetissimum erga Manichæos præbet. *Illi*, inquit Augustinus, *in nos sæviant, qui nesciunt, cum quo labore verum inveniatur, & quàm difficile caveantur errores. Illi in vos sæviant, &c.* Sed oppido Censor dolet, Augustinum ad mortem usque in tam pia sententia non perstitisse; nam hunc Librum scripsit S. Doctor circiter Annum Chr. 397. Anno autem 412. planè mutaverat mentem. Ne nos quidem inficias imus, quin pia fuerit illa Augustini sententia, ejúsque verba nos quoque altè in eorum animos immissa vellemus; qui nimio interdum rigore in Hæreticos sæviunt, & perdere, quàm sanare malunt errantes. Verùm debuit Pherepónus ostendere, impiam fuisse alteram sententiam, in quam se meliori consilio transiisse posteà Augustinus ipse fatetur. Nos æquè piam, & Justitiæ consonam, & præterea Ecclesiæ ipsisque pertinacibus atque phreneticis utiliorem sæpè numero esse alteram etiam, dicimus. Ut enim pium esse potest facinorosis parcere, & non sævire in improbos, quia peccare humanum est, atque à vitiis criminibúsque difficile abstinere se possunt homines, virtutémque sectari; ità pium, & æquum, & Reipublicæ, ipsisque scelestis utile est, in eos interdum sævire, ut aut ipsi, aut eorum exemplo cæteri emendentur. Neq; aliter tum sentiebat Augustinus, vel cùm in priore sententia fuit; siquidem scribit in eodem Lib Cap, I. *Dominum per servos suos regna subvertere erroris, & emendandos esse potiùs quàm perdendos* errantes. Ad emendandi autem rationem pertinere ait supplicia, exilia, orbitates, & molestias corporis. Cur verò mitiorem in Manichæos agendi formam probaret Augustinus ipse docet, quia olim ejusmodi errore deceptus difficillimè ad lucem veritatis evasit. Cæterùm cùm ait: *Illi in vos sæviant, &c.* Dubitare cogor, nū respiciat ad justas punitiones, sivè ad salutares pœnas à legitimis Magistratibus in Hæresim pestilentissimam decretas; an potiùs ad rationem disputandi, eosq; coarguendi, quæ cùm aspera & sæva esse possit, lenis tamen potiùs Augustino usurpanda videtur. *Ego*, inquit Cap. 3. §. 3. *sævire in vos omninò non possum, quos sicut meipsum illo tempore, ità nunc debeo sustinere, & tanta patientia vobiscum agere, quanta mecum egerūt proximi mei, cū in vestro dogmate rabiosus & cæcus errarē.*

Augu-

Augustinus certè sævire flagris, & castigationibus in Manichæos non poterat; poterat quidem disputatione ac Libris. Quodcumque tamen intelligas, certè nusquam ibi Augustinus damnat, uti Phereponus sibi persuasit, promulgatas à Christianis Imperatoribus in Manichæos leges. Quòd autem Phereponus miratur, ab Augustino cœptas esse probari Hæreticorum persecutiones, eodem tempore, quo gratiæ ineluctabilis inspirationi omnes bonas hominum actiones tribuere cæpit: jam diximus, divinam gratiam prædicationibus, cohortationibus, miraculis & ipsis etiam salubribus vexationibus uti, ut viam sibi sternat in hominum corda, quibus nunquam adimit essentialem voluntatis libertatem. Valdè autem fallitur Censor, *si ineluctabilis gratiæ* nomine significare vult, *necessitantem* (ità liceat loqui) & Calvinianam gratiam Augustino placuisse. Non alia hîc ei fuit sententia, quam Catholicæ Ecclesiæ, ut jam doctissimi viri demonstrârunt; quare nil mirum, si cum ea Augustinus componeret sententiam de justè adhibendo rigore in pervicaces Hæreticos.

CAPUT XI.

Donatistæ multorum criminum rei, & puniendi quoque ex legibus politicis. Probata ab ipso Deo moderata Hæreticorum vexatio. Inepta declamatiuncula à Pherepono affi-cta veteribus Christianis, qui persecutionem Ethnicam ideò injustam vocabant, quia pro impietate erat. Maxima disparitas inter Ethnicos, & Christianos Imperatores, quod est ad vexationem subjectæ gentis. Ad summas potestates pertinet coërcere impios, & à vera Religione devios.

Libenter jam dimitterem istam quæstionem, si Phereponus, quem nimiùm urunt Dordracenæ Synodi tempora, & parium infortuniorum timor, finem loquendi hac de re facere posset. Tanquam ergo nihil hactenus attulisset, in Augustinum animosiùs iterum insurgit, cùm hujus Librum primum contra Epistolam Parmeniani commentatur. Decreverat Constantinus Augustus in Donatistas, non semel in Cœciliani accusatione falsi convictos, animadvertere.

tere. Hoc immaniter, & Osio Episcopo suggerente, à Constantino factum, criminabatur Parmenianus. Iterùm Hæretico succinit Phereponus p. 602. & ait: *Donatistæ propterea occidi non debuerunt, quòd de Cæciliano probare non potuerant, traditorem fuisse, aut à traditoribus ordinatum; vel quòd secessionem fecissent, quamvis immeritò, à reliquis Ecclesiæ Christianis; si modò legibus civilibus cæteroqui parerent. Hæc delicta & vulnera mitioribus remediis curanda fuerunt.* Quasi civiles Leges gravissimè non lædat, qui calumniis alterum petit; quasi severissimæ pœnæ ab iisdem Legibus propositæ antiquitùs non fuerint contra Calumniatores, & falsos accusatores, eósque potissimum, qui *ultimo judicio superati, Imperatorem gratiâ corruptum fuisse criminabantur*, quales, ut ex Augustino intelligimus, Donatistæ fuêre. Quo autem supplicio dignos ex ipsis etiam civilibus Legibus non reputaret Constantinus Donatistas, qui ad judicium suum toties appellârant, toties falsi convicti fuerant, & tamen Imperialia Decreta flocci facientes, quasi causam obtinuissent, furioso Schismate (cui falsa ipsa accusatio originem dederat) tam pervicaciter Ecclesiam dilaniare atque infamare pergebant? Attamen Constantinus, ipsius forsitan Osii precibus delinitus, longè mitiori sententiâ, quàm mererentur, Donatistas compressit, uti ex Historia constat: quod non satis considerâsse aut considerare noluisse Phereponus videtur.

Capite 9. ejusdem Lib. 1. contra Epistolam Parmeniani de Hæreticis ità scribebat Augustinus: *In quos ex occulto Imperio Dei, per manifestum hominem Imperium, multa quibus coërcerentur severissimè constituta sunt; nec solùm Hæreticis quoquo modo saltem Christiano nomine dealbatis, sed etiam ipsis Paganis, &c.* In hunc locum ità scribit Phereponus pag. 603. *Rectiùs dixit Augustinus, quàm putabat, occultum esse Imperium Dei de vexandis Hæreticis; nam profectò adeò in Apostolorum scriptis latet, ut ne ipse, ne alius quisquam id proferre adhuc potuerit.* Tum addit, eo latente imperio, excusari non posse Christianos Imperatores, *qui Ethnicos imitati meras opiniones pro delictis habuerunt*, & contra sentientes gravibus pœnis affecerunt. Non enim res tanti momenti, *& cujus sunt tam horrendæ sequelæ*, unquam à Christianis tentanda erat, Deo non tantùm tacente, sed etiam tot & tantis de amore in universum humanum genus iteratis præceptis disertissimis satis apertè rem vetante. Quod est ad Augustini verba, nemo non intelligit, *occulto Dei Imperio* significari internam illam inspirationem, quâ Deus cùm Reges, tum cæteros homines ad optimas & justas leges condendas, & ad virtutis ope-

opera occultè solicitare solet. Phereponus verò *Imperium Dei*, sivè praeceptum, de vexandis Haereticis apertè conscriptum in Apostolorum Libris exigit ab Augustino, quasi ab Apostolis omnia Regum Jura Litteris consignanda fuerint; quasi Jus Regum in pervicaces Haereticos, sibi atque Ecclesiae subjectos, ex ipsis Apostolorum, aliarúmque sacrarum Litterarum locis, ritè non deducatur; & luculentissimè demum non persuadeatur à recta ratione. Certè Haereticorum vexatio res magni momenti est; sed nos nullas inde *adeo horrendas sequelas* novimus, aut saltem non alias, quàm quae comitantur vexationem justam malorum ac improborum hominum. Ut enim istos ad meliorem frugem, ità illos ad meliorem mentem Magistratûs legitimi, dispari tamen severitatis genere, pertrahere nituntur. Quòd cùm accidit (& saepè de Haereticis accidisse notum est) optima est vexationis adhibitae sequela tum homini emendato, tum Regi emendanti: quae certè optima sequela longè superat & pensat quaecumque Phereponus afferre contra possit. Homini autem non minùs timendum sibi est ex impiis opinionibus, è contemptu Ecclesiae, ex Haeresi & Schismate, quàm ex malis moribus. Proinde vituperare non potest moderatas Imperatorum Leges in Haereticos, nisi qui pravas de Religione opiniones nihil hominibus, nihil Ecclesiae verae, nihil Reipublicae nocere sentit, & iniquum putat urgere errantes, & pervicaces ad veritatem dignoscendam atque amplectendam, sivè custodiendam. Neque verò quod tot praeceptis amorem in humanum genus exposcat Deus, idcircò vexationes moderatae in Haereticos interdictae dicendae sunt. Nam vel ideò nos illas ab ipso Deo probatas affirmamus, quia ex amore sivè caritate in Haereticos exercentur, quos non minùs quàm nos veritatis asseclas & erroris expertes vellemus, ut ipsi quoque nobiscum Deo miserante ab ira ventura liberentur. Amat & qui castigat. Innumera id exempla ostendunt, & Judicum in primis, qui justis poenis nocentes plectunt, ut perversas eorum voluntates sanent. Alioqui ne morum quidem crimina Deus amantissimus hominum aut punita vellet, aut ipse puniret. Sed quod Censorem istum in tot paralogismos conjicit, illud est, quod tam Ethnicorum, quàm Catholicorum, atque Haereticorum sententias de Religione pari gradu habet tanquam meras opiniones, hoc est, à certitudine aequè dissitas: qua in re an non ipse, qui tamen se Christianum dicit, desipiat, eruditi judicent.

Ad

Ad Ethnicos Phereponus se rursus confert, quos capitali supplicio, si sacra Diis suis fecissent, mulctandos, decretum est ab Imperatoribus Christianis. Crudelem appellat Censor, & Christianâ mansuetudine prorsus indignam hanc legem. Augustino autem hujusmodi edicta laudanti talia reponit Phereponus pag. 603. *Hæc si possent laudari, omnia à Christianis, per tria prima secula dicta contra persecutionem Religionis causâ, quasi stulta aut malâ fide dicta, essent habenda. Stultum enim id oppugnare, quod æquissimum esse putares; nam non persecutio ipsa quasi per se mala, potuisset ab iis oppugnari, sed tantùm quæ fieret contra rectè sentientes.* Crambem recoquere nos cogit Phereponus, & reponere, oppugnatam à Christianis fuisse non omnem persecutionem, sed eas tantummodo, quæ exercentur in veræ Religionis perniciem, ac in tutelam impietati. Id ergo olim oppugnabant Christiani suis vocibus & scriptis, quod iniquissimum esse putabant, cùm nempè ab impiis Ethnicis in Christianos recta sentientes fieret; æquissimum verò putabant, si pro veritate contra errorem factum fuisset. Quæ hîc quæso umbra stultitiæ? At inquit Phereponus: *Cupiebant Christiani ab Ethnicis, dum Ethnici erant, omnem persequendi animum abjici; hoc est, se ab iis non vexari, quamvis Ethnici crederent eos in errore versari, quod multis locis probari posset.* Nos expectamus testem, aut rationem aliquam, quibus demonstraretur, Christianos omnem olim, quæcumque esset, persecutionem detestatos. Phereponus affert id solùm, quod in quæstione est. *Multis locis*, inquit ille, *probari id posset.* Cur tam avarus est, ut ne unum quidem producat? At nos legimus Christianorum veterum Apologias, Justini, Athenagoræ, Minutii, Tertulliani, Cypriani, & similium, & nihil tale reperimus. Toti illi sunt in demonstranda veritate & probitate suæ Religionis, in calumniis evertendis, in Ethnicorum impietate, ac injustitia prodenda: quo facto rectissimè concludebant, iniquam esse persecutionem, quam sustinebant, atque adeò ab ipsa cessandum.

At Phereponus, lubenter dimissis veterum testimoniis, mirabilem rationem loco eorundem de suo penu educit, ità scribens: *Quòd si Christiani persecutionem non improbabant, si modò à rectè sentientibus in errantes exerceretur; oportuisset eos, si animum nudare voluissent, sic Ethnicos alloqui: Nunc quidem, dum infirmiores sumus, ô Ethnici, à vobis dissentientes clementer fieri cupimus. Sed si quando rerum potiemur, ne fallamini, non eamdem clementiam vobis præstare statuimus:*

Aras,

Aras, Templa, ac simulacra omnia evertemus, sacrificiáque vestra ità vetabimus, ut sacra Diis vestris facere vobis capitale futurum sit. Intereà vos oramus, ut erga nos clementer vos geratis, dum superiores estis, quamvis, si unquam Imperatores Christianos habere possimus, vos quasi impios simus interfecturi, si Religionis vestræ cultum tueri velitis. Post hunc locum, quem integrum afferre placuit, ne sitâ in ipso victoriæ spe fraudaretur Pherepónus, nemo, si eidem credimus, non intelliget, aliter quàm Augustinus sentire debuisse Christianos vetustiores. *Hæc enim,* inquit Censor, *sunt necessaria sententiæ Augustinianæ consectaria.* Nos verò nullum aliud consectarium tam elegantis orationis à Pherepono confictæ videmus, nisi Phereponum ipsum in declamatoriis coloribus addiscendis non frustrà collocâsse tempus. Nam qui trutinâ severiore sententiam Augustinianam expendunt, hæc tam *necessaria consectaria* assequi intellectu non possunt. Primò ergo dicimus, veterum quoq; Christianorum sententiam fuisse, licere Magistratibus legitimis coërcere impietatem, ac superstitionem, quæ verè talis esset. Pro iis *multis locis,* quibus contrarium ostendi posse, ajebat quidem Phereponus, in speciem minans, sed non sine industria à proferendis abstinens, nos pauca dabimus. Justinus Martyr in Apologia secunda, quæ nunc ab eruditis prima dicitur: ἡμεῖς μὲν γὰρ πρὸς οὐδενὸς πείσεσθαι κακὸν δύνασθαι λελογίσμεθα, ἢ μὴ κακίας ἐργάται ἐλεγχώμεθα, ἢ πονηροὶ διεγνώσμεθα. Id est: *Nostra,* inquit, *ratio est, à nemine nos quidquam mali pati posse, si non aut malefici coarguamur, aut pravi cognitâ causâ judicemur esse.* Infra subdit: *Oramus, ut quæ Christianis objiciuntur crimina, inquirantur; atque si ità se habere probata fuerint, pro eo atque par est, puniantur, seu potiùs acriùs etiam puniantur.* Præcipuum autem crimen Christianis objectum, Impietas ac Irreligio fuit. Quare Justinus ab ipso in primis purgat Religionem Christianam, ejúsque cultores, atque doctrinam. In eadem verba scribit Athenagoras in Legatione pro Christianis. *Trium flagitiorum infamem rumorem de nobis spargunt; Impietatem, Epulas Thyesteas, concubitus incæstos.* ἀθεότητα, Θυέστεια δεῖπνα, οἰδιποδείους μίξεις *Quæ si vera sunt, nulli vel sexui, vel ætati parcite, ad pœnas rapite, &c.* Tum rogat, ut si commenta hæc sint, atque calumniæ, à sæviendo temperent contra justitiam. Rogat, ut de Christianorum vita inquirant, quam innocentem invenient, & de eorum opinionibus, quas veras & pias non cognoscere nequibunt. Impietatis autem calumniam sibi primo loco suscipit diluendâ.

Num

Num ergo persecutionem quamcumque, an illam tantummodo, quæ contra probos, piéque ac rectè sentientes fit, damnarent Christiani antiquiores ex his judicent æqui Lectores. Tertullianus itidem, quamvis unà cum aliis meritò conquereretur, à Romanis Christianos propter diversas de Diis opiniones tam crudeliter vexari, cùm tamen reliquis Philosophis in Imperio Romano liberum foret, quæ vellent de Diis, & de Religione Ethnica sentire: idem, inquam, Tertullianus Cap. X. Apologet. agnoscit, Christianos jure ac merito fore plectendos, ubi falsa & impia esse ostenderetur eorum sententia de Diis. *Scimus*, inquit, *Deos non colendos. Itaque Sacrilegii, & Majestatis rei convenimur, Summa hæc causa, imò tota, & utique digna cognosci, si non præsumptio, aut iniquitas judicet: altera quæ desperat, altera quæ recusat veritatem.* En quo in loco statuat ille totum quæstionis cardinem. In opinionum videlicet examine. Si vera de Diis sentiant Christiani; injusta vexatio fuerit. Sin impia & sacrilega; tum justa persecutio. Addit propterea. *Exigere debetis, uti probemus, non esse illos Deos, & idcircò non colendos; quia tunc demum coli debuissent, si Dii fuissent. Tunc & Christiani puniendi, si quos non colerent, quia putarent non esse, constaret illos Deos esse.* Quibus ex verbis plane videas, non solùm non improbatas, sed probatas à veteribus Christianis persecutiones, cùm contra errorem ac impietatem fiebant: quæ ipsa Augustini sententia est.

Ergo non inquiat Phereponus, quæcumque ab iis Christianis dicebantur contra persecutionem adversus se commotam, malâ fide fuisse dicta. Damnabant ii atque detestabantur persecutionem injustam, qualis apertissimè erat, quæ contra eosdem fiebat; non autem damnabant, quæ justè fieri poterat contra patentissimam Ethnicorum impietatem. At Phereponus reponit: Ergo animus erat Christianis persequendi, cùm possent, Paganos, *& opertuisset eos, si animum nudare voluissent*, ad Ethnicos loqui concinnâ illâ oratione, quam nuper ex ore ipsius excepimus; *aut certè nihil obstabat, quominus eorum dicta sic interpretarentur Ethnici, si Christiani credebant, quod hisce temporibus credebant Augustinus.* Mirum est, hominem acutum nondum perspexisse, aut perspicere non potuisse, quantum intersit inter sentientem, licere aliquid facere, & volentem, sive cupientem facere id quod licitũ creditur. Christiani veteres utiq; arbitrabãtur; fas esse impios vexationibus moderatis ad meliorem sententiã incitare. At quis Logicã veram edoctus inde veluti necessariũ consectariũ deducat: ergo & cupiebant persequi

impios: Innumera sunt, quæ facere licet; & tamen homines facere neque cupiunt, neque volunt, quia & ipsum non facere licitum est. Ridiculum præterea est, eam Christianis affigere orationem, cùm Christiani illi nondum scirent, an opus aliquando futurum foret suppliciis ad cohibendam Ethnicorum superstitionem; & an Ethnici omnes Christi fidem ultrò non essent amplexuri; & an Imperatores sibi addictos tam citò habitura esset Christiana Religio. Deinde num spectabat ad privatos Christi fideles dicere: *Nos statuemus, nos evertemus, nos vetabimus*, nos persecutionem faciemus? Regum, non privatorum, ista sunt jura; & velle talia ad Reges pertinet, non ad subjectos. Neque adeò inepti erant Christiani illi, ut incertam voluntatem Imperatorum futurorum tam circumscriptæ, tam fidenter in Ethnicos interpretarentur, cùm ne certum quidem sibi foret, quis rerum status futurus esset, cùm Ecclesia hujusmodi Imperatores habitura erat. Quod ab Ethnicis interrogati respondere poterant, illud erat: An Imperatores, (si quando societas Christianorum habebit) contra vos asperi quicquam sint constituturi, nos latet. Scimus quidem, si id ab ipsis fiet, licitè faciendum ex vestra ipsorum opinione: quâ fas licitúmque creditis impios & sacrilegos vexare, ut ad veritatem assurgant. Quod est ad nos, paratissimi ad ostendendum sumus, & evidenter ostendemus, si nos audire sustinebitis, si æquas aures præbebitis rationibus, unam nostram Religionem veritatis & pietatis esse Magistram; atque adeò nullum vobis justum esse titulum tam crudeliter sæviendi in Christianam gentem.

Sed quod Phereponianæ declamationis absurdum auget, est comparatio instituta inter persecutionem ab Ethnicis in Christianos, & alteram à Christianis in Ethnicos commotam, quam postremam Pherepонus invidiosissimè commemorat, & lepidè ex ipso Christianorum ore audire nos facit, Neminem ex Ethnicis interficiendum sanxere Christiani Imperatores, quòd Ethnicismo adhæreret, quòd superstitionem minimè ejurare vellet, quòd Religionem Christianam non amplecteretur. Vel Honorii, & Augustini tempore ingens Paganorum copia pacificè agere sinebatur intra fines Imperii Romani, & in ipsa urbe: imò ad Consulatum usque ascendebant Proceres apertè Pagani. Quid hîc quæso simile cum persecutione deterrima ab Ethnicis tamdiu facta, cujus erat scopus invitas Christianorum voluntates, sine rationum pondere, & solo mortis metu, cogere ad abnegandum Christum, & ad colendos mortu-

mortuos Deos? Quid ergo adversùs Ethnicos ab Imperatoribus Christianis constitutum est. Nempe externum Ethnicæ Religionis, sivè ut meliùs dicam, publicum superstitionis exercitium Cæsareâ lege interdictum, & capitale supplicium contra inobsequentes propositum fuit. Hanc legem *crudelem, & christiana mansuetudine prorsus indignam*, Pherepono appellare placet. Verùm vel ex ipsis Hæreticis Principibus nemo licitum sibi nunc non putat, cùm externum cultum, publicúmque exercitium interdicere illarum Religionum, quas impias & sacrilegas esse credit, tum inobedientes extremis plectere rigoribus. Petat homo ille à Batavis suis, ab Anglis, & reliquis Protestantibus, num id facere liceat, quando licitum sibi omnes duxerunt (in hoc tamen errantes) à suis proscribere finibus ipsius Catholicæ Religionis exercitium: quam, ut cæco odio ferantur, comparare nunquam audebunt cum impia & manifesta Paganorum superstitione. Prætereà videat novus iste Patronus Ethnicismi, quî nunc audeat crudelitatis postulare Imperatores, quòd in suo Regno tolerare noluerint publicum Idolorum cultum, quem tantopere execrantur divinæ litteræ, & eradicandum jubet Deus; & non eradicare cùm possis, crimen est, intactâ tamen in hominibus subjectis arbitrii libertate relictâ. Talia ab homine Christiano, & nequaquam hebete, expectanda non erant; eóque mirùs, quòd ipsos Christianos ità loquentes inducat, ut videantur liberas Ethnicorum voluntates olim coëgisse ad Christi fidem, & multis cædibus eorum fregisse contumaciam: quod falsissimum est.

Pergit Phereponus pag. 603. & adversus Augustinum demonstrare conatur, minimè pertinere ad Imperatorum potestatem coërcere, vel punire impios, & à Religione vera alienos. Inquit autem, summis Potestatibus demandatam solùm fuisse legum civilium, & publicæ tranquillitatis tutelam nullam verò societatem esse, quæ iisdem potestatibus detulerit *curam opinionum, præsertim Theoreticarum, ità ut eas sanciant, quæ ipsis placebunt, proscriptis omnibus aliis, atque auctoritate suâ & armis, si necesse sit, è Republica eliminatis*. Tum addit, neminem tam insanú esse, qui putet sibi necesse esse sequi opiniones summæ potestatis; alioquin inumera inde cõsequerentur absurda. Sed quid attinet ultrà immorari in illius rationibus referendis? Quæcumq; ille habet, quadrare forsitan possunt in Batavorum, & Anglorum πολιτείαν, apud quos sæculares Potestates, sive civiles Magistratus, sibi Jus perperam arrogant dirimendi Religionis negotia atque controversias; & apud quos (si principia sequi

 velint,

impios? Innumera sunt, quæ facere licet; & tamen homines facere neque cupiunt, neque volunt, quia & ipsum non facere licitum est. Ridiculum prætereà est, eam Christianis affigere orationem, cùm Christiani illi nondum scirent, an opus aliquando futurum foret suppliciis ad cohibendam Ethnicorum superstitionem; & an Ethnici omnes Christi fidem ultrò non essent amplexuri; & an Imperatores sibi addictos tam citò habitura esset Christiana Religio. Deinde num spectabat ad privatos Christi fideles dicere: *Nos statuemus, nos evertemus, nos vetabimus*, nos persecutionem faciemus? Regum, non privatorum, ista sunt jura; & velle talia ad Reges pertinet, non ad subjectos. Neque adeò inepti erant Christiani illi, ut incertam voluntatem Imperatorum futurorum tam circumscriptæ, tam fidenter in Ethnicos interpretarentur, cùm ne certum quidem sibi foret, quis rerum status futurus esset, cùm Ecclesia hujusmodi Imperatores habitura erat. Quod ab Ethnicis interrogati respondere poterant, illud erat: An Imperatores, (si quando societas Christianorum habebit) contra vos asperi quicquam sint constituturi, nos latet. Scimus quidem, si id ab ipsis fiet, licitè faciendum ex vestra ipsorum opinione: quâ fas licitúmque creditis impios & sacrilegos vexare, ut ad veritatem assurgant. Quod est ad nos, paratissimi ad ostendendum sumus, & evidenter ostendemus, si nos audire sustinebitis, si æquas aures præbebitis rationibus, unam nostram Religionem veritatis & pietatis esse Magistram; atque adeò nullum vobis justum esse titulum tam crudeliter sæviendi in Christianam gentem.

Sed quod Phereponianæ declamationis absurdum auget, est comparatio instituta inter persecutionem ab Ethnicis in Christianos, & alteram à Christianis in Ethnicos commotam, quam postremam Pherepomus invidiosissimè commemorat, & lepidè ex ipso Christianorum ore audire nos facit, Neminem ex Ethnicis interficiendum sanxere Christiani Imperatores, quòd Ethnicismo adhæreret, quòd superstitionem minimè ejurare vellet, quòd Religionem Christianam non amplecteretur. Vel Honorii, & Augustini tempore ingens Paganorum copia pacificè agere sinebatur intra fines Imperii Romani, & in ipsa urbe: imò ad Consulatum usque ascendebant Proceres apertè Pagani. Quid hîc quæso simile cum persecutione deterrima ab Ethnicis tamdiu facta, cujus erat scopus invitas Christianorum voluntates, sine rationum pondere, & solo mortis metu, cogere ad abnegandum Christum, & ad colendos mortu-

mortuos Deos? Quid ergo adversùs Ethnicos ab Imperatoribus Christianis constitutum est? Nempe externum Ethnicæ Religionis, sivè ut meliùs dicam, publicum superstitionis exercitium Cæsareâ lege interdictum, & capitale supplicium contra inobsequentes propositum fuit. Hanc legem *crudelem, & christiana mansuetudine prorsus indignam*, Phereponro appellare placet. Verùm vel ex ipsis Hæreticis Principibus nemo licitum sibi nunc non putat, cùm externum cultum, publicúmque exercitium interdicere illarum Religionum, quas impias & sacrilegas esse credit, tum inobedientes extremis plectere rigoribus. Petat homo ille à Batavis suis, ab Anglis, & reliquis Protestantibus, num id facere liceat, quando licitum sibi omnes duxerunt (in hoc tamen errantes) à suis proscribere finibus ipsius Catholicæ Religionis exercitium: quam, ut cæco odio ferantur, comparare nunquam audebunt cum impia & manifesta Paganorum superstitione. Præterea videat novus iste Patronus Ethnicismi, qui nunc audeat crudelitatis postulare Imperatores, quòd in suo Regno tolerare noluerint publicum Idolorum cultum, quem tantopere execrantur divinæ litteræ, & eradicandum jubet Deus; & non eradicare cùm possis, crimen est, intactâ tamen in hominibus subjectis arbitrii libertate relictâ. Talia ab homine Christiano, & nequaquam hebete, expectanda non erant; eóque mirùs, quòd ipsos Christianos ità loquentes inducat, ut videantur liberas Ethnicorum voluntates olim coëgisse ad Christi fidem, & multis cædibus eorum fregisse contumaciam: quod falsissimum est.

Pergit Pherepontus pag. 603. & adversus Augustinum demonstrare conatur, minimè pertinere ad Imperatorum potestatem coërcere, vel punire impios, & à Religione vera alienos. Inquit autem, summis Potestatibus demandatam solùm fuisse legum civilium, & publicæ tranquillitatis tutelam nullam verò societatem esse, quæ iisdem potestatibus detulerit *curam opinionum, præsertim Theoreticarum, ità ut eas sanciant, quæ ipsis placebunt, proscriptis omnibus aliis, atque auctoritate suâ & armis, si necesse sit, è Republica eliminatis.* Tum addit, neminem tam insanú esse, qui putet sibi necesse esse sequi opiniones summæ potestatis; alioquin inumera inde cōsequerentur absurda. Sed quid attinet ultrà immorari in illius rationibus referendis? Quæcumq; ille habet, quadrare forsitan possunt in Batavorum, & Anglorum πολιτείαν, apud quos sæculares Potestates, sive civiles Magistratus, sibi Jus perperam arrogant dirimendi Religionis negotia atque controversias; & apud quos (si principia sequi

velint, propter quæ à Catholica Ecclesia sese disjungere licitum putârunt) nullis Conciliis, & ne ipsi quidem Ecclesiæ suæ; in fidei causis, certa ab errore immunitas tribui potest. Apud illos, inquam, jure conqueri potest Pherepo-nus Arminianus, quòd Arminianos Hæreticos Calvinistæ potentiores minis & pœnis olim à sententia dimovere voluerint, cùm certè secundùm eadem principia magis isti, quàm illi de veritate suarum opinionum certi esse non possint. Et nos habemus, quod Prudentius περὶ στεφ. De Gallieni Cæsaris edicto habet.

Damnes, si sapias, anile dogma.
Jussum est Cæsaris ori Gallieni.
Quod Princeps colit, colamus omnes.

Verùm hæc neque in Religionem Catholicam, neque in Catholicos Imperatores quidquam conveniunt. Nemo nostrûm dicit, nos sequi oportere summarum Potestatum Religionem, quæcumque sit; nam Regibus terræ nunquam Deus pollicitus est, eos in veritatis partibus semper futuros, neque eorum judicio dimisit Religionis veræ criterium. Ecclesiam dicimus audiendam & sequendam esse. Evidenter ostendimus, contra Ethnicos aliásque à Christo aversas gentes, veram in ista Ecclesia Religionem reperiri; & adversus Hæreticos æquè evincimus, huic uni Ecclesiæ concedendum, & obtemperandum esse in quæstionibus & judiciis ad Religionem pertinentibus. Huic igitur Ecclesiæ ipsi quoque Reges parent, nihil in hoc à cæteris Christianis dissimiles; sed ipsorum Regum est cùm Religionem istam veram, tum Ecclesiam ipsam, ejúsque unitatem auctoritate suâ tueri. Ut igitur verum est, summis seculi Potestatibus nunquam concessum fuisse jus decernendæ Religionis veræ aut ineluctabilis judicii ferendi de opinionibus ad Religionem spectantibus; ità falsum est, ad summas ipsas Potestates non pertinere defensionem cœlestis Religionis, & unitatis Ecclesiasticæ. Primum Reipublicæ vinculum Religio est; & nihil magis hominum interest, quàm aut veram ipsam Religionem cognoscere, aut in ipsa permanere, cùm & ideò in mundum invehantur, corporíque copulatæ hîc peregrinentur animæ, ut Deo vero serviant, & intelligant quid de ipso ejúsque operibus credendum, quisve ei cultus sit exhibendus. Nemo ergo non videat, non à populis tantùm, sed ab isto Deo demandari Principibus curam arcendæ impietatis, & servandæ, ac propagan-
dæ

dæ Religionis illius, quæ certa & divina probari potest; quippe quòd apertè in civilem animorum concordiam, in Dei honorem, atque incredibilem utilitatem populorum post mortem, cura ista redundet. *Quis mente sobrius* (utar Augustini verbis in Ep. 185. Cap. V. §. 20. olim 50.) *Regibus dicat: Nolite curare in Regno vestro, à quo teneatur, vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri? Non ad vos pertineat in Regno vestro, quis velit esse sivè religiosus, sive sacrilegus: quibus non potest dici: Non ad vos pertineat in Regno vestro, quis velit esse pudicus, quis impudicus?* Usque adeò autem verum est, Religionis tuendæ curam summis Potestatibus traditam, & velut à natura insitam esse, ut vix ulla ostendi possit Respublica, quæ contra impietatem, contra violatores suæ Religionis, Leges aliquas non condiderit, quanquam illa sæpè Religio falsa ac sacrilega fuerit.

CAPUT XII.

Posito in Regibus jure vexandi impios, nulla Christianis, aut saltem Catholicis imminere debent incommoda apud Ethnicos & Muhammedanos. Religio Christi manifestè vera, eámque tueri pertinet etiam ad Reges. Pœnæ utiles, ut Hæretici in veritatem attentiùs oculos convertant. Quam sanctitatem in subjectis exigere debeant civiles Leges. Dissensiones in Religione politico quoque regimini noxiæ. Lactantii locus explicatus. Ecclesia Catholicæ aperta veritas, & potissimum in controversia cum Donatistis.

AT, inquit Phereponus pag. 603. *Si dixeris, non licere errantibus potestatibus facere, quod licet rectè sentientibus, in labyrinthum inexecrabilem te conjicies. Nam quis demum judicabit hic de errore? Credunt Ethnici, credunt Mahummedani, credunt Hæretici Principes te errare, qui te putas rectè sentire; ac proinde te vexare debebunt, nisi fortè velis tibi soli ab omnibus credi, à te verò nemini; quod furiosum esset.* Quæstio nostra est, num Regibus liceat moderatis vexationibus impios & à veritate fidei alienos solicitare ad amplectendam Religionem veram. Magnum incommodum, si id licere affirmemus, inde minatur Phereponus; arreptâ enim hâc ipsâ opinione, Ethnici, Muhammedani, ac Hæretici Principes, quibus persuasum est, se benè sentire, cæteros verò à germana Religione abesse, in posterum sibi jus tribuent debacchandi in rectè

 sen-

sentientes Fateor & ego non leve futurum hujusmodi incommodum. Sed velim scire, num Phereponus putat, aliquid desinere esse licitum ac bonum non alia de causa, quàm quod eâdem ipsâ re impii & scelesti illicitè ac malè utantur, aut uti possint. Licita & bona est auctoritas legitimis Principibus delata puniendi sontes & facinorosos. Certè à sua bonitate jus istud non cadit, quòd sivè mali, sivè errantes Principes insontibus quandoque noceant aut nocere valeant; Religionem veram amplecti, defendere, persuadere cæteris, & propagare, optimum cœlóque gratissimum est. Num idem dicendum de amplectentibus, tuentibus, suadentibus, atque propagantibus Religionem falsam, sivè superstitionem? Istudne malum facere potis est, ut illud cesset, quod priùs erat, bonum esse? Non ergo evincit Phereponus, injustam illicitámve esse impiorum & pravè in Religione sentientium vexationem, eò quòd eâdem auctoritate possit & impius in benè sentientes uti. Sed eò semper deveniendum, ut quæratur, quis veram tueatur Religionem, & quis ab ipsa aberret.

Attamen, inquit ille, quis Judex erit? cui potiùs credendum? cur tibi uni cedendum, cùm tu nemini concedere velis? Quid autem aliud hîc agit Phereponus nisi se conjicere in intoleranda illa absurda, quæ non ità pridem monuimus esse omninò vitanda? Nempè non sine gravi ignominia Christianæ Religionis necesse est ille sibi fingat, ità doctrinæ & Ecclesiæ quam Servator tradidit, atque fundavit, occultam esse veritatem & lucem, sivè tam parum evidentes parúmque manifestas esse rationes fidei nostræ, ut furiosus sit (verbis Phereponi utor) qui sibi Christiano ab Ethnicis, Judæis atque Muhammedanis credi, ipsi verò nemini ex illis credere velit. Quis non miretur, ac doleat, ab homine, qui se Christianum dicit furentes appellari Christianos, cùm sibi de veritate Religionis nostræ tot ac tam invicta argumenta solidásque rationes proferentibus credi à cæteris volunt? Quid Christiani nominis hostes pro se in posterum non dicant, si nunc pertinaciæ sui erroris ità plaudentes inveniant ipsosmet Christianos? Deinde ex Phereponi sententia consequens erit, excusandos esse, aut excusandos credere se posse, quibus Christi Religio non arridet, & contra superstitio placet; nam de vera Religione nemo in terris judex esse potest, *& oportet, unusquisque sequatur & faciat, quod verissimum & optimum, ex animi sui sententia, ei videtur*. Hæc sunt Phereponi verba, post quæ nescio, quî damnare ille ampliùs pergat immanem & injustam Ethnicorum

eorum sivè Judæorum crudelitatem in Christianos; nedum justam & moderatam Catholicorum severitatem in aversos à Religione vera. Quippe tum his, tum illis optimum ex animi sententia videbatur persequi gentem, Deo, ut credebant, invisam: ipsique Deo se præstare obsequium arbitrabantur, cùm à se dissentientes plectebant.

Reliqua perquam horrenda consectaria, quæ hinc fluunt, iterum exponere opus non est. Intelliget ipse Phereponus, si animo minùs nobis infenso in suarum opinionum effrenem licentiam inquiret. Quòd si, ut Christiani toties ostenderunt, & facilè adhuc demonstrare valent, evidenter Ethnici, Mahummedani, cæterique id genus homines veritati repugnant, necesse est etiam, evidenter cognoscere possint, se in justitiam peccare, quoties Christianos sanctissimæ Religioni addictos persequuntur, & persequi licitum putant. Neque porrò minùs constare potest, Hæreticos in errore versari, simul ac eorum doctrina & credendi methodus, exigitur ad constantissimas ac certissimas regulas Catholicæ fidei. Quæ cùm ità sint, ubi Principes Ethnici Muhammedani, ac Hæretici vexare instituant Christianam atque Catholicam gentem, tanto se crimine illi obstringent, quantum crimen est apud Deum, ab ipsa Religione Christi & ab Ecclesia Catholica abesse ac defecisse Catholicis verò tunc exerendæ sunt rationes cùm fidei nostræ, tum alienæ injustitiæ; quibus si nihil proficiatur, & errare ac sævire pergat cœcus persecutor: arma patientiæ tum expedienda sunt, & illa Apostoli verba altè animo committenda: *Omnes, qui in Christo piè vivere volunt, persecutionem patientur.* 2. Tim. III. 12. Non aliâ ratione, non alio clypeo sese tutati sunt veteres Christianæ Religionis Athletæ.

Sed nullamne, inquies, curam Religionis gerere debent Principes? Ità se interrogat Phereponus, atque ità sibi respondet pag. 603. *Maximam & quæ in hæc potissimum sita est, ut ne quis Religionis causâ alium vexet, aut malè habeat, &c.* Ne nos quidem dicimus, vexari quemquam Religionis causâ debere sine auctoritate Principis. Ad hoc missum faciamus Si igitur Phereponi judicio standum est, nullam ferè aliam Religionis curam gerere Principes debent, nisi ut cuicumque subjecto liceat quam velit Religionem pacificè tueri. Dum sibi legibúsq; civilibus morigerum habeat populum cætera Princeps contemnat, & pro nihilo ducat, Deum blasphemari, sacrilegis ritibus creaturas adorari, Christum fabulis accenseri, ejusque veram Ecclesiam, & Sacramenta ut lubet proscindi Scilicet, si Pherepono credimus, nullam fermè

Religionis curam gerere debet Princeps, sed tantùm politicæ ac temporalis tranquillitatis, quam diversarum Religionum causâ turbari ipse nunquam sinet. En ut solùm temporalia Phereponus sapit. Sed oblitus est, ut puto, in sacris Litteris Mozem, Phinees, Heliam, Jehu, Ezechiam, Josiam, & alios laudari propter pietatem, quòd aut lucos, & templa Idolorum disjecerint, aut impiis sublatis cultum ac Religionem Dei veri propagârint. Oblitus est, Religionem præcipuum esse bonum humani generis, politicè etiam consideratì. Neque perspexit, aliter Regem, quia homo est, aliter quia Rex est, & Rex Christianus, inservire Deo, ac æternæ hominum felicitati debere. Quòd si hominum singulorum virtus est, & quoddam etiam debitum, veritatem cognitam propagare, ac bonum diffundere errorémque atque superstitionem auferre: quantò magis Regum munus id erit, quorum curæ tradita est vera populorum felicitas, quorum auctoritati demandatum & vitia emendare ac vellere, & virtutes, quarum prima Religio est, conservare, pœnis quoque, si res poscat, adhibitis?

At, reponit Phereponus pag. 604. *nullâ aliâ tutelâ indiget veritas, nisi ut ei liceat luce propriâ fulgenti oculos hominum ad se convertere, & firmis rationibus animos eorum allicere. Nulla erroris oppugnatio certior est, quàm ut perspicuè confutetur, & liberè retegantur hallucinationes. Sic ergo faveant Magistratus veritati, sic errori adversentur. Ubicumque utrumque licebit facere, brevi de errore veritas triumphabit.* Profectò & nos dicimus, nullam erroris oppugnationem esse validiorem, quàm ut perspicuè is confutetur; imò nullam aliam ejus oppugnandi rationem legitimam nos novimus, quando ipsas errantium vexationes ideò solùm probamus, quod à veritate devii per eas fieri soleant, attentiores ad perspiciendos errores. Nullâ autem aliâ tutelâ, quàm confutatione errorum, juvandam esse veritatem, & etiam si nil aliud agas, brevi de errore ipsam esse semper triumphaturam, suadere quidem sed nobis nunquam persuadere Pherep. poterit. Nimium in nostros omnium oculos experimenta contraria, eáque passim, & omnium temporum, incurrunt. Certè arbitretur, ut puto, Pherepon. cum veritate consentire Arminianorũ opiniones. Easdem porrò perspicuè exposuerunt Arminius, Episcopus, Grotius, & alii non pauci; contrarias quoq; rationibus variis insectati sunt iidem. Numquid verò in Armenii sentẽtiã ingenti copiâ concessere conterranei saltem Calvinistæ rigidiores? Nũquid Calvini dogmata de Lutheri erroribus hucusq; triumphârunt? Num de ipsis Idololatris atque

atque Judæis, quibuscum versantur Batavi? Alia innumera exempla prætermitto. Aut ergo fateatur Phereponus, veritatem sibi suísque deesse (quod nos credimus:) aut intelligat, non sufficere interdum veritatis prædicationem; sed moderatas quoque & opportunas vexationes non parum prodesse ad effringendam pertinaciam & cœcitatem, quam veritatis prædicationi opponere solent errantes. Neque solùm obduratæ perstant in veteri errore mentes, sed quotidie in novos alios diffluunt, in Hæreses, in Schismata, in Septicismum ac Atheismum ipsum, si nullo freno, si nullo terrore compescantur. Non ergo veritatis, sed erroris conservatio & propagatio ex ea licentia, & pace dimanat, quam Phereponus tantopere extollit atque commendat. Confutatione autem non indiget, quòd subinde ille in culpam potiùs Christianorum, quàm in vitiosos Ethnicorum affectus, rejiciat seram post Constantinum ipsum de Ethnicismo victoriam. Nemo rerum causas intimè perscrutetur, & Historiam calleat, secúmque reputet, quid ante & post Constantinum, & nostrâ etiam tempestate factum fuerit, & fiat: cui statim innotescere non possit, quàm leviter, quàm sinè pudore, & quanta cum infamia Christianæ Religionis, atque contemptu veritatis, talia nunc à Pherepono obtrudantur.

Infrà contendit idem Censor, imperitè ratiocinari Augustinum, dum in Hæreticos, atque in impias dissensiones justè exerceri posse rigorem legum putat, quia Apostolus inter opera carnis enumerat *fornicationes, immunditias, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, & hæreses.* Inquit ergo Phereponus: *Quis ignorat, quæcumque Evangelicis Legibus damnantur, & quæ præsertim Paulus loco ab Augustino allato perstringit, civilibus legibus nec solere plecti, nec posse?* Tum addit: *Leges civiles esse hominum conditioni attemperatas, nec ab iis eximiam quandam sanctitatem postulare, sed tantùm eam virtutem, sinè qua Civium societas incolumis esse non potest.* Augustinus locum Apostoli attulerat, ut ostenderet, Hæreses, & Schismata, & dissensiones in Doctrina fidei, iniquitatis esse fructus. Cùm verò Idolorum cultores justè puniri posse Donatistæ faterentur: hinc Augustinus Hæreticos quoque meritò vexari atque coërceri posse inferebat. Phereponus contrà neque Hæreses, neque Idolorum cultum inter ea crimina recenset, propter quæ à civilibus Legibus sunt homines malè habendi. Quod cùm audio, mihi videor audire hominem nulli Religioni addictum, aut certè à veritate Religionis Christianæ alienum,

qui jura dumtaxat politica atque temporalia populis præscribat, nihilque de Religione vitiosa vel falsa curandum esse summis potestatibus dicat. Sed nos respondemus, pleraque ex iis, quæ per Apostolum damnantur, civilibus Legibus posse, ac solere interdici, atque puniri, præsertim si hæc vitia potiorem populi partem occupent, aut in immodicos excessus erumpant. Deinde dicimus, Idololatriam, Impietatem, Hæreses, & Schismata, mala omnium gravissima esse Quare ubi populi & Reges in Christi Religione, & Ecclesia descripti sunt, hoc est, quâ Christiani sunt, & auctoritate eminent, quantùm possunt studere debent, non solùm ut ne tantum bonum inter cives pessum eat, sed etiam ut perditum recuperetur. Numquid enim liberum esse, & licere impunè cuicumque debet vel temerario, vel deliranti, frangere divinitùs datas Religionis veræ Leges, & cœlestia Dogmata falsi arguere, & impiis opinionibus animos hominum corrumpere, & Deum blasphemiis appetere, & Sacerdotibus à Deo constitutis negare obsequium, & rectè sentientes erroris per calumniam arguere, & dissidiis prout lubet unitatem Fidei atque Ecclesiæ disrumpere, populúmque aut exemplo aut prædicatione in errorem ac impietatem impellere? Quid fiat de sanctissima Religione, si nullo freno compescenda est ingeniorum licentia, atque animorum corruptio? Utique civiles Leges eximiam quandam sanctitatem è populo non exigunt, & humanæ infirmitati indulgent. Sed qui à germana Religione abest, & Idolis famulatur, & ambitioso Schismate dilaniat Ecclesiam Dei, non solùm mediocri illâ sanctitate caret, sed execrandâ impietate abundat, à qua nisi ante mortem se expediat, neque ipsi proderit mediocris sanctitas, neque ulla virtus. Nequit autem fieri, quin & civilis societas ex his etiam dissensionibus aliquas tandem contrahat rimas, & potissimùm si scriptis & eruditione error invadatur, veritas deprædicetur: quod facere jubentur Christiani manifesto suæ Legis præcepto, & caritatis consilio, & justitiæ fiduciâ. Etenim ægrè fert unusquisque, se Deo invisum credi propter suas opiniones, impiúmque idcirco, & Antichristum, & errantem sese appellari, sibíque æternæ mortis pœnas ab áliter sentientibus deputari. Hinc odia, simultates, atque contentiones, quas nulla Historia non refert, ipsáque experientia nunc etiam abunde testatur. Quid, quod ab Evangelica ipsa Lege jubemur Hæreticos, & impios, devitare, atque ab eorum abstinere commercio, nisi aliud necessitas politica

tica suadeat? Plerique autem Politicæ Disciplinæ Magistri satis ostendunt, Religionum diversitatem civili etiam regnorum tranquillitati, & concordiæ nimiùm nocere. Quis igitur injustitiæ postulare audeat Reges auctoritate suâ usos, ut una vera fides propagetur, ut error proscribatur, ut unitas Religionis & Ecclesiæ custodiatur, sive instauretur, atque ut legitimus Christi grex in mille Sectas Opinionésque contrarias atque absurdas pro hominum arbitrio quotidie non scindatur; quod fieri, si Phereponianis consiliis contenti sumus, facillimè potest ac solet?

Alia sunt, quæ congerere me vetat aliò festinans oratio. Sed reponit Phereponus ista Lactantii verba è Lib. 5. Cap. 19. mihi 20. Div. Inst. *Defendenda Religio est, non occidendo, sed moriendo* (*monendo* habent alii Codices;) *non sævitiâ, sed patientiâ,* (*sapientiâ* habent alii Codices;) *non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, hæc bonorum.* &c. *Nihil est tam voluntarium, quàm Religio, in qua si animus sacrificantis aversus est, jam sublata, jam nulla est.* Hæc, ut opinor, loca illa sunt veterum Scriptorum, quæ nuper ajebat Phereponus, se posse, at nolle producere in suæ sententiæ tutelam. Non dissimilia ex Arnobio petere potuit, hoc est ab ejusdem Lactantii Magistro. Equidem excipere possem contra istorum Scriptorum auctoritatem, quæ inter Christianos tanti, ut constat, non est, & cui graviorum Patrum sententiam opponere liceret: attamen respondere juvat, talia quidem posse convenire in Ethnicos, non autem in Catholicos Principes. Illis una cura erat Christianam gentem non monitis, non rationibus, non doctrinâ, sed cædibus, & immanibus tormentis vincere. Christiani verò Principes gentem nondum Christo deditam non sinè persuasione, argumentis, & caritate ad rectam fidem pertrahere conantur. Si aliquâ vi interdum utuntur, & vexationibus, moderatè & ex amore utuntur, qualis pœnarum usus deceat patrem, ac Principem amantem, non crudelem Tyrannum. Et ne nos quidem eos unquam occidendas profitemur, ideo dumtaxat, quòd à nobis diversa sentiant: quippe nostra quoque sententia est, Religionem voluntariam esse debere.

Quamobrem nihil hìc simile habet Catholicorum Principum usus cum teterrima Paganorum impotentia atque crudelitate; neque Lactantii sententia excludit salutarium pœnarū usum, quem in parentibus vel amantissimis contra filios reluctantes atq; errantes nemo est, qui vituperet

aut

aut damnet. Lactantius verò, atque Arnobius, nihil aliud detestabantur, quàm vim sinè persuasione & ratione adhibitam, & vim crudelissimam, quæ invitis voluntatibus Religionem ingerat. *Non audent*, ajebat eodem loco de Ethnicis Lactantius, *quicquam de rebus docere divinis, ne & à nostris derideantur, & à suis deserantur.* Furor & sævitia pro rationibus erant. Igitur quamvìs statuamus, utì reverà statuendum est Religionis veræ electionem voluntariam esse debere, atque ad illam invitos homines non esse adigendos; athuc tamen statuendum est, licitum esse ac saluberrimum severitatis usum, quâ homines urgentur, ut falsam Religionem, impietatem, errorémque suum animadvertant, verámque Religionem rationibus victi liberè ac voluntariè posteà amplectantur. Hoc est, etiamsi voluntarium esse debeat, virtutem & Religionem veram sequi, nam sinè voluntatis consensu virtus nulla est, atque Religio; attamen liberum esse cuicumque non debet in vitia voluntariè ferri, in impietate pacificè vivere, & à veritate; sanctâque Religione pro suo arbitrio deficere. Postremum hoc ostendat Phereponus; ostendat, liberum esse debere cuicumque maximâ ignominiâ afficere Deum, & abuti suâ potestate, qui ab impietate, ac errore omnium perniciosissimo per aliquas molestias revocare conetur subjectam gentem, ipsámque facere Deo amicam; demonstret, præter jus & fas agere, qui moderato rigore cohibeat arrogantes, ignaros, & scelestos, quominus à veritate ac unitate Catholicæ Ecclesiæ tanti faciendâ sese liberè divellant, & Schismata ac Hæreses ità Deo invisas conflent. Denique respondeant Patribus, & Augustino in primis, tantâ argumentorum copiâ id licere, & laudandum esse ostendentibus. Sed ille rem confecisse se putat, quòd unum aut alterum ex iis argumentis cursim, ut hactenus vidimus, arrodat.

Incommoda interim nobis ille minatur ex hujusmodi sententia. Verùm hæc abesse debere dicimus, quia dum attentè rationes expendantur, constare potest, & reipsa constat, quænam sit vera, quænam falsa Religio; quo posito nemo nisi cœcus & summè impius persequi potest Religionis veræ cultores. Eò tandem ille necesse est, dilabatur, ut neget constare posse, sive dicat incertum esse, cuinam sit germana Religio. Nos contrà id falsum esse ostendimus ex absurdis, consequentibus hujusmodi sententiam, Stoicis, Symmacho, alíísque recentioribus non ingratam. Provocamus deinde ad experientiam, immo ad ipsum

ipsum Phereponum, qui negare nequeat, quin falsitas cujuscumque Religionis à Christo aversæ evidenter intelligi possit. Quòd si Ethnicis, Muhammedanis, atque ipsis Hæreticis id non constare dicatur, ii monendi sunt, ut attentiùs rationes Catholicorum audiant, & æquiùs judicent. Sin errorem vel ex his auditis fovere pergant, ii non placidè ferendi sunt, qui ex affectu pravo ac pertinacia videre nolunt, quod æquius omnis judex videat. Non autem damnandi, qui temperatâ aliquâ vexatione illos urgent ad intuendam veritatem nostræ Religionis, & errorem suæ. Immo commendandi, qui recta in Religione perstant, rationibúsque, ac persuasionibus, & prædicatione non minus demonstrare, quàm propagare conantur rectam hanc Religionem, & salutari etiam severitate ex officio caritatis in subjectam gentem utuntur, ut ista aut erudiri ad veritatem se patiatur, aut ad ipsam veritatem, quam temerè deseruit, se rursus restituat.

Quod est ad Augustinum in Donatistas agentem, nihil evidentiùs est, quàm ipsum pro bona causa adversùs errorem scripsisse, & moderatum rigorem Legum jure ab ipso fuisse probatum. Lepidum autem se nobis exhibet Phereponus, cùm pag.493. in notis ad Aug. Epistolam XCIII. argumenta ejusdem pro æquitate persecutionis in Donatistas factæ his verbis amoliri nititur. *Hîc & ubique statuit, atque adsumit pro comperto Augustinus, quod in controversia erat positum, suam nimirum Ecclesiam fuisse unam, exclusis Donatistis, Christi Ecclesiam. Non equidem probo Donatistarum Schisma; sed cum illis disceptanti absurdum fuit perpetuò id assumere, quod præfractè negabant.* Is fuit Donatistarum error, ut illius Schismatis injustitia faciliùs, quàm aliorum complurium, liquidò se prodere posset. Pleræque aliæ controversiæ inter Christianos in Juris & Opinionum discordia versantur. illa in facti contentione potissimùm sita erat; quare civili etiam judicio dirimi, ejúsque asseclæ ad formam juris communis absolvi, sive damnari poterant. Et reipsa, ut unum hoc dicam, Cæcilianus non semel objecta sibi crimina purgavit cùm in Imperatoris Aula, tum in Conciliis Episcoporum. Nisi Donatistarum vesaniæ aliter visum foret, jam sublata erat Schismatis causa. Id æquus omnis rerum æstimator tunc perspiciebat, nunc apertè idem nos perspicimus; & ipse Phereponus non hîc tantùm, sed alibi quoque Donatistarum Schisma improbavit. Quid est ergo, quod idem Phereponus adversùs Augustinum nunc habet? *Assumit Augustinus pro comperto, quod in*

contro-

controversia erat positum. Hoc est, malè Augustinus contendit, justam esse in Donatistas Legum severitatem, quia nondum ostendit, injustam esse ipsorum Donatistarum secessionem, & Hæresim. Qua in re lepidum, ut dixi, nobis se præbet Pherepenus. Nam si constat illi, æquè ac reliquis nostrorum temporum Christianis, iniquè Donatistas delirâsse: cur nunc ille petit, ut eadem veritas ab Augustino demonstretur? sive indignatur, quòd demonstrata non fuerit? Si hoc unum (ut jure vexatos Donatistas intelligamus) Pherepono, & nobis deest, nempe intelligere prius, an Donatistæ à vera Ecclesia exciderint: jam Pherepono, jam nobis id certum est atque compertum. Ergo hinc arguere, Pherepono non repugnante, debemus, meritò exagitatos fuisse Donatistas protervos, & injustæ secessionis reos. At, inquit ille, Donatistæ hoc præfractè negabant; & Augustino demonstrandi onus incumbebat. Quid hoc quæso ad nos? Non Augustino jam è vivis sublato, sed nobis viventibus persuadere Pherepenus cupit, justum vocari non debuisse adhibitum adversùs Donatistas rigorem, quia Donatistæ se perperam egisse præfractè negabant, & Augustinus eos rationibus non convincebat. Ergo nos, cùm vel ex ipsa Pherepeni confessione liqueat, perperam Donatistas egisse, ideóque superfluum sit id ab Augustino demonstrari: nos, inquam, judicare debemus, justis legibus compressam fuisse Donatistarum amentiam, licitámque fuisse persecutionem illam, alioqui moderatam, quâ scilicet, ut cum Augustino loquar, *potiùs admonerentur ab errore discedere, quàm pro scelere punirentur.*

Inquiat porrò Pherepenus, quidquid sit de confessione mea, absurdum semper fuit Augustino id assumere pro comperto, quod Donatistæ negabant. Mihi autem mirum videtur, hominem hunc tàm inani censurarum genere delectari, & distinere Lectores. Quotus enim quisque est, qui nesciat, quot scriptis & argumentis, & quàm evidenter Augustinus, vel anteà quàm Epistolam XCIII. scriberet, Donatistarum sophismata, & errores disjecerit? Deinde in eadem Epistola ad Vincentium id præcipuè quærebatur, num persecutio omnis illicita sit? Augustinus autem ostendit, eam esse laudandam, quæ pro veritate contra pertinaciter errantes ex officio caritatis instituitur. Tandem in ipsa eadem Epistola multa habet Augustinus, ex quibus intelligere possit quilibet veri amator, justitiam à Catholicis, culpam à Donatistis pervicacibus stetisse. Quamobrem, tametsi Augustinus nihil in ea Epistola attulisset

tulisset pro bona Catholicorum causa, absurdè non egisset: quantò autem minus absurdè egisse dicendus est, cùm & ibi unam Catholicorum Ecclesiam ostenderit esse Christi Ecclesiam? Si Donatistæ id præfractè negabant: num propterea minus nocentes erant? Num eorum negotio vim Catholicorum rationum frangebat? Minimè gentium. Nunc illius controversiæ judices sunt æqui Lectores, & victoriam sinè dubitatione adjudicant Catholicorum parti. Iidem quoque judicabunt, num Phereponus quidquam solidi hactenus deprompserit, quod negotium facessere possit Augustino affirmanti, moderatam errantium in fide, & deficientium ab Ecclesia vera, vexationem licitam esse. Et tandem, ut spero, animadvertent, non Augustinum pro comperto adsumpsisse, quod in quæstione erat, sed quidem Phereponum graviter errare, quod semper pro comperto adsumat, veram Religionem, & germanam Christi Ecclesiam, certò cognosci, atque evidenter apparere non posse in terris, atque eodem jure præditos, & in eodem incertitudinis loco esse quoslibet hominum cœtus, quod est ad Religionem.

CAPUT XIII.

In Judæos, Ethnicos, & Muhammedanos minus asperè agendum Catholicis Regibus. Rigidiùs habere Hæreticos fas est. Et in eos tamen spiritus lenitatis est retinendus. Hæretici meri, Hæretici seditiosi. Postremi pœnis gravibus digni, sed non fingenda crimina. Hæreticos alienæ ditioni subditos plectere non licet. Errantes alii pertinaces, alii dociles. Inter primos mitiùs habendi, qui cum lacte biberunt errorem, quàm qui ultro errorem adsciverunt. Attamen & hîc audiendæ caritatis voces, & misericordiæ futurus locus. In errantes non pertinaces clementiùs agendum. Quæ regulæ Judicibus Catholicis hîc futuræ.

Diximus hactenus, licitam esse temporalem vexationem errantium in Fidei Doctrina, ut ab errore ad veritatem assurgant. Non tamen diximus, licere semper, multóque minus diximus, semper debere Principes

cipes pari severitate mederi animis ægrotantibus. Etenim quod est ad eos, qui foris sunt, hoc est ad Ethnicos, Muhammedanos, atque Judæos, & si qui sunt horum similes: Principi non licet eosdem afficere suppliciis, & urgere asperè ad veram fidem amplectendam. Fas est quidem publicam professionem, & externum superstitionis exercitium iis interdicere, privilegiis in reliquos effusis eos privare, atque etiam, dum converti nolint, & Regibus commodum videatur, è Regno dimittere & expellere, ut à Religionis veræ cultoribus illorum sedes justiùs ac utiliùs occupentur. Cæterùm nocere eorum vitæ, eorum corporibus, eorum fortunis, illa dumtaxat de causa, quòd in errore pertinaciter versentur: à Catholicæ Ecclesiæ doctrina nimium abhorret. Si quis auctoritate suâ, in Americanos præcipuè populos, abusi sunt, Religionis titulum impotentiæ, ac avaritiæ propriæ obtendentes; ii non solùm apud omnes malè audierunt, sed Apostolicæ etiam Sedis oraculo compressi sunt.

Quod est ad Hæreticos, quos Ecclesiæ subdidit Baptisma Christi, nos aliis juribus utimur. Profectò ubi intelligas, esse veram apud Catholicos Ecclesiam & Religionem Dei, idque demonstrari posse statuas (quod certè nos statuimus:) illico justitia & caritas postulant, ut nulli curæ parcas, quo tantum bonum in populis, jam illud liberè amplexis, sartum tectúmque tueare Abominandæ perduellionis crimen est, à veritate jam suscepta deficere, & in errores perniciosissimos sese conjicere. Tum quis ferat intolerandam illam ambitionem, quæ & Ecclesiam discindit, & aspernatur datam divinitùs Sacerdotum choro, summisque Pontificibus auctoritatem? Magni sceleris reos nemo eos non agat, qui non erràsse contenti, alios quoque in fide & veritate stantes, aut prædicatione errorum, aut exemplo, polluere & seducere nituntur; & aures ad veritatis argumenta, ad monita Pastorum, pertinacissimè claudunt; & infamant innumeris modis, ridendámque exhibent veram Christi Religionem atque Ecclesiam. Hìc frenis indiget humani arbitrii libertas; hìc ipsis hominibus expedit Legum rigore ac terrore compesci; atque ut laudandæ sunt Leges, quæ nos impiè agere vetant, ità commendandæ, quæ nos impiè credere ac sentire non sinunt. Si rationes, si persuasiones, aliæque mitiores Artes nihil proficiunt: non irascendum Medico asperis utenti remediis, ut sanet; sed ægrotorum pertinaciæ, se aliter non permittentium sanari succensendum est.

Neque

Neque tamen hîc ego sum, ut suadeam, Hæreticos ab Ecclesia damnatos, morte ipsâ esse mulctandos. Mihi potiùs, & unicè summo, commendare & suadere summis Potestatibus moderationem hac in re & mansuetudinem S. Augustini, cujus nunc negotium agitur. Certè ille semper abfuit à suadendis extremis suppliciis in Hæreticos vel pertinaces. Quæ adhibere quanquam multorum sententiâ & liceat, & prosit interdum, attamen ab ipsis quantum fieri potest abstinendum, & solicitè Principibus cavendum est, ne aut justitia, aut caritas in eorum usu quidquam lædantur. Ecclesiasticorum autem omnium esse puto, Legum justitiam hocce in negotio mitigare potiùs, quàm accendere; & *spiritum lenitatis* ab Apostolo commendatum, non verò sævitiam, ubique prodere; & meminisse, *Ecclesiasticam lenitatem, Sacerdotali contentam judicio, cruentas refugere ultiones*, uti ait S. Leo in Epist. 93. Tantùm autem abest, ut Ecclesia suadeat extremam severitatem in devios à fide, ut ab ipsis sacris arceat religiosos viros, talia suadentes, aliquóve pacto in judicium mortis influentes. Ideóque vel cùm incorrigibiles atque damnatos Hæreticos sæcularibus Judicibus tradit, obsecrat, ut leniter in ipsos agatur: quod vellem, semper ex animo, & non interdum ex consuetudine, per nonnullos factum fuisset. Quanquam enim dicamus, Judices, Principes, & Reges contra jus fásque non agere, cùm in Hæresi & impietate obfirmatos, aliorúmque seductores, extremis etiam plectunt pœnis; & quanquam fatendum sit, nimiam humanitatem, ac impunitatem errantium ad errores & crimina multiplicanda inservire, & idcircò necessarius sit Legum terror, & justissima sit pœnarum temporalium severitas: nihilominus ad neminem magis, quàm ad Christi Sacerdotes pertinet, mitiora semper consilia eligere & præbere; atque obstare, ne plus quàm deceat, & expediat, & æquum sit, in hujusmodi hominum genus sæviat sæcularis potestas. Dicam enim cum Apostolo Heb. V. 1. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt apud Deum; qui condolere possit iis, qui ignorant, & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.*

Itaque primò animadvertendum est, duplici de causa reos esse posse Hæreticos. Altera est Hæresis ipsa, sivè error in fidei doctrina, & dissensio ab Ecclesia vera. Altera est seditio, & contemptus civilium Legum. Quoties ab obsequio & obedientia Regum, quam exigunt Politicæ Leges, Hæretici deficiunt, aut societatis civilis jura turbant, & sese mer-

mergunt in horrenda flagitia: tum non secùs ac alii seditiosi plectendi sunt, & coërcendi, Pherepono ipso consentiente atque laudante. Ex hoc potissimum capite quasdam Hæreticorum Sectas & cædibus, & exiliis, aliisque gravibus pœnis affectas ac dissipatas novimus, sine crudelitatis nota, sine vituperio Principum & Judicum. Nam quæ benè constituta Respublica ferat Manichæorum, Adamitarum, Fraticellorum, Quietistarum, aliarúmque hujusmodi pestium sordes, sive sunt, quæcumque de iis feruntur? Quis jure non abjiciat ac evellat de Regno suo opinionum illarum fautores, atque præcones, quæ moliuntur Ateismum, quæ licentiam peccandi faciunt, aut ad ipsam citatis equis trahunt? Donatistarum autem crudelia facinora tum in Catholicos, tum in seipsos, & Cæsarearum Legum auctoritas conculcata ab ipsis, nimium vulgata sunt in Ecclesiasticis Historiis. Eadem de Albigensibus dicas, de Anabaptistis, de Hussitis, de Puritanis, aliísque hujusmodi Hæreticis. Quod enim est ad Calvinianos, qui tamdiu Galliarum Regna infecerant, & seditionibus, turbísque vexárunt ac diviserunt, legendus est integer non ita pridem editus Liber à doctissimo quodam Scriptore Gallicæ Congregationis Oratorii, & subjectus Libris posthumis V. Cl. Thomassinii de *Edictis aliisque rationibus conservandæ unitatis in Ecclesia Catholica.*

Nescio igitur, quî expostulare de Regibus atque Principibus possit turbulentum hoc hominum genus, si pœnis gravibus, si exilio, si gladio mulctetur Num ignorant, quantopere Apostolus, & recta ratio nobis commendent, parere & obsequi summis Potestatibus? Tanta vis est illius legis, ut ne ipsis quidem Catholicis Religionis causa vexatis liceat seditiones conflare, & à Principum obsequio desciscere, & Politicas conculcare Leges, Fides, inquam, servanda Regibus & Principibus vel impiis, & Hæreticis, neque eorum usurpanda Jura, licèt illorum Legibus Catholici non teneantur quidquam facere contra ipsam suam Religionem, atque conscientiam; tunc enim non tumultus excitare, neq; armis se tueri, sed collum dare gladio jubentur, potiùs quàm iniquis obtemperare præceptis. Quantò autem magis intolerandi sunt, qui talia audent contra Dominos suos legitimos pro errore ac impietate tuenda? Hîc autem meminerint Reges, non conficta crimina, non somniatas seditiones, non falsò attributas conjurationes esse puniendas. Politicas, inquam, causas minimè veras adsciscere nefas est, ut speciosiùs alienæ Religionis homines vexen-

xen-

xentur, & Religio invisa elimineтur. Quo titulo videant Angli, num sui Majores unquam peccârint, cùm tot Catholicos suppliciis, exilio, & morte affecerunt, quanquam nullum aliud istis fortasse crimen foret, nisi eam ipsam Religionem sanctè profiteri, quam à Romanis Pontificibus olim Britannia acceperat. Ubi verò ejusmodi criminibus Hæretici sese re ipsâ obstrinxerint, modò eorum animi ad rebellionem seditionésque nimiùm proni alioqui non inveniantur, & dum clementia Principum in Regni & Religionis perniciem minimè redundare possit, indulgentiâ invitante reos ad scelera nova: à mansuetudine Sacerdotum non abhorret, imò cum ipsa penitùs consentit, veniam interdum pro illis & poscere, & impetrare. Legatur in hanc rem Ep. 127. Augustini, quâ Donatum Africæ Proconsulem rogat, ne pro meritis facinorosam Donatistarum factionẽ corrigat. Legantur etiam Epist. 158. 159. 160. Nemo autem, ut arbitror, erit, qui his lectis non laudet ac amet Augustini aliorúmque Catholicorum in Africa Sacerdotum lenitatem, & contrà non irascatur Pherepono, indignè non uno in loco ferenti, Augustinum Christi Sacerdotem apud seculares Judices agentem, ut mitibus potiùs quàm atrocibus pœnis Donatistarum comprimeretur insania.

Alii sunt Hæretici, quos aut voluntas benè composita, aut virium defectus ab instituendis deditionibus abhorrentes fecit. Unum in eis crimen error schisma, & hæresis. Gravissimum sanè crimen in Deum, in veritatem, in Ecclesiam, atque in se ipsos; sed non semper, non ubique, non in omnibus, pari suppliciorum ratione, atque asperitate plectendum. Varia itaque hîc nobis consideranda veniunt. Primò, nefas est Regibus atque Principibus Hæreticos alienæ ditioni subditos, sibíque nullo jure obligatos, eâ tantummodo de causa, quòd Hæretici sint, & ab Ecclesia Catholica aversi, aut bello invadere, aut ullâ afficere molestiâ; sivè intra sivè extra fines regni, [illegible]dum constitutis legibus politicis iidem intra Regnum se alioqui inobedientes non præbeant. Hos nequaquam idcircò lædendos, cùm Evangelica doctrina, tum recta ratio, & Jus Gentium satis ostendunt. Illud etiam inter Catholicos compertum, iisdémque nititur fundamentis, non licere summis potestatibus frangere fidem datam Hæreticis subditis, nedum ab aliena ditione pendentibus. Pactis, inquam, fœderibúsque standum est cum ista quoque gente percussis, eíque religiosè servanda fides, ac si nostra cum Religione omninò sentiret; neque aliis de causis recedere à promissis licebit,

quàm quibus recedere fas est inter ipsos Catholicos secundùm jura Gentium, atque naturæ.

Secundò, distinguenda est errantium cohors in pertinaces, ac minimè pertinaces. De pertinacibus sermo nunc fit. Magna est utique hominum calamitas, in errorem labi; sed magna iniquitas, animum in ipso obfirmare velle. Quanquam enim ideò in sententiis absurdis, falsis & impiis persistant non rarò homines, quòd ipsas sententias & rectas, & veras, & pias arbitrentur, atque idcircò, si non excusatione, at certè miseratione aliquâ dignos se præbeant; nihilominus alia ex parte effugere non possunt abominandi criminis culpam. Facit nempe eorum arrogantia, eorum superbia, atque temeritas, ne errorem ultrò adscitum ponant, atque in castra veritatis immigrent aliquando. Et cur non appellemus temeritatem, atque arrogantiam suam, hoc est fallacissimi hominis præferre, imò opponere opinionem judicio Ecclesiæ Catholicæ. Pontificum Maximorum, Conciliorum, & Episcoporum, quos tamen Deus Judices nobis reliquit in Fidei controversiis, & ad eos audiendos ire nos jussit in ejusmodi causis? Nam quod ajunt, & contendunt, ipsam Ecclesiam erroribus esse obnoxiam, nihil aliud est, quàm sibi adimere viam omnem erroris dignoscendi, & assequendæ veritatis, quam tamen unam Christus ipse nobis in hac mortali vita constituerat. Porrò neque de numero, neque de Ecclesiæ aliqua imagine plaudere sibi possunt Hæreticorum conventicula; tum quòd abjectâ Ecclesiæ Catholicæ authoritate, cujuscumque alterius Ecclesiæ auctoritatem abjiciant oportet; tum etiam quòd eorum Patres perperam soli sese opposuerunt Conciliis veris, & veræ Ecclesiæ, eorúmque posteri quamvis in ingentem copiam crescant, vitium & culpam temeritatis paternæ retinent, & minuere ampliùs nequeunt.

Pertinax igitur hoc hominum genus, quod aut se argumenta veritatis edoceri non patiatur, aut edoctum veritati ipsi; atque ipsi Ecclesiæ veritatis columnæ resistat: gravi se crimine obstringit, & propterea jure coërcetur; & coërcendum est; & acribus pœnis ejus pervicaciam (si aliis noceat) sivè emendare, sivè punire justissimum fuerit. Sed Justitiæ dumtaxat non est hîc habenda ratio. Caritatis quoque Christianæ præcepta atque concilia occursare in primis debent oculis Principum, & Regum. Quamobrem considerandum est rursus, duplicem esse posse istorum Hæreticorum pertinacium turbam. Hi errorem, & Hæresim, unà cum lacte biberũt; isti jam adulti, Priores à nulla Religione

ad

ad alteram defecere. ſed quam pueri didicerunt, hanc poſteà tueri pergunt. Poſteriores inconſtantia delectavit; infortunium, ſi de una fallaci Religione in alteram fallaciorē latûs mutârunt; at graviſſimū ac perniciosiſſimū crimen, ſi de vera deſciverunt in falſā. Dico ergo, illorū in errore pervicaciā aliter, hoc eſt longè mitiùs, quàm iſtorū eſſe habendam. Siquidem ignorare, & non ſentire nemo poteſt, quàm altas radices in animis mortalium agat à teneris unguiculis inſpirata cujuſcumque Religionis opinio. Sit licèt falſa, impia, atque ridenda Religio; dum accepta ſit à parentibus filiorum amantiſſimis, dum antiquitate aliquâ cōſtet, dum tenellis cordibus inſcripta fuerit: in naturam, ut ità dicam, tranſit; quantâque facilitate impreſſa fuit, tantâ viciſſim difficultate exculpi atque expelli inde poteſt. Nimium vulgaria ſunt iſtius veritatis exempla, ut hîc referre ſit opus. Quis ergo tantam hanc hominum infelicitatem potiùs quam temeritatem ſupremis plectendam ſuppliciis facilè pronuntiet? Imò quis miſeratione digniſſimam non affirmet? Hos doceri, hoc terrere fas eſt; & quoties in antiquo errore obfirmatiſſimo animo perſtent, ipſique fulgentiſſimæ veritati reſiſtant, eis negare privilegia, incommodiſque etiam, & exilio illos mulctare pro errorum gravitate, & varia conditione temporum, utile, licitumque puto. Sed iſti ab iis ſemper diſcernendi, qui ſtudio culpâque tantùm propriâ in errorem ſe præcipites dedêre. Ne punire gladio velis, quòd iſti ut aliter eſſet efficere, cùm naſcerentur & educarentur, minimè potuerunt. Quanquam enim poſteà poſſint, & pervicaciter nolint; ab eadem tamen infelicitate nativitatis atque educationis hæc ipſa deſcendit in errore pertinacia.

Tertiò, ad eos quod attinet, qui de veritate ac unitate Eccleſiæ Catholicæ in hæreſes erroréſque adulti defecêre, & auctoritatem ſummorum Sacerdotum aſpernantur, atque irrident: alia convenit ſeveritatis ratio. Eorum vitio, ac temeritate factum eſt, ut laberentur in tenebras, ſibíque atque Eccleſiæ veræ nocerent. Eorum ſuperbiâ deinde fit, ut in falſitate perſtent, & ad lucem rurſus non aſſurgant. Ideò quidem plerique non aſſurgunt, quòd putent, ſe contra conſcientiam acturos, & Deo diſplicituros, ſi ad veterem ſententiam revertantur, iterúmque cum Catholica Eccleſia conſentiant; ſed temerè id putant, & eorum culpâ factum eſt, & fit, ut ſic putent. Porrò quemadmodum ebrius & perditus amator pœnam criminum, ebrietatem & amorem conſequentium, non effugiunt, quia cauſam

 hujuſ-

hujusmodi criminum ipsi volentes elegerunt; ità & qui lubens errori mentem mancipavit, culpandus deinde est, quòd ad ipsum errorem dignoscendum atque ejurandum induci non possit. Sibi imputet, qui optimam opinionem in pessimam commutavit, si nequeat de pessima in optimam reverti. Optimam autem rursum inveniet, si livorem ponat, si attentum se præbeat vocibus veritatis: quod cùm facere nolit, magno se crimine profectò obstringit. Quid si non errâsse iste contentus, errorem quoque evulget, litterísque consignet, ac prædicatione persuadeat? Hujusmodi hominem societati humanæ perniciosissimum ferat, excuset absolvat, qui velit; non excusabunt, neque ferent, quibus notum est, quantùm bonum sit in Religione vera, si in veritate stare, quantúmque malum ab ipsa discedere. Quid si semel iste emendatus ac toleratus, in ejuratis erroribus iterùm deprehendatur? Nemo non videt, quid asperi mereatur perversa isthæc hominis voluntas, & illusoria pœnitentia, & periculosa contagio.

Attamen & hîc audire juvat caritatis voces, etiam atque etiam commendantis, ut quàm difficillimè, quàm rarissimè ad extrema Hæreticorum atque Apostatarum vel pertinacium supplicia deveniatur. Caritate ergo hortante, reorum personam priùs induere debent supremi Judices, & Magistratus; quod cùm fiat, non tam proni subinde erunt ad arripiendam securim, non tam lenti ad misericordiam impertiendam. Culpam autem Hæreticorum quorundam etsi non tollit, aliqua tamen ex parte minuit considerandа in iis voluntas. Non improba planè, non prorsus vitiata in illis est interdum hujusmodi potentia. Vellent veritatem servare, Deo placere, & errorem effugere; dúmque etiam pro errore ac impietate pervicaciter pugnant, se gratum Deo facere persuasum habent, suæque obsequuntur conscientiæ. Culpam quidem, ut diximus, ne sic quidem apud homines, eóque minùs apud Deum, effugiunt, cùm in causa sit ipsa eorum voluntas, ne errorem dignoscant & Hæresim exuant; sed non parum extenuare potest culpam ipsa hæc eadem voluntatis in bonum, & verum inclinatio. Peccat in iis intellectus potissimum. Omnia autem delicta quæ ob impetum affectuum, atque errorem intellectûs patrantur, quippe quòd in ipsis non præcedit omninò libera electio mitiùs punienda sunt, & veniam æquiùs impetrant, quàm quæ proficiscuntur à prorsus libera electione, & perversitate voluntatis. Hæretici autem, vel pertinaces, cum errore intellectûs, & cum ipsa voluntatis per-

pervicacia plerumque conjunctum habent probum aliquem ipsius voluntatis affectum. Indue ergo parumper Hæretici personam; neque miraberis, tam serò, aut nunquam expediri mentem posse à præjudicatis opinionibus, quas certas, Deóque gratas putes. Excogita hominis nativam calamitatem, quem tot impediunt tenebræ, cui etiam volenti adeò difficilè veritas persuadetur. Si tibi similis error accidisset, & deponere impium putares, nihil fortasse differres à pertinaci illius erroris patrono. Reliquorum criminum reos conscientia ipsa ferè semper accusat, usque adeò ut se ultrò pœnis & morte dignos aut fateantur, aut sentiant. Contrà non pauci Hæretici suum crimen neque agnoscunt, neque sibi exprobrant, idque ut faciant, supplicia plerumque facere non possunt. Imò contra conscientiam, & adversus Deum se facturos ii crederent, si à sua sententia in contrariam discederent, ac tormenta priùs non sustinerent. Cum eorum ergo crimine multa infelicitas conjuncta est, & non parum involuntarii, & proba aliqua voluntas ac indoles: quæ omnia caritatis Christianæ memorem à nimia severitate retinere, & ad misericordiam impellere meritò debent ac possunt.

Præterea solicitè cuicumque Christiano Magistratui curandum est, ut suos fratres lucretur, & ab æternis pœnis arceat. Cui muneri non deest, quisquis facinorosos extremo supplicio plectit; nam ex istis nullus ferè est, qui sceleris sui turpitudinem non agnoscat; & pœnitentiâ ductus è vita non abeat, & mortem ipsam corporis in animæ suæ utilitatem non vertat, aut vertere possit. Hæretico autem pertinaci, in quem lictor animadvertit, omnis præcluditur ad salutem via; tempúsque resipiscendi aufertur. Ille quidem vitio ac pertinaciâ suâ pereat, sed culpâ nequaquam cognitâ; atque adeò christianæ mansuetudinis foret sustinere potiùs quàm urgere ultrò festinantem in æterna supplicia. Quis enim scit, an non aliquando eidem daturus *sit Deus pœnitentiam*, ut cum Apostolo loquar 2. ad Tim. 2. *ad cognoscendam veritatem, & resipiscendum à diaboli laqueis, à quo captivus tenetur ad ipsius voluntatem?* Ad hæc deterrimus ille mortis terror facit, ut apertis Hæreticis fictos non rarò habeamus Catholicos. Quòd si postremum supplicium intrepidè à nonnullis feratur, ipse error latiùs interdum serpit, cùm incauti homines non animorum pertinaciæ, sed veritatis virtuti ac fiduciæ tribuant miseram illam in tormentis & morte constantiâ. Exempla in hanc rem plurima suppetunt. Non hîc tamen dissimulandum est, hujusmodi

homines, si vivere diutius sinantur inter gentem Orthodoxam, publicæ rei nocere posse prædicatione errorum. Et sanè periculum istud impigrè avertendum. Tunc enim ad ipsam caritatem Christianam spectat, plurium saluti prospicere, quàm unius. Sed ubi aliter consulere possit Princeps reipublicæ, quàm sublato è vivis pertinace Hæretico: tunc erit gratissimum caritati, quòd & istum incolumem servet ad emendationis ac pœnitentiæ spem. Inspiciendum ergo, an non carceres, exilia & aliæ salutares pœnæ, & anathemata, quibus errans à fidelium consortio amoveatur, & Monasteria, queis ad pœnitentiam ac disciplinam includatur, idonea sint remedia, ut cohibeatur à veneno spargendo, & ad saniorem mentem infelix ille sensim perducatur. Caritas tandem nihil intentatum relinquit, quo si fieri potest, à temporali ac spiritali morte fratrem defendat, ac liberet; & cùm pœnitentem certè necari non sinat, ideo pœnitentiam hominis, quanquam seram, libentiùs exspectari cupit, quàm ejus pertinaciam citò puniri.

Succedit alia errantium phalanx, nempe non pertinaciũ. Primò autem animadvertere opus est, propriè hæresim appellari non posse, à qua absit animi pertinacia. Cujus placiti certissimas rationes non est, cur nos congeramus, quando eas alibi à gravissimis Theologis luculentissimè digestas habere Lector potest. Quamobrem cùm hoc hominum genus Hæreticos nuncupamus, ex usu potiùs, quàm ex ratione loquimur. Eadem verò animi docilitas illud inter Catholicos obtinuit, ac obtinet, ut neminem sinè pertinacia errantẽ supremi Magistratus morte puniant, puniendùmve censeant. Rectè sanè. Utì enim dictum est, non ideo Hæreticis pervicacibus vita interdum eripitur, quòd errent, atque à veritate defecerint, sed quòd moniti atque edocti germanam fidem, pertinacissimè deliramenta sua aut prædicare, aut fovere pergunt; h. e. infelici mentis errori voluntatis crimen adjiciunt. Si ergo quisquam à fide, aut ab unitate Ecclesiæ excidat, monitúsque posteà resipiscat, & edoctus intelligat, fateatur, ac ejuret falsam doctrinam: meritò voluntati ejus bonæ malum intellectûs errorem indulget Ecclesia. Æquum nihilominus est, ut homini pœnitentiâ erroris ducto injungantur salutaria aliquot pœnitentiæ genera, quibus aut Deum sibi propitium facere, aut scandala præterita reparare, aut certos in posterum de vera sua pœnitentia, & non fictâ emendatione, fideles reddere possit. Proinde & hoc rectissimè constitutum est, ut sponte suâ sese accusantes, ac pœnitentes, omnium mi-

mitissimè habeantur; reliqui pro erroris, & scandali, & pertinaciæ præeuntis diversitate diversis subjiciantur pœnitentiæ speciebus.

Quod hìc tamen commendandum in primis videtur, illud est, ut Christianæ caritatis, atque prudentiæ maxima cura habeatur à Quæsitoribus Hæreticæ pravitatis. Rectissimè instituta fuit, nostrísque etiam temporibus utilissima est horum auctoritas, quippe succrescens facilè vulgi superstitio, & ingeniorũ temeritas non raro comprimuntur, & à Domini tritico zizaniâ arcentur. Optimis præterea legibus constat eorum facultas, (& placidis etiam, saltem apud Italos) ut plus inter nos severitatis in prospectu, quàm in recessu, invenias. Sed periculum etiam subest, ne quis auctoritate legibúsque sanctissimis ob immoderatum zelum, nimiámque asperitatem abutatur. Dicam id, quod mecum dicant, ut spero, me sapientiores; dicam, quod dicunt & faciunt optimi Quæsitores, atque exoptant, ut fiat à cæteris sodalibus suis. Necessaria semper est accuratissima diligentia, quæ nihil erroris, nihil superstitionis aut pullulare, aut vigere sinat. Necessaria quoque severitas sæpè est, ne nimiâ indulgentiâ animum sceleribus addat. Sed non eò usque procedere diligentia debet, ut vel levissimis de causis, & meris de suspicionibus, carceres, & alia incommoda fidelibus creentur. Neque talis ac tanta esse debet severitas, ut caritatem, & mansuetudinem Christianam unquam obliviscatur, & à se abjiciat. Asperos se præbeant in judiciis civiles Magistratus; nihil nos moramur sæculi ritum. At certè Ecclesiasticos Judices, & Christi Sacerdotes, & Christianæ Legis, hoc est caritatis & mansuetudinis Præcones simul, atque exemplaria, omnium maximè lenitas, ac benignitas decet; torvum autem supercilium & immitis animus omnino dedecet. Neque enim Episcopos tantùm, sed cæteros etiam Ecclesiæ Ministros, exigere Apostolus mihi videtur *non superbos, non vinolentos, non percussores,* (id est, non linguâ, non contumeliis, non acerbitate quemquam ferientes,) *non turpis lucri cupidos, sed hospitales, benignos, sobrios, justos, sanctos.* Idem etiam in 2. ad Tim. 2. egregia illa verba, & altè nostris omnium animis infigenda habet: *Servum autem Domini non oportet litigare, sive pugnare; sed mansuetum esse ad OMNES* (sive ἤπιον, benevolum, placidum, lenem, & humanum erga omnes,) *docibilem, patientem, cum modestia sive lenitate corripientẽ eos, qui resistunt veritati.* Quod si mansuetudinem, & patientiam, & lenitatem, & humanitatem enixè commendat Apostolus vel in eos, qui, ut habet vulga-

vulgatus Interpres, *veritati resistunt*, & sunt in errore pertinaces: quantò enixiùs credendus est mansuetudinem eandem commendâsse erga illos, qui non resistunt veritati, sed errorem, simul ac edocentur, ponunt, & in veritatis castra libentissimè redeunt? Et quidem Apostolica Sedes medicinale tribunal hoc esse voluit, non asperitatis, atque inclementiæ. Cavendum ergo, ne turbidi affectus, ne ira, ne ambitio exercendæ potentiæ, ne feritas hic locum habeant; curandum, ut captandæ famæ, & zeli non levis ostentandi cupido, quò posteà ad ampliora munera facilior sit aditus, in miseræ gentis perniciem & incommodum vertatur; denique studendum, ut sicubi peccandum sit, ex benignitate potiùs nimia, quàm ex nimio rigore peccetur. Quòd si Italicæ Inquisitionis Magistratibus qui mitissimi omnium sunt, aut minore saltem, quàm reliqui severitate utuntur, dicimus, caritatem præ oculis semper esse futuram: quantò magìs commendandum id erit Hispanicæ Inquisitionis Præsidibus, immo Lusitanæ, si vera fortè sunt, quæ de illorum rigore feruntur?

Itaque primò suspiciones meræ, & leviusculi rumores de alieno errore, sive superstitione, ac Hæresi, satìs esse non debent, ut cuiquam negotium facessas, & vincula inferas. Quanquam & hoc referre supervacaneum fortassis est; video enim apud nos non sinè prævia eáque gravi cognitione rerum procedi. Secundò error in iis esse rebus & controversiis potest, quas nondum Ecclesiæ, aut Concilia statuerint. Fac ista deinde statuantur ac dirimantur supremo Ecclesiæ oraculo: à crudelitate ac injustitia non abesset, qui Theologo, sive Scriptori aliter ante judicium Ecclesiasticum sentienti, Hæresim objiceret, ipsúmque malè propterea haberet. Utique is erravit, sed excusabili errore; tunc enim verè crimen est, ab Ecclesia, & Doctrina Christi dissentire, cùm homini constat, quænam sit Ecclesiæ mens, & doctrina Christi. Hoc autem notum, certúmve esse homini antea non poterat, tacente ac tolerante Ecclesiâ. Et profectò, si judicandum secùs foret: dedecoris & Hæresis notam nonnullis Sanctis Patribus inureremus, è quorum calamo & mente sententiæ quædam exciderint, quas deinde Ecclesia non tulit. Sed nihil ex eorum sanctitate idcirco imminutum, quia nihil antea illa de re fuerat constitutum. Facit eadem ratio, ut Vincentium Lirinensem, Cassianum, aliósque Semipelagianis Opinionibus olim addictos, è Sanctorum fastis, sive è Ca-

è Catholicorum albo non expungamus; siquidem floruêre ante Arausicanam Synodum, cujus decreta si quisquam postea contempsisset, tum solùm culpandus meritò & anathemate percutiendus fuisset. Idem fiet, si quando Romani Pontifices, atque Concilia, nonnullas ex iis de divina Gratia & libero Arbitrio sententiis, quæ nunc in Scholis impunè obtinent, aliquando proscribant.

Tertiò, errare etiam homines & Scriptores possunt in ipsam Christi & Ecclesiæ doctrinam. Quod cùm accidit, considerandum est, num ex ignorantia & incuria, an verò ex perversa voluntate, deditáque operâ, se conjecerint in errorem sibi certè perniciosum. Si apertis oculis à Dogmate Catholico discessum est, nemo neget, quin hujusmodi crimen castigatione sit in primis dignum. Sed longè mitiòr ultro ad pœnitentiam venienti castigatio erit; longè autem durior agnoscenti quidem errorem suum, sed urgente metu pœnarum, & nonnisi ex alieno impulsu. Ità veræ Ecclesiæ ac Religionis desertores, dum sponte, & non mendaci pœnitentiâ ducti, ad gremium fidei revertuntur, minimè graves pœnas subire coguntur. Et contrà severiùs mulctati, qui Magistratuum vigilantiâ deprehensi, terrorem exspectârunt melioris sententiæ magistrum. Attamen vel in his expendere juvat minorem majorémve in defectione pravitatem voluntatis. Multós enim non odium Catholicæ communionis, sive doctrinæ, non ingenii ambitio, non contemptus Ecclesiæ, ad Hæresim traxit; sed humani alii affectus, aut Præsidum severitas, aut disciplinæ impatientia: quæ sanè imminuere quandoque possunt voluntatis scelus, quod est ad læsam fidem, majorémque propterea mereri misericordiæ mensuram.

At alios ignorantia sola, & incuria errantes fecit. Quis enim est, qui scire omnia, nihil oblivisci, & nunquam errare sibi tribuat? Sed quicumque errat, animo interim veræ Fidei & Ecclesiæ Catholicæ conjunctissimo, falsa Dogmata non amplexurus, non propugnaturus, si ea sciret aversa à Schola Christi, & à disciplina, ac mente Ecclesiæ, & ubi scit, ea illico execrans: cur puniendus, cur rigidè excipiendus apud homines, cùm nullo apud Deum crimine idcirco is teneatur, nisi de Dogmatis iis præcipuis sit res, quæ nescire suapte naturâ peccatum est, & nescire Christianus homo non debet? Exploranda igitur sedulò est errantium voluntas; quòd si promptus in obsequium fidei & Ecclesiæ, illorum animus deprehenditur,

vel

vel dum errant: edocendi sunt veram sententiam, monendi ut à sermonibus abstineant gravissimarum rerum, dum sibi majorem prius non compararint Eruditionem Theologicam; & excusanda facilè ingenii infirmitas, aut ignorantiæ inconsultus error. Non autem continuò in vincula conjiciendi sunt, non diu detinendi, atque vexandi, neque populo spectaculum miserabile daturi. Hominem vidimus rudi minervâ, cui exciderat, alium esse à vulgari nostro purgatorium ignem. Communibus quidem suffragiis innocens evasit, sed post non paucos carceris dies, & non sine ingenti rerum suarum incommodo. Prudentiæ potiùs, & caritatis erat, hunc accitum monere, ne talibus sese immisceret, & verbis tantummodo arguere, ad canendam palinodiam jam paratissimum, quanquam & hæc quæstio ex iis sit, quæ adhuc in ancipiti positæ, nondum Ecclesiæ calculo fuere diremptæ Errant enim multi, quia non Theologi; errant & ipsi quandoque Theologi, quia tunc non errare, sed cum Ecclesia sentire se putant. Privatæ verò objurgationes satis plerumque forent, ac esse deberent ad medicinam errantium. Alioqui si levibus de causis in carcerem, & in rostra, homines rapere velis, & præsertim rudes, ac Theologiæ abstrusioris, meliorisque Disciplinæ ignaros: verendum est, ne caritatis tribunal apud optimos ob nimium rigorem malè audire incipiat, & ex terrore potiùs, quàm ex amore Christiani in posterum simus: quod à mente Apostolicæ Sedis, & meliorum profectò abhorret.

Quid si eos divexare velimus, qui in Opinionibus aut Philosophicis, aut Historicis, aut Astronomicis, aut etiam Theologicis, sed nondum ab Ecclesia, sive à Romanis Pontificibus, sive à Concilio quopiam proscriptis, errare nobis videntur? Facilè contra jus, nedum contra caritatem, hæc agendi ratio pugnabit. Numquid enim tua opinio, ab illorum opinione diversa, ideo verior & sanior est, quia tu potentior, quàm illi? Ne tu quidem, ut puto, id arbitrêre. Sola divinarum Scripturarum, & Ecclesiæ mens cognita facere potest, ut tu de veritate sententiæ tuæ, illi de errore suo certi sitis. At cùm non illi minus, quàm tu, contendant, opiniones suas consentire cum sacrarum Literarum & Ecclesiæ doctrina, cùmque Ecclesia, utì prædixi, mentem suam nondum hìc explicuerit: propterea hujusmodi opinionum propugnatio nondum crimen evasit, pœnis & carcere exagitandum. Quis enim te certum facit, Ecclesiam contra illos potiùs, quàm contra te, esse

ali-

aliquando pronuntiaturam? Et ii quidem fortasse in errore versentur. Sed quamdiu latet Ecclesiæ oraculum, eique parere ac cedere, simul ac prodeat, paratissimi sunt homines: ab officio veri & obsequentis Christiani minimè per illos disceditur, & apud Deum non peccatur; & error ille (materialis, ut ità dicam, non verò formalis) nondum carceribus aliisve corporeis incommodis castigandus erit. Quamobrem ut non audeam quascumque Cartesii Opiniones Theologiæ Catholicæ consonas appellare, multóque minus præstare; attamen cùm hoc ille, ejúsque asseclæ, sibi persuadeant, & suis etiam rationibus ostendere conentur: vix intelligerem, cur adversùs eos rigorem adhibere placeret, priusquam Ecclesia opiniones hujusmodi suo decreto proscripserit, atque damnârit. Utique Cartesii Libros nonnullos cùm Romanus Pontifex, tum Academiæ quædam nigro thetâ confixerunt. Sed numquid hæresibus scatent, quicumque Libri configuntur? Num sententiæ omnes, quas cartesius literis consignavit, errorem ac hæresim sapiunt, ut singulas abominari, ac rejicere sit opus? Cùm hoc à fidelibus Ecclesia expetit, solet sententias, sigillatim enuntiatas, hæresis, aut falsitatis damnare. Antequam damnet, earum patronis bona fides eripi non potest, dum tamen opiniones tueantur reverà dubias, hoc est nondum definitas, & à definitis apertè non effluentes, & in iis tuendis se ab Ecclesia dissentire non putent. Neque privatorum objurgationes facere possunt, ut bonæ fidei privilegia in ipsis cessent, multóque minus cùm suspicio adest, ne privati homines ad eas opiniones damnandas ferantur amore potiùs privatæ cujuspiam Scholæ, quàm certâ cognitione veritatis, quæ adhuc latet, sive fiduciâ proferendi ab Ecclesia decreti. Locum hìc habere possunt, quæ de Aristotelis fortuna in Christianorum Scholis apud Veteres feruntur, & quæ olim contigêre in celebri controversia *de Divinis Auxiliis*, *& de Scientia media*.

Sed nos aliò properamus.

C A-

CAPUT XIV.

Zelus ineruditus, & nimia Licentia in Fidei & Disciplinæ negotiis. Quos pessimos effectus ille pariat. Scientia & Prudentia si à Zelo absint, quid sequi inde possit. Zelus ineruditus Novatorum. Quomodo regendus Zelus. Licentia opinandi in Religione nimis nocet. Ejus exempla in Phereponi Libris.

MUlta sunt, quæ ad inveniendam veritatem obstant; multa, quæ inventam in publicum efferri non sinunt. Ignorantia, præjudicatæ opiniones, ambitio, impotentia, terrenorum bonorum amor, dedecoris timor, auri & gloriæ sitis nimia, atque alii effrenes animi effectus, quotidie veritati bellum indicunt, & errori patrocinantur. Ego Librum concludam, duobus præcipue commemoratis, quorum unum pauci ferè considerant, aut animadvertunt, in quot excessus, & incommoda vergat, & vergere possit; alterum omnes passim & cognoscunt, & detestantur, cùm tamen ab eo non pauci abstinere nesciant, séque illo teneri non sentiant. Zelum ineruditum intelligo, & nimiam licentiam in Fidei & disciplinæ negotiis. Ille superstitionem, grave scilicet malum, procreat; ista Hæreses, & Schismata, gravissima nempe mala, quorum incommoda brevi oratione persequi, & frena simul proponere est opus. Quod attinet ad ineruditum zelum, dicimus, nomine zeli significari honestum illud & laudabile studium, quo accendimur ad colendum Deum ejúsque servos honorandos, & ad illius Legem, & veram Religionem tuendam atque propagandam. Sed optimus hic hominum affectus, cæterorum affectuum, atque ipsarum virtutum more, in pessimos excessus interdum excurrere potest, & in illaudanda facinora. Quod tum contingit, cùm homines pio quidem zelo ardentes, sed scientiâ destituti, id peragunt, quod ipsi divinæ Legi, & Ecclesiasticæ Disciplinæ, & documentis rectæ rationis, & prudentiæ, & caritati adversatur. Testimonium perhibente Paulo ad Rom. X. *Judæi Zelum Dei habebant*; sed ille *zelus* non *secundùm scientiam* erat. Tuebantur mordicùs Mosaicam Legem, atque in ipsius ritibus collocabant potissimam salu-

ſalutis ſpem, & maximum hominis penſum. At qui zelum Dei habebant, non habebant ſcientiam Dei; quare Dei honorem potiùs oppugnabant, ejúſque legem perſequebantur. Neque aliter ſe olim geſſerat ipſe Paulus, cùm *paternarum æmulator*, ſive *Zelator traditionum ſupra multos coætaneos ſuos*, devaſtabat Eccleſiam Chriſti. Eodem imprudenti zelo Scribas & Phariſæos abundâſſe, nonnunquam etiam Diſcipulos Servatoris laborâſſe, ex Evangelio diſcimus. Hinc Aug. de Civ. Dei. Lib 10. Cap. 12. tam ſecundo quàm pravo ſenſu zelum accipi ait in divinis Scripturis. *Sicut enim*, inquit, *zelus in bono poſitus eſt, ubi legitur: Zelus domûs tuæ comedit me; ità è contrario in malo, ubi dicitur: Zelus occupavit plebem ineruditam.* Illud igitur, quod ſolet ac poteſt deſtruere honeſtiſſimam indolem zeli, ignorantia eſt, inſipientia, ac ineruditio: quæ mala cùm in plebe crebriùs inoleſcant, facilè etiam in eadem zelus immoderatus & pernicioſus vim obtinet. Ubi neſcias, quibus moribus, quibus ritibus, ac artibus Deus velit ſe coli, Sanctos ſuos honorari, Legem ſervari, ac defendi, virtutes exerceri: quid mirum, ſi pius ille tuus ardor in abſona interdum feratur, atque indigna, quæ Deo placeant, quo ipſo tempore tantopere curas, ut per ea placeas Deo? ſinè prudentia, ſinè ſcientia plus nocere, quàm prodeſſe poteſt zelus non privatis tantùm hominibus, ſed reipublicæ ipſi. Hinc egregiè ſanctus Bernardus Serm. 49. ſuper Cantic. *Importabilis*, inquit, *abſque ſcientia eſt zelus. Ubi ergo vehemens æmulatio, ibi maximè diſcretio eſt neceſſaria, quæ eſt ordinatio caritatis. Semper quidem zelus abſque ſcientia minus efficax, minúſque utilis invenitur, plerumque autem & pernicioſus valde ſentitur. Quò igitur zelus fervidior, ac vehementior ſpiritus, profuſiórque caritas, eò vigilantiori opus ſcientiâ eſt, quæ zelum ſupprimat, ſpiritum temperet, ordinet caritatem.*

Et quid quæſo non fecit ineruditus zelus? quid quotidie non facit? ſanctam Religionem amplificare, Idola fugere ac deteſtari, ad zelum verè Chriſtianum pertinet. Sed ipſum dedecebat, interdum Ethnicis rerum potientibus inſultare, eorum fana evertere, eorum Idola conterere, minimè conſentientibus in eam rem Principibus; dedecebat Judæis ſubjectis contumelias, & dira tormenta atque incommoda inferre, aut filios invitis parentibus eripere, ſacro Baptiſmate abluendos; & alia hujuſmodi audere. Zelotis Chriſtiani eſt, cultum Deo O. M. ſemper, & ubique, & ferventiſſimè præſtare, ejúſque amorem,

ac

ac reverentiam instillare populis. Verum ab hac præstantissima virtute abhorrebat, Deum colere inopportunis locis, atque temporibus, ornamentis luxum potiùs quàm gravitatem referentibus, Musicis concentibus magis intemperantiam quàm pietatem conciliantibus, ritibúsq; ab Ecclesia nondum probatis, imò nonnunquam ab ipsa improbatis. Abhorrebat, Mysteria pietatis, & Sacramenta impiis atque infidelibus prodere; & ex ipsis ridenda potiùs quàm veneranda exhibere populo spectacula; & immoderatam peccatoribus à Deo polliceri indulgentiam, aut eosdem nimiâ severitate in desperationem agere, aut spem salutis omnem ponere in quibusdam levibus externæ pietatis institutionibus, quod Pharisæi olim quoque faciebant. Zelus noster eò etiam ferri debet, ut non difficiles nos præbeamus ad credenda sanctorum Hominum gesta, virtutes, ac miracula, quæ ab Historicis fide dignis memoriæ traduntur. Sed iste zelus honestos virtutis fines prætergreditur, ubi nos nimiùm faciles efficit ad credenda quæcumque prodigia, seu ut apertiùs loquar, ad probandas fabulas omnes, aut leves anicularum narratiunculas de admirandis quorumdam Sanctorum operibus, aut antiquitates fictas, aut Lipsana non satis probatæ fidei. Sanctis ipsis Martyribus, & reliquis Beatis, & Deiparæ potissimùm debemus honorem non exiguum, quippe in illis, licèt conservis nostris, honoramus dona Dei, & gratiam Christi, atque adeò ipsum Deum, qui & ex eorum intercessione plura in homines beneficia spargit. Sed immoderato, & minimè laudabili zelo ardebit, quisquis talem ipsis honorem defert, qualis uni Deo convenit; aut ab ipsis ità poscit ac exspectat non temporalia solùm munera, sed ipsam peccatorum remissionem, & vitam æternam, ut illos ex intercessoribus facere Deos videatur; aut omnia pietatis officia in istis potiùs sibi demerendis, quàm in Deo placando, collocat; & ipsos iis nimiis laudibus extollit, quas perfecta disciplina ægrè ferat, immo ipsi è cœlis minimè probare credendi sunt; eorúmque Imagines, & sacras Reliquias, & Dies Festos cultu immodico prosequitur.

At non alia de causa homines hìc errant, quàm quia carent scientiâ, atque prudentiâ, h.e. ignorant, quid, & quando, & quomodo agendum sit, ut rectè agant. Pio amore cœlestium & Religionis æstuant, sed amorem istum in absurda & perniciosa deferre sæpè solet, ac potest moderatricis scientiæ penuria. Hinc in popello, in indoctis, illiteratis,

ratis, atque mulieribus, frequentiores sunt zeli excessus, quippe in istis ignorantia communior. Ipsos etiam literis & scientiâ excultos homines exuberans ardor nonnunquam extra orbitas rapit, aut rapere videtur. Cur hoc quæso? Quia non satis bonis literis, non satis scientiæ, operam dederunt, aut quia scientiæ multæ exiguam sapientiam, atque prudentiam minorem, conjungunt. Quapropter nihil magis commendandum est Ecclesiæ Præpositis, quàm ut impensum in Ecclesiasticam eruditionem studium conferant, quò singula tum ad Christi doctrinam, tum ad Disciplinam spectantia rectè ipsi sciant, & alios docere subinde possint. Meminerint, quid per Oseam Prophetam Deus olim edixerit Os IV. 6. *Conticuit populus meus, eò quòd non habuerit scientiam. Quia ut scientiam repulisti, repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi* Proinde necesse saltem est, ut Ecclesiarum Pastores supremi Ministros sibi adsciscant, aut homines ad consilium adhibeant, quibus consummata sit istius eruditionis peritia Alioqui si zelus ineruditus, & in plebe potissimùm, sedulò nō coërceatur, superstitio imane malū, & æquè ac ipsæ Hæreses formidandum, invalebit, sanctissimæq; Religionis vultū sumopere deformabit. Monstrum istud, superstitionem, inquam, ignorantia parit, zelus immoderatus nutrit ac fovet. Quod enim omnium pessimum est, hujusmodi insipientis zeli culpâ sæpè fit, ut abusus inveteratos, pietatis referentes speciem, nemo tollere, aut tolli sustineat. Immo si qui melioris notæ eruditi voce aut calamo in superstitionem aut gliscentem aut vetustam insurgere cupiunt, interdum aut ne hiscere quidem sinuntur, aut certè parum Christiani animi famam in se concitant, & scandala statim excitare posse creduntur. Ergo quis non intelligat, quanta sit necessitas eruditionis & scientiæ, ne veritas lædatur, ac supprimatur, néve superstitio regnet? Neque verò putes ad tantum negotium sufficere Scholasticorum Theologiam. Dogmaticâ hìc opus est in primis, & non mediocri controversiarum, quas cum Hæreticis habemus, peritiâ; ità enim sinceris hominibus meliùs innotescit, qui sint fines tum veræ doctrinæ, tum disciplinæ melioris, quos una Ecclesia Catholica fideliter servat, Hæretici pertinaciter contrariis hinc inde sententiis, aut etiam ineruditi incautè quidem, sed parum laudabiliter, prætergrediuntur. Itaque tum Conciliorum, tum Romanorum Pontificum, tum sanctorum Patrum documenta accuratè consulenda sunt in hunc finem, & non facilè deinde peccabitur. Tandem credendum est, posse Deum quidem tolerare,

rare, non autem probare zelum sinè scientia delirantem; nam ut ut ipsi pius affectus placeat, fieri tamen non potest, quin ipsi contrà displiceat parum pius prodendæ hujus affectionis modus.

Dissimulare autem nequeo alterum scientiæ neglectæ, aut ignorantiæ dominantis effectum in hominibus piis. Undique pericula ipsi timent, undique scandalum patiuntur Quoties homines Deo dicatos conspiciunt æquè ac sæculi cultores, vitiis effluentes, & luxuriâ fœdos, & mammonæ potiùs quàm Dei laudibus addictos: tum mirantur, ac horrent, atque ex intimis præcordiis dolent, ac indignantur suorum temporum conditionem. Si Episcopos, si Sacerdotes deprehendunt sanguini diligentiùs, quàm altari servientes, & ambitione turgidos, & sacris in suam rem abutentes, & Simonis veneno afflatos: quid non mussitant? quid non conqueruntur? Priora Ecclesiæ sæcula ante eorum oculos, atque in eorum labiis continuò recurrunt De Religione primæva multùm excidisse tum dictitant. Imò in pietate nonnumquam frigescere idcirco illos videas; sensim quippe decrescit in eorum animis veneratio atque existimatio non tantùm Sacerdotalis ac Monastici Ordinis, sed Religionis ipsius. Eò etiam quandoq; se rapi sinunt, ut persuadere sibi nequeant, aut veram, aut sanctissimam esse Religionem illam, quam adeò nefariis moribus negare, & flocci pendere videntur illi, quorum præ cæteris esset eam & dictis probare & factis Quòd si apud Hæreticorum quosdam splendidiorem fortè pietatis, aliarúmq; virtutum speciem intuentur: tum suspicio aboritur, ne apud illos germana; apud nos vitiata Religio habeatur. Et quidnam, quæso, tot populos à Catholicæ Ecclesiæ sinu proximè præteritis sæculis abstraxit, & in Lutheri, aut Calvini castra conjecit? Ignorantia ista, zelus iste ineruditus, & scandali patiendi nimia facultas. Non erant (fatendum est) ii Sacerdotum mores, quos & Religio, & institutum vitæ poscebant. Superstitio aliqua in populis; avaritia & luxuria in non paucis Ecclesiasticis viris, nimiùm prominebant, ut occultari, aut dissimulari jam possent Igitur ubi adversùs ista declamatum est, zelo Dei exarsit ineruditus populus, sibíque censuit ab ea Ecclesia discedendum, cujus sanctitatem frustra requirebat in plerisque Pastoribus.

At miseri infelicissimè errârunt. A Pastoribus fugientes, quos lupos credebant, secuti sunt lupos Pastoralem præseferentes personam. Etenim undenam didicerunt, propter perversos Sacerdotum mores ab Ecclesia Dei veri secessionem

nem esse faciendam? Contendebant quidem eorum temporum Pseudo-prophetæ, Romanæ quoque Ecclesiæ doctrinam esse corruptam. Verùm quî de tanti momenti re, de qua etiamnum disputatur utrinque à doctissimis & clarissimis ingeniis, tam citò judicare potuerunt homines indocti, rudes, & à studiis Theologiæ prorsus alieni? Morum corruptio tunc patentissima, & disciplinæ abusus, vel oculis plebis indoctæ conspicui, in causa fuerunt, ut doctrinam quoque Romanæ Ecclesiæ corruptam somniarent, & crederent. Ergo cavendum iis erat, ne scandala tantùm in suis cordibus possent, ut non mores dumtaxat, sed etiam malè moratos Pastores, ipsámque Pastorum Ecclesiam, atque Religionem, deserendam arbitrarentur. Id non cavendum minùs deinceps; erunt enim vitia, donec homines; & ut prædixerit Christus futuram hanc morum corruptionem, attamen edixit, non esse nostrûm, bonos pisces à malis separare, atque à tritico paleas. Ad ista sanè nequit quin ingemiscat vir pius ac eruditus; sed nullum inde sibi scandalum creari patitur. Scandala quippe creat facinorum novitas, hanc autem scientia, sive eruditio tollere potest ac solet. Apostolorum tempora intuere; tria, imò quatuor, & quinque priora Ecclesiæ sæcula contemplare. Nunc imperita gens à Christianis iis, & præsertim ab Ecclesiæ Pastoribus, omnem iniquitatem exulâsse sibi persuadet. Secùs testantur ipsæ Literæ sacræ, ipsi sancti Patres, ac præcipuè Cyprianus, Nazianzenus, Hieronymus, Salvianus. Subsecuta sunt tempora longè pejora prioribus, sed meliora tandem evasêre, ut si Christiana Respublica ætatis nostræ cum multis aliis præcedentibus sæculis conferatur, habeat unde sibi jure gratuletur, & divinæ misericordiæ referat gratias.

Zelum ineruditum alterum illud incommodum ferè semper consequitur, de quo aliàs conquesti sumus, & quod hic repetere non puto supervacaneum; nimia videlicet formido, ne quicumque minùs cum vulgo sapit, ac aliter loquitur quàm vulgus, Religioni & Ecclesiæ sanctissimæ exitium creet. Nequit emunctæ naris eruditus, quin abusus in Ecclesiasticam disciplinam identidem irrepentes animadvertat; quomodo enim maculæ istæ se subducant oculis legentium monumenta summorum Pontificum, Conciliorum, & Patrum? Ars critica, necessarium in Ecclesia Dei flagellum ad imposturam omnem, erroresque tollendos, erudito homini interdum aperit, quæ sint conficta miracula, qui apocryphi ac supposititii Libri, quidve à magni etiam

nominis ſcriptoribus in Hiſtoria & eruditione Eccleſiaſtica peccetur. Si quis tamen zelo ſecundùm ſcientiam incitatus, quod Majores noſtri cum laude fecerunt, facere & ipſe velit, hoc eſt, aut voce aut ſcriptis hujuſmodi abuſus ac peccata prodat, ac eliminare nitatur, non modeſtiam, non prudentiam oblitus: ignara gens non rarò exhorreſcit, & ejuſmodi eruditos ſuſpicione gravat non temeritatis ſolùm, ſed etiam languentis pietatis, fideíque etiam titubantis. Verùm hiſce eruditis, ut cordi ſummopere eſſe debet, ſcandalis quantùm fieri poteſt, occaſionem omnem præripere, ità patienter ferenda ſunt talia piæ ignorantiæ deliria Nullæ ſunt, tametſi optimæ leges, nulla auctoritas legitima, quibus abuti non poſſit, ac ſoleat Magiſtratuum incuria, ignorantia, impotentia. Sed non propterea optimæ leges abrogandæ, optima inſtituta vituperanda, quòd iis abutantur nonnulli. Adversùs hoſce abuſus, modeſtè tamen, ac prudenter, ſcribere piis eruditis licet, ut ſimul eorum odium, & Legum ac Magiſtratuum reverentia inſpiretur. Quod cùm faciunt eruditi, iis eſſe debet ſatis, meliorem hominum partem, ſi non majorem, ſuis habere faventem ſcriptis, zelóque plaudentem. Nimium quippe Eccleſiæ conducit tales literatos habere, ſuperſtitionis, perverſæ diſciplinæ, piorúmque commentorum inimicos, & veritatis ſemper amantes. Hæc vera pietas eſt, hic germanus zelus, quem Catholici Epiſcopi in Conciliis ubique produnt, quem Patres commendant, & carum habet in primis Apoſtolica Sedes. Quæ conſideratio mihi quoque animos addidit, ut quæ hactenus diſſerui, diſſimulanda non cenſerem, & ſpem fecit fore ut nemini ſaltem ex melioribus conſilium meum diſpliceret, quando non ambitio, non captandæ famæ, aut maledicendi pruritus ullus, non Paſtorum, Legúmque rectiſſimarum contemptus, neque mei ipſius, ſed unius Eccleſiæ, Religioníſque Catholicæ amor, pro qua omnibus vigilandum eſſe puto, & ego lubentiſſimè ſanguinem darem, mihi ut hæc ſcriberem, auctor fuit, utinam alicui utilia, utinam nemini perniciosa.

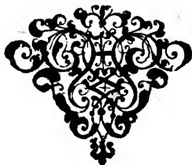
Nemini, inquam, perniciosa; nam in oppoſitum huic exceſſum atque abuſum equidem ſentio homines labi poſſe, atque interdum labi, vel cùm in ipſius Catholicæ Eccleſiæ ſinu degunt. Eſt autem alter exceſſus licentia opinionum tum in fidei ac diſciplinæ negotio, tum in Eccleſiaſtica eruditione pertractanda. Facilè intelligunt homines non rudi minervâ, nimios interdum ac intolerabiles frenos

nos

nos adhiberi ingeniis, vitio videlicet Magiſtratuum, ſuâ poteſtate, optimiſque legibus abutentium. Sed æque deinde non intelligunt, qui ſint legitimi freni, omnibus Chriſtianis jure ferendi, & quouſque procedere meritò ac prudenter poſſit ingeniorum libertas. Hinc ergo totius Antiquitatis, ſanctorúmque Patrum, & Eccleſiæ ipſius contemptus, hinc errores, ac temerariæ opiniones; ſique in iis obfirmetur animus, hinc Schiſmata, ac Hæreſes, à quibus tamen ut ſemper caveamus, non ſolicitè ſolùm monuit Apoſtolus, ſed caritas, juſtitia, ac prudentia apertiſſimè præcipiunt. Hos autem ingeniorum frenos itidem videor mihi ſatìs expreſſiſſe in hoc Libro. Quare nunc rogo Lectores meos, ut non minùs diligenter perſpiciant, quid juris ac libertatis futurum ſit ingeniis humanis in tanti momenti rebus, quàm quid freni. Utrinque veritati nocere poſſumus, vel nimium, vel nimis parum nobis tribuendo. Quò doctiores erimus, magíſque in Dogmatica, ac Polemica Theologia, atque in eruditione antiqua verſati, eò cautiùs ac moderatiùs in ſtudiis ac opinionibus noſtris procedemus. Ignorantia hinc, inde ſuperbia, ſuperſtitioſos pariter ac temerarios faciunt. Mediæ ſtant ſcientia, ac humilitas Chriſtiana. Faciunt iſtæ eruditos, atque Theologos, verè perfectos ac religioſos. Illud autem certum eſt, nos nunquam ex temeritate erraturos, ſi magìs, quàm nos ipſos, famámque noſtram, diligamus decorem domus Dei, hoc eſt, amemus Eccleſiam Catholicam, ejúſque tutelæ ac laudi ubique ſtudeamus, ejúſque judicio omnia noſtra cùm dicta tum facta obſequentiſſimè ſubjiciamus, ejúſque Præſidibus ſacris ad ubique obtemperandum paratiſſimi ſimus. Hoc votum eſt mihi, hoc mihi ſtatutum. Similia à reliquis opto. Quis enim tandem fructus literarum, ſi deſtruas, non ædifices? Equidem errare poſſum ex ingenii infirmitate, non poſſum ex obſequii ac voluntatis defectu.

Non verò longiori ſermone perſequar, quid in his poſſit audere humanæ mentis ambitio, atque ingeniorum licentia: inſtar omnium conſiderandum mihi elegi unum Joannem Phereponum, cujus Animadverſiones in Opera ſancti Auguſtini, ſi non perpetuum, at certè non leve præbent hujus infelicitatis argumentum atque exemplum. Et hominis quidem conſilium ego non miror, cùm potiùs mirandum eſſe debeat, cur non omnes ab Apoſtolicæ Sedis, Catholicæque Fidei doctrina & communione alieni, paria, imò pejora non audeant. Nam ubi Eccleſiam audire

deseris, Conciliorúmq; ac Patrum excusseris obsequium, tuóque judicio nullum aliud esse superius tibi persuadeas præter verbum Dei scriptum, quod uti experientia fidem facit, unusquisque ad arbitrium, captúmque tuum facilè contorquere novit: quid te ampliùs impedire potest, quominus quodcumque lubet, quodcumque menti tuæ verisimile occurrit, amplectare ac teneas, & contraria quæque despicias atque repudies? Phereponus autem ità se interdum contra Augustinum, immo contra omnium Catholicorum sententias, gerit, ut qui ejus principiis utatur, atque licentiam opinandi imitetur, mirum sit, quî abstinere se jam possit ab oppugnandis in posterum vel ipsis Literis sacris, sive à revocandis in dubium reliquis Christianæ Fidei Mysteriis. Nam quò non proruat relictus sibi hominum literatorum animus, & potissimùm si Criticâ Arte Linguarúmque Orientalium peritiâ sit quisquam turgidus, & immoderatè ad dubitandum de rebus quibuscumque pronus, & novitatis, suarúmque opinionum pertinacissimus amator? Pertinet igitur tum ad publicam utilitatem, tum ad Ecclesiæ sanctæ, & Augustini defensionem, tum etiam ad eruditorum documentum, intueri in Pheréponi Animadversionibus nimiam ingenii humani libertatem. Et ejus quidem sententias nonnullas, prout occasio tulit, hactenus confutavimus. Reliquas deinceps, quæ confutatione indigere videantur, singillatim recensebimus, & pro virili profligare nitemur.

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO.

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Quid de Peccato Originali sentiant Remonstrantes ac Sociniani. Nulla injustitia Deo tribuitur per Catholicorum sententiam de Originali Peccato. Cùm potuerit Deus ab initio condere naturam hominis talem, qualis nunc nascitur, potuit etiam ex Adami Peccato sinere mala in hominum genus effluere. Auctoritate sacrarum Literarum confirmatur Dogma de Originali Peccato. Apostoli locus ab interpretatione Phereponi vindicatus.

NITIUM facimus à controversia de Peccato originali, è qua, velut è capite cujusdam catenæ, pendent reliquæ ferè omnes controversiæ de Gratia & libero Arbitrio, & de Natura innocenti, lapsâ & reparatâ, quæ inter Pelagianos ac Semipelagianos ex una parte, Lutheranos & Calvinianos ex altera versantur, Catholicis medium iter tenentibus. Hic autem videas Arminianos, sive Remonstrantes, parum à Pelagio abludere, Socinianos cum eodem prorsus sapere, imò duriora, quàm ipsum

ipsum tradidisse. *Peccato originali inesse privationem Justitiæ originalis, & inordinatam ad peccandum proclivitatem*, fatetur Joannes Arnoldus Corvinus, hoc est ex Remonstrantibus unus, in Lib. contra Molin. c. 8. pag. 118. Iidem Remonstrantes in Apologia sua c. 7. fol. 84. addunt: *Peccatum Adami à Deo imputatum dici posse posteris ejus, quatenus Deus posteros Adami eidem malo, cui Adamus per peccatum obnoxium se reddidit, obnoxios nasci voluit, &c.* At posteà subdunt, se *peccatum originale nec habere pro peccato propriè dicto, quòd posteros Adami odio Dei dignos faciat; nec pro malo, quòd per modum propriè dictæ pœnæ ab Adamo in posteros dimanet.* Quare peccatum hoc affirmare non audent malum culpæ, aut malum pœnæ. Socinus verò in Prælection. Theol. c. 4. & in Dialog. de Justific. tanquam *fabulam Judaicam, & ab Antichristo in Ecclesiam introductam.* Peccatum originis irridet, cui consonat Smalzius unà cum reliquis ejusdem Socini asseclis, ità ut una eorum sententia esse videatur, nihil nisi exemplo posteris nocuisse Adamum peccantem. Arminiumne, an Socinum hìc sequatur Phereponus, statuere nescio. Illud certum, ut in aliis opinionibus non paucis, ità in hac Pelagio adhærere Phereponum, & non Augustino tantùm, sed Ecclesiæ Catholicæ ipsum patentissimè adversari. Mihi verò certissimum est, idémque spero & Lectoribus æquis futurum, longissimè ipsum à veritate recessisse.

Catholicorum doctrinam de peccato originali oppugnabat Julianus, quasi per ipsam infinita Dei justitia læderetur. Qui enim justus Deus parentis primi culpam imputare velit posteris, eámque in nobis punire, cùm tamen consensu voluntatis nostræ nihil ad ipsam contulerimus? Augustin. autem Lib. I num. 3. Oper. Imperfect. contra Julianum ità scribebat: *Vos quod dicitis, potiùs non potest ullâ justitiæ ratione defendi, quia miseria generis humani, à qua nullum hominum ab exortu usque ad obitum videmus alienum, non pertinet ad Omnipotentis justum judicium, si non est originale peccatum.* Igitur S. Doctor putabat, divinam justitiam defendi non posse, nisi humanæ corruptionis ac miseriæ causam ab ipso hominum peccato originali peteremus: quod & alibi sæpè repetit. Ad hæc Phereponus: *Atqui hoc tantùm de infantibus aut puerilis dicere debuit; nam majores natu sat actualium peccatorū admittunt, ut hujus vitæ miseriis digni sint. Sed ponamus eum, ut debuit, de infantibus dumtaxat, aut puerulis locutum: Peccatum originale, ut ab Augustino explicatur, commodam nullam rationem defendendæ Justitiæ divinæ suppeditat, cum qua nullo modo potest consistere, ut existimabant adversarii Augustini, quòd nusquam*

rectè

rectè confutavit. En expeditam viam cujuscumque quæstionis dirimendæ, quantumquam difficillimæ, & inter ingenia præstantissima dudum agitatæ. Satis est pronuntiare sententiam dictatoriâ voce. Alii rationes excogitabunt, & argumenta contraria dissolvent.

Sed ut pressiùs scriptori huic respondeamus, priùs Lectori sedulò ad memoriam revocanda sunt quædam. Nemo est, qui vel in semetipso non sentiat innumera cùm animi, tum corporis mala, eáque omnibus communia non videat, támque altis radicibus in nobis fixa, & ab ipsa statim nativitate pullulantia, ut ea homini ingenita fateri cogamur. Corpus, inquam, mille ærumnis, doloribus, morbis, ac periculis, & morti denique obnoxium est. Animum ignorantiâ infelicissimâ gravat, ac fœdat. Proni, & penè abrepti vel ab ipsa pueritia in vitium, difficillimi & supra modum inertes ad virtutem, terram semper cogitamus, rarò cœlum; & avaritiâ, luxuriâ, ac ambitione exæstuantes, voluptatibus unicè studemus, commodísque nostris, licèt inhonestis, pejora longè acturi, nisi nos humanarum potiùs quàm divinarum legum terror compesceret. Hæc vel ipsi Christiani, & Sancti in se experiuntur, qui & aliam legem sentiunt in membris suis repugnantem legi mentis suæ, qui quotidiè cum tentationibus confligantur, & sæpè concupiscentia vincente vincuntur. Quantò autem magis tanta humani generis miseria, & ad peccandum proclivitas, & rebellio appetituum, ac pugna in rationem, emineat, & conspiciatur in barbaris, aut sine Lege, aut sine vera Christi Lege, & Gratia viventibus, in comperto est. Non vacat hîc varios populorum mores, & innumeranda hominum vitia, & incommoda, oratione percurrere. Unusquisque sibi testis in re tam patenti esse potest. Illud dicam, vel ipsos Ethnicos, Aristotelem puta, ac Ciceronem, tantam hominum miseriam contemplantes, non potuisse quin exclamarent, naturam, non ut matrem, sed ut novercam, erga nos se gessisse. Hæc ubi considerata fuerint, è vestigio suboritur in animis nostris sciendi ardor, unde tanta in nos malorum atque miseriarum procella derivetur. Cùm quisque sanus Manichæorū deliria irridiat, restat ut hominem vel ità à Deo in prima institutione creatum, vel propter culpam aliquam suam in tot incidisse miserias affirmemus. Prima sententia Pelagianos habuit Patronos; altera Catholicos.

Pelagiani contendebant, quod & nunc eorum assecla Phereponus contendit, Catholicorum sententiam cum Justitia Dei consentire non posse. Contrà Augustino aliisque

Catholicis visa est Pelagiana opinio Ideæ, quam de Deo habemus, penitùs contraria. Nam quo pacto Deus, qui hominem perfectum, rectum, ac felicem creare potuit, potiùs tam infirmum, vitiisque deditum, & alienum ab amore summi boni creare voluit? Quî opus manuum suarum vel ante peccata actualia miserum fecit, ejúsque naturam in ipsa peccata adeò proclivem, & aversam à virtute creavit? Cur posuit, ut habetur Ecclesiastici 40. *Jugum grave super filios Adam à die exitûs de ventre matris eorum?* Immensè bonus, Sapiens, & Benignus, id sine aliqua hominum culpa facere noluit; infinitè Justus id facere non potuit. Hæc illi. Verùm alii Theologi Catholici, iique potiori jure affirmárunt, ac affirmant, *potuisse Deum condere talem ab initio hominem, qualis nunc nascitur.* Ipsemet Sanctus Augustinus in hac eadem sententia fuit; nam Lib. 3. de Lib. Arb. Cap. 20. ajebat: *Si anima talis esse cœpit, non solùm ante peccatum, sed ante omnem vitam suam, qualis alia post vitam culpabilem facta est; non parvum bonum habet, unde Conditori suo gratias agat.* Lege reliquâ idem Augustinus in Lib. 1. Cap. 9. Retract. eandem sententiam confirmat, inquiens: *Ignorantia & difficultas* (duo nempè hominum gravissima mala) *etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sit culpandus Deus, sed laudandus esset.* Quæ retractationum verba iterum repetit in Lib. de Bono Persever. Cap. XI.

Quòd si justus & laudandus esset Deus, si talem, qualis nunc est, hominum naturam creâsset, sique Phereponus, ut arbitror, idem fatetur, imò contendit: quid est quod ipse, ejúsque Majores Pelagiani, Justitiam divinam Catholicorum opinione dictitant lædi, & cogitatione assequi non posse videntur, quomodo Augustini hypothesis, imò thesis, consistere queat cum ejusdem divinæ Justitiæ evidentissimâ notione? Iisdem testantibus, divinæ Bonitati atque Justitiæ contrarium non est, naturam nostram ab initio tot subjecisse ærumnis, cum tanta proclivitate ad malum, tantâque difficultate ad bonum, tametsi nulla hominum culpa præcesserit. Ergo multò minùs divinæ Justitiæ repugnat tot in nos mala congerere unius peccati præcedentis intuitu. Justus ergo, & bonus, & laudandus in utraque hypothesi Deus. Hæc sola intercedit diversitas: quidquid Pelagiani adferre possunt pro tuenda Justitia ac Bonitate divina in hypothesi sua, illud ad eandem tuendam in Pypothesi Catholicorum inservit. Quidquid verò Catholici pro sua habent, non æquè à Pelagianis pro sua opi-

opinione usurpari potest; faciliùs enim Catholici Justitiam ac Bonitatem Dei sartam nobis tectámque exhibent, tot humanæ naturæ miseriis non à primæva institutione ac voluntate Dei boni, sed à primorum parentum culpa derivatis, quàm si talem, qualis nunc est, naturam ab initio creatam affirment. Et hoc sinceri, sagacésque viri non intelligere nequeunt.

Restat ergo inquirendum, num reverà humanam naturam Deus tam imbecillem ac miseram ab initio condiderit, quod Pelagiani opinantur; an ejusdem naturæ corruptio pœna sit primi peccati, quod Catholici affirmant. Ut habetur Ecclesiast 7. *Fecit Deus ab initio hominem rectum*, & ad imaginem suam creavit, & in eximia beatitudine collocavit. Deinde, quidquid nonnulli somnient, adeò perspicua sunt Genesis verba Cap. 2. ut certissimum esse debeat, primos humani generis parentes, si divino præcepto parere voluissent (quo nihil faciliùs ipsis tum fuit) à naturali morte futuros fuisse immunes. Uti certum quoque est, peccârunt, eorúmque inobedientiam secuta est mortis naturalis inevitabilis pœna, & quærendi panis cum sudore necessitas, & partus fœminei dolores, & rebellio belluarũ, quas hominum nutui subjecerat primùm Creator, ut alia mala atque incommoda omittam. Experientia verò dubitare nos non finit, quin eadem mors, & multiplex calamitatum genus in nobis eorum posteris perduret. Ergo nos luimus primi peccati pœnas, luúntque vel ipsi infantes, quanquam nullius peccati actualis rei. Ergo primorum parentum culpâ iratum & nos Deum sentimus, & peccâsse cum Adamo quodammodo dicendi sumus; à qua ira & culpa nos liberare non potest, nisi regenerationis Sacramentum, & Gratia Christi Servatoris. Propterea Regius Psaltes in Ps. 50. ajebat: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*; sivè in *iniquitate*, & in *peccato*, uti Hebraica Exemplaria habent. Apostolus verò ad Ephes. 2. *Eramus*, inquit, *& nos natura filii iræ, sicut & cæteri.* χαὶ ἤμεν τὲχνα φύσει ὀργῆς Et ad Rom. 3. *Omnes peccaverunt, & egent gloriâ Dei.* Etiam Sanctus Joannes Cap. 3. Evang. *Qui*, ait, *non credit in Filium, ira Dei manet super eum*, μὲνει ἐπ' ἀυτὸν; ubi vides non dici, iram Dei venire super eum, sed *manere* super eum, qui jam antea fuerat. Ut alia Scripturarum loca prætermittam, quæ in hanc rem afferri solent, memorabilem istum instar omnium referam, quem Apostolus ad Rom. Cap. V. 12. habet. *Propterea*, inquit, *sicut*

per

per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Quibus ex verbis intelligimus, cum Adamo omnes homines peccâsse, & propter illum peccatum mortem in omnes homines pertransire, hoc est, communis mortis causam fuisse unius hominis, sivè unius Adami peccatum. Infrà idem Apostolus ait: *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ità per unius obedientiam justi constituentur multi.* En Adami inobedientia, quæ una multos constituit peccatores, uti multos justos obedientia Christi. Vide reliqua ejusdem Cap. V. ad Rom. quæ Catholicorum sententiam disertissimè produnt, ac firmant, & sine ipsa rectè explicari non possunt. Tandem accedit, vel antequam Pelagiana Hæresis exoriretur, & lis de Peccato originali ferveret, veteres Patres non aliter quàm Augustinum sensisse, quanquam parcè admodum de illa re fuerint locuti. Egregia in hanc rem occurrunt testimonia Justini Martyris, Irenæi, Tertulliani, Origenis, Cypriani, Athanasii, Hilarii, Basilii, Ambrosii, Nazianzeni, Chrysostomi, Reticii, Olympii, & aliorum, quos prætereo, ut dubitari non possit, quin antiquissima hæc sit Ecclesiæ veræ Traditio, cum divinis Scripturis omninò consentiens. Nunc videamus, an quidquam Phereponus proferat, quo tam antiquum, tantâque firmitate constitutum dogma dejici possit.

Dixerat Augustinus Lib. de Corrept. & Gratia Cap. 6. *Peccata quidem ista originalia ideò dicuntur aliena, quòd ea singuli de parentibus trahunt, sed non sine causa dicuntur & nostra, quia in illo uno omnes sicut dixit Apostolus, peccaverunt.* Excipit ista verba Phereponus animadversione hujusmodi. *Verùm in hac controversia nostra dicuntur, non tralatitio sensu, sed propriè, peccata; nam sermo hic est de peccatis, propter quæ non tralatitias, sed propriè dictas pœnas, ex divina, hoc est, perfectissima Justitia, dare possimus: quia ab iis abstinere potuimus, nec iis, nisi culpâ nostrâ propriè dictâ, succubuimus.* Cæterùm dicere pergit Phereponus, peccata parentum *nostra* dici non posse, ità ut propterea corripi, & plecti jure queamus. Addit, neque Apostolum dicere, nos *in Adamo peccâsse, quemadmodum passim Græci sermonis imperitus dictitat Augustinus.* Quod ut palam fiat, Apostoli verba Rom. V. 12. ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον, quæ vulgatus Interpres vertit, *in quo omnes peccaverunt*, Phereponus ipse vertit, *quia omnes peccârunt.* Cujus versionis rationem hanc reddit,

reddit, inquiens; *Vertimus cum Desiderio Erasmo* ἐφ' ᾧ. *Quia, non in quo, quia alioquin hiulca est ratio, & dura.* Equidem, ut hinc iter instituamus, expectabam ab homine Critico aut veterum Græcorum auctoritatem, aut rationes ex intima Linguæ Græcæ peritia petitas, quibus hæc sua Paulini loci Interpretatio confirmaretur. Sed ille unum nobis obtrudit Erasmum, virum certè in Græco sermone minimè hospitem, sed in quæstione de *Peccato Originali* planè Pelagianum, quique nihil non molitus est, ut in alium sensum hæc, & superiora Apostoli verba invita detorqueret. Erasmi studium hac in re infelicissimũ alii castigārunt. Verùm quis stylum Pauli vel leviter novit, qui non etiam didicerit similes sermonis structuras, duras in speciem, & parum (uti delicatis videtur) elegantes, Apostolo esse familiares? Deinde Theophylactus, Oecumenius, & alii procul dubio Græcæ Linguæ peritissimi, ἐφ' ᾧ interpretantur *in quo Adamo.* Quamobrem nisi qui ab anticipatis judiciis, turbidísque affectibus judicio uti prohibetur, nemo alius hoc in loco memorâsset *imperitiam Græci sermonis*, eámque objecisset Augustino, verba ista cum Græcorum ipsorum consensu *in quo* interpretanti.

Quod tamen hîc attentiùs considerandum est, illud est, vel per ipsam Erasmi ac Phereponi interpretationem nihil roboris demi huic loco, sivè huic fortissimo Catholicorum & Augustini argumento. Fingamus Apostolum dicere: *sic & in omnes homines mors transiit, quia omnes peccârunt*, Non hîc de solis peccatis actualibus loqui Paulus potest, uti Phereponus persuadere nobis vellet; nam cùm dicat, morti omnes homines esse obnoxios, & reapsè mori hac de causa, quòd omnes peccârint, certúmque sit, infantes nullius actualis peccati reos sæpè de vita decedere: necesse est, ut aliquod peccatum sit vel in ipsis infantibus, cujus causâ malum illud subeant. Hoc autem nullum aliud esse potest, quàm primorum parentum inobedientia & culpa, propagata in posteros omnes, per quam *peccatores constituti sunt*, vel infantes, *& regnavit mors ab Adam usque ad Mosem, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ*; quippe *unius delictum in omnes homines in condemnationem.* Nisi hoc statuas, sibi non constabit Apostolus, qui cùm alibi appellat *stipendium peccati Mortem*, tum hîc significare vult, ideò omnes homines mori, quia omnes peccârunt; quare si nullum in infantibus peccatum admittamus, aut ipsi morituri non essent, aut argumentum Apostoli elumbe deprehenderetur. Sed Phereponus non au-

ausus affirmare præfractè, germanam esse interpretationem suam, ad aliam anchoram se conjecit. *Fac*, inquit, *hoc non esse perspicuum: profectò versio, quam sequitur Augustinus, non ità certa est, ut possit is locus, quasi clarus urgeri; cùm præsertim ex eo fermè solo, aut potissimo, colligatur dogma, quod tot difficultatibus premitur, ut vix ullas alias majores in dogmate Theologico invenire posse putem.* Phereponus ergo mente assequi non valet, quî Deus justissimus peccata parentum filiis tribuat, & in filiis puniat, cùm filiorum voluntas nihil contulerit ad parentum inobedientiam; proinde altè clamat: *peccata parentum nostra dici nequeunt, ità ut propter ea corripi, & plecti jure queamus.* At nil mirum ista ab homine dici, cui non secùs ac Socinianis, illud continuò perversum videtur, quod ingenio non placet, quanquam disertissimis, neque Metaphoricis verbis in Scriptura sacra enuntietur. Prope est, ut dicam, nolle hujusmodi homines sentire, quod Paulus sentit; sed necesse esse ut Paulus sentiat, quod ipsis commodum videtur, & Deus agat, prout ipsis lubet. At profectò feliciùs saperent, si in simili causa dictum sibi ab Apostolo putarent Rom. IX. 20. *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic?* &c. Et Cap. XI. 33. *O altitudo divitiarum*, &c. Cùm lumini rectæ rationis evidenter adversari deprehenduntur Scripturæ sacræ verba, tum certè commodum alium sensum intimè latentem inde jubemur deducere. At quando ità composita sunt sacrarum Literarum testimonia, ut pateat, nihil aliud divinos Scriptores significare voluisse, quàm quod verba sonant, & ad istam significationem accedit vetustissimæ Traditionis consensus, & dogma illud supra quidem humanam rationem est, sed non contra ipsam; tum nefas est eludere mentem divinorum Librorum non alia de causa, quàm quod mente assequi non possumus consilia, & voluntatem, & opera Dei.

Cæterùm ut fateamur in quæstione de Peccato originali occurrere quædam non satis pervia hominum infirmæ rationi, nihil tamen est, quod contra ipsam rationem pugnet. Cùm enim peccatum istud consistat in privatione justitiæ originalis, à justo Deo nequaquam abhorret, originali justitiâ privatos homines nunc nasci causâ primi peccati, quando justus itidem fuisset Deus, si vel ab initio, & ante Adami peccatum, eamdem nobis justitiam denegâsset, eamdémque & animi, & rationis, & corporis infirmitatem in nobis regnare sivisset. Et omnium hominum

num reverà peccatum istud est, non actuale quidem, sed habituale, sivè morale; nam voluntas omnium hominum, non physicè quidem, sed moraliter, conjunctæ fuêre cum voluntate primi parentis, idque ex decreto & pacto Creatoris nostri: quod profectò neque potentiæ, neque sapientiæ, neque Justitiæ Dei repugnat, nam ne in ipsis quidem terrenis universitatibus hujus rei exempla desunt, & in ipsis tamen Justitiam minimè desideramus, uti neque in divino Circumcisionis præcepto Gen. 17. non inveniet, ut puto, Phereponus ipse. Apostolus autem disertè docet, *in omnes homines per unius delictum condemnationem* venisse, *& omnes peccâsse*, & per inobedientiam unius hominis peccatores constitutos fuisse multos, & mortem esse effectum, stipendium, & aculeum peccati: quæ omnia satis evincunt, ubi ad infantes interdum morientes respiciamus, peccatum aliquod originale per propagationem ex Adamo in omnes descendere, & nostrûm omnium esse appellandum. Tandem peccatum istud in ratione culpæ omnium levissimum est; neque necesse est credere, ipsum post corporis mortem pari cum actualibus peccatis supplicio esse puniendum; nam & ipse Augustinus Lib. 1. de Peccator. merit. Cap. 16. §. 21. ait: *Potest proinde rectè dici, parvulos sine Baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitissima futuros.* Et lib. 5. Cap. 11. §. 44. contra Julianum, *parvulos*, ait, *sine Christi Baptismate morientes, non tantâ pœna esse plectendos, ut eis non nasci potiùs expediret*, ipsósque *in damnatione omnium levissima futuros.*

CAPUT II.

Infantes miseri causâ unius Adami peccantis. Baptismus eis necessarius ex Traditione probatur. Antiquitas Sponsorum pro infantibus in Baptismo contra Phereponum ostenditur auctoritate Tertulliani, qui necessitatem Pædobaptismi agnovit. Et in veteri Lege parvulis Proselytis adhibitus Baptismus, & varia apud Judæos Baptismatum genera. S. Cyprianus Peccati Originalis assertor perperam à Pherepono negatus.

Phereponus tamen, quod est ad infantes, & pueros, aliâ opinione tenetur. Nam pag. 621. Animadvers. in Op.

in Op.Imperf.contra Jul. objicit sibi illorum miserias, quæ nobis argumentum præbent intelligendi originalis Peccati. Tum respondet: *Satiùs esset multò dicere, te nescire, cur innoxii miseri sint, quàm ut facias eos noxios, invenire hypothesim, quæ tot difficultatibus laborat.* Quasi Augustinus, aut alii hanc hypothesim invenerint, & eam anteà non tradiderit Apostolus satis apertè. *Multò satiùs esset*, ut hoc repetam, Apostolo credere, & venerari divinum consilium, quàm infirmæ rationi tantùm deferre, ut divinitùs tradita nolis alia de causa credere, quàm quod intelligere nescias. *Sed quid sunt*, pergit Phereponus, *hæ infantium puerorúmque brevissimæ miseriæ, si cum æterna beatitudine, quibus eas Deus pensat, conferantur? Nihil prorsus, aut si quid nihilo posset esse minùs. Itaque quòd Deus eas ab illis in hac vita non amolitur, mirum videri nequit.* Hinc intelligimus, Phereponum infantibus ac pueris vel sine sacramento regenerationis è vita decedentibus, æternam in Cœlis beatitudinem liberaliter concedere. Non ausi sunt Pelagiani; nisi medium quemdam locum inter cœlorum regnum, & gehennam, assignare hujusmodi puerulis, felicem quidem, sed tamen ab æterna cœlitum felicitate alienissimum. Sociniani patere ipsis fores Cœli volunt, & execrantur *Pædobaptismum*. Ministrari verò eisdem hoc Sacramentum in suis cœtibus molestè non ferunt Remonstrantes; sed ipsum sacramentum necessarium illis ad deatitudinem æternam non censent. Anabaptistæ, Calvinistæ, aliíque id genus Novatores ab ea opinione aut parum, aut nihil abludunt. At ego non suscepi controversias omnes, quæ inter Catholicos ex una & innumeros Hæreticos ex altera parte intercedunt, diffusè agitandas. Esset hoc majoris otii, ac instituti diversi. Jam verò, quod est ad quæstionem de Baptismi necessitate in ipsis parvulis, luculentissimè illam complures è nostris expedivere, afferentes loca quædam Scripturarum, & certissima quædam principia Orthodoxæ Religionis è quibus rectè deduci potest illa necessitas. Antiquissimam certè, atque adeò Apostolicam Traditionem, *Pædobaptismi* testem simul ac laudatricem habemus. Quare secundùm Traditionis legitimæ regulas, à Catholicis fortissime assertas pueris ac infantibus necessarium est divinum lavacrum, ut Regnum cœlorum, si illâ ætate decedant, consequi valeant.

Cùm tamen Phereponus pag. 495. in notis ad Epistolam Augustini XCVII. olim 129. §. 9. videatur aliquid dicere contra *Pædobaptismi* antiquitatem, ejus verba audiēda sunt

Quis.

Quis, ait, *intelligat susceptorem infantis baptizandi, cum pro infante responderet Credo, hoc velle: Baptismum, vel Sacramentum fidei suscipio? Quis non videt, primum formulam illam antiquam Baptismi esse institutam in usum adultorum, qui soli primum Baptismum suscipiebant, deinde translatam etiam ad infantes?* Utique nos nequaquam videmus, quod tamen tantâ confidentiâ Phereponus videndum affirmat. Meram conjecturam, omni veterum auctoritate destitutam; nescio quî velit homo ille, ut pro evidenti veritate accipiamus. Nos ab Apostolis ipsis, ut infantium Baptismum, ità & ritum spondendi pro iis derivamus, tum quòd id affirmant vetustissimi Patrum, tum etiam quòd Ecclesia universa omnibus retrò temporibus eam consuetudinem servavit. Quid contrà Phereponus affert, nisi unum illud, quod animo jam præjudicavit, & quod spontè concidat, si negetur? Operæ autem pretium est duorum veterum Scriptorum loca proferre, ne & nos sine tabulis ac auctoritate agere videamur, Sanctus Irenæus Lib. 2. Cap. 39. de Christo Domino hæc habet: *Omnes venit per seipsum salvare, omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes, & parvulos, & pueros, & juvenes, & seniores.* Hîc vides alludere Irenæum ad Servatoris verba Joan. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum cœlorum.* Vides, *infantes*, *& parvulos* per Christum renasci ex aqua, & Spiritu Sancto. Quod autem est ad infantium & puerorum Susceptores, audi Tertullianum in Lib. de Baptismo Cap. 18. suadentem, ut differatur in ætatem maturiorem Baptismus. *Itaque*, ait, *pro cujusque personæ conditione, ac dispositione, etiam ætate, cunctatio Baptismi utilior est: præcipuè tamen circa parvulos. Quid enim necesse est Sponsores etiam periculo ingeri? Quia & ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & proventu malæ indolis falli.* Ergo Tertulliani etiam ævo obtinuisse, ac in usu fuisse patet, non infantium dumtaxat Baptismum, sed & formulam ab eorum susceptoribus nunc quoque adhibitam; ideò quippe Sponsores appellati fuêre. Neutrum porrò novitatis damnat Tertullianus. Cùmque is altero dumtaxat ab Apostolorum morte seculo vixerit; Irenæus verò ipsos Apostolorum auditores habuerit Magistros; & auctor uterque sit, Baptismum infantium in Ecclesia Dei jam tunc fuisse usurpatum: quis non intelligat, ruere Phereponi sententiam, atque conjecturam, & perperam ab Apostolorum ætate atque institutione sejungi *Pædobaptismum*, & formulam spondendi pro illis?

Sed, inquies, Pædobaptismus fuit vel Tertulliani ævo im-

improbatus. Imò, ne quid dissimulem, afferam hæc ipsius Tertulliani verba ex Cap eodem: *Quid festinat innocens ætas ad remissionem peccatorum?* Non hoc negamus. At hæc non tollunt, quin Ecclesiæ Catholicæ jam tum fuerit mos præter adultos baptizandi etiam parvulos. Tertullianus ex propria sententia hunc morem sublatum cupit, ut alibi sæpè, itâ & hîc à suo effreni ingenio abreptus, & privatæ opinioni nimis indulgens. Nam S. Cyprianus, & reliqui Patrum, atque Episcoporum, Baptismi in annos majores aut in mortis periculum dilationem concorditer rejecêre, laudato semper infantium Baptismo. Infrà auctor est idem Tertullianus, Baptismum quoque *innuptorum* esse *procrastinandum*; & tandem absurdè concludit: *Si qui pondus intelligant Baptismi, magis timebunt consecutionem, quàm dilationem.* Nullus Catholicorum ità unquam sensit. Cæterùm si mortis periculum ingrueret, minimè negandum, aut differendum regenerationis Sacramentum alibi docet ipse Tertullianus, & Cap. 12. ejusdem Libri de Bapt. fatetur, *nemini sine Baptismo competere salutem*; & in hoc eodem Cap de parvulis, ait: *Nôrint petere salutem, ut petenti dedisse videaris.* Quæ satis esse possunt, ut ex ejus quoque sententia necessitas & usus Baptismi vel in infantibus probetur. At ille vocat parvulorum ætatem *innocentem*, hoc est ab actualibus peccatis immunem; nam ex hac ipsa rationis specie vel post Tertullianum, & quarto potissimum seculo, sanctissimum lavacrum differre consueverunt è Christianis non pauci, & ipse Augustinus distulit, quanquam contagium mortis antiquæ, & maculam originalem omnes faterentur omnibus Adæ filiis inesse. Nisi periculum mortis Baptismum suscipere coëgisset, ejus consecutio differebatur, quò peccata simul actualia posteà delerentur. Quid? quòd maculam originalem ne ipse quidem inficiatus est Tertullianus? Humanas certè animas non solùm immundas, sed etiam peccatrices ille vocat, donec Baptismo Christi mundentur. Sunt ejus verba Lib. de Anima Cap. 40. *Omnis anima eousque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: tamdiu immunda, quamdiu recenseatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam ex carnis societate.* Lib. I. Cap 1. de cultu Fœminar. ait, omnes mulieres *de Eva trahere ignominiam primi delicti, & invidiam perditionis humanæ. Vivit sententia Dei super sexum istum in hoc sæculo; vivat & reatus necesse est.* Et Cap. 3. de Testim. animæ de satana ait: *Per quem homo à primordio circumventus, ut præceptum Dei excederet, & propterea in mortem datus exinde totum genus de suo semine infectum, suæ etiam damna-*

tionis

tionis traducem fecit. Lib. V. Cap. 17. contra Marcionem, hominem videlicet pestilentissimum, à quo Deus traducebatur tanquam peccati auctor, ità idem Tertullianus scribit: *Apostolus, iracundiæ filis fuimus, inquit sed naturâ..... Càm dicit: Fuimus naturâ filii racundiæ, ...iræ filios ad naturam retulit, non ad Creatorem. Ad summam subjungens: Sicut & cæteri, qui utique filii Dei non sunt? apparet communi natura omnium hominum & delicta, & concupiscentias carnis, & incredulitatem, & iracundiam reputare? diabolo tamen captante naturam, quam & ipse jam infecit delicti semine illato.* Hæc ea sunt, ut vel sine interprete prodere possint, Scriptorem Afrum diversam hîc à cæteris Catholicis non induisse opinionem.

Verùm Phereponus in animadv. ad Epist. 157. Augustini olim 89. §. 1. pag. 497. alia habet. Celebrem Apostoli locum Rom. V. suprà à nobis productum Pelagianis opposuerat Augustinus, utpote affirmantibus, sine peccato hominem nasci. Quid ad hæc Phereponus? *Hunc*, inquit, *locum Pauli pertinere ad adultos tantùm, qui peccatum Adami imitantur ostenderunt dudum viri doctissimi.* Tum paucis interjectis addit, *eò confidentiùs hîc loqui Augustinum, quò minùs probare poterat, quæ hic habet. Locus Pauli Rom. V obscurior est, quàm ut à tam proletario Interprete explicari possit.* Phereponum libenter interrogarem, num illorum hominum ingenium ipse probet, qui nullum sibi frenum statuunt in fidei quæstionibus, & pro suo modulo sentire, ac interpretari divinas Scripturas constituunt; tum sua placita, tanquam certissima, vultu imperterrito venditare; adversarios verò non semel contemnere, eísque reponere pro rationibus contumelias. Verùm, his dimissis, cuinam Parum controversiarum perito persuadebit ille, *dudum viros doctissimos ostendisse*, ad adultos tantùm pertinere locum illum Apostoli? Pelagiani quidem olim, tum Erasmus, aliíque ejus gregis sensêre, peccatum ex Adamo non propagatione, sed imitatione, in hunc mundum intrâsse, & adultos tantùm, non quòd filii sint Adami, sed quòd ipsum imitati sint, omnes peccâsse. At merum hoc fuit illorum commentum, ac effugium, & mera conjectura, quam sine ratione ulla gravi, sine majorum auctoritate excogitatam, suæ opinioni accommodârunt, Apostoli mente ejúsq; verborum sensu, ipsâq; ratione reluctante, uti S. Augustinus variis in locis, & innumeri subinde Catholici, & plerique etiam è Protestantibus demonstrârunt: quod ignorare Phereponus nequaquam potest. Istius verò hominis nequeas non mirari ingenium, qui hinc ansam sumit appellandi Augustini proletarii Interpretis. Videant alii, an

viro liberali ac honesto consentaneum sit hujusmodi conviciis excipere Augustinum incomparabilis ingenii, sanctitatis, & doctrinæ virum. Certè hic locus, minùs etiam quàm reliqui, contumeliis patebat. Quamnam enim Linguæ Græcæ imperitiam Augustino objicere hîc possis? Nihil habet ille, quod eruditissimi deinde inter Catholicos Theologi ac Interpretes non habeant, & sentiendum decernant. Num audeat Phereponus proletarios Interpretes appellare tot clarissima ingenia in hac re Augustino concordia? Si non audet, cur sibi hîc licitum putat, unum Augustinum tanto contemptu repellere, nihil tamen aliud sentientem, quàm quod tot doctissimi viri sentiunt ac sentiendum esse nos quoque brevibus nuper ostendebamus?

Nunquam Augustinus probavit infantibus Baptismum præscribi à Christo, aut Apostolis, ne pereant. Sunt hæc ejusdem Phereponi verba pag. 497. ad citatam Augustini Epist. CLVII, olim 89. Similia habet ille ad Ep. 175. olim 90. §.6. pag. 519. At Augustinus ostendit, non ex apertissimis quidem Christi, aut Apostolorum verbis scriptis, sed ex vetustissimæ Traditionis testimonio & universalis Ecclesiæ usu (ut alias rationes taceam) præscriptum à Christo fuisse parvulorum Baptismum. Nunquam verò Pelagiani ostenderunt, contrariam fuisse Christi, aut Apostolorum mentem. Utri parti nunc est credendum? Utra pars dicenda est inopiâ rationum laborare? Sincerus quisque fateatur, ad Pelagianos reddendæ rationis onus hîc pertinere. Numquid enim minùs Christo, & Apostolis Christi nomine aliquid scripto proponentibus, quàm sine scriptis & per legitimam Traditionem loquentibus, habenda est fides? Nos verò palam fecimus, saltem per Traditionem sine scriptis *Pædobaptismum* ab Apostolis esse præscriptum. Probent Pelagiani, aliter se rem hanc habere; probent, nihil aliud credendum esse, quàm quod in Scripturis sacris apertè propositum est; probent, futilem esse interpretationem nonnullorum Scripturæ locorum, è quibus Catholici deducunt necessitatem baptizandi parvulos. In hujusmodi quæstionibus illud nos usurpamus, quod vetustissimus Scriptor Tertullianus in simili ajebat Lib. de Corona Cap. 3 *Hanc si nulla Scriptura determinavit, certè consuetudo corroboravit, quæ sine dubio de Traditione manavit. Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum priùs non est? Etiam in Traditionis obtentu exigenda est, inquis, auctoritas scripta. Ergo quæramus, an Traditio nisi scripta non debeat recipi.* Lege reliqua; lege in hanc rem cæteros Patres. Præterea num stolidi, ac moriones, ac amentes adulti à sacro

fronte

fronte arcendi, quòd manifestè à Christo aut ab Apostolis præscriptum ipsis Baptismum non invenimus?

Corollarii loco ad ista accedat Circumcisionis consideratio, & antiquissimus Judæorum ritus in recipiendis ex Ethnicismo ad Mosis legem hominibus Infantes ex veteris Legis præcepto in fœdus Israeliticum ingrediebantur per Sacramentum Circumcisionis, Deóque grati per ipsum constituebantur. Odium Dei, & pœnæ etiam propositæ fuêre in eos, quibus tale Sacramentum non conferebatur. Etiamsi infantes non intelligerent, quàm magnum bonum sibi inde contingeret, ex pacto tamen Dei illud bonum in ipsos manare non cessabat. Quamobrem collatus quoque Baptismus parvulis, suum in ipsis producere effectum potest, ac debet, vel sine actuali fide; neque adulta ætas illis expectanda est, ut sanctificentur, & Deo placeant; ipsisque sine lavacro sanctissimo decedentibus, æquè ac adultis, deerit fœderis novi gratia in regenerationis Sacramento constituta. Deinde Baptismus Evangelicus, ut eruditis quibusdam videtur, quid novum apud Judæos non fuit. Cùm enim Ethnici homines fiebant *geretsedech*, hoc est, *Proselyti Justitiæ*, sivè *justi*, atque inter Judæos cooptabantur, non sola Circumcisio, sed & baptismus conferebatur eisdem. Hinc apud Hebræos vulgatum axioma: *Non est quis Proselytus, usque dum circumcidatur, & baptizetur,* Maimonides in Issure Biah Cap. 13. & alibi, Gemara Babylonica variis in locis, Moses Mikotzi Præcept. Negat. 116. R. Joseph Karo in Schulcan Aruch Lib. Jore dea. Cap. 268. aliique Judæi Scriptores, non solùm testantur, vigere adhuc in Synagoga hunc morem, sed & ipsum referunt ad tempora usque Davidis, ac Salomonis. Eò etiam pertinere potest locus quidam Arriani in Epictetum Lib. 2. Cap. 9. Ex iisdem autem Hebræis Auctoribus pariter discimus, cùm olim fuisse baptizatos, tum etiamnum baptizandos esse una cum parentibus parvulos Proselytos ex Synedrii sententia. Vide laudatam Gemaram Babylon. tit. Erubh. & ibi Glossam, & Maimonidem in Avadim Cap. 8. & Gemaram Hierosol. tit. Jevamoth, & Lightfootum, & alios Judaicæ eruditionis illustratores. Itaque uti sine Circumcisione, ità sine Baptismo, eóque unico, & ab aliis vulgaribus Judæorum lustrationibus ac lotionibus diverso, nemo vel antiquitus inter Proselytos describebatur. Quam Rabbinorum Traditionem juvat adhibitus à Joanne Præcursore Baptismus, ut ad vitam novam Judæos perduceret. Non enim Synedrium ab eo per nuntios quæsivit, quid sibi vellet ille Baptismus,

tiſmus, ſed ſolùm quâ auctoritate ipſe baptizaret. *Dixerunt ei:*(ſunt verba Jo.I.25.) *Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus neque Elias, neque Propheta?* Scilicet illa baptizandi ratio nova non erat, ac ignota, ſed frequens, ac uſitata, & in parvulis uſurpata. Proptereáque miratus nemo eſt tantùm gentis confluxum ad Baptiſmum Joannis. Apoſtolus quoque Heb. IX. 10. commemorat varia Baptiſmata inter Judæos uſurpata.

Ergo generis humani Reparator Chriſtus, antiquatâ ſolùm Circumciſione, Baptiſmum retinuit, qualis in uſu apud Judæos erat, non rem novam inſtituens, ſed jam uſitatam ad aliud munus, finémque nobiliorem erigens, & vivificâ veréque ſalutari gratiâ donans, ut ſicut olim ad Judaïcam Religionem, ità in poſterum ad Chriſtianam per verum hoc Sacramentum tranſirent Infideles, atque iterum naſcerentur. Ideóque nihil neceſſe erat, conceptis verbis populo ac Apoſtolis præcipere *Pædobaptiſmum*, ſed ſatis fuit generaliter indicere Baptiſmi uſum, atq; neceſſitatem. Per ſæcula præcedentia, & Chriſti etiam tempore, vulgatiſſima erat parvulorum æquè ac adultorum luſtratio, cùm ad Religionem Dei veri & ad regenerationem tranſitus fiebat. Satis ergo conſtabat, præſcripto per Chriſtum Baptiſmo, quis foret abluendus. Atque adeò in re adeò nota ſuperfluum erat hoc edicere, poſtquam dixerat Jeſus: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua &c.* Si ejuſmodi conſuetudinem abolere ipſe voluiſſet, eam potiùs prohibere debuiſſet apertis verbis. Rectè itidem conjicere hinc poſſumus, parvulos aliquot chriſtiano fonte fuiſſe mundanos, cùm, in Act. Apoſt. XVI. 15. & 33. paterfamilias baptizatus dicitur *cum omni domo ejus*; aut ſaltem inferre licet, parvulos, ſi aderant, & ipſos fuiſſe baptizandos; hoc enim de more à Judæis fiebat, cùm recipiebantur Proſelyti. Quod enim eſt ad locum Matth. XXVIII. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos*, quē Anabaptiſtæ nobis opponūt, quaſi ii tantùm dicantur baptizandi, qui priùs fuerint edocti, evaneſcit ex vi Græcorum verborum. Μαθητεύσατε, inquit Chriſtus, πάντα τὰ ἔθνη. Hoc eſt, non propriè *docete*, ſed *diſcipulos facite*, ſcilicet in diſciplinam meam, & in fœdus novum, per Sacramentum regenerationis adducite omnes gentes. Tum ſubſequitur διδάσκοντες, *docentes eos ſervare omnia &c.* ut videas, Baptiſmum præire poſſe doctrinæ, & Diſcipulos poſſe fieri illos etiam, quos à diſcendo infirma ætas avertit, cùm ideò *Diſcipuli* per Baptiſmum fiant, ut poſtea doceantur.

Quæ Phereponus notat ad Ep. CLVI. Auguſtini pag. 498. conſi-

consilia tantummodo sunt, & phaleræ, & voces hominis, quibus nulla ratio adnexa est, ne gravioribus titulis utar. Si hoc pacto exsibilare adversariorum opiniones, vincere quoque est: vicit Phereponus. Sed meritò exsibilandus ille, si unico αὐτὸς ἔφα & propositis tantùm suis, hoc est exoletis Pelagianorum opinionibus, agitatissimas quæstiones se dirimere, & Sententias Catholicas tanto pondere stantes prosternere posse putat. Et tamen id ipsi in more positum est Pag. item 520 in notis ad Ep. 176. iterum vellicare ille pergit locum Apostoli ad Rom, V. & ἐφ' ᾧ esse *quia*, vel eò *quòd*, non in *quo* contendit, exempla innuens in 2. ad Cor. V. 4, & ad Philipp. III. 12. At in citato loco Epist. 2. ad Cor. ego nihil tale reperio. Alterum exemplum iis tenebris circumfusum est, ut adhuc rem nostram in medio relinquat, quanquam non minùs quàm anteà, uti suprà diximus, constet, firmúmque sit Catholicum dogma, tametsi interpretatio illa præferatur. Locum item alium Epist. I. ad Cor. XV. 22. Catholicis erepturus ad suam mentem explicat Phereponus, atque eâ ratione loca ista esse procul dubio explicanda persuasurus Lectoribus suis, monet, *viros ac Theologos doctissimos* ità sensisse, atque ostendisse. Hos autem etsi ille non nominet, nemo non intelligit esse gregarios Pelagii, Arminii, Socini, atque etiam Calvini. Alibi quoque, hoc est pag. 549. locum Jo. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit &c.* memorans, satis liquere ait intelligendum de adultis tantùm, non autem & de infantibus. Nos contrà affirmamus, longè doctiores viros tum inter Catholicos, tum inter ipsos Protestantes contrarium ostendisse, & ab istis prostrata jamdudum fuisse quælibet Pelagii commenta: quam in rem & nos aliqua attulimus. Prostrant Libri. Nostris palmam negabit Phereponus. Ipsam patiatur & nos negare suis. Lectores sinceri, & nullo partium studio adducti, dum omnia legerint, facilè judicabunt, nos fumos non venditare, sed Apostolicam doctrinam constanti ac universali Ecclesiæ Traditione firmatam. Pag 549. in Animadv. ad Ser. CCXCIV. §. 6. 12. 17. & 19. Phereponus quæ alibi non semel contra *Pædobaptismum*, & *Originalis peccati* veritatem dixerat, aliis verbis repetit, quare sine responsione dimittendus est.

Quod autem est ad S Cypriani verba ex Epist. LXIV ad Fidum, quibus S. Augustinus utitur in eodem Sermone ad confirmandum Dogma de *Originali Peccato*, ea tam perspicua sunt, ut sibi melius fuisset Censor consulturus, si quæ ad ipsa eludenda adfert, prorsus omisisset. *Quidni*, ait, *licuit Pelagianis rejicere Cypriani auctoritatem in hoc negotio*;

ut Augustino licuit, quod attinet ad Baptismum Hæreticorum? Tum addit, multò clariùs, atque constantiùs S Cyprianum affirmâsse, Hæreticos esse baptizandos, quàm dari Peccatum originis. Si Pelagiani licitum sibi censuissent, quod nostrorum temporum Novatores contra fas omne licitum sibi putant, nempè non Cyprianum tantùmmodo, sed reliquos Patres, & omnem legitimam Traditionem respuère ac irridere: rejecissent profectò Cypriani auctoritatem in ista controversia, non exspectato Phereponi consilio At illis, quàm recentioribus Hæreticis, major erga sacras Traditiones reverentia erat, & melius intelligebatur quàm stabili quoque fundamento nitantur dogmata ab Apostolorum Traditione descendentia. Imò nervos omnes intenderunt & ipsi, ut ostenderent, Majorum Traditionem sibi potiùs, quàm Augustino favere. Utcumque tamen Pelagianis in pretio fuerit vetustissimæ Traditionis auctoritas (non enim victas dedere manus documentis in hanc rem ex Catholicorum parte productis) illud mihi certum, perperam à Pherepono componi auctoritatem Cypriani affirmantis *Originale peccatum*, cum Cypriano contendente rursus baptizandos esse Hæreticos. In priore sententia nihil aliud affirmavit Sanctus Cyprianus; quàm quod universa tùm ante se, tum post se ad Pelagium usque Ecclesia Christi, quæ sub cœlo est, affirmavit & concorditer tradidit; & *Pædobaptismo* semper usurpato se credere significavit. Quamobrem Cypriani hac de re sententia non unius hominis erat, sed universæ Catholicæ Ecclesiæ sententia, atque adeò ineluctabili auctoritate constabat. Verum Cyprianus contendens, Hæreticos esse rebaptizandos, si Agrippinum, & Africanæ Diœcesis Episcopos, & nonnullos item Asiaticos Præsules excipias, qui Cypriano aut prævire, aut consensêre, neminem alium ipse habuit suæ opinionis assertorem. Non ipsa solùm Ecclesiarum Caput Romana Ecclesia sed reliquæ ferè omnes tùm Orientis, tum Occidentis Ecclesiæ & Traditionem vetustissimam, & consuetudinem perennem Cypriano contrariam tenebant. Quid plura? Ne ipse quidem gloriosus Martyr Cyprianus in suis Conciliis negare potuit, quin consuetudo recipiendi sine Baptismo Hæreticos in Ecclesia Dei ante suam constitutionem obtineret. Itaque altera hæc S. Cypriani sententia paucorum erat, non Ecclesiæ Catholicæ sententia atque Traditio; ac proinde licuit Augustino, imò necesse fuit hîc Cypriani auctoritatem rejicere, ne veneranda totius Ecclesiæ Cathol. & Concilii universalis auctoritas; firmissimis etiã

in ista quæstione armata rationibus, à se rejiceretur: quod Catholico homini nefas perpetuò fuit.

Deinde *non dicit* (Cyprianus) *in infantes transire ullam labem internam, quâ eorum facultates sint vitiatæ; sed tantùm trahere eos contagionem mortis ab Adamo; quia ex patre mortali non nisi mortales nascuntur: quod multum abest à sententiâ Augustini.* Sunt ista Phereponi verba, sed Phereponi litigare potiùs amantis, quàm veritatis inveniendæ soliciti. In Cypriani verbis hæc nimiùm aperta est, ità ut aut ultro oculos clausisse dicendus sit, aut oculis reverà careat, qui eam non cernit. Ità scribit sanctus Cyprianus in laudata Epist. LXIV. ad Fidum scripta A. C. 253. *Si etiam gravissimis delictoribus. & in Deum multum ante peccantibus, cùm posteà crediderint, remissa peccatorum datur, & Baptismo atque à gratia nemo prohibetur: quantò magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundùm Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ primâ nativitate contraxit? qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso faciliùs accedit, quòd illi remittuntur non propria, sed aliena peccata.* Apertissimè distinguit hìc sanctus Episcopus infantes ab adultis. Hos actualium criminum reos dicit; illos unius tantùm peccati, quod posteri originale deinde appellârunt. Utrosque à Baptismo non esse prohibendos affirmat, in quo gratia divina utrisque confertur, & datur remissa peccatorum. Quid est, quod Phereponus scribit, & à Cypriano non dici, *in infantes transire ullam labem internam*; hoc est nullum animæ inhærens peccatum, sed mortis solùm naturalis necessitatem? Cyprianus disertè pronuntiat infantes *nihil peccâsse, nisi quod contagium mortis antiquæ primâ nativitate contraxerint*; id est, non actualibus quidem culpis iram divinam in se concitâsse, sed tamen esse reos peccati primi parentis, quia ab ipso carnaliter sunt nati. Disertè, inquam, dicit, ipsos etiam peccâsse, quia peccatum contraxêre Adami. Dicit ipsos *accipere remissam peccatorum*, ipsisque *remitti, non propria*, hoc est, non actualia, sed *aliena peccata*, id est peccatum Adami, qui actualiter peccando fecit, ut omnes posteri vel recens nati peccatores essent, ac indigerent remissione peccatorum per salutarem Baptismi aquam. Ubi verò expressè Cyprianus ait, infantes ante susceptum Baptismum carere *Gratiâ Dei*, ità in eadem Epistola non semel addit, ipsos egere *misericordiâ Dei*, eorúmque animas sinè Baptismo decedentes *perdi*. *Quantùm in nobis est*, ait, *si fieri potest, nulla anima perdenda est.* Si Adami reatus in infantibus habitat, si animæ illorum per-

duntur, ubi sinè Baptismo decedant, sique *remissam peccatorum accipiunt*: ergo necesse est, in infantes transire labem aliquam internam, atque peccatum, quod animæ sit proprium. Necessitatem mortis corporeæ utique non tollit Baptismus; ergo tollit solum *peccatum originale* ex anima, atque hoc peccatum illud est, quod Cypriano dicitur *contagium mortis antiquæ*.

Sed Phereponus dicere pergit: *Deniq; rhetoricè potiùs fortasse dixit remitti aliena peccata, quàm didacticè. Ac sanè nec imputari, nec remitti aliena peccata, si propriè loquamur, à justo judice possunt. Satis est multa Oratorum Ecclesiasticorum dicta esse vel diluto sensu vera; cùm satis constet eos minimè accuratè loqui solitos.* Habeat sibi Phereponus alibi Criticam istam regulam; nihil enim illa ad rem præsentem facere potest. Etsi rhetoricè locutus hic fuerit S. Cyprianus, ejus tamen mens apertissimè se prodit, & sensus didacticus elucet: quod & contingit in reliquis Rhetoricis coloribus ab omni perito Rhetore adhibitis. Si verbis didacticis, non rhetoricis, hìc doctrinam Catholicorum Catholicus Episcopus exprimit. Cùm nihil boni aut mali egerint infantes, reverà nullum *proprium actuale peccatum* habent, quod sibi remittatur. Ex Apostolica tamen ac universali Ecclesiæ Traditione peccatum habent, & indigent gratiâ & gloriâ Dei. Hoc autem peccatum nihil aliud est, quàm Adami peccatum in omnes homines descendens in condemnationem; alienum, quia non ab infantibus, sed à solis protoplastis actualiter perpetratum. Hinc propriè ac sinè Rhetorico colore dictum est, *non propria, sed aliena peccata, remitti* parvulis undâ salutari ablutis. Cæterùm, quod Phereponus tum hìc, tum alibi eamdem ingeminat cantilenam, videlicet imputari à justo Deo aliena peccata non posse, quasi veteres ac recentes Catholicæ Ecclesiæ Theologi de tuenda Justitia Dei nihil soliciti, satìs hoc nondum animadverterint: rogandi sunt Lectores, ut quod in hujus controversiæ exordio nos paucis innuimus, multóque magìs quod S. Augustinus, S. Thomas, cæteríque Patres ac Theologi nostri hanc in rem latè conscripsêre, legant. Tum enim intelligent hæc rectè cum divina Justitia componi, & contra non solùm suis difficultatibus, quod attinet ad Providentiam, Bonitatem, ac Justitiam Dei laborare sententiam Pelagianorum, sed ipsam quoque adversari Ecclesiæ totius Traditioni, & Apostoli verbis. Atque hactenus de hujusmodi controversia.

CAPUT III.

Concupiscentia non bonum, sed malum homini. Quid Libidinis generale nomen interdum apud Augustinum sonet. Libido carnis, qualis nunc est, malum pœnæ, & non peccatum proprium est. Non venit ab institutione naturæ innocentis, sed peccati primi pœna fuit. Differt ab appetentia cibi & potûs. Perniciosa homini, ut is animal rationale est. Pudor nuditatis in statu naturæ innocentis locum non habuit, sed post Adami lapsum effluxit, & insitus nunc omnium naturæ. Fuisset & in terrestri Paradiso voluptas carnis, sed non inimica & infesta rationi. Nisi Adamus peccâsset, neque Libidini turbidæ, neque aliis malis obnoxium foret genus humanum Scripturâ teste.

JUlianum Pelagianæ Hæresis primipilum cùm alias ob causas S. Augustinus eloquentissimè ac nervosissimè exagitabat, tum ob illam in primis, quòd se humanæ concupiscentiæ atque libidinis laudatorem præstitisset. Postremis hisce temporibus inventi sunt, qui contra eumdem Augustinum, imò contra Catholicam Ecclesiam, Julianum ejúsque conclamatam sententiam iterum tuerentur, inter quos non ultimam aciem Phereponus nunc ducit. In eo sita fuit controversia. Julianus *Concupiscentiam Bonum* naturæ appellabat, *quo Bono benè utitur, qui modum tenet; quo Bono malè utitur, qui modum non tenet; quo Bono melius non utitur, qui etiam ipsum modum, sanctæ Virginitatis amore, contempserit.* Augustinus contrà Concupiscentiam semper malum esse contendebat; quare Lib. 3. adversùs Julian. Cap. 21. ità reponebat; *Concupiscentia carnalis qui modum tenet, malo benè utitur; qui modum non tenet, malo malè utitur; qui autem etiam ipsum modum, sanctæ Virginitatis amore, contempserit, malo melius non utitur.* Innumera sunt, quæ Augustinus variis in Libris, & benè longo sermone contexit, ut suam hanc sententiam confirmet. Sed nos, quæ Phereponus contra habeat, jam recenseamus. Dixerat Augustinus in Lib. 1. Cap. 3. de libero Arbitrio, *Libidinem in adulterio malum esse.* Phereponus in Animadv. ad hunc locum pag. 482. primò dubium non esse ait, quin

mala sit in adulterio libido, sed non alia de causa, nisi quia adulterium ipsum est malum, quippe quòd ab illo societas humana planè perturbetur, atque adeò vetitum sit, hominum causâ, quibus vehementer nocet. *Alioqui*, deinde scribit, *libido, seu cupiditas alterius sexûs, nihil habet per se mali, si intrà limites à Deo, immo & ab ipsa ratione, præscriptos maneat.* Quare inquit, Augustinum minus commodè indicâsse, cur malum sit adulterium, cùm ejus malitiæ causam à libidinis malitia derivavit. At Phereponus animadvertere attentiùs debuit, quid hoc in loco per *Libidinis* nomen significare voluerit sanctus Augustinus. Non *cupiditatem* luxuriosam, sive carnalem *alterius sexûs*, sed quidem pravam quamcumque cupiditatem, atque concupiscentiam hìc libidinem appellavit. Ut enim idem Augustinus Lib 14 Cap. 15. de Civ. Dei scribebat: *Libido generale vocabulum est omnis cupiditatis*, immo & iræ, & jactantiæ, & pervicaciæ, aliísque hujusmodi perversis animi affectibus Cicerone teste convenit, quanquam pro venereo appetitu usitatiùs accipiatur. Cupiditas, quâ homo inclinatur ad aliquid appetendum contra Rationem, contra Justitiam, Pietatem, Temperantiam, aliásque Virtutes & contra Leges à Deo & à ratione constitutas, libido est, libido appellari potest. Quæ profectò concupiscentia, sive libido, cùm in adulterio quoque deprehendatur, justitiam quippe, ac societatis humanæ jura. & Sacramenti fœdus, adulter contemnit ac lædit: commodè propterea & verè in ejus malitiam retulit Augustinus adulterii malitiam. Ipsemet eodem Cap. 3. Lib. 1. de libero Arbitrio apertè prodit, quid sentiat, ità scribens: *Ut intelligas libidinem in adulterio malum esse, si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit, id eum CUPERE, & si potestas detur, facturum esse, non minus reus est, quàm si in ipso facto deprehenderetur.* Vides, non turbidum carnis motum, sed pravum animi affectum, sive alienum à ratione recta appetitum, vocabulo *libidinis* hìc designari. Tum addit Evodius: *Clarum est enim, jam nihil aliud quàm libidinem in toto malefaciendi genere dominari.* Cui protinus Augustinus: *Scisne etiam istam libidinem alio nomine cupiditatem vocari?* Melius ergo & commodius libidinis pravitatem constituimus causam illius pravitatis, quæ in adulterio est; fieri enim potest, ut quis sit adulter, humanæque proinde societatis ordinem turbet, & nihilominus tum ipse, tum ejus opus culpâ ac malitiâ careat: quod fit, cum ex ignorantia

rantia invincibili agitur. Et quare tunc adulterium malum non est, nisi quia tunc libido, sive pravus animi appetitus, in ignoranter operante minimè dominatur? Itaque nihil erat, cur hìc Augustinum edocere meliora Pherepònus vellet, multóque minus cur in commendationem venereæ libidinis transgrederetur, cui nullus hìc locus erat.

Sed quoniam illius oratio nos eò quoque abripit, videamus, quî probet novus iste Pelagianorum patronus, libidinem carnis, sive cupiditatem alterius sexûs, *nihil habere per se mali.* En ejus verba pag. 482. *Ità constituta sunt à Deo omnium animalium corpora, ut cùm adoleverunt, ea cupiditas in iis, mechanico impetu, excitetur, non aliter ac cupiditas edendi aut bibendi. Consectarium est naturæ corporis, quale à Deo creatum est, ut ex brutis, & ex ipso consilio propagationis generum intelligere est.* Ratio igitur, quare malum non sit, dicenda libido, si Pherepono credimus ea est, quòd naturalis motus sit, à Deo constitutus, nihil certè nisi bonum creante. Eadem repetit ille, pag. 528. in Notis ad Lib. 9, Cap. 10. de Gen. ad Lit. Nam cùm dixisset sanctus Augustinus, honestius meliúsque credi, ità fuisse primorum parentum corpora constituta in terrestri Paradiso, *ut appetitum carnalis voluptatis non haberent, qualem nunc habent ista corpora*: Phereponus talia apponit: *Appetitus ille, ut liquet vel ex brutis, tam naturalis est, quàm appetentia cibi, aut potûs, voluptasque, quàm experimur, cùm comedimus esurientes, vel bibimus sitientes. Non puto sanè quemquam dicturum, sitim, aut famem, voluptatemque, quam in iis explendis experimur, effectus esse peccati. Figmenta mera sunt, quæ hìc & alibi dicuntur.* Ità brevibus rem expedit Phereponus, & longas Augustini commentationes nullo negotio prosternit, & rotundâ sententiâ exsibilat. Experiamur, an benè sedeat homini isti confidentia tanta.

Cùm Augustinus libidinem carnis malum appellat, animadvertendum primò est, quo sensu illic *mali* nomen sit accipiendum. Ut autem Augustinus ipse auctor est Lib. 1. Cap. 1. de Lib. Arb. *Duobus modis appellare solemus malum; uno, cùm malè quemquam fecisse dicimus, alio, cùm mali aliquid esse perpessum.* Eo recidere potest, quanquam diverso sub intuitu, illa divisio mali, quam idem Augustinus, ac cæteri Theologi frequenter usurpant, nimirum aliud esse malum culpæ, aliud malum pœnæ. Prius malum inquinat animum, Deóque hominem invisum facit, & Peccatum dicitur. Alterum tantummodo excruciat, aut lædit animum,

mum, sive corpus hominis. Certum est, Augustinum minimè inter priora mala, sed quidem inter secunda, computare libidinem. Quanquam enim concupiscentiam humanam generaliter sumptam, cujus pars ac species est ipsa carnalis libido, Augustinus interdum cum Apostolo peccatum vocet, nunquam tamen aut Apostolus, aut Augustinus hujusmodi vocabulo significare voluerunt, concupiscentiam verè & propriè peccatum in hominibus esse, sed peccatum ideo appellant, *quia ex peccato est* (originali videlicet) *& ad peccatum inclinat*, sicuti Synodus Tridentina nos docuit Sess. V. & ipse Augustinus antea docuerat Lib. 1. Cap. 23. de Nupt. & Concup. & in Libris contra Julianum, & Lib. 1. Cap. 12. contra duas Epistolas Pelag. & in aliis Libris. Proinde sublatis omnibus in sacro Baptismate culpis, atque peccatis, adhuc restare in homine concupiscentiam Augustinus affirmat, non quòd propter ipsam rei ampliùs simus, sed ut cum ipsa confligamus in posterum, ne fiamus rei. Quamobrem, si Pherepono visus fortè est Augustinus tunc libidinem appellâsse proprium ac verum peccatum, cùm eam in malorum aciem retulit: sciat, se quidem improbare Calvini ac Lutheri commentum, non autem Augustini mentem.

Statuit igitur Augustinus adversùs Pelagianos, concupiscentiam, & libidinem carnis non esse naturale Dei donum, non esse à Deo creatam in primis parentibus talem, qualis post eorum peccatum fuit; & qualis adhuc sentitur ab hominibus. Primi peccati infelix fructus illa est, vitiúmque corruptæ, non innocentis, naturæ, ac propterea malum pœnæ, malum homini molestum, quo nos careremus, si culpâ caruissent primi omnium parentes. Quis autem libidinem, qualem nunc in membris suis humanum genus sentit, naturale bonum putet, quæ nos ad peccandum pervicaciter incitat, quæ contra legem mentis atque rationis tam sæpè pugnat, quæ continentiæ & virginitati infestissima est, quam quilibet vir pius sentire se dolet, ac porrò sentire nollet, quæ demum pudoris atque erubescentiæ materia est, atque argumentum? At hæc nihil Pherepono obstant, quominus inter naturalia bona libidinem referat. *Appetitus ille*, inquit, *tam naturalis est, quàm appetentia cibi aut potûs*. Mechanico autem impetu non minus brutorum, quàm hominum corpora ad libidinem, & per libidinem ad generis propagationem moventur. Ergo non est effectus primi peccati libido. Ità Pherepomus. Quod est ad comparationem libidinis cum fame & siti, respon-

respondemus, Censorem demonstrare prius debuisse, famem quoque, ac sitim, quales nunc ab hominibus sentiuntur, tales quoque futuras fuisse in innocentiæ statu, atque in illa summa felicitate, in qua Deus Adamum creavit. Ad Catholicam fidem spectat credere, primos parentes morituros non fuisse, nisi peccâssent. Cùm fames, & sitis, mala utique omnium judicio in hoc præsenti hominum statu gravia, præter acerrimum dolorem, mortem quoque corpori inferre nunc possint: cur mechanicâ etiam vi homines, in terrestri Paradiso alioqui non morituros, compellere fames & sitis non potuissent, atque interdum non compulissent ad mortem? Aut ergo Deus in statu naturæ innocentis famem & sitim, consectaria naturæ corporis non fecit; aut si fecit, tales, quales nunc experimur, ne homo sentiret, effecit

Sed ut à quæstione ista æquivocationem omnem amoveamus, dicimus, hominem sub duplici ratione esse considerandum, nempe aut quatenus homo est animal, aut quatenus est animal ratione præditum. Nutriri, augeri, propagationem quærere, delectari in operationibus sensitivis, ac in ipsa venire, & appetere cibum ac potum, & alia id genus, homini ut animali naturalia sunt, & in Adamo etiam fuissent. Atque idcirco bona ea sunt à Deo, uti bonum quoque à Deo emanans sunt vis generativa, & vasa generationis, & seminis efficacia, & honesta sensuum voluptas, & commixtio corporum ad licitam propagationem humani generis, atque alia ejusmodi. Immo ipse genitalium motus *bonum naturæ* in se est; *nunquam* enim *motum genitalium* Augustinus *reprehendit generaliter*, tanquam naturæ *malum* ac vitium, uti Julianus eidem objiciebat, *sed illum motum reprehendit, quem facit concupiscentia, quâ caro concupiscit adversùs spiritum, quam velut bonum defendebat* Julianus. Utor ipsius Augustini verbis lib. 4. Cap. 13. contra eumdem Julianum. Secundò, in libidine, ac in aliis quibuscumque motibus animalitatis, ac inferioris appetitûs, considerari potest, effrenis illa membrorum, & affectuum concitatio, quæ vel repugnante voluntate hominis fit in homine, quæ pudorem ingerit, & ad peccatum incitat ac rapit, ut ea faciamus, quæ facere nollemus, mentémque ac rationem in actibus libidinosis turbidâ suâ delectatione absorbet, & de sua dignitate dejicit. Hoc illud est, quod malum appellat Augustinus, & nos cum Augustino malum esse homini, quatenus animal rationale est, affirmamus. Quo malo in primi sceleris

leris pœnam mulctati sunt posteri Adami, Deo non quidem hoc malum creante, sed sinente, ut efflueret è constitutione corporis divinis donis spoliati, postquam à divina gratia, ac primævâ innocentiâ Adamus peccando exciderat. Quapropter nihil est, quòd Phereponus exemplum brutorum adhibeat, ostensurus, libidinosos humani corporis motus malum non esse. In animabus brutis nullum deformitatis sensum libido creat, nihil pudoris ingerit, nihil cum ratione pugnat, quippe quod ratione pecudes ipsi carent. Conformis potiùs eorum naturæ est hujusmodi motus concupiscentiæ, ut bonum quoque ac perfectio in iis appellari jure possit. At in animalibus ratione præditis, & ratione utentibus, malum, vitium, defectus, & corruptio naturæ libido est, quippe ad inhonesta, & rationi contraria hominem solicitans, & ad ea impellens, quæ naturam hominis, quatenus rationale animal est, omnino dedecent. *In pecoribus*, inquit Augustinus Lib. 4. Cap. 14. contra Julianum, *malum non est Concupiscentia, quia non adversùs spiritum concupiscit, sed eorum potiùs oblectat spiritum.* Vide & eundem Lib de Pecc. Orig. Cap. 40. & Lib. Oper. imperf. Cap. 56. Ergo qui se hominem esse recordatur, non sentire, non fateri nequit, quin Concupiscentia carnis, qualis nunc sentitur, unde tot intestinas patimur pugnas, quas etiam Apostolus in se olim deplorabat, malum sit homini, quatenus ratione prædito, ejúsque naturæ incommodum, ac vitium.

Quandoquidem verò negare ne nos quidem volumus, aut possumus, quin hujusmodi malum in statu quoque naturæ puræ locum habere potuerit, ità ut culpanda ne sic quidem foret Creatoris justissimi voluntas, qui tale vitium è corporis constitutione effluere vel in puris naturalibus permisisset; imò cùm neque disceptare velimus, an tantæ vires in statu Naturæ puræ carnali concupiscentiæ esse potuerint, quantæ nunc à nobis sentiuntur: superest solùm, ut inquiramus, feceritne Deus reverà, an non, in primordio rerum hominem adeò inordinatis motibus concupiscentiæ obnoxium. Phereponus cum Pelagianis affirmat. Catholici cum Augustino negant. Id ostendimus primò, quia magìs decuit divinam bonitatem atque justitiam, ità hominem innocentem condere, ut corpus animo, inferiora superioribus placidè subdita forent: quod certè secùs nunc evenit in isto corruptæ naturæ statu. Deinde cùm constet, Adamum in maxima cùm animi, tum corporis felicitate à Deo fuisse creatum, quis eam in iis membris pugnam, cúm-
que

que peccati fomitem, easque concupiscentiæ vires in illo fuisse credat; quæ nunc maximam vel hominibus piis & infelicitatem & periculum animæ creant? Sed quod rem evidentiùs tangit, hæc de primis parentibus scripta sunt Gen. 2. ℣. 25. *Erat autem uterque nudus: Adam scilicet, uxor ejus, & non erubescebant.* Nihil igitur pudoris nuditas innocentibus hominibus attulerat non aliâ de causa, nisi quia nullum adhuc præter voluntatis arbitrium in membris suis motum, nullam carnis rebellionem, nullum intestinum membrorum bellum contra mentis legem senserant. At postquam Deo inobedientes peccârunt, uti habetur Gen. 3, ℣. 7. *Aperti sunt oculi amborum: cúmque novissent se esse nudos, consuerunt folia ficus & fecerunt sibi perizomata.* Profectò aliud novi in se, ac in membris suis animadvertere primi homines non potuêre, cujus illos pudere inciperet, nisi libidinis motus vel invitâ voluntate factos. Tum sentire cœperunt sui peccati pœnam, tum se divinis donis spoliatos deprehenderunt, tum puduit illos novæ deformitatis, ideóque *perizomata*, sive *succinctoria*, atque *femoralia*, *chagoroth*, sibi concinnârunt, ut suis aliorúmque oculis pudoris aut lasciviæ materiem subtraherent. Ergo tum primùm nata est turbida illa libido, inflictáq; hominibus primis in pœnam primi peccati à justo Deo fervere sinitur in eorum posteris, cùm anteà nonnisi ex imperio aut consensu mentis atque rationis ea membra moverentur, quibus homo ad generationem utitur.

Quid quæso ad hæc tam luculenta divinæ Scripturæ verba reponit Phereponus? Scripserat Augustinus Lib. 13. Cap. 13 de Civ. Dei hæc de primis parentibus: *Senserunt ergo novum motum inobedientis carnis suæ, tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ suæ.* Hujusmodi opinionem *commentum* Phereponus statim vocat, Tum ait pag. 583. *Ne quid aliud hic dicam, non debuit dicere, senserunt, sed sensit Adamus, nam metus aut nullus fuit in Eva aut certè minimè conspicuus, & qui eam in ruborem dare posset.* Telum hoc vetus est è Juliani pharetra petitum, sed ab Augustino jamdiu protritum Lib. 4. Cap. 13. contra eundem Julianum. Attamen cùm nos moneat Censor, ut de nuditate primorum parentum cùm alios Interpretes, tum præsertim Joannem Clericum consulamus: illi habendæ gratiæ, quòd ex interpretum vulgo aliquem seligat, in quem edocendi nos onus transferat. Et ego quidem novi Joannem Clericum, virum & eruditione & ingenio critico reverà celebrem, sed licentia quoque opinandi, æquè famosum, adeóque in sanctos Patres animatum, ut

 cùm

cùm ipsum audis, alterum, imò ipsum Phereponum audire te putes. Varias Interpres ille Interpretum sententias congerit ad explicandam primorum parentum nuditatem, & perizomata; tum probare videtur, qui dicat, *nudum* in eo loco nihil aliud significare quàm *peccatorem*, seu hominem qui se peccâsse animadverterit. Nobis non irascatur Pherepouns, si novum hunc suum divinarum Litterarum Interpretem dicimus interpretatione sua ridendos incredulis exhibere aut Mosem divinum illius Historiæ Scriptorem, aut ipsos parentes primos. Cognoverunt nempè isti se peccatores esse, atque ideò minùs honestas corporis partes velavêre cinctoriis; sivè, ut ipse conjicit, tectum, sub quo habitarent, sibi composuerunt. Quis hæc audiens non rideat aut hominum illorum consilium, aut Historici sacri ingenium? Nam quid rei habent perizomata consuta, & nudis membris aptata, aut habitaculum sibi constructum, cum cognitione antecedentis peccati? Num tegere animæ peccatum poterant nova illa integumenta membrorum? Sed Clericus nullam pudoris causam in Adami & Evæ nuditate reperiebat, remotis nempè arbitris, & sine consensu voluntatis, atque ideò sine culpa nudis, aut etiam sine culpa libidinem concitatis membris. Phereponus verò, cùm nullus, aut saltem non conspicuus, fuerit motus in Evæ membris, nullum sentiri ab ea potuisse pudorem ait, eidémque propterea nullam tegendi corporis necessitatem fuisse. Verùm nos cum Augustino dicimus, Evam in membris suis intestinam novámque pugnam, ac inobedientiam sensisse. Sensit ipsa, quid conspicua viri nuditas in se intuente efficeret; & hinc didicit quid vicissim in viro fœminea nuditas efficere posset. Insolita hæc erant, & nullo negotio in pœnam criminis à Deo inflicta fuisse uterque intellexit. Quare perizomatum ope deformitatem hujusmodi auferendam, & subtrahendam oculis Adam excitatricem injustæ libidinis nuditatem Eva quoque cognovit.

Cæterùm cùm pudor sit tristitiæ species è metu infamiæ propter aliquod vitium aut culpam: quis non videat pudori locum fuisse in primis parentibus ad novum illum membrorum ac libidinis affectum sine voluntatis imperio excitatum? Prætereà nonne & nos pudet, & meritò pudet, alia quædam corporis vitia prodere, ac palam deferre, quando iis animi nostri vitium & peccatum causam dedit? Imò nos pudet etiam, & jure pudet, si cùm facilè possumus, non ea quoque oculis aliorum eripiamus, quæ aut molestiam dolorémque ipsis creent absque utilitate ulla; aut eorum

eorum animos, & sensus ad aliquid alliciant ac impellant, quod rationi rectæ minimè conveniat; aut culpam tacitè exprobrent? aut alicujus morbi, sivè calamitatis nostræ, quam culpa adduxit voluntaria, & pellere voluntaria ampliùs medicina non potest, alios moneant. Tales pudoris causas in se invenerunt Adamus & Eva, cùm se nudos conspexêre, & noverunt, inobedientes carnis motus ex antecedenti peccato venire, & alienis oculis, phantasiæ, ac menti periculum se ingerere, & inobedientiam mentis per illos motus accusari. Qui anteà innocentes membra sibi ad nutum obedientia habebant, & alterius nuditate conspecta nihil sentiebant in se, quod voluntati repugnaret, sivè mentem de sua tranquillitate ac regno dejiceret, peccatores posteà facti non potuerunt non pudore suffundi, cùm ad aspectum nuditatis tam diversa in sese experirentur, ideòque velandum censuerunt; quod eorum quoque posteri velandum nunc censent, ab ipsa natura edocti. Nunc audi Augustinum ipsum Lib. 4. Cap. 13. contra Julianum. *Quid autem de motu fœminæ, cujus & ipsam puduit, inaniter argumentandum putâsti. Non utique fœmina motum visibilem texit sed cùm in eisdem membris tale aliquid sentiret occultiùs, quale vir senserat, ambo texerunt, quod alterutrum videndo in alterutrum commoti ambo senserunt, & vel unusquisque sibi, vel alter alteri erubuerunt.*

Phereponus tamen insitum fuisse nobis à natura morem istum operiendi pudenda tacitè negat in Notis ad Cap. 17. Lib. 14. de Civ. Dei Augustinum enim affirmantem, vel apud ipsos Barbaros, atque Brachmanes in more id esse positum, non vera narrâsse nos monet, pag. 585. cùm in Africa atque America sint gentes planè nudæ, uti ex oculatis testibus ipse didicit. Sed quamvis populi nonnulli sint, qui nudo penitùs corpore adhuc incedant, num ideò minùs verum, nos à natura edoceri inhonesta illa membra velare? Alioqui non comedere humanas carnes, non mactare senes, sivè ipsos etiam parentes, ut senectutis incommodis eripiantur, & abstinere à rapinis, cædibus, aliisque teterrimis ac vituperandis moribus, ne inter leges quidem naturæ referremus; sunt enim quidam in Africa & America integri populi, qui talia adhuc faciunt, & sine pudore faciunt, sivè quòd licita censeant, sivè quòd habitu in iniquitate firmato pervenerint ad exuendum, sivè non sentiendũ qualemcumq; in iis operibus pudorẽ. Ergo quòd adhuc vivant quædã gẽtes moribus barbaræ, numero paucæ, quibus pudori nõ sit nudis planè mẽbris incedere, nihil impedit, quo

 minus

minus dicendus sit insitus nobis à natura nuditatis pudor, quando reliqui, iique cultiores, & innumeri populi, nostra in sententia exemplo suo conveniunt.

Verùm Phereponus, quanquam concedat, *pudorem nuditatis inde partim ortum videri, unde dicit Augustinus*: attamen addit, multas alias accessisse obtegendi corporis causas, videlicet ne liberis exemplo pessimo, & pravo ad intempestivam luxuriam incitamento foret parentum nudorum aspectus; ne fœdum quid singulis mensibus fœminæ exhiberent; ne conjugati ad adulteria excitarentur. Subinde verò scribit: *Hinc paulatim natus nuditatis pudor*, hoc est è causis, & rationibus, quas ipse Phereponus refert, non quas Augustinus affert. At nos vel ante istas causas à Pherepono memoratas, quando certè neque liberi Adamo, neque alii conjuges præter Adamum, & Evam erant, ortum habuisse nuditatis pudorem dicimus ex fide Litterarum sacrarum, quæ mentiri non possunt, & quas non satis animadvertit Phereponus, quantopere ipse per latus oppugnet, ac vulneret, & dubiæ fidei faciat, cum talia scribit. Nihil hîc dico de latebris vel ipsi conjugali copulæ meritò quæsitis, quas ideò tantùm Phereponus tolerat aut probat, quòd avertendi sint liberi ab eo periculoso aspectu, non autem quòd ipsa res, in se spectata, pudenda sit. Quasi liberis solis, & non quibuscumque aliis hominibus, hæc sint abscondenda; & quasi hoc ipsum satis non ostendat, aliquod naturæ vitium in iis actibus esse, qui ad impudicitiam, & ad scelera, si conspiciantur, reliquos accendere possunt; & quasi ea res pudenda non sit, quam subsequitur agentis infamia, nisi remotis arbitris ac testibus fiat. Hæc leviter excussisse sit satis.

Accuratiùs Pherepono respondendum est irridenti Augustinum, qui Cap. 23. Lib. 14. de Civ. Dei agens de ratione, qua in statu naturæ innocentis propagatum fuisset genus humanum, ità scripsit. *Voluntati membra illa, ut cætera omnia, servirent. Ità genitale arvum vas in hoc opus creatum seminaret, ut nunc terram manus.* Ad quæ statim Phereponus pag. 586. *Hoc est, sine ullo voluptatis appetitu; nam eam libidinem vult Augustinus esse peccatum.* Non exaggeret quæso Censor noster, non imponat lectoribus credulis. Fuisset etiam in innocentiæ statu sua sensibus & carni voluptas, sed quæ mentem non obrueret, sed quæ rationem in sua tranquillitate relinqueret, non qualis nunc sentitur, turbida, immoderata, & hominem ad belluarum conditionem dejiciens. Fuisset & voluptatis appetitus, sed rationi omninò obtemperans

atque

atque subjectus; & homo voluptatem appetiisset, non tanquam finem, sed tanquam medium ad ea, quæ instituto suo, ac homini ut rationali convenirent. Hæc Augustinus non negat, qui & Cap. 26. ejusdem Libri 14 de Civitate Dei hæc scribit: *Absit, ut suspicemur, non potuisse prolem seri sine libidinis morbo: sed eo voluntatis nutu moverentur illa membra, quo cætera, & sine ardoris illecebroso stimulo cum tranquillitate animi & corporis.* Et Lib. 4. Cap. 2. contra Jul. *Quis negat futurum fuisse concubitum, etiam si peccatum non præcessisset? Sed futurus fuerat, sicut aliis membris, ità etiam genitalibus voluntate motis, non libidine concitatis, aut certè etiam ipsâ libidine, non qualis nunc est, sed ad nutum voluntarium serviente.* Eodem autem Lib. Cap. 14. acutè distinguit à vivacitate, utilitate, & necessitate sentiendi, libidinem sentiendi. Tum infrà, *ne nimium*, inquit, *videamur offendere homines, qui voluptatem corporis quomodocumque defendunt*, concedit, credi posse, in illo tantæ felicitatis loco *carnalium sensuum fuisse* libidinem, *sed ità ut omnimodo rationali subdita voluntati, non aliàs adesset, nisi cùm per illum vel saluti esset corporis, vel stirpis propagini consulendum; & tanta adesset, ut nulla ex parte mentem de supernarum cogitationum delectatione deponeret &c.* Vide & Lib. I. Cap. 17. contra duas Epist. Pelag. Ab innocentis igitur Adami conditione exclude illecebrosum illum Ardoris stimulum, qui nunc non solùm homine invito membra movet, sed etiam adversus mentis legem pugnat, rationémque reluctantem non rarò sibi subjicit, ac turbidâ delectatione absorbet, & *Libido* carnis appellatur. Cætera quibus generationis opus completur, à terrestris Paradisi felicitate non abfuissent. Imò tunc, ut S. Thomas T. 1. Summæ qu. 98. Art. 2. ad 3. inquit: *Fuisset major delectatio sensibilis, quantò esset purior natura, & corpus magis sensibile.* Denique Augustinus libidinem carnis ità peccatum quandoque nominat, uti Apostolus Concupiscentiam *Peccatum* appellavit, nimirum non ut is inferioris partis motus formale peccatum, & culpa sit, sed quòd ad peccatum & culpam inclinet, & tunc dumtaxat proprium & verum fiat peccatum, cùm ad illicita ac inhonesta voluntatem rapit. Jam id suprà nos demonstravimus. Quare videat Phereponus, se aërem verberare, & sibi larvas effingere, ut cum iis digladietur. Cùm Augustinus ait, ità seminandum fuisse *genitale arvum, ut nunc terram seminat manus*, obedientiam tantùm exprimere voluit membrorum generationi inservientium, qualem humanæ menti præstat manus, non autem è sensibus delectationem moderatam excludit, quam tamen in innocentiæ

ftatu nihil rationi perniciofam futuram fuiffe putamus.

Quamobrem inania planè funt, quæ poftea Phereponus congerit, ità fcribens pag. 586. *Eâdem operâ dicere debuiffet* (Auguftinus) *appetitum cibi grati peccatum effe; nec primos parentes, cùm fructus licitos & jucundos comederant, ullâ voluptate titillatos fuiffe &c. Addere etiam eum oportuiffet, bruta, quorum organa noftris non abfimilia funt, nullam quærere in naturalibus actionibus voluptatem, nam fanè non peccârunt; fed iis defungi fponte naturæ, fine ulla penitùs cupiditate.* Non hæc certè abfurda dicere debuit Auguftinus, quia nufquam, nifi in Pherepono cerebro, dixit, fine ullo voluptatis appetitu & fine ulla delectatione fenfuum innocentes homines prolem fuiffe feminaturos & nunquam docuit libidinem ipfam propriè peccatum effe, nifi eidem contra Legis edicta obediatur. Et miror, qui toties Phereponus comparationem inftituat inter pecudes ac animalia ratione præditâ, neque confideret, multa effe homini quidem & brutis comunia, quæ tamen in brutis, quippe ratione deftitutis, laudanda fint, aut faltem non vituperanda, in hominibus autem ratione utentibus & fœda fint, & vituperanda, & rationali creaturâ prorfus indigna, *Aliud enim eft arietis & aliud Publii Africani bonum*, olim Cicero ajebat. Sed minùs tolerandis declamationibus, hæc de Auguftino fcribere pergit nuperus Cenfor: *Poftquam Deum planè alium defcripfit, ac eft, quamque à Scriptura nobis prapingitur; toti etiam naturæ vim infert, ut poffit pravas Interpretationes obfcurorum aliquot Scripturæ locorum tueri.* Ubinam Deum Auguftinus defcribit alium, ac eft? Ubinam, & qualem naturæ vim infert? Et quænam funt obfcura illa Scripturarum loca, quibus abutitur, ut cœlum terrámque mifceat? Sed hæc ut fine magno labore interferuntur à confidentiffimo homine illo, ità à nobis nullo labore negata. fuapte naturâ cadunt.

Ab eodem fonte veniunt fubfequentes Cenforis notæ ad Cap. 14 Lib. 14. de Civ. Dei. *Auguftinus*, inquit ille, *turpia commenta hîc nobis propinat, dumtaxat ut rationem reddat rei, quæ nec fuit, nec erit; nimirum generationis liberorum in ftatu innocentiæ, fi in eo primi parentes perfeveraffent; & quidem quia ftatuit peccatum id effe, quod ineft naturæ omnium animalium, nec ufquam damnatur, fi modò intra leges contineatur: nimirum cupiditatem conjugii, poftquam pubertatis annos attigerunt.* Nihil horum fenfit Auguftinus, imò oppofitum fenfit, eique talia abfurda unus pro fua liberalitate affingit Phereponus. Neque enim cupiditatem conjugii unquam Libidinem Auguftinus appellavit, multóque minùs culpæ damnavit. Alia fuit

fuit ipsi, & planè diversissima carnalis libidinis idea. Imò vidimus, ne turpem quidem libidinis æstum, contra nutum voluntatis membra moventem, & adversùs spiritum pugnantem, verum & proprium peccatum ab Augustino censeri, nisi cùm voluntas se abripi sinit ad consentiendum illicitis. Pelagianis ergo oculis, & exulcerato animo, & apud Calvinianos tantùm Interpretes, Libros Augustini Pherepouus legisse videtur.

Sed ut istam denique controversiam expediamus, & uberiùs constet, quàm contra omnem rationem hîc Augustino Pherepouus insultet: dicimus, verum quidem esse, humanam mentem atque rationem ex constitutione naturæ habere non posse; neque debere semper ad nutum suum obedientes corporis vires, motus, humores, somnum, appetitus, & alia, quæ ad vegetabilem & animalem, & mechanicam membrorum œconomiam pertinent. Naturaliter etiam accidit, ut caro sua munia exercens, & in delectationes sibi congruas tendens, adversùs spiritum concupiscat, & ingratos ac perniciosos tum animæ, tum rationi motus eliciat. Poterat & istud contingere in statu naturæ puræ, non ex culpa sapientissimi atque optimi Creatoris, sed ex elementorum compage & discordia, atque ex ipsius naturæ creatæ defectu. At certum est nobis, aliter institutam fuisse à Deo naturam primi hominis, hoc est, peculiari divinæ gratiæ prærogativâ, & supranaturali freno ità contemperatam atque firmatam, ut non sineretur caro quidquam pugnare, neque doloribus, neque pravis affectibus, adversùs mentem atque rationem, cùm anima pariter & corpus mirabili tunc fruerentur tranquillitate, atque harmoniâ. Peccavêre primi parentes. Tunc sublatum fuit illud cœlestis gratiæ frenum, tunc desiit peculiare illud muneris divini præsidium. Quare in homine suis cum naturalibus relicto suapte naturâ emersêre tot illi defectus, vitia, & pravi appetitus tum corporis, tum animæ, quæ ab omnibus Adami posteris sentiũtur adhuc, & graviora fiunt, quando ad originale peccatum actualia etiam crimina accedunt. Itaq; per nos etiam liceat Pherepono, tum famem, sitim, & libidinem, tum alios corporis motus mechanicos, nunc naturæ humanæ & spiritui plerumque graves ac infestos, appellare sub ea ratione defectus naturales hominis, quia ab ipsa hominis naturâ sibi relicta, & non à Deo creata procedunt. Liceat, inquam, ipsi, dummodo is quoque fateatur, aliter è divinis manibus innocentis hominis naturam exiisse, hoc est, invidendâ felicitate corporis præditam, & forti rationis imperio in inferiorem appetitum donatam; tot

ſtatu nihil rationi pernicioſam futuram fuiſſe putamus.

Quamobrem inania planè ſunt, quæ poſtea Phereponus congerit, ità ſcribens pag. 586. *Eâdem operâ dicere debuiſſet* (Auguſtinus) *appetitum cibi grati peccatum eſſe; nec primos parentes, cùm fructus licitos & jucundos comederant, ullâ voluptate titillatos fuiſſe &c. Addere etiam eum oportuiſſet, bruta, quorum organa noſtris non abſimilia ſunt, nullam quærere in naturalibus actionibus voluptatem, nam ſanè non peccârunt; ſed iis defungi ſponte naturæ, ſine ulla penitùs cupiditate.* Non hæc certè abſurda dicere debuit Auguſtinus, quia nuſquam, niſi in Pherepono cerebro, dixit, ſine ullo voluptatis appetitu & ſine ulla delectatione ſenſuum innocentes homines prolem fuiſſe ſeminaturos & nunquam docuit libidinem ipſam propriè peccatum eſſe, niſi eidem contra Legis edicta obediatur. Et miror, qui toties Phereponus comparationem inſtituat inter pecudes ac animalia ratione prædità, neque conſideret, multa eſſe homini quidem & brutis comunia, quæ tamen in brutis, quippe ratione deſtitutis, laudanda ſint, aut ſaltem non vituperanda, in hominibus autem ratione utentibus & fœda ſint, & vituperanda, & rationali creaturâ prorſus indigna, *Aliud enim eſt arietis & aliud Publii Africani bonum*, olim Cicero ajebat. Sed minùs tolerandis declamationibus, hæc de Auguſtino ſcribere pergit nuperus Cenſor: *Poſtquam Deum planè alium deſcripſit, ac eſt, quamque à Scriptura nobis præpingitur; toti etiam naturæ vim infert, ut poſſit pravas Interpretationes obſcurorum aliquot Scripturæ locorum tueri.* Ubinam Deum Auguſtinus deſcribit alium, ac eſt? Ubinam, & qualem naturæ vim infert? Et quænam ſunt obſcura illa Scripturarum loca, quibus abutitur, ut cœlum terrámque miſceat? Sed hæc ut ſine magno labore interſeruntur à confidentiſſimo homine illo, ità a nobis nullo labore negata, ſuapte naturâ cadunt.

Ab eodem fonte veniunt ſubſequentes Cenſoris notæ ad Cap. 14 Lib. 14. de Civ. Dei. *Auguſtinus*, inquit ille, *turpia commenta hic nobis propinat, dumtaxat ut rationem reddat rei, quæ nec fuit, nec erit; nimirum generationis liberorum in ſtatu innocentiæ, ſi in eo primi parentes perſeverâſſent; & quidem quia ſtatuit peccatum id eſſe, quod ineſt naturæ omnium animalium, nec uſquam damnatur, ſi modò intra leges contineatur: nimirum cupiditatem conjugii, poſtquam pubertatis annos attigerunt.* Nihil horum ſenſit Auguſtinus, imò oppoſitum ſenſit, eique talia abſurda unus pro ſua liberalitate affingit Phereponus. Neque enim cupiditatem conjugii unquam Libidinem Auguſtinus appellavit, multóque minùs culpæ damnavit. Alia

fuit

fuit ipsi, & planè diversissima carnalis libidinis idea. Imò vidimus, ne turpem quidem libidinis æstum, contra nutum voluntatis membra moventem, & adversùs spiritum pugnantem, verum & proprium peccatum ab Augustino censeri, nisi cùm voluntas se abripi sinit ad consentiendum illicitis. Pelagianis ergo oculis, & exulcerato animo, & apud Calvinianos tantùm Interpretes, Libros Augustini Phereponus legisse videtur.

Sed ut istam denique controversiam expediamus, & uberiùs constet, quàm contra omnem rationem hîc Augustino Phereponus insultet: dicimus, verum quidem esse, humanam mentem atque rationem ex constitutione naturæ habere non posse; neque debere semper ad nutum suum obedientes corporis vires, motus, humores, somnum, appetitus, & alia, quæ ad vegetabilem & animalem, & mechanicam membrorum œconomiam pertinent. Naturaliter etiam accidit, ut caro sua munia exercens, & in delectationes sibi congruas tendens, adversùs spiritum concupiscat, & ingratos ac perniciosos tum animæ, tum rationi motus eliciat. Poterat & istud contingere in statu naturæ puræ, non ex culpa sapientissimi atque optimi Creatoris, sed ex elementorum compage & discordia, atque ex ipsius naturæ creatæ defectu. At certum est nobis, aliter institutam fuisse à Deo naturam primi hominis, hoc est, peculiari divinæ gratiæ prærogativâ, & supranaturali freno ità contemperatam atque firmatam, ut non sineretur caro quidquam pugnare, neque doloribus neque pravis affectibus, adversùs mentem atque rationem, cùm anima pariter & corpus mirabili tunc fruerentur tranquillitate, atque harmoniâ. Peccavêre primi parentes. Tunc sublatum fuit illud cœlestis gratiæ frenum, tunc desiit peculiare illud muneris divini præsidium. Quare in homine suis cum naturalibus relicto suapte naturâ emersêre tot illi defectus, vitia, & pravi appetitus tum corporis, tum animæ, quæ ab omnibus Adami posteris sentiũtur adhuc, & graviora fiunt, quando ad originale peccatum actualia etiam crimina accedunt. Itaq; per nos etiam liceat Pherepono, tum famem, sitim, & libidinem, tum alios corporis motus mechanicos, nunc naturæ humanæ & spiritui plerumque graves ac infestos, appellare sub ea ratione defectus naturales hominis, quia ab ipsa hominis naturâ sibi relicta, & non à Deo creata procedunt. Liceat, inquam, ipsi, dummodo is quoque fateatur, aliter è divinis manibus innocentis hominis naturam exiisse, hoc est, invidendâ felicitate corporis præditam, & forti rationis imperio in inferiorem appetitum donatam; tot

statu nihil rationi perniciosam futuram fuisse putamus.

Quamobrem inania planè sunt, quæ postea Phereponus congerit, ità scribens pag. 586. *Eâdem operâ dicere debuisset* (Augustinus) *appetitum cibi grati peccatum esse, nec primos parentes, cùm fructus licitos & jucundos comederant, ullâ voluptate titillatos fuisse &c. Addere etiam eum oportuisset, bruta, quorum organa nostris non absimilia sunt, nullam quærere in naturalibus actionibus voluptatem, nam sanè non peccârunt; sed iis defungi sponte naturæ, sine ulla penitùs cupiditate.* Non hæc certè absurda dicere debuit Augustinus, quia nusquam, nisi in Pherepono cerebro, dixit, sine ullo voluptatis appetitu & sine ulla delectatione sensuum innocentes homines prolem fuisse seminaturos & nunquam docuit libidinem ipsam propriè peccatum esse, nisi eidem contra Legis edicta obediatur. Et miror, qui toties Phereponus comparationem instituat inter pecudes ac animalia ratione præditâ, neque consideret, multa esse homini quidem & brutis comunia, quæ tamen in brutis, quippe ratione destitutis, laudanda sint, aut saltem non vituperanda, in hominibus autem ratione utentibus & fœda sint, & vituperanda, & rationali creaturâ prorsus indigna, *Aliud enim est arietis & aliud Publii Africani bonum,* olim Cicero ajebat. Sed minùs tolerandis declamationibus, hæc de Augustino scribere pergit nuperus Censor: *Postquam Deum planè alium descripsit, ac est, quamque à Scriptura nobis præpingitur; toti etiam naturæ vim infert, ut possit pravas Interpretationes obscurorum aliquot Scripturæ locorum tueri.* Ubinam Deum Augustinus describit alium, ac est? Ubinam, & qualem naturæ vim infert? Et quænam sunt obscura illa Scripturarum loca, quibus abutitur, ut cœlum terrámque misceat? Sed hæc ut sine magno labore interseruntur à confidentissimo homine illo, ità a nobis nullo labore negata, suapte naturâ cadunt.

Ab eodem fonte veniunt subsequentes Censoris notæ ad Cap. 14 Lib. 14. de Civ. Dei. *Augustinus,* inquit ille, *turpia commenta hic nobis propinat, dumtaxat ut rationem reddat rei, quæ nec fuit, nec erit; nimirum generationis liberorum in statu innocentiæ, si in eo primi parentes perseverâssent; & quidem quia statuit peccatum id esse, quod inest natura omnium animalium, nec usquam damnatur, si modò intra leges contineatur; nimirum cupiditatem conjugii, postquam pubertatis annos attigerunt.* Nihil horum sensit Augustinus, imò oppositum sensit, eique talia absurda unus pro sua liberalitate affingit Phereponus. Neque enim cupiditatem conjugii unquam Libidinem Augustinus appellavit, multóque minùs culpæ damnavit. Alia

fuit

fuit ipsi, & planè diversissima carnalis libidinis idea. Imò vidimus, ne turpem quidem libidinis æstum, contra nutum voluntatis membra moventem, & adversùs spiritum pugnantem, verum & proprium peccatum ab Augustino censeri, nisi cùm voluntas se abripi sinit ad consentiendum illicitis. Pelagianis ergo oculis, & exulcerato animo, & apud Calvinianos tantùm Interpretes, Libros Augustini Phereponus legisse videtur.

Sed ut istam denique controversiam expediamus, & uberiùs constet, quàm contra omnem rationem hîc Augustino Phereponus insultet: dicimus, verum quidem esse, humanam mentem atque rationem ex constitutione naturæ habere non posse; neque debere semper ad nutum suum obedientes corporis vires, motus, humores, somnum, appetitus, & alia, quæ ad vegetabilem & animalem, & mechanicam membrorum œconomiam pertinent. Naturaliter etiam accidit, ut caro sua munia exercens, & in delectationes sibi congruas tendens, adversùs spiritum concupiscat, & ingratos ac perniciosos tum animæ, tum rationi motus eliciat. Poterat & istud contingere in statu naturæ puræ, non ex culpa sapientissimi atque optimi Creatoris, sed ex elementorum compage & discordia, atque ex ipsius naturæ creatæ defectu. At certum est nobis, aliter institutam fuisse à Deo naturam primi hominis, hoc est, peculiari divinæ gratiæ prærogativâ, & supranaturali freno ità contemperatam atque firmatam, ut non sineretur caro quidquam pugnare, neque doloribus, neque pravis affectibus, adversùs mentem atque rationem, cùm anima pariter & corpus mirabili tunc fruerentur tranquillitate, atque harmoniâ. Peccavêre primi parentes. Tunc sublatum fuit illud cœlestis gratiæ frenum, tunc desiit peculiare illud muneris divini præsidium. Quare in homine suis cum naturalibus relicto suapte naturâ emersêre tot illi defectus, vitia, & pravi appetitus tum corporis, tum animæ, quæ ab omnibus Adami posteris sentiũtur adhuc, & graviora fiunt, quando ad originale peccatum actualia etiam crimina accedunt. Itaq; per nos etiam liceat Pherepono, tum famem, sitim, & libidinem, tum alios corporis motus mechanicos, nunc naturæ humanæ & spiritui plerumque graves ac infestos, appellare sub ea ratione defectus naturales hominis, quia ab ipsa hominis naturâ sibi relicta, & non à Deo creata procedunt. Liceat, inquam, ipsi, dummodo is quoque fateatur, aliter è divinis manibus innocentis hominis naturam exiisse, hoc est, invidendâ felicitate corporis præditam, & forti rationis imperio in inferiorem appetitum donatam; tot

ſtatu nihil rationi perniciosam futuram fuiſſe putamus.

Quamobrem inania planè ſunt, quæ poſtea Phereponus congerit, ità ſcribens pag. 586. *Eâdem operâ dicere debuiſſet* (Auguſtinus) *appetitum cibi grati peccatum eſſe; nec primos parentes, cùm fructus licitos & jucundos comederant, ullâ voluptate titillatos fuiſſe &c. Addere etiam eum oportuiſſet, bruta, quorum organa noſtris non abſimilia ſunt, nullam quærere in naturalibus actionibus voluptatem, nam ſanè non peccàrunt; ſed iis defungi ſponte naturæ, ſine ulla penitùs cupiditate.* Non hæc certè abſurda dicere debuit Auguſtinus, quia nuſquam, niſi in Pherepono cerebro, dixit, ſine ullo voluptatis appetitu & ſine ulla delectatione ſenſuum innocentes homines prolem fuiſſe ſeminaturos & nunquam docuit libidinem ipſam propriè peccatum eſſe, niſi eidem contra Legis edicta obediatur. Et miror, qui toties Phereponus comparationem inſtituat inter pecudes ac animalia ratione præditâ, neque conſideret, multa eſſe homini quidem & brutis comunia, quæ tamen in brutis, quippe ratione deſtitutis, laudanda ſint, aut ſaltem non vituperanda, in hominibus autem ratione utentibus & fœda ſint, & vituperanda, & rationali creaturâ prorſus indigna, *Aliud enim eſt arietis & aliud Publii Africani bonum*, olim Cicero ajebat. Sed minùs tolerandis declamationibus, hæc de Auguſtino ſcribere pergit nuperus Cenſor: *Poſtquam Deum planè alium deſcripſit, ac eſt, quamque à Scriptura nobis prapingitur; toti etiam naturæ vim infert, ut poſſit pravas Interpretationes obſcurorum aliquot Scripturæ locorum tueri.* Ubinam Deum Auguſtinus deſcribit alium, ac eſt? Ubinam, & qualem naturæ vim infert? Et quænam ſunt obſcura illa Scripturarum loca, quibus abutitur, ut cœlum terrámque miſceat? Sed hæc ut ſine magno labore interſeruntur à confidentiſſimo homine illo, ità à nobis nullo labore negata ſuapte naturâ cadunt.

Ab eodem fonte veniunt ſubſequentes Cenſoris notæ ad Cap. 24 Lib. 14. de Civ. Dei. *Auguſtinus*, inquit ille, *turpia commenta hic nobis propinat, dumtaxat ut rationem reddat rei, quæ nec fuit, nec erit; nimirum generationis liberorum in ſtatu innocentiæ, ſi in eo primi parentes perſeveràſſent; & quidem quia ſtatuit peccatum id eſſe, quod ineſt naturæ omnium animalium, nec uſquam damnatur, ſi modò intra leges contineatur; nimirum cupiditatem conjugii, poſtquam pubertatis annos attigerunt.* Nihil horum ſenſit Auguſtinus, imò oppoſitum ſenſit, eique talia abſurda unus pro ſua liberalitate affingit Phereponus. Neque enim cupiditatem conjugii unquam Libidinem Auguſtinus appellavit, multóque minùs culpæ damnavit. Alia fuit

fuit ipsi, & planè diversissima carnalis libidinis idea. Imò vidimus, ne turpem quidem libidinis æstum, contra nutum voluntatis membra moventem, & adversùs spiritum pugnantem, verum & proprium peccatum ab Augustino censeri, nisi cùm voluntas se abripi sinit ad consentiendum illicitis. Pelagianis ergo oculis, & exulcerato animo, & apud Calvinianos tantùm Interpretes, Libros Augustini Phereponus legisse videtur.

Sed ut istam denique controversiam expediamus, & uberiùs constet, quàm contra omnem rationem hîc Augustino Phereponus insultet: dicimus, verum quidem esse, humanam mentem atque rationem ex constitutione naturæ habere non posse; neque debere semper ad nutum suum obedientes corporis vires, motus, humores, somnum, appetitus, & alia, quæ ad vegetabilem & animalem, & mechanicam membrorum œconomiam pertinent. Naturaliter etiam accidit, ut caro sua munia exercens, & in delectationes sibi congruas tendens, adversùs spiritum concupiscat, & ingratos ac perniciosos tum animæ, tum rationi motus eliciat. Poterat & istud contingere in statu naturæ puræ, non ex culpa sapientissimi atque optimi Creatoris, sed ex elementorum compage & discordia, atque ex ipsius naturæ creatæ defectu. At certum est nobis, aliter institutam fuisse à Deo naturam primi hominis, hoc est, peculiari divinæ gratiæ prærogativâ, & supranaturali freno ità contemperatam atque firmatam, ut non sineretur caro quidquam pugnare, neque doloribus, neque pravis affectibus, adversùs mentem atque rationem, cùm anima pariter & corpus mirabili tunc fruerentur tranquillitate, atque harmoniâ. Peccavêre primi parentes. Tunc sublatum fuit illud cœlestis gratiæ frenum, tunc desiit peculiare illud muneris divini præsidium. Quare in homine suis cum naturalibus relicto suapte naturâ emersêre tot illi defectus, vitia, & pravi appetitûs tum corporis, tum animæ, quæ ab omnibus Adami posteris sentiũtur adhuc, & graviora fiunt, quando ad originale peccatum actualia etiam crimina accedunt. Itaq; per nos etiam liceat Pherepono, tum famem, sitim, & libidinem, tum alios corporis motus mechanicos, nunc naturæ humanæ & spiritui plerumque graves ac infestos, appellare sub ea ratione defectus naturales hominis, quia ab ipsa hominis naturâ sibi relicta, & non à Deo creata procedunt. Liceat, inquam, ipsi, dummodo is quoque fateatur, aliter è divinis manibus innocentis hominis naturam exiisse, hoc est, invidendâ felicitate corporis præditam, & forti rationis imperio in inferiorem appetitum donatam; tot

statu nihil rationi perniciosam futuram fuisse putamus.

Quamobrem inania planè sunt, quæ postea Phereponus congerit, ità scribens pag. 586. *Eâdem operâ dicere debuisset* (Augustinus) *appetitum cibi grati peccatum esse; nec primos parentes, cùm fructus licitos & jucundos comederant, ullâ voluptate titillatos fuisse &c. Addere etiam eum oportuisset, bruta, quorum organa nostris non absimilia sunt, nullam quærere in naturalibus actionibus voluptatem, nam sanè non peccârunt; sed iis defungi sponte naturæ, sine ulla penitùs cupiditate.* Non hæc certè absurda dicere debuit Augustinus, quia nusquam, nisi in Pherepono cerebro, dixit, sine ullo voluptatis appetitu & sine ulla delectatione sensuum innocentes homines prolem fuisse seminaturos & nunquam docuit libidinem ipsam propriè peccatum esse, nisi eidem contra Legis edicta obediatur. Et miror, qui toties Phereponus comparationem instituat inter pecudes ac animalia ratione præditâ, neque consideret, multa esse homini quidem & brutis comunia, quæ tamen in brutis, quippe ratione destitutis, laudanda sint, aut saltem non vituperanda, in hominibus autem ratione utentibus & fœda sint, & vituperanda, & rationali creaturâ prorsus indigna, *Aliud enim est arietis & aliud Publii Africani bonum,* olim Cicero ajebat. Sed minùs tolerandis declamationibus, hæc de Augustino scribere pergit nuperus Censor: *Postquam Deum planè alium descripsit, ac est, quamque à Scriptura nobis præpingitur; toti etiam naturæ vim infert, ut possit pravas Interpretationes obscurorum aliquot Scripturæ locorum tueri.* Ubinam Deum Augustinus describit alium, ac est? Ubinam, & qualem naturæ vim infert? Et quænam sunt obscura illa Scripturarum loca, quibus abutitur, ut cœlum terrámque misceat? Sed hæc ut sine magno labore interferuntur à confidentissimo homine illo, ità à nobis nullo labore negata, suapte naturâ cadunt.

Ab eodem fonte veniunt subsequentes Censoris notæ ad Cap. 14 Lib. 14. de Civ. Dei. *Augustinus*, inquit ille, *turpia commenta hîc nobis propinat, dumtaxat ut rationem reddat rei, quæ nec fuit, nec erit; nimirum generationis liberorum in statu innocentiæ, si in eo primi parentes perseverâssent; & quidem quia statuit peccatum id esse, quod inest naturæ omnium animalium, nec usquam damnatur, si modò intra leges contineatur; nimirum cupiditatem conjugii, postquam pubertatis annos attigerunt.* Nihil horum sensit Augustinus, imò oppositum sensit, eíque talia absurda unus pro sua liberalitate affingit Phereponus. Neque enim cupiditatem conjugii unquam Libidinem Augustinus appellavit, multóque minùs culpæ damnavit. Alia fuit

fuit ipsi, & planè diversissima carnalis libidinis idea. Imò vidimus, ne turpem quidem libidinis æstum, contra nutum voluntatis membra moventem, & adversùs spiritum pugnantem, verum & proprium peccatum ab Augustino censeri, nisi cùm voluntas se abripi sinit ad consentiendum illicitis. Pelagianis ergo oculis, & exulcerato animo, & apud Calvinianos tantùm Interpretes, Libros Augustini Phereponus legisse videtur.

Sed ut istam denique controversiam expediamus, & uberiùs constet, quàm contra omnem rationem hîc Augustino Phereponus insultet: dicimus, verum quidem esse, humanam mentem atque rationem ex constitutione naturæ habere non posse; neque debere semper ad nutum suum obedientes corporis vires, motus, humores, somnum, appetitus, & alia, quæ ad vegetabilem & animalem, & mechanicam membrorum œconomiam pertinent. Naturaliter etiam accidit, ut caro sua munia exercens, & in delectationes sibi congruas tendens, adversùs spiritum concupiscat, & ingratos ac perniciosos tum animæ, tum rationi motus eliciat. Poterat & istud contingere in statu naturæ puræ, non ex culpa sapientissimi atque optimi Creatoris, sed ex elementorum compage & discordia, atque ex ipsius naturæ creatæ defectu. At certum est nobis, aliter institutam fuisse à Deo naturam primi hominis, hoc est, peculiari divinæ gratiæ prærogativâ, & supranaturali freno ità contemperatam atque firmatam, ut non sineretur caro quidquam pugnare, neque doloribus, neque pravis affectibus, adversùs mentem atque rationem, cùm anima pariter & corpus mirabili tunc fruerentur tranquillitate, atque harmoniâ. Peccavêre primi parentes. Tunc sublatum fuit illud cœlestis gratiæ frenum, tunc desiit peculiare illud muneris divini præsidium. Quare in homine suis cum naturalibus relicto suapte naturâ emersêre tot illi defectus, vitia, & pravi appetitûs tum corporis, tum animæ, quæ ab omnibus Adami posteris sentiūtur adhuc, & graviora fiunt, quando ad originale peccatum actualia etiam crimina accedunt. Itaq; per nos etiam liceat Pherepono, tum famem, sitim, & libidinem, tum alios corporis motus mechanicos, nunc naturæ humanæ & spiritui plerumque graves ac infestos, appellare sub ea ratione defectus naturales hominis, quia ab ipsa hominis naturâ sibi relicta, & non à Deo creata procedunt. Liceat, inquam, ipsi, dummodo is quoque fateatur, aliter è divinis manibus innocentis hominis naturam exiisse, hoc est, invidendâ felicitate corporis præditam, & forti rationis imperio in inferiorem appetitum donatam; tot

verò corporis ærumnas, & pravos ac effrenes animorum affectus, quibus obnoxii nunc sumus, à primi hominis inobedientia fluxisse, & esse peccati illius pœnam; atque adeò sub hac ratione dicendos non esse naturales humanæ naturæ defectus. Hæc Augustini sententia est, hæc sententia veracis Ecclesiæ.

Cùm ergo dicit Augustinus, turbidum libidinis æstum nunc humanæ naturæ communem cum brutis, abfuturum fuisse à statu originalis Justitiæ primorum parentum, nisi eos de tanta loci & naturæ beatitate dejecisset divini præcepti violatio: quid quæso dicit, quod non facillimum Deo & ejus bonitati convenientissimum fuerit facere, & naturæ humanæ contingere, Deo volente, non potuerit? Deum autem & hoc reverà voluisse, & reapsè fecisse, nemo nisi Pelagianâ vertigine præoccupatus non perspiciat apertissimè scriptum in sacris Litteris. Ex humorum pugna, & corruptione, atque ex mechanicis legibus nunc ex anima omnium hominum solvitur corpus, quam dissolutionem *mortem* appellamus. Et tamen nisi vetitum comedisset pomum, mortem primus parens nullam sensisset, uti Deus Gen. 2. 17. pollicitus fuerat, atque adeò nullus è tot aliis mœchanicis motibus, hoc est, morbis, & periculis, quæ hominem ad mortem compellunt; tunc futurus erat. Motu quoque mœchanico, & naturâ corporis ità ferente, nunc parientes mulieres gravi dolore torquentur. At innocens Eva nihil tale sensisset. Ex naturali etiam terrarum ingenio nunc tribuli & spinæ emergunt; homines verò in sudore vultûs sui vesci pane coguntur: quæ tamen omnia ab innocentis naturæ statu abfutura fuisse dedicimus Gen. Cap. 3. Si tot ergo prærogativis primorum parentum corporalem vitam donavit Deus: quantò majoribus eorum vitam spiritalem, hoc est animam, ditâsse credendus est, ut nempè rationi prorsus obtemperaret, & subjecta esset caro nullúmq; motum ederet, quo tranquillitas & sanitas rationis beatissimo illo tempore læderetur? Et ad ipsam libidinem fœdam quod attinet, cujus effrenem impetum, & voluntati obluctantem, & rationi rebellem, nunc nemo non sentit; cujus neminem honesta discernentem non pudet imò non piget, nonne satis apertè innuunt divinæ Litteræ ipsâ quoq; caruisse primos parentes, quando nullus eos nuditatis pudor ante peccatū urgebat; post peccatū verò ità invasit, ut illicò inhonesta corporis membra (quo etiam epitheto verenda Apostolus ipse distinguit in I. ad Cor. XII.) femoralibus operuerint! Hæc seriò perpende. Lege itidē, quæ Augusti-

gustinus non uno in loco de hac re luculentissimè conscripsit, & potissimùm Lib. 2. Cap. 10. de Nupt. & Concup. & contra Julian. Lib. 3. 4. 5. de Civ Dei Lib. 14. & contra duas Epistolas Pelagianorum. Tum verò palam fiet, tantùm abesse, ut Augustini & Catholicorum sententia ullam naturæ vim inferat, ut qui inter Christianos secùs sentiat, & sequi hic velit sive Pelagianos, sive Phereponum, atque Socinum, manifestam vim auctoritati divinarum Scripturarum inferre deprehendatur.

CAPUT IV.

Pherepontus Pelagii Patronus. Episcopi Catholici propter damnatum Pelagium perperam injustitiæ accusati. Liberum arbitrium reverà à Pelagianis inflatum. De qua gratia Dei disputaretur inter Catholicos atque Pelagium. Post Augustinum non adoptatæ in Ecclesia Catholica Pelagii Opiniones. Consectaria quædam dura à Pelagianis, & à Pherepono objecta, minimè admissa in Augustiniana Sententia de Gratia & libero Arbitrio. Quam gratiam negaret Pelagius. Africani Patres à Semipelagianismi nota liberati, & æquitas in eorum judiciis contra Pelagium ac Cælestium minimè desiderata.

JAm Pelagii patrocinium, uti hactenus vidimus, apertâ fronte Phereponus suscepit. Cùm autem pugnam pro deplorato Hæresiarcha multis aliis in locis, & acriùs etiam quàm anteà, instaurare non erubescat, res poscit, ut continuatâ serie orationis perpendamus, quidquid ille profert in Pelagianæ Hæresis tutelam. Epistola inter Augustinianas 175. olim 90. data est ad Innocentium I Pontificem Maximum à Patribus Carthaginensis Concilii habiti A.C. 416. contra Pelagianos. Multa adversùs illam commentatur Phereponus, odio non minus in Augustinum, quàm in Ecclesiæ Catholicæ doctrinam. Quod tamen antequam faciat, veritus ne *quisquam candorem suum calumnietur*, Lectores præmonendos censet, *multa esse, quæ sibi in doctrina Pelagii, ejusq; sequacium improbentur*, adversarios tamen ejus non ità sese gessisse, ac ratiocinatos esse, ut à se possint etiam per

omnia probari. Amo candidam hominis confessionem, sed adeò brevem & obscuram in re tanta non laudo. Vereor siquidem, ut apud attentos Lectores candore hujusmodi suo eluere ulla ex parte possit suspicionem Pelagianismi altè ebibiti, quem tamen ille amovere se posse fortasse censuit magnificis hisce præmissis vocibus Certum est, cum Pelagio consentire prorsus Phereponum in inficiando *Originali Peccato*, in *Pædobaptismi* necessitate, & fœdæ libidinis origine neganda, in notionibus gratiæ homini ad æternam salutem necessariæ, in liberi arbitrii viribus extollendis, in œconomia Prædestinationis, aliisq. horum dogmatum consectariis. Quænam tandem restant, & quænam adhuc esse possunt multa illa, quæ in Pelagio Phereponus se improbare fatetur, quando præcipua in eo probat, propter quæ pertinacem Hæreticum illum Ecclesia Catholica execrata est, atque damnavit? Quem ergo fructum ex hac sua admodum ingeniosa animorum præoccupatione Phereponus exspectet, non video, nisi ut persuadeat, se tantummodo in Pelagianis alia multa damnare, quæ ipsi concorditer cum Catholicis credebant.

Sed his dimissis, audiamus novam Pelagii Apologiam, immo totius Christiani orbis accusationem gravissimam. *Damnatus quidem ille est*, inquit Phereponus, pag. 517. *& conviciis exagitatus ab omnibus, etiam quibus ejus dogmata ignota erant, ex quo est ab Africanis Episcopis infamatus; sed nulla hominum damnatio efficere potest, ut quod verum fuit, falsum fiat, & vice versâ nullæ hominum laudes ex errore veritatem faciunt.* Posteaquam abunde à tot Catholicis Scriptoribus, & in hoc etiam Libro, demonstratum est, quantum ab erroris periculo absit vera Christi Ecclesia, sive in probandis, sive in improbandis dogmatibus ad fidem sanctissimam spectantibus: non est, quod nos laboremus in ostendendo, supervacaneum esse ad Pelagii defensionem postremum hocce Pherepóni axioma. Addit: *Præterea notum est, in magnis cœtibus res magnis affectibus dijudicari.* Equidem id notum fateor; sed illud æquè notum est nobis, in Episcoporum Catholicorum cœtibus, ritè institutis, atque peractis, divinum adesse Spiritum, ejúsque interno afflatu fieri, ne sacri Pastores pravis affectibus in transversum acti veritatem Christianæ Doctrinæ dissimulent, aut perdant. *Nec in re satis difficili,* pergit scribere Censor, *facilè fuit verum à falso secernere omnibus illis Africanis Episcopis, quorum nonnulli ne scribere quidem potuisse dicuntur in Collat. Carthag. C.* 133. *& doctissimi, præter dicendi facultatem, pro modulo illius ævi,*

ævi, quid eximium habuerint, non video. En quî suum candorem exprimat Phereponus, prodens quo loco habeat ipse tot doctissimos ac illustres Augustiniani ævi Patres, inter quos ipsi Augustino primas concedere iniquum non fuerit. Quod cùm facit confidentissimus homo, necesse profectò est, ut se non judicio minus, quàm eruditione præponat innumeris aliis celeberrimis tot subsequentium sæculorum Theologis, à quibus cùm Agustinus, tum Augustiniani ævi Patres, summo in honore habiti sunt, & eximiis laudibus ornati. Africanis illis Episcopis facilè fuisse verum à falso discernere in Pelagii causa difficili, senserunt, & sentiunt Catholici omnes, neque Phereponus ullâ ratione contrarium suadet. Et quid ad causam Pelagii, si unus aut alter Episcopus in causa Donati ne scribendi quidem peritus fuisset, quod tamen contigisse non ajo? Sicuti nôrunt, qui vel leviter Collationem Carthaginensem perspectam habent, res poscebat, ut vel minus docti Episcopi tunc adessent numerum facturi. In causa Pelagii aliter actum est. Non omnium cœtus fuit, sed eruditiorum; & siquidem docti simul atque indocti convenissent, præsto omnibus fuisset ex Christi promissis Spiritus veritatis, ne errarent. Præterquam, quòd ubi de Traditione colligenda res est, vel ipsum vulgus, nedum Episcopi, facilè doctrinam veram assequi & exponere possunt. Et profectò neque Episcopi Catholici, neque ipse populus tunc ignorabat, an omnes homines in Adamo peccâssent, an parvulorum Baptismus necessarius foret, & quânam Christi gratiâ indigerent homines ad salutaria opera exercenda, atque alia ejusmodi in controversiam à Pelagio adducta. Phereponus autem post hæc subjiciens: *Non dicerem hæc, nisi viderem, multitudine, & auctoritate multò magis quàm rationibus pugnari,* nihil aliud dicit, quàm quod quotidie dolor & cœcitas eorum dicit, qui in aliqua causa justissimè damnati fuêre. Innumeris rationibus, quæ adhuc prostant, pugnatum est à Catholicis adversùs Pelagianos. Nisi externos oculos clausit Phereponus, ne illas legeret, certè clausit internos, ne intelligeret. Sed ipsum audiamus in aliquas ex his Catholicorum rationibus pro suo instituto atque odio decertantem.

De Cœlestio ac Pelagio hæc in laudata ad Innocentium I. Papam Epistola Synodica scribunt Carthaginenses Patres: *Id agunt isti damnabilibus disputationibus suis, ut non defendendo, sed potiùs in superbiam sacrilegam extollendo libe-*

liberum arbitrium, nullum relinquunt locum Gratiæ Dei, quâ Christiani sumus. Se non capere inquit Pherepontus pag. 517. quî Pelagius & Cœlestius in superbiam extollerent liberum arbitrium, quando fatebantur Deum humanæ naturæ, omniúmque ejus facultatum Creatorem, adeò ut ei debeant homines quidquid habent boni, & ab eo quasi ab omnium rerum Domino pendeant; & quando affirmabant, Deum ignoscere voluisse hominibus peccatoribus, & æternam vitam largiri, si modò Evangelio parerent, *misso ad illos, ex mera gratia, Servatore Jesu Christo, qui gratiam illam Dei adnuntiaret hominibus, eosque ad officium misericorditer revocaret*, miraculis etiam additis, quibus fidem sibi vel apud pertinaces faceret. En quàm jejunè, quàm cautè de Servatore nostro Pherepontus hìc, licèt ex sententia Pelagianorum, loquatur. Nullum aliud Christi ministerium memorat, quàm Angeli, seu Nuntii, & Prophetæ. Quid ipse hìc sentiat, nescio. Certè Pelagianos de Christo longè magnificentiùs sensisse nos facilè ostendere possumus; sed pergamus. Deinde ait, Pelagium confessum fuisse internum etiam auxilium à Deo hominibus suppeditari, quo eorum animos illustret; & regenerationem per Baptismum dari; atque à libero arbitrio pendere, ut possit rectè uti, aut abuti tot divinis beneficiis. Tandem his verbis orationem suam concludit: *Est igitur, ex sententia Pelagii, cur Deo gratias agunt homines; sed non cur sibi placeant ac plaudant. Africanæ, aut Punicæ Rhetoricæ exaggeratio fuit, cùm liberum arbitrium in sacrilegam superbiam extollere dictus est.*

At nos respondemus, non Punicæ Rhetoricæ exaggerationem fuisse illa vocabula, sed quidem Pherepontianæ eloquentiæ flosculos esse ista dicteria, atque hìc Pherepontus satis prodere aut ignorantiam non mediocrem, aut nimis turbidos affectus. Utique multa divinarum gratiarum genera Pelagius illiúsque gregarii agnoscebant, eáque magnâ verborum pompâ extollebant, quo imperitis persuaderetur, se quoque fateri, nos omnem bonum Deo optimo ejúsque gratiæ debere. Et istas gratias Augustinus cæteríque Catholici agnoscebant; immo effecêre ipsius Augustini & Catholicorum voces, ut Pelagius nullam primò aliam gratiam confessus, quàm naturam libero arbitrio præditam, sensim & istas fateretur. Sed non hìc sita erat controversia inter Catholicos, atque Pelagium. Aliam gratiam in primis necessariam, aliud illúdque præstantissimum super omnia Donum, & Adjutorium Dei, poscebant

bant Catholici, ut confiteretur Pelagius, nempe gratiam illam, quam naturæ viribus in nobis efficere non possumus; gratiam, quæ in hominum etiam voluntates efficaciter influit gratiam, quæ intactâ libertate voluntatis potest ac solet de nolentibus volentes, & de inutiliter volentibus utiliter volentes facere, quæ liberi arbitrii vires nimium infirmas reficit, & caritatem Dei diffundit in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, sinè qua liberum hominis arbitrium nullum optat, nullum incipit, nullum perficit opus bonum, ad salutem æternam pertinens, quæ demum in nobis, & nobiscum operatur, quæcumque veram rationem habent placendi ipsius gratiæ auctori ac dispensatori Deo per Jesum Christum Dominum nostrum. Externæ dumtaxat gratiæ, exteriora tantummodo auxilia erant, quæ Pelagius commendabat; & siquidem internam etiam intellectûs humani illuminationem à Deo fieri is concedebat, certè nullum aliud internum Dei auxilium fatebatur. Illa autem in doctrina; in lege, in miraculis, in suasionibus, in terroribus, aliisque hujusmodi, constituta auxilia, ostendunt solùm homini, quid faciendum sit, quid cavendum; non etiam voluntati ad malum pronæ, & debilitato post primi parentis peccatum hominis arbitrio vires præbent, ut salutare bonum reipsa velit, & faciat, malúmque detestetur, ac fugiat. Oportet ergo aliam fateri gratiam, quæ erigat, & adjuvet jacentem infirmámque mortalium voluntatem, eam videlicet inflammando, eique caritatem inspirando, ut quæ per legem atq; doctrinam facienda, aut vitanda novimus, per ejus interiorem opem exequamur. Hanc autem gratiam nunquam adducti fuêre Pelagiani, ut homini confiterentur necessariam.

Nunc ergo à Pherepono petimus, an benè animadverterit, de quali gratia inter Catholicos ac Pelagianos quæstio verteretur. Quod si animadvertit, cur hic tam cautè dissimulavit? Nimirum post commemorata tot exteriorum gratiarum genera, quæ Pelagius agnoscebat, si commemorata quoque fuisset vera Christi gratia, quam inficiabantur Pelagiani, continuò intellexissent vel imperiti, quàm insulsum foret illud in Punicam Rhetoricam scomma, & quàm ineptè exaggeratio appellaretur facta à Patribus Africanis sacrilegæ superbiæ mentio. Nam qui audit, contendere Catholicos adversùs Pelagium, nihil post Adami lapsum per se valere liberum hominis arbitrium ad salutaria opera salutariter exercenda, ipsúmque indigere

inter-

interno Dei adjutorio, quod voluntati virtutem inspiret, defectúmque suppleat naturalis facultatis; qui, inquam, hoc audit, non intelligere extemplò nequit, rectè Catholicos etiam affirmare, liberum arbitrium à Pelagio *in sacrilegam superbiam extolli*. Si enim verum est, quod Catholici ex manifesta divinarum Scripturarum, & legitimæ Traditionis auctoritate, verissimum esse demonstrant, nempe ab hac peculiari, internâ, & efficaci gratiâ cum libero Arbitrio conjuncta, non autem à solius liberi Arbitrii & naturæ viribus, aut meritis, justificationem, caritatem, atque omnia opera bona, virtutésque veras emanare: Pelagium verò contra sentire: non est Rhetoricus color, non est exaggeratio, sed naturalis Catholicorum deductio, affirmare, à Pelagio liberum Arbitrium extolli in superbiam, eámque sacrilegam, quia adversùs Deum.

Sed inquit Phereponus, commemoratis tot divinis gratiis, quas Pelagius libenter fatebatur: *est ex Pelagii sententia, cur Deo gratias agant homines, sed non cur sibi placeant, ac plaudant*. Jam obsoleta, jam millies protrita est ab Augustino hujusmodi argumentatio. Eadem ingeminabat Pelagius, eadem Julianus. Augustinus autem ostendebat, ne sic quidem veram Dei gratiam illos fateri, quam tamen sinè impietate nemo negare potest; neque aliud ab ipsis laudari, quàm legem, atque doctrinam, & extrinseca præsidia sub tam speciosis gratiarum vocabulis; & inflari per eos liberum Arbitrium, quando ejus viribus id tribuebant, quod gratiæ ab iis negatæ tribuendum esse divinæ Literæ clamant. Audi, quid ille Juliano respondeat Lib. 3. Cap. 106. Op. Imp. *Tam multa dicis, quibus nos adjuvat Deus, id est, præcipiendo, benedicendo, sanctificando, coercendo, provocando, illuminando, & non dicis caritatem dando, cùm dicat Joannes Apostolus:* Caritas ex Deo est. *Unde item dicit:* Ecce qualem caritatem dedit nobis Pater ut filii Dei vocemur, & simus *In hac caritate, quæ cordi humano Spiritu, non Litera datur, etiam potestas illa intelligitur, de qua idem ipse in Evangelio suo:* Dedit eis, *inquit*, potestatem filios Dei fieri. *Hanc vos ab homine esse dicitis per liberum Arbitrium, Spiritum habentes hujus mundi, non eum, qui ex Deo est, propter quod nescitis, quæ à Deo donata sint nobis*, &c. In eodem etiam Lib. 3. Cap. 122. *Inter divinæ Gratiæ species*, inquit, *si poneritis dilectionem, quam non ex nobis, sed ex Deo esse, eámque Deum dare filiis suis, apertissimè legitis, sinè qua nemo piè vivit, & cum qua nemo nisi piè vivit, sinè qua*

qua nullius est bona voluntas, & cum qua nullus est nisi bona voluntas: verè liberum defenderetis, non inflaretis Arbitrium. Invictissima istius sententiæ argumenta passim legas in Operibus sancti Augustini, aliorúmque Patrum atque Theologorum.

Posthæc pœnâ talionis agendum sibi Phereponus putat; quare etsi nullam sibi hujusmodi accusationis instituendæ occasionem præbuerit ista Africanorum Patrum Epistola, attamen imperterritus ait pag. 518. *Quàm facilè fuit Pelagio premere contrarias partes invidiosis consectariis, Deum jubere impossibilia, æternis pœnis afficere homines, quòd impossibilia non præstitissent, aliisque id genus, quibus excusatur planè homo, ac tota culpa in Deum conjicitur?* Non laboret, quæso, Censor iste novitius in colligendis istis aliisve inanibus Augustinianæ doctrinæ consectariis. Tot sunt, ac tam luculenta S. Augustini loca & verba, quibus ille docet, Deum sufficientia cunctis hominibus auxilia præbere ad præcepta Legis servanda, & impossibilia non jubere, & solâ hominum culpâ fieri, si aut in infidelitate maneatur, aut in peccato ruatur, aut ab iis non assurgatur, ut patere omnibus possit, tam absurda consectaria non sequi ex Augustini sententia. Quod autem videri possit mirum, illud est, quod Phereponus adjicit. *Hisce permota sæcula sequentia, in Pelagii opinionem dilapsa sunt, quam etiam Augustino tribuerunt, cui ipsa Pelagii Opuscula adscripserunt: quia non poterant sibi persuadere, tantum virum, quantū cum fuisse ex fama putabant, ejusmodi consectaria potuisse concoquere.* Scitne Phereponus, quid hìc dicat; an amat vir lepidus pascere fabulis Lectores suos? Quænam sunt sæcula illa in opinionem Pelagii dilapsa? Nullum eruditi nôrunt. Augustini sententia, quod est ad doctrinam gratiæ salutaris, Peccati originalis, debilitati Arbitrii, aliarúmque hujusmodi præcipuarum quæstionum, sæculis subsecutis ad nostram usque ætatem perpetuò in honore fuit, & laudata, & propugnata. Nam quod attinet ad alias quasdam *profundiores, difficiliorésq; partes incurrentium quæstionum*, uti appellantur à Cœlestino I. Papa in Epistola ad Episcopos Galliarum, sive ab illo, quicumq; sit, qui plures definitiones Apostolicæ Sedis adversùs Pelagianos congessit, liberum hucusque fuit disceptare inter Theologos, dum sibi quisque caveat à Pelagii, atq; Semipelagianorum fermento. Consulat Lector recentiores duos Scriptores Catholicos, à quibus quanquā diversis armis vindicata est Augustini doctrina à calumniis Joannis Launoii, si tamen is est germanus Auctor virulentissimi illius atque ineptissimi Operis contra Sanctum Au-

Augustinum, quo maximè delectatum fuisse Phereponum nostrum arbitror. Quòd si nomine sæculorum subsequentium in Pelagii opinionem dilapsorum animus Pherepono fuit significare aut Catholicæ ipsius Ecclesiæ sententias nunc passim in Scholis & Conciliis consecratas, aut nonnullas tantummodo privatas Catholicorum Scholas, à Calvini atque Jansenii deliramentis, longè quàm reliquas, remotiores: quî tandem ostendet ille, Pelagianismum ab istis fuisse adoptatum? Id quidem effutiunt à doctrina Augustini mirum in modum exorbitantes Calviniani atq; Janseniani, quibus fortasse Auctoribus hanc nobis calumniam Phereponus instruxit; sed quantùm id à veritate absit, & quàm nulla è damnatis Pelagii opinionibus inter Catholicos toleretur, jam plurima scripta prodiderunt.

Quòd autem ait, subsecutis sæculis *ipsa Pelagii Opuscula* ipsimet sancto Augustino fuisse adscripta, & per hyperbolem dicitur, & nullius planè momenti est Non Opuscula Pelagii, sed unum tantummodo, hoc est illius Epistola ad Demetriadem conscripta, Augustino à quibusdam, sed paucis, sed ineruditis, sed per supinam inconsiderantiam, adscripta fuit. Inter Augustini Epistolas eam consultò descripserant nonnulli nu. 142. quippe quòd illius confutatio in subsequente Epistola Alypii & Augustini ad Julianam Demetriadis matrem legeretur. Quid refert, si pauci ex mera oscitantia illam quoque Epistolam pro Augustini fœtu acceperint? Num continuò etiam Pelagianum effecêre Augustinum? Num subsecuta sæcula dici idcircò possunt *Opuscula Pelagii* adscripsisse Augustino? *Adscripserunt*, inquit Phereponus, *quia non poterant sibi persuadere, tantum virum ejusmodi consectaria potuisse concoquere.* Eximiam enimverò rationem, cur Augustinum posteri in Pelagii sententiam debuerint pertrahere. Tot Libris, tantâ vi rationum, & per tot annos Augustinus in Pelagianos decertavit, compluribus etiam in locis invidiosa eadem consectaria, quæ nunc Phereponus, & ante Phereponum Pelagiani objiciebant, à sua sententia ipse removit, & sibi concoquenda non esse demonstravit. Necesse ergo est, in illius Libris hospites fuerint, qui eum tandem consensisse Pelagianis (si Pherepono fides) sunt arbitrati Neq; nos audire pigeat ipsum Augustinum ità loquentem in Lib. de Gratia & lib. Arbitrio, Cap. 4. *Homo gratiâ juvatur, ne sinè causa voluntati ejus jubeatur.* Celeberrima autem est altera ejus sententia, quam è Lib. de Natura & Gratia, atque ex aliis Augustini Libris desumptam, Tridentina Synodus Sess. 6. Cap. 11. his verbis expressit: *Deus*

Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat, ut possis. Quî ergo dictitat Phereponus, in Augustini sententia *Deum jubere impossibilia?* Et quî alia objicit consectaria, quæ jam ipse Augustinus explosit? Sed nos repetimus, & sæpè repetendum erit: in tuenda contra Augustinum Pelagii causâ non rarò criminationum materies prurientem Phereponum defectura fuisset, si Augustini doctrinam ex Augustino ipso, ejúsque veris discipulis, h. e. ex Theologis Catholicis, discere voluisset, non autem ab infido illius Interprete Calvino, aliísque personatis Calvini sectatoribus Sed hîc amavit Phereponus credere inviso sibi in multis Calvino, ut sibi speciosus deinde aliquis esset color debacchandi in invisum sibi aliis de causis Augustinum.

Pergit idem Censor Africanis Patribus insultare, quorum sunt hæc verba: *Quâ* (gratiâ) *nostra voluntatis arbitrium verè fit liberum, dum à carnalium Concupiscentiarum dominatione liberatur, dicente Domino:* Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis: *quod auxilium fides impetrat, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.* Inquit autem, non dubitâsse Pelagianos, quin divinâ gratiâ homines à peccatis liberarentur, si modò eâ rectè uterentur; sed putâsse, eâdem gratiâ posse homines abuti, ac præterea neminem esse usque adeò mancipatum peccato, ut gratia illa excitari nequeat, ad servitutem illam fugiendam. Tum subdit: *Sed quid sibi volunt boni Patres Africani, quando addunt,* quod auxilium fides impetrat? *Id enim auxilium,* quod fides impetrat, *non est gratia,* quâ sumus Christiani, *quæ antecedit fidem, non eam sequitur. Nam quando credidimus, & fide aliquid à Deo impetramus, jam sumus Christiani. Redolent illa verba Semipelagianismum, aut simile quidpiam.* Itaque concludit, bonos illos viros nondum satis intellexisse doctrinam Augustini, aut hoc esse additamentum, cùm, ut Benedictini adnotant, ea verba desiderentur in duobus Codicibus MSS. Sed ne hîc quidem Censor mentem Africanor. Patrum in ea Epistola, aut argumentum hoc satis intelligit, multóq; minus studet, ut intelligat. Chartam implere censuris, homini cura est. Tum nihil pensi, an accuratè, verèque accuset. Ut autem ad rem veniamus, multa sunt divinæ gratiæ munia, multa nomina, ut passim Theologi animadvertunt. In nonnullis cum Ecclesia Catholica Pelagius conveniebat, dissentiebat in aliis Potissima autem controversia erat, num divina Caritas, quæ tum gratiæ effectus est, tum gratia dicitur, imò gratiarum omnium maxima est, à viribus nativis liberi arbitrii efflueret, an verò

speciali & gratuita Dei in voluntatem spirantis misericordiâ. Illud Pelagius, hoc affirmabant Catholici. Nimirum ajebat ille, in voluntatis nostræ arbitrio positum esse, viribus nostris concipere, quandocumque lubet, amorem Dei, seu caritatem vivificam, Deo ipso eum amorem, eámq; caritatem nobis pro sua misericordia non dante, neq; in voluntatem inspirante. De hoc impio dogmate primò agunt ea in Epistola Africani Patres. Inquiunt autem, eam esse Pelagii opinionem, talem videlicet hominis institutam creatámque fuisse naturam, quæ legem Dei implere, sive operari ac perficere justitiam, sine alio interno Dei adjutorio possit, quippe sola sibi sufficit in tanto negotio humana natura. Consequens hinc erat, vel gentes sinè fide, & sinè caritate infusa, amare Deum supranaturaliter, & complere utiliter ac piè legis præcepta posse, & caritatem à nobis, non à Deo, in nobis gigni. Quæ omnia, quantùm à divina revelatione abhorreant, nemo non sentit, si vera est (utì verissimam nos esse dicimus) Catholicorum sententia affirmantium, naturam humanam, liberúmque Arbitrium ob primi hominis peccatum nimium esse debilitatum, & ex se solo non posse, ut ad salutem oportet, credere, peccatum abjicere, ac fugere, virtutes, ac præsertim Caritatem induere, atque alia ejusmodi facere, nisi Deus suâ gratiâ, & singulari potentiæ suæ operatione supranaturales vires eidem largiatur, & voluntati caritatem donet, quæ, ut diximus, præcipua est gratia Dei, de quâ cum Pelagianis lis erat. Hinc Augustinus in Lib. de Gratia Christi Cap. 13. exigit ab iis, ut gratiam confiteantur, quæ *non ostendat tantummodo veritatem, verùm etiam impertiat caritatem.* Tum Lib 3. c. 114. Op. Imperf. *Hoc est,* ait, *incrementum, ut unusquisque obediat præceptis Dei, quod non fit, quando verè fit, nisi caritate. Istam caritatem non dat nisi Deus. Caritas enim ex Deo est. Hanc vos* (Pelagiani) *inter adjutoria gratiæ, quæ commemoratis, nominare non vultis, ne hoc ipsum, quod obedimus Deo, ejus esse gratiæ concedatis, &c.* Idem sæpè Augustinus inculcat aliis in locis.

De hac igitur gratia, de istius caritatis, quæ à Deo est, necessitate ad servanda legis mandata, atque ad amandum ipsum Deum, præcipuè agunt in ea Epistola Africani Patres. Hac ajunt nos verè *Christianos esse*; *hac testantur ipsum nostræ voluntatis Arbitrium verè fieri liberum à carnalium concupiscentiarum dominatione*; nam tunc verè liberi sumus à peccati jugo, & ab effectibus peccati, & aptissimi atque expediti efficimur ad divinam legem implendam, si Filius nos liberaverit

raverit per gratiam Dei, non autem si arbitrium nostrum per vires suas liberaverit nos, ut falsò fieri posse arbitrabatur Pelagius. Idcirco frustra animadvertit Phereponus, Pelagianos admisisse remissionem peccatorum, sive *divinam gratiam, quâ homines à peccatis liberarentur, si modò eâ rectè uterentur.* An Deus suâ gratiâ peccata hominibus ignosceret, tunc non disputabatur inter Catholicos, atque Pelagium, sed quidem an gratia ista hominem justificaret solâ remissione peccatorum, an etiam caritatem inferret in hominum voluntates, per quam posteà opera pietatis præstarentur. Istam caritatis infusionem confiteri nolebant Pelagiani à Deo esse, sed quidem à nobis ipsis. Audi Augustinum Lib. 6. c. 23. contra Julianum. *Verùm, inquit, tu à vestro dogmate non recedis, quo putatis gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum sic in sola peccatorum remissione versari, ut non adjuvet ad vitanda peccata, & desideria carnalia vincenda, diffundendo caritatem in cordibus nostris.* Vide eumdem Lib. de Natura & Gratia Cap. 34. & Cap 55. Hoc idem indicant ipsi Africani Patres Can. 5. Concilii Carthagine habiti A. 418. uti etiam in Epistola 95. nunc 177. inter Augustinianas ad Innocentium eumdem Romanum Pontificem. Ipse Augustinus alibi, hoc est Lib. de Gratia & libero Arbitrio c. 18. ad hoc unum videtur totam controversiam deducere, inquiens: *Unde est in hominibus caritas Dei & proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo, sed ex hominibus, vicerunt Pelagiani; si autem ex Deo, vicimus Pelagianos.* Lege reliqua. Huc igitur Africani Patres respiciunt, & nihil ad rem facit Pheréponi animadversio monentis, censuisse Pelagianos per gratiam divinam homines à peccatis liberari, atque eadem gratiâ posse abuti. Multò minus locum hìc habet altera illa consideratio, quâ Semipelagianismum iis Patribus confidenter objicit propter illa verba: *Quòd auxilium fides impetrat.* Nam inquit, *auxilium illud, quod fides impetrat, non est gratia, quâ sumus Christiani, quæ antecedit fidem, non eam sequitur; quando enim credimus, & fide aliquid à Deo impetramus, jam sumus Christiani.* Nihil minus cogitârunt hic Africani Patres, quàm quod Phereponus somniat, hoc est; initium fidei, atque ipsam fidem ex naturæ viribus, non ex Dei dono, esse posse in hominibus. Auxilium illud, quod fides impetrat, nil aliud est Africanis Patrib. quàm caritas, de qua cum Pelagio disputabatur. Hanc habere sinè fide in Christum nemo potest; hanc ipsa fides justificans in hominis voluntatẽ invehit. Expressit alibi Augustinus eandem sententiam in Lib. de Spiritu & Litera Cap. 32. quo tempore certè à Semi-

 pela-

pelagianorum opinione is aberat, suámq; doctrinam satis intelligebat. *Unde*, inquit, *est dilectio, id est caritas, per quam fides operatur, nisi unde illam fides ipsa impetravit?* Idem prodit in Epist. 106. nunc 186. c. 3. *Sin autem dixerit, quòd gratiam benè operandi fides mereatur, negare non possumus, imò verò gratissimè confitemur. Hanc enim fidem volumus habeant, quâ impetrent caritatem, quæ sola verè benè operetur, &c. Qui ergo habent fidem, quâ impetrent justificationem, per Dei gratiam pervenerunt ad legem justitiæ.* In Lib. etiam de Prædest. Sanctor. Cap. 7. *Ex fide*, inquit, *ideo Apostolus dicit justificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera.* Inquiunt ergo Africani Patres, gratiam istam, videlicet caritatem, eam esse, quâ Christiani sumus, quia gratiam hanc soli Christiani & nôrunt, & habere possunt, quia solâ fide præcedente cognosci & recipi potest, eam diffundente Spiritu sancto in cordibus nostris. Ista caritas, ista solius hominis Christiani propria gratia, ea est, quæ facit, ut non solùm nominemur, sed & simus Christiani: nam *si habuero omnem fidem*, ut inquit Apost. 1. ad Cor. XIII. *ità ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum.* Eodem anno 416. quo à Patrib. Carthaginensibus ad Innocentium I. ea Epistola conscripta fuit, alteram ad eumdem Pontificem dedêre, quæ inter Augustinianas, olim 95. nunc est 177. Aurelius Carthaginensis, Alypius, Augustinus, Evodius, & Possidius. Eorum verba sunt: *Si intellexissent Episcopi* (Diospolitanæ Synodi) *eam illum* (Pelagium) *dicere gratiam, quam etiam cum impiis habemus, cum quibus homines sumus; negare verò eam, quâ Christiani & Filii Dei sumus: quis eum patienter Catholicorum Sacerdotum, non dicimus, audiret, sed ante oculos suos ferret?* Quænam autem erat gratia, quam versipellis Pelagius reverà negabat, & ut ipse fateretur, instabant Episcopi Afri? *Sinè dubio gratia, quâ justificamur ab iniquitate, & quâ salvamur ab infirmitate, non quâ creati sumus cum propria voluntate*; ità illi. Quibus verbis fidem cum caritate conjunctam, fidem, quæ per dilectionem operatur, utramque Dei donum, intelligunt Africani Patres. Igitur constare jam potest, quàm inani censurâ Phereponus laudata illa Patrum Carthaginensium verba solicitârit, & Semipelagianismi incusârit: quod etiam ut faceret, necesse habuit ipsa pervertere verba, scribens, non ut Episcopi posuerunt, *gratia, quâ Christiani sumus*, sed gratia, *quâ simus Christiani*, inter quæ quale discrimen intercedat, facilè Lector intelligit.

Ægrè deinde fert æquissimus iste Censor, Africanos Episcopos tam acerbas in Cœlestium absentem dixisse sententias,

tentias, recitatis dumtaxat accusatorum Literis & minimè lectis ejus Libris Respicit hæc censura eum Epistolæ Synodicæ 175 aliàs 90. locum, ubi de Cœlestio & Pelagio Episcopi illi scribunt; *Isti autem adserunt, sicut à fratribus, qui etiam eorum libros legerunt, cognovimus, in eo Dei gratiam deputandam, &c.* Sed satis est ipsam legere Synodicam, ut statim evanescat Phereponi censura. Cœlestium in Synodo quinquennio ante habita auditum, convictum, & confessum, anathemate percusserant Africani Patres, duraturo, donec apertè sibi objecta & ipse execraretur. Sed interpositâ in speciem appellatione ad Apostolicam Sedem, judicium illud vaferrimus Hæresiarcha declinârat. Constat præterea, ipsum minimè prosecutum fuisse appellationem; júsq; fuisse Patribus Africanis rursus adversùs illum etiam inauditum dicere sententiam. Et quidem, quæ in ea Synodo peracta fuerant, se recensuisse, & præ oculis habuisse, monent iidem Episcopi in Synodica ad Innocentium. Nihilo tamen secius animadvertere, Episcopos illos dum ad eundem Innocentium scribunt, anathema dicere in Pelagium atque Cœlestium sub ea tantùm conditione, si videlicet isti in perversa illa opinione persisterent. Qua in re vides, Africanos Patres personis Pelagii atque Cœlestii parcere, eorúmq; tantumodo doctrinam anathemate configere. *Censuimus,* inquiunt, *hujusmodi persuasionis auctores, nisi hæc apertissimè anathematizaverint, ipsos anathematizari oportere.* Addunt infrà: *Si ergo Pelagius Episcopalibus gestis, quæ in Oriente confecta dicuntur, etiam tuæ venerationi justè visus fuerit absolutus, error tamen ipse & impietas etiam auctoritate Apostolicæ Sedis anathematizanda est.* Animadverte etiam, quæ infrà leguntur: *Etiamsi Pelagius Cœlestiúsq; correcti sunt, vel se ista nunquam sensisse dicunt, & quæcumque scripta contra eos prolata fuerint, sua esse negant, nec est quemadmodum de mendacio convincantur: generaliter tamen quicumque dogmatizat, & affirmat, &c. anathema sit.* Ubinam ergo sunt *acerbæ illæ sententiæ in Cœlestium absentem* dictæ ab Africanis Patribus, quas nobis Phereponus obtrudit? Quæ justa causa de tam circumspecto judicio expostulandi? Recensitâ priore Synodo Carthaginensi, auditis accusatoribus, nihilominus affirmare nolunt, Pelagium atq; Cœlestium execrandis iis adhærere opinionibus. Sola ipsis adscripta abominanda dogmata anathemate feriuntur: quo quid æquius & mitius agi posset, nemo qui sit juris Ecclesiastici atque naturalis peritus, non videat. Quamobrem nihil opus fuit eorum Libros legere. Altera Synodus à quinque Episcopis Carthagine habita, itidémque Milevitana,

tana, ambæ eodem Anno 416. celebratæ, non aliter se gessêre erga Hæresiarchas eosdem.

Cùm deinde in Synodica illa 175. aliàs 90. Patres Carthaginenses dicant, Pelagium & Cœlestium, utì nuntiatum fuerat, affirmare, *in eo Dei gratiam deputandam, quod talem hominis instituit, creavitque naturam, quæ per propriam voluntatem legem Dei possit implere, Eamdem quoque legem ad gratiam Dei pertinere, quod illam in adjutorium hominibus dedit*: Phereponus se non capere fatetur, cur spretim de creatione & lege loquantur Africani Patres; hæc enim sunt longè maxima Dei beneficia. Id autem factum suspicatur, quòd unicam illi gratiam Dei arbitrarentur afflatum nescio quem, cui resistere non licet, iisque pauculis concedendum. Quæ hìc habet Phereponus, quarto quoque verbo infrà etiam repetet, de afflatu illo, cui resistere non licet. At aliam esse cum Augustini, tum Catholicæ Ecclesiæ sententiam, jam innumeri è Scriptoribus nostris contra Calvinistas & Jansenianos demonstrârunt. Actum agerem, si id in præsentia & ego demonstrandum susciperem. Paratragœdiatur verò Phereponus, & se nolle Carthaginensium Patrum mentem intelligere ostendit, dum ait, illos contemptim de creatione & lege loqui Ubinam sunt illorum verba, quæ contemptum redoleant? Hoc unum suâ illâ oratione contendunt Africani Episcopi, creationem naturæ, & Legem, non esse gratiam illam, quâ Christiani sumus, quâ ab infidelibus & peccatoribus distinguimur, quâ voluntatis arbitrium verè juvatur, ut Deo placeat, æternàmque salutem adipiscamur. Non in lege, non in naturæ viribus, sed in interno adjutorio Dei caritatem suam voluntati inspirantis, sitam esse propriam Christianorum gratiam ajunt. Quod dum affirmant, quis meritò exsculpere ex eorum verbis potest, eos naturam & legem non agnovisse, tanquam Dei beneficia? Sunt beneficia, Christianis æquè & non Christianis, justis & injustis communia; sed ejus non sunt vigoris, ut sola, hoc est sinè vera Dei per Christum gratia, ad opera pietatis exercenda, & ad beatam immortalitatem perducere hominem possint. Legem *sine dubitatione laudandam* affirmat alibi non semel Augustinus, & tamen quàm parum illa sola possit, contra Pelagianos eamdem nimis extollentes, ex auctoritate Apostoli invictissimè ostendit Vide Norisium in Vindiciis Augustin § 6 In Epistola quoque 95 nunc 177. hoc eodem Anno 416 ad Innocentium data, ab Augustino & quatuor aliis Episcopis, hæc leguntur de Pelagio: *Sive enim gratiam dixerit esse liberum Arbitrium, sive gratiam esse remis-*

sionem

sionem peccatorum, sive gratiam esse legis præceptum, nihil eorum dicit, quæ per subministrationem Spiritûs sancti pertinent ad concupiscentias, tentationesque vincendas, &c. Et infrà: *Distinguenda est Lex, & Gratia. Lex jubere novit, Gratia juvare*, &c. Tum concedunt, creationem rectè appellari *gratiam Dei*, sed addunt: *Alia est tamen gratia, quâ Prædestinati vocamur, justificamur, glorificamur*; & de ultima ista gratia tum solùm disputabatur cum Pelagio.

CAPUT V.

Quæ Gratia Dei negaretur à Pelagio, olim notissimum. Gratia Calviniana ac necessitans ubique à Pherepono perperam afficta Augustino, & Patribus Carthaginensibus. Apostoli loca varia ab iis Patribus rectè adhibita contra impia Pelagii dogmata. Phereponi interpretationes variæ, & accusationes repelluntur. Evangelii nuda prædicatio est quidem gratia, sed non gratia, de qua S. Paulus, & Patres Africani agebant.

QUeritur posthæc Phereponus, quòd Africani Episcopi in ea Epistola gratiam illam suam nusquam definiant, idque etiam fraudi ipsis vertit, quasi suum dogma occultare quàm aperire mallent. Nimirum exspectâsset hic Censor, necessitantem fortasse Calvinianámque gratiam ab iis per definitionem quampiam nobis obtrudi, in quam postea inveheretur. Sed satis apertum erat inter Christianos, quid significaretur nomine gratiæ illius, quâ Christiani sumus, & quâ nostrum Arbitrium expeditum redditur ad opera pietatis, & sinè qua viribus caret humana natura atque voluntas ad amandum Deum, exercendámque veram virtutem. Hanc ipse Augustinus cum quatuor aliis Africanis Episcopis in laudata Epist. 95. ad Innocentium hoc eodem anno scripta, *Christianis fidelibus, Catholicisque notissimam* appellat. Neque ipse Pelagius ignorabat, quid à se peterent Catholici Episcopi, cùm instabant, ut fateretur, non solam sibi humanam sufficere naturam ad facienda ac perficienda mandata Dei, sed auxilium divinæ gratiæ per Christum prorsus eidem opus esse. Vide acta Conventûs Hierosolymitani, & Concilii

Diospolitani Anno præcedenti 415. Sed inspiciamus, an sacrarum Scripturarum loca à Patribus Africanis producta satis exprimant, quæ Catholicorum sententia foret, & quid gratiæ nomine significaretur.

Gratiam Dei à Pelagio negatam dicebant Carthaginenses Patres in Epistola 175. aliàs 90. ab Apostolo iis verbis prædicari: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me sub lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Quid Phereponus ad ista? Si ipsi credimus; in Pauli verbis nihil aliud est, *gratia Dei*, quàm *Dei misericordia*, aut *Dei beneficium*; nemo enim, inquit is, contrarium unquam ex vi nativa vocis usúque probabit. *Non negabat autem Pelagius, homines Dei beneficio peccato eripi; sed negabat fieri id afflatu quodam interno, cui reluctari non liceret; & sine quo cætera omnia Dei beneficia inutilia essent.* Hæc sunt Phereponi verba pag. 518. Tum repetit; non ausos esse Africanos Patres perspicuè suam exprimere sententiam; longè enim maximam partem Christianorum in se concitâssent, si apertè dixissent, quòd animo versabant, cùm ante illa tempora aliter de gratia homines non sensissent, quàm sentiret Pelagius. O aureum hominem Phereponum, qui sinceritate Patribus Africanis præstat, & quidquid sentit, liberè dilucidéque promit! Sed qui ostendat ille, Africanos Episcopos non ausos mentem aperire suam, & dolo malo egisse, & pro una gratia ineluctabili tunc decertâsse? Hujusmodi gratiam ex entitate sua ineluctabilem, trahentémque necessariò ad consensum arbitrium hominis, nunquam Catholici, nunquam Africani Patres tradiderunt; ejúsque confessionem nunquam à Pelagio exegerunt; ut in Catholicorum hac de re luculentissimis scriptis videre est. Aliud est, Deum per suam Gratiam infallibiliter operari salutem electorum, certúmq; facere per suæ gratiæ dispensationem propositum suæ prædestinationis; aliud, gratiæ talem esse vim nativâ, ut necessariò ad unam partem determinet liberum hominis arbitrium, eíq; vim dissentiendi eripiat. Sed Phereponum verba defecissent, nisi ubiq; Augustino & Patrib. Catholicis tam absurdam sententiam affinxisset. Ann. 416. quo Synodicam istam Epistolam ad Innocentium dedêre Africani Patres, in eo sita potissimùm erat quæstio de Gratia & libero Arbitrio, videlicet: num homines per sola naturalia dona, malis & bonis, fidelibus & infide-

fidelibus communia, & per solas Arbitrii vires, implere justitiam possent, & evitare peccata: an verò peculiare iis adjutorium Dei per Christum Servatorem necessarium foret, sine quo neque peccata caverentur, neque Lex piè impleretur, & sine quo nihil ad salutem pertinens fieret, & cum quo reverà efficeretur. Primum affirmabant atque alterum negabant Pelagiani; à Catholicis propterea execrandæ hæresis postulati. Nulla verò tunc, ne per umbram quidem, suborta erat controversia, num hujusmodi auxilio, quod humanæ necessarium naturæ contendebant Catholici, resistere & reluctari posset hominis Arbitrium. Ingenio hebeti non erant eorum temporum Pelagiani, facileque intellexissent necessitatem gratiæ eâ ratione excludi posse, quòd consentiendi necessitatem voluntati inferret in Catholicorum sententia; attamen ex iis nullus id Augustino objecit. Vide Augustinum ipsum Ep. 105. & de Gestis Pelagii Cap. 18. & Hieronymum Dial. 1. contra Pelagium, ubi constabit, quid Catholicis objiceret Pelagius, & ne ipsum quidem invenisse in Catholicis necessitantem Calvini gratiam. Et certè animo statim quisque concipit, necessariam homini posse dici gratiam ad bonum, etiamsi non ea asseratur gratiæ natura, atque efficacia, ut excuti frustrarique suo effectu à voluntate non possit. Necessariam reapsè gratiam contendebant Catholici, necessitantem negabant. Atque hæc non nova Africanorum Patrum, sed Ecclesiæ totius vetustissima scientia erat, ut Augustinus aliique toties ostenderunt. Quare nihil confidentiùs dicere Phereponus potuit, quàm Christianos ante definitiones Africanorum Conciliorum non aliter de gratia sensisse, quàm sentiret Pelagius.

Cæterùm frustrà Phereponus Africanis Patribus eripere conatur locum illum Apostoli ad Rom. VII. 23. *Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*, quasi gratia ista nihil aliud sit, quàm Dei misericordia, aut Dei beneficium; Pelagius verò non negaret, quin Dei beneficio homines à peccato liberarentur. Nam si gratuita misericordia Dei intuitu meritorum Christi hominem à peccato liberat, à peccato servat, invictùmque efficit contra cupiditatum pravarum impetum; ergò non operum meritum, non lex foris sonans, non vires naturales humani Arbitrii id præstant. Pelagius autem primò sentiebat, solam sibi sufficere naturam humanam ad omnes tentationes superandas, implendámque legem; tum divinæ misericordiæ auxilium,

hoc est gloriæ adjutorium, ideò solùm admisit, ut per illud natura faciliùs evitaret, ac vinceret peccata, virtutésque exequeretur: quam opinionem conceptis verbis ab ipso traditam, Concilium Africanum A. 418. Can. 5. his verbis execratur: *Quicumque dixerit, ideo nobis Gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur Arbitrium, faciliùs possimus implere per gratiam, tanquam etsi gratia non daretur non quidem facilè sed tamen possimus etiam sine illa, implere divina mandata, anathema sit.* Quamobrem, ut lubet, gratiam ab Apostolo memoratam appellet Phereponus misericordiam, ac beneficium Dei: adhuc certum erit, Apostolo auctore, non vinci concupiscentiam rebellem, non evitari peccata, non impleri legem, non à peccato assurgi, nisi misericordia ista, gratuitúmque Dei beneficium intellectui lumen, voluntati infirmæ vires divinitùs suppeditet, & in nobis atque nobiscum faciat, quod solis viribus nostris facere non possemus. Si hoc Pelagius confessus fuisset, quod nunquam confessus est (quidquid Phereponus hîc dicat) *nihil de Adjutorio gratiæ inter Pelagium atque Catholicos relictum fuisset controversiæ*, ut Augustinus ipse testatur in Lib. de Gratia Christi Cap. 47.

Mitto, quæ mox Phereponus congerit, ostensurus, mandata Dei non esse ejusmodi, ut omni vi destituta sint ad movendos hominum animos: quod ne Africani quidem Patres negabant; adhuc enim ex Apostoli auctoritate edocemur, solam Legem, sola Dei Mandata, non convertere hominem ad Deum, ut oportet, nisi accedat gratia Christi, atque internum Adjutorium Dei. Inspiciamus potiùs, quid habeat Censor ad loca quædam Scripturarum à Patribus citata, ut contra Pelagium evincant, *ad operandam perficiendámque justitiam, ac Dei mandata complenda, solam sibi humanam sufficere non posse naturam.* Ne unum quidem ex his locis conficere id, quod volebant Patres, denuntiat è vestigio Phereponus: quam levissimam facilitatem, atque rationem citandi Scripturam propriam illorum in Critica infantium sæculorum vocat. *Scilicet*, deinde addit, *declamitare, & effutire quidquid in os veniebat apud plebem excommunicandam, si forè à declamante dissentiret, multo facilius fuit, quàm Criticæ seriam operam dare.* Infelicia planè sæcula, quibus defuêre unus pluresve Pherepони, quorum Criticâ Arte tum solùm licuisset arcanam Scripturarum assequi mentem, nugis erroribúsque Theologiam ac populos eripere. Infeliciorem etiam Ecclesiam, cui Christus polli-

pollicitus quidem fuerat per omnia tempora Doctores, atque interpretes fidos divinarum Litterarum, immunitatémque ab omni doctrinæ errore; & tamen postremis hisce tantùm sæculis suam fidem liberavit. Sed præstat argumenta audire Phereponi, ut pateat, jurène an injuria pronuntientur ista de Africanis Patribus. hoc est, num reverà ipsi declamatores levissimi fuerint, an potiùs conviciator audax sit Phereponus noster. *Spiritus*, qui *adjuvat infirmitatem nostram*, de quo Paulus Rom. VIII. 26. Censore isto interpretante, *est qui est in jam credentibus*, *eósque in orationibus rectè fundendis apud Deum adjuvat*. Utique de Spiritu S. qui jam in credentibus habitat, loquitur hîc Apostolus. At hinc manifestè intelligimus, humanam naturam auxilio Dei penitùs indigere ad opera salutaria, neque ipsam sufficere sibi ad ea præstanda, quando orationes ipsas, quæ actiones maximè piæ sunt ac salutares, Spiritus S operatur in nobis, dum nos orare ut oportet, efficaci suâ atque internâ operatione facit; nam *quid oremus sicut oportet nescimus*. Quis ergo effutire audeat, minimè ex his Apostoli verbis resultare, quod Africani Patres volebant? Imò quis contra non intelligat, eam ab Episcopis illis deprædicari gratiam, quæ jura liberi Arbitrii non lædat? est enim gratia, quæ adjuvat nos, ac proinde non sola, ut Calvinus ejúsque gregarii velle videntur, sed nobiscum agit.

Non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, sunt Apostoli celeberrima verba ad Rom. IX. 16. ab Afris Episcopis citata. Iis hæc alia Phereponus Interpres adnectit: quod *verbum Dei mittitur ad populum quempiam ad cognitionem* ejus vocandum; sed *quid hoc facit ad afflatum singulorum?* Nihil, fateor, hoc facit ad probandum afflatum illum necessitantem, quem in Augustino se deprehendisse Calvinus somniavit; sed quidem apertissimè facit ad evincendum, quod Patres volebant. Si non hominis currentis, sed miserentis est Dei, quòd homo perveniat ad agnitionem veritatis, ac fidei per quam felicitas æterna speranda est: quis amplius nisi desipiendo dicat, posse ad fidem atque salutem perveniri solis humanæ naturæ viribus, conantibus ac meritis, uti Pelagius affirmabat? Cæterùm hunc locum pro suo potiùs arbitrio, quàm pro veritate explicat Phereponus, cùm ait, illic agi tantùm *de missione verbi Dei ad populum quempiam ad cognitionem ejus vocandum*. Apostoli verba nihil tale referunt. Eorum sensus est, quòd homines nonnulli ad Christi hæreditatem, benedictio-

dictionem, & electionem pertineant, id non provenire ex eorum volitione & cursu, neque ex operibus meritisque præcedentibus, sed quidem ex mero nutu, beneplacito, vocatione, & misericordia Dei, sicuti neque cursus neque voluntas Jacobi aut matris ejus in causa fuit, cur Jacobo Isaaci benedictio, & hæreditas divinorum numerum contingeret, sed quidem vocatio, & electio gratuita Dei. *Non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori*. Quòd si interpretationem Phereponi & hîc admitteremus, eadem nihilominus consectaria inde effluerent, quæ Catholici docent. Neque apud Deum injustitia est, quòd Jacobum dilexerit, Esau autem odio habuerit; hoc est, illi singularia beneficia contulerit, huic autem paria ac tanta conferre noluerit, etsi & ipse Esau voluerit, atque cucurrerit; nam inquit Deus: *Miserebor cujus misereor*; & ejus electio, & gratia non est hominum operibus & conatibus debita, sed à sola ejus misericordia venit. *Ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat*; hoc est, eligit quos vult, & permittit alios suæ ipsorum infirmitati atque malitiæ, quanquam nulli sufficientia deneget auxilia. Vide locum Apostoli integrum facilique negotio intelliges, nullum alium esse luculentiorem ad ostendendum, quid per se viribúsque suis valeat in negotio salutis corrupta ac infirma hominum natura sine peculiari adjutorio gratiæ Dei, & sine misericordi illius præsidio, & (siquidem id etiam velis) sine missione verbi ejus, & potenti & efficaci vocatione ad salutarem fidem, & caritatem Dei, ac proximi.

Unum omnes sumus in Christo; singuli autem alter alterius membra, habentes dona diversa secundùm gratiam quæ data est nobis. Ità Apostolus ad Rom. XII. 5 Quæ verba à Patribus Africanis citata his aliis exponit Phereponus: *Gratia, secundùm quam sunt diversa dona, non est gratia, quâ singuli fideles ad Deum conversi sunt, sed beneficentia varia Dei, quâ aliis alias dotes concesserat, seu solita sua providentia, sed extraordinaria spiritualium donorum effusione*. Non de gratia tantùm, quâ homo ad Deum convertitur, disputatum est interdum cum Pelagio, sed de omnibus aliis gratiarum & auxiliorum generibus, quibus mentem & cor hominis jam conversi aut illustrat, aut perficit Deus. Sine istis auxiliis contendebat Pelagius hominem ex viribus naturæ in creatione inditis posse omnia salutaria opera virtutésque præstare, & ad perfectionem, atque ἀναμαρτησίαν pervenire. Hinc illud Cœlestii apud Augustinum Lib. de gest Pelag. Cap. 14. *Unumquemque hominem omnes virtutes posse habere, & gratias*, eas videlicet

Deo

Deo non donante, sed sibi unoquoque comparante viribus Arbitrii sui. Quid Apostolus ad hæc? Edocet ille, non à nobis esse perfectionem, & virtutes nostras. sed à misericordia Dei, atque ab illius gratia, quam ipse dat quibus vult & prout vult Rectè interpretari divinas Scripturas, ministeria Ecclesiastica sanctè obire, nosse alios docere doctrinam sanam, & exhortari utiliter, & eleemosynas distribuere bonâ fide, & præesse in solicitudine, & misereri in hilaritate, & diligere sine simulatione, & odisse malum, & adhærere bono, aliáque illa χαρίσματα. sed dona fidelium, quæ ab Apostolo hîc enumerantur, Deus elargitur, Deus dividit pro suo arbitrio, & *dona* sunt illius. Ergo non ea sibi comparare viribus propriis potest humana natura. Et si hoc non potest, quantò minùs poterit fidem, & caritatem, quæ omnium maximæ virtutes sunt, in se gignere, nisi Deus ex sua misericordia, & per suam gratiam inspiret? Vide S. Hieronym, Lib. I. Cap. 6. Dialog. adversùs Pelagium.

Gratia Dei sum id quod sum (inquit Apostolus I. Cor. XV.) *& gratia eius in me vacua non fuit, &c, Non ego autem, sed gratia Dei mecum &c, & gratias Deo, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum,* Phereponus inquit, loqui Paulum de *Gratia Dei*, quâ erat Apostolus, hoc est, de misericordia ac munificentia, quâ eum Deus necessariis ad hoc munus donis instruxerat. Tum addit: *Nec quisquam unquam negavit, à Deo per Jesum Christum nobis datam esse de peccato victoriam, ac esse cur propterea ei gratias agamus. Verùm hoc factum afflatu interno & ineluctabili, nusquam docet Scriptura.* Iterum ludit Phereponus, Augustino affingens afflatum illum ineluctabilem. Ad primum autem Epistolæ Paulinæ locum quod attinet, ibi Apostolus non commemorat simpliciter dona sibi tanquam Apostolo divinitùs concessa, sed extollit ac memorat ipsam generalem Gratiam Dei, quæ de persecutore Ecclesiæ Apostolum fecerat, ipsúmque adeò de infidelitate & peccato converterat ad cognitionem fidei veræ, & ardentissimâ caritate Dei, & solicitudine ac virtute ad annuntiandum Christi Evangelium instruxerat. *Ego*, inquit, *sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. Gratia autem Dei sum id quod sum.* Hic S. Ambros. quasi Pelagianos nondum natos impugnaturus, hanc sententiam accipit de omni bono, quod in Paulo erat, ità scribens Lib I. Cap. 7. de Abel & Cain: *Benè Apostolus non gloriabatur in virtute sua, sed minimum Apostolorum se esse dicebat, & quidquid esset gratiæ divinæ esse, non meriti sui, nihilque nos habere, quod non acceperimus.*

Vide

Vide & Hieronymum Lib. 2. Cap. 3. adversùs Pelagium. Igitur ex Apostoli verbis & exemplo discere poterant Pelagiani, omnia nostra bona accepta esse referenda Gratiæ Dei, quæ nobiscum opera salutaria agit, & nos sine necessitate ac sine coactione de nolentibus volentes facit, nihilque nos gloriari debere de virtute nostra, meritisq; nostris

Subinde inquit Phereponus, neminem unquam negâsse quin Deus per Jesum Christum nobis dederit victoriam de peccato. At Cœlestius, uti ex Actis Diospolitanæ Synodi constat, affirmabat: *Dei gratiam secundùm merita nostra dari; quia si peccatoribus illam dat, videtur esse injustus*; quem errorem damnavit ipse Pelagius, nescio animo ne, an voce tenus in eadem Synodo Cap. 12. Augustinus autem in Lib de Hæres. Cap. 88. auctor est, in posterioribus suis Libris Pelagium instaurâsse eamdem sententiam, & scripsisse: *Gratiam Dei, quâ liberamur ab impietate, secundùm merita nostra dari.* Sed ut mittamus acrem illam, quæ inter eruditos adhuc vertitur, controversiam, nempe an tandem Pelagius confessus fuerit, gratis Deum remittere hominibus peccata (quod Augustinus non uno in loco factum memorat) & quid per peccatorum remissionem Pelagius significare vellet: potiùs insistamus Apostoli verbis. Victoriam referre de peccato duo significare potest, videlicet vel à se expellere peccatum jam admissum, vel ità repellere, ne admittatur: quod postremum fit cùm tentationibus dæmonis, mundi & carnis nos ad peccandum solicitantibus, resistimus fortunato successu. Utrumque hìc ab Apostolo dicitur. Cuinam autem debemus laudem & gratias, quòd expulerimus à nobis peccatum, illúdve in nos intrare non siverimus? Num viribus humanæ naturæ in creatione inditis, quibus æquè præditi sunt Christiani, atque infideles? Nequaquam, sed quidem Deo, qui Filii sui Servatoris nostri intuitu, peculiari ac supranaturali gratiâ in eum credentes donat, tum ut liberentur à peccatis commissis, tum ne in nova labantur. Imò animadverte, Apostolum de peccatis potiùs non admittendis, quàm de admissis & de tentationibus, quæ quotidiè à piis fidelibus superantur, quàm de superatis, agere videri; ità enim ejus Græca verba se habent: τῷ Θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῖκος *Deo Gratia* (sit) *danti nobis victoriam*. Hinc Deum quotidiè rogamus, ne nos induci in tentationem, ne peccatum regnare in nobis sinat; sed nos liberet à malo: quod petere à Deo in Pelagii sententia utile quidem, sed necessarium non erat. Ostendat nunc Phereponus, Pelagianos unquam sincerè confessos fuisse, non

posse

posse humanam naturam, liberúmque Arbitrium sine adjutorio interno Dei, sine Gratia Salvatoris, aut assurgere, aut abstinere à peccatis. At istud ille nunquam ostendet. Pelagium, quòd hoc ipsum negaret, his Apostoli verbis Africani Patres aggrediebantur. Hinc Augustinus, quoties Pelagius Gratiam Dei statuere in illo tantùm videbatur, ut præterita peccata auferret, toties ab ipso etiam exigebat ut fateretur, necessariam esse gratiam Dei, ne nova peccata committantur. Iterùm lege Epist. 95. nunc 177. ubi Africani Patres ajunt de Pelagio: *Sive Gratiam dixerit esse liberum Arbitrium, sive Gratiam esse remissionem peccatorum, sive Gratiam esse Legis præceptum: nihil eorum dicit, quæ per subministrationem Spiritûs S. pertinent ad concupiscentias tentationésque vincendas &c. Hinc oramus, ut peccatorum tentationem superare possimus, ut Spiritus Dei, unde pignus accepimus, adjuvet infirmitatem nostram.* Similiter in Lib. de Natura & Gratia Cap. 34. Augustinus ait: *Hanc iste misericordiam, & medicinale Salvatoris auxilium, tantùm in hoc ponit, ut ignoscat commissa præterita, non ut adjuvet ad futura vitanda.* Sed in tanta luce ne Phereponum quidem ipsum futurum fuisse cœcum arbitror, nisi unum illum afflatum ineluctabilem, hoc est, Calvinianum illud commentum, quod Augustinus atque Africani Patres nũquam tradidêre, ante oculos ipse semper haberet.

Non quia idonei sumus cogitare aliquid, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Hæc Episcopi Africani proferunt ex Epistola 2. Cor III 5. Phereponus vero ità reponit: *Sufficientia sanè omnium Christianorum, ad cogitandum aliquid Evangelio consentaneum, est à Deo; quis enim nescit, Evangelium non ingenio hominum, sed Deo deberi? At Apostolorum præsertim sufficientia, ad munus, ad quod vocati fuerant, sustinendum, non humana, sed divina fuit.* Ergo, si fides Pherepono, Apostolus hîc significat, ideò non posse dici Christianos sufficientes ex se, aut idoneos ad cogitandum aliquid Evangelio consentaneum, quia Evangelium non ingenio hominum excogitatum fuit, sed solius Dei. At quis certum fecit Criticum istum nisi de Evangelio (quod certè Dei, non hominum, opus est) loqui hîc Apostolum? Dixerat Paulus, Corinthios Epistolam esse vivam, quæ in suam ipsius commendationem pateret omnibus hominibus, Epistolam, inquam, Christi, quippe Christum palam amplexi fuerant; Epistolam ab ipso Paulo ministratam, quia illius ministerio conversi ad Christum fuerant; Epistolam scriptam, non atramento, sed Spiritu Dei vivi, quippe Spiritus S. in eis suâ virtute habitabat, atque in eorum cordibus caritatem diffun-

diffundebat, unde præclara pietatis opera quotidiè effluebant. *Nescitis* (scripserat jam ad eosdem Corinthios Apostolus in priori Epistola III 15.) *quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* Tum in loco, quem præ manibus habemus, pergit dicere; *Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum*; hoc est: Cùm dixerim Epistolam Dei vivi vos Corinthios esse, vósque & fide in Christum; & caritate, quæ in tabulis cordis per Spiritum S. inscripta est, conspicuos ità esse factos, ut ab omnibus hominibus laudemini, dixerímque, me instrumentum atque ministrum fuisse, ut ad tantam lucem, atque felicitatem perveneritis; gloriari quidem, sed gloriari in Deo, de fructu prædicationis meæ nos debemus per Christum Dominum nostrum; gratiâ enim Christi, meritis, virtute, atque potentiâ illius, me suo ministerio utentis, & non virtute vestrâ, neque meâ, tales evasistis. Postremum hoc significatur subsequentibus verbis: *Non quod sufficientes* (sivè *idonei*) *simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra*, sivè etiam velis, *idoneitas nostra ex Deo est*. Id est: quòd tales facti sitis ex ministerio nostro, non virtuti meæ, non vestræ, id adscribendum est sed quidem Deo, atque illius misericordiæ & gratiæ; nam nos ex propriis naturæ nostræ viribus nihil, non dicam facere ac dicere, sed ne cogitare quidem, possumus, quod perducat ad fidem, & amicitiam, seu caritatem Dei, nisi Deus ipse per Christum nobis id donet, uti mihi & vobis donâsse successus meæ prædicationis jam comprobavit.

Hæc germana loci illius interpretatio, ad quam confirmandam, afferre etiam possemus sanctorum Patrum, hominúmque eruditissimorum documenta complura. Quare & S. Hieronymus loco eodem contra Pelagianos jam usus fuerat Lib. 3. Cap. 3. Dialog. Non ergo, ut Phereponus putat, ideò solùm Apostolus ait, Christianos sufficientes, sivè idoneos, non esse ad cogitandum aliquid Evangelio consentaneum, *quia Evangelium non ingenio hominum, sed Deo debetur*. Cogitare quippe aliquid Evangelio consentaneum, duplici modo fieri potest, nempe aut mente solùm concipiendo, seu percipiendo, quæ Evangelium narrat, præcipit, vetat ac monet, ità ut in homine eorum nuda simpléxque apprehensio tantummodo fiat; aut ità concipiendo, ut iis mens adsentiatur, atque ad illa jam apprehensa feratur deliberato rationis judicio, & voluntatis intimo affectu. Phereponus priori modo locutum censet Apostolum, dum inquit, Christianos sufficientes non fuisse ad cogitandum

per

per se Evangelica præcepta, monita, & documenta, nisi Deus per Apostolos eisdem annuntiâsset Evangelium ipsum, quod certè ipsi Deo, non autem hominum ingenio, debetur. At hoc à Pauli mente abhorret; non enim gloriatur, neque gloriatus fuisset Apostolus in Christo, & per Christum, quòd Corinthii tantummodò apprehendissent, atque intellexissent ex ore ac prædicatione sua Evangelium, cùm constet innumeris aliis populis, tum illo, tum subsecutis temporibus annuntiatum fuisse Evangelium, qui tamen idcircò neque crediderunt Evangelio sibi prædicato, & apprehenso, neque consentaneè ad Evangelium vixêre. Igitur secundo modo Corinthii cogitârunt ea, quæ Evangelio consentanea erant, hoc est, non solùm intellectu, sed & voluntate, amplexi sunt cùm fidem Christi, tum caritatem, eóque virtutum splendore inter Christianos effulgebant, ut omnibus admirationi essent; atque in iis laudaretur Apostolus ipse. Atque hic sensus iis Pauli verbis. Sufficientia autem, sivè idoneitas ad cogitandum hoc pacto ea, quæ sunt consentanea Evangelio, nequit dici inde profecta, *quia Evangelium non ingenio hominum, sed Deo debetur*; nam ut dixi, Evangelium ab aliis etiam percipitur, & tamen salubriter non percipitur; & nisi Evangelii prædicationem Deus peculiari suâ gratiâ comitetur, homines neque convertuntur neque divinâ caritate ad bonas cogitationes, & ad opera pia fœcundantur. Hoc idem Apostolus denuntiârat in priore Epist. ad eosdem Corinth. III. 6, ità scribens: *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus.* Hoc est: Ego quidem Evangelium vobis prædicavi, Apollo vos baptizavit, sivè superaddidit Christianæ Disciplinæ præcepta. At nemo ex vobis ex solo nostro ministerio profecisset ad fidem, & perfectionem Christianam, nisi Deus illuminando mentem, & inspirando in voluntatem vestram vos intimo suæ gratiæ vigore ad hos fidei & virtutum fructus intactâ libertate Arbitrii vestri perduxisset. Quibus ex verbis intelligas, sufficientiam ad cogitandum aliquid boni, aliquid quod ad salutem pertineat, aliquid verè consentaneum Evangelio, non à nobis esse, non ab Evangelii nudâ prædicatione, ejúsque apprehensione, sed ab ipso Deo, hoc est ab ipsa Dei gratia interiori, intellectum illuminantis, & voluntatem moventis ad bonum. Hoc illud est, quod ostendere volebant, & reipsâ ostendunt Africani Patres, laudatis Apostoli verbis, quibus frustra Phereponus alium sensum affingit contra ipsius Apostoli mentem.

Denique ex eadem Epistola 1. ad Cor. IV. 7. citant Episcopi hunc locum: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ut eminentia virtutis sit Dei & non ex nobis*. Eodem loco unus est Hieronymus contra Pelagium Dial. 3. Cap. 3. Thesaurum tamen istum esse dona Apostolica ait Phereponus, ideóque nihil pertinere ad gratiam, de qua cum Pelagianis disputabatur. Sed inter ista dona Apostolica quis docuit Phereponum non computandas esse virtutes omnes, earúmque principem in primis, ardentem caritatem Dei, & proximi? Quid reliqua dona Apostolis à Deo concessa profuissent, si istam quoque caritatem eisdem non donâsset Deus? Idem Apostolus ad Corinthios in priore Epistola Cap. XIII. 1. jam hæc scripserat: *Si linguis hominum loquar, & Angelorum; & si habuero propheticam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam; & si habuero omnem fidem &c. Caritatem autem non habuero, nihil sum, nihil mihi prodest*, &c. In altera verò Epistola, quæ nunc argumentum nobis differendi præbet, Cap. V. 14. explicat Apostolus, quid se urgeret, impelleré tque ad labores pro Corinthiis susceptos. *Caritas*, inquit, *Christi urget nos*. Unde autem *caritas* ista in Apostolos venerat? Nam ex eorum viribus, num per liberi Arbitrii conatus? Nequaquam; sed quidem à Deo, sed quidem per Spiritum S. *Caritas enim ex Deo est*, ut habetur 1. Jo. IV. 9. *Et caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum S. qui datus est nobis*, ut inquit Paulus ipse ad Rom. V. 5. à qua *caritate Dei* non angustia, non fames, non persecutio ulla poterat ipsum cæteròsque Apostolos separare. Quapropter Apostolus, quòd ipse tam fortis esset inter tot adversitates atque pericula, & quòd tantus fructus in populis prædicationem Evangelii, suúmque Apostolicum ministerium consequeretur, non suis, non auditorum viribus, industriæ, ac sapientiæ adscribebat, sed potentiæ, ac virtuti, id est gratiæ divinæ, ut *sublimitas*, sivè *eminentia sit virtutis Dei, & non ex nobis*. Quid ergo Phereponus ait, nihil hæc verba pertinere ad causam, quam Catholici adversus Pelagium tuebantur? Imò quî pronuntiare potuit, ne unum quidem ex iis Scripturarum locis, quibus hactenus lucem attulimus, *probare id quod volebant Africani Patres*? Judicium Lectorum appello.

CA.

CAPUT VI.

Orandi quidem Dei utilitas in hominibus, sed non necessitas, à Pelagio admissa. Aliæ Phereponi accusationes confutantur. Non omnia dona Evangelica Pelagius confessus est. Gratia Dei, cùm opponitur Legi in sacris Litteris, non semper Evangelium merum significat, ut Pherepontus & Hammondus putant, sed etiam beneficia Dei per Evangelium collata, & præsertim fidem, & caritatem. Deum impossibilia non jubere, Augustini & Ecclesiæ Catholicæ sententia est. Pelagiani inimici gratiæ Dei.

PErgunt dicere Carthaginenses Patres in sua ad Romanum Pontificem Synodica Epist. 175. aliàs 90. ex sacrilegis Pelagianorum disputationibus *necessariò consequi, ut nec orare debeamus, ne intremus in tentationem, quod Dominus & discipulos monuit, & posuit in oratione, quam docuit; aut ne deficiat fides nostra, &c.* Non necessariò hoc sequi, Phereponus statim notat, nam particula illa Orationis Dominicæ, aut preces Christi pro Petro, *non significant id, quod innuunt Patres, quasi hoc sibi vellent: O Deus, fac afflatu interno, cui resistere nequeamus, ut tentationem vincamus.* Ità Censor imperterritus patientiâ Lectorum abuti pergit. Sed gratiam, ut his vocabulis utar, necessitantem, atque irresistibilem, ubinam Africani Patres, Augustinus, & Catholici tradiderunt? ubinam exegerunt, ut gratiam talem Pelagius confiteretur? Somnum hoc esse, complures Catholici jam ostenderunt; & tamen Phereponus id tanquam pro comperto, minimèque dubio passim sumit ac statuit. Cæterùm nobis necessarium est ad superandas tentationes auxilium gratiæ Dei, etiamsi huic auxilio resistere valeat liberum hominis arbitrium. Catholici reipsâ hoc unum tradebant; Pelagius contrà necessarium negabat adjutorium Dei, *ne intremus in tentationem*; qua ex opinione consequitur, nobis non esse opus oratione ad evitanda peccata. Quid autem habet Pherepon. quo istud consectarium à sententia Pelagii tandem avertat? Ait, Pelagium non negâsse, neq; negare potuisse, quin constitutis in periculo confugiendum sit ad auxilium Dei, etiã extraordinarium; primò, quia *non ità facilè contingit*, ut cadamus,

mus,inusitato Dei auxilio adjuti, faciliúsque hâc ratione à periculis evadimus; secundò, quia inter ipsas vires, quas Deus Christianis sufficientes largitur,nihil vetat,pro magnitudine periculorum,inusitata auxilia haberi *Itaque*,concludit in hæc verba,*non potuit meritò insimulari Pelagius,quasi doctrinâ suâ orationis usum sustulisset*.Ità Phereponus Pelagium facit non stultum,quando facere non potestOrthodoxum. Nimium quippe ille delirâsset, si eum credens Deum, qui homini in periculis opem ferre possit,utile saltem non censuisset orationibus exposcere illius præsidium,Sed non idcircò rectè sentiebat Pelagius; nihílque habet nunc Phereponus,quo Africanos Patres jure arguat,sed solùm,quo suam præcedentem sententiam refellat. *Pelagianorum sacrilegas disputationes*, ajebant Africani Episcopi, *necessariò consequitur*,ut *nec orare debeamus*;hoc est, ut necesse homini non sit orare. *Non necessariò hoc sequitur*, reponit Phereponus. Cur? Quia orationis usus ex Pelagii sententia utilis est.At aliud est, utiles esse ad Deum preces, aliud esse necessarias. Utiles tantùm, Pherepono teste,Pelagius orationes ajebat, non autem necessarias. Ergo jure dicunt Carthaginenses Patres,è Pelagii sistemate consequi, ut orare necesse non sit: quod consectarium negabat modò Phereponus noster.

Sed luculentiùs videamus, quæ verè fuerit Catholicorum, hac de re cum Pelagianis disputatio. Cùm primùm cœpit Pelagius tantas naturæ humanæ,liberóque Arbitrio vires tribuere, ut homō sine adjutorio gratiæ Dei agere bonum, & evitare peccatum, quandocumque velit, possit: illico objectum est illi, ità fieri, ut necesse ampliùs non sit orare Deum; nam quæ necessitas ab alio poscendi, quod in tua potestate jam sit? Sanctus Hieronymus in Epistola ad Ctesiphontem Cap. 3. ità in Pelagium ejúsque gregarios maturè disserebat: *Si non ultrà Dei indigemus auxilio, ne si indiguerimus,liberum frangatur Arbitrium: ergo nequaquam ultra orare debemus, ne illius clementiam precibus flectere, ut accipiamus quotidiè, quod semel acceptum in nostra est potestate, &c.* Tum inquit, ità philosophari & scribere unum ex ipsis Pelagianis,nisi sit ipse Pelagius.Idem consectarium ex ejusdem Hæretici doctrina jure colligebant Carthaginenses Patres in laudata Synodica ad Innocentium I. & Milevitani in altera Synodica ad eumdem Innocentium, & Innocentius ipse in suis Litteris. Ut à se tantam culpam aliquâ ratione removeret Pelagius, eo Catholicorum objurgationibus adductus tandem est, ut confiteretur, ideò

grati-

gratiam Dei hominibus dari, *ut quod per liberum facere jubentur Arbitrium, FACILIUS possint implere per gratiam.* Ità ille in Libris de lib. Arbitrio. Ejus verba refert & explicat Sanctus Augustinus in Lib. de Hæref. Cap. 88 inquiens: *Dicendo utique, ut FACILIUS possint, voluit credi, etiamsi difficilius, tamen posse homines sine gratia divina facere jussa divina*; Et in Epistola 186. olim 106. Cap. 10. *Utique cùm dicit FACILIUS, quid vult intelligi, nisi & gratia si desit, posse per liberum Arbitrium vel facilè, vel etiam difficilè, quæ divinitùs jubentur, impleri?* Nihil aliud extundi è pertinaci Hæretico potuit, quem propterea variis in locis arguit Augustinus, & potissimum in Lib. de Gratia Christi Cap. 29. dum ad ea verba respiciens scribit: *Tolle FACILIUS, & non solùm plenus, verùm etiam sanus est sensus, si ità dicatur: Ut quod per liberum facere homines jubentur Arbitrium, possint implere per gratiam.* Africani autem Patres in Synodo habitâ Carthagine Ann. Chr. 418. istud Pelagii dogma anathemate excipiebant: quod & à reliquis Catholicis, & ab Augustino in primis est factum. Quid ergo laborat hîc Phereponus, nisi ut nos doceat rem jamdiu exploratam, videlicet Pelagium non negâsse, quin utile sit orare Deum, quo faciliùs peccata caveantur? Nihil id ad rem attinebat. Si animus ipsi erat, suum & hîc Pelagium defendere, ostendendum fuit, Africanos Patres frustra conqueri, quòd Pelagius doctrinâ suâ orationis necessitatem sustulisset, sivè quia reverà Pelagius eam fatebatur, sivè quia hominibus nulla est propriè necessitas orationis. At neutrum potuit aut poterit ille præstare: adversantem enim sibi reperiisset atque reperiet cùm totam Historiam Ecclesiasticam, tum apertissima divinarum Litterarum, & legitimæ Traditionis monumenta, quibus palam fit, sine adjutorio gratiæ Dei vinci non posse tentationes, & necessum esse cuicumque nostrûm orare, ne ab ipsis tentationibus vincamur.

Quæ sequuntur apud Phereponum §. 5. pag. 515. nihil est quod refellamus; versantur enim in illo ineluctabilis afflatûs somnio, cui uni tam sæpè, tam libenter, ille superædificat. Nihil etiam reponendum arbitror eidem dicenti, *se nomine Pelagii posse objicere Afris, ex eorum sententia à Deo nihil potuisse peti* (debuisse alter scripsisset) *cùm reprobis quidem necessaria negare, electis verò omnia concedere, etiam non petentibus, ab æterno decrevit.* Nam ignorare ipse nequit, cùm Augustinum, tum totam Catholicorum Ecclesiam, agnovisse semper auxilia sufficientia ad salutem omni-

bus à Deo præberi ; atque uti ad regnum ex gratuita Dei misericordia electi vocantur ; ità etiam reprobos ex propria culpa ac voluntate damnari. Eâdem brevitate transcurrimus, quod infrà habet §. 6. de Pædobaptismo, quem ait ex Novo Testamento ostendi nullo modo posse necessarium. Subdit autem nonnisi absurdè fundamenta fidei ab Afris vocari potuisse ea ; de quibus altum est in Novo Testamento silentium. Verùm & infantibus necessarium esse Sacramentum regenerationis per aquam , suprà nos demonstravimus; & Patres Cartaginenses, cùm ajunt, Pelagianos affirmare , necessarium non esse neque infantium Baptismum, neque orationis usum, quibus impiis dogmatibus *fundamenta Christianæ Fidei conantur evertere* : satis produnt, se inter dogmata quidem Catholica referre Pædobaptismum, sed non inter fundamenta fidei, qualia sunt, omnes in Adam peccâsse, atque indigere gratiâ Dei, & hominum naturam esse corruptam , & ad bonum per se ineptam, & neminem sine gratia Servatoris ad regnum posse pervenire , atque alia ejusmodi , quæ negato Pædobaptismo, & orationis necessitate sublatâ, consequenter evertuntur.

In notis ad Epistolam 176. Augustini olim 92. Milevitanos Patres arguit Phereponus pag. 120. quòd hæc de Pelagianis ad Innocentium I. Pontificem Maximum scribant: *Cùm Dominus docuerit , ut dicimus : Dimitte nobis debita nostra, &c. Isti dicunt ; posse hominem in hac vita , præceptis Dei cognitis ad tantam perfectionem justitiæ , sine adjutorio Gratiæ Salvatoris , per solum liberum voluntatis arbitrium pervenire ; ut ei non sit jam necessarium dicere : Dimitte , &c.* Ità verò ad hæc adnotat Phereponus : *Non dicebant , quemquam per totam vitam immunem prorsus peccatorum vixisse, excepto uno Christo. Unde sequabatur , neminem esse , ex eorum sententia , qui non deberet dicere: Dimitte, &c. Nam ad finem usque vitæ peccatorum semel admissorum veniam petere omnes necesse habemus. Hæc ergo est invidiosa criminatio.* At nos dicimus, Pelagium, seu potiùs Cœlestium affirmâsse, hominem per totam vitam prorsus sine peccato esse posse : id enim illius argumenta apertè conficiunt. Quòd si hominem esse, aut fuisse reipsa sine peccato, præter Christum, affirmare ille non est ausus: ex primo tamen ejus effato jure colligebatur, *hominem posse in hac vita pervenire ad tantam perfectionem justitiæ , ut ei non sit jam necessarium dicere : Dimitte , &c.* Quæ enim vera necessitas petendæ veniæ de peccatis homini illi , quem nullius culpæ conscientia morderet ? Sed utcum-

que

que sit de illorum sententia, atque de ejusdem sententiæ consectariis, nos Pherepono respondemus, quod Augustinus respondebat Cœlestio in Lib. de perfectione justitiæ Ratioc. 16. Cap. 7. nempè: *Nullum cum eis de his verbis esse debere conflictum, quia non est ausus dicere hominem esse sine peccato vel aliquem, vel seipsum, sed tantummodo esse posse: quod neque nos negamus. Quando autem possit, & per quem possit, hoc quæritur, &c. Nam si per se ipsum potest homo esse sine peccato, ergo Christus gratis mortuus est. Non autem gratis Christus mortuus est; non igitur potest homo esse sine peccato, etiamsi velit, nisi adjuvetur gratiâ Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, &c* Milevitani autem Patres eâdem ratione Pelagium sivè Cœlestium execrabantur, quòd diceret, *sine adjutorio Gratiæ Salvatoris, per solum liberum Arbitrium* posse hominem pervenire in hac vita ad perfectionem justitiæ. Reliqua vide apud eumdem Augustinum in laudato Libro de perfectione justitiæ.

Invidiosam pariter criminationem, si Pherepono credimus, continent hæc alia Patrum Milevitanorum verba: *Non ità intelligendum* (ex sententia Pelagii) *illud ne nos inferas in tentationem, tanquam divinum adjutorium poscere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus, sed hoc* (id est non decidere) *in nostra esse positum potestate.* Inquit enim Phereponus, gratias cœlestes non parum in tentatione juvare, ex ipsius Pelagii sententia. Addit etiam, *ac sine iis in gravibus tentationibus homines succumberent*: quod postremum quandonam Pelagius ad fatendum adductus fuerit, nescio quî ostendere possit illius hyperaspistes Phereponus Orationis, ac divini adjutorii utilitatem, uti vidimus, prædicavit quidem interdum Pelagius, at nunquam ejus necessitatem; quippe viribus humanæ naturæ nimium semper indulsit. Ergo jure ex ejus sententia inferebant Patres, necessarium non esse divinum poscere Adjutorium, ne in peccata cadamus. Duo autem illa è sacris Litteris excerpta loca, quæ ad confirmandam necessitatem auxilii, & gratiæ divinæ protulere Milevitani Concilii Patres, frustra à Pherepono solicitari intelliget, quisquis & superiorem nostram responsionem legerit, & meminerit ineluctabilem afflatum temerè atque injuriâ ubique Augustino affingi à confidentissimo Censore isto.

Non sunt quidem cursim prætereunda, quæ idem animadvertit ad Augustini Epistolam 177. olim 95. Inquit ibi Augustinus cum suis collegis, Pelagium in Diospoli-

tano Concilio *Gratiam Dei* se agnoscere professum: *Quibus auditis verbis Catholici Antistites nullam aliam Dei Gratiam intelligere potuerunt, nisi quam in Libris Dei legere, & populis Dei legere, & populis Dei prædicare consueverunt; eam utique, de qua dicit Apostolus* (Gal. 2. 21.) non irritam facio Gratiam Dei. Nam si per Legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est. *Sine dubio gratiam, quâ justificamur ab iniquitate, & quâ salvamur ab infirmitate, non quâ creati sumus cum propria voluntate.* Hìc insurgit Phereponus, & ait, Pelagium non sola Creationis beneficia agnovisse, verùm etiam Evangelica omnia; sed non *Gratiam illam efficacem Augustinianam, ante eum incognitam præsertim in Oriente.* Quid pro *Gratia efficaci Augustiniana* hìc intelligat Phereponus, nemo non intelligit. At sicuti certum nobis est, hujusmodi gratiam, cui reluctari humana voluntas non possit, & quæ non *Augustiniana*, sed *Calviniana* dicenda est, incognitam fuisse plurimis sæculis tum ante Pelagium, tum etiam postea: ità quoque certissimum est, nunquam institisse Augustinum, ut gratiam talem agnosceret Pelagius. Non autem minus fallitur, alióque fallit Phereponus in hac absurda sententia sancto Augustino tribuenda, quàm fallatur & fallat in altera opinione Pelagio adscribenda. Nullus controversiæ locus superfuisset inter Catholicos atque Pelagium sive Cœlestium, *si omnia Evangelica dona* is agnovisset, eáque verè *Dei dona*, & non humanarum virium, laborisque nostri fructum confessus fuisset. Tot autem invisibilia ac interna beneficiâ, sive auxiliâ Dei, quibus ad bonum prævenitur, & adjuvatur, sinè ulla tamen prævia necessitate, & sinè ulla coactione, nostra voluntas; & quibus viriatæ nostræ naturæ infirmitas suppletur, atque sanatur, per se, & absque hujusmodi auxilio, præstitura nihil boni ad salutem æternam pertinens; & quibus homo ad veram fidem perducitur, & ad verum suorum criminum dolorem excitatur, atque à peccatis liberatur, & caritate divinâ demum perfunditur, aliáque ejusmodi: utique sunt Dei dona per Christum Servatorem homini comparata, hominique sive gratis collata, sive gratis, & non ex meritis nostris, conferenda, & peculiari vocabulo *Gratiæ Dei per Christum* apud sanctos Patres celeberrimâ. Somnia ergo nobis narrat Phereponus, inquiens Pelagium agnovisse *omnia dona Evangelica*; nihil enim magis exploratum est in Historiâ Ecclesiasticâ, quam quod ambitiosus humani Arbitrii inflator Pelagius alia ex his donis, beneficiis, & auxiliis non agnoverit, alia agnoverit quidem, sed minimè necessaria duxe-

duxerit, aut minimè gratis à Deo concessa, sed ità viribus Naturæ nostræ, atque Arbitrii nostri conatibus quæsita ac debita, ut jam dona & gratiæ Dei desinerent esse.

At his dimissis, vocat nos Pherepontus ad perpendendum locum Apostoli nuper ab Agustino laudatum, hoc est *non irritam facio Gratiam Dei*, eúmque nihil facere contra Pelagium sinè ulla dubitatione pronuntiat. Audiamus illius rationes: *Nam*, inquit ille, *Gratia Dei* est ibi *Evangelium, aut Evangelica œconomia, quâ Deus justos censet, non eos, qui peccato carent, sed qui Evangelio parent: quamvis anteacta eorum vita vitiis inquinata fuerit, nec sine lapsibus variis reliquam ætatem traducant.* Tum addit, eo sensu semper sumi gratiam, quando opponitur Legi, quæ ex Judæorum sententia summam postulabat perfectionem, ità, ut Gratia opposita Legi & Operibus idem sit ac misericordia opposita rigori, sive imperfecta observatio Mandatorum Dei opposita perfectæ sanctitati. Et ne quis malè tempus terat in ultra inquirendo, an ità se res habeat, hoc luce meridianâ clarius esse nos monet, nullúmque recentiorum Interpretum occurrere, qui rem non viderit. Quis homini tanta cum securitate talia affirmanti fidem negare audeat? Et tamen patiatur Pherepontus nos dicere, nusquam minus quàm hìc sua verba impetrare posse fidem, nobísque contra esse manifestissimum, cùm doctrinam Evangelicam, tum Apostoli mentem, ejusmodi suâ interpretatione mirum in modum corrumpi. Primò falsum est, Deum in Evangelica Oeconomia censere justos, qui in peccata labuntur, dum tamen Evangelio pareant. Secundò ineptè, & contra veritatem dicitur, obtemperare aliquem Evangelio, etiam dum vitiis se inquinat, suísque cupiditatibus pravis indulget. Furfurem istum Calvinianæ doctrinæ Catholici jamdudum exploserunt; & quisque per se intelligere potest, justitiam à peccato expelli, & neminem reputandum esse justum, hoc est, virtute præditum, & amicum Dei, dum Deum offendit, eíque non paret, suæque inobedientiæ præteritæ culpam dolore ac pœnitentiâ non eluit. Proinde falsum quoque est, eo sensu, quem Pherepontus offert, semper sumi gratiam, quando in Scriptis Apostolicis Legi oppositâ nobis occurrit.

Ut hoc tamen perspicuè appareat, animadvertendum est, contendere paucos quosdam è recentioribus Novi Testamenti Interpretibus, Hæterodoxis, & Hammondum in

primis, caput Pherepono in multis earum, reverà nomine Gratiæ Evangelium significari, cùm Gratia seu χάρις in sacris Literis Legi opponitur. Quod tamen Hamondus sæpè factum ait, Phereponus pro sua liberalitate semper factum pronuntiat. Ex iis autem benè multis locis, quæ ad hanc suam opinionem confirmandam corradit undique Hammondus ipse, nonnulla sunt, quæ mirum videatur, quomodo conveniant choro. Exemplo sint duo illa desumpta è Cap. XX. 24. & 32. Act. Apost. ubi inquit Paulus, se *testificari Evangelium Gratiæ Dei*; tum ait, se Ephesios commendare *Deo, & verbo Gratiæ ipsius*, &c. Ευγγέλιον τῆς χάριτος, & λόγος τῆς χάριτος, nihil aliud sunt Hammondo, quàm *prædicatio Evangelii*. Non is quidem sum, qui negare velim, quin Gratiæ nomine Evangelium dici interdum possit designatum, quando Legi opponitur; sed quidem ajo constare prius inter nos debere, quid sit vocabulo Evangelii tunc intelligendum, & præsertim in loco Apostoli ad Gal. II. 21. quem Augustinus olim citabat, & nunc Augustino eripere Phereponus nititur. Nomine ergo Evangelii intelligere possumus aut prædicationem gestorum, doctrinæ, cæterorúmque donorum, quæ Christus in mundum intulit, & infert, aut ipsam rem prædicatam, h. e. ipsa gesta, doctrinam, & dona Christi. Quanquam prædicatio Evangelicæ Fidei, donum sit, & Gratia à Deo veniens; manifestum tamen puto, Evangelium non appellari Gratiam sub ea significatione, quando opponitur Legi in Apostolicis Literis. Nam prædicatio necessaria quidem est, ut homines audiant, atque amplectantur Fidem Christi; ipsa tamen homines meliores facilioresq; quàm sub Judaïca Lege essent, homines per se non facit, cùm hoc facere spectet ad ipsam rem prædicatam, h.e. ad doctrinam verâ fide perceptam, & ad gratias & dona Dei in amplectentes Evangelium prædicatum diffusâ. Dicimus ergo Evangelium, seu rem prædicatam in Evangelio, gratiam potuisse appellari, vel respiciendo ad ipsas Christi res gestas, & ad ejus præcepta, consilia, & exempla [divinâ quippe misericordiâ factum est, ut hæc audierint, & audiant homines,] vel considerando beneficia interna, & dona invisibilia ab ipso Christo procurata hominibus in Lege nova Evangelium fideliter recipientibus, eiq; obtemperantibus, per Christum à Deo collata. Sed nudas Christi res gestas, ejúsque doctrinam, atque exempla, non intelligunt Apostoli, cùm novi Testamenti Gratiam, Legi antiquæ opponunt; etenim Litera sola homines

mines justificare non potest, nisi accedant interna illa dona ac beneficia, quæ audientibus, recipientibus, & observantibus Legem Evangelicam confert Deus, & quæ reverà justificationem in nos important.

Hoc ergo postremo titulo propriè ab Apostolis atque Evangelistis Gratiæ nomen Evangelio tribuitur, & jure opponitur Legi. Edocebat Lex, quid agendum foret Judæis, ut Deo placerent, virtutésque à vitiis distinguebat, propterreáq; fuit & ipsa donum Dei misericordis. Verùm quandoquidem ipsa alioqui bona, sancta & utilis non vivificabat, h. e. per se vim justificandi non habebat, neque virtutem internam Judæis præstabat consequendæ justitiæ, & servandæ Legis, & Deo verè placendi, ut Apostolus toties nos docuit: ideo causa erat, ut cognosceretur peccatum, vigorem autem non ministrabat, ut peccatum evitaretur; neque satis erat homini ad consequendam æternam gloriam, nisi Christus ad mundum suâ morte & gratiâ salvandum venisset. Christus autem venit, donáque invisibilia & præstantissima, fidem præsertim, & caritatem, homini comparans, & vires internas naturæ vitiatæ, infirmóque hominis arbitrio suppeditans, aliáque beneficia ad bonum operandum præbens, quæ à Lege sola exspectari non poterant, eáque dona in eos effundens, qui sibi credunt, suæque Legi parent, nunc facit, ut justi evadamus, Deóque verè placeamus, cœlúmque nobis aperit. En igitur causam proximam, cur Evangelium propriè Gratia appelletur in comparatione Judaïcæ Legis. Hinc Jo. I. 16. dicit: *De plenitudine ejus* (videlicet Christi, quem suprà *plenum gratiæ & veritatis* nuncupârat) *nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moysen data est; gratia, & veritas per Jesum Christum facta est.* In verbis autem Apostoli ad Gal. 2. 21. citatis ab Augustino id apertè innuitur: *Non irritam* (inquit Paulus) *facio gratiam Dei* (sive *non abjicio*, ut vulgata versio habet.) *Si enim per legem Justitia, ergo gratis Christus mortuus est.* A Lege Moysis, atque ab operibus, & cæremoniis legis, non exspectandam justitiam, atque justificationem, clamat Apostolus, sed quidem à fide Christi, quæ per dilectionem operatur; alioqui si aliunde, quàm per Christum, ejúsque dona, obtineri possit justitiâ: quid necesse erat Christum mori? Nisi fides in Mediatorem venturum vel ipsi Judæi habuissent, salutem ex lege sola, atque ex operibus nunquam retulissent. *Scientes* (jam suprà Apostolus dixerat) *quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi: & nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus*

bus legis, &c. Igitur Apostolus, dum *Evangelium Gratiæ Dei*, sive prædicationem Divinæ & Evangelicæ Gratiæ memorat, nihil aliud nomine *Gratiæ Dei* designat, quàm ea dona, ac beneficia, quæ ex auditu, & receptione Evangelii in homines fluunt, aut fluere possunt per Christum, & quæ Mosaïca Lex per se conferre nequibat. Dona hæc & beneficia inspiratione potissimùm constant Spiritûs S. qui fidem donat & caritatem diffundit in cordibus nostris, & justitiam, & morum sanctitatem, cæteràsque virtutes in nos defert, omniáque bona in nobis & nobiscum operatur. Proinde Apost. Cap seq. ℣. 2. Galatas interrogat: *Ex operibus Legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?* Et infrà: *Qui ergo tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?* De hac autem *Gratia* Evangelica, quæ non à nobis, sed ex Deo est, *quâ*, ut ait Augustinus, *justificamur ab impietate, & quâ salvamur ab infirmitate*, disputabatur cum Pelagio affirmante illam à viribus nostris esse, eásque esse humani arbitrii vires, ut in nobis fidem & caritatem, Deo has virtutes gratis non tribuente, excitare possimus. Quamobrem nullo jure Phereponus dicit, *Gratiam* sensu Augustiniano hìc minimè sumi, ut nec usquam alibi in Scriptura. Nam si Calviniano sensu, quem ipse pro suo more *Augustinianum* appellat, *Gratiam* intelligit: id quidem certum sit ex nostra quoque sententia; sed falsissimum est, si ad veram S. Augustini mentem respicimus, ut ex pluribus divinarum Literarum exemplis constat, & præsertim ex eo ad Rom III. 24. *Justificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem quæ est in Christo Jesu*; & ex altero 2. Cor XII. 8. *Sufficit tibi gratia mea.* Videat insuper Phereponus, quàm opportuno loco pronuntiârit, Africanos Episcopos & *negligenter* legisse, & *oscitanter* laudâsse Scripturam, & quàm solidâ ratione hìc elevet eorum auctoritatem atq; doctrinam. Tandem videat, quibus tabulis fretus affirmare ipse possit, *Gratiam* oppositam *Legi* in sacris Literis idem esse, ac *misericordiam oppositam rigori, & imperfectam observationem mandatorum Dei perfectæ sanctitati.* Quasi Deus in veteri Testamento rigidus judex nullius Judæi misereretur, qui in peccata caderet; misericors autem in novo non exigat à Christianis perfectam mandatorum observantiam; & quasi perfecta sanctitas atq; justitia obtineri per Legem solam potuerit, imperfecta autem in Evangelio neminem à salute excludat. Hæc dogmata manifestè pugnant in Scripturam sacram: quod ostendere nobis facillimum foret, nisi ad alia raperetur oratio. Temperare tamen mihi non possum, quin memo-

memorem illa Servatoris verba ad Discipulos suos Matth. V. 20. *Nisi abundaverit justitia vestra, plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in Regnum cœlorum.* Tu reliqua ibi Christi verba perpende.

In Lib. de Hæres. ad Hæresim 88 de Pelagianis hæc habet Augustinus: *Dei gratia, quâ prædestinati sumus in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, & quâ eruimur de potestate tenebrarum &c. in tantùm inimici sunt, ut sinè hac posse hominem credunt facere divina mandata, &c.* Ubi Phereponus hæc retulit pag. 595. religiosum ardorem præferens, anathema continuò dicit omnibus, qui divinæ gratiæ inimici sunt; imò ut putat, Pelagius, si reviviscerer, in eadem sententia, atque execratione secum fore consensurum judicat. *Verum* (deinde subdit) *accusatoriè dicit Augustinus inimicos Gratiæ Dei eos, qui internum afflatum, ad singulos necessarium actus, eúmque ineluctabilem, & ad finem usque vitæ solis electis dandum, hoc est, Gratiam Augustini, non Dei repudiabant; nam Gratiam hunc afflatum, aut Gratiam Dei vocari in Scriptura nunquam demonstravit.* Tum addit, Deum (utpote justum) impossibilia non imperare, neque sumere pœnas de iis, qui non fecerunt impossibilia. Quòd si præter nudum imperium, auxilium aliud divinum necessarium sit (hoc autem, si Pherepono credimus, *non negabat Pelagius,*) id nemini eorum, quibus aliquid imperat, subtrahit Deus. Tandem ità Censor eloquitur: *Sed omnia hìc sunt, ut alibi apud Augustinum, ad invidiam faciendam composita.* Liceat & nobis hìc dicere, omnia hæc Phereponi verba, ut alibi sæpè, hominis esse aut calumniantis, aut sibi ignota culpantis. Ità Augustinus scribebat in Lib. de Gratia & libero Arbitrio Cap. 16. *Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt: Non juberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideò jubet aliqua, quæ non possumus, ut noverimus, quid ab ille petere debeamus. Ipsa est enim fides, quæ orando impetrat, quod lex imperat.* Juvat etiam repetere alium celebrem Augustini ejusdem locum in Lib. de Natura & Gratia Cap 43. *Non igitur Deus impossibilia jubet; sed jubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis.* Ubi vides duo poni ab eximio viro; nempe Deum *impossibilia non imperare*, simúlq; Dei auxilium necessarium esse ad ea implenda, quæ ipse præcipit: è quibus tertium necessariò consequitur, Deum videlicet, sufficienti auxilio hominibus adesse, ut præcepta adimplere possint, eorúmque tantùm vitio fieri, nisi impleant. Quo verò opera bona virtutésque certò amplectamur, legémq; velimus implere, & reapse impleamus, & quò æterna Dei

de

de electorum suorum prædestinatione decreta certus subsequatur effectus: efficacioribus auxiliis utitur Deus, quæ singulis profectò non donari, neque ex obligatione teneri Deum, ut omnibus & singulis donet: tum experientia, tum sacræ Literæ, & sancti Patres, & rationes innumeræ manifestum faciunt. Primo igitur loci quid est, quòd Phereponus monet, impossibilia à Deo non præcipi, quasi aliter Augustinus sentiret? Deinde quid dubitare videtur, num præter nudum imperium, necessarium sit aliud quodpiam à Deo auxilium, quo Lex impleatur? Istius auxilii necessitatem divinæ Literæ luculentissimè statuunt. Tertiò sentit Phereponus, non negâsse Pelagium, quin sit necessarium istud auxilium. At Augustinus in eod. Lib. de Hæres. atque ad eandem Hæresim Pelagianorum, atque alibi etiam, testis est fide dignior quàm Phereponus, nunquam induci potuisse Pelagium, ut divinæ gratiæ necessitatem admitteret. *Denique* (sunt Augustini verba) *Pelagius à fratribus increpatus, quòd nihil tribueret adjutorio Gratiæ Dei, ad ejus mandata facienda, correptioni eorum hactenus cessit, ut non eam libero Arbitrio præponeret, sed infideli calliditate supponeret, dicens, ad hoc eam dari hominibus, ut quæ facere per liberum jubentur arbitrium, faciliùs possint implere per Gratiam. Dicendo utique ut faciliùs possint, voluit credi, etiamsi difficiliùs, tamen posse homines sine gratia divina facere jussa divina.*

Quæ si vera sunt, (ut profectò sunt, neque negare Phereponus audeat,) quis non intelligat, rectissimè atque verissimè Pelagianos appellatos ab Augustino fuisse *inimicos divinæ gratiæ*, & potissimùm cùm hæc de ipsorum prima opinione pronuntiet, quando videlicet nihil aut parum tribuebant auxilio gratiæ Dei, sed omnia sinebant liberi Arbitrii viribus? Non semel autem monui, rursúsque monere cogor, mirè decipi Phereponum, dum ejus gratiæ, quam S Augustinus tuebatur, notionem nobis obtrudit. Est quidem illa internus Dei afflatus in intellectum, & voluntatem hominis, sed ineluctabilis afflatus non est, cui nempe resisti non possit; neque solis electis reservatus est, cùm reliquis etiam concedatur, qui ab amore creatarum rerum ad amorem veri Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi reverà convertuntur. Calviniana Gratia est, quam ubique describit nobis Phereponus, non Augustiniana. Hic ille dudum cœcutit; cùm tamen ignorare homo tot controversiarum gnarus non possit, num à Calvino, an potiùs à Catholicis stet Augustinus Et sanè afflatum, qualis à Calvino describitur, Gratiam Dei nunquam in Scriptura vocari,

cari, nos quoque libenter concedimus. Verùm in Scriptura clarissimè tradi Augustinianam divinæ Gratiæ notionem atque sententiam, tum aliquibus testimoniis suprà ostendimus, tum pluribus aliis evincere possemus. Eò etiam faciunt omnia, quæ sacræ Literæ habent de auxiliis, de adjutorio, & ope, quam Deus homini confert, ut bonum operetur, & sinè quo homo operari bonum, & venire ad Christum, & impleri Spiritu Sancto, & sanctâ charitate donari non potest. Intimè quoque, atque efficaciter (non sinè tamen cooperatione ac libertate Arbitrii nostri,) in animos voluntatémque hominum auxilia ista influere, multis in locis tradit Apostolus, sed præcipuè cùm ait ad Philip. 2. 13. *Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.* Et in 1. ad Cor. III. 7. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Atque hoc internum Dei miserentis auxilium *Gratia* illa potissimùm erat, de qua cum Pelagio disputabatur, quæque à S. Augustino ità definitur Lib. 4. Cap. 5. contra duas Epistolas Pelag. *Inspiratio dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus.* Ejus *necessitatem* non agnoscebat Pelagius; Augustinus autem, & Ecclesia Catholica deprædicabant. Si contendere Phereponus velit, Pelagio perperam Augustinum affinxisse hujusmodi sententiam: Pelagium faciet ille Catholicum. Sin ità Pelagium sensisse fateatur, solúmque contendere velit, ejus opinionem immeritò à Catholicis divexatam fuisse: Augustinum non arguat tanquam Pelagianis dogmata ab eisdem repudiata declamatorio more imponentem, sed ipsa arguat ipsius Augustini dogmata. Quod postremum si Pherepono facere placeat, non exspectet à nobis confutationem, sed sciat se jamdudum ab innumeris Ecclesiæ Catholicæ Theologis fuisse confutatum. Cæterùm in sententia, sive ut ità dicam, in suppositione Augustini, rectissimè semper, & sinè calumnia vocari potuit Pelagius *inimicus Gratiæ Dei*, quippe qui illam humanæ voluntati necessariam ut fateretur induci nunquam potuit.

CA-

CAPUT VII.

Voluntarium & Liberum Phereponus putat ab Augustino confusa. Quid sint Libertas essentialis, & Libertas accidentalis humani Arbitrii. Quid necessitas essentialis, quid accidentalis, quid antecedens, quid consequens. Arbitrium hominum semper liberum ab antecedenti necessitate, semper præditum essentiali libertate. In hac sententia semper fuit sanctus Augustinus, uti ex multis ejus locis ostenditur. Nulla in Deo antecedens necessitas, eique etiam tributa à quibusdam Libertas in amore sui, atque virtutis. Præscientia futurorum in Deo non tollit Arbitrium homini liberum. Deus prævidet, liberè homines peccaturos. Idem in Deo sunt præteritum, præsens, ac futurum; quare ejus Præscientia non lædit Arbitrii humani libertatem.

DE libero Arbitrio agentem Augustinum Phereponus non uno sugillat in loco; sed quanta cum æquitate, nostrûm erit deinceps ostendere. Illud verò tanquam ratum certúmque statuit ubique Phereponus, aut Augustinum ignorâsse, quæ inter *liberum* & *voluntarium* differentia intercedat, aut novisse quidem, sed affirmare non dubitâsse. à Deo puniri quæcumque etiam mala ab hominibus, etsi *voluntariè*, non *liberè* tamen perpetrantur. In Lib. de vera Relig. c. 14. dixerat Augustinus: *Usque adeò peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.* Hæc ità excipit Phereponus pag. 485. *Nempe si voluntarium dicatur liberum, ità ut possit admitti peccatum, aut non, & quidem ab ipso peccante.* Tum addit, omnes prorsus mortales ità sensisse ante controversias Pelagianas; *Nec aliter*, ait, *sensisset ipse Augustinus, si post mortem ejus natæ demum fuissent. Itaque hac frustra cum sententia, quam postea amplexus est, in concordiam redigere conatur, Retract. Lib. 1. Cap. 13. §. 5. quasi voluntarium dicatur tantùm, quod insidet voluntati, quamvis liberum non sit.* Istam quæstionẽ uberiùs deinde agitat in Animadv. ad Lib. V. Cap. 10. de Civ. Dei, inquiens pag. 579. *Augustinus hîc, ut & alibi, voluntarium, & liberum confundit, quæ in omnium hominum sermone distincta sunt; nam voluntate quædem*

adsen-

adsentimur evidenti enuntiationi, sed non liberè, & voluntate simul cupimus felicitatem, sed non liberè; neque enim possumus nolle evidentibus assentiri, aut nolle esse felices. Infrà verò hæc Augustini verba adfert, simúlque per quasdam parentheses commentatur: *Quocircà nullo modo cogimur* (inquit Philosophus Pœnus) *aut retentâ præscientiâ Dei tollere voluntatis Arbitrium* (cur non addit *liberum*) *aut retento voluntatis Arbitrio* (addendum erat *libero*, hoc est, in utramque partem flexii) *Deum quod nefas est, negare præscium futurorum. Sed utrumque amplectimur, utrumque fideliter & veraciter confitemur: illud ut benè credamus, hoc ut benè vivamus. Malè autem vivitur, si de Deo non benè creditur.* Itá Augustinus, cujus sententiam his aliis verbis Phereponus onerat, dicens: *Postrema hæc libenter amplectimur; sed si aliquis reposuisset Augustino, negâsset ab Augustino retineri liberum Arbitrium; quod nec ille diffitetur, cùm extra controversiæ æstum loquitur. Vide Enchiridion ad Laurentium Cap. XXX.*

Illud primò nos hîc protestamur, firmissimum esse semperque fuisse Catholicorum dogma, liberum in homine, vel post Adami lapsum, superesse Arbitrium, neque aut peccata, aut divinam gratiam essentiali istâ qualitate hominem exspoliare posse; Calvinum verò, Lutherum, eorúmque similes execramur, & Concilii Tridentini diris percutimus, quòd in actibus moralibus voluntarium quidem, sive spontaneum homini tribuant, sed liberum Arbitrium, sivè electivam potestatem eripiant. Secundò addimus, si quid hîc extra Ecclesiæ Catholicæ sententiam exorbitâsset Augustinus, controversiæ ardore abreptus, non eum declinantem ad extrema volumus sequi, sed regiam tenere Catholicæ matris viam. Tertiò dicimus, ne ipsum quidem ab hac eadem via veritatis Augustinum deflexisse; & si qua occurrunt in ejus Libris de hoc ipso argumento obscura, facili interpretatione, & ex aliis ejus locis explicari itidémq; cum Catholico dogmate componi posse, atq; debere. Animadvertendum igitur est ante omnia, libertatem, atq; necessitatem humani arbitrii, sivè humanæ voluntatis, diversimodè accipi, pluribúsque distingui modis. Nos ut breviati consulamus, bifariam tantummodò ipsas distinguemus. Itaque alia est libertas essentialis, alia accidentalis. Prior voluntatem respicit, uti electiva est, facítque ut homo ex institutione sua possit aut eligere, aut non eligere aliquid sibi propositum. Ideò verò essentialis homini dicitur, quia homo desineret esse animal rationale, & in brutorum animalium naturam concederet, si eidem auferre-

tur hujusmodi libertas, atque potestas, propter quam justè aut injustè operari dicitur? & laude & vituperatione dignus reputatur. Altera libertas accidentalis est, quæ voluntati humanæ adesse, aut ab eadem abesse potest, salvâ libertate illâ, quam *essentialem* diximus esse rationali naturæ. In tot autem libertates hujus postremi generis libertas dividitur, in quot ipsa actionum humanarum ampla respublica, iisque libertatibus privare se ipsemet homo, atque ab aliis quoque externis causis privari potest. Rursus ad instar libertatis alia est necessitas essentialis, alia accidentalis. Illa hominem essentiali libertate, sivè naturali facultate eligendi aut non eligendi spoliatum, ità determinat ad unum, ut ei aliter eligere aut facere impossibile sit. Accidentalis verò accidentali tantùm aliquâ libertate hominem spoliat in aliqua singulari actione facienda, aut non facienda. Porrò necessitas essentialis id proprium habet, ut ad externa causa atque impressione veniens, & præveniens omnem rationalis voluntatis nutum, ipsam potentiam ante determinet ad alicujus rei amorem aut odium, sivè electionem aut fugam, quàm ipsa potentia sese liberè moveat ad eligendum aut fugiendum illud objectum; ideòque necessitas antecedens dicitur. Talem necessitatem invexêre Fati assertores, & impii quidam Astrologi, & Manichæi, ut alios omittam. Necessitatis verò accidentalis proprium est, subsequi liberum voluntatis nutum, ideóque consequens illa appellatur. Ad hæc animadvertendum est, *spontanei, & voluntarii* nomine, prout à *libero* hæc nomina distinguuntur, id significari, atque intelligi, quod voluntati placet, & gratum est, quocumque modo id fiat, hoc est, sivè ipsi voluntati liberè eligenti palceat, sivè placeat eidem ante suam electionem determinatæ, ac necessariò motæ ad illud objectum amandum. Involuntarium, vis & coactio opponuntur spontaneo, & voluntario. Quamobrem qui lubenter, & voluntariè, atque spontaneè agit, is liber à coactione dicitur; & tamen istum eumdem imaginari eodem tempore possumus *non liberum à necessitate essentiali*. Ità animalia bruta eò quòd, ut oculis nostris apparet, lubenter, & cum delectatione, aut si mavis dicere, non reluctantia, neque repugnantia, cibum, potum, & venerem identidem appetunt, & tamen necessitate id facere dicuntur, libera dici non possunt à necessitate, etiamsi libera sint à coactione.

His positis, memoriâ recolendum, contendi solvere à Calvino ejúsque gregariis, hominem in actionibus mora-

libus

libus necessariâ quapiam impressione rapi, ac determinari ad unum ante omnem suæ voluntatis ac arbitrii motum ac nutum, adeò ut eligendi potestate ac libertate careat. Concupiscentia prava, ac homini innata, Præscientia Dei, Prædestinatio, Gratia, aut aliæ hujusmodi causæ, secundùm ipsos, electivam homini Potentiam eripiunt, ipsúmque adeò liberum Arbitrium, At cùm fieri possit, ut ad ea, quæ homo non facere non potest, (necessitate quippe antecedenti atque secreta raptus) moveatur quoque illius voluntas non coactè, sed spontaneè, sivè lubenter; hinc liberum hominis Arbitrium, si eosdem Hæreticos audimus, situm est in hac una *Libertate à coactione* non autem in *Libertate à necessitate.* Quantum à recta ratione, à divinarum scripturarum documentis, & à sanctorum Patrum sententia absit, ac abhorreat hujusmodi commentum, non est hujus loci ostendêre Meminisse tantummodo juvat, nihil à Fati assertoribus, à Manichæis, aliísq; id genus hominibus, quos tantopere Christiana execratur Ecclesia, differre istorum opinionem; homines verò hoc pacto in pecudum sortem demitti, nulliúsque reverà meriti aut demeriti, laudísque ac vituperationis capaces amplius esse dicendos. Augustinum verò in hac sententia sibi præcessisse; jactitant Hæreticorum recentium Scholæ, istorúmque clamoribus nihil cunctatur adhibere fidem Pheroponus noster, ne carpendi Augustini tam bella sibi elabatur occasio. Sed aliter sensisse Augustinum, jam per alios patuit, & adhuc nostrâ, ut spero, oratione palam fiet.

Arbitrium ergo hominis liberum esse ab antecedenti necessitate, hoc est præditum suâ essentiali libertate, atque electivâ potestate, itâ ut nihil voluntatem ad suos actus, & ad eligendum ante determinet, atque ut itâ dicam necessitet, quàm ipsa voluntas libero motu sese ipsa ad unam partem eligendo inclinet: doctrinam semper fuisse Sancti Augustini, ea persuadent, quæ ipse variis in locis in hanc ipsam rem peculiariter intentus scripta reliquit. Et in primis quod est ad peccandum negat ille omnem in voluntate antecedentem necessitatem. In Lib. 3. de lib. Arb. Cap. 18. ait: *Quæcumque ista causa est voluntatis, si non ei potest resisti, sine peccato ei ceditur; si autem potest, non ei cedatur, & non peccabitur.* Mox subdit: *Quis enim peccat in eo, quod nullo modo caveri potest? Peccatur autem; caveri igitur potest.* Si secretâ necessitate, atque determinatione præviâ ad unum, homo aliquod opus pravum agit, utique nullo modo cavere illud potuit. Ergo sine culpa erit,

 quia

quia nulla ex parte liberum ipsi fuit secùs agere, neque ipse necessitatem sibi fecit, sed factam aliunde sensit. At certum est Augustino, homines reverà peccare sæpè ac sæpiùs ergo certissimum est Augustino, libertatem ab antecedenti necessitate superesse vel post Adami lapsum. Eadem fusiùs repetit Sanctus Doctor in Lib. de duabus Animabus Cap. 12. *Peccati reum teneri quemquam, quia non fecit, quod facere non potuit, summæ iniquitatis est, & insania. Quamobrem illæ animæ quicquid faciunt, si naturâ, non voluntate faciunt, id est, si libero & ad faciendum, & ad non faciendum, motu animi carent; si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, peccatum earum tenere non possumus; &c.* Vide & eumdem in Lib. de vera Relig. Cap. 14. & in Lib. contra Adimantum Cap. 27 & in Lib. 2. contra Faustum Cap. 5. & in aliis locis Librorum de Lib. Arb. Quod autem est ad bonum faciendum, ne tunc quidem necessitate ferri hominem, sed quidem sini liberè agere, auctor est non uno in loco Augustinus. Celeberrima sunt, quæ ille habet in Lib de Spiritu & Littera Cap. 34. *Misericordia ejus prævenit nos. Consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriæ voluntatis est.* Iisdem ferè verbis de libertate ad malum perpetrandum pronuntiavit in Psalm. 91. inquiens: *Non cessat Satanas suadere malum: sed nec Deus cessat admonere bonum. Satanas autem non cogit invitum. In tua potestate est consentire, aut non consentire.* Alia omitto loca, quibus Sanctus Augustinus, Ecclesiæ Catholicæ concors, humanæ voluntati facultatem, & non de nomine tantùm, sed veram ac innatam potestatem tribuit reluctandi & resistendi divinæ Gratiæ.

Sed quia loca superiùs aut descripta, aut indicata, quibus *essentialem Arbitrii libertatem* Augustinus deprædicat, omnia ferè deprompta sunt è Libris contra Manichæos compositis; Phereponus autem contendere potest, Augustinum hostibus mutatis sententiam quoque mutâsse: consulamus & Libros Augustini contra Pelagianos, ubi eadem repetit atque confirmat. In Lib. de Natura & Gratia Cap. 65. Pelagianis Sancti Hieronymi auctoritate abutentibus ità respondet: *Item quod ait* (Pelagius) *à memorato dictum esse Presbytero: Liberi Arbitrii non condidit Deus, nec ad virtutem, nec ad vitia necessitate trahimur, alioquin ubi necessitas, nec corona est; quis non agnoscat? quis non toto corde suscipiat?* Vide & Cap. 64. & 66. & 32. & 43. ejusdem Libri. Ad hæc in Lib. 2. Cap. 3. de Nuptiis & Concupisc. objicienti Pelagio, eos statim infamari, qui liberum affirment Ar-

bitrium, respondet Augustinus: *Non itaque, sicut te atque alios fallens loqueris, si quis liberum in hominibus Arbitrium dixerit, Cœlestianus, & Pelagianus vocatur: ista quippe Catholica fides dicit, &c.* Itidem in Lib. de Spiritu & Littera Cap. 33 *Vult autem Deus, omnes homines salvos facere, & in agnitionem veritatis venire; non sic tamen, at eis adimat liberum Arbitrium, quo vel benè, vel malè utentes justissimè judicentur.* Vide & Cap. 34. ejusdem Libri, & Cap. 2. 3. & 15 Libri de Gratia & libero Arb. ubi fortiter prædicat humani Arbitrii libertatem à necessitate quacumque antecedenti.

Accedamus nunc ad Phereponum, & ab eo petamus, num sibi videatur essentialem homini libertatem eripere, qui consentire, aut dissentire sivè ad bonum sivè ad malum in potestate semper relinquit humani Arbitrii? qui nos necessitate non trahi fatetur? qui libero Arbitrio benè aut malè uti nos agnoscit, fatum execratur, liberúmque ad faciendum, & non faciendum animis nostris motum facultatémque tribuit? At inquit Phereponus: Cur Augustinus voluntarium dumtaxat exigit ut actio mala jure dicatur Peccatum? Non voluntariè tantùm, sed & liberè fiant necesse est, quæ laudem, aut vituperationem mereri debent. Verùm Phereponus æquiorem se erga Augustinum longè præbuisset, si viam potiùs intelligendi; atque in bonum sensum explicandi Augustini, quàm carpendi quæsiisset; Sanctus autem Doctor terminis, atque vocabulis, quæ nunc in Scholis obtinent, semper non est usus; & voluntatis, ac voluntarii nomine facultatem electivam interdum significavit. In Lib. de vera Relig. Cap. 14. quo respicit Phereponiana censura, inquit Augustinus, *usque adeò peccatum voluntarium esse malum, ut nullo modo sit Peccatum, si non sit voluntarium.* Hìc nomine *voluntarii mali* significat Augustinus malum, quod à voluntate uti causâ verâ procedit, & consequenter à libera causa atque electione oritur, omnémque antecedentem necessitatem excludit. Indicat id apertè ipsemet Augustinus infrà sic scribens: *Si non voluntate malè facimus, nemo objurgandus est omninò, aut monendus: quibus sublatis Christiana Lex, & disciplina omnis Religionis auferatur necesse est. Voluntate ergo peccatur. Et quoniam peccari non dubium est, ne hoc quidem dubitandum video, habere animas liberum voluntatis Arbitrium. Tales enim servos suos meliores esse Deus judicavit, si ei servirent liberaliter. Quod nullo modò fieri posset, si non voluntate, sed necessitate servirent.* Vides hìc *liberum voluntatis Arbitrium*, vides

vides homines Deo, aut peccato servire liberaliter; ergo liberâ voluntate, non necessitate. Imò ipsemet Augustinus necessitatem hanc opportunè nominans, eam ab Arbitrio hominum prorsus exclusit. Lib. autem 1. Cap. 15. Retract. non destruit hujusmodi sententiam, sed rursus confirmat. Peccata quippe quæ ipse tantummodo peccata appellat, prorsus à voluntate electiva esse dicit; illa verò quæ peccata simul sunt, & pœna peccati, atque ab homine perpetrantur suæ cupiditati relicto in pœnam præcedentium criminum, quanquam non voluntariè facta videantur, sed quidem ex necessitate, attamen & ipsa Augustinus voluntaria esse agnoscit, hoc est à libera voluntatis electione facta. *Quamvis*, inquit, *& illa quæ non IMMERITO non voluntaria peccata dicuntur, quia vel à nescientibus, vel à coactis perpetrantur, non omni modo possunt sine voluntate committi; quoniam & ille, qui peccat ignorans, voluntate utique facit, quod cùm faciendum non sit, putat esse faciendum. Et ille qui concupiscente adversus spiritum carne, non ea quæ vult facit, concupiscit quidem nolens, & in eo non facit quod vult. Sed si vincitur, concupiscentiæ consensit volens, & in eo non facit, nisi quod vult, liber scilicet justitiæ, servúsque peccati.* Ubi patet, Sanctum Augustinum etiam in iis, qui concupiscentiâ illecti ac rapti peccant, nullam agnoscere præcedentem essentialem necessitatem, sed quidem liberam voluntatis inclinationem: si enim nollent, non vincerentur, neque peccarent Et sanè coactum pro invito prorsus, ac nullatenus voluntario, neque Sancti Patres, neque Hæretici accipere consueverunt, cùm de ipsius voluntatis actionibus agebatur; sed de externis tantùm actionibus accepêre, in quibus nullæ sæpè numero possunt esse partes voluntatis. Tam quippe repugnat, actionem sivè motionem voluntatis, non esse voluntariam, quam actionem intellectûs non esse intellectualem, & facultatis sentientis non esse sensitivam. Itaque etiamsi à concupiscentia cogi ad peccandum videatur homo, attamen & tunc eligit, & tunc liberè agit voluntas; ac proinde ex allatis S. Augustini verbis inferri nunquam potest, *voluntarium tantummodo id dixi, quod insidet voluntati, quamvis liberum non sit.*

Minùs morosum sese in Augustinum non prodit Pherreponus in notis ad Lib. V. Cap. 10. de Civ. Dei inquiens, *illic, ut & alibi, voluntarium atque liberum ab Augustino confundi, quæ in omnium hominum sermone distincta sunt; nam voluntate quidem adsentimur evidenti enuntiationi, sed non liberè; & volun-*

voluntate simul cupimus felicitatem, sed non liberè. Verùm si majorem cum Patribus & Scholæ Theologis familiaritatẽ habuisset Phereponus, vel eorum dicta sincerè & candidè reminisci vellet, intelligeret, & in hisce voluntatis actionibus, quas non liberas ipse Phereponus appellat, multos præter Augustinum agnovisse libertatem, hoc est libertatem ab antecedenti quacumque essentiali, sive naturali necessitate, determinatione, aut impressione. Hinc dixerunt, Deum liberè cognoscere, atque amare justitiam, veritatem & se ipsum, quanquam indifferentiam ad volendum contrarium ab ipso excluderent; nimium quippe soliciti erant, ne turpe necessitatis, ac servitutis nomen Deo tribueretur, neve causam quampiam admitterent, cui subjiceretur Deus; qualem Ethnici in Fato perperam excogitârant. Itidem creatas mentes, quanquam pro sua conditione ex Dei nutu omnino pendentes, affirmârunt Patrum atque Theologorum nonnulli, vel tum libertate frui, cùm seipsas amant, & felices esse cupiunt, tametsi non amare se ipsas, & felices esse nolle non possint. Quod idcirco affirmatum ab ipsis est, quia nullam præcedentem necessitatem, ac determinationem agnovêre, quâ ad se amandum, ac beatitudinem volendam rapiantur, atque compellantur; in eorum enim sententia dilectio sui, & gaudii quietísque volitio, sunt ipsa voluntatis facultas, atque ipsi voluntati aliquid ità essentiale, ut sine ipso voluntas nec agere, nec esse possit. Contrà alii, inter quos videtur esse Sanctus Thomas, libertatem in memoratis actionibus tum Dei, tum hominum non agnovêre: quorum utique loquendi ratio præferenda est, tanquam magìs consona ideis atque notionibus communibus, quibus id tantùm appellare *Liberum* solemus, cui est indifferentia, hoc est, potentia volendi, & non volendi aliquid. Sed hujusmodi contentiones sunt de nominibus potiùs quàm de rebus. Videndum est, an Sanctus Augustinus in actionibus moralibus hominum viatorum nullam aliam libertatem statuat, quàm quæ Creatori dicitur inesse in amando cùm se ipsum, tum virtutes, aut quæ creatis mentibus in generaliter appetendo bono ab ipso Augustini adscribitur, immo an eamdem homini viatori ad actiones malas ac bonas, ad quas indifferentiam Phereponus exigit, exigimus & nos, necessitatem tribuat, quam brutis tribuimus. At certum est, in eodem Lib. V. Cap. 10. de Civ. Dei Augustinum tradere hujusmodi actiones in potestate esse humani Arbitrii, hominémque

que liberè & sine essentiali, præcedenti, sivè naturali necessitate ac determinatione, ad eas ferri, ità ut hujusmodi volitiones voluntati non inessent, nisi ipsa voluisset aut vellet. Quod ut pateat, atque ut Jansenianis quoque simul respondeatur hoc Sancti Augustini loco abutentibus, considerandum priùs est, quis ibi sit Augustino scopus.

Contra Ciceronem, & Stoicos, in quorum Libris negabatur Deo *Præscientia futurorum contingentium*, agit Augustinus. Verebantur nempè Philosophi illi, ne si divina Præscientia admitteretur, pessumiret tota humani Arbitrii Libertas, & Facto invecto, positâque ineluctabili necessitate agendi, nullum superesset laudis aut vituperationis argumentum in hominibus. Eumdem ferè timorem ac opinionem ab Orco rursum excitavit Socinus, eandémque in illius asseclis fervêre adhuc intueor, quibus jamdudum alii accensuêre Phereponum nostrum. Contrà Augustinus præscientiam futurorum sine magna impietate, & sine sacrarum Litterarum contemptu, negari non posse Deo, ostendit; indè verò non consequi ait, ut homini libera eripiatur agendi & non agendi, volendi & non volendi electiva potestas. Quamvis enim necesse sit, ut quæ Deus præscivit ab æterno, in tempore fiant; Deus tamen cùm simul præsciverit, voluntates hominum liberè, quodcumque volunt, præviso tempore operaturas, suâ illâ præscientiâ nihil detrahit essentiali hominis libertati. Cùm verò dicatur, nec injuriâ, necessum esse ut ea, quæ præscivit Deus, fiant: respondet Augustinus, necessitate hujusmodi non adimi hominibus libertatem Arbitrii, quippe cum libertate aliquod etiam necessitatis genus consistere potest, quod Augustinus ostendit quibusdam exemplis. Aliud nimirum necessitas est, *quæ non est in nostra potestate*, hoc est, per quam, & propter quam aliquod necessariò fit, ità ut eligendi potestatem nobis eripiat, qualis est necessitas mortis. Manifestum autem inquit esse, non huic necessitati humanas voluntates subdi. Aliud est necessitas, secundùm quam necessarium simpliciter est, ut aliquid fiat, eámque minimè libertati officere sentit Augustinus. Refert porrò ad postremum hoc necessitatis genus, cùm dicimus: *Necesse est, ut Deus semper vivat, ac præsciat futura:* quod cùm à nulla antecedenti necessitate eveniat, sed quia Deus nullius necessitatis servus id liberè ipse vult, id propereà fiat, Deus autem semper suâ voluntate id sit taliturus: hinc Augustinus liberum simul & necessarium

rium appellat. Aliud necessitatis exemplum affert Augustinus, cùm nempe dicimus: *Necesse est esse, ut cùm volumus, libero velimus Arbitrio.* Quandoquidem enim nulla necessaria, insuperabilis, ac secreta vis, nulla causa antecedens ad unum impellit, rapit, aut determinat voluntatem nostram, sed ipsa voluntas nostra hoc unum eligit, cùm posset & alterum eligere si vellet: propterea liberum cognoscimus in nobis esse Arbitrium; etiamsi necesse sit, ut cùm volumus, libero velimus Arbitrio. Istiusmodi necessitas non est causa nostrarum volitionum, sed potius volitiones ipsæ, quæ aliter esse non possunt, nisi liberæ sint, causa sunt istius necessitatis. Quare uti impossibile est, hominem esse, & carere essentiali facultate ac libertate eligendi, ità impossibile est, hominem aliter velle, quàm libero velit Arbitrio. Necesse ergo est homini voluntate liberâ velle, vel nolle, quia naturalis & insita est hujusmodi facultas; non est tamen volendi hoc aut illud sive nolendi ipsa actio necessaria.

Hinc Augustinus infert, præscientiâ Dei positâ, libertatem Arbitrii nequaquam perire; siquidem Deus, dum determinatè præscit ac prævidet futura contingentia, simul præscit, homines ad ea sese determinaturos liberâ electione, & eos aliter præscire nequit, nisi liberos in eligendo, hoc est nullâ antecedenti impulsione sive necessitate præreptos. *Non est autem consequens* [dixerat ille Cap IX. ejusdem Lib. V. de Civitate Dei,] *ut si Deo certus est omnium ordo causarum, ideo nihil sit in nostræ voluntatis Arbitrio. Et ipsæ quippe nostræ voluntates in causarum ordine sunt, qui certus est Deo, ejúsque præscientiâ continetur, quoniam & humanæ voluntates humanorum operum causæ sunt.* At quia Capite sequenti uti vidimus, Sanctus Augustinus liberum agnoscit Deum, liberos etiam agnoscit homines, quanquam & in illo, & in istis quamdam necessitatis speciem fateatur, vide ne paritatem ac similitudinem hujusmodi in omnibus cohærere credas; vide ne eamdem ipsissimam, quod est ad opera contingentia, libertatem & necessitatem in hominibus suspicere, ac in Deo est ad præscienda futura, ad vivendum, ad amandum se ipsum. Id à mente Augustini planè abhorreret, ac certissimè abhorret. Quanquam liber appelletur Deus ad amandum exempli causâ se ipsum, quia nulla ei superior necessitas dominatur, quia non cœco modo, non irrationabiliter, ut in brutis accidit, sed cum clarissima visione & consideratione suæ naturæ ac essentiæ amat se ipsum, & vult ab hoc

amore nunquam desistere: attamen ea non est in hac parte divina libertas, ut indifferentiam complectatur, possitque, si velit, contraria amplecti. *Necesse est enim Deum semper vivere, & cuncta præscire*, ut inquit ibi Augustinus, cui addimus, *necesse est & amare se ipsum, &c.* Exemplo omnipotentiæ id percommodè ab eodem Augustino explicatur: *Sicut nec potestas ejus minuitur, cùm dicitur mori, fallique non posse, sic enim hoc non potest, ut potiùs si posset, minoris esset utique potestatis.* At hominis libertas, ut ut similis prorsus divinæ sit, hoc est, indifferentiâ careat, in generaliter appetenda felicitate: in actionibus tamen contingentibus, atque singularibus, libertate fruitur indifferente, & minimè ad unum determinatâ, sempérque velle & non velle in ejus omnino potestate est. Quod nunc vult, poterat non velle; & velle poterat, quod nunc fugit; neque ab ulla necessitate, quæ præcesserit liberam electionem unius potiùs quàm alterius, rapta est ad unum ità eligendum, ac volendum, ut alterum eligere ac velle non posset Eadem pariter libertas ac indifferentia in Deo est ad facienda extra se opera quædam, quæ facere, & non facere pro sua voluntate potest.

Audi Augustinum hoc idem apertè de hominibus eodem Cap. ac Lib testantem: *Sunt igitur nostræ voluntates; & ipsæ faciunt, quidquid volendo facimus, quod nunc fieret, si nollemus.* Nulla ergo antecedens necessitas humanæ voluntati jugum imponit, ipsámque secum rapit, sed ipsa voluntas propriè, primitus, simpliciterque, humanarum actionum causa est (quanquam ad bonas necessaria sit, ut dicemus, Dei gratiâ;) adeóque libera est, ut potuerit pro sua innata facultate nolle facere quod fecit, ipsúmque nolle facere futurum fuisset causa, ne illa actio esset. Similis ergo est Deus hominibus, ad imaginem suam creatis, quòd tum ille, tum isti liberè ab Augustino dicuntur amare se ipsos ac felicitatem, quamvis contrarium amare ac velle non possint, & necessarium sit eorum essentiæ ità velle. In altero quoque genere libertatis, quæ verè ac propriè libertas est, similes sunt, quia neque Deus, neque homines determinati sunt ad volendum unum potiùs quàm alterū in rebus quibusdam singularibus; atque in hoc ultimo non solùm à coactione, sed à quocumque *Necessitatis* nomine liberi sunt. At nequaquam eodem pacto liber est Deus in generaliter amanda felicitate, virtute, & se ipso, ac est homo ad unum potiùs quàm alterum contingens volendum. Nos homines, inquit Augustinus, *si volumus est, si nolumus, non est.* Quis contrà audeat

audeat dicere · *Sic Deus amat virtutem, ac se ipsum, ut si nollet, non amaret?* Hinc Augustinus *beatam necessitatem* alibi appellat hoc ipsum in Deo non posse non amare se ipsum. Hæc autem necessitas amandi sui ipsius itidem est in homine; at nulla homini necessitas est ad volenda singularia, sive bona, sive mala, uti neque Deo ad volendum extra se hoc potiùs quàm illud. Ea verò necessitas, quæ ex Præscientia quodammodo provenit, sinè libera electione nostra non fit, ideóque diversa est secundùm Augustinum ab ea necessitate, quæ in nostra potestate non est. Voluntatem quippe hominum, imò & volitiones quarumcumque singularium actionum, liberas, & ad nullam partem determinatas Deus etiam præscit. Quamobrem rectissimè Augustinus infert, nullo modo nos cogi, *aut retentâ Præscientiâ Dei, tollere voluntatis arbitrium; aut retento voluntatis arbitrio, Deum, quod nefas est, negare præscium futurorum.* Exigebat suprà Pherreponus, ut Augustinus memoratum in his verbis Arbitrium, etiam liberum dixisset, id est in utramque partem flexile; suspicionem ingerens, ne fortè callidè, aut imperitè eam vocem reticuerit Augustinus ut nomen Arbitrii retineret, rem autem negaret. At quis facilè non intelligat, *Arbitrii* nomine illic significari ipsum arbitrium liberum, potestatem videlicet electivam homini essentialem. Nonne suprà Augustinus hanc vocem cum arbitrio conjunxerat? Planè, inquit enim: *Sicut cùm dicimus, necesse esse, ut cùm volumus, libero velimus Arbitrio, & verum procul dubio dicimus, & non ideo ipsum liberum Arbitrium necessitati subjicimus, quæ adimit libertatem.* Quî ergo subdolè Augustinus omiserit infrà *Liberi* vocem, ut liberum esse Arbitrium neget, cùm ipse in superioribus palam edixerit, *necesse esse, ut cùm volumus, libero velimus Arbitrio?*

Sed inquit Phereponus, *si Ciceronianus aliquis Philosophus reposuisset Augustino* (præscientiam futurorum Deo tribuenti.) *negâsset ab Augustino retineri liberum Arbitrium.* Id & ego suspicor Augustinum repositurum fuisse Ciceronianum aliquem; & hoc idem velle nunc reponere alienis verbis Phereponum ipsum mihi facilè persuadeo. At respondere pro Augustino acutus quisq; & sincerus homo posset, Ciceronianum istum (aut sub Ciceroniani persona loquentē Phereponum) nimium confidenter accusare negati liberi Arbitrii Augustinum, neque aliunde accusationem hanc oriri quàm aut ab ingenio sophistico, aut à solemni incogitantia. Cujus rei argumento sint alia quædam verba eodem c. 10, lib. 5. de Civ. Dei, quæ cùm Phereponus aut legere nolue-

noluerit, aut satiùs duxerit omittere, quippe quòd ibi Augustinus apertissimè statuit essentialem humanæ libertatis ac indifferentiæ notionem, adferam ego, ut ineptam hominis censuram citiùs intelligas. *Neque ideo*, inquit Augustinus, *peccat homo, quia Deus illum peccaturum esse præscivit, imò non dubitatur ipsum peccare, cùm peccat, quia ille, cujus Præscientia falli non potest, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse præscivit; qui si nolit, utique non peccat; sed si peccare noluerit, etiam hoc ille præscivit.* In eamdem sententiam loquuntur Origenes ad Eusebium Lib. 6. de Præpar. Evang. Gaudentius Brixianus, Anselmus & alii. Vis ergo scire, quare homo peccet? quia ipse peccare vult, cùm etiam non peccare possit, si velit. Non ergo peccat, quia Deus peccatum hoc præscivit; sed contrà Deus præscivit peccatum, quia liberè in illud consensura est humani arbitrii libertas. Causa peccati humani arbitrii libertas est, sive voluntas, electivâ facultate abutens; peccatum verò hominum, causa est præscientiæ divinæ, ideòq; non à præcedenti aliqua causa, sive necessitate homo ad peccandum adigitur, aut determinatur ad unum, sed ipse sese liberè determinat ad unum, cùm & facultate naturali fruatur sese etiam ad alterum determinandi. Necessitas autem illa, quâ dicimus, necessum esse malas hominum actiones accidere, si Deus illas præscivit, rectè *consequens*, non *antecedens* appellatur in Scholis. Sed cœcutiat hic omnis oportet, qui cubito uno immensam Dei naturam dimetire audet, neque eò cogitationis aciem perducit, ut aliquo modo concipiat, Deum in tempore non esse, uti creata omnia sunt, sed in eo esse tempus; ideóque præteritum, futurúmque tempus esse divino intellectui, quanquam diversâ ratione, præsentia, ità nimirum poscente divinæ omnipræsentiæ, ac æternitatis naturâ. *Deus omnia præscit, & hoc æternitati ejus congruit, qui nihil futurum, quasi fiendum, nec aliquid præteritum quasi transactum novit; sed omnia fienda, & transacta immutabili intuitu præsentia prospicit:* verba sunt Honorii Augustodunensis in Lib de Prædest. & lib. Arb. A nostra autem infirmitate oritur imaginari in Deo præteritum ac futurum tempus, unde posteà nebulæ difficultatésque non leves occurrunt animis nihil nisi vulgaria & humana meditantibus. Atque ex his etiam confutanda erunt, quæ Pherepo-nus adfert pag 433. Animadv. ad Lib. 8. Cap. 3. de Lib. Arb. ut infrà dicemus.

Phereponus tamen animum non despondet, & Augustino docente, *non frustra esse Leges, objurgationes, exhortationes, &c.*

&c. & præmia, & pœnas, docet & ipse, frustra hæc esse, ubi homines à coactione tantùm, & non etiam à necessitate, liberi sint. Quæ profectò & nos verissima fatemur, Auctoresque Pherepono sumus, ut eadem in Gomaristas, Calvinianósque rigidiores majori etiam voce tonet, ex quorum sententiis reverà consequitur, frustra promulgari leges, injustásque esse pœnas ac præmia. At quid hæc ad Augustinum tam à Calvini opinione hìc distans, quàm Phereponus alibi à Religione Catholica. Quid rursus ad Augustinum, quæ in sequenti animadversione Phereponus? De homine dixerat Augustinus, ut vidimus: *qui si nolit, utique non peccat; sed si peccare noluerit, etiam hoc ille præscivit.* At Phereponus: *Certè si nolit homo, non peccat; sed oportet, ut possit velle ac nolle, ut sit peccati capax; ostendendúmque fuerat contra Ciceronem, Deum posse præscire id futurum, quòd potuerit nolle is, qui facturus est.* Tum quasi de prostratis Augustini cavillationibus triumphum ducens, sibíque plaudens, in hæc verba desinit: *Hinc liquere potest, quantum sit discrimen inter Rhetoricas argutias, & Philosophicas ratiocinationes.* Bone Deus! neque veretur Phereponus, ut ne sibi inter gloriosos milites amplissimus aliquis assignetur locus? Quæ pauca ille huc adfert; Philosophicæ ratiocinationes sunt: quæ multa Augustinus, Rhetoricæ argutiæ.

Quisquis est in literaria palæstra aliquantulum exercitatus, continuò intelligat, levissimas hasce nebulas, quas rationibus Augustini objicit in hoc loco Phereponus, non aliunde venire, quàm ex ignoratione aut dissimulatione Theologicæ eruditionis. Cum Augustino consentiunt SS. Patres, nobilésque Theologi ac Philosophi vel ex ipsis Ethnicis, nedum è recentiorum sæculorum Scholis, Deum certò prænoscere futura contingentia. Id Catholici omnes in suis Scholis contra Phereponum ejúsque magistros non solùm quotidie ac passim docent, certissimúmque esse confirmant; sed simul, contra Calvinum, Arbitrii humani libertatem nequaquam hinc lædi ostendunt. Nempe Calvinus ac Phereponus in extrema ruunt; Catholica verò Ecclesia medium tenet, non divinam Præscientiam minus, quàm humanam libertatem in sacris Literis, atque in Libris Patrum æquè deprædicatam deprædicans atque conciliens. Cui ergo è nostris indignationem movere non possit, audire Phereponum tum impiè detrahentem Deo scientiam futurorum contingentium, tum Augustino adeò procaciter insultantem, tanquam triobolari declamatori, quòd hanc scientiam in Deo, simúlque liberum in homine

mine

mine Arbitrium prædicet? Et quibus quæso tam solidis argumentis id facit Phereponus? *Certè*, inquit, *si nolit homo, non peccat; sed oportet, ut possit velle ac nolle, ut sit peccati capax.* Rem planè certam edisserit hic Scriptor, sed bellè contigit, ut ante mille & trecentos annos hoc idem noverit Augustinus, pluribúsque in locis ità se sentire affirmârit. Nonnulla in hanc rem Augustini documenta jam produximus. *Ostendendúmque fuerat contra Ciceronem* (pergit dicere Phereponus) *Deum posse præscire id futurum, quod poterit nolle is, qui facturus est.* At hoc idem est, quod sive nolit, sive non possit intelligere Phereponus noster, ostendere conatur, & satìs ostendit Augustinus in eo ipso Libro de Civ. Dei, & in Lib. 3. Cap. 3. & 4 de lib. Arb. ostendúntque tot editis libris, & passim, in Catholicorum Scholis Theologi. Iterum ergo Augustinum legat hic Censor; legat & libros Dialecticorum, atque Theologorum; edifcétque non impediri per divinam Præscientiam, quominus homo, qui aliquid mali facturus prævidetur, possit etiam nolle facere aliter quàm est facturus, si velit; nam futura quæque contingentia ab æternitate præsentia sunt Deo, atque ab eo sciuntur non solùm fieri, sed etiam liberè fieri à nobis. Et sicuti qui currentem videt, minimè aspectu suo currentem potiùs huc quàm illuc facit: ità si humana licet componere divinis, Deus omnia tempora uno intuitu complectens, omnes hominum volitiones futuras videt sibi præsentes; neque ipse est, qui ad unum voluntates addicat, sed ipsæ voluntates sunt, quæ liberè ad alterutrum, sponte sese ad unam partem determinant, atque in eo statu videntur, ac sciuntur à Deo. Idem nempe est in oculis Dei, videre nunc nos agentes, ac prævidisse, utì nos dicere solemus, ante decem annorum millia agentes & sicuti qui nunc nos agentes intuetur, non facit, ut sinè libertate agamus; ità Deus prævidens ante decem annorum millia nos acturos, sive nos nunc agentes, non fecit, nec facit, ut nos liberè nunc non agamus, cùm semper nos prævideris liberè acturos, sive ut melius dicam, videat nos liberè agentes. Cum his verò hactenus dictis egregiè cohæret, hominem sinè Dei gratia ad bonum salutariter volendum determinare sese non posse, utì infrà demonstrabitur.

CAPUT VIII.

S. Augustinus cùm deperditum in homine liberum Arbitrium ait, solùm de Libertate accidentali & consequente ad bonum faciendum loquitur, neque essentialem, seu antecedentem necessitatem ad malum homini tribuit, sed accidentalem & consequentem. Quid sint hæ necessitates ac libertates, ostenditur. Afferuntur & explicantur varia Augustini loca. De libertate tantùm accidentali ad bonum inter Catholicos & Pelagianos lis fuit. Potestas, non Libertas operandi boni in hominibus deperdita post peccatum Adami. Quæ similitudo intercedat inter hominem factum in bello servum; & hominem peccato addictum. Arbitrium tunc liberum ad Bonum, si liberetur à Deo. Correptio ac Oratio utiles ac necessariæ in sententia quoque Augustini.

SEd ne quid dissimulemus, intactum hactenus locum reliquimus, ubi Phereponus Augustinum tandem deprehendere sibi visus est apertum liberi arbitrii hostem. In Enchiridio ad Laur. c. 30. sunt verba Augustini: *Libero Arbitrio male utens homo & se perdidit, & ipsum.* Et rursus: *Cùm libero peccaretur arbitrio, victore peccato, amissum est liberum Arbitrium.* En ergo, (pag 579. Phereponus inquit) cùm Augustinus extra controversiæ æstum loquitur, non diffitetur, quin post Adæ peccatum prorsus perierit humani Arbitrii libertas. Poterat & ille Augustinum referre ità loquentem in Lib. de Perfect. Just. c. 4. *Victâ vitio, in quod cecidit, voluntate, caruit libertate Natura.* Et de Civ. Dei Lib. 14. c. 2. *Arbitrium voluntatis tunc est verè liberum, cùm vitiis peccatîsque non servit. Tale datum est à Deo, quod amissum proprio vitio, nisi à quo dari potuit, reddi non potest.* Vide & Lib. de Corrept. & Gratiâ Cap. 12. ut alia loca omittam. Sed quid inde? In his aliisque similibus locis libertatem homini essentialem, sed accidentalem deperiisse; non necessitatem antecedentem, sed consequentem homini adhæsisse peccanti, Augustinus significat. Jam duplex hoc libertatis, ac necessitatis genus suprà indicavimus; nunc opus est edisserere melius, quid sit libertas accidentalis, quid necessitas consequens. Utcum-

que

que anima noſtra eligendi, hoc eſt volendi; ac non volendi innatâ poteſtate ità ſit prædita, ut illâ privari nunquam poſſit, & ne cogi quidem ad unum volendum, ſi nolle perſeveret; attamen iſta libertas eſſentialis, indifferens, atque expedita ad utrumque, & ad amanda, aut non amanda innumera objecta, ipſius identidem voluntatis vitio, aliqua ex parte, imò ex multis imminui in homine poteſt. Atque ut de moralibus tantùm agatur, nunc homo ſe expeditum ac impulſum ſentit ad volendum hoc bonum, ad volendam hanc aut illam virtutem, nunc impeditum, atque impotentem. Rurſus ſe expeditum & impulſum nunc ſentit ad hæc aut illa prava opera volenda, nunc impotentem atque impeditum. Habitus, & affectiones, & cogitationes animi, ſive pravæ, ſive bonæ, itémque affectiones corporis, & externæ complures cauſæ, ea ſunt, quæ hujuſmodi varias impreſſiones in hominem faciunt, ipſúmque, ut ità dicam, rapiunt, modò ad amanda, modò ad fugienda opera ſpiritûs & carnis.

Homo autem aut juſtitiam amat, aut iniquitatem, atq; agit aut ex amore honeſto Dei, aut ex amore pravo mundi: quod cùm dicimus, non negamus, quin ſint medii quidam amores neque laudis atque virtutis, neque vituperationis atque peccati argumenta. Porrò cùm amamus juſtitiam, ſervi ſumus juſtitiæ, eidémq; ſervientes ac obedientes, expeditè ac facilè volumus, ac facimus, quæ generali huic virtuti congrua ſunt, difficilè verò contraria cupimus, atque operamur. Contrà cùm iniquitatem diligimus, ſervi ſumus iniquitatis; eíque mancipati, quæ illa imperat, mirâ facilitate volumus atque præſtamus; ad contraria verò inertes atque impotentes nos eſſe ſentimus. Servi quippe faciunt, quæ domini præcipiunt. Promptitudinem ergo, vividámque potentiam volendi, & præſtandi, quæcumque congrua ſunt affectui in homine regnanti, libertatem eatenus appellamus, quatenus nihil illum impedit, quin ſectetur & agat deſideria domini ſui; aut etiam libertatem eo reſpectu, quo homo liber eſt & ſolutus à jugo ac imperio alterius oppoſiti effectûs. Neceſſitatem verò ac ſervitutem viciſſim dicimus impotentiam parendi contrariis affectibus, aut determinationem ad actus convenientes dominanti affectui. Sed tam libertas, quàm neceſſitas hujuſmodi accidentales ſunt atq; adventitiæ. Ab ea libertate eſſentiali, ſinè qua eſſe homo non poteſt, altera hæc libertas differt, quia & homini adeſſe, & abeſſe ab homine poteſt. A neceſſitate eſſentiali ac antecedente diverſa itidem eſt altera

hæc

hæc necessitas, siquidem & advenire, & recedere potest, neque antecedit, sed consequitur liberam voluntatis electionem. Quamobrem accidere videmus, ut homo nativam essentialémque sui Arbitrii libertatem habeat, & tamen liber & expeditus æquè non sit ad duo contraria, sive opposita, sed necessitate quapiam accidentali compellatur ad unum volendum, & ad alterum fugiendum. Quò verò major est vis dominantis cupiditatis, & affectus sivè recti sivè pravi, eò major etiam libertas, atque necessitas accidentalis; ità tamen ut, quæcumque sint determinationes ad unum, & impedimenta ad alterum, sit semper in potestate hominis retinere aut dare assensum sivè honestæ solicitationi piorum affectuum, sivè turbidis impulsibus iniquæ cupiditatis; hoc enim proprium est essentialis illius libertatis, quâ ne Deus quidem spoliare hominem valet.

Quæ autem diximus, non tam Philosophiæ melioris cōsideratione, quàm ipsarum Scripturarum testimonio confirmantur. En *libertatem*, en *servitutem* ac *necessitatem*, adventitias atque accidentales. *Cùm servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ* Rom. VI. 20. Et infrà ℣. 22. *Nunc verò liberati à peccato* Item Jo. VIII. 32. *Veritas liberavit vos.* Et ℣. 36. *Si ergo vos filius liberaverit, verè liberi eritis, &c.* De potentia autem, aut impotentia, promptitudine aut difficultate agendi vel non agendi, volendi vel non volendi, quam in homine gignit dominans affectus, hæc alia habe: *A fructibus eorum cognoscetis eos &c. Omnis arbor bona fructus bonos facit; mala autem arbor malos fructus facit. Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere.* Matth. VII. 16. 17. 18. Item: *Quomodo potestis bona loqui, cùm sitis mali?* Item: *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam, quæ à solo Deo est, non quæritis?* Item I. Jo. 3. 9. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, &c.* Alia omitto documenta sacrarum Litterarum, ubi quid imperii in homine habeat iniquitas & concupiscentia mala, & quid roboris alia ex parte caritas, evidentissimè constat.

Nunc ad Augustinum accedamus. Cùm ille dicit, *perditum* ac *amissum* fuisse liberum Arbitrium, nihil aliud significare vult, nisi ad bonum faciendum, & ad volenda ac præstanda caritatis officia, periisse in homine peccante primævam libertatem conditionis humanæ. Hoc est, hominem, postquam se peccato addixit, & regnantis concupiscentiæ jugum subiit, promptitudine illâ & facultate destitutum fuisse, quâ primus homo pollebat ad ammandum incommutabile bonum, divinámque legem implendam, & con-

 trà

trà à dominante cupiditate acriter ferri ad amorem mundi & ad eligenda opera carnis, Nisi ergo divinis reparator nos liberet ab hujusmodi vinculis, nisi gratiâ suâ atque inspiratione caritatis, tyrannidem peccati, & concupiscentiæ pravæ, ab homine volente depellat: nunquam liber & expeditus homo erit ad virtutem amandam, & ad peragenda opera justitiæ, uti, & quatenùs opus est ad æternam salutem consequendam; sed quidem expeditus erit, & liber ad obsequendum legi peccati, & ad prava opera complenda. Ex necessitate autem ista accidentali, sivè ex hoc libertatis adventitiæ defectu perire in homine essentialem naturalémque facultatem liberi Arbitrii nunquam augustinus dixit. Imò eam subsistere semper fatetur. In lib. de Gratia & libero Arbitrio Cap. 15. *Semper*, inquit, *est in nobis voluntas libera.* Ecce *essentialem* Arbitrii humani *libertatem*, quam sola tollit *necessitas antecedens*, ab Ethnicis, & à Novatoribus excogitata, ab Augustino autem cum execratione negata. Tum pergit: *Sed non semper est bona. Aut enim à justitia libera est, quando servit peccato, & tunc est mala; aut à peccato libera est, quando servit justitia, & tunc est bona.* Quibus postremis verbis designat Augustinus accidentales illas *libertates*, *servitutes*, *necessitates*, *potentias*, ac *impotentias*, quæ à pravis rectísque affectibus veniunt, prout quisque affectus malus sivè bonus ad malum bonúmve hominem sibi servum inclinat ac rapit. Et profectò cùm peccator ope divinâ, seu cœlesti gratiâ se privaverit, & concupiscentiæ legibus ac imperio sese addixerit: impedire ipse non potest, quominus potentiam ad ulteriùs agendum bonum devinctam habeat, suáque voluntas ad solum malum eligendum ac perficiendum, si non absolutâ necessitate, certè magno impetu, exinde rapiatur. Fides autem nos docet, non posse homines post Adæ calamitatem, suis viribus exsurgere è peccato, aut implere salutariter legem, aut vincere varios tentationum incursus. Ergo homo peccati servus, & in se ipso consideratus, accidentaliter liber ad electionem boni, & ad virtutis opera non est, indigétque Servatoris gratiâ, quæ ipsius voluntatem à servitute, atque ab accidentali necessitate peccandi liberet, liberámque & expeditam faciat ad amplectendam atque servandam virtutem.

Itaque amissum ac deperditum in homine liberum Arbitrium, nihil aliud est Augustino, quàm ista *libertas*, promptitudo, ac potentia ad bonum quæ sita est in quodam laudabili, sed tamen accidentali statu humani Arbitrii, ipsiúsque essentiam minimè destruit. De hac autem una libertate

lis

lis fuit inter Augustinum atque Pelagium, non autem de *essentiali libertate*. Asserebat Pelagius, non liberum minus esse Arbitrium filiorum Adami ad bonum faciendum, quàm esset ipsius innocentis Adami; ideóque putabat tales esse humanæ voluntatis vires, expeditámque adeò potentiam hominis ad opera caritatis, ut sine adjutorio Dei perficere posset justitiam, vel ad eam tendendo proficere. Concedebat Augustinus, liberum adhuc esse hominis Arbitrium, quod est ad immunitatem à *necessitate antecedente*; at minimè in eo statu esse, in quo erat Adami innocentis Arbitrium. Nunc enim captivam esse, debilem, infirmam, & peccati jugo attritam voluntatem, & malæ concupiscentiæ aculeis exagitatam, ideóque adjutorio Dei indigere, atque inspiratione caritatis. *Ad non peccandum*, inquit idem Augustinus unà cum quatuor aliis Episcopis in Epist. olim XCV. 177. ad Innocentium I. scripta, *id est ad non malè faciendum, quamvis esse non dubitetur Arbitrium voluntatis* (est ergo in potestate voluntatis negare consensum tentationi, atque non peccare;) *tamen ejus potestas non sufficit, nisi adjuvetur infirmitas*. Audi & ipsum ità loquentem Lib. I. Oper. Imperf. Cap. 47. *Multa sunt, quæ agunt homines mala, à quibus eis liberum est abstinere: sed nulli tam liberum est; quàm illi fuit, qui Deo suo, à quo erat conditus rectus, nullo prorsus vitio depravatus adstabat*. Alia sunt in eodem Lib. I. quibus apertissimum fit, sensisse Augustinum, superesse adhuc naturalem illam hominum facultatem electivam, quæ necessitatis ad unum determinantis est inimica, & esse peccata, *quæ committuntur non necessitate, sed voluntate, & à quibus liberum est abstinere*. Quod si peccandi necessitatem in quibusdam hominibus ille agnoscit, non alia est Augustino necessitas hujusmodi, quàm consequens, & accidentalis, & à voluntate libera sensim inducta, consuetudine videlicet peccandi, affectionibúsque pravis (liberâ electione ac volitione) in animum admissis.

Ut ergo regrediamur ad Cap. 30. Enchiridii Augustiniani, in quod magno molimine insurgit Phereponus pag. 560. suarum Animadversionum, jam palam fecimus, quid sibi velit Augustinus, cùm inquit: *Libero Arbitrio malè utens homo, & se perdidit, & ipsum*. Et infrà: *Cùm libero peccaretur Arbitrio, victore peccato amissum est & liberum Arbitrium*. Servus peccati voluntariè peccando factus est homo; hinc ad bona facienda liber, expeditúsq; non est, ad mala autem victrice cupiditate raptum se sentit. Ab hac servitute consequêri, quæ cum naturali ac essentiali libertate voluntatis, ut vidimus,

 benè

benè consistit, non liberat nisi gratia Dei. Egregiè mentem Augustini explicat Fulgentius in Respons. ad primam Inquisit. Ferrandi, scribens: *Malos habere liberum Arbitrium, non liberatum; liberari verò per gratiam. Ex quo enim primus homo libero Arbitrio venumdatus est sub peccato, ideò mala cœpit esse libertas hominis, quia ipsi libero Arbitrio ablata est bonitas voluntatis* Neque reticere possum præclarissima Richardi Victorini verba, ità scribentis Lib. de Erud. Inter. Cap. 30. *Aliud est Arbitrii potestas, atque aliud est Arbitrii libertas. Aliud est enim magna posse, atque aliud est liberum esse. Et liber, & infirmus esse potes; sicut è contrario & sanus, & servus esse potes &c. Quàm multi in definitione liberi Arbitrii errant, quia inter potestatem, & libertatem distinguere ignorant, vel dissimulant! Vide tamen quid intersit, cùm potestatem homo sæpè amittat; libertatem verò nunquam amittere possit. Item nemo ad omnia bona accipit potestatem; sed omnis homo ad omnia bona vel mala, accipit libertatem.* Quod Victorino *potestas* dicitur, *libertas* Augustino dicitur in eo Enchiridii loco. Hanc potestatem, seu libertatem & expeditam promptitudinem ad operandum bonum, Adamus sibi concessam perdidit peccato suo, fecitq; ut eâ quoque nos careremus. Neque verò ille, neque nos unquam amisimus insitam vim electivæ ac liberæ voluntatis, uti neque potestatem, seu libertatem ad operandum malum. Imò & recuperare licet alteram potestatis partem, quâ bonum velle & facere salutariter possumus, si liberemur à servitute concupiscentiæ atque peccati per gratiam divini Servatoris. Hinc Pelagianos putantes, Augustinum dicere, sublatum fuisse liberum Arbitrium, quatenus electiva & essentialis animæ potentia est, sivè facultas, ipse his excipit verbis Lib. I contra duas Epist. Pelagian. Cap. 2. *Quis nostrûm dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberum Arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed quæ in Paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam, propter quod natura humana divinâ indiget gratiâ &c. Nam liberum Arbitrium usque adeò in peccatore non periit ut per illud peccent &c. Liberi ergo à justitia non sunt, nisi Arbitrio voluntatis* (hoc est, ideò solùm iniqui sunt homines, quia talis esse liberè voluit eorum voluntas) *liberi autem à peccato non fiunt, nisi gratiâ Salvatoris.* Vide & infrà, ubi eodem vocabulo, quo Richardus suprà, utitur Augustinus, Pelagium ità arguens: *Quid est, quòd iste libero Arbitrio vult benè vivendi tribuere potestatem, cùm hæc potestas non detur nisi gratia Dei &c.* Vide & nuper laudatam Epistolam 177. olim XCV. ubi *libertatem* quidem, sed non *potestatem* Arbitrii ad non peccan-

candum agnoscunt Africani Patres In Enchiridio autem Cap. 30. eamdem planè & unicam sententiam tradit vir sanctus sub aliis verbis.

Proinde superfluum puto singillatim confutare Animadversiones Phereponi in eumdem Enrichidii locum: quando aut supposito falso laborant ejus argumenta, dum censet, Augustinum reverà, uti somniârunt Calviniani, essentialem Arbitrii libertatem sustulisse, gratiámque Dei talem deprædicâsse, cui resistere ampliùs hominum non possit Arbitrium; aut Pelagianis opinionibus undique scatens ille, servitutem è peccato contractam viribus humani Arbitrii, & sine gratuito ac interno Dei adjutorio, vinci posse arbitratur; & nullam agnoscit gratiam Dei, quæ intimè in voluntates hominum operetur, aliáque ejusmodi dogmata placidâ cum securitate venditat, quasi non jam millies confutata fuerint in Catholicorum scholis. Hoc unum prætermittere nolo, videlicet à Pherepono comparationem quamdam institui, opponíque sententiæ Augustini; sed ità ut homo ille videatur & hîc ignorâsse germana Scripturarum dogmata & humanæ naturæ miseriam. *Ut nemo fit* (sunt ejus verba pag. 580.) *in bello servus, nisi invitus, & quàm primum libertatem recuperare potest, occasionem avidè arripit: sic quoq; hominem, qui se à peccato victum animadvertit, ejúsque servitutis incommoda sentit, si quis eum melius doceat, peccato libenter valedicere.* Addit infrà: *Vicit quidem peccatum, ejusque servi facti sunt homines, quia ei parere voluerunt; sed nihil vetat ut nolint ei obsequi, præter consuetudinem, quæ paulatim vinci potest: ut liquet ex eo, quod Deus omnes homines ad pœnitentiam vocet.* Vide quæso, quàm belle adulerur Pelagianus hic Censor miseræ conditioni peccantium Nemo fit, nisi invitus, servus peccati, occasionémque recuperandæ libertatis avidè arripit, & peccato libenter valedicit, ubi quis eum melius doceat. Quis in hominum cœtu diu versatus est, quis Ethnicorum sapientum vitam & dogmata intellexit, quis populos adhuc à Christo, atque à Catholica Religione alienos novit, imò se ipsum novit, cæterósque æquales suos: & Phereponum non rideat, aut doleat talia pronutiantem? Peccant homines, neque peccant inviti, imò liberè ac libenter in iniquitate volutantur, & ab incredulitate atque à tenebris emergere nequaquam volunt, nequaquam solent, quamvis tanto exhortationum strepitu, tantâ prædicatione sanctissimi Evangelii incitentur ad amplectendam Christi fidem, & ad ejurandam familiaritatem peccati. Nonne agnoscis mancipia peccati, & servos erro-

erroris, quos unum delectat Domini sui imperium, quos liberare nequit suis viribus nimium fractis misera & cœca voluntas? Aut nolunt converti ad verum & bonum; aut si volunt, ineptissimè volunt.

Illud certissimum, posse eos converti, dum vivunt, nam libero Arbitrio quisque fruitur, & neminem ad peccatum rapit antecedens aliqua atque ineluctabilis necessitas. At æquè certum est, eos nunquam suæ naturæ suique arbitrii viribus reapsè à peccato exurgere, & veram fidem amplecti, & amare fontem omnis boni. Necessaria est illius gratia atque adjutorium, qui jam edixit: *Sine me nihil potestis facere. Et nemo potest ad me venire, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*, Jo. 6. Et, *Non vos elegistis, sed ego elegi vos*, &c. Jo. 15. Deus autem, *cujus vult miseretur; & quem vult indurat.* Et *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*, Rom. 9. ut innumera alia tum sacrarum Literarum, tum sanctorum Patrum loca prætermittam, quorum una vox est, non industriâ ac vigore voluntatis nostræ, bonos & salvos homines fieri, sed gratuitâ misericordiâ, & forti adjutorio Dei. Homini ergo peccatori, ut vincat peccati consuetudinem, & à peccato liberetur, non est sufficiens virtus & vis arbitrii voluntatisque propriæ; sed ex divino auxilio sufficientia nostra procedit. Deus verò, etsi omnibus pro loco & tempore talibus auxiliis adsit, ut si quis rectè iis velit uti, possit & peccata vitare, & ad salutem pervenire; non omnibus tamen validissima illa impertitur auxilia, quibus non ineluctabiliter, sed certissimè salvantur, quicumque salvantur. Quamobrem si haberi impius assentator humanæ naturæ non vult Phereponus, agnoscat in sua comparatione necessariam opem divinæ gratiæ, aut à comparationibus abstineat, quæ rei propositæ minimè respondent. Ille tamen pergit Lectoribus credulis imponere, hæc alia scribendo eâdem pag. 560. *Ex locutione tralatitia, qualis est servire peccato, non ità ratiocinandum, quasi ut captivus amisit libertatem corporis, quam recuperare nequit, dum vinctus est: sic qui servus est peccati, nunquam ejus dominationem excutere potest. Neque enim hominem captivum, catenisque vinctum, & carcere clausum hortatur quisquam, ut excussis catenis carcere exeat, & nisi faciat indignatur, quia omnes nôrunt, non esse hoc in ejus potestate.* Utique dominationem peccati excutere homo potest, sed non solo conatu suo, neque suis viribus id faciet (viribus quippe ad bonum se exuit semel, liberè & voluntariè peccando,) sed quidem id faciet viribus divinæ gratiæ, quam Deus sufficientem omnibus præbet. Externis ergo, inter-

internísque gratiæ suæ vocibus vel unumquemque peccatorem Deus, etsi non momentis omnibus, nec influxu pari, identidem à peccato revocat, hortatúrque ad bonum, & auxiliatur, ut velit bonum. Quod quis pareat divino muneri, non suis viribus aut meritò homines tribuant; quod alii resistant, eorum pertinaci voluntati in amanda iniquitate ac errore adscribendum est. Audi Apostolum ità scribentem 2. ad Tim II. 25. 26 *Cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati, ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem; & resipiscant à Diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.* Plurimum autem ab homine captivo, catenísque vincto, & carcere incluso, quem ad exeundum horteris, differt homo, catenis peccati illigatus, quem horteris ad virtutem; nam ille quanquam exire de carcere velit, non potest, quippe corpus illius alienâ voluntate adhuc detinetur, invitúsque propterea servire servitutem, & carcerem non deserere cogitur. Habet velle, non habet posse. Peccatorem verò, quominus exeat ac liberetur, nihil aliud impedit (positâ Gratiâ Dei) nisi sua ipsius voluntas. Ut morales istæ catenæ cadant, huic sufficit, ut velit; sed miser neglectâ voce repulsóque auxilio Dei, præstare vult inter catenas peccati, quarum delectatione tenetur, & quas odisse nescit. Jure ergo indignari Deus captivo huic potest, jure *Ira Dei manet super ipsum*, quòd is volentem liberare contemnat, quòd oblatum auxilium respuat, & ideò solum in peccato perseveret, quòd peccatum amare pertinaciter velit, nolítque diligere bonum Neque justitiæ deest ipsemet Deus, si non omnibus momentis solicitat, neque unicuique gratiam illam impertitur efficacem, quæ cor hominis, intactâ libertate Arbitrii, suavissimè ad amorem boni certò convertit; nam homini, qui se liberè ac spontè servum fecit, & in carcerem se conclusit, injuriam non facit legitimus Dominus, si non omnem experitur artem, ut è carcere ac servitute eripiat. Dic ergo, peccatores ad instar hominis illius esse, qui legitimo domino liberè ac spontè posthabito, se alteri addicit, atque ab ejus latere, ab hujus ædibus ac hortis divertere amplius nescit. Eum quidem prior Dominus misericordiâ tactus officii debiti sæpè monet, sæpè minis, ac precibus, & ope oblatâ ad reditum urget, ac manum præbet, sæpè etiam & pericula & exitus ad fugam digito ostendit; & ut se placidissimum ac optimum dominum deprædicat & confirmat, ità & alterum sævissimum ac fallacissimum tyrannum prodit.

 Verùm

Verùm homo infelix nunquam de proposito dimoveri se patitur,& aut aures avertit, aut hortanti fidem non habet, aut etiam contemptum & contumelias iterùm ingerit; & cùm recipere se possit ad priorem dominum, alterius tamen delectatione, ac amore dulcissimæ catenæ tantùm tenetur, ut suum tyrannum nolit omninò deserere. Nonne homini ità agenti jure irascaris? Nunc pone, esse priori domino artes alias, quibus certissimè, miniméque fallaci successu, & adhuc tamen sine violentia, perducere ad se rursus queat fugitivum servum; his autem artibus ipsum uti ad hunc potiùs, quàm illum servum sibi recuperandum: nonne vides, & misericordiam ejus in hunc esse laudandam, & nihilominus de illius justitia conqueri alterum non posse, quòd tam efficaci brachio, artibúsque adeò certis, à carcere ac servitute ipsum prior dominus revocare noluerit? Ex his intellige (quantum tamen comparatio ferre potest) œconomiam, æquitatem, & clementiam Dei in distributione munerum, cœlestísque suæ gratiæ, sine qua nihil ad bonum valet liberum Arbitrium, & quacum omnia potest.

Atque his animadversis, liquebit etiam, quid Pherepono respondendum sit, in Librum de Corrept. & Gratia insurgenti pag. 618. Animadvers. Frustrà ibi contendit novus Pelagii Hyperaspistes, liberum Arbitrium ab Augustino auferri, eò quòd hic inquiat Cap. 1. *In bono liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus, &c.* Arbitrii *libertatem*, ut millies diximus, retinet Peccator; sed non retinet vires ad bonum volendum, atque faciendum. Pelagianus noster vellet in homine peccatore indifferentiam primi hominis, & easdem ad operandum bonum & malum vires. At nos expediti, fortésque sumus ad iniquitatis opera, infirmi & devincti ad opera justitiæ: quam infirmitatem, catenam atq; servitutem maximè peccato servientes in semetipsis sentiunt. Potentiam ergo remotam, atque imperfectas vires habemus ad opera pietatis, non autem proximam atque perfectam; neque habituri sumus, nisi nos liberaverit Deus, sine quo nihil boni facere unquam possumus. Quare Aug. Li. 1. Cap. 22. Retract. ajebat: *In potestate hominis est, mutare in melius voluntatem, sed ea potestas nulla est, nisi detur à Deo, de quo dictum est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, &c.* Ac propterea in eodem Cap. 1. Lib. de Corrept. & Gratia idem August. *confitendum esse* ait, *nos liberum Arbitrium & ad malum & ad bonum faciendũ habere,* quia nulla nos præcedens necessitas ante electionem nostrã rapere potest ad bonũ aut ad malum. *In bo-*

no autem liber (hoc est, expeditus, robustus, & solutus) *esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo, qui dixit: Si vos Filius liberaverit tunc verè liberi eritis. Voluntas* enim, ut in Epist. olim 89. nunc 157. Cap. 2. inquit idem Augustinus, *tantò liberior, quantò sanior; & tantò sanior, quantò divinæ misericordiæ gratiæque subjectior.* Cæterùm nescio, quid sibi velit Phereponus adjiciens, quasi hæc sit Augustini sententia, homines *ante regenerationem nihil nisi mala facere, bona nulla posse; sed facere mala volentes, & bona omittere nolentes.* Neque necessitate adacti, neque coacti homines ante Baptismum aut mala faciunt, aut bona omittunt; imò & bona quædam in genere morum facere tunc possunt cum generali adjutorio Dei, quanquam non *ut oportet*, ea faciant, neque ad supranaturalem felicitatē conducere ea possint sinè speciali gratia Dei.

Reliqua verò, quæ contra eumdem Librum de Corrept. & Gratia disserit idem Phereponus, aut ex iis opinionibus procedunt, quarum falsò Augustinum facit auctorem, aut ex impiis iis opinionibus, quas antea ipse Phereponus adoptavit, Arminium secutus, sive Socinum. Negat enim Deo scientiam futurorum contingentium, negat gratuitam atque infallibilem prædestinationem electorum. Præterea negat in homine necessitatem gratiæ ad bonum, sed ejus utilitatem tantùm probat, negat originale peccatum, liberi autem arbitrii vulnera infirmitatémq; post Adamum non agnoscit pro merito. Adhæc Augustino affingit non solùm ineluctabilis atque necessitantis gratiæ necessitatem, sed etiam sublati prorsus liberi arbitrii enormem sententiam. Quid facias homini sinè ullis frenis per divina Scripturarum mysteria & documenta excurrenti? Equidem meum non est, nec erit in tam angusto campo ostendere, quantū à mente divinarum Literarum aberret Phereponus in suis hisce opinionibus. Id jam præstitêre contra alios Pherepónos innumeri Scriptores. Quòd si Catholicorum dogmata nituntur hìc auctoritate divinæ Scripturæ, atque antiquissimâ Traditione; discendum illi fuerat, intellectum captivare in obsequium revelantis Dei, & argutiis temperare, & difficultates comprimere, quas humani ingenii aut temeritas aut infirmitas excitare solent adversùs exploratā Christi atque Apostolorum doctrinam, intellectu interdum difficilem. Accedit, quod in sententia quoq; Augustini (si eam Catholicis oculis legas, & Catholicâ interpretatione exponas) utilis est correptio, utiles ac necessariæ ad Deum sunt preces: idque ex ipso Lib. de Corrept. & Gratia patere potest. De nullius enim salute desperare unquam debemus,

 donec

donec in ista vita fuerit & cùm liberè nunc fiant, quæcumque ad æternam salutem aut perditionem fiunt, neque aliter à Deo ista præsciantur, quàm liberè facienda homini: hinc orationi, quam Deus misericors plerumque exaudit, & correptioni sua utilitas est, atque etiam necessitas. Quanquam verò correptionis & orationis fructum Sanctus Augustinus sentiat esse tribuendum Dei gratiæ, attamen non negat ille, quin hominibus Deus tantam gratiam suppeditet identidem, quâ proximè possint, si velint, divinâ misericordiâ vires præstante, proficere ex correptione, & oratione ad Deum fusâ. Totus ille est in ostendendo, nos de nostro gloriari non posse, sed gloriari in Domino debere. Beneficentiam Dei in omnes non negat ille. Catholica autem Ecclesia apertissimè deprædicat veram ac sufficientem gratiam nulli à Deo negatam, ità ut ideo tantum in se beneficii divini fructum non experiantur, qui perduntur, nisi quia Deo vocanti atque auxilianti restiterunt, atque resistunt, causámque in se habeant, cur potentiori voce ac impulsu eos non excitet ac liberet Deus, & cur de se tantùm conqueri deinde debeant, quòd salutiferæ vocationi, & correptioni minimè obtemperârint.

Cæterùm illo argumento, quod anxios habet non rudes tantùm homines, sed ipsos interdum doctissimos & acutissimos viros, utitur etiam Phereponus in Augustinum, dum contendit pag. 618. ex istius sententia consequi, de futuris orandum non esse; *nam*, inquit, *Dei decreta erga electos executioni mandabuntur, sive ores, sive taceas. Erga reprobos nihil fiet orationibus tuis. Ergo desine fata Dei flecti sperare precando.* Iterum dicimus, & Pherepono denuntiamus, hallucinari ipsum, quòd æternam hominum aut prædestinationem aut reprobationem sibi fingat, ab Augustino & Catholicis omnibus ità sustineri, ut aut ad efformandum, aut ad complendum divinum decretum nihil rei habeat humana voluntas. At dogma apud Augustinum est, sinè liberâ hominis voluntate, quæ peccatum ante eligat, ac prævideatur eligere, neminem à Deo reprobari. Rursus etsi sinè nobis, & ex mera sua misericordia, non autem ex meritis nostris, nos prædestinârit Deus, attamen sinè consensu nostræ voluntatis, atque adeò ipsâ repugnante, compleri divinum illud decretum nequit. Voluntates ergo nostræ, licèt in tempore positæ, in œconomia tamen æterni consilii locum habent, sive mavis dicere, habuerunt. Et præsentia Deo jam ab æterno fuerunt, ac sunt, quæ voluntas nostra identidem facit, & factura est. Ergo non frustra orationes

nes instituuntur in Ecclesia de futuris. Electorum voluntas, dum in via est, potest velle malum, & quandoque etiam vult, quanquam in fine invincibiliter, & liberâ electione, bonum sit amplexura Reproborum rursus voluntates bonum velle semper possunt, dum in corpore versantur, & quandoque etiam eligunt, quanquam usque in finem culpâ suâ non sint in bono perseveraturæ. Divina autem scientia ab æterno prævidens, ac divina voluntas ab æterno volens, aut permittens, contingentiam ac libertatem in tempore non adimunt animis rationi utentibus. Orationibus ergo, & correptionibus nostris fit, ut æternum Dei decretum, atque præscientia suum consequatur complementum, dum & electi ad bonum illud incitantur, quod eis per adjutorium suæ gratiæ destinavit Deus, & quod sinè concursu libero voluntatis eorum perfici non potest; & reprobi nihil inde proficientes, habent, quod suæ pertinacissimæ voluntati exprobrare possint, quæ contemptis correptionibus & adhortationibus, in nequitiam liberè ferri voluit, & à nequitia exurgere liberè noluit.

Audi S. Thomam 2.2. Quæst. 83. Art. 2. Postquam dixit, *ità inducendam esse orationis utilitatem, ut neque rebus humanis divinæ providentiæ subjectis necessitatem imponamus, neque etiam divinam dispositionem mutabilem æstimemus*, hæc alia subdit: *Considerandum est, quod ex divina Providentia non solùm disponitur, qui effectus fiant, sed etiam ex quibus causis, & quo ordine proveniant. Inter alias autem causas sunt etiam quorumdam causæ actus humani: unde oportet, homines agere aliqua, non ut per suos actus divinam dispositionem immutent, sed ut per actus suos impleant quosdam effectus secundùm ordinem à Deo dispositum, &c.* Quanquam verò neque orationes, neque correptiones ex inscrutabili, sed justo Dei consilio, profuturæ sint reprobis, ità ut cum perseverantiæ dono è vivis decedant; attamen Ecclesia Dei non desinit orare pro omnibus, & unumquemque ad orationem solicitat, obtemperans Christi præceptis. Nequaquam enim noti sunt, quos Deus secundùm propositum vocavit, & quos secundùm justitiam damnandos præscivit. Propterea inquit S. Augustinus in eodem Lib. de Corrept. & Gratia Cap. 15. *Ad nos, qui nescimus, quisnam sit filius pacis, aut non sit, pertinet nullum exceptum facere, nullúmque discernere; sed velle omnes salvos fieri, quibus prædicamus hanc pacem.* Idem verò Augustinus in eodem libro agnoscit voluntatem nostrã, dum incitatur per correptiones, & adhortationes, liberè posse recedere ab iniquitate, & iniquitatem fugere, & orandum ei esse Deum, ut facultacultā-

cultatem viréſque benè agendi in tempore conferat, atque illud impleat, quod ipſe ab æterno jam ſtatuit atque præſcivit. Noſtrûm quippe operari in tempore, etſi ab æterno, ſempérque, præſens Deo fuerit, attamen non deſiit eſſe (quod eſt ad nos) aliquid futurum, & liberè à liberis hominibus faciendum. Neque Deus, niſi voluntatis noſtræ conſenſus accederet, nos benè acturos prævidere potuit, quanquam nos gratiâ ſuâ præcurrente, & noſtrâ voluntate libero aſſenſu conſentiente, benè ſimus acturi, & ipſe facturus ſit, ut nos liberè conſentiamus gratiæ ſuæ. Sed nos Deum metimur (ut hoc iterum commemorem) humanis ideis, & ejus æternitatem, atque æternam præſcientiam concipimus, tanquam cognitionem, quæ per infinitos annos operationem noſtram præceſſerit, cùm tamen in Dei præſentia æternitas unum ſit punctum omnia complectens, quæ nobis triplici ſub idea apparent, nunc præterita, nunc præſentia, & nunc futura. Vide Auguſtinum Lib. 2. Quæſt. ad Simplicianum, ubi non *præſcientiam futurorum*, ſed *ſcientiam* in Deo ponit, quanquam reſpectu ad nos habito rerum futurarum cognitio *Præſcientia* in Deo ſoleat appellari. Quamobrem & bonum ſemper nobis agendum eſt, & improbitas evitanda, & fideliter Deo ſerviendum, & ſpes collocanda in immenſa illius miſericordia ac bonitate, neque nimis anxiè inveſtiganda eſt profunda illa Prædeſtinationis abyſſus, quæ Apoſtolo ipſi incomprehenſibilis videbatur. Neque enim minus certum eſt, prædeſtinationem noſtram non è præviſis meritis noſtris, ſed ex miſericordia Dei, & reprobationem contrà è ſola præcognita iniquitate noſtra, ab æterno fuiſſe in mente Dei: quàm certum eſt voluntatem noſtram in tempore poſitam nullâ eſſentiali neceſſitate præviâ ferri in bonum, aut in malum; & contingenter operari, ſive bonum, Deo adjuvante, ſive malum concupiſcentiâ vincente; & nos, dum adulti rationis uſum habeamus, non poſſe aut damnari ſine libera electione mali, aut ſalvari ſine libera electione boni, ad quam prævia & cooperans gratia gratia Dei neceſſaria eſt.

CAPUT IX.

Sententia de descensu Christi ad Inferos ad fidem spectans à Pherepono improbata. Quid hic certò credendum, quid sit dubium. Psalmi XV. locus à Sancto Petro laudatus Catholicorum sententiam probat. Phereponus eum Psalmi locum absonè interpretatus. Davidis verba ad unum Christum referenda. Vox Hebraïca Scehol *Inferos etiam, & loca animarum post corporis mortem significat. Talem ejus esse sensum in Psalmo laudato vox Græca* Hades *à Sancto Luca adhibita evincit. Alia argumenta in hanc rem. Sententia Hebræorum de infernis animarum sedibus, &* Scehol*, eodem sensu ab Interprete Syriaco usurpata.*

AD alia nunc transeamus. Dixerat Augustinus in Epist. 164. aliàs 99. *Dominum carne mortificatum venisse in infernum*, idque evicerat verbis Psalmi XV. 10. & Petri in Actibus Apostolorum. *Quis ergo*, tum subdit, *nisi infidelis, negaverit fuisse apud inferos Christum?* Ad hæc Phereponus; *Vel hinc intelligere licet, quàm periculosum sit, Scripturam velle interpretari, si necessariis subsidiis destitutus sis; primum enim in ea invenitur, quod non est, deinde acerbè damnantur, qui ea melius intelligunt.* Tandem Augustinum carpit, quòd existimârit, Christi animam in locum suppliciorum descendisse, dum corpus ejus in sepulchro jaceret, simúlq; illos impietatis arguerit, qui aliter sentirent. Eadem repetit Phereponus ad Epist. 187. olim 57 In notis verò ad Cap. V. §. 2. Lib. de Fide & Symbolo ait, à Symbolo Ecclesiæ Africanæ, ut & à Romano, aliisq; abfuisse caput *de descensu ad inferos, quod tamen posteà temerè conjunctum est.* Non uni ergo Augustino infensus est hac de causa Phereponus, quòd ille inferos in Psalmo, & Actuum loco, memoratos acceperit pro loco, in quo animæ damnatorum hominum pœnas luunt, sed reliquis ferè Patribus irascitur & Scriptoribus Ecclesiasticis, imò universæ Catholicæ Ecclesiæ, quæ credit, & in Symbolo à tot sæculis profitetur descensum Christi ad inferos Ego quàm brevissimè potero, Ecclesiam Catholicam potiùs, quàm Augustinum, à confidenti censura Pherepom vindicare conabor.

Pri-

Primò igitur statuendum est, id tantummodo inter Catholicos constare ac ratum esse, videlicet Christum post mortem descendisse ad Inferos, & nomine *Inferorum* significata diversa quædam loca, quò omnes hominum vitâ functorum animæ è corpore solutæ olim deferebantur pro variis meritis. Suus erat locus justis, Christi adventum & resurrectionem exspectantibus. Elysios Campos similem locum Ethnici appellabant. Suus improbis, qui & adhuc durat, atque æternùm durabit Orcus, Tartarus, aliáq; nomina ei tribuebantur ab eisdem Ethnicis. Ad priorem, superiorémq; infernum, in quo Patrum atq; justorum animæ detinebantur, sententia communis est, animam Christi se contulisse. Utrùm etiam ad inferiorem infernum, seu ad impiorum loca penetrârit, & ad reliqua inferorum ergastula, quidve ibi egerit, non æquè patet, & magna inter ipsos SS. Patres, nedum inter Theologos recentiores, dissensio occurrit. Quod igitur ad Augustinum attinet ille sententiam Ecclesiæ de Christi descensu ad inferos sectatus fuit, certámque habuit, & à solis infidelibus negari posse ait. In reliquis de Christi descensu ad inferos, negandum non est, quin diu fluctuârit mens Augustini At non omnia, quæ ad hunc Symboli Articulum referuntur, ad ipsam fidem spectant. Phereponus censere videtur, inferos ab ipso accipi pro loco dumtaxat damnatorum. Verùm agnovit etiam Vir sanctus, inter inferos sinum Abrahæ, quo piorum animæ ante Christum è corporeis nexibus expeditæ migrabant. Inquit enim Lib. XX. Cap. 15. de Civ. Dei: *Non absurdè credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret.* In enarratione etiam in Psalmum 85. idem Augustinus *duo inferna* statuit, *quorum in uno quieverunt animæ Justorum, in altero torquentur animæ impiorum.*

Itaque ostendendum restat reverà Christum ad aliquos *inferos* descendisse quod ab Ecclesia Catholica non minus, quàm ab Augustino, tanquam certissimum affirmatur, à Pherepono autem tanquam falsum negatur. In Actib. Apostolorum Cap. 2 ℣. 24. Petrus exponit Christi resurrectionem, eámq; à Davide prædictam inquit iis Psalmi XV. verbis: *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* His potissimùm verbis innititur Ecclesiæ fides, dum Christum ad inferos descendisse, atque inde etiam surrexisse tradit. Phereponus verò aliter locum illius Psalmi interpretatur, & pro *inferno*

contendit *ſepulchrum* eſſe intelligendum; ità enim ſignificat apud Hebræos vocabulum *Scehol*, quo uſus eſt eo in loco David. Habet ille in hac ſententia concordes, immo Magiſtros, nonnullos è Novatoribus, quorum eruditio jam eò pervenit, ut pleraque Chriſtianæ Eccleſiæ dogmata, licèt antiquiſſimâ Traditione Patrum jamdiu ſacrata, arrodat, in dubium revocet, & levibus de cauſis explodat. *Ante omnia*, inquit Phereponus, *ſtatuendum eſt, Petrum non quæſiviſſe in loco Pſalmi id, quod minimè eſt; ideóque ex loco Pſaltæ intelligendus Petrus, æquè ac Pſaltes ex ſermone Petri; nec ullus eſt inter eos diſſenſus, quamvis cum Auguſtino nullo modo ſentiant.* Conditionem accipimus, quam exhibet Phereponus; nihil enim apud nos certius eſt, quàm S. Petrum à Pſalte diſſentire non potuiſſe, ipſúmque ab omni errore immunem fuiſſe in Pſalmi loco interpretando. Sed utì certum eſt, nullum inter Davidem, ſeu Pſalten, & Petrum eſſe diſſenſum, ità quoque exploratum habemus, mentem Petri ac Davidis perſpectiſſimam divinitùs eſſe debuiſſe Actuum Scriptori Lucæ, adeò ut ne iſte quidem falli in ea enarratione potuerit. Videamus igitur, quid David, quid Petrus, quid Lucas habeant. Verba Pſaltæ in Hebraico Codice ità ſe habere ſcribit Phereponus: *Non relinques animam meam ſepulchro, nec patieris Sanctum tuum videre corruptionem.* Nunc notionem hujus vocabuli Hebraici diſſimulemus, audituri prius, quid hæc omnia Pherepono docente ſignificent. *Liquet*, ait ille dictatoriâ voce, *hoc velle Pſalten, ſenſu tralatitio, Deum non paſſurum ut occideretur, nam* relinquere ſepulchro, *aut* pati, videre corruptionem, *eſt ſinere vulneratum quempiam, aut malè affectum mori. Hæc tamen verba, ſenſu proprio, meliùs in Chriſtum quadrant, quem Deus paſſus non eſt in ſepulchro diu jacere, neque in eo corrumpi.*

Malè Phereponum non habeat, ſi dicamus, non ſolùm ipſum & Petro Apoſtolo doctiorem, & Judæis ipſis Petri auditoribus proſpicaciorem velle videri; ſed etiam velle nobis exhibere Petrum linguæ Hebraïcæ non ſatis peritum, & Judæis imponentem, & ipſos Judæos tam ſuarum rerum ignaros, ut ſibi paterentur illudi. Si enim ea verba ſecundũ Davidis mentem ſignificabant, non permiſſurum Deum, ut ipſe David vulneratus, aut malè affectus moreretur: quàm concinne quæſo ad Chriſtum illa referebat Petrus? Chriſtus mille plagis & contumeliis affectus necatus fuerat, & ſepulchro datus. Num ergo perſuadere auditoribus ſuis potuiſſet Petrus, hæc de Chriſto necato dici, quæ Davidi à morte liberando, & nondum in ſepulchrum

illato

illato competebant? Quando ipse Petrus instabat, Christum inquiens è mortuis surrexisse, idque à Psalte iis verbis prædictum: infideles ac pervicaces Judæi, quos tunc alloquebatur Petrus, continuò respondere poterant, si eis cor & scientia Phereponi fuisset: diversum planè aliúmq; esse eorum verborum sensum, & nihil facere cum resurrectione Christi. Liquebat enim Hebraicæ linguæ vel leviter peritis (si Pherepono credimus) non de mortuo aliquo suscitando, sed de vivo à morte servando locutum fuisse S Regem, idque propriè illum locum sonare, quanquam tralatitiis verbis conceptū. Quid ad hæc Petrus? Frustra se contorsisset, arbitror; nihilque profuisset cum Pherepono dicere, ea verba *melius in Christum, sensu proprio, quadrare, quem Deus passus non est in sepulchro diu jacere, neque in eo corrumpi.* Nam primò negare potuissent, hæc metaphorica non esse; atque ità explicâssent eadem verba: *Quoniam non sines animam meam* descendere, venire (quæ verba suppleri non immeritò possunt) *in sepulchrum, lescol, non dabis sanctum tuum videre foveam.* Quæ phrases proprio, non tralatitio sensu, etiam in Davidem non moriturum quadrâssent. Tum subdere poterant, etiamsi hæc metaphorica essent, nihil tamen aliud sonare, quàm quod Phereponus censet, nempe, non permissurum Deum, ut aliquis moreretur, & sepulcro traderetur: quæ nullo pacto conveniunt in Servatorem nostrum. Ac proinde Petrum arguissent, atque irrisissent, quasi in suam rem divinis abuteretur Scripturis, & verba neque fortuitò, neque consultò congruentia in suam sententiam contorqueret.

At absit ab Apostolo tanta ignominia, tanta suæ linguæ inscitia, quibus notis ipsum Phereponus incautè aspergit. Ea erant Davidis in illo Psalmo verba, quæ unicum germanum sensum haberent in ipsius etiam Davidis mente, & hic sensus uni Christo seu Messiæ poterat ac debebat accomodari. Audiamus Apostolum ipsum de Jesu loquentem. *Quem*, inquit, *Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat, teneri illum ab eo. David enim dicit in eum: Providebam &c. Quoniam non derelinques &c.* Tum ostensurus hæc de uno Christo prædicta fuisse, ità loqui pergit: *Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos, de Patriarcha David, quoniam defunctus est, & sepultus, & sepulcrum ejus est apud nos usq; in hodiernum diem. Propheta igitur cùm esset &c. Providens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem,* &c. Hìc meridiano sole clarius est. Petrum pro confesso atque explorato apud omnes

Judæos

Judæos sumere, ea Davidis verba unicè significare, quempiam verè jam mortuum ad vitam postea revocandum, ejúsque carnem in sepulchro non esse corrumpendam Evidens erat, Davidem è vita concessisse, ejúsque cadaver in tumulo cæterorum more fuisse in tabem resolutum, cujus rei testis adhuc erat superstes illius tumulus. Quare non de se Propheta locutus fuerat, sed quidem de Messia quem Apostoli omnes aliique fideles è mortuis resurrexisse compertum habebant. Ac propterea quis non videat quàm longè à Petri mente Phereponus abeat, & quàm temerè verba Psalmi interpretetur?

Sed optimos Auctores suæ in interpretanda Scriptura consuetudinis Phereponus fortasse laudabit. Theodorum videlicet Mopsuestenum, quem in Collat. IV. Patres Concilii Constantinopolitani II. idcirco etiam diris devoverunt, quod hunc eundem Psalmi locum, aliáque de Christo prænuntiata argutis interpretationibus alio referri posse doceret, Hugonem Grotium adferre etiam poterit, virum alioqui eruditissimũ (ut nihil de Socianis Scriptoribus dicam, cujus ea fuit sententia, universis de Christo Prophetiis duplicem inesse sensum, quorum alter & primarius ad Historiam temporis, quo Prophetæ vixerunt, alter & secundarius ad Christum sit referendus. Quæ opinio, quia nullo discrimine Prophetias omnes complectitur Christo accommodatas, quàm absurda sit, & quàm malè se regat, vel ex hoc loco liquere potest, ut pluribus aliis parcam. Ità enim Davidis Prophetiam in Christum è mortuis suscitatum convenire Petrus ait, ut nullo pacto ad Historiam Regii Prophetæ referri posse pro re evidenti statuat. Quis autem Petro cum Davide consensus, ubi eisdem verbis ùnam rem iste, alteram ille penitùs diversam significare volunt? Quis Judæorum tunc non potuit frustrari rationem Apostoli, si eo tempore aut obtinuisset, aut succurrisset interpretatio Phereponi? Quis adduci ad Christum, cujus resurrectionem à mortuis per adeò dubias, incertas, facíléque eludendas Prophetias Apostolus Petrus probare conabatur? Et tamen ex ipsis Judæis tria millia ad Christum eo die conversa fuêre, tantam vim habuêre Petri argumenta ex ipsis Psalmorum verbis petita. Sed ultrà non juvat urgere consectaria & incommoda temerariæ istius sententiæ; nos enim vocat altera quæstionis nostræ pars.

Stat igitur, locum illum Psaltæ ad Christum mortuum esse referendum, cujus animam Deus derelicturus non erat in inferno. At Phereponus unà cum aliis Novatoribus pro

in inferno contendit vertendum esse *in sepulchro*; vox enim *Scebol*, perpetuo linguæ Hebraicæ usu, significat *sepulchrum*. Catholici contrà retinendam hîc esse *inferni* vocem persuasum habent, qua hîc non sepulchrum, sed sedes & loca hominum vitâ functorum significantur, sivè isti in Abrahæ sinu, hoc est in requie, fuerint, sivè in gehenna, hoc est in pœnis. Vocabulum autem *Scebol* non negamus, quin pro *sepulchro* seu loco humatorum corporum, sæpè accipiendum sit in sacris Libris antiquæ legis; sed per illud etiam significari dicimus inferna illa loca, & sedes, quò mortuorum animæ deferebantur, Christi adventum, & postremum seculi judicium expectaturæ. Consentire in hanc rem mihi videtur & ipse Phereponus, cui vox ista significat non solùm *sepulchrum*, sed etiam *locum aliquem sub terræ superficie, aut certè statum ac conditionem mortuorum, quæcumque sit*, quamvis ipse se statim addat, *nunquam locum peculiarem malorum suppliciis attributum* per eam designari, qua de re nunc disputare nolumus. Certè *Scebol* indefinita quædam vox est & loca subterranea designat, atque adeò mortuorum statum atque ergastula. Quare non tam eruditè quàm prudenter illos fecisse reor, qui eam vocem Latinè reddentes, potius quàm *sepulchrum*, semper *inferos* aut *infernum* trãstulere voces indefinitas; has enim postea explicare liberum erat aut pro corporum, aut pro animarum sede post discessum è vita, prout Scripturæ sensus, rerúmque contextus, & alia argumenta ab Interprete poscerent. Nam cur exempli gratiâ Gen. XXXVII. ℣. 35. ubi Jacob dicit: *Descendam ad filium meum lugens in Scebol*, hanc vocem vertas in *sepulchrum*? Putabat Jacob filium suum mortuum, & à feris devoratum, sepulchro caruisse. Non igitur ad illum sepultum se esse descensurum, suáque ossa cum filii ossibus se esse compositurum sperabat, cùm ossa illius nullo sepulchro condita arbitraretur. Inquit ergo Jacob: *Descendam ad filium meum lugens in infernum*, ut post Græcã vulgata versio habet, hoc est eum in locum, quò hominũ animi à corpore soluti abeunt, & quò non dubitabat pater, quin suus filius se præcessisset.

Nunc quæramus, an *Scebol* in laudato Psal. XV. ℣. 10. accipi debeat pro corporum sepulchro, an pro animarum post mortem ergastulo. Postremam significationem esse præferendam, totius Christianæ antiquitatis consensus suadet, & clamat. Justinus, Irenæus, Origenes, Clemens Alexandr. Eusebius, Athanas. Basil. Nissen. Nazianzen. Epiphan. Chrysostom. Cyrillus Hierosolimitan & alii è Græcis innumeri. Tum Tertullianus, Hilarius, Ambros. Hieronym. Rufinus, Augu-

Augustin.& alii inter Latinos quamplurimi,tum ipsa Concilia, & Symbola ab omnibus Catholicis, imò Christianis omnibus recepta, Christi descensum ad inferna animarum domicilia crediderunt, & per sæcula XVI prædicârunt, & ex hoc potissimum loco intellexerunt. Negantes verò talem sententiam, Hæreticis atque infidelibus omnium ore adjuncti fuêre. Tanta, támque vetusta Patrum & Christianorum Traditio atque consensio, non id solùm roboris habet, ut Catholicum quemlibet suæ professionis conscium ità sentire jam cogat, sed ipsos etiam Traditionis & vetustatis nuperos contemptores impudentiæ, ac temeritatis arguit, quòd aliter audeant affirmare. Nam cùm inter Novatores sincerissimi fateantur, significationem vocis *Scebol* ambiguam esse, & designari per illam statum quoque & sedes spirituum humanorum post corporis mortem: certè nullam ipsi adferunt urgentem rationem, quare in Psal.XV. vox illa significare non possit id quod Ecclesia Catholica omnium temporum censuit. Rursus cùm apud omnes æquos rerum æstimatores verisimile sit, antiquissimos Ecclesiæ Patres eam non suo marte procudisse opinionem, sed exposuisse, qualem ab aliis Majoribus, atque adeò ab ipsis Apostolis, veluti per manus acceperant; quis non videat, potiori jure antiquis illis testibus rem adeò disertè affirmantibus, quàm novitiis hisce Criticis sine ratione valida negantibus, habendam esse fidem? Accedit, quod ex iis etiam vetustis Auctoribus tres saltem Hebræam calluere Linguam, Origenes, Hieronym. & Epiphan. & cum sui æqualibus Rabbinis versati, notionem vocis *Scebol* ignorâsse censendi non sunt. In re autem à nostris temporibus adeò remota, cùm de notione vocis agatur, quæ ab hominum usu & arbitrio pendet, exigit prudentia, ut vetustioribus potiùs eruditis, quàm recentioribus credamus.

Quod tamen omnem dubitationis causam auferre potest, ac debet, est ipsa S. Lucæ narratio in Act. Apostolorum Cap. 2. ℣. 27. Verba Psalmi Græcè reddita sic ille exhibet: ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. *Quoniam non derelinques animā meam in Hadu, neq; dabis S. tuū videre corruptionē.* Pro εἰς ᾅδου, LXX. Interpretes, quorum versionem Lucas usurpâsse videtur, habent εἰς ᾅδην, *in Haden*. Quid autem sit ᾅδης, quidq; eo vocabulo apud Græcos omnes significaretur, inter ejus linguæ peritos constare facilè potest, Nativâ suâ significatione *Plutonem* designabat. Homerus Iliad. O. Ζεὺς καὶ ἐγὼ,

τρίτατος δ' Ἀίδης ἐνέρρισιν ἀνάσσων *Jupiter, & ego, tertius autem Pluto inferis imperans.* Quandoquidem in Plutonis ditione fubterranea quæque loca effe credebantur, hinc *Hades* inferna ipfa loca appellata funt, quò Ethnici mortuorum animas illabi putabant, Judæis & Chriftianis in ea fententia concordes. Itaque εἰς ᾅδου (quod in citato Cap. Act. legitur) nihil aliud eft, quàm *in domo Hadis*, feu *Plutonis*, fubintelligendo δόμον feu οἶκον, pro ἐν οἴκῳ ᾅδου, ut ex aliis exemplis confirmari poteft. Idem Homerus Odyff. κ. ἱκέσθαι εἰς Ἀΐδαο δόμους, καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης, *Venere in Plutonis domum, & tenebricofa Proferpinæ. Domus Plutonis*, feu *Inferni*, pro Græcorum more non *fepulchrum*, fed *inferos* fignificat, hoc eft geminas illas fubterraneas fedes, quibus, uti diximus, animæ è corporis nexibus expeditæ claudebantur, quietis loca piis, pœnarum verò impiis. Proinde conftans regula eft, ufitatiffimam & communem olim ejus nominis *Hades* vim *Inferos* fonâffe, qualem nos defcripfimus, aliáfque interpretationes aut paucis fuiffe, aut nulli cognitas, fivè ufurpatas. Quibus conftitutis, jam qui fe Chriftianos dicunt, ac in eo Pfalmi loco vocem *Scebol* pro *fepulchro* protervè accipiunt, nihil minùs facere mihi videntur, quàm Lucam, Scriptorem divino afflatu procul dubio plenum, ignorantiæ atque inconfiderantiæ arguère, fuámque Criticam eruditionem fcientiæ ac judicio Apoftolorum præponere. Aut enim perfpecta Lucæ non fuit notio vocabuli *Scebol* & *Hades*: & tunc ex opinione Novatorum confequitur, hîc eum fuam eruditionem & fcientiam, imò divinum Spiritum defeciffe; fiquidem, fi iftis credimus, *Scebol fepulchrum* tantummodo fignificat, *Hades* verò pro *Inferis* perpetuo Linguæ Græcæ ufu accipitur. Sin autem Lucas novit, *Scebol* fignificare fepulchrum, quomodo ab inconfiderantiæ nota liberari vir θεόπνευστος poteft, qui cùm facilè per dictionem Græcam τάφος, hoc eft *fepulchrum*, aut per alias Græcis ufitatas voces, reddere poffet Hebraicum *Scebol*, tamen ufurpare voluit vocem ᾅδης, quæ rem aliam à *fepulchro* defignat? Nonne hoc erat certiffimum errandi fundamentum præbere Græcis Lectoribus, qui Hebraica ignorantes vocem *Hades* pro fuo more interpretaturi fuiffent? Quod fi Patres in ea interpretatione errârunt (uti Novatores affirmare audent) nonne in Lucam refilit culpa, qui aliis tam facilè poterat debebátque fefe explicare verbis, dum Græcos homines erudiendos fufceperat?

Verùm, inquit Phereponus, *Græci Interpretes, qui LXX. dicun-*

dicuntur, Gentilibus non una in re sese attemperârunt, & Lucas versioni græcæ adsuetus, & scribens in gratiam Græcorum, adhibuit locutiones LXX. Interpretum. Quasi, si vera sunt, quæ de hac quæstione Phereponus habet, minus errârit S Lucas, quàm Græci Interpretes. Si istorum versio in eo loco Psalmi *incommoda* erat (quo honesto vocabulo Phereponus infidelem ac ineptam significare, ut arbitror, voluit) quam fidem ampliùs ac venerationem debebimus Lucæ, sine judicio incommodam nobis ac falsam interpretationem obtrudenti, & præbenti certam nobis ansam erroris? Talia incommoda, talia absurda atque consectaria manifestè devorare coguntur Novatores, quoties nihil sibi religioni ducunt, aliter atque Ecclesia Catholica & Sancti Patres, illum Psalmi & Actorum locum explicare. Quodnam verò nomen istos manet, qui tam malè consulunt divinorum Auctorum dignitati ac fidei, ut ingeniorum suorum libidini & eruditioni, ambitiosè non minùs quàm incautè, satisfaciant? At à Christiano Interprete tantum crimen absit. Nisi Lucam errantem velimus, nuperam hanc interpretationem abjicere, erroris̃que accusare necesse est. Dissentire inter se atque errare non possunt Psaltes, Petrus & Lucas *Scebol* significare *Inferos* potest, seu animarum post corporis mortem subterraneas sedes. Manifestè pro *Inferis* idem vocabulum S. Lucas accipit. Ergo quin illic *Inferi* tantùm designentur, nullus Christianorum negare potest, ac debet.

Et ista quidem ea sunt, ut vincant Christiani hominis animum. Cùm tamen argumentum hoc, ut Logici ajunt, sit à posteriori, vincere quidem Christianorum omnium animos debet, rem tamen nonnullis etiam Christianis persuadere fortasse non valet. Certè non continuò persuadebit incredulis atque gentilibus. Quamobrem hos quoq; appellamus, judicésque in medio statuimus; certum quippe est nobis, ipsos quoque in nostram sententiam, si æquos se præbeant, esse concessuros, In laudato Psalmo Catholici *Inferos*, Hæretici quidam *Sepulchrum* significari contendunt. Quid habent postremi; quo suam opinionem firment? Nihil profectò solidi; quamvis enim *Stehol* pro *Sepulchro* sæpè in sacris Litteris accipiatur, negare tamen non audent, quin mortuorum etiam statum ac loca aliquando significat, & sæpè significare possit Tum nullũ adferunt vetustum Scriptorem suæ in hoc Psalmo interpretationis vindicem ac testem, qui *Sepulchrum* potiùs quàm *Inferna animorum à corpore solutorum loca*, hîc moneat esse accipiendum. Quid nos contra? Cùm hîc de Linguæ tamdiu obsoletæ ac mortuæ

agatur, eorúmque vim ac notionem veteres magis Hebrææ Linguæ peritos, quàm recentiores, intellexisse credendi sint, iique potissimum, qui florente adhuc Hebræorum Republicâ vixerunt: nemo non videt, eam esse præferendam sententiam, quæ antiquissimis hisce testibus nitatur. At nos Catholici præter quosdam veteres Patres, Hebraicæ Linguæ deditos, antiquisque Rabbinis in eo studio usos, Lucam ipsum omnium vetustissimum damus, qui in hoc ipsomet laudati Psalmi loco *Inferos*, non autem *Sepulchrum*, vocabulum *Scehol* interpretatur, dum per vocem ἅδης illud reddit, quæ, sicuti vidimus, *Inferos* constanter pro Græcorum more significabat. Numquid verò in Lucam erroris suspicio cadat? Ab omni verisimilitudine id prorsus abhorret. Non hîc Græcam, uti appellatur, LXX. Versionem aut laudare aut tueri est animus. Lucam tuemur, non ipsam versionem; nam cùm illam in hoc loco suam fecerit Lucas, necessarium est, aut saltem verisimillimum, eam ibi rectè expressisse vim vocabuli Hebraici, mentémque Prophetæ; non enim aliter ejus ope Sanctus Lucas usus fuisset. Apostoli quoque eamdem sæpè versionem usurpârunt; quod facientes, ineptum fit suspicari, eos nescisse, an Græca Hebraicis verè consentirent. Hebræi erant, suæque Linguæ satis periti. Ubi à Codicibus Hebraicis Græca dissonabant, ignorare isti non poterant; sique non ignorabant, quis eos versionem pravam adhuc obtrusisse vel suspicetur? Innumeri tunc erant, qui fraudem hanc, uti Linguæ utriusque periti, potuissent, & uti Christianorum acerbissimi hostes, voluissent aperire. Aut numquid, ut se Græcis attemperarent, errores sibi notos, errorúmque causas disseminare voluisse putandi sunt?

Idem de Luca dicendum atque sentiendum. Ut Litteris Hebraicis ille operam dederit, profectò nunquam verisimile est, ipsum adeò in illis hospitem fuisse, ut infidam versionem potuerit voluerítque usurpare. Acta Apost. memoriæ mandabat, idque Pauli ipsius, ut quidam tradunt, consilio ac jussu. Individuus ejusdem Apostoli comes diu fuit, versatúsque est cum aliis Apostolis, ac viris utriusque Linguæ gnaris; ab Apostolis, ac ab ipso Petro audire potuit verba in concione Hierosolymitana olim pronuntiata. Quî fieri potuit, ut ille neminem unquam interrogârit, nemo illum monuerit de infida eo in loco versione Græcorum? Nemo id credat, & de Libro, quem Lucas & Apostoli, & Apostolici viri, ad certam Christianorum eruditionem reli-

relicturi erant, & de Scriptore, qui in exordio Evangelii sui profitetur, se nihil scribere, quod *à principio diligenter assecutus* non fuerit, *sicut ei tradiderunt. qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis.* Accedit, quod Paulus resurrectionem Christi confirmaturus, laudare & ipse solebat Psalmum XV. Uti enim testis est idem Lucas Act. Apost. XIII. 34. ità Apostolus ajebat: *Quod autem* (Deus) *suscitavit eum* (Christum) *à mortuis, ampliùs jam non reversurum in corruptionem, ità dixit &c. Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. David enim, &c. voluntate Dei dormivit, & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem. Quem verò Deus suscitavit à mortuis, non vidit corruptionem.* Hic Apostolus priorem partem versiculi prætermittit, in qua *Hadis*, seu *Scebol* mentio habetur. Attamen hinc liquere potest, tritum ore Apostolorum eum Psalmi versiculum fuisse ad evidenter ostendendam Christi resurrectionem è mortuis, & Paulum etiam eo loco secundùm LXX. versionem uti consuevisse, cùm Hebræos Hellenistas alloquebatur, quales erant habitantes Antiochiæ Pisidiæ, ad quos fuit memoratus à Luca Pauli sermo. Quare nihil verisimilius, quàm quod Lucas illius loci sensum probè perspectum habuerit, atque intellexerit vim eorum verborum tum in Græcis tum in Hebraicis Codicibus. Non video autem, quî cum recti judicii legibus eorum opinio componi possit, qui Apostolos à perversa ac falsa versione abstinere consultò noluisse ajunt, ut sese Græcis ad eam assuetis attemperarent. Quasi non idem sit ac dicere, Apostolos consultò voluisse auditores suos in pristinis erroribus confirmare, aut novis imbuere. Postremò quicquid possit inconsultum adversariorum bellum adversùs eruditionem ac judicium Sancti Lucæ, nihil aliud sibi spondere potest, quàm quòd ille non satis Hebræam Linguam calluerit, aut vim vocabuli *Scebol* assecutus non fuerit: quæ tamen omnia veri nunquam videbuntur similia. At quando hoc etiam obtinerent, num obtinere etiam poterunt, Lucam ignoràsse vim vocabuli *Hades*, eique Græcæ Linguæ scientiam præripient? Id quidem non audeant. Verum id satis est nobis, & satis futurum est cuicumque judici æquo. Nam cùm Lucas *Christi animam non relictam in Hade* affirmet, quæ verba Græcè peritis sonant, Christi animam è corpore solam ad *Inferos* migràsse, ibique diu non permansisse: semper restat, Lucam id credidisse, ac tradidisse, quod nos credimus, & universa semper Ecclesia tradidit. Quod, inquam, Lucas ea de re didicerat ab Apo-

ſtolis, Græca illius verba planè ſignificant, quæ ipſe procul dubio intelligebat; & quanquam non conſtaret, Scriptori huic ſat cognita fuiſſe Hebraica Pſaltes verba, id unum ſequeretur, Lucam in eo Pſalmi loco rem inutiliter quæſiviſſe, ac inveniſſe, quæ illic non erat, ſed quam tamen ipſe aliunde certam hauſerat, atque altè animo præceperat. Etenim niſi perſuaſum id ipſi antea fuiſſet, Græcè peritus ab ea locutione ſeſe abſtinuiſſet, quæ deſcenſum animæ Chriſti ad Inferos Græcis Lectoribus apertè, atque ex ſuo inſtituto, perſuadebat, ſemperque in poſterum perſuaſit. Si ergo ſaltem conſtat, Lucam de Chriſti ad Inferos deſcenſu non dubitâſſe; quid nos ampliùs ea de re dubitare pergimus? Hoc unum eſt, quod potiſſimum quærimus, & ſcire volumus, & hinc ediſcimus. Hæc ſumma litis noſtræ: num Lucas noverit, crediderit, atque tradiderit, animam Chriſti ad inferna loca migrâſſe. Id autem credidit S. Lucas. Diverſa quæſtio eſt; an Hebraicas voces Scriptor Actorum probè intellexerit, & probè reddiderit. Quæ tamen moneo non quòd Lucam adverſariis in hac altera quæſtione relinquam, & hallucinatum putem; aut verear; ſed ut quod maximè quærendum ſit ipſi tandem intelligant, quò faciliùs à certis conſtitutis ad incerta explicanda progrediamur.

Sed ne cui ſcrupulus adhuc & dubitatio ſuperſit, an reverà per vocem *Hades*, *Inferos* deſignare S. Lucas voluerit; age rem in meliori lumine collocemus. Quæramus, quam poteſtatem notionémque voci illi Α'δης, Lucas, & reliqui Judæi Græcè loquentes, olim ſubjicerent, hoc eſt, quid eo nomine intelligerent. Nobiliſſimus Judæorum Hiſtoricus Joſephus id manifeſtè nos docebit. Auctor ille eſt Lib. 8. Ca. 2. Antiquit. Jud. tres inter Hebræos à multis temporibus exſtitiſſe Sectas, Phariſæorum nempe, Saducæorum, atque Eſſenorum. De Phariſæis hæc habet: Α'θάνατον τε ἰσχὺν ταῖς ψυχαῖς πίστις αὐτοῖς εἶναι καὶ ὑπὸ χθονὸς δικαιώσεις τε καὶ τιμὰς, οἷς ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιτήδευσις ἐν τῷ βίῳ. *Animas autem immortales eſſe credunt, & ſub terris earum pœnas ac præmia dari, prout virtutis vitiorúmve ſtudium illis in vita fuit.* Tum addit, perpetuis carceribus illic improbos conſtringi; piis autem facilem eſſe ad vitam reditum. Phariſæi potiſſima & doctiſſima Judæorum pars erant. Illis eorúmque opinionibus populus adhærebat, adhæſit & olim Paulus, ità ut quidquid ad ſolemnes precationes, cultúmque divinum attinebat, ſecundùm horum interpretationem ac præſcriptum fieri ſoleret. Hanc etiam de immor-

mortalitate animæ sententiam tuebantur Esseni, solis Sadducæis contradicentibus, quorum & numerus exiguus, & auctoritas contemta. *Sadducæi* inquit ipse Lucas Act. Apost. XXIII. 8. *dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum, neq; Spiritum*, h. e. mentes humanas à corpore expeditas amplius non vivere: *Pharisæi autem confitentur utraque*. Quare dubitandum non videtur, quin comunis Judæorum sententia foret, animas post corporis mortem in inferna loca deferri sive ad requiem, sive ad tormenta. Eò pertinent, quæ de ipsis Judæis habet Tacitus Lib. 5. Hist. *Corpora condere, quam cremare è more Ægyptio, Eademque cura & de infernis persuasio.* Status ergo animarum, earúmq sedes, uti Josephus testabatur, erat ὑπὸ χθονὸ *Sub terra* atque adeò ἐν ᾅδου *in Inferis*. Clarius sese explicat idem Josephus alibi. De iisdem Sectis loquens Lib. 2. Cap. 12. de Bello Jud. Postquam Pharisæis laudata nuper placita tribuit, hæc de Sadducæis subdit: ψυχῆς τε τὴν διαμονὴν καὶ τὰς καθ' Ἅδε τιμωρίας, καὶ τιμὰς ἀναιροῦσι, *Animæ verò immortalitatem, & in Hade*, seu *Inferno*. vel *supplicia vel præmia negant*. En quid Judæis Græcè loquentibus esset ᾅδης. Non utique *Sepulchrum*, sed locus animabus è corpore solutis destinatus, ut ibi vel pœnas vel præmia pro meritis reciperent. Eamdem prorsus Christianorum sententiam fuisse, omnia antiquitatis monumenta testantur Paulus ipse in Act. Apostolor. Cap. XXIII. cum Pharisæis hac de re se consentire clamabat. Situs erat hic locus ὑπὸ χθονὸς *sub terra*, mirabili planè, & vero, quanquam incognito divinæ potentiæ artificio. Id quoq; Christianis persuasum fuit, & apertè ab Apostolo innuitur ad Philipp. 2. 10. cùm ait: *Ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum*, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων. Ubi vides καταχθονίους appellari, hoc est *subterraneos*, eam gentem, cujus animæ in geminis Inferis, piorum nempe ac impiorum, claudebantur.

Ab antiquis mutuati recentiores cùm Græci tum Latini significationem istam, vocabulis τοῦ Ἅδου, atque *Inferorum* uti perrexerunt, ut ea quoq; loca exprimerent, quibus piorum animæ post mortem purgandæ detineri ex Orthodoxæ Ecclesiæ Traditione creduntur. Quare non satis rectè Græcos Christianos Schismate à nobis sejunctos culpare visus est mihi Thomas Smithus in Ep. *de Græcæ Ecclesiæ hodierno statu*, ubi illos in *errorem Origenicum de animabus impiorum ex Inferno tandem liberandis prolapsos* suspicatur, eò quòd in Confessione dogmatica scribant: Βέβαια πολλοὶ ἀπὸ

τῦς ἁμαρτωλῦς (ità illic scriptum lego) ἐλευθερώνονται ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῦ ᾅδῦ, &c. *Certò multi peccatores à vinculis Inferni liberantur*, &c. videlicet, uti subdunt, *propter viventium pia opera & eleemosynas*, *& Ecclesiæ pro iis fusas orationes*, *& potissimùm propter incruentum Sacrificium*, &c. Non est illic ᾅδης propriè *gehenna*, sive æternus damnatorum locus, sed quidem claustrum illud, quod nos Latini *Purgatorium* appellamus, Græci verò Schismatici nomine quidem negant, at cum Patribus re affirmant Quod si etiam pro *gehenna* accipere velis, nihil moramur; adhuc enim apud Græcos stare vides Catholicum dogma de Animabus quibusdam levium peccatorum reis, & post mortem in aliquo tormentorum loco purgandis. Et certè de situ eorumdem locorū disputare adhuc nefas non est. Cæterùm potuisset nobis etiam hanc inurere notam Smithus, cùm in Latina quoq; Liturgia, quando preces Deo offeruntur pro piis vita functis, dicatur: *Domine Jesu Christe libera animas omnium Fidelium defunctorum de pœnis Inferni, &c.* Verùm, uti diximus toties, Orientalibus vox ᾅδης, Occidentalibus vocabulum *Inferi* modò piorum, modò impiorum ergastulum post mortem significabant, & adhuc significant.

In alterum autem ex his ergastulis demersum post mortem fuisse *Divitem* illum, cujus Historiam aut Parabolam refert Christus, ex ipso Luca discimus in Evang. Cap. XVI. 22. *Mortuus est autem & dives, & sepultus est in Inferno. Elevans autem oculos suos, cùm esset in tormentis*, &c. Ex omnium consensu qui hìc memoratur *Infernus* à S. Luca, & vocabulo τῦ ᾅδυ exprimitur, nihil aliud est, quàm pœnarum locus, quò impiorum animæ post discessum è vita truduntur. Quare hinc etiam apertè colligitur, quam notionem in auditorum animo excitare soleret ea vox *Hades*, quidve per eam significare vollent Judæi Hellenistæ, & quam vim ipsi tribueret S. Lucas. Sed ne cui succurrat cavillationibus elevare, atque eludere istius loci robur, quasi Infernus hìc pro *Sepulchro*, & *Inferno* pro mera hominis sepultura accipi possit, necesse est animadvertere, hoc in loco non satis respondere Græcis exemplaribus versiculos vulgatæ versionis, atque inde factum esse, ut hìc minus aperta sit Evangelistæ mens. At in Græcis hæc ità se habent ℣. 22. Α'πέθανε δὲ καὶ ὁ πλῦσιος καὶ ἐτάφη Tum sequitur ℣. 23. Καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τῦς ὀφθαλμῦς ἀυτυ, &c. Hoc est: *Mortuus autem est & dives, & sepultus est. Et in Hade, seu Inferno, elevans oculos suos*, &c. Græca omnia exemplaria in hanc lectionem con-

sen-

ſentiunt, tum Clemens Alexandrinus, Origenes, aliíque Græci Interpretes. Sic etiam nonnulli manuſcripti Codices Latini legunt, & Auguſtinus, aliíque olim legebant. Accedit, & poſt Græcam in primis audienda eſt Syriaca Verſio, cujus verba placet afferre. Ità ergo Lucam exprimit Interpres ille: *Dives mortuus eſt, & ſepultus eſt. Et cùm cruciaretur in Inferno.* Quantâ veneratione digna ſit hæc Novi Teſtamenti verſio, eruditis compertum eſt. Ejus antiquitatem ad Apoſtolicum uſque ævum referre quidam non dubitârunt. Quare *inferna* impiorum ergaſtula procul dubio apud S. Lucam memorari vides, & per vocem *Hades* ſignificari. Sed aliam inſuper magni momenti rem nos edocet hic idem Syriaci Interpretis locus. Nam quod Lucæ eſt ἐν τῷ ᾅδῃ, Interpreti eſt *beſciol*, hoc eſt, *Hades* redditur per *Scehol*. Illud autem exploratum eſt, Syriacam hanc linguam, ſeu Syro-Chaldæam, Chriſti & Apoſtolorum ævo inter Judæos Hieroſolymitanos finitimóſque etiam populos vernaculam fuiſſe. Eâdem uti conſueverunt Chriſtus ipſe, ac Apoſtoli, cùm alloquebantur plebem. Hæc autem, ſi ſeriò penſentur, maximo ſunt argumento, & Chriſtum in ea narratione *Inferos*, ſeu tormentorum loca per vocem *Scehol* expreſſiſſe, & S. Lucam pro animarum ſedibus ſubterraneis eamdem vocem accepiſſe tum in laudato Pſalmo XV tum in Petri concione, ſecutúmque in ea interpretatione fuiſſe traditionem Judaici populi Syriacè loquentis, ſicuti in uſu vocis *Hades* mentem apertam ſequebatur Judæorum Græcè loquentium, & infernas animarum ſedes eo vocabulo deſignantium.

Poſt quæ neceſſe eſt protervus ſit Academicorum diſcipulus, & par infidelibus, qui negare pergat, conſtitutum, creditúmque à S. Luca deſcenſum animæ Chriſti ad inferos. Itidémque eſt hìc agnoſcere conſuetam Phereponi confidentiam, qui temerè conjunctum Symbolo fuiſſe ait placitum iſtud. Talem ſententiam nunc nos quærimus, & evidenter expreſſam reperimus in verbis & mente illius Scriptoris, quem fidum Interpretem Chriſti atque Apoſtolorum Interpretem Spiritus S. elegit. Tota Chriſtianorum antiquitas eamdem illic ſententiam vidit, & Traditioni conſonam ſtatuit, & Gnoſticorum, Arianorum, Eunomianorum, ac in primis Apollinariſtarum erroribus oppoſuit. Eò etiam retulit Apoſtoli verba ad Epheſeos IV. 9. ubi Chriſtus dicitur deſcendiſſe εἰς κατώτατα, κατώτερα μέρη τῆς γῆς, *in infimas ſeu inferiores partes terræ*, unde & aſcendit *captivam ducens*

ducens captivitatem: quibus verbis innuit Apostolus, Christum descendisse, non in superficiem terræ, ubi degunt mortales, non in sepulchrum paucis ulnis ab hac superficie remotum, sed in profunda terræ penetralia, unde Sanctorum animas, quas alibi καταχθονίυς appellatas ab ipso Paulo vidimus, eduxit, & in cœlum subinde intulit. Ad eamdem rem Ecclesia docet, pertinere posse alia sacrarum Literarum loca, quæ vicissim dant accipiúntq; lucem ex Actorum Cap. 2. & apud Catholicos Polemicæ Theologiæ illustratores occurrunt. At Phereponus, ejusdémq; gregis alii, vires Criticæ suæ eruditionis exercent atque exhauriunt in hujus Articuli πάρεργα quædam. De *doloribus* inferni, quos impiè Christo tribuit Calvinus, & de inferorum loco, & de vocabulo *nephesc*, seu *anima*, diu sed frustrà disputant Augustinum dictatorio edicto proscindunt, quòd *infernum* in eodem Actorum loco memoratum pro impiorū ergastulo accipiat; alias etiam quæstiones miscent, & ferè ubique Patribus antiquis ignorantiæ dicam nullo negotio impingunt, atque ut mirère magis, antiquissimas has opiniones à Pontificiis tandem invectas Ligtfootus ait (quo judicio videant alii) ut Purgatoria officina apud nos statueretur. Sed quantùm lubet illic sibi placeat hoc hominum genus Nostrûm non est hoc pelagus ingredi. Id satis est Catholicis, quòd nullus Patrum Christum ad *inferos*, h. e ad invisibiles post corporis mortem animarum sedes descendisse negârit, imò omnes ferè cùm Latini, tum Græci, cùm veteres, tum recentiores affirmârint. Hanc nobis veritatem reique arcem eripere, ut vidimus, Novatores non possunt. Cæterùm utram inferorum partem Christus adierit, quidve illic egerit, atque alia hujusmodi πάρεργα, etiam apud antiquos Patres disputationis argumenta fuerunt. De his inter eos minimè constitit; adhuc non satis constat; sed omnium consensus fuit, animam Christi in *Hadem*, seu in *inferna* penetrâsse. Quare cùm Augustinus à Pherepono insimulatur, quòd *inferos* apud S Lucam, atque in aliis Scripturæ locis memoratos, pro subterraneo impiorum domicilio accipere semper soleat, cùm tamen vox *Scebol* id nunquam significet: primò respondere possemus, Syriacum Interpretem, uti nuper animadvertimus, eâ voce uti, *Orcum*, seu *Tartara*, uti loquitur S. Petrus, seu locum pœnarum designaturus. Secundò in Thalmudicis Libris, & à Bar Nachmoni, atque ab Aben-Ezra, & in Libro Judaicarum Precum, & ab aliis Rabbinis cùm recentibus, tum vetustissimis, *Scebol* non solùm pro bonorum post mortem mansione

one accipi, sed etiam pro Gehenna, seu Tartaro. Tertiò Augustinum eam opinionem ità imbuisse, ut contrariam tamen haud quaquam aspernaretur. Imò, uti diximus, aliis in locis à priore sententia ipse recessit. Tandem Augustini placitum nihil continere, quod Christi ad inferos descendentis dignitati, naturæ, atque instituto repugnet: à quo scopulo sibi non cavit olim Calvinus. Verùm in isto controversiarum campo non juvat ultrà evagari. Multa utrinque dici possent; sed cùm in obscuris versemur, utrinque demum incerta foret victoria. Nos contenti ostendisse, certam Ecclesiæ, & Patrum, & Traditionis victoriam esse, dum in Symbolo à sepultura Christi distinguunt ejus ad inferos descensum, ad alia properamus.

CAPUT X.

Non Apostolicâ Fide, sed Apostolicâ Sede legendum in quodam Augustini loco. Pheredoni somnia aaria hic nobis obtrusa. Alia Auctoritas veritatis, alia jurisdictionis. Quid commune cum cæteris Ecclesiis Catholicis, quid suprà cæteras habeat Romana Ecclesia. Eo in loco Augustinus à Pherepono minimè intellectus. Episcoporum continuata successio in Cathedra Romana inter Notas veræ Ecclesiæ computata, ab Augustino aliisque vetustioribus sanctis Patribus. Tertullianus ejusdem sententiæ fuit. Consensus & judicium Christiani Populi suum quoque robur habet in controversiis de Religione.

Catholicam Ecclesiam, solam nempe Religionis veræ custodem atque hæredem, Augustinus multis comendat, & Manichæis persuadet in Lib. de utilitate credendi. Cap. XVII hæc potissimùm habet: *Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructúmque videamus, dubitabimus nos ejus Ecclesiæ condere gremio, quæ usque ad confessionem generis humani, ab Apostolica Sede per successores* (*successiones* legendum esse arbitror) *Episcoporum frustra Hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius judicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum majestate, damnatis, culmen Auctoritatis obtinuit?* Perquàm suspecta sunt Pherepono verba illa *ab Apostolica Sede; nam sic solebat in Occidente Sedes Romana vocari; cujus Auctoritatem omnibus artibus amplificare conati sunt* exscri-

ex scriptores Librorum Ecclesiasticorum Monachi Ità scribit Phereponus pag. 597. Animadv. Verùm mirari subit, hominem acutum adeò levem infelicémque occasionem arripuisse, quâ dum Augustinianos Codices emendandos suspicatur, Apostolicæ Sedis auctoritatem ac præstantiam suis dictis impeteret. Censet enim, non *ab Apostolica Sede*, sed *ab Apostolica Fide* hìc esse legendum. Hujus substitutæ vocis eam rationem ille reddit, quòd *primam Auctoritatem Ecclesiæ Christianæ traherent ab Apostolica Fide*; parem enim cum Apostolis sententiam tuebantur. Tum Tertulliani locum è Præscriptionum Libro in hanc rem adfert, quasi revocari in dubium à Christianis tam aperta veritas possit, si epithetum illud *primam* à Pherepono usurpatum excipias, quòd explicatione fortassis indigeat. Sed Augustini verbis nulla prorsus adhibenda est emendatio, & inepta est, quam Phereponus proposuit; & ipse Tertullianus Augustini verba rectissimè sese habere ostendit.

Totus est Augustinus in eo Libro, ut & Gentilibus, & Hæreticis, & Manichæis potissimùm, ostendat, Religionem Catholicam reliquis, si ità appellare licet, Religionibus esse præferendam. Ad hanc veritatem attingendam, brevem præscribit, & commodam, & certam methodum, quæ vel ipsis rudioribus esse, ut ità dicam, possit ad manus. Nimirum Notas quasdam, & *Motiva*, ut ajunt, *credibilitatis* enumerat, quæ uni Christianæ Religioni, Catholicæque Ecclesiæ, conveniunt, cæteris non conveniunt, & ab ab ipsis quoque imperitis dignosci facilè possunt. Quibus ità propositis, vela contrahit, hominémque nondum ab Hæresi ad Catholicam Fidem conversum alloquitur suprà laudatis verbis, ubi nonnullas repetit ex iis prærogativis ac Notis, quæ Catholicam Fidem Ecclesiámque suprà Hæreticas evidenter commendant, quales sunt, *Confessio generis humani; Episcoporum Successio in Cathedra Petri*, *Miracula &* hujusmodi alia, quæ faciunt, ut credendum sit Catholicorum Ecclesiæ, non autem Hæreticorum. *Apostolica Fides*, quam hìc Phereponus excogitat, nihil ad rem fecisset. Nam quotus quisque Hæreticus est, qui *Fidem Apostolicam* sibi non arroget ac tribuat? Se nempe cum Apostolis sentire omnes cùm recentiores, tum veteres Hæretici, & vel ipsi pestilentiores dictitant & persuasum habent. Qua in re etsi omnes toto cœlo fallantur, ab ea tamen opinione vix removeri possunt. ità ut hæc sit omnium maxima inter nos atque Heterodoxos controversia, potiùs quàm aliqua veræ Ecclesiæ prærogativa in omnium oculos incurrens.

Quam-

Quamobrem inepta est, & ab Augustini mente aliena, Phereponi correctio.

Verum, inquit Censor, *si Augustinus de Ecclesia per omnes terras sparsa hac intellexit, falsum est eam ab Apostolica Sede culmen Auctoritatis obtinuisse; omnes enim norunt, Orientales Ecclesias priores tempore fuisse, nec ullam auctoritatem ab ulla Occidentali trahere voluisse. Si quid Apostolica Sedes habuit Auctoritatis, id promanavit ex communione, quæ ei fuit cum cæteris Ecclesiis Christianis, quæ omnes simul omnem suam potestatem Christo capiti debent.* Tum addit, ne Africanas quidem Ecclesias, tempore Cypriani & ipsius Augustini, Auctoritatem suam Romanæ debere voluisse, quamvis eam fortè matrem agnoscerent, ut sat liquet ex contentione cum Stephano, & ex altera de transmarinis Appellationibus. Porrò vel hinc intelligere licet, quid livor & odium possint in Criticorum animis. Utique de Ecclesia Catholica hæc scribit Augustinus. In Ecclesia autem Dei per omnes terras diffusa considerari potest duplex *Auctoritas*; altera *veritatis*, & *sanctitatis*; altera *Jurisdictionis*, & *Regiminis*. Per priorem comparatur Ecclesia Catholica cum tot Hæreticorum & Gentilium gregibus. Veritas enim, & sanctitas ità sunt in Religione & Ecclesia Catholica, sive universali, ut ipsa non solùm *culmen Auctoritatis* meritò sibi vendicet supra cæteras Religiones, atque Ecclesias non Catholicas, sed etiam una ipsa vera sit & sancta, reliquæ falsitatis & impietatis officinæ. Per alteram *Auctoritatem* comparari potest una singularis Ecclesia Catholicorum cum altera Ecclesia itidem singulari Catholicorum. *Jurisdictionis* nomine atque *Regiminis* intelligimus potestatem & jus explicandi sacras Literas, dirimendi controversias sive Fidei, sive Morum, conficiendi & ministrandi Sacramenta, constituendæ Disciplinæ, docendæ, & regendæ plebis. Exploratum habemus, postremam istam *Auctoritatem* ab Ecclesiæ capite Christo, tanquam à fonte, per omnes Catholicæ communionis Ecclesias fluere. Quod esse verum non cessat, quamvis illam, non immediatè, sed mediatè, hoc est per Apostolos, per Successores Petri, per alios Episcopos, atque Ecclesias, emanare in posteros, & in alias Ecclesias dicamus. Et ejus quidem portionem maximam immediatè à Deo in Episcopos descendere, Catholici ferè omnes fatentur. Cæterùm partim ex institutione divina, & ex vi Ordinis Hierarchici, partim ex disciplinæ legibus, majorem habent *Auctoritatis* portionem Episcopi, quàm Presbyteri; & majorem unus Episcopus, aut una Ecclesia,

quàm

quàm alter Episcopus,& altera Ecclesia. In Romanis autem Pontificibus, sicuti legitimis Petri successoribus, maxima & potissima residet Auctoritas, quæ tamen suis finibus & Disciplinæ statutis se circumscribi patitur, neque legitimæ reliquorum Episcoporum *Auctoritati* officere vult, aut quidquam detrahere. Quare à Pontifice Romano, cui non solùm honoris, sed etiam potestatis primas cùm Christus, tum Catholici omnes detulerunt, cæteræ Ecclesiæ in multis pendent, ejúsque *Auctoritati* in multis cedendum & obsequendum noverunt atque fatentur, uti apud Ecclesiæ Patres, ac Theologos amplissimè patet.

Phereponus noster, suspicatus Augustinum de *Auctoritate* secundi generis loqui, in meridie cœcutiens, neq; Augustinum, neque rem ipsam intellexit. Proinde pro suo ingenio litem excitat aëream inter jura Apostolicæ Sedis, cæterarúmque Ecclesiarum, istásq; contendit *Auctoritatem* suam ab illa minimè trahere. Quod etiam ut ostendat, rationes affert atque exempla, quibus qui moveatur, hebeti ingenio sit, & multa ignoret, oportet. Quem enim in finem Orientales, & Africanas Ecclesias homo iste producit, quæ tantùm semper Apostolicæ Sedi supra se detulerunt, uti innumera antiquitatis exempla fidem faciunt? Quantùm eidem detulerit gloriosus ipse Martyr Cyprianus, constat ex illius Scriptis. Quòd si in controversia de Baptismo morigerum sese non præbuit Stephano Romano Pontifici; id fecit, quod alii fecêre, ac faciunt, suarum opinionum nimis amantes; sed quo jure, quâ laude, tota demum Catholica Ecclesia ostendit, ejus sententiam proscribens. Controversia de *Appellationibus* ad Disciplinæ tribunal deferendo est, hoc est, ad Leges quasdam Ecclesiasticas sive Canones, quibus vel ipsi Romani Pontifices obnoxii sunt. Utcumque autem Africæ Episcopi justa aut injusta persequerentur, plurimæ his de rebus fuêre semper, & semper esse possunt controversiæ inter unam & alteram Ecclesiam, adeò ut una inferior Ecclesia causam obtinere potuerit, ac possit contra superiorem Ecclesiam, & contra ipsam Apostolorum Sedem. Porrò hujusmodi victoria nihil potest detrahere potiori *Auctoritati* quam Romana Sedes supra singulas Ecclesias habet. Juvat autem credere, à Pherepono non vigilante ea verba excidisse: *Si quid Apostolica Sedes habuit auctoritatis, id promanavit ex communione, quæ ei fuit cum cæteris Ecclesiis Christianis.* Nam quid istis inconsultius? Si ex hujusmodi communione promanare potuisset *Auctoritas*: quænam Ecclesia Catholicorum vel recens, vel pusilla, imò quis

quis Catholicorum sibi tantùm non tribuisset ac tribueret *Auctoritatis*, quantùm Apostolicæ Sedi, Romanísque Pontificibus semper fuisse, esse, ac fore apud nos constat? Ubinam verò tum foret Hierarchicus ordo, & *Auctoritatis* diversitas, sive à Christo, sive ab Apostolis, sive ab Ecclesia ipsa, inter Episcopos, & Ecclesias constituta? *Communio cum cæteris Ecclesiis* Catholicis nihil aliud præstat, quàm ut Catholicus homo, & Ecclesia singularis, Catholica intra veram Ecclesiam sit, & vinculo fidei & caritatis cum reliquis membris uniatur. At illa nihil *Auctoritatis* confert. Aliunde maneat Episcoporum & Ecclesiarum *Auctoritas*, nempe ab institutione Christi, ac Apostolorum, à sacris Ordinibus, à Disciplina. Quidquid autem *Auctoritatis* Apostolica Sedes habet (amplissimam autem habet,) ab eo potissimùm descendit, qui suprà Petrum fundavit Ecclesiam, & ipsi Petro ejúsque successoribus pascendum gregem suum dedit, ipsísque primatum in Ecclesia universa concessit.

Sed Phereponus cum ventis pugnat, & nos cogit secum longè ab Augustini mente vagari. Nihil de hujusmodi quæstionibus eo in loco Augustinus habet; idq; vel leviter attento Lectori patere continuò poterat. Nam cur Augustinus de *Auctoritate* secundi generis eâ occasione loquatur, & jura Ecclesiarum singularium cum Apostolicæ Sedis juribus conferat? Quid hoc ad rem, qua de agebatur? Contra Hæreticos erat prælium, atque ostendendum fuit, supra quamlibet aliam Religionem & societatem prævalere, culménq; *Auctoritatis* obtinuisse Catholicam Religionem atq; Ecclesiam, ità ut dubitare nemo ampliùs deberet, se istius Religionis & Ecclesiæ gremio condere, cæterísque renunciare falsis & impiis religionibus. Nihil hìc fecisset illa quæstio, an Apostolicæ Sedi suam *Auctoritatem*, atq; jurisdictionem cæteræ singulares Catholicorum Ecclesiæ deberent. Non Ecclesiæ Catholicorum inter se conferendæ erant, sed universalis Catholicorum Ecclesia conferenda erat cum omnium Hæreticorum Ecclesiis. Quamobrem constare facilè potest, Augustinum dicentem, Ecclesiam Catholicam *culmen Auctoritatis obtinuisse*, nihil aliud intellexisse, quàm *Auctoritatem* primi generis, h. e. *Auctoritatem veritatis*, per quam procul dubio Religio Catholica atq; Ecclesia quoslibet Hæreticos post se relinquit, & falsi arguit. Talem *Auctoritatem* ex asse possidet quæcumque Catholica Ecclesia, neque ejus partem potiorem una sibi tribuit, quàm altera. Non enim magis Orthodoxus est Roman. Pontifex, quàm quilibet alius Episcopus, aut etiam quilibet alius homunculus,

culus,dum tamen & isti cum Ecclesia Catholica sentiant,& cum ipsa communionem servent. Neque propriè *Auctoritatem* istam ab *Apostolica Sede* trahunt reliquæ Catholicorum Ecclesiæ, multóque minus ipsamet Ecclesia universalis, in qua est ipse Rom. Pontifex; sed à Christo, sed à Revelatione divina, quæ certos nos facit, ab una Religione & Ecclesia Catholica veritatem stare, errorem verò à cæteris societatibus, quæ sibi nomen Religionis usurpant.

Quid ergo Augustinus innuere voluit, cùm dixit, Ecclesiam ab Apostolica Sede *culmen Auctoritatis* obtinuisse? Ad cognoscendam veram Christi Ecclesiam, de qua sæpè disputatum est, & adhuc disputatur adversùs Hæreticos, ea semper Nota præter alias præsto fuit, ac erit, legitima videlicet in Ecclesiis Catholicis *Episcoporum successio* ab Apostolis ad ea usque tempora, quibus disputatur. At quandoquidem Romana Sedes cæteris antistat, suámq; originem sinè dubitatione ducit ab Apostolorum Principibus: hinc Episcoporum in Romana Sede *successio* potissimùm consideratur, & pro veræ Ecclesiæ Nota accipi consuevit. Quî enim vera sit Christi Ecclesia, quæ nullos, aut nos veros habet Pastores, & Episcopos? Illi autem certè alsi & illegitimi Pastores sunt, qui à nemine idoneo Pastore aut ordinationem, aut missionem, aut successionem trahunt, qui non intrârunt per ostium, neque ad Apostolos per legitimam genealogiam referre possunt potestatem, quam usurpârunt. Contrà nihil vel apud veteres evidentiùs erat, quàm Apostolicæ Sedis Antistites ab Apostolis per legitimam successionem atq; ordinationem descendere: quare in Romana Ecclesia manifestè aderat ea veræ Ecclesiæ Nota, quæ olim desiderabatur in omnibus Hæreticorum conventiculis & adhuc desideratur in Hæreticis nostrorum temporum. Cum Apostolica Sede reliquæ Ecclesiæ Catholicæ tum doctrinæ tum Sacramentorum communionem servabant. Omnes autem simul conficiebant Ecclesiam Catholicam, sive universalem, veram Christi sponsam, cujus veras & evidentes notas ne Hæretici quidem poterant negare.

En igitur quod Augustinus ait: Dubitabimus ne ejus Ecclesiæ atq; ejus Religionis nos condere gremio, in qua tantum auxilium Dei, tantum profectum fructúmq; videmus? quam totus terrarum orbis secundùm Christi promissa confitetur? quæ cum Apostolica Sede semper consensit, atque consentit, legitimámq; Episcoporum successionem in Cathedra Petri manifestissime ostendit? & quæ Hæreticis, partim plebis ipsius judicio, partim Conciliorum gravitate,

tate, partim etiam miraculorum majestate, damnatis, *culmen Auctoritatis*, hoc est *Auctoritatem veritatis*, suprà cæteras hominum societates obtinuit? Quod hîc Augustinus habet, aliis in locis habet, ut mirum sit Phereponum tam supinè hîc egisse. In Lib. contra Epistolam fundamenti Cap. 4. ità ille scribit: *In Ecclesiæ Catholicæ gremio me justissimè tenet ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum.* In Ep. 165. nunc 53. contra Donatistas: *Si*, inquit, *ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quantò certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam? Petro enim successit Linus, Lino Clemens*, &c. Et in Psalmo contra partem Donati: *Numerate*, ait, *Sacerdotes vel ab ipsa Petri Sede, & in ordine illo Patrum, quis cui successit, videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Augustino præiverant in hocce argumenti genere non solùm Optatus Milevitanus, & Epiphanius Augustini æqualis, sed vetustissimus etiam Irenæus, qui Hæreticis frustra solicitatis, ut originem Ecclesiarum suarum, successionémq. Episcoporum ab Apostolis ostenderent, Romanæ postea Ecclesiæ Antistites numerant ab Apostolo Petro ad sua usque tempora legitimè alterum alteri succedentes.

Sed quando placuit Pherepono Tertullianum huc advocare, hic ipse antiquissimus Scriptor Augustinum explicet. Inquit ille in Lib. de Præscript. c. 32. *Edant ergo Hæretici origenes Ecclesiarum suarum. Evolvant ordinem Episcoporum suorum, ità per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt: sicut Smyrnæorum Ecclesia Polycarpum ab Joanne conlocatum refert: sicut Romanorum, Clementem à Petro ordinatum itidem &c. Confingant tale aliquid Hæretici.* Videat igitur Lector, quàm nullâ necessitate, nullâque ratione Phereponus illum Augustini locum per se clarissimum, & cum tota antiquitate, imò cum aliis Augustini locis consentientem, sibi corrigendum sumpserit. Animadvertat etiam velim, Romanam Ecclesiam alibi, h. e in Epist. 104 nunc 191. & 105. nunc 194. antonomasticè appellari *Apostolicam Sedem*. Cæterùm modestus hic Censor non ità sibi fidit, ut hujusmodi telum sibi à nullo eripiendum esse arbitretur. Quare pugnam & arma mutat adversùs ipsam Apostolicam Sedem. *Quod si* (demum addit)

Augustinus omnino scripserit Apostolicam Sedem: *Quod si* (demum addit) *voluit Manichæos Afros adducere ad Ecclesiam Catholicam Africanam, quæ consentiebat cum Sede Romana. Sed id argumentum levius; nam quis promiserat Ecclesiis Apostolicis, nunquam eas à Christi doctrina aberraturas? Nemo.* Si petatur, an omnibus Ecclesiis Apostolicis quisquam singillatim promiserit immunitatem ab erroribus in doctrina Christi, nos quoque respondebimus: Nemo. Et hanc veritatem non arbitror Augustinum exspectâsse, ut nostris temporibus à Pherepono edoceretur. Sin autem quæratur, an eamdem immunitatem pollicitus quisquam fuerit Apostolicæ Sedi Romanæ: non est hujus loci illa quæstio. Adhuc enim extra chorum saltat Phereponus, & controversiæ statum ignorat. Non, inquam, ab Augustino tum quærebatur, an ex præcipuo Christi munere Apostolica Romana Sedes à doctrina veræ fidei nunquam aberratura fuisset ac esset. Ostendebat ille, Catholicam Ecclesiam esse verum Christi ovile, quòd omnes in eam Notæ concurrerent, per quas vel ab imperita plebe dignosci potest vera Christi Ecclesia. Ex his Notis ea conspicua fuit, quod Hæreticis legitima Episcoporum successio ab Apostolis usque non esset; contrà esset Ecclesiæ Catholicæ, uti constabat exemplo Apostolicæ Sedis, quacum reliquæ omnes Ecclesiæ Catholicæ sentiebant atque communicabant, tanquam cum unitatis centro, & Ecclesiarum omnium Principe Ecclesia. Ecclesiæ itaque Catholicæ omnes (inter quas Apostolica Sedes præcipuis prærogativis eminebat,) non hac solùm Notâ, sed aliis etiam veræ Ecclesiæ Notis instructæ, eam Catholicam Ecclesiam conflabant, & apertè indicabant, in qua una est veritas atque hæreditas Christi, & contra quam Inferorum portæ nunquam prævalebunt. His Notis destitutæ Hæreticorum Ecclesiæ, nonnisi officinæ mendacii appellandæ fuerunt.

Porrò Phereponus, cujus plurimum interest suum Hæreticis impertiri patrocinium, tanquam levia argumenta contemnit judicium plebis, Conciliorum gravitatem, & miraculorum majestatem, quibus Augustinus ait damnatos fuisse Hæreticos. Concilia enim (ut ipse nos monet) & plebis consensus, *tam falsis favere possunt, quàm veris*. Quod est ad consensum judiciúmque Christiani populi, si cum gravibus quibusdam circumstantiis & qualitatibus conjungatur, firmissimum etiam potest esse veræ doctrinæ, germanæque Traditionis, indicium. Cùm nempe quispiam in Ecclesia Dei nova & inaudita dogmata venditare inci-

incipit, quæ ipsemet populus contraria deprehendit sententiis à Majoribus acceptis, & omnium consensione dudum sacratis. Tunc à doctrina Christi & Apostolorum abhorrere nupera illa inventa, plurimum persuadet populorum ipsorum consensus eadem execrantium, eorúmque propolas unâ voce damnantium. Nisi enim populus Christianus aliquâ novâ superstitione imbutus demonstretur (quod vix generaliter accidere potest:) illũ per se antiquitatis, veterísque Traditionis tenacissimum, & novitati infensum esse, quotidiana experientia docet. Vix Paulus Samosatenus pestilentissimam suam Hæresim exeruit, cùm Antiochenus populus in ipsum ejúsque insaniam exarsit; neque enim sentire non poterat, quantùm ab antiqua & communi Christi doctrina, sibi à primis annis tradita, abesset Samosateni fermentum. Quid autem est, quòd in Arii quoque & Nestorii sententiam consentire nolebat Christianum vulgus, imò eandem aversabatur atque damnabat, quanquã multos è suis Pastoribus in adversis castris militare videret, nisi quia menti omnium insidebat aliud ab Ariano ac Nestoriano dogma, & alia omnino contraria Traditio? Cur concoquere initio Christiana plebs minimè potuisset hominum illorum doctrinam, si eam à Pastoribus dudum antea accepisset atque imbibisset, tanquam Orthodoxæ Fidei & veritati conformem? Certè Arianâ labe infecti Episcopi errorem dissimulare & fraudibus obtegere cogebantur, ne fidelium animos à se abalienarent, unde celebre illud Hilarii dictum, *sanctiores fuisse aures plebis, quàm corda Sacerdotum*: quæ verba etiam à Hieronymo repetuntur contra Joannem Hierosolymitanum. In his igitur casibus à judicio & consensu Christiani populi maximum pondus accedit Hæreticorum damnationi. Ad Concilia Catholicorum, quod attinet, jam vidimus, quanta sit, si ritè habeantur, eorum auctoritas adversùs Hæreticos, cùm potissimùm generalia sunt, & universam Ecclesiam repræsentant, quam stabilem æternùm futuram, & nunquam in vera doctrina erraturam apertissimè pollicitus est Christus. Hæc Augustino memorantur; hæc veris favere possunt, non falsis. Sed Phereponus & Hæretici nullos in rebus Fidei Judices amant, nam cùm eruditionem tantùm suam, & sacras Literas in his rebus judices volunt, suum simul arbitrium fallacémque intellectum judices volunt. Eruditio est ipsis ferè Hæreticis, adeò inter se discordibus; est & Catholicis. Sacras Literas in suam sententiam quisque interpretatur, hominúmque infirmitate, atque malitiâ, possunt hi soli judices tam veris

favere, quàm falsis. Proinde judices alii ne-essarii sunt Ecclesiæ Dei ad puritatem, veritatem, atque unionem doctrinæ tuendam. Nisi alios Judices Christus dedisset, minus quàm ipsi homines, hominum & rerum publicarum Legislatores, suæ Ecclesiæ cavisset: minus prospexisset novi fœderis, quàm veteris regimini. Quòd si temerarius & demens foret, qui ideo in humanis rebus civilibusque controversiis Judicem quemvis detrectaret, quòd omnis humanus Judex tam veris favere possit, quàm falsis: quantò graviùs delinquet ille, qui acquiescere suo potiùs judicio velit in æternæ salutis negotio, quàm Catholicorum Conciliis ritè habitis, aliisque legitimis Ecclesiæ Judicibus à Christo constitutis, quibus adfuturum esse Spiritum veritatis ad finem usque mundi novimus?

CAPUT XI.

Miracula in Ecclesia Dei patrata, à Novatoribus, & à Pherepono in dubium revocantur. Excessus prudenti Catholico fugiendi in iis credendis. Miracula quædam certissima fuêre. Stratagemata & fucus iniquè appellantur à Pherepono, cujus Sophismata in hanc rem exploduntur. Augustinus mendacio infensissimus; & Phereponi calumnia contrarium insinuantis. Nulla impostura nota, & omnia veritatis signa confluunt in miracula ab Ambrosio & Augustino narrata. Cæci Mediolanensis sanati ad Reliquias Sanctorum Gervasii & Protasii Historia expeditur ab aereis Phereponi objectionibus. Ambrosius in ea narratione fide dignissimus. Dæmones ab obsessis corporibus reverà depulsi. Pherepon us sacras Literas per latus oppugnat.

Miraculorum quoque majestate damnatos Hæreticos Augustinus ait. At ista pariter pro nihilo Pherepon us ducit. En potentissimam rationem, cur ea Criticus noster exsibilet. *Hæc*, inquit, *illo ævo stratagemata erant Ecclesiastica, quibus plebeculæ fucus fiebat.* Ingeniosam profectò methodum, quâ se ab adversariis citò litigator expediat. Quando rationes urgent, nullúsque alius exitus datur, facta ipsa, quanquam luce clariora, negantur. Inficiari non

non audebat Phereponus, quin solidissimum veritatis rectæque fidei argumentum sint miracula; non enim Deus pro errore mirabilia operatur, utpote qui decipere nos neque possit, neque velit. Catholica Ecclesia miraculis etiam (quod Hæreticis non contingebat) suam fidem tuebatur. Ergo ab Hæreticorum patronis res ipsa neganda fuit. Et quidem nihil dissimulem, non unus est Phereponus, qui Ecclesiæ Catholicæ miraculis fidem detrahere conetur. Socios in eo studio habet, quotquot à Catholicorum communione discesserunt. Neque hunc unum locum elegit ille, quo miraculis, & Augustino miracula proferenti ac memoranti, litem intenderet. Aliis in locis idem præstitit Phereponus, neque ullam abire passus est factam ab Augustino miraculorum mentionem, quam non irrideat aut carpat. Immo vir, cætera imitari solitus Erasmum suum, præterquam in sarcasmis, Comicóque genio, frenos tamen severitatis tum excutit, cùm ventum est ad Sermonem Augustini 322. quo Pauli cujusdam ejúsque sororis curatio narratur ad Sancti Stephani Reliquias. Ex hujusmodi narratione Comœdiam Ecclesiasticam conflavit lepidus Censor, eámque in suos Actus partitus est, tantumque sibi postea propter ejus fabulæ inventionem placuit, ut suas in Augustinum Animadversiones in Bibliotheca selecta ipse recensens, vix à sibi plaudendo temperare potuerit.

Quæ sit prudentum Catholicorum senténtia de miraculis, primò videamus. Fuerunt, ac æternùm erunt in vera Ecclesia Dei miracula vera, quæ Deus operatur per Sanctos suos. Si ista cum aliis veræ Religiònis atque Ecclesiæ Notis conjungantur, Orthodoxæ Fidei sunt fidissimi testes. At neque fidelibus exigenda sunt, sive quærenda; non enim ampliùs iis indiget vera Fides & Ecclesia, ut suam veritatem ostendat. Neque supranaturali fide ullum credere cogimur ex iis miraculis, quæ extra Canonicas Scripturas ab Historicis, sanctissimísque etiam Viris referuntur. In hoc autem negotio duplex animadverti potest excessus; alter eorum, qui nimis multa; alter eorum, qui nimis pauca credunt. Judicio illi, temeritate isti peccant. Nam exploratum est, fuisse olim, & adhuc esse, imò eorum sobolem diu duraturam, qui miracula confinxêre, sive pravum, sive bonum in finem; alióśque plures fuisse, qui sine ullo criterio atque indiscriminatim tam veris quàm fictis mirabilibus adjunxêre fidem, eâq; ad posteros bonâ fide transmiserunt. Tum crimini, tum nimiæ creduli-

favere, quàm falsis. Proinde judices alii necessarii sunt Ecclesiæ Dei ad puritatem, veritatem, atque unionem doctrinæ tuendam. Nisi alios Judices Christus dedisset, minus quàm ipsi homines, hominum & rerum publicarum Legislatores, suæ Ecclesiæ cavisset: minus prospexisset novi fœderis, quàm veteris regimini. Quòd si temerarius & demens foret, qui ideo in humanis rebus civilibusque controversiis Judicem quemvis detrectaret, quòd omnis humanus Judex tam veris favere possit, quàm falsis: quantò graviùs delinquet ille, qui acquiescere suo potiùs judicio velit in æternæ salutis negotio, quàm Catholicorum Conciliis ritè habitis, aliisque legitimis Ecclesiæ Judicibus à Christo constitutis, quibus adfuturum esse Spiritum veritatis ad finem usque mundi novimus?

CAPUT XI.

Miracula in Ecclesia Dei patrata, à Novatoribus, & à Pherepono in dubium revocantur. Excessus prudenti Catholico fugiendi in iis credendis. Miracula quædam certissima fuere. Stratagemata & fucus iniquè appellantur à Pherepono, cujus Sophismata in hanc rem exploduntur. Augustinus mendacio infensissimus; & Pherepont calumnia contrarium insinuantis. Nulla impostura nota, & omnia veritatis signa confluunt in miracula ab Ambrosio & Augustino narrata. Cœci Mediolanensis sanati ad Reliquias Sanctorum Gervasii & Protasii Historia expeditur ab aereis Ferepont objectionibus. Ambrosius in ea narratione fide dignissimus. Dæmones ab obsessis corporibus reverà depulsi. Pherepono sacras Literas per latus oppugnat.

Miraculorum quoque majestate damnatos Hæreticos Augustinus ait. At ista pariter pro nihilo Pherepontis ducit. En potentissimam rationem, cur ea Criticus noster exsibilet. *Hæc*, inquit, *illo ævo stratagemata erant Ecclesiastica, quibus plebeculæ fucus fiebat.* Ingeniosam profectò methodum, quâ se ab adversariis citò litigator expediat. Quando rationes urgent, nullúsque alius exitus datur, facta ipsa, quanquam luce clariora, negantur. Inficiari non

non audebat Phereponus, quin solidissimum veritatis rectæque fidei argumentum sint miracula; non enim Deus pro errore mirabilia operatur, utpote qui decipere nos neque possit, neque velit. Catholica Ecclesia miraculis etiam (quod Hæreticis non contingebat) suam fidem tuebatur. Ergo ab Hæreticorum patronis res ipsa neganda fuit. Et quidem nihil dissimulem, non unus est Phereponus, qui Ecclesiæ Catholicæ miraculis fidem detrahere conetur. Socios in eo studio habet, quotquot à Catholicorum communione discesserunt. Neque hunc unum locum elegit ille, quo miraculis, & Augustino miracula proferenti ac memoranti, litem intenderet. Aliis in locis idem præstitit Phereponus, neque ullam abire passus est factam ab Augustino miraculorum mentionem, quam non irrideat aut carpat. Immo vir, cætera imitari solitus Erasmum suum, præterquam in sarcasmis, Comicóque genio, frenos tamen severitatis tum excutit, cùm ventum est ad Sermonem Augustini 322. quo Pauli cujusdam ejúsque sororis curatio narratur ad Sancti Stephani Reliquias Ex hujusmodi narratione Comœdiam Ecclesiasticam conflavit lepidus Censor, eámque in suos Actus partitus est, tantumque sibi postea propter ejus fabulæ inventionem placuit, ut suas in Augustinum Animadversiones in Bibliotheca selecta ipse recensens, vix à sibi plaudendo temperare potuerit.

Quæ sit prudentum Catholicorum senténtia de miraculis, primò videamus. Fuerunt, ac æternùm erunt in vera Ecclesia Dei miracula vera, quæ Deus operatur per Sanctos suos. Si ista cum aliis veræ Religiònis atque Ecclesiæ Notis conjungantur, Orthodoxæ Fidei sunt fidissimi testes. At neque fidelibus exigenda sunt, sive quærenda; non enim ampliùs iis indiget vera Fides & Ecclesia, ut suam veritatem ostendat. Neque supranaturali fide ullum credere cogimur ex iis miraculis, quæ extra Canonicas Scripturas ab Historicis, sanctissimísque etiam Viris referuntur. In hoc autem negotio duplex animadverti potest excessus; alter eorum, qui nimis multa, alter eorum, qui nimis pauca credunt. Judicio illi, temeritate isti peccant. Nam exploratum est, fuisse olim, & adhuc esse, imò eorum sobolem diu duraturam, qui miracula confinxêre, sive pravum, sive bonum in finem; alióśque plures fuisse, qui sinè ullo criterio atque indiscriminatim tam veris quàm fictis mirabilibus adjunxêre fidem, eâq; ad posteros bonâ fide transmiserunt. Tum crimini, tum nimiæ creduli-

dulitati isti, se perpetuò opposuêre sancti Patres, Romani Pontifices, Concilia sacra; & Ecclesia universa Danielis exemplo. Veritas enim falsitate ad sui tutelam non eget; & falsa facere possunt, ut apud suspiciosos homines auctoritatem vera quoque deperdant. *Numquid Deus indiget vestro mendacio; ut pro illo loquamini dolos?* ajebat sanctus Vir Job, XIII. 7. sed & alter excessus est, ideo veris negare fidem, quia falsis deprehenduntur immixta; & æquè stultum est nimis pauca, imò nulla credere certa. Si in alterutram partem peccandum est, pietas & prudentia poscit, ut ut potiùs periculo nos exponamus facta credendi, quàm vera negandi. Interim judicio Critico hìc opus est, & expendenda sunt omnia, ut quantùm fieri potest, miracula germana à spuriis, certa ab incertis, vera à falsis distinguantur. Proinde hìc quoque præceptum Apostoli valet 1. ad Thess. V. 21. *Omnia probate: quod bonum est, tenete. Ab omni specie mala abstinete vos.*

Accedat nunc Phereponus, & dicat, suspecta sibi & conficta videri, quæcumque miracula à Catholicorum parte narrantur. In alterum sanè excessum se ille præcipitem dabit, priore pejorem, qui & facilè irreligionem auditores agat, & ab ipsis severioris Criticæ legibus improbetur. In primis enim quis adeò desipit, ut omnem Religionem suspectam habeat, & ab hominibus excogitatam putet, quòd inter tot Religiones pleræque sint hominum commenta, immo propter unam omnes adulterinæ sint atque corruptæ, & non facilè sit multis veram à falsis discernere? Quis omnia antiquitatis monumenta, quis omnia facta, quæ in Historiis cùm profanis tum Ecclesiasticis narrantur, pro mendaciis habeat, quòd multa iis immixta sint dubia, conficta, & falsa? Recta itaque ratio nos docet, non ideo omnes miraculorum narrationes explodendas esse, quòd quædam, immo complures inter ipsas suspicionem falsitatis ingerant. Deinde veræ Ecclesiæ cultoribus spem & facultatem etiam miracula patrandi, cùm Dei gloria posceret, à Christo ipso relictam fuisse, testis est Sanctus Marcus XVI. 17. *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo Dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent*, &c ut alia Evangeliorum loca prætercam. Hæc & alia mirabilia per servos suos, & per omne subinde ævum, reipsa operatum fuisse Deum, docti, pii, oculati viri testantur. Quid igitur causæ esse potest, quare in dubium revocemus, immo irrideamus, sine ullo discrimine, quæcumque miracula

cula

cula à Catholicis facta narrantur? *Stratagemata*, inquit Phereponus, *hæc erant Ecclesiastica, quibus plebeculæ fucus fiebat*. In Notis verò ad Lib. 9. Cap. 7. Conf. Aug. ubi refertur Inventio corporum Sanctorum Protasii & Gervasii ità is loquitur: *Si hæc, aliaque hujusmodi inventiones Sanctorum cadaverum, non fuissent conjunctæ cum ingenti lucro, ac emolumento eorum, qui ea effoderunt; multi, qui callidorum hominum figmenta hæc credunt ad plebeculam in officio continendam, fidem eis non facilè detraherent*. Tum animadvertit, ex hac inventione auctam existimationem auctoritatémque Ambrosii, & Arianos eorúmque patronam Justinam Augustam his miraculis fuisse repressos. In Notis etiam ad Epistolam 78. Sancti Augustini pag. 492. eadem recinit, ac ait: *Ne quid mentiar, quanta mihi facta est fides de miraculis Christi & Apostolorum, quæ omnia veritatis indicia comitantur; tanta est de recentioribus diffidentia, cùm præsertim superstitioni, & lucro, multò magis quàm veræ virtuti propagandæ, ea servisse videam*. Paria habet pag. 594. Animadv. ad Lib. 22. Cap. 8. de Civ. Dei.

Potissima itaque ratio, cur miracula ista Pherepono, ejúsque gregariis, suspecta sint, & imposturis accenseantur, ea est, quòd non sine ingenti lucro atque emolumento Auctorum fierent. Verùm, si tanta vis huic argumento inest, quantam opinatur Phereponus, videat ille, quî à suspicione falsi vindicare jam possit tot miracula, quæ in Libris Canonicis, & veteris potissimum Testamenti, habentur. Vix ullum ex iis dabit ille, quod in aliquam utilitatem cedere non potuerit sivè Auctorum, sivè Historicorum: cùm si non aliud, existimatio atque auctoritas cresceret aut ea patrantibus, aut ea pro sua Religione narrantibus Et quis infidelis, Phereponiano ingenio, ejúsque Criticâ armatus, bellum iis quoque miraculis intendere, & aut imposturæ ac impiorum stratagematum arguere non possit eorum Auctores, aut mendacii nimiæve crudelitatis eorum Scriptores? Quantùm vult ille clamet, se in *Christi & Apostolorum miraculis omnia veritatis indicia* reperire: impedire non poterit, quin & in iis, & præcipuè in narrationibus mirabilium antiquæ Legis, fraudem Ethnicus suspicetur, ubi legitimum suspicandæ fraudis argumentum præbeant emolumenti quæsiti, existimationis, & gloriæ aucupandæ indicia, sivè suspiciones. Equidem nolo vel uno exemplo iniquam incredulorum & perditorum hominum causam juvare; sed quî Phereponus non juvet suis incautis nimiúmque audacibus argumenta-

tationibus, non video. Si ergo Phereponus Christianus est, à Christianorum miraculis improbandis abstineat eâ solâ temeritatis plenâ ratione, quòd ista in lucrum, aliáque emolumenta Sacerdotum vergerent. Non patitur honestas & ratio, ut sine magna causa alienam famam atque conscientiam, tanti criminis, tantæque ignominiæ nota aut superstitione aspergamus. Quantò autem minus in Ambrosium & Augustinum (quos solos nominatim Phereponus hîc insectatur, & nos tueri solos volumus) temeraria ista suspicio cadere potest? Gravissimi ac sapientissimi viri erant. Certabat in iis cum pietate eruditio. Ignorare non poterant, quantum flagitium in oculis foret, quantum Religioni periculum adduceret, imposturis operam dare, & mentiri, & fallere populos, quanquam pro vera doctrina confirmanda id fieret. Quæ verisimilitudo, ipsos adhuc navâsse fraudibus, & dedita opera gregem sibi à Deo creditum fictis alerent prodigiis in tanta luce veritatis?

Hîc tamen nos interpellat Phereponus, & pag. 559. Animadv. significat nobis, *mendacii tam inimicum non fuisse Augustinum, quàm volebat videri* Quam thesim statuit ille, postquam magnâ confidentiâ in deteriorem partem accepit quædam Augustini verba, laudantis in Enchiridio Cap. XXI. *benevolentiam*, non autem damnantis *fallaciam eorum, qui pro salute hominis mentiuntur*. Ad quæ Censor ità scribit: *Videtur Augustinus loqui de salute æterna, ad quam nonnullis conciliandam multi tunc temporis mentiebantur, innumeris miraculis confictis, eum, ut dicebant, dumtaxat in finem, ut infideles ad fidem adducerentur. Eos non laudat Augustinus, sed facilè iis ignoscit: quòd frequens, ut quidem videtur, malum esset inter Ecclesiasticos homines illius ævi.* At patiatur Phereponus, nos hæc appellare, modesto planè vocabulo, interpretationes hominis parum attentè legentis, atque scribentis. Temporariam hominis *salutem*, non autem *æternam* hîc intelligit Augustinus. Si hanc, ut Phereponus suspicatur, designare ille voluisset, non *pro salute hominis, sed pro salute Hæretici, aut Hæreticorum*, aut *Infidelium* dixisset, aut saltem non omisisset *salutem* appellare *æternam*. Apertè verò de mortali vita aliorum servanda se hîc agere Augustinus innuit, cùm utatur exemplo adulterii, quod peccatum esse non definit, *quanquam aliqua, nisi ad hoc ei consentiatur, appareat amando moritura*, ut ostendat, ne mendacium quidem licere, *quanquam pro salute quorundam mentiamur*. Hæc autem convincunt cum iis quæ de servanda hominis vita per mendacium, habet vir san-

fanctus in Lib. de Mendacio Cap. XIII. Deinde quis ex istis aliisve Augustini verbis, nisi reclamante ratione, argumentari possit, Augustinum tam inimicum non fuisse *mendacii*, quàm volebat videri? Nemo se *mendaciis* Augustino magis infensum prodidit nemo doctiùs ipso, nemo acriùs, nemo religiosius *mendacia* insectatus fuit, & peccata esse demonstravit, uti ejus Libri omnino testantur. Et quod spectat ad *Mendacia*, quæ ut Infideles ad Fidem adducerentur, tolerabilia visa fuisse Augustino Phereponus sibi persuadet: eadem ipsa Augustinus apertè execratus est, & fugienda suasit. In Lib. contra Mendacium Cap. I. *Quid est aliud*, inquit, *mentiamur, ut Hæreticos mendaces ad veritatem adducamus, nisi faciamus mala, ut veniant bona?* Tum toto Libro id unum satagat, ut ostendat, nefas esse mentiri, quò consulatur æternæ hominum saluti. Imò omnium mendaciorum ea statuit esse gravissima, quæ pro Religione, & in Religione fiunt. *Viderint*, inquit Cap. 18. *assertores defensoresque Mendacii* (res illi cum Priscillianistis erat) *quale genus vel qualia genera mentiendi eos justificare delectet. Saltem in Dei cultu concedant non esse mentiendum; saltem ubi Dei nomen, ubi Deus testis, ubi Dei sacramentum interponitur, ubi de divina Religione sermo promittitur, sivè conseritur: nemo mentiamur nemo laudet, nemo doceat, & præcipiat, nemo justum dicat esse mendacium.* Eamdem doctrinam in altero Opere de Mendacio non minùs dilucidè ac nervosè tradit Cap. 10. ostendens, in rebus fidei locum esse non debere mendacio; & præter cætera hæc habet: *A doctrina Religionis atque ab eis omninò enuntiationibus, quæ propter doctrinam Religionis enuntiantur, cùm illa docetur, & discitur, omnia penitùs mendacia removenda sunt. Nec ulla omninò causa inveniri posse credatur, cur in rebus talibus mentiendum sit, quando nec ideò in ea doctrina mentiendum est, ut ad eam ipsam quisque faciliùs perducatur. Fractâ enim vel leviter diminutâ auctoritate veritatis, omnia dubia remanebunt.*

Quàm vellem, hæc potiùs tam clara tam aperta considerâsset Phereponus, ut quæ vera fuerit Augustini sententia, sibi constaret, quam in dubiis illius verbis alienissimam ab Augustino doctrinam exquisiisset. Infrà verò Cap XIV. recenset S. Doctor varia *mendaciorum* genera, omniumque gravissimum vocat, quod Religioni obest. *Primum est ad evitandum capitale mendacium* (sunt ejus verba) *longéque fugiendum, quod fit in Doctrina Religionis, ad quod mendacium nullâ conditione quisquam debet adduci.* Et Cap. XXI. idem repetit inquiens: *Ad sempiternam salutem nullus ducendus est opitulante mendacio. Non enim malis convertentium moribus ad bonos*

mores

mores convertendus est. En pura, en germana Augustini dogmata. Ità discipulus sentiebat, quin idem senserit & Ambrosius illius magister, non est dubitandum. Quare si velimus, tantos viros miracula confinxisse, & quidem in lucrum ac utilitatem propriam, quo nihil turpius excogitari potest: necesse & ipsos mortalium & Christianorum perditissimos, & hypocritas, & Religionis in speciem tantummodo cultores prius credere. Hæc enim universa nomina in eos conveniunt, qui tantum pro Religione studium præ se ferentes, nihil posteà pensi habebant, mendaciis & imposturis operam dare, idque in sui commodum ac utilitatem facere, & Religionem præsentissimo periculo exponere, & fallere populos, ac ad superstitionem adducere, & nulla deinde ad errores populi à se corrupti auferendos, fraudis ac pœnitentiæ suæ vestigia relinquere, & quidem pro crimine, quod ipsi certè non ignorabant capitale, plebíque perniciosissimum, sibíque à Deo sine publica pœnitentia minimè condonandum. Verùm quis ex meris tantùm suspicionibus fallacibúsque conjecturis tam abominanda ac inusitata opinetur de viris, quos nulla non admirata est ætas, doctrinâ pariter ac solidissimis virtutibus, & sanctissimo potissimum Religionis zelo, conspicuos atque spectatissimos? Quænam Criticæ Leges iniquissimis hujusmodi opinionibus faveant, equidem non video Imò totus Criticorum chorus clamet, incredibile planè esse, hoc hominum gravissimorum genus in ea vitia deflexisse, atque ad eas artes se contulisse, quibus hominum deterrimi impiè sibi lucrum comparant, & Religionem produnt. Numquid verò hisce dolis indigebat Ambros. ad *plebeculam in officio continēdam*, uti Pherepon. ait? Ab ore Ambrosii totus populus Mediolan. pendebat, séque paratissimum ad dandum pro Fide Majorum servanda jugulum non semel ostenderat. Multóque minùs ad auctoritatem, atq; existimationem suam, Fidémq; Catholicam protegendam, atq; augendam hæc figmenta sibi concinnanda censuit Ambros. cùm tanta existimatio atque auctoritas illi esset, ut ei propterea apud Imperatorem invidiam quotidiè facere non cessarent Ariani. Deinde vir intrepidus, & invictâ constantiâ celebris, & mori, quàm fœdari, toties paratus, ut sese atque Ecclesiam florentissimam minis Hæreticorum eriperet, ad execrandum illud stratagema nunquam confugere sustinuisset.

Accedit, quod miracula ab Ambrosio atque Augustino memorata nullas imposturæ notas secum adferunt; imò tot habent veritatis indicia, ut quando ea falsi postulare

aut suspicari liceat, nihil certi jam superest in humana divináque Historia, nihil quod fraudem & mendacium redolere non possit. Divino monitu revelata sunt Ambrosio sacra corpora Gervasii ac Protasii. Jussit ille in media Basilica ante cancellos Sanctorum Felicis atque Naboris eruderari terram, formidantibus Clericis, ne spes Ambrosii frustraretur. Signa Martyribus conventia apparuerunt; deinde ipsa Martyrum ossa, & sanguinis plurimum in ipso tumulo. Cùm sacra pignora transferrentur cœcus *civitati Mediolanensi* notissimus visum, debiles non pauci salutem, ad contactum sanctarum vestium recuperarunt, pulsiq; dæmones de multorum corporibus. Tota legatur Epist. Ambrosii 22. ad Marcellinam sororem Classe I. & ubi affectus absint, nihil à stratagemate ac fraude remotius apparebit contra quam Censori videatur. Cæterùm non dissimulabo, Arianos tum temporis adeò evidenti luce perculsos, eò statim confugisse, ut & Martyres & miracula negarent. Facilè valuit apud nostrorum temporum Novatores eorum calumnia, cùm nempè statutum fuit Sanctorum reliquiis denunciare bellum. Multò plus etiam valuit apud Pherepon, qui Arianos ipsos eorúmque dogmata sibi cordi plurimùm esse non semel prodidit. Sed juvat hîc tantisper immorari, dum aliqua saltem ex parte palam fiat, quàm sine ratione ac pudore nunc instauretur vetusta ejusmodi cantio.

Protasii & Gervasii Martyrum ut nomina, ità etiam sepulchra incognita erant, in tantùm ut suprà ipsorum sepulchra ambularent omnes, qui vellent ad Cancellos Sanctorum Naboris & Felicis pervenire. Utor verbis Paulini illius, qui Ambrosii vitam memoriæ prodidit, & oculatus omnium testis fuit. Illic ergo reperta sunt sacra corpora, ubi fraus præcedere nisi difficillimè non potuit. Nam quis loci superficiem non noverat, ac sæpè vestigiis terebat? quis dum eruderari terram cerneret, signa aliqua imposturæ non collegisset? Clero ac populo præsente peracta sunt omnia. Subsecuta deinde miracula Ambrosius his refert verbis, concionem ad populum habens: *Cognovistis, imò vidistis ipsi multos à dæmoniis purgatos; plurimos etiam, ubi vestem Sanctorum manibus contigerunt, iis, quibus laborabant, debilitatibus absolutos; reparata vetusti temporis miracula, quo se per adventum Domini Jesu gratia terris major infuderat; umbrâ quadam sanctorum corporum plerosq; sanatos cernitis.* Si quid sinceritatis ac bonæ fidei est, videat Pherepon us, quî negare ista possit. Oculis suis Mediolanensis populus viderat tot ægros ac debiles pristinæ saluti divinitùs restitutos. Fidentissimè id palam Ambrosius repetit. Quis credat.

dat, hæc omnia commenta, fraudes, ac illusiones fuisse? Num adeò stupidi ac bardi tum fuère populi, ut sibi hæc obtrudi paterentur, & suosmet oculos miraculorum & curationum testes appellari audirent, quæ tamen ipsi nequaquam aspexissent? Num impudens adeò Episcopus, ut tantâ securitate coram tot testibus appellatis rem invisam visam pronuntiaret? Cæteris autem curationibus præstitit, ac illustrior fuit, uti dicebam, ab homine urbi amplissimæ notissimo depulsa cœcitas. Cùm sacra Martyrum corpora (utar Augustini testis oculati verbis. Lib. 9. Cap. 7. Cont.) *propalata & effossa digno cum honore transferrentur ad Ambrosianam Basilicam, non solùm quos immundi vexabant spiritus confessis eisdem dæmonibus sanabantur, verùm etiam quidam plures annos cœcus civis civitatique notissimus, cùm populi tumultuantis lætitiæ causam quæsisset, atque audisset, exilivit, eóque se ut duceret, suum ducem rogavit. Quò perductus, impetravit admitti, ut sudario tangeret pheretrum. Quod ubi fecit, atque admovit oculis, confestim aperti sunt.* Eadem repetit Aug. Lib. 22. C. 8. de Civ. Dei, illúdque miraculum ait *ad multorum notitiam potuisse pervenire, quia & grandis est Civitas, & ibi erat tunc Imperator, & immenso populo teste res gesta est, concurrente ad corpora Martyrum Protasii & Gervasii.* Vide & Lib. de Unit Eccl. Cap. 17. At Ariani cœcum illuminatum negabant. Nempè homines in Catholicam Ecclesiam odio internecino excœcati, homines pauci numero præ immani Catholicorum testium multitudine, homines plerique in urbe Midiolanensi hospites, illuc ab Ariana Augusta perducti, qui cœcum hominem nequaquam aut non non satis perspectum habebant. Contrà Catholici innumeri, Civésque Mediolanenses, tot annos anteà hominem probè agnoverant, viderant, aluerant cœcum&, luce ad Martyrum corporta repentè donatum cognoscebant, videbant, affirmabant. Utri quæso parti fides adjungenda? Unquamne credibile sit, tantum populum, per tot annos, eâque potissimum occasione fuisse deceptum ac tamdiu credidisse aut cœcum, qui non erat, aut ei restituta lumina, quæ clausa tenebrísque obsita adhuc erant? Si hæc devorare queunt Hæretici, nescio quid in posterum credibile non sit, imò nescio quid ampliùs credendum sit.

Porrò audiamus quàm nervosè ac sapienter invidentiam Arianorum, & renovatam nunc calumniam Ambrosius ipse jam tum repulerit in laudata Epist. 22. Classe I. olim 54. *Negant, inquit, cœcum illuminatum; sed ille non negat se sanatum. Ille dicit: Video, qui non videbam, Ille dicit: Cœcus esse desivi; &*

probat facto. Isti beneficium negant, qui factum negare non possunt. Notus homo est, publicis cùm valeret mancipatus obsequiis, Severus nomine, lanius ministerio. Deposuerat officium, postquam inciderat impedimentum. Vocat ad testimonium homines, quorum antè sustentabatur obsequiis: eos indices suæ visitationis arcessit, quos habebat testes & arbitros cæcitatis. Sub hæc opportunè Arianos Judæis comparat, pari impudentiâ calumniantibus atque negantibus evidentia Christi ac Apostolorum prodigia. Et profectò, postquam Phereponus ejúsque sodales Ambrosiani cœci *miraculum stratagema* nuncupare fas putant, quomodo & increduli non idem quoque dicere sibi licitum arbitrentur de cœco Evangelico? *Interrogabant*, inquit Ambrosius, *Judæi parentes, quomodo videt filius vester? Cùm ille diceret: Cæcus cùm essem, modò video. Interrogate alios, si mihi non creditis. Interrogate extraneos, ne adstipulari mihi parentes putetis. Detestabilior istorum, quàm Judæorum pertinacia. Illi cùm dubitarent, vel parentes interrogabant. Isti occultè interrogant, palam negant, jam non operi increduli, sed auctori.* Verùm excusatione etiam minus digni sunt nuperi Hagiomachi, quàm veteres Arii & Eunomii sectatores. Isti enim recentiores post jam repressas evidentiâ rei illorum calumnias, ex putidis adhuc suspicionibus testatissima ea prodigia ludibriis & dolis accensere pergunt. Si locum fraus habuit in illa Inventione, in iis Martyribus, atque miraculis: quî tam felix fraus esse potuit, ut detegi nunquam potuerit, eámque deprehendere nunquam licuerit Arianis præsentibus? Sinè multorum ope neque Inventio, neque miracula confingi potuêre. Sinè totius populi conspiratione cœcus simulari non poterat subitâ oculorum luce donatus. Ariani tum rerum potiebantur; præsentes erant; Imperatoris auctoritate in suæ hæresis patrocinium abutebatur præsens & ipsa Justina Augusta. Qui commodior locus, quodnam opportunius tempus, quò imposturam ac figmenta Ambrosii detegerent Ariani: atq; æternâ ignominiâ Episcopum ejúsque Ecclesiam operirent, suam verò fidem ab eo periculo vindicatam gloriosiùs extollerent? Poterant minis, tormentis, ac præmiis extorquere veritatis confessionem à Severo, tótq; aliis, quos ab Ambrosio pecuniâ corruptos dictitabant. Necesse est veritas & evidentia miraculorum longè fortiores fuerint, quàm Arianorum maligni conatus, atque calumniæ. Neque porrò segnes in inquisitione rei ac testium fuerunt Hæretici. *Isti occultè interrogant, palam negant*, inquit Ambrosius. Immo tanta fuit vis & lux veritatis, ut factum ipsum negare ne

re ne ipsos quidem Arianos potuisse, sanctus vir innuere videatur.

Quæ verò hactenus dicta, valere quoque debent pro tuenda veritate complurium aliorum prodigiorum, quæ sanctorum Martyrum & Confessorum ope variis temporibus peracta narrantur à gravissimis Episcopis, & oculatis atque incorruptis viris, & à prudentibus Historicis, quos neque ab ignorantia, neque à nimia credulitate, neque à pravis affectibus ad ea confingenda, temereque credenda fuisse pertractos appareat. Non enim hîc agitur de universis miraculis à censura vindicandis, quæ neque Ecclesia probavit, & quæ credere vel non credere nihil refert, & quorum non modicam partem ab hominibus nullius judicii ac nominis, dubiæque ac sublestæ fidei, litteris proditam Catholici ipsi aut abjiciunt, aut sibi tam facilè credendam non putant. Miracula tantùm defendimus testatæ fidei, & ad sanioris Criticæ leges exacta. Ità nemo nisi petulans fidem illis prodigiis negabit, quæ Sanctus Augustinus in Lib. 22. de Civ. Dei refert, cùm ex iis pleraque ab omni fraudis ac fabulæ suspicione longè absint. Alia contigisse miracula ad sanctorum tumulos atque reliquias, testantur Basilius, Gregorii duo, Nazianzenus & Nyssenus, Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Isidorus Pelusiota, Basilius Seleuciensis, Theodoretus, Maximus Taurinensis, Asterius Amasenus, Æneas Gazæus, ut innumeros alios Episcopos & Patres prætereain. Rei seriem non ab incertis rumoribus, sed aut oculis suis ipsimet, aut ab aliis fide dignissimis testibus acceperunt. Tales Ecclesiæ proceres mentitos hîc omnes fuisse, & in imposturas consensisse; fidem omnem superat. Falsa ac temerè credita posteris narrâsse, incredibile pariter est. Certè ab his erroribus atque criminibus suâ se auctoritate, doctrinâ, integritate vitæ, prudentiâ, ac zelo Religionis, facilè ipsi defendunt, & iniquissimas Hæreticorum suspiciones avertunt.

Sed mihi temperare non possum, quin insigne illud argumentum commemorem, quo sibi visus est Phereponus Historiam sanctorum Martyrum Protasii ac Gervasii enervare posse. Ait enim, ità Ambrosium rem describere, ut narrationem suspectam reddat. *Invenimus*, inquit Ambrosius, *miræ magnitudinis viros duos, ut prisca ætas ferebat. Quæ verò ætas? Heroicane, postquam homines decrescere cœperunt?*

Nam genus hoc vivo jam decrescebat Homero.

An etiam tribus sæculis, quæ à Christo nato ad Constantini tempora fluxerunt, grandioris erant staturæ homines, quàm quarto aut quin-

quinto seculo? An augustior erat statura Martyrum, quàm aliorum, aut major fiebat post mortem? Nemo, ut opinor, credet. At nemo etiam, ut opinor, non miretur, Phereponum Critices peritum, & non vulgaris ingenii hominem, tam levia nobis propinâsse. Sed quid non facit litigandi prurigo? Quando solida argumenta desunt, verba saltem ac sophismata dentur. *Ante annos propè mille, vates ille Homerus non cessavit minora corpora mortalium, quàm prisca, conqueri:* sunt Plinii verba Lib. 7. Cap. 16. Nat. Hist. Id quoque Juvenalis à Pherepono citatus, Solinus, Phlegon, Sanctus Augustinus, aliique Scriptores memoriæ tradidêre Virgilius etiam Lib. 12. Æneid. de ingenti saxo, quod Turnus in Æneam intorsit, hæc habet:

Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Ea itaque opinio invaluerat, procerioris staturæ omnes ferè homines fuisse Heroicis, quàm subsecutis temporibus. Et fidem opinioni conciliabant corpora miræ magnitudinis subinde humi reperta, de quibus legendi Plinius ipse, Virgilius in Georg. Pausanias, Plutarchus, Gellius, & alii, imò recentiores etiam Scriptores, nam & proximè præteritis seculis eorum quædam deprehensa fuerunt. Aliqui, sed admodum rari, subinde visi; qui ad giganteam molem excrescerent, iique idcircò priscæ ætatis hominibus dicebantur similes. Ad eum ergo morem respexit Ambros. Cùm sacra Martyrum corpora recens effossa comunem hominũ staturam multùm excedere vidisset, talia & ipse appellavit, qualia Priscæ ætatis corpora fuisse ferebantur? Quid ergo hîc sibi velit Pherepomus, nemo facilè intelligat. An Homericæ opinioni sese opponere? Id per nos ipsi liceat. Non idcircò minùs verum erit, inusitatæ magnitudinis fuisse corpora Gervasii ac Protasii? Istámne sacrorum Martyrum proceritatem in dubium revocare? At innumeri Mediolanenses præter Ambrosium ejus rei testes fuerant, quibus per duos dies Martyrum ossa exposita scimus. Num dubitat, an primis tribus à Christo nato seculis ejus proceritatis homines existere potuerint? Certè Phereponum hac de re dubitare quamplurimi Historici non sinunt, atque experientia ipsa; nam raros quidem, sed tamen aliquos, seculo quovis, hujus staturæ homines vixisse constat. Augustinus ipse Ambrosii æqualis Lib. 15. Cap. 9. de Civ. Dei affirmat, se incredibilis magnitudinis ossa vidisse. Tum hæc addit:

Nostris temporibus rari quidem, sed nunquam fermè defuerunt, qui modum aliorum plurimum excederent. Numquid tandem suspicatur Phereponus, ab Ambrosio corporum illorum magnitudinem tanquam cœleste prodigium atque mysterium venditatam fuisse? Ille hercle insulsus & ridendus, qui Ambrosium adeò infantem atque delirum suspicari audet. Quæ Martyrum statura foret, & an illa major post mortem fieret, certè non ignorabat vir magnus, qui nempè Romæ & alibi innumera conspexerat Martyrum ossa. Neque ab ullo docendus erat, aliáne hominum statura fuerit tribus primis Christianæ Epochæ seculis, quàm seculo suo, cùm priscæ dumtaxat ætati, videlicet temporibus ante Homerum transactis, proceritatem corporum, tanquam rem cunctis hominibus eo ævo communem, ipse tribuat. Nullum hîc ergo Mysterium, nullum cœleste miraculum Ambrosius considerat; sed quia rarum esse noverat, sæculo suo homines reperire tantæ proceritatis, quanta in Martyrum illorum corporibus apparuerat, raram hanc istorum qualitatem tacendam non putat, illámque quasi obiter memorat. Solus cavillator alia in Ambrosii verbis somniare poterat; solus pessimus Logicus affirmare, Ambrosium ipsum narrationem suam suspectam reddidisse.

Graviora in speciem videntur, sed æquè imbecilla sunt & confidentiæ plena reapsè, quæ posthac subdit Phereponus. E dæmoniacis ad sacra λείψανα confluentibus, nonnulli contra Arianos, eorúmque clamârunt. Id Herculeum Aristarcho fulcrum est, ut sub aliorum sententia dicat, non ampliùs esse dubitandum, quin Ambrosius rete illud per fraudem concinnârit. *Lege*, inquit, *cætera, ubi torti Diaboli, ope horum Martyrum, Arianos opportunissimè damnant; nec ampliùs miraberis esse, qui stratagema hoc Ambrosianum fuisse censeant, quo plebem sibi devinciret, Justinámque & Arianos perterrefaceret excogitatum* Gemina huic argumentationi sunt, quæ ipse alibi differit; ideò ementita appellans ad Martyrum tumulos peracta miracula, quòd ista superstitioni propagandæ inservirent. Verùm quidnam aliud hoc est, quàm obvias quæstiones è præjudicatis opinionibus, quanquam falsis, confidentissimè dirimere: quod quantum à ratione abhorreat, non ità pridem edidicisse Phereponum ipsum arbitror? Cùm animo istius anteà insederit, superstitionem esse sacrarum Reliquiarum cultum (quâ in opinione reliquos Novatores concordes habet,) imò etiam crediderit, Arianos, quamvis tot Conciliis & rationibus profligatos, propius ad veritatem, quàm Catholicos, accessisse: non immeri-

meritò se inde argumentari ità posse sibi persuasit: ergo miracula ad sanctorum Reliquias confici nequeunt; ergo divinitùs extorqueri à Dæmonibus confessio non potuit adversus Arianos; ergo nonnisi fraudulentis artibus Ambrosii tota illa scena peracta est. Quid, si fallacissimæ forent, ut eas esse nos reapsè dicimus, præceptæ animo Phereponi opiniones? Nonne tota illius machina è vestigio ruit? & potissimum cùm nulla verisimilitudo sit, ea miracula conficta fuisse, aut potuisse confingi? Nam, quod est *ad plebem sibi devinciendam*, Arianisque timorem incutiendum, jam vidimus Ambrosii auctoritatem, sapientiam, pietatem, atque constantiam tam periculosis ac impiis non indiguisse præsidiis; ipsúmque etiamsi indiguisset, non fuisse usurum ad fidem tuendam, quam sanguine & veritate, non pravis artibus atque imposturis propugnandam esse sciebat.

Ergo nudam, ac inanem, nullísque solidis rationibus stipatam, imò tem[illegible]riam quoque & impiam esse, suspicionem suam, Pherepomus ipse, si Criticus bonus, si Christianus est, deprehendet. Quæ enim narrationes, quæ facta vultum veritatis amittere jam non possunt, si tantam vim habere debet hæc argumentandi ratio? Videlicet Auctori aut Historico id utilitati, atque existimationi est: ergo confictum id, falsúmque est, aut certè in Auctore, sivè in narrante fraudem suspicari licet. Si valere debent hujusmodi suspiciones, Ethnicorum nomine imposturæ notam pariter objicere possit Pherepomus Tertulliano, Origeni, Cypriano, Lactantio, & cæteris Christianæ Fidei defensoribus, qui confessione dæmonum in Ethnicos ipsos tam sæpè utuntur. Quid autem Scriptores illos ab hujusmodi accusatione defendit, quod similiter in Ambrosii defensionem non congruat? Deinde nonne Christi ac Apostolorum prodigia ad sanctissimæ doctrinæ veritatem confirmandam, & Christi missionem probandam adhibita fuère, ut habetur Jo. V. 36. X. 38. & XIV. 12. Mirabiliter igitur Christo, ejúsque causæ prodigia per ipsum patrata inserviebant. Quid, si incredulus quispiam stratagemata & illa suspicetur, quibus Judaicam plebem sibi Christus devinciret ac Pharisæos, sibi infensissimos de auctoritatis solio deiiceret; Id quidem jam faciet incredulus auctore ac præceptore Pherepono; sed iniquissimè faciet. Multò etiam magis instabit iste; nam & in Evangeliis Marci & Lucæ dæmones mali se ab Jesu tortos conqueruntur, ejúsque cœlestem potentiam fatentur, Filiúmque Dei altissimi appellant. Nolebant his habere fidem pervicacissimi Judæi, quorum patrocinium quis non

non videat à Pherepono incautiſſimè tandem ſuſceptum, & perfidiam excuſatam? Poterant enim & illi objicere adverſum Chriſti prodigia, quæ Pherepoaus contra Ambroſii Hiſtoriam objecit. Sed tam illi temerè ac perperam egiſſent, quàm iſte. Hujuſmodi quippe ſuſpiciones cùm gravioribus aliis malæ fidei indiciis deſtituuntur, & præcipuè cùm ab aliis refelluntur graviſſimis bonæ fidei indiciis, id unum præſtare poſſunt, ut in ſuſpicioſis hominibus malignitatem, livorem, & obfirmatum contra veritatem animum prodant.

Pherepono itaque nos non injuriâ crimini vertimus quòd arma Ethnicis atque incredulis miniſtret. Quòd Religioni & Eccleſiæ Chriſtianæ eripiat potentiſſimum illud argumentum veritatis è Chriſti, Apoſtolorum, aliorùmque ſanctorum hominum prodigioſis operibus petitum. Quòd ſuſpecta faciat tum ad mortui Eliſæi cadaver in veteri Fœdere peractum inſigne miraculum, de quo in Lib. IV. Regum mentio habetur, tum curationum prodigia in novo Fœdere facta per Pauli ſudaria ac ſemicinctia ægris admota, dum eadem mirabilia ad ſacra quoque Martyrum oſſa, teſtibus viris incorruptis facta, fieri ipſe poſſe negat, virtutémque ejiciendi Dæmones, à Chriſto Sanctis tuis in Evangelio promiſſam, ſuſpectam ipſe faciat. Crimini etiam vertimus, quòd ex meris tantùm ac fallaciſſimis ſuſpicionibus denigrare ac lacerare famam non erubeſcat virorum graviſſimorum, & omnium ferè Sanctorum Patrum, quos cùm ille Impoſtores velit, neſcio cui amplius in poſterum credendum ſit, & neſcient increduli, quid ampliuſputandum ſit de Religione & Eccleſia Chriſti. Propterea prudentiæ, famæ, ac Religioni ſuæ melius conſuluiſſet Pherepoaus, ſi ab hiſce abſtinuiſſet, quæ quid ab ejus Critica aliis in locis ſperandum ſit, ſatis oſtendunt. Sed nos jam alia exſpectant & vocant.

CAPUT

CAPUT XII.

Cultus Religiosus, Angelis ac beatis hominibus adhibitus, contra Phereponum defenditur. Superstitionis suspicio frustra hîc à Pherepono injecta. Preces pro piis defunctis auctoritate Scripturæ Sanctæ, Traditionísque nituntur. Non aliter sentit S. Cyprianus cui Tertullianus praivit. Votum Sacræ Virginitatis præstantiùs, quàm Nuptiæ. Phereponi objectiones repelluntur. Apostoli apertum suffragium pro Dogmate isto.

NOn solis Sanctorum miraculis, sed eorum etiam cultui religioso bellum indicit Batavus, sivè Tigurinus Censor: quodque mirandum magis est, id facit auctore ipsomet Augustino. Dixerat hic in Lib. de vera Relig. Cap. 55. de Angelis loquens: *Honoramus eos caritate, non servitute; nec eis Templa construimus, nolunt enim sic se honorari à nobis*, &c. Phereponus ista expendenda relinquit iis, qui volunt Angelos cultu δουλείας, hoc est *servitutis*, *coli*. *Videant*(inquit pag. 485.) *quomodo se sentire & loqui cum Augustino, dicere possint.* At quantopere cum Augustino consentiant Catholici in colendis cùm beatis Angelis, tum reliquis Sanctis, ipse Phereponus nullo negotio didicisset, nisi ea tantùm corrogaret, quæ suo sunt consentanea ingenio. Agit hîc Augustinus de illa *servitute*, quæ supremum Numinis cultum significat, atque à Græcis appellatur λατρεία. Non autem negat, alterum illud *servitutis* genus, cui δουλεία nomen est, à mortalibus exhiberi debere cœli proceribus, & certissimis Dei amicis. Audi Augustinum Lib. 10. Cap. 1. de Civ. Dei: λατρεία, inquit, *nostri, ubicumque sanctarum Scripturarum positum est, interpretati sunt servitutem. Sed ea servitus, quæ debetur hominibus, secundùm quam præcipit Apostolus, servos dominis suis subditos esse debere: alio nomine Græcè nuncupari solet, λατρεία verò, &c. aut semper, aut tam frequenter, ut penè semper, ea dicitur servitus, quæ pertinet ad colendum Deum, &c.* Idem aliis verbis alibi scribit, sed potissimum Lib. 20. contra Faustum Cap. 21. ubi simul docet, colendos esse religioso cultu beatos Dei famulos. *Illo cultu*, inquit, *qui Græcè λατρεία dicitur, Latinè uno verbi dici non potest, cùm sit quædam*

propriè Divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus nisi unum Deum De Sanctis verò Martyribus ità loquitur: *Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis, & societatis, quo & in hac vita coluntur Sancti homines Dei, &c* Erigere Templa, offerre sacrificium, aliáque hujusmodi, uni reservata Deo, nefas est impendere in Angelorum, Martyrúmque cultum; sed aliam *servitutis* honorariæ speciem, quam *Duliam* appellamus, non prohibemur, sed jubemur præstare Sanctis; quos tamen conservos Dei simul agnoscimus. Cui hoc nomen non arrideat, alio utatur, dummodo rem teneat.

Quod verò Pherepomus subdit, nimirum jam Augustini ævo quædam cœpta esse fieri, quæ quanquam à prudentioribus damnata, paulatim intromissa fuêre; inquit enim idem Augustinus in Lib. 1. de Morib. Eccl. Cathol. Cap. 34. *Novi multos esse sepulchrorum, & picturarum adoratores!* hæc, inquam, Phereponi monita, nescio quid prodesse possint Novatorum scholæ. Nam quis certò affirmare possit, Augustinum ibi de sepulchris & picturis Christianorum loqui, & non potiùs de Paganorum? Quod si de Christianis talia inter suos agentibus scribit Augustinus: quid mirum? Superstitio locum habere potuit ac potest in Ecclesiæ Catholicæ ritibus, ac præcipuè in Sanctorum, atque Imaginum cultu, dùm fideles sint quidem, ut ipsius Augustini verbis utar *professores nominis Christiani, sed professionis suæ vim nescientes, neque exhibentes.* Ab his arcessendam non esse doctrinam Orthodoxæ Religionis, neque ex istorum exemplo expendendam esse præstantiam Catholicæ Ecclesiæ, rectissimè ajebat Augustinus in eo Libro. Id & nos nunc repetimus. Quod faciendum & credendum præscribit Ecclesia nostra, hoc intuere, non verò quod in ista Ecclesia fit, aut creditur ab imperitis & impiis. In eo veritas & sanctitas; in hoc superstitio & falsitas. Et reverà ipsemet Augustinus tum alibi, tum Lib. 8. Cap. ult. de Civ. Dei, Memorias, sivè Sepulchra Martyrum, & eorum Reliquias honorandas esse docet, significátque apertissimè, qualis opinio induenda sit Catholicis, cùm quædam in honorem cultúmque Martyrum fiunt. Ea autem Augustini verba cùm in oculos & ipsius Phereponi incurrerint, non fine aliqua animadversione dimittenda esse ipse judicavit. Inquit igitur pag. 581. *A pompa, quâ ferebantur Reliquiæ, honor, qui iis genuum flexione deferebatur, invocationes Sanctorum, &c. persuadebant Ethnicis Martyres coli, quasi quoddam genus inferiorum Deorum.* Tum addit, neque

Eth-

Ethnicos multum à vero aberrâsse, nam & Christianos nonnullos offendebat hic idem cultus. Quamobrem censet, Augustinum hîc Rhetorum more dissimulatis his quæ ab Ethnicis objiciebantur, respondisse. Nonnullorum Christianorum nomine, quos malè habebat Martyrum cultus, unum Vigilantium, & alterum Eunomium indicare voluisse, ac potuisse, Phereponus mihi videtur. At quota, quæ, Christianorum pars duo homines sunt, & quales amabo, ut eorum suffragium universæ Christianorum Ecclesiæ opponi possit? Nil faciliùs, quàm in quacumque Republica duos, imò etiam plures invenire, quibus fastidio sint patrii mores, suæque Religionis ritus. Atqui hujusmodi fastidiosos, & audacissimos homines statim compressêre viri sanctitate atque eruditione clarissimi, quibus certè ignotum non erat, quid esset Deo, quid beatis ejus famulis debitum, & quid foret Idolorum, Deorúmque cultus.

Subit autem Censoris nostri confidentem eloquentiam demirari, quando is dissimulatam ait ab Augustino Ethnicorum hac in re accusationem, idque Rhetorum more. Nam quid aliud in eo Cap. ultimo Lib. 8. de Civ. Dei præstat Augustinus, quàm ostendere, quantum interfit inter cultum divinum hominibus mortuis ab Ethnica superstitione delatum, & religiosum honorem delatum Martyribus à Religione Christiana? Primò differre ait honorum & rituum genus; nam & Sacrificia & Delubra mortuis offerebant Ethnici, à quo tanquam à peculiari Divinitatis signo abhorrebat Christiana Respublica. Deinde ostendit, ab animo illorum differre omninò in iis ritibus atque honoribus animum istorum. Ethnici tanquam Deos veros, & adoratione uni Deo debitâ, suos mortuos prosequebantur; Christiani cõtrà nunquam suos mortuos apotheosi dorârunt, nunquam Deos censuêre; & quos honores habuêre suis Martyribus, fuêre quidem signa religiosæ venerationis, non autem divini cultûs, & mentis ad Latriam propensæ. Animus autem, atque intima persuasio ea est, quæ ritus, & sermones honoris causâ conceptos ad bonum aut malum trahit. Decernere verò, qui ritus superstitioni, aut veræ pietati conveniant, quive tolerandi sint, & probandi, aut improbandi, sivè non ferendi, ad Ecclesiam, & ad Apostolicam Sedem pertinet. Et hanc in rem volo Phereponus noster audiat, quid fortè Theophilus quidam Alethinus (hominem puto perquam carum Pherepono ipsi) scripserit in notulis ad Tom. 5.

Theolog. Dogm. Dionysii Petavii, Lib. 15. Cap. 2 de Incarn. *Ut verba, inquit, valent usu, ità & gestus, qui modò sunt civiles, modò religiosi, pro temporibus & locis, possuntque Deo colendo & hominibus æquè pro consuetudine adhiberi. At interna illa adoratio, quâ id quod colimus consideramus ut unicum ac summum Numen, propteràque reveremur ac precamur, ad unum illud Numen pertinet. Sed possunt esse, & sunt alii inferiores cultus, dignitati rei, quæ colitur, attemperati, absque idololatria ulla. Quod semper probè observandum.* Vide & ibi Petavium.

Augustinus ergo in eo loco postquam dixit, honorari quidem Martyres, eorúmque Memorias, à Christi fidelibus: Ethnicorum accusationem atque suspicionem omnem evertit, monens, neque Sacerdotibus, neque Templis, neque Sacrificiis (quæ uni Deo tantummodo sint debita) honorari sanctos Martyres; reliqua verò venerationis signa eisdem exhibita, ex obsequio religioso, non autem ex opinione Divinitatis descendere; imò in ipsius Dei gloriam concedere, quicumque honor Sanctis defertur. Quod cùm dicit, occupat unâ responsione, quidquid unquam aut objecerant, aut objicere poterant Ethnici adversus Martyrum cultum. *Quæcumque*, ait, *adhibentur religiosorum obsequia in Martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra, vel sacrificia mortuorum, tanquam Deorum.* Dixerat suprà: *Honoramus memorias eorum tanquam sanctorum hominum Dei; &c. ut e à celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronamur adhortemur, &c.* Quapropter quid objicere Ethnici potuerant, aut poterant, ut apud Christianos Polytheismum ostenderent, quod suo sermone & explicata mente Christianorum Augustinus jam non contriverit? Et ne quis Martyres saltem *quasi quoddam genus inferiorum Deorum* coli putaret, addidit ille: *Non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Et infrà: *Nos itaque Martyres nostros nec divinis honoribus, nec humanis criminibus colimus, sicut colunt illi Deos suos, &c.* Quod Augustinus olim pronuntiabat, nunc etiam Ecclesia Catholica profitetur, Idololatriæ à nostrorum tempor(i)n Hæreticis insimulata, sed ab hujusmodi calumnia vel à sincerissimis inter ipsos Hæreticos jamdudum liberata.

Ab Angelis aliisque beatis cœli civibus ad reliquos Christianos, qui decesserunt in signo fidei, & dormiunt in somno pacis, transit Phereponus noster; atque ut illis religiosum honorem habendum negat, ità istis nihil pro-

desse

desse Fidelium preces affirmat. In Lib. de Cura pro mortuis habenda auctor est Sanctus Augustinus consuevisse Christianos offerre Deo preces pro mortuis fidelibus, quod officium ipsis profuturum sperabant apud Deum. Phereponus hìc insurgit, inquiens: *Sed locum aliquem Scripturæ, aut revelationem certam hanc in rem proferri oportuit; qui enim norat Augustinus hoc velle Deum, ut preces Ecclesiæ prosint post mortem nonnullis, cùm altum sit ea de re silentium, &c. Non enim satis est, ut possit hoc fieri; quàm multa enim Deus non vult, quæ potuisset velle?* Sed Augustinus laudaverat locum 2. Machab. XII. 43. ubi *legimus oblatum pro mortuis sacrificium.* Nihil refert: pergit enim Phereponus interrogare: *Sed ubi Lex talia sacrificia jussit, aut ubi Deus se adinventis ab hominibus Sacris propitium fore promisit?* Peto ergo à Pherepono, utrùm sibi computentur inter Canonicas Scripturas priores duo Machabæorum Libri, an non. Si postremum, videat ille, quî tot alios divinarum Scripturarum Libros demonstrare contra gentem incredulam possit cœlo probatos. Tolle Ecclesiæ Auctoritatem atque Traditionem, ruat necesse est potissimum argumentum, quo nititur divina origo Literarum sacrarum. Sin, utì videtur, Canonicus est Pherepono is Machabæorum Liber, quem universa olim Ecclesia Canonicum habuit, & Catholica nunc habet: quid est, quòd illic non legit Phereponus hæc verba: *Sancta ergo* (sicuti Vulgata legit) *& salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur?* Hinc novit Augustinus, & noscere Phereponus potuit, velle Deum, ut preces Ecclesiæ prosint post mortem nonnullis; divino quippe oraculo probatur illa Judæ Machabæi actio, atque opinio.

Præter Scripturæ sacræ documentum illud, cui quædam alia, etsi non adeò perspicua, accenseri possunt, adhibet Augustinus auctoritatem Ecclesiæ universæ, quæ usum precum pro mortuis habet, & habendo utilem piúmque, & ab Apostolis descendentem ostendit. Rursus ergo Phereponus in ista erumpit: *At quis docuerat Augustinum, à temporibus Apostolorum nullas pravas opiniones, ac consuetudines sensim irrepere potuisse? Nullum Dei legitur, hanc in rem, promissum: eademque est ratio hominum in Rempublicam Ecclesiasticam, ac in Civilem coeuntium, nec in hanc magis quàm in alteram, malæ consuetudines sensim irrepere possunt.* At quis docuit Phereponum, eamdem esse ac fuisse rationem Civilis atque Ecclesiasticæ Reipublicæ in perversis consuetudinibus admittendis? Deinde hanc consuetudinem, qua de

agimus, esse perversam, nullúmque hanc in rem legi promissum Dei? Nos jam vidimus, in Machabæorum Libris probari Deo preces & sacrificia pro mortuis. Quòd si ne ullis quidem in Libris Canonicis expressa legeretur divina revelatio istius doctrinæ: attamen satis esset, Traditionem certam haberi de ista revelatione in Ecclesia Dei. At istud procul dubio revelatum fuisse, atque probatum ab Apostolis, hinc discimus, quod Augustini ævo *universa pro defunctis Ecclesia supplicare consuevit*, ut ait idem in eodem Libro. Hic autem locum habet regula celebris ejusdem Sancti Augustini Lib. 4. Cap. 24. de Baptismo contra Donatistas: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi Auctoritate Apostolicâ traditum rectissimè creditur.* Ab Ecclesiastica verò nimium quantum differt Civilis Respublica. Nihil ibi impensiùs commendatur, ac ingeritur auribus tum Episcoporum, & Cleri totius, cùm reliquæ etiam plebis, quàm nihil esse innovandum, & pravas opiniones, perversásque consuetudines impediendas, atque averruncandas, & imminere certum salutis periculum dissimulanti, silenti, & sinenti aliquid novi aut sentiri aut fieri, quod apertè aut tacitè doctrinam Christi atque Apostolorum aliqua ex parte lædat. Tam religiosè, tam solicitè huic suo muneri hucusque Ecclesia Catholica respondit, ut vix nova quæpiam falsa opinio, nova aliqua mala consuetudo emerserit, quam aut Concilia, aut Romani Pontifices, aut alii Episcopi. Patres, Scriptorésque pii atque eruditi non represserint, non damnârint. Aliter se gerit Civilis Respublica.

Et ostendat, si potis est, Phereponus ipse originem consuetudinis istius; quamvis enim quod ait: *de origine precum pro mortuis vide Joann. Fellum ad Ep. 1. Cypriani,* Lectoribus spem, aut metum ingerat hujusce originis inveniendæ; Lectores tamen se deceptos sentient, ubi ejusdem Felli notas atque argumenta pensabunt, & cum ipsis sancti Cypriani verbis conferent. De Victore quodam ait sanctus Episcopus: *Non est, quod pro dormitione ejus apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in Ecclesia frequentetur.* Quid refert, quod Fellus ostendere contendat, pro Martyribus non oratum fuisse olim? Id certissimum est; at illic res minimè erat de Martyre quopiam. Nullis verò tabulis Fellus prodit, pro cæteris fidelibus cum signo fidei vitâ defunctis preces ad Deum non fuisse præstitas, neque speratum inde ipsorum refrigerium. Immo idem ille Cypriani

locus

locus evidenter ostendit, preces pro fidelibus mortuis tunc in more Ecclesiæ fuisse, quando intercedit, ne pro homine illo fiant. Deinde cedo Magistrum Cypriani, Tertullianum videlicet, qui Ecclesiæ suorùmque temporum hac in re consuetudinem nobis edisserat. Inquit is in Lib. de Monogamia Cap. 10. de vidua: *Enim verò & pro anima ejus* (mariti) *orat, & refrigerium interim adpostulat ei, & in prima resurrectione consortium, & offent annuis diebus dormitionis ejus*. In Cap. sequ. *Orabit*, inquit, *pro maritis suis novo & vetere*. Quibus ex verbis intelligis, quid etiam senserit Sanctus Cyprianus, quantùmque ab ejus mente abhorreat Felli sententia, & rursus quàm antiqua sit formula illa, quâ etiamnum in sacro faciendo *locum refrigerii, lucis ac pacis* Fidelibus Catholicis vitâ functis à Deo precamur. Et cùm Tertulliani ævo, hoc est, uno aut altero sæculo post mortem Apostolorum, ista passim in Ecclesia peragerentur, uti ex aliis etiam ejusdem Tertulliani locis confirmari potest, cúmque in eam rem consentiant tum Concilia, tum Græci Latinique Patres: tandem intelligere cogimur, non aliunde quàm ex Apostolica Traditione venisse hujusmodi consuetudinem. Quod si *magnum & certum lucrum Ecclesiasticorum* Phereponus (pro more suæ gentis) hîc objicit nobis: rogandus ille primò est, ut ostendat, hujus opinionis ope jam tum ab Augustini, Cypriani, ac Tertulliani ætate Clerum sibi quæsivisse divitias. Tum animadvertendum, aliud esse perversitatem, aut bonitatem opinionis alicujus, aliud verò lucrum, quod ex eadem opinione educi potest; nam homines improbi tam bonâ quàm malâ doctrinâ abuti possunt in sui commodum atque utilitatem. Necesse est igitur, ut ipsam opinionem Phereponus rectâ aggrediatur, Christianóq; Dogmati contrariam ostendat: quod tamen denuntiamus, ipsi nunquam possibile futurum, quando tam antiquis legitimísque fudamentis nostra sententia nititur, & ad alia considerationis genus spectant, quæcumque aut laudandæ, aut vituperandæ consuetudines in usum istius opinionis invectæ hucusque fuerunt.

Ad hæc litem non Augustino tantùm, sed universæ Catholicæ Ecclesiæ indicit Phereponus, quod apud nos majori sit in pretio ac laude studium sanctæ Virginitatis, quàm honestæ nuptiæ. Catholicam sententiam expresserat atque illustrârat Sanctus Augustinus in Lib. de sancta Virginitate. Phereponus verò in Animadversionibus ad eundem Librum pag. 563. monet, conjugium opus esse, quod

quod finè magna virtute peragi ac sustineri non possit. *Pericula enim multa imminent conjugatis, multæ tentationes incumbunt, ex quibus sese, ut Christianos decet, expedire semper non est facile.* Tum enumeratis hisce periculis atque laboribus, subdit: *At qui cœlibem vitam agunt, nullius curam gerunt nisi sui, nec indigent tantâ virtute ad se soles sustentandos, & viam virtutis calcandam, quæ multò minoribus periculis cincta est.* Quibus ex verbis concludit, cœlibatum non solùm non esse rem, quæ per se magis Deo placeat, quàm matrimonium, sed etiam esse rem minoris quàm matrimonium virtutis. Augustino autem id semper infortunii accidit, ut quæ ipse profert, Rhetoricæ tantùm argutiæ sint; quæ verò Phereponus, solidissimæ omnino rationes. Quare Censor monendos Lectores tandem arbitratur his verbis: *Qui hæc probè expenderit, non multum movebitur Rhetoricis argumentis, quæ in hoc Libro deinceps sequuntur.* Felicem hominem, cui exiguo verborum apparatu semper datur immensam disjicere aliorum loquacitatem.

Cùm inter Virginitatem Deo dicatam, & Christianas Nuptias comparatio instituitur, quæri potest, utrùm faciliùs per illam, quàm per istas, æterna salus obtineatur; deinde utrùm Virginitas ipsa per se præstantior, & gratior Deo sit, quàm Conjugium. Vide nunc amabo, quò vergant Censoris nostri verba: ad ostendendum nempe, majora esse pericula atque incommoda conjugii quàm cœlibis vitæ, majorémque idcirco esse in illo statu, quàm in isto, necessitatem virtutis. Quod cùm facit, utique strictim dicit, quod Hieronymus, Tertullianus, Basilius, Nazianzenus, Chrysostomus, aliique fusissimè scripserunt, & passim experientia testatur, sed simul contra suam mentem extollit præstantiam Virginitatis, quæ eligatur intuitu Dei. Hinc enim constat, difficilius esse conjugatis, quàm Virginibus sacris, iter ad cœlum, proptereáque præferendum esse conjugali cœlibem statum, uti faciliorem tutiorémque viam ad salutem. Quod autem inquit Phereponus, majori virtute ad Conjugium opus esse, quàm ad Virginitatem: (quando hoc etiam illi daremus) nihil minuit, immo valde auget sacræ Virginitatis splendorem. Necessitas majoris virtutis in conjugatis, ut sæculi tentationes superent, cœlúmque obtineant, infirmitatem prodit medii, videlicet conjugii, quo utuntur ad tam eximium finem consequendum. Ex multis enim itineribus, per quæ ab infelici hoc exilio ad beatissimam patriam consequendi potest, illa minus laudanda, minúsque eligenda sunt, quæ magis dubi-

dubiam faciunt consecutionem finis, faciléque longiùs à patria deviare valent. Secùs inter hominum status præferendus ille foret, per quem difficiliùs ad regnum Cœlorum devenitur, qualis est militia, mercatura, aliáve instituta, negotii sæcularis plena, & mille periculis ac tentationibus obnoxia, majoríque idcirco virtute indiga, ne salus æterna perdatur.

Audi nunc Phereponum in hæc verba loquentem: *Cælibatum non esse rem, quæ per se magis placeat Deo, quàm Matrimonium, sed eum esse demum illi gratiorem, in alterutro sit statu, qui præceptorum ejus est observantior.* Nempe non considerat homo, alioqui non hebes, eo ipso gratiorem Deo futurum, qui Virginitatem illi dicavit, non solùm quòd hunc uti aptiorem divinæ legi observandæ elegerit statum, sed etiam quòd bonum animi potiùs quàm corporis quærat, & quòd ea, quæ sunt sæculi, repudiet, carnísque voluptatem ideo contemnat, ut spiritu promptiore ea, quæ sunt Dei meditetur ac faciat. Deinde præter illam difficilem atque laudabilem in Virginitate abstinentiam à voluptatibus venereis, considerandum est votum, animúsque hominis ipsam Deo Virginitatem voventis. Hìc sita virtus præstantior, hìc major laus virginis. Excelso animo vilia, & periculosa, & belluina oblectamenta mundi rejicit: magnum hoc est. Majus est rejicere, ut Deo expeditius vacare possit. Confer igitur Nuptias, & sacram Virginitatem. Sunt illæ humanæ fragilitatis, atque infirmitatis subsidium, laudabile & sanctum profectò, & Christi gratiâ in Matrimonii Sacramento consecratum. Votum autem Virginitatis non sine magna virtute est, immo est magna virtus. Illic delicias, sive oblectamenta quærimus, illic desideria Concupiscentiæ implentur; hìc verò fortiter superantur ipsæ carnis illecebræ, hìc Pietatis simul ac Temperantiæ heroïcæ vires exercentur, & castitas, ménsque cum corpore Deo dicantur, ut eo pacto liberioribus pennis evolare homo possit ad Deum, vitámque imitari Angelorum.

Atque hæc sunt, quæ Apostolo non experientiâ solùm, sed cœlesti etiam prudentiâ edocto in 1. Cor. VII. persuasêre, ut *Virginitatis* studium Nuptiis apertissimè, neque uno in loco, præferret. *Qui sine uxore est* (inter cætera ait) *solicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, solicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat, quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu*, &c. Infrà addit: *Igitur & qui*

qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; & qui non jungit, melius facit. Quæ verba non ignoravit ipse Phereponus, sed eludere se posse speravit, inquiens, Apostolum professum se ità loqui *propter instantem necessitatem*, h. e. propter tempora illa, quibus graves persecutiones fervebant. Nescio quas ego temopre persecutiones Phereponus ostendere posset inter Corinthios, cum certè rem præsentem, non futuram indicare videatur Apostolus per vocabulum ἐνεστῶταν Deinde verba illa plerique tum Græci tum Latini Interpretes aliter exponenda censent, ut nempe loquatur illic Apostolus sive de sæculi molestiis & incomodis, quæ conjugalem statum consequuntur, & *carnis tribulationes* infrà appellantur, sive de angustia mortalis hujus vitæ, sive de aliis hujusmodi necessitatibus. Sed quid plura? Virginitatis præferendæ rationem non ad ullas persecutiones tunc ferventes, sed planè ad generaliorem causam, quæ cuique tempori conveniat, Paulus apertè refert: nempe quia necessitates conjugalis vitæ impedimenta sunt, quominus expeditè liberéque Deo serviatur, ac placeatur. Id constat è verbis nuper laudatis. Ipse itidem Apostolus agnoscit in Virginibus sacris excellentem quandam sanctitatis speciem, quæ earum statui, non autem conjugali, convenit. Inquit enim: *& virgo cogitat, quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu.* Quibus verbis laudat, propriámque Virginum dicit non solùm imaculatam puritatem carnis, sed etiam abstinentiam ab opere & voluptate carnali Cæterùm negare nemo potest, quin homo conjugali vitæ addictus Deo magis interdum placeat, majorique virtute abundet, quàm alius quisquam sacræ Virginitatis cultor; uti neque negare quisquam audebit, quin temerè nonnunquam, suisque viribus parum perpensis, homines Cœlibatum Deo voveant At quorsum hæc? Non est in culpa thesaurus, si ille expiletur, qui se ad custodiendum obtulerat. Quòd si conjugato cuipiam major interdum probitas fit, quàm virgini alicui: tribuenda est hujusmodi præstantia aliis virtutibus in illo homine conjunctis, quæ faciunt, ut in conjugio sanctè inito sanctè vivatur, & salutare homini fiat ipsum conjugium. Rursus aut vitia, aut ipsarum defectus virtutum, in causa esse possunt, ne Virginitas Deo dicata meliores majorésq; in homine fructus probitatis ferat. Verùm paribus circumstantiis positis, procul dubio Virginitas sacra, quàm conjugium, aptior atq; efficacior erit, ut quis Deo placeat, ipsáque proinde Virginitas ex ipsius Dei amore electa Deo placere plus debet, quàm Nuptiæ.

CA-

CAPUT XIII.

Mendacium semper malum Ejus patrocinium a Pherepono susceptum positis quibusdam circumstantiis sed sine ulla valida ratione. Joci nonnulli è mendaciorum familia excludendi Phereponi calumnia dictitantis Patres tam rigidè fuisse infensos mendacio, ut ipsi postea tutiùs mentirentur.

IN Libris de mendacio, & contra mendacium, atque alibi etiam, pluribus ostendit Sanctus Augustinus, peccatum esse quodlibet mendacium, cui reverà mendacii nomen conveniat, cùm nempè causâ atque intentione alterius fallendi enuntiatur falsum. Phereponus autem aliqua mendacia agnoscit, quæ culpâ careant. In Animadvers. ad Cap. 5. Lib de Mendacio, *Ponenda sunt*, inquit. *tantùm tria, quæ diximus. Primum est, nullum esse oportere animum nocendi mendacio; alterum ejusmodi debere esse mendacium, quod nocere reverà non possit; tertium denique, non esse aliam viam, quâ imminens malum vitetur.* Eadem repetit Phereponus in Animadvers. ad Cap. 18 Lib. contra mendacium. Et in ista quidem sententia præivere Censori nostro cùm ex Ethnicis Philosophis atque Scriptoribus nonnulli, tum nonnulli etiam è Christianis ex iis præcipuè, qui scientiæ politicæ præcepta litteris consignârunt. Inter hosce potissimum recensere juvat duo carissima Pherepono capita, Erasmum videlicet, & Grotium, & nostris etiam temporibus Samuelem Pufendorfium in Libris *de Jure Naturæ & Gentium*: Quicumque autem ii sunt mendaciorum patroni, ità sæcularem quandam respexisse utilitatem mihi videntur, ut naturam dignitatémque veritatis tunc obliti fuerint. Illa scilicet sublimis, ac innata Deo virtus, imò Deo ipsimet adeò congenita, ut Deus fit ipsa veritas, delicatâ pulchritudine constat, omnémque abhorret atque exhorrescit oppositæ falsitatis speciem. Etenim cùm simul verum & falsum consistere non possint, necesse est, ut qui falsum velit, quacumque tandem è causa id velit, veritatem eodem tempore, quantum in se est, perdat, atque pessumdet. Nihil medium occurrit. Atque hinc fit, ut velle falsum in alterius hominis mente

(quod

(quod profectò vult quicumque mentitur,) idem fit ac velle veritatis necem, proptereáque velle malum eligere

Mendacium ergo intrinsecè malum est, sicuti *& omne falsum est secundùm se malum, & fugiendum*, ut Aristoteles ait. Ejusmodi autem cùm sit mendacium, nullo colore dealbari, meliorémque naturam induere nunquam potest. Porrò duplici juri mendax homo injurium se præbet, Divino, ac Naturali. Divino; Deum quippe ipsum offendit, dum veritatem ipsam, seu veracitatem mendaci linguâ lædit. Naturali; jus quippe Naturæ exigit, ut nemo sponte alterum fallat, sive in errorem inducat, nemo falsum decipiendi alterius causâ tradat, nemo sermonis humani mirabili instrumento ac præstantissimâ institutione abutatur ad labefactandam fidem in hominum commercio. Ac propterea Philosophorum nobilissimi, & plerique sanctorum Patrum, quorum dux Augustinus, omnésque Catholicæ Scholæ Theologi, nullum esse casum statuerunt, in quo mendacium, dum reverà sit Mendacium, non sit etiam malum, & culpæ insimulandus mendax non sit, quanquam ea in mentiendo esse culpæ levitas interdum possit, ut ei veniam facillimè sperare liceat. Huc faciunt divinarum Scripturarum documenta, nempe Proverb. XIII. 5. *Verbum mendax justus detestabitur.* Et Proverb. XXX. 8. *Vanitatem, & verba mendacia longè fac à me.* Et Coloss. III. 9. *Nolite mentiri invicem.* Et Psal. V. 7. *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.* Et Ecclesiastici VII. 14. *Noli velle mentiri omne mendacium.* quod idem est ac edicere, ut nullum proferamus mendacium. Mitto alia Scripturarum loca.

Videamus nunc, quibus rationibus ducatur Phereponus in contrariam sententiam. Sed ille nullas affert. Hæc tantùm addit ad ea, quæ suprà retulimus: *In hisce sanè circumstantiis licitum esse debet mentiri, si non illicitum sit joco mentiri, quod per Augustinum licet. Vide Cap. 2.* Utique auctor est Augustinus Cap. 2. Lib. de mendacio, joca nunquam putata fuisse mendacia; *habent enim*, inquit is, *evidentissimam ex pronuntiatione, atque ipso jocantis affectu, significationem animi nequaquam fallentis, etsi non vera enuntiantis.* Sed nescio, quî hinc inferre potuerit Phereponus, licitum quoque esse mentiri, positis circumstantiis à se enumeratis. Malitia mendacio insita eam habet originem & causam, quòd animus mentientis vult verum corrumpere, dicere falsum, & alterum hominem fallere. In jocis hìc animus perversus, atque inordinatus abesse potest, & plerumque

reverà

reverà abest; nam qui jocatur, sæpè ac sæpius alterius decipiendi voluntate caret, idque pronuntiat falsum, quod probè scit ab audientibus sive legentibus esse detegendum, & accipiendum tanquam falsum, non tanquam verum. Quare neque veritatem jocator hujusmodi lædit, neque proximum fallit; ideóque è mendaciorum numero, joca ità composita excluduntur, & culpæ notam effugiunt. Verùm in casibus à Pherepono propositis manifestissimum est, & decipi alterum, & veritatem lædi, & falsum ità enuntiari, ut mentiens directè, aut indirectè velit alterum fallere. *Ex hoc ipso, quod aliquis scienter falsum loquitur, falsitatem intendit significare; ideo completivum in definitione mendacii ponitur intentio fallendi; sed quasi materiale falsa vocis significatio.* Ita Sanctus Thomas in 3. d. 38. 9. 1 Art. 1. in corp Mendacium igitur in iis casibus locum habet, atque adeò turpitudo illa, quæ mendacium consequitur, inde excludi non potest. Sed, inquies, mendaci tunc nullus est nocendi animus, & mendacium ipsum obesse per se ipsum nequit, nulláque alia homini via restat evadendi periculi. Quis de ità mentiente queratur? Cui injuria tunc infertur? At non solùm animadvertendum est, per illum semper noceri, qui mentiatur; mendax enim, quantùm fert ejus actio, errorem semper & falsum in alterius ingerit aut vult ingerere mentem: sed etiam statuendum est, internam è mendacio turpitudinem ex eo non tolli, quòd sit in mentiente nocendi voluntas, neque vis nocendi in ipso mendacio, dum falsum enuntietur animo alterius fallendi. Nam ut ut concedamus, mentientem in eo casu, alterius vitæ, honori, ac rebus nihil officere, attamen juri ipsius veritatis adversatur, quam ille, quantùm in se est, offendit, atque conculcat, & facit, ut in proximo pereat. Eodem pacto invisum Deo pergit esse adulterium cum fœmina, quamvis ipsius vir in eam actionem consentiat, & quamvìs non aliter vel ipsius vitæ periculo te eidem actioni subducere nequeas. Idem dicas de aliis operibus, aut dictis, ex sua natura atque intrinsecè malis, quæ illâ ratione minimè excusantur, quòd neque alteri noceant, neque alia sit imminentis periculi effugiendi via. Rectè propterea Aug, Quæst. 68. in Levitic. *Mendacium,* inquit, *non possumus dicere tunc tantummodo esse, quando proximus læditur; cùm enim falsum ab sciente dicitur, procul dubio mendacium est, sive illo quisquam, sive nemo lædatur.*

Quod si reponas, jocos etiam dari, quibus falsiloquium sub-

subest, atque intentio alterius fallendi: ego isthæc peccati nomine accusabo, quia tum reapse mendacia erunt, & veritati inimica. Ubi tum quæso est *evidentissima* illa ex *pronuntiatione, atque ipso jocantis affectu significatio animi nequaquam fallentis, etsi non vera enuntiantis*, quam Augustinus deprehendit in reliquis jocis, à se excusatis? Et reverà sentiunt complures, iique præstantes Theologi, inter quos sanctus Thomas, joca etiam, quibus mendacii nomen convenire possit, referenda esse in catalogum culparum, modò quidem gravium, sed ferè semper levium. Ipsemet Augustinus post verba à nobis nuper recitata hæc addit: *quo genere* (jocorum) *utrùm sit utendum perfectis animis, alia quæstio est, quam modò enodandam non suscepimus*. Quibus ex verbis intelligis, vel ipsa illa joca, quæ sancto Augustino mendacia non putantur, ejus tamen esse naturæ, ut jure dubitetur, num homini ad perfectam vitam anhelanti convenire possint. Quantò magìs idem dicas de jocis intentione fallendi, & veritatis adulterandæ causâ prolatis, quæ reverà mendaciis accensenda veniunt?

Sed novam scenam, novam peripetiam repentè huc inducit Phereponus noster. Qui nobis nuper Augustinum exhibuerat nimis rigidiusculum in execrando quocumque mendacio, en eundem rursus deprehendit mendacem, & quidem basilicè. *Nec putes*, inquit Censor, *qui usque adeò ab utili & necessario mendacio abhorrere se dictitabant, tam rigidos fuisse veri satellites, ut nunquam emolumenti causa mentirentur. Contrarium persuadent tot ficta miracula ad venerationem plebis quibusdam Ecclesiis & Basilicis conciliandam, atque Rhetoricæ fictiones*, &c. Neque hìc sistit acutissima Pherepони acies. Causam quoque perspexit, quare tantum odium adversùs mendacium Catholici Episcopi præseferrent. *Si liceat*, addit, *id quod suspicamur proloqui, non alia de causa multi in licita mendacia, qualia descripsimus, tam acriter invehebantur, quàm ut postea in rem suam fructuosius mentirentur. Simpliciores enim homines non suspicabantur ab iis sibi fucum fieri, qui tam infensos profitebantur se mendacio.* Si & nobis licet hìc, non quod suspicamur, sed quod nobis certum videtur, proloqui: dum hæc Phereponus ait, non bonum, sed perversum se prodit Criticum, ut gravioribus parcam nominibus in ipsum jure convenientibus. Age enim edicat nobis suspiciosus iste vir, num inter Protestantes quoque adulterium, & reliqua libidinis experimenta, avaritia, fraus, aliáque ejusmodi scelera locum habeant, aut unquam habuerint.

buerint. Non negabit, puto; immo inter aliquot ex ipsis eorum Sacerdotibus atque Theologis, si verax esse amet, fatebitur istam pestem & olim, & nunc vigere. Atqui non dubito, quin ii quoque Theologi tum voce tum scriptis in ipsissima illa scelera invehantur. Quæ si ità sunt, quid quæso reponeret Phereponus homini Religionis nullius vinculis obligato (quales fortasse multos ipse novit sibi vicinos) dicenti, non alia de causa Protestantium Pastores, atque Theologos ea flagitia detestari, quàm ut alienis fœminis tutiùs abutantur, & fraudibus rem suam utiliùs promoveant? Rideret, irasceretúrve Phereponus. Nihil enim magis in comperto est, quàm hujusmodi vitia & simul ab iis cognosci ac prædicari Deo rectæque rationi invisa, & nihilominus vel ab ipsis noscentibus, atque prædicantibus, vitio humanæ naturæ interdum eligi atque amari.

Eadem & Phereponus, & quisquis alius, de Augustino reliquisque Catholicis necesse est dicat. Objiciat ille nobis, quæcumque vult, miracula ficta, aliáque religiosorum hominum mendacia. In criminum istorum Auctoribus damnandis, si qui sunt, nos quoque concordes habebit. At quo argumento persuadere sibi aliisque poterit, eum in finem mendacia quælibet, tum ab Augustino, tum ab aliis Catholicis affecto odio fuisse proscripta, ut ipsi liberiùs deinde atque utiliùs mentiri possent? Homines fuêre. Quam aliam quæris causam, cur mentiti nonnunquam ex iis quidam fuerint? Scilicet meliora videmus, melioráque aliis suademus, ac deteriora sæpè nos sequimur. Cùm verò mitiora semper sentire de omnibus hominibus nos jubeat recta ratio, & prohibeamur suspicionibus nullâ ratione innixis alienam gravare famam: quantò minus id nobis liceat, cùm de Augustino, Episcopis, Theologis, aliisque tum sanctitate morum, tum doctrinæ soliditate eminentibus viris, sermo occurrit? Neque tanta simplicitas ac inopia mentis in Augustino ejúsque similibus erat, ut mendacia detestari, simúlque in Religione mentiri tutum putarent, cùm unus quispiam emunctæ naris homo posset sacrilegam fraudem deprehendere, ejúsque auctores exsibilandos detegere. Præterea neque tanta in iis malitiæ atque iniquitatis copia excogitari potest, ut qui publicè prædicarent, uti *magnum scelus* (sunt hæc Augustini verba) *& primum genus detestabilis mendacii*, mentiri in Religione, & pro Religione, hac arte eadem sibi tutiorem utiliorémque ad mentiendum viam aperi-

rent. Demum quænam ab Augustino, illiúsque similibus conficta miracula Phereponus ritè demonstret. Immo nemo acriùs, quàm sanctus Augustinus (quod & fecêre cæteri sancti Patres, atque Concilia) execratus est pias hujusmodi & sacrilegas fraudes. Videat igitur Phereponus, dum talia de tantis viris suspicatur, dúmque adeò temerè tam horrenda illis crimina affingit, cur perversi accusatoris notâ inurendus non sit. Certè maligni declamatoris nomen non effugiet.

CAPUT XIV.

Criticæ Artis abusus non unus, & Pherepono potissimùm familiaris. Quæ de conversione sua ad Deum Augustinus narrat, superstitionis ac fraudis iniquè insimulantur ab eodem Censore. Depulsa ab Augustino inanis gloriæ quæsitæ accusatio, à Pherepono in ipsum concinnata propter Libros Confessionum. Ejusdem Augustini virtutes & sanctitas variis Phereponi calumniis & sophismatibus ereptæ. In Mallio Theodoro laudando an excesserit Augustinus. Sinceritas ejusdem vindicata ab objectionibus Phereponi. Non in controversia cum sancto Hieronymo, non in cooptatione sua ad Episcopatum, non in declarando Heraclio Successore suo Augustinus peccavit.

SEd quando in hanc arenam ingressi sumus, dimittendus tam facilè non est Phereponus, majoríque cura exigendus est ad normam Criticæ Artis homo ille, qui inter Criticos & Criticæ Magistros non bonam quidem, sed magnam sibi jamdudum comparavit famam. Criticam hìc latiori significatione capio, quàm ab eruditis nonnullis capiatur; hoc est, eristicam artem illam, studiúmque intelligo, quo alienos in literis, sive in doctrina, errores acutè investigamus, & deprehensos censoriâ virgâ percutimus. Id licitum, id honestum, id Reipublicæ perquam utile, simúlque necessarium est. Nam unde tot errores, ac fabulæ, & dogmata stolida, nisi è Criticæ inopia? Unde recti judicii, meliorísque eruditionis restitutio, nisi è Critica restituta? Sed quasdam hujusce Artis leges ac præcepta percurramus oportet. Ejus finis est, veritatem sive

Theo-

Theologicam, sive Physicam, Historicam. &c. invenire, & falsum persequi, aliisque vitandum ostendere. Sed tam solicitè cautéque veritas investiganda atque prodenda est, ut Christianæ simul caritatis, ut modestiæ, ut justitiæ maxima ratio habeatur. Quamobrem à maledictis & conviciis perpetuò abstinendum; calumniæ non segniùs quàm pestis fugiendæ; hominem gravem ars mimica, virulentæ irrisiones, declamationésque minimè decent; in errores verò potiùs, quàm in errantes dimicandum; tibique, vel cùm triumphas de errore deprehenso, exuenda omnis ambitio. Non ità aliorum vituperationi insistere, ut quæ in adversario laudem promerentur obliviscaris, multóque minus in illius probrum retorqueas. Tum dumtaxat acri ac subirato stylo aut veniâ, aut licentiâ erit, cùm in perditos, impios, & effrontes, sive iniquitatis, sive impietatis sibi notæ amatores, & in apertos calumniatores, hoc est, in conclamatos aut Religionis veræ, aut veritatis, aut virtutis hostes, pugnandum erit. Cæterùm placidè agere decet adversùs illos, quos non perversus animus, sed humani intellectus, atque naturæ infirmitas, à bono & vero deviavit. Quo modulo si quando utendum, tum potissimùm uti opus est, cùm accusandos & corrigendos suscipis magnos, celebrésque viros; & tum quoque lenitati adjungenda reverentia erit, cùm Christianæ Religionis Patribus, & Episcopis, non doctrinæ minus quàm sanctitatis famâ per omnium ora commendatis, dicenda dies erit, veritatis causâ id exigente nonnunquam. Ità veritati laboranti simul succurras, ut neque tuæ, neque aliorum dignitati quidquam detrahatur. Si secùs fiat, non perversæ tantummodo indolis, & ambitûs, & malevolentiæ, aliorúmque vitiorum specimen dabis, sed ipsam plerumque veritatem, ut ut solertissimè quæras, in itinere perdes.

Atque hæ quidem præcipuæ forsitan leges morum in Arte Critica, quas nunc, ut puto, nihil interest rationibus, aliisve documentis confirmare atque tueri. Juvat potiùs experiri novis exemplis, num Phereponus se talem hìc prodiderit Criticum, qualem postulat recta ratio. Narrat Augustinus Lib. 8. Cap. 12. Confess improvisâ vocis *Tolle, lege, tolle, lege*, admonitione totum se fuisse conversum ad Deum. Primò *superstitionem Ethnicam, ex fortuitis vocibus omnia captantem*, reperit hic Phereponus. Deinde subdit, si cui singulari providentiâ divinâ id factum videatur, oportere ut ostendat, *opus fuisse ejusmodi miraculo, quo* Au-

Augustinus intelligere posset sibi legendam Scripturam sacram, ut ex ea resciret, quid sibi agendum esset. Quod cùm quotidie audiret à Catholicis, non videt Censor, cur confugiendum sit ad miraculum. Tandem ait, *Rhetorem nostrum omnia exaggerare, quibus persuadere poterat, non agi hîc de homine vulgari, sed singulari vocatione divinitùs ad Ecclesiam allecto: quæ tamen ex aliis calamo rectius fluxissent.* En ergo Augustinum superstitiosum, dum omnia captat; en ridendum, quod fortuitam vocem audiens, miraculum putet, atque id aggrediatur, quòd tam crebræ Catholicorum adhortationes obtinere ab ipso nondum quiverant; en denique Rhetorem, & callidum quidem, qui omnia exaggerat, ut se tanquam cœlestem hominem venditet.

Gratiæ Pherepono, qui non & impostorem, fictæque narrationis propolam nobis hic Augustinum exhibuerit. Sed postquam ne ipse quidem Censor eò usque progredi est ausus: oculos mentémque omnium appello, ut perspiciant, quibus oculis hunc Augustini locum Pherepon us legerit. Improvisam illam vocem audit Augustinus, ignorat auctorem; & dum concupiscentiæ, divinæque gratiæ pugna in ejus corde acriùs æstuaret, vocem ipsam interpretatur tanquam divinum oraculum, quo ad repetendam sacrarum Scripturarum lectionem incitetur. Paret inspirationi, perculsúsque Apostoli verbis, sibi primùm fortè objectis, totum se Deo exinde dicat. Hæc narratio Augustini. Quid hìc quæso Rhetorici artificii? quænam exaggeratio? quænam calliditas? Lege verba Augustini. Historicam narrationem puram putam illic deprehendes; quam si veram putas, mirum est quî accusare possis Rhetorico aliquo colore sive figmento corruptam. Sed vitio vertendum est Augustino, quòd talia narret, cùm hæc *rectius ex aliorum calamo fluxissent.* Ipsum Augustinum nequaquam dedecuisse hujusmodi narrationem, ille idem fatetur, qui adverbio *rectiùs* est usus. Multòque magìs id perspiciet Lector, nihil in ea narratione inveniens, quod laudem Augustini vel leviter insinuet. Non suas illic virtutes, non sanctitatem, non miracula evidentia commemorat ille, sed fortuitam tantùm vocem, unde consummata est conversio sua, dicit se acceptam retulisse singulari divinæ gratiæ auxilio. Quis hominem arguat, quòd misericordias Domini in æternum cantet? *Ignorare tua bona,* utar Erasmi verbis in Præf. ad ipsas Confessiones sancti Augustini; *stupiditatis est; non prædicare Domini benignitatem, ingratitudinis est; non expendere in utilitatem proximi, quod acceperis*

ceperis, impietas est. Visiones, ac revelationes propheticas, cœlo auctore, experti sunt clarissimi & sanctissimi Viri, iidémque etiam evulgârunt. Vide Ignatii Martyris Epist. ad Philadelph. & Dionysii Alexandrini Epistolas apud Euseb. & Cypriani loca multa à Doduvello collecta, & Ambrosii Epistolas, ut alios omittam testes, quos benè multos in hæc & similia haberem.

Inquit autem Phereponus, non videre se, cur confugiendum hìc sit ad miraculum, cùm prodigio nihil opus esset, ut intelligeret Augustinus sibi legendam esse sacram Scripturam, quando toties id à Catholicis audiverat. Neque videt acutissimus iste Censor, quàm inter se differant, nôsse utilitatem ac necessitatem cœlestis illius lectionis, & ad ipsam lectionem sese reipsa convertere. Nemo nostrûm ignorat, quàm periculosa sit ac misera peccatoris servitus; & non exinde tamen ad sortem honestatémque justorum consurgimus. Illud facere ad intellectum, hoc ad voluntatem spectat. Tum veró ipsa quoque voluntas vincula disrumpit ac abjicit, cùm interna Dei gratia nos adjuvans concupiscentiam vincit, torpentémque animum fortiter ad se rapit. Innumeris autem modis aversos à se homines Deus ad virtutem vocat, atque perducit. Non fuerit miraculum id, quod Augustino contigit: num propterea non licuit Augustino insuetam illam ac repentinam vocem singulari providentiæ Dei tribuere, quæ illum jubebet consulere Codices sacros? nunquam nefas fuit interpretari tanquam peculiare Dei munus, in ea Apostoli verba statim incidisse, quæ morbum Augustini protinus ac tandem confecêre? Imó & Christianæ pietatis est, & humilitatis, hæc ità interpretari, totúmque hoc tribuere immensæ Numinis clementiæ. Atque ità faceret quicumque alius sanâ doctrinâ ac Religione verâ imbutus, & à Pheréponi schola alienus, eodem loco fuisset, quo Augustinus, dum sibi non absimilia contigissent.

At quod magìs prodit, Phereponum unicè illuc inhiare, ut quantùm fieri potest, in Augustinum congerat probra, illud est, quod primo loco objecit, nempe opus hoc Augustini *redolere superstitionem Ethnicam, ex fortuitis vocibus omina captantem.* Utique in nullius animum unquam tam delicata religio intravit, ut superstitionem atque ethnicismum objiciendos hìc putaret Augustino. Ideo ethnicam aruspicinam, & omnia Gentilibus dudum usitata, neque satis adhucè medio sublata, nos execramur, quia è causis omnino incongruis ediscere se posse homo putat futu-

futuros rerum eventus Deo soli perspectos, & curiositate perversâ ac temerariâ ad ominandum, auguriisque fidem habendam, se abripi finit, & Superos ipsos hujus delirii sui auctores sibi aliisve fingit. Quid simile in Augustini facto? Hinc tumultus concupiscentiæ, illinc dulcissima Gratiæ vox incertum & anxium faciunt. Ad inopinatam illam vocem suas aures percutientem assurgit Augustinus; eamdem pro cœli causa interpretatur, ad legendas Pauli Epistolas accurrens locum sibi opportunissimum offendit, & fructus interpretationi respondet. Curiositatem nocentem hìc mihi, si potes, inveni; aut causam prorsus ab effectu absonam, aut in interpretante stoliditatem, immo propriam aliquam ominis faciem. Compertum habemus, Deum velle nos omnes salvos facere, ipsúmque adeò quorumdam salutem conversionémve curare, ut eos non internis tantùm externisque stimulis, sed patentibus prodigiis ad se rapiat. Vim quoque adhibuit Saulo spiranti minas & cædem in Discipulos Domini. Alios etiam ad Episcopatum, ad Eremum, ad Monasteria, ad bonam denique frugem hujusmodi arte solicitavit, quorum exempla si congerere huc velimus, facilè abuteremur Lectorum patientiâ. Ipse Augustinus memorat hoc loco Sancto Antonio Anachoretæ similia contigisse. Quapropter etsi ne tam aperta quidem sit plerumque vox cæli in hisce circumstantiis, attamen piè sapientérque ii perpetuò faciunt, qui ità omnes eventus interpretantur, ut sibi persuadeant, se per illos divinitùs à peccato revocari, & ad justitiæ amorem impelli. Tantùm proinde abest, ut superstitione laborârit, quod Augustinus egit, ut contrà commendandus sit, quòd è voce, si ità etiam vis, omnino fortuitâ, occasionem arripuerit instituendæ vitæ Christianæ. Atque utinam Augustinum in pari casu imitarentur cœlo obsequentem, quicumque eum imitantur contra cælum peccantem.

Quid mihi est ergo cum hominibus, ut audiant Confessiones meas, &c. Sunt verba Augustini Lib. 10. Cap. 3. Confess. Ansam hinc sumit Phereponus carpendi Augustini, quòd Confessionum Libros scripserit: *Sunt, qui suspicentur* (Censoris verba sunt) *cùm multa Augustino, ob priorem vitam ab adversariis, quos non paucos habuit, objicerentur, eum Confessiones hasce scripsisse, quasi Apologiam quandam obliquiorem, in qua fateretur, veluti apud Deum, quod negare non poterat; cætera verò prætermitteret, aut emolliret, & quæcumque ad honorem suum facerent, quasi aliud agens exaggeraret. Quæ suspiciones,*

ciones, quamvis fortè iniquiores sunt, ex inusitata tamen nascuntur ratione, quâ Augustinus cum Deo garrit, atque argutatur, Rhetoricoque fuco, quo picta sunt hæ Confessiones. Mirabar, si non & hìc Rhetoricum fucum Augustino Phereponus objiceret; intercalaris quippe hæc apud illum accusatio necesse est, sive opportuna, sive inopportuna, sæpè recurrat. Sed quinam sunt isti, quos talia de Augustino suspicari Phereponus ait? Ego neminem alium novi præter Erasmum, qui in Præfat. ad Libros Retractat. & Confess. aliqua hujusmodi suspicionum semina injecit, inquiens, Augustinum tam diligenter in Confessionum Libris vitam omnem suam depinxisse, *ut iniquior aliquis suspicari possit, non prorsus abfuisse humanum affectum,* κενοδοξία seu φιλαυτία *cuipiam affinem.* At Erasmus ipse, quanquam homo prurientis linguæ, multus est in purgando Augustino ab ista accusatione, idque tam solidè atque ex animo facit, ut laudatorem eximium, non vituperatorem Augustini sese hìc præstet. Quinam ergo sunt ii, quos non solùm suspicari posse, ut Erasmus ajebat, sed reverà nunc suspicari, Phereponus fatetur, latere simul atque apparere ambitionem Augustini in Confessionibus istis? Verùm patiatur Phereponus, hìc non aliorum, sed meas me quoque prodere suspiciones. Si Phereponum excipias, nemo talia de Augustino est suspicatus, sive suspicatur. Rhetoricus iste color est, quo invidiam Augustino conflare se posse putavit Phereponus, simúlque à se amoliri injustæ criminationis, malignique judicii invidiam. Nempe qui toties, atque iniquissimè, Rhetoricam Augustini culpat, subinde religioni sibi non ducit, ejus Artis coloribus abuti, ut sanctissimum & clarissimum Virum infamiâ oneret.

Habemus ipsos Confessionum Libros. Huc volo sinceros judices. Ego verò nihil dubito, quin cordatus quisque sentiat ac fateatur, longè nimium abesse Augustinum eo in Opere ab inanis gloriæ siti, atque ab amore sui Imò paucos mihi ostendas Libros, quibus in amorem Dei vehementiùs excitentur legentium animi atque effectus. Ad hæc passim, & minimè conquisita modestia, & germana humilitas, & fervens pietas Scriptoris elucent, ut pium quemque simul ædificare soleant, & impios convertere ad Deum possint. Nulla autem minus æqua, immo magìs perfidiosa suspicio est, quàm quæ sibi fingit, Augustinum conscribere ista voluisse, partim ut nonnullis, quæ sibi objiciebantur, enarratis, cætera aut prætermit-

 teret,

mitteret aut emolliret, & partim ut quæcumque ad honorem suum facerent, quasi aliud agens exaggeraret. Necesse est enim, qui ità suspicatur, judicium totius antiquitatis de Augustini pietati damnet, & oculos omnium rideat, qui in ejus Libris Scriptorem sanctissimum, & pietate nulli secundum, adhuc inveniunt Deo, non hominibus, loquitur pius ille vir in Confessionibus, Deo, inquam, ut Erasmi verba describam, *confitetur, cui mentiri nec pium est, nec tutum.* Ergo Augustinus, si suspicionem Phereponianam auscultamus, credidit, se Deum atque homines decipere posse Confessionibus illis. Horret animus talia cogitare de tanto viro, & de Libris iis, qui contrarium omninò sonant. Sed ipse quoque Phereponus iniquitatem suspicionis istius tandem agnovit & confessus est; nam postquam temperare sibi non potuit, quin adderet *esse multos* (quinam quæso?) *qui φιλαυτίαν ingentem, religionis specie tectam, hîc videre se putant*; subdit tamen, hosce homines ex eorum numero esse, qui sunt *proniores ad malè judicandum*, & nimiam indulgentiam potiùs, quàm nimiam severitatem, hîc esse adhibendam. Quo verborum lenocinio, fucóque Rhetorico quid aliud vult Phereponus, quàm uno eodémque tempore calumniari, & calumniatorem parum intentis oculis subducere?

Nunc autem repetendum est, ingeniis malevolis, & affectu occœcatis nihil æquè facilè occurrere, quàm omnia adversariorum dicta & facta in deteriorem partem accipere, & denigrare, & ridenda exhibere. Quantum id absit à *Christiana charitate, à justitia*, atque à legibus germanæ Criticæ, nemo probus atque eruditus est, qui non è vestigio intelligat. An id Phereponus ignoret, non quæram; certè se hîc ignarum hujus doctrinæ apertissimè prodit. Et quod magis mirere, in hoc eodem loco Phereponus, Magistrum Evangelii agens, meminisse nos jubet, *in Evangelio, ejusque auctore Christo, quærendam esse vivendi normam, non in hominibus.* Utique optimis suis præceptis pessimè homo iste utitur, qui tot calumniosis suspicionibus, tantóque livore famam Augustini aggreditur, judiciúmque cæterorum hominum despiciens, in eodem facinora & vitia aut prætermissa, aut emollita fingit, & hanc ipsam, aliásque accusationes sub alieno nomine perquam subdolè proponit Neque accusationibus contentus, sannas, derisionémque adjungit, inquiens, Augustinum *inusitato modo garrire cum Deo, atque argutari.* Sed ab hujusmodi ingeniis caveant sibi Job, David,

cæte-

cæteríque Prophetæ ; non enim video quid impedire id genus homines amplius possit , quominus & iis divinis Scriptoribus cum Deo disſrrentibus insultent, aut exemplo sint aliis , ut insultent , quando sibi jam licitum censent irridere Augustinum tam piis affectibus cum Deo colloquentem Ego multa huc pro Augustino afferre possem ; sed tantummodo rogabo Phereponum ipsum , ut Christiano pacatóque animo legat, quidquid idem Augustinus ad alios calumniatores obtrectatorésque suos respondit variis in locis , sed potissimum Enarr. 3. in Ps. 36. & Lib. 3. contra Epistolas Petiliani. Nisi enim tum incipiat & minùs amare semetipsum , & magis revereri pietatem ac modestiam Augustini , aut unus ipse sapere dicendus erit, aut de illius ingenio erit prorsus desperandum.

Levissima tamen videantur hactenus memorata, si cum iis conferantur, quæ Criticus iste haber ad Cap. 38. Lib. 10 Confess Miratur (pag. 476. Animadverſ.) Augustino *in mentem non venisse , fore ut Donatista, Manichai, aliique ejus adversarii dicerent , eum non displicere sibi , qui tamdiu non tam apud Deum , quàm apud homines , de se & suis loquatur ; & dum gravia peccata , quæ negari non poterant , aut minutiora ambitiosè prosequitur , laudes suas intereà minimè omittit.* Miratur etiam , *eum veritum non esse ne iidem adversarii hîc desiderarent confessiones eorum , quæ baptismum ejus secuta sunt , & quæ in ejus vita habentur.* Tum laxatis habenis acriùs urget Augustini famam, inquiens, malignos homines facilè dicere potuisse , non esse mirum , si arti Rethoricæ inter pueros venditandæ valediexrit , ut majorem utilitatem , ampliorésque honores in Ecclesiasticis muneribus sibi quæreret , & ambitioni suæ , atque impotenti cupiditati inserviret. Fuisse etiam , cur à Deo veniam peteret , quòd sacras Scripturas interpretari sit aggressus, & tot volumina de iis scribere , cùm necessariis subsidiis careret. Quod si paupertatem , àliásque virtutes Augustini quisquam memoràsset, iidem dixissent, partim simulatas fuisse , partim falsas ; ipsúmque Augustinum iis artibus ad summam irrepsisse potentiam, quibus alii illustres utuntur. Et hæc maligni illi homines dixissent, aut dicere potuissent ; nam quod est ad Phereponum , quanquam is accusationes hasce proponat , teterrimísque coloribus pingat , atque amplissimo sermone prosequatur , non iis tamen fidem habet. *Ad me quidem quod attinet* (postrema sunt Phereponi verba) , *ut non sum credulus ejusmodi criminatio-*

nationibus: sic non diffiteor me defensiones Augustini hisce de rebus, libenter lecturum fuisse.

Modestiam hominis hujus erunt fortè qui mirentur; ego Rhetoricam potiùs illiúsque artificia. Sed libentiùs quoque, quàm Phereponus legerem fateor, quî hæc adeò ingeniosa oratio à maledicentiæ, & quidem impudentis, culpâ excusari, atque defendi possit. Nisi nos cucurbitas ille velit, sciat nos probè intelligere, Phereponum eum esse, qui hîc alienis verbis Augustinum acerbissimè criminatur, atque etiam tacitè significat, nihil magis sibi cordi esse, quàm jure vel injuriâ, opportunis atque inopportunis locis, & cum propriæ etiam famæ periculo, divexare nomen ac libros sanctissimi hujus & incomparabilis viri. Verùm quis hominem ferat tam iniquis armis insidiantem Augustino? Si ex ejus sententiâ maligni tantùm homines hæc dicere potuissent, quo nomine ipsum compellabimus, qui has accusationes & reverà struxit, & callidè proponit, atque inculcat?

Rem tamen ipsam levi brachio attingamus. Quæ hîc Augustino opponuntur, objicere potuissent Manichæi, Donatistæ aliíque ejus adversarii, si Pherepono credimus Potuissent, puto; nam quid odium & ira comminisci, & eructare non possunt? Non tamen objecerunt, quanquam irati, quanquam in Augustini vitam, nedum famam furiosè animati, quanquam aliis in ipsum accutionibus usi. Cur tanta in iis temperantia, atque modestia? Non aliâ sanè de causa, quàm quod Hæreticis iis in mentem venire non potuit, criminationibus ejusmodi speciem aliquam veri subesse. Et cur *desiderarent ab Augustino confessionem eorum, quæ post ejus baptismum secuta sunt,* quando nihil audire poterant, quod in confitentis gloriam non concessisset? Novus campus carpendi Augustini Pherepono sese aperuisset, si ea quoque facta, quæ certè laude non caruissent, prosecutus fuisset Augustinus. Sed ab aliis sese discat jam Phereponus. Multis criminibus objectis Augustinum Petilianus Donatista etiam invaserat. Ad eum palam hæc inter cætera vir piissimis respondebat Lib. 3. Cap. 1. contra Lit. Petil. *Jam quod sequitur, etsi mihi non audeo coaptare ut dicam, nihil enim mihi conscius sum: fidenter tamen in conspectu Dei dico, nihil eorum, quibus Petilianus tempus vitæ meæ, posteaquam in Christo baptizatus sum, criminatus est, mihi conscius sum, &c.* Infrà idem repetit Cap. 10. & in suæ innocentiæ testimonium fidenter appellat quoscumque suæ vitæ conscios habere poterat. *De tempore*, ait, *vitæ meæ, quod*

est

est post Baptismum, vobis quicumque me nostis, superfluo loquor ex eis, quæ nota esse hominibus possunt. Hi verò, qui me non noverunt, non ità iniqui esse debent in me, ut magis de me credant Petiliano, quàm vobis.

Quod est ad accusationem Augustini Scripturas sacras interpretantis, respondebimus infrà, uno quippe ictu totum sanctorum Patrum chorum, & universa antiquitatis ingenia, Phereponus noster hìc ferit. Cùm verò ille, sivè maligni nescio qui homines Phereponi ore loquentes, nil mirum esse dicunt Augustinum valedixisse exiguis Rhetoricæ Scholæ emolumentis, ut in Ecclesia, hoc est in ampliori theatro, uberiorique cum fructu artem ipsam exerceret, suæque ambitioni lora feliciùs laxaret: superfluum puto calumniæ & maledicentiæ notas in ista accusatione conquirere, quippe id omnium oculos incurrere mihi videtur. Diceres, mirabili ingenio Augustinæ expellendæ famis defuturam fuisse rationem, nisi ad Ecclesiastica munia sibi aditum aperuisset. Nemo est tam parum in Augustini vita versatus, qui nesciat, quàm longè vir ille piissimis abierit à pravis hisce affectibus, & cur magisterii Mediolanensis onus abjecerit. Repetita autem Africa nihil ille antiquius habuit, quàm seculares curas, atque omne honorum genus effugere. Suis facultatibus in pauperes distributis Monasticam vitam amplexus est, jejuniis, orationibus, bonísque operibus vacans, donec post exactum triennium in eo sanctissimo vitæ instituto, invitus, & nihil tale cogitans ad gradum Presbyteri ab universo populo raptus fuit. Episcopatus sarcinam reluctans deinde suscepit; quo in munere quandiu vixit, eam sanctitatem morum, fugam divitiarum, continentiam, humilitatem, zelum, aliásque virtutes in se conjunxit, ut facilè mirari debeas, difficillimè verò possis imitari.

Sed vide, quî se ab adeò evidenti luce Phereponus expediat. *Ea*, inquit, *maligni homines dixissent, partim simulationem esse, partim satis esse divitem, qui haberet, quod aliis largiretur, &c.* Malignos utique ac effrontes esse necesse est, qui talia blaterant, & quicumque alius non solùm ista in Augustinum confingere non erubescit, sed etiam placido animo tantam veritatis injuriam proferre sustinet. Cedo tabulas, testes, argumenta quibus accusationem hanc fulcias. Ciceronis verba sunt in Orat. pro M. Cœlio: *Aliud est maledicere, aliud accusare. Accusatio crimen desiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumento probet, teste confirmet.* Hìc certè nihil habent, quo maligni criminationem confirment,

imò

imò innumera sunt nobis, quæ accusatoribus os obstruant. Et illud in primis certum est, simulatorem virtutis, non eo pietatis, humilitatis, ac veritatis affectu scripturum fuisse, quæ ubique legimus in Augustini Libris, neque facturum quæ ab Augustino facta fuisse dubitat nemo. Sed, ut vetus verbum habet: *Nil probat calumniator, criminatur omnia.* Interest autem hominum omnium non ferre ludibrium tale veritatis, & alienæ famæ; quotus enim quisque in posterum erit bonus, pius, ac honestus, quem dejicere de loco, & execrationi quorumcumque exponere non valeas, si hypocrisim ac simulationem virtutis, quando aliud non occurrit, objicere & promptum sit, & non illaudabile? Attamen habet hîc Augustinus, quo se consoletur, exemplum videlicet divini Servatoris nostri, quem paribus calumniis excipiebant olim Pharisæi. Quale verò exemplum habituri sint hujusmodi Censores, quo se defendant à crimine Sycophantiæ, videant ipsi. Ego non video.

Neque parum lepida est Phereponi exceptio contra Augustini paupertatem. *Satis divitem fuisse*, inquit, *qui haberet, quod aliis largiretur, & inde tantum sibi sumeret, quantum vellet.* Honestissimæ & christianæ paupertatis ideâ caret, qui hæc scribit. Dives ille profectò dicendus est, Christi sectator, qui, ut Minutii verbis utar, *non eget, qui non inhiat alieno, qui Deo dives est.* Hic, inquam, dives germanam in se paupertatem fovet; nam non opum defectus, sed animus pauperem facit. Homo videlicet nihil cupiens, necessariis tantùm contentus, & parcus sibi, & in egenos effusus, & pro Christo nihil proprium possidens: ille verè est pauper. Et mirum est, qui Phereponus, ab aliis Novatoribus discedens, non solùm non damnat mendicitatem Monasticam, sed eamdem quoque talem exigit, ut nihil habeat pauper Evangelicus, quod aliis pauperibus distribuat. Quasi non habuerit Christus, non habuerint Apostoli, quæ sibi ad victum atq; vestitum necessaria forent, & quæ egenis identidem dispensarent. Episcopum verò in primis hospitalem Paulus desiderat: quod fieri nequit, si nihil ei supersit in alios distribuendum. Illud etiam constat, Episcopos non Dominos, non possessores esse bonorum Ecclesiasticorum, sed ministros, atque œconomos, eorúmque caritati potissimum commendatam esse pauperum curam. *Gloria Episcopi est, pauperum inopiæ providere*, inquit Sanctus Hieronymus ad Nepotian. de Vita Cler. Qua ergo ratione Phereponus & paupertatis gloriâ Augustinum spoliat, eúmque non patitur aliquid habere, quo hospitalem se præbeat, & aliorum indi-

indigentiæ succurrat? Minus autem excusandus ille mihi videtur, dum & legere potuerit, & falsi arguere non potuerit, quæ de Monastico Augustini instituto, vel post Episcopatum servato, scribit eruditissimus ille Monachus Benedictinus è Congregatione S. Mauri, cui debemus novissimam vitam Augustini. Liceat mihi pauca quædam describere, quæ ille ex variis documentis collecta habet. Li.3.Cap.2.§.8. *Cùm Augustinus in Episcopii domo secum Clericos suos haberet, cum iisdem formam primorum Christianorum Hierosolymis degentium quibus erant omnia communia, nihil proprium, quantum poterat, sectabatur. In illius societate nulli licebat suum aliquid dicere, sed omnia omnibus erant communia; & quotquot in eam admittebantur, hanc sibi legem sciebant impositam, &c. Sic omnes Clerici cum eo pauperes erant, simul præstolantes misericordium Dei ex reditibus possessionum Ecclesiæ, vel ex oblationibus fidelium, quæ singulis pro cujusque indigentia distribuebantur.* Lege reliqua, uti & Cap. sequ 3. & 4. ibique palam fiet, quantum alienus ab omni cupiditate Augustinus foret, & quam præter jus, quamque inopportunè Phereponus virtutes illius suspectas hîc facere velit.

Pergit Censor graviter quærere, ubicumque potest, Augustini crimina; & ubi non invenit, liberaliter ipse somniat, ac facit. In Animadvers. ad Lib.1.Cap.11. de Ordine pag. 478. vellet ille nunc exstaret Opusculum *Theodori de origine & natura mundi.* Cur natum sit Pherepono tale desiderium, divinent quæso eruditi. Omnia puto excogitabunt; sed germanam fortasse causam non attingent, quam tamen sincerissimè nobis Censor exponit. *Ex eo enim*, inquit, *intelligere liceret, an hic ei aduletur (quod sanè suspicor) Augustinus pro more seculi sui, quo, si unquam aliàs, immodicæ laudes in usu vulgari fuêre.* Votum profectò dignum tali Critico, ut si non aliunde certi, nimiumque certi essemus de illius odio atque livore contra Augustinum, facilè vel ex hoc vestigio intelligere possemus. Et quænam tandem sunt, quæ hîc Pherepono suspicionem adulationis ingessêre? De Theodoro hæc scribit Augustin. *Vir & ingenio, & eloquentiâ & ipsis insignibus, muneribusque fortunæ, & quod ante omnia est, mente præstantissimus Theodorus, id agit, ut & nunc, & apud posteros, nullum genus hominum de litteris nostrorum temporum jure conqueratur.* Dic, obsecro, quid hîc feriat Lectorem vel delicatissimum? Etiamsi incomparabili ingenio, studióq; litterarum non excelluisset Theodorus ille, nihilominus ea est ipsi ab Augustino tributa laus, ut neq; laudatorem pœnitere, neq; laudato pudorē incutere deberet. Ad hæc non alius est hic

Theo-

Theodorus, quàm Fl. Manlius Theodorus qui à Claudiano & Symmacho summis extollitur laudibus, & eloquentiæ potissimum ac eruditionis gloriâ commendatur. Memorat ipse Pherepon Dissertationem Rubenii de vita istius Theodori, quo ex libello elucet, quantus vir, quantúsque Philosophus ille fuerit. Sed præcipuè legendus est ejusdem insignis Panegyricus inter Claudiani Carmina. Attamen ne quid hîc dissimulem, illustrem egomet auctorem Pherepono indicare volo, hujusmodi suspicioni faventem. Is Augustinus appellatur, Episcopus Hipponensis, cujus verba sunt L. 1. C. 2. Retract. *Displicet autem illic* (id est in Lib. *de vita beata,*) *quod Manlio Theodoro, ad quem Librum ipsum scripsi, quamvis docto & christiano viro, plus tribui, quàm deberem.* Sed hinc volo Phereponus ipse discat, num pronus ad assentandum foret Augustin. & an parum rigidus sui ipsius censor esset, quando ne hîc quidem sibi ignoscit. Æqui autem ac honesti Critici erat, ex hac potius retractatione capere consilium laudandi Augustini, quàm ex elogio illo occasionem arripere vituperandi. Quanquam quid dico? Ità me Deus amet, elogium illud retractandum Augustino non erat, cùm tale sit, ut lividis tantùmmodo hominibus assentatorius videri possit. Et reapsè ab August. improbatum minimè fuit. Retractionum verba cadunt super Librum *de vita beata* inscriptum ipsi Theodoro, non super elogium Theodori in Lib. 2. *de Ordine* insertum. Deinde nihil aliud emendare in animum induxit Augustinus, quàm quædam in Præfatione ad eum Lib. *de Vita beata* non satis graviter dicta, quæ cum delicata pietate non benè componi posse putabat: cujusmodi sunt: *Ad id, quod desidero* (hoc est ad obtinendam vitam beatam) *te unum intueor, téque aptissimum semper admiror, &c. Accipe, cujusmodi auxilium abs te certus expectem.* Eadem repetit infrà, inquiens: *Obsecro te per virtutem tuam, per humanitatem, per animarum inter se vinculum, atque commercium, ut dexteram porrigas. Hoc autem est, ut me ames, & à me vicissim te amari credas, earumque haberi. Quod si impetravero, ad ipsam beatam vitam, cui te jam hærere præsumo, parvo conatu facillimè accedam.* En quæ Augustino Librum illum emendaturo non ampliùs ferenda videbantur. Nam ad ingenium, ac eruditionem Theodori quod attinet, nihil in eo libro August. habet, quod spongiâ indigeat, cùm & in Retractionibus ipsum Theodorum *doctum & christianum virum* appellare pergat. Eâdémque de causâ in retractandis Libris de *Ordine* obelo nullo confixit Aug. memoratum elogium Theodori confixurus, si per illud veritatem læsam animadvertisset.

Præ-

Præstare tamen nolim, placitura hæc esse Pherepono, quando ne ipsi quidem *Retractationem Libri* ab eo gratiam iniere. Pag. 484. Animadv. ad Lib. 2. Cap. 19. de Genesi, *locos*, inquit, *lib. 3. de lib. Arb. indictos prætermisit Augustinus, dum alios, qui multo minus torqueri poterant, explicat. Qua in re an ars aliqua fuerit, judicent alii. Candorem quidem & modestiam præ se ferunt Retractationes, sed debent ingenue fieri, retractatis, quæcumque falsa putantur, non paucis quibusdam exigui momenti, relictis gravioribus, ne forte adversarii objiciant se similia sentire. Sed Augustini animum noverat Deus.* Tria contingere hic potuêre. Primum est, falsa in Augustini Libris ea non esse, quæ nunc falsa Pherepono videntur. Proximum est, etiamsi veritati ea adversentur, Augustinum tamen id nequaquam animadvertisse. Tertium denique, animadvertisse quidem, sed noluisse retractare, atque corrigere. Catholicorum sententia est, Augustinum in doctrina *de libero Arbitrio* nequaquam aberrasse; sed quando Censori nostro, non secus ac Pelagianis tum antiquis, tum recentibus, aliter visum est, nos in iis infelicitatem ac tenebras ingenii misereamur perversam voluntatem non facilè accusemus. Errant nimirum, sed se errore duci non putant. Catholicos contrà in errore versari sibi persuadent Pelagiani; sed & ipsi nos contra votum nostrum cœcutire intelligant. Nam & justitia & caritas poscunt, ut in iis similibúsque quæstionibus contra animi sententiam à veritate deflexisse putetur, quisquis deflectit, nisi aliter credere nos jubeant contraria argumenta. Atque ita sane de Augustino credendum, ii etiam fateantur, quibus Augustini doctrina quælibet nondum probatur. Nam quis in animum inducat, usque adeò desipuisse, & à rationis, atque conscientiæ legibus descivisse Augustinum, ut sciens prudens erraverit, errorésque in Religione tu pissimos ac perniciosissimos agnoverit quidem, sed venditare perrexerit? Necesse plane foret, virum excogitare basilice impostorem, ac postremæ iniquitatis reum.

Et tamen, si quid intelligimus, non alio collineant Pherepon i tela, quàm ut Augustinum nobis exhibeant hominum nequissimum. Callidissimè nempe dubitare Censor nos vult, an ars aliqua in Augustinianis Retractationibus fuerit; ingenuitatem ibi desiderat: & Augustini animum ita in medio relinquit, ut suspicari possimus, num veritatis amore, an consilio illudendi orbis, Retractationes scripserit, videlicet ut solis exigui momenti erroribus dispunctis, eam sinceritatis famam sibi pararet, quæ fidem postea apud præsentes ac posteros conciliaret gravissimis erroribus intactis, sibique probe perspectis. Equidem non dubito, quin atrocitatem suspicionis sive calumniæ istius, quisque intelligat, simulque miretur, qui Batavo, seu Helvetio homini tanta adversus Augu-

gustinum confidentia esse potuerit, ubi non de opinionibus, sed de interno Augustini animo res agitur. Quas enim Criticas leges hic pro se Phereponus laudet, contra clamantibus cunctis justitiæ, caritatis, & honestatis legibus? Quæ argumenta adhibere potest, ut crimine temeritatis atque improbitatis sese absolvat? Neque vero tam sui, atque Dialecticæ oblitum ipsum reor, ut ideo Augustinum fraude hac usum fuisse argumentetur, quia uti is potuit. Nullum crimen esset, cujus & ego reum facere Pherepounm, & quemcumque alium, deinceps non possem, si vim ullam habere deberet iniqua adeo argumentandi ratio. Conscientiæ ergo suæ Phereponus consulat, redeatque illuc, ut tantummodo dicat, errasse Augustinum. Errabit vel sic quidem talia affirmans accusator, meâ & omnium Catholicorum sententiâ; sed infamiam saltem evadet, quam nunc inurere dum vult Augustino, nescio qui declinare ipse jam possit.

Auctor est Augustinus in Epist. 71. olim 10. quæ est ad Hieronymum, Episcopum quemdam, quod utens Hieronymiana sacrorum Codicum interpretatione dictionem unam aliter exposuisset, quàm antiquus mos haberet, ingentes excitasse turbas in populo, ita ut *coactus demum fuerit velut mendositatem corrigere, volens post magnum periculum non remanere sine plebe.* Insurgit hic Phereponus, & inquit pag. 491. *Mala sane fuisset Afra plebs, quæ tantilla de causa Episcopum suum deserere parata fuit, sed videtur esse, ut probe olfecit Hieronymus, fabella Punica, qua hominem terrere voluit Hipponensis Episcopus.* Equidem in istam controversiam ægre me rapi sentio, quam non ita dirimere pro uno possum, ut alterum simul non arguam & culpem. Immo liceat mihi dicere, aliquid habeo, quod illic tam in Hieronymo, quàm in Augustino desiderem, sive statum controversiæ spectem, sive modum. Attamen quod est ad narrationem Augustini de Episcopo illo in discrimen adducto ob interpretationem Hieronymi, nihil me solicitat, quod ipse Hieronymus ad Augustinum ea de re scribens, inquit: *Hujuscemodi in Epistola tua texis fabulam: Quidam frater noster Coepiscopus*, &c. Novimus Hieronymi viri alioquin sanctissimi stylum aculeatum, stylum iratum plenum, ac potissimum dum sibi pugnat. Quid mirum si irato ferventique viro excidit, hujusmodi, exceptione se suosque Libros & utilem certe laborem tueri. Cordatus nemo propterea credat Augustinum fabellæ atque imposturæ tam gravis in Hieronymi caput auctorem. Quod vero tolerandum fuit in Hieronymo ægre ferente, optimum consilium suum pessime acceptum ab Augustino fuisse, id nescio qui nos tolerare nunc debeamus in Pherepono, quem Augustinus nusquam

quàm læsit, quique non irritatus, acriùs tamen quàm ipse Hieronymus Augustinum accusat. Nimia nempe hominis hujus confidentia, dum ex arbitrio atque imperio fabulatorem facit virum æque pium ac doctum, & quantum ejus mores & dogmata docent, à dolis atque imposturis alienissimum. Fac etiam fuerit fabella; at æqui honestique Censoris erat Augustinum potius suspicari à ficto rumore deceptum, quàm eundem venditare certissimum ipsius commenti artificem, cùm præsertim alio sub cœlo ea res contigisse dicatur. Sed ne fabulam quidem fuisse ubi nos contendamus, quis Phereponus contrarium ostendat? Vix etiam evincere possis, Augustinum illic agere de *cucurbita* atque *hedera* Enimvero numquid mirum est, paratam fuisse plebem illam recedere ab Episcopo suo *tantilla de causa*? Etsi levis error futurus ille fuisset, attamen cùm videretur Episcopus idem sine causa divinas adulterare Scripturas: nimio zelo adversus ipsum accendi potuit religiosa populorum cura de veteri Traditione tuenda. Jam patet, quibus diris divini Scriptores absterruerint homines, ne vel unum verbum adderent, detraherent, aut immutarent in Codicibus sacris. Patet etiam, quantopere Christianis antiquis cordi fuerit, Scripturæ sacræ exemplaria à corruptoribus tueri. Ad hæc Paulo Samosateno Antiochenus populus, Nestorio, & Iconoclastis Constantinopolitanus, Arianis populi alii summo studio restitere, ut sanctus Hilarius ævo suo diceret, *religiosiores fuisse aures Populi, quam corda Sacerdotum.* Ipse verò Hieronymus in Epistola 81. olim 18. inter Augustinianas acrem hanc accusationem delinire postea visus est, ad Augustinum rescribens, & inquiens: *Si legisti librum Explanationum in Jonam, puto quod ridiculam cucurbitæ non recipias quæstionem. Si autem amicus, qui me primus gladio petiit, stylo repulsus est, sit humanitatis tuæ atque justitiæ accusantem reprehendere, non respondentem.*

Pag. 522. Animadv. in Epist. 213. aliàs 110. Phereponus Augustinus sugillat, quod se Episcopum Hipponensem ordinari passus fuerit, vivente adhuc Valerio Civitatis illius Episcopo. Id Nicæno Canone octavo interdictum memorat; tum subdit: *Non intelligo, qui usus ipse Ecclesiæ, ex quo constabat, unum in singulis urbibus Episcopum esse oportere, non monuerit Hipponensem, hoc illicitum esse: Nam si collegam unum sibi adjungere licuit, quidni & plures? Quam magnam hoc aperuit fenestram adversariis Augustini, dicendi hominem sæpe in utilitatem suam errasse?* Abstinuissent ab hujusmodi calumnia adversarii Augustini, quos inter nunc primas ducit Phereponus, si diligentiùs perpendissent rem ipsam. Ignorabat Valerius, ignorabat Augustinus, Nicænum Canonem obstare. Cujus rei fidem facit in laudata Epistola Augustinus. Immo nihil contra Canones tunc agi

censuerunt alii Africæ Episcopi, iique omnium præstantissimi. Audi Possidium in Augustini vita Cap. 8. *Egit Valerius secretis literis apud* (Aurelium) *Primatem Episcoporum Carthaginensem, allegans imbecillitatem corporis sui, ætatisque gravitatem, & obsecrans, ut Hipponensi Ecclesiæ ordinaretur Episcopus, quo sua Cathedra non tam succederet, sed Consacerdos accederet Augustinus. Quæ igitur beatus Valerius optavit, & rogavit satagens, rescriptio impetravit.* Audi & alia Possidii verba: *post quam petitionem ad visitandum adveniente ad Ecclesiam Hipponensem tunc Primate Numidiæ Megalio Calamensi Episcopo, Valerius Antistes Episcopis, qui forte tunc aderant, & Clericis omnibus Hipponensibus, & universæ plebi inopinatam cunctis suam insinuat tunc voluntatem, omnibusque audientibus gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti desiderio clamantibus, Episcopatum suscipere, contra morem Ecclesiæ, suo vivente Episcopo Presbyter Augustinus recusabat.* Vides Augustinum, quanquam ignoraret, Nicæno Canone hujusmodi ordinationes prohiberi, probe tamen recogitasse, ab ea ordinatione abhorrere consuetudinem Catholicæ Ecclesiæ, ipsumque adeo Augustinum obstitisse Episcopis, ne se Episcopum sacrarent. Sed vicit plurium sententia. Imò exempla similium ordinationum in medium allata fuêre. *Dumque illis fieri solere ab omnibus suaderetur* [inquit idem Possidius] *atque id ignaro transmarinis, & Africanis Ecclesiæ exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit, & Episcopatus curam, & majoris loci ordinationem suscepit.* Augustinus ipse ad Paulinum Ep. 31 aliàs 34. de sarcina Coepiscopatus sibi à Valerio imposita scribens, hoc idem confirmat, inquiens: *Quod quidem, quia tanta ejus caritate, tantoque populi studio Dominum id velle credidi, nonnullis jam exemplis præcedentibus, quibus omnis mihi excusatio claudebatur, vehementer timui excusare.*

Quem ergo errorem apertis oculis admissum, quam errandi voluntatem ad proprium commodum in Augustino demonstres? Detrectabat ipse honorificum munus; compulsus à Valerio, ab aliis Episcopis, à Clero toto, ab universa plebe, se passus est vinci, annuente etiam Aurelio Carthaginensi, Africæ Primate. Ex iis nemo suspicabatur, violatum iri propterea Canones Nicænos; & quanquam Ecclesiæ consuetudo secus agendum moneret, exemplorum tamen ingesta copia rationem omnem cunctandi & recusandi sustulit. Rem ego non probo, neque subinde probavit ipsemet Augustinus, ubi intellexit, Nicænam Synodum aliter sanxisse. Verùm eæ tunc circumstantiæ in Augustini ordinationem confluxere, ut non solùm excusatione dignum ille se præbeat, sed iniquæ accusationis accusari mereatur, qui tacite nobis persuadere cupit, Augustinum scienter atque lubenter tunc errasse,

quòd

quòd error ipse cederet in suam ipsius utilitatem. Cùm verò inquit Phereponus : *Si collegam unum sibi adjungere licuit, quidni & plures?* non videt homo acutus, frustra id peti, nam qui collegam, sive coadjutorem sibi adsciscebat, ea ratione movebatur, quòd ipse aut senio aut morbis ad obeunda Ecclesiastica munia ineptus jam esset, & Collegam hunc sibi successorem deligebat, consentiente Clero, populo, ipsisque Provincialibus Episcopis. Atqui unus Collega id implere valebat, quod Episcopus senescens implere amplius non poterat, atque unus Episcopo morienti successor erat dandus. Quamobrem & superfluum, & incommodum consilium fuisset plures adligere uno tempore coadjutores, nullaque necessitas, nulla potens ratio succurrisset, quæ aut suaderet, aut excusaret ut unius, ita & plurium cooptationem.

Alia tamen habet Phereponus, quæ in memorata Epist. 213. olim 110. sibi non arrident; quippe illic Augustinus Heraclium sibi Successorem in Episcopatu designat iis verbis: *Presbyterum Heraclium mihi successorem volo.* Canonem LXXVI. Apostolorum, & Synodi Antiochenæ sub Constantio habitæ decreta hic violata Phereponus clamat; stupetque ignorasse Augustinum, illicitum hoc fuisse, cùm præsertim consensum Coepiscoporum ille non exquisierit, quem tamen exigebat Synodus Nicæna. Profecto interdixere Canones [& jure maximo interdixere,] ne sacri Antistites sibi successorem deligerent, atque constituerent. Sic occursum ambitioni, & propriæ utilitatis studio, quibus affectibus occœcati interdum Episcopi indignos eligere, & Episcopis Provincialibus, Clero, ac populo libertatem electionis præripere poterant. Sed hoc ad Disciplinam spectat, eamque eligendi successoris libertatem eadem Ecclesia ...odò permittere, modò prohibere potest prout conducibilius videatur. Nam idem quoque periculum quandoque imminet, si Episcopi, Clerus, & populus eligant, ac si unus Episcopus, & plus contra Episcopus gregi suo, dum vivit, melius consulere interdum potest, quàm plures. Illud verò dubium esse non debet, quin Augustinus optimum Successorem Ecclesiæ suæ dederit, omni ambitionis, atque utilitatis propriè affectu sublato. Immo id unice à se præstari palam testatus est Augustinus, ut ne *per ambitiosos & contentiosos* Ecclesia Hipponensis perturbaretur post mortem suam, uti aliis in Ecclesiis acciderat. Cleri etiam, & populi duorumque Episcoporum suffragio res acta. Sed quod in primis huc facit, illud est, iis temporibus nequaquam obtinuisse in Africa prohibitionem illam de Successore sibi instituendo. Suppetunt illic exempla, immo & in nonnullis aliis Provinciis, quæ adferre non est hujus loci, quippe à Justello, Breveregio, Thomassino aliisque congesta. Antiochenis autem Canonibus Africa se obligari fortasse non censuit, incertumque est, an

 iidem

iidem ipsi Canones Afris essent satis perspecti. Eadem dici possunt de Canone, ut ajunt, Apostolum , cui etiam alia explicatio convenire potest. Quare nemo ex Africanis Patribus ea tempestate illicitum, prohibitumve putabat, sibi idoneos eligere successores, dum Cleri, & populi consensus rogaretur, atque obtineretur, & electus Episcopalem consecrationem post eligentis mortem expectaret: quæ omnia Augustinus præstitit in eligendo sibi successore Heraclio, quem Eradium corrupti Codices appellabant.

CAPUT XV.

Nimius sui amor falso objectus à Pherepono sancto Augustino, cujus conatus in Pelagium ejusque errores fluxerunt ab amore unius Catholicæ veritatis. Ficta mansuetudo in Hæreticos perperam afficta Catholicis Episcopis. Comprimendæ Hæreses vix ortæ, neque erroribus concedendus nimia lenitate aditus: Convicia & contumeliæ variæ Phereponi in sanctum Augustinum. Quàm hæc hominem Christianum & Criticum dedeceant. Quanto contemptu feratur ille in omnes sanctos Patres.

Circiter Annum Christi 394. *Expositionem Epistolæ ad Romanos* elucubravit Augustinus nondum Episcopatu initiatus. Nonnulla ibi occurrunt Semipelagianis postea natis faventia , sed emendavit vir sanctus Lib. 1. Cap. 23. Retract. confessus, se eo tempore *nondum diligentius quæsivisse, nec adhuc invenisse, qualis sit electio Gratiæ.* Miratur Phereponus pag. 538. Animadv. qui Augustinus sponte, ac à nullo damnatus, dogmata eadem subinde fuerit execratus. Tum oculo in intima Augustini præcordia conjecto, *Si nunquam tamen,* ait, *exortæ fuissent rixæ Pelagianæ, in iis sententiis mortuus esset. Imo verò fortasse nunquam ita invectus in eas fuisset , nisi Pelagius aliquid in ejus scriptis carpsisset.* Primam verò indignandi in Pelagium occasionem Augustino fuisse subdit, quòd Pelagius Romæ dum esset , ferre non potuerit ea Augustini ad Deum verba: *Da quod jubes, & jube quod vis*, quæ in Confessionum Libris adhuc leguntur. *Hinc prima origo mali* , inquit Censor, *nam nihil magis irritabile est Scriptoribus, qui pro scriptis postea, tanquam pro aris & focis pugnant.* Qui ne de nomine quidem Augustinum nosset, hæc tamen audiens non ignoraret , quàm parum fidei debeatur accusationi hu-

hujusmodi, ad quam nempe confirmandam nulla ratio accedit. Quis Censori huic narravit, irritatum fuisse Augustinum, & ad sententiam mutandam odio adversantis Pelagii fuisse compulsum? Nimium dictatoriè ista dicuntur. Sed hujus criminationis iniquitas longe melius se prodet, ubi recogites, quantum à cœco suarum opinionum amore abesset Augustinus. Nihil aliud sunt Retractationum Libri, quàm illustre argumentum ardoris illius, quo Augustinus veritati uni supra suos affectus obsequebatur. Deinde vix alium reperias, qui demissiùs Augustino se emendari pateretur, & mitiùs haberet adversarios suos, quanquam interdum procacissimos, & palam rationi ac veritati injurios. Onerare possem librum, si necessitas posceret, exemplis ejusmodi & humilitatis, & modestiæ. Denique tam parum cum veritate congruit, Augustinum in iram & odium adversus Pelagium fuisse concitatum, quod hic verba quædam Confessionum molestè tulerit, ut cùm Pelagius longe post illa tempora humanissimis literis ad Augustinum datis responsionem accepisset amicitiæ plenam, Augustinus deinde necesse habuerit se purgare, quasi Hæreticum hominem supra meritum commendasset.

Quod ergo Augustinum armavit in Pelagium, Apostolicæ doctrinæ, veræque Religionis cura fuit. Eadem & armavit in Manichæos, in Donatistas, in Arianos, à veteri autem Christianorum Traditione abhorruisse dogmata Pelagii, atque Cœlestii, jam dudum ostenderunt eruditi viri, ostendit Augustinus ipse, & ejus temporis Ecclesia, quod ne ipsum quidem Pelagium fugiebat, qui non aliter quàm clanculum, & sub mille verborum ambagibus, ingentique cum simulatione suam huc illuc novitatem dissemina-vit. Quid faceret Augustinus zelo Domus Dei supra quamplurimos ardens? Africanæ, atque Orientales Ecclesiæ, sanctus Hieronymus, Paulinus Ambrosii discipulus, aliique classicum protinus cecinere in erumpentem Hæresim. In publicam rem tunc & ipse Augustinus operam suam conferendam esse putavit. Quamobrem en veras causas, cur Pelagium, sive ut melius dicam, Pelagii dogmata exagitare cœpit Augustinus. Quas commentus est pro suo arbitrio Phereponus, si nos levitatis saltem arguamus, æquo jure procul dubio agemus. Quod si Augustinus procedente tempore renuntiavit sententiis nonnullis, iisque paucis: ex ipsius testimonio, & rei evidentia constat esse factum, quod attentiùs subinde investigaverit cùm Scripturarum sacrarum mentem, tum Ecclesiasticæ Traditionis vocem. An verò crimen est meliora discere, & melius sentire? Et numquid Augustinus pro suis sententiis tanquam pro aris & focis pugnare paratus fuit, qui sententias priores reipsa deserere non dubitavit, statim ac veritas explorata id ab ipso exegit?

Retractavit quoque vir sanctus quoddam aliud effatum suum in Expos. Cap. VII. 19. 20. ad Rom. uti Semipelagianum. Hinc Phereponoansa præbetur traducendi Augustini tanquam *summopere temerarii* hominis, qui ea olim scriberet, quæ, ut ipse deinde contendit, in Ecclesia minime tradebantur. Quod si tradebantur, non capit Pherepunus pag. 536. Animadv. *qui damnari potuerint quasi novatores & exitiales Haretici, qui id docebant quod antea ubique docebatur, & quod cum laude scripserat Augustinus.* Sed frustra invidiam Augustino creare, frustra Pelagianam novitatem tueri molitur Phereponus, parum hic se versatum exhibens in Ecclesiastici juris œconomia, immo & in eorum temporum Historia. Esse possunt dogmata quædam adhuc inter Scriptores dubia, atque ab Ecclesia nondum calculis postremis definita. Hæreticum nomen alterutram partem tuentibus tunc tribuere non licet. Ubi Ecclesia sententiam tulit, tunc aliter sentire quàm Ecclesia, nefas est. Ita fuit tempus, quo sententia de iterum baptizandis Hæreticis inter hæreticas referenda fortè non erat. Idem Semipelagianis Dogmatis accidit. Non idcirco læsisse Fidem dicti sunt Vincentius Lirinensis, Hilarius Arelatensis, Cassianus, Faustus, Gennadius, Sidonius, aliique aut Lirinenses, aut Massilienses, quòd Semipelagianismum foverint. Tunc solùm execranda cœpit esse eorum doctrina de initiis fidei, cùm Synodus Arausicana exposuit, quid hic sentiret, sentiendumque mandaret Ecclesia verax. Plerisque autem è Patribus nonnulla excidisse videmus, quæ deinde sacris Conciliis divina oracula promentibus minime probata fuere. Sed illi incautè, inculpatéque ita sensere, paratissimi consentire cum Ecclesia, si hæc in diversam abiisset sententiam, & ideo illis opinionibus addicti fuerunt, quod nondum satis diligenter exquisierant, quid Apostolica de iis Traditio haberet.

Quod ergo ad Pelagianos errores attinet, eos sua novitas in oculos omnium incurrens execrabiles statim fecit. Tum protinus in eorum damnationem consensit Ecclesia. Concilia non semel ab Afris Episcopis habita, Synodi Hierosolymis, Diospoli, Romæ, Antiochiæ, aliisque in Urbibus celebratæ, prætereaque Romani Pontifices, aliique celeberrimi Patrum adversus Pelagianum doctrinam illico anathemata exeruere. Quid miratur ergo Phereponus, quòd execrationi esse in Ecclesia Catholica Pelagius, ejusque sectatores continuò cœperint; Novam, insuetam, atque à Traditione abhorrentem doctrinam invehere tentabat id hominum genus; deinde Ecclesiæ germanam Fidem statuenti: errorésque proscribenti resistere pertinaciter non dubitavit, mentemque in errore obfirmatam prodere. Hic hæreseos stat cardo; hæ causæ justissimæ anathematum. At Semipelagiana dogmata,

dogmata, si qua Augustinus tradidit [nam vere Pelagiana ex ejus calamo certum est excidisse nunquam] nondum Augustini ævo, immo ne per integrum quidem seculum ab illius morte, ea fuerunt, ut ipsorum patrocinio læderetur fides. Eidem quoque doctrinæ adhæsere piissimi viri, nullo sanctitatis dispendio; quippe Traditio ab ipsis nondum satis diligenter consulta fuerat, & controversiæ omnes de Gratia liberoque Arbitrio nondum satis fuerant pertractatæ, atque Ecclesiastica Concilia quid pro certo iis de rebus affirmandum foret, nondum constituerant. Proinde incautus, & si etiam velis negligens, sed sine culpa, non autem *summopere temerarius* dici potuit Augustinus, quòd non mala fide olim docuerit, quæ postea re melius consulta correxit. Innumeræ occurrunt controversiæ adhuc ferventes, magnis piisque Auctoribus utrinque stantibus. Quandiu Ecclesia ambiguam rem in medio relinquat, quamcumque velis partem tueri licitum erit. Sic Augustinus Pelagianos Hæreticis primò non accensuit, ut patet ex ejus Serm. 294. Deinde verò pertinaces in errore, & Conciliis palam resistentes, hæresis incusavit: quod Pherepono nec novum, nec iniquum videri debebat in Animadv. ad laudatum Sermonem pag. 550. Sed quoniam illuc nostra delapsa est oratio, alia videamus, quæ Phereponus carpit in eodem Sermone.

Multi jam fuimus alibi in propugnando jure cùm Ecclesiæ, tum Principum Catholicorum adversus homines hæreticos, quos pœnis castigare, reluctantesque ad meliorem sententiam incitare fas esse diximus. Phereponus audiens Augustinum ibi de Pelagianis ita loquentem: *Sustineat eos mater piis visceribus sanandos, portet docendos, ne plangat mortuos, &c.* mellita hæc appellat, sed statim adjungit, *deboneſtata fuisse sequentium temporum incredibili acerbitate, ut propemodum suspicari quis possit, mansuetudinem hanc data opera simulatam, ut major invidia miseris hominibus conflaretur, nisi cederent, utque homines imperiti magis in illos postea exardescerent.* Ut ut modestus cautusque videri & hic velit Phereponus, suspicionem hanc teterrimam non sibi tribuens, sed aliis affingens, eamque illo suo propemodum temperans: non impetrabit tamen, quin ipsum tanquam atrocis calumniæ auctorem æquo jure hic postulemus. Satis ipse prodit, sibi accusationem hujusmodi probari, sibique in votis esse, ut in reliquorum mentibus radices agat. Et tamen quantum à caritate & veritate longe abeat ista suspicio, facilè intelligere potuisset ipsemet Phereponus, si minori odio atque livore suas aggressus fuisset scribere Animadversiones. Placidè primò erga errantes agere Ecclesia solet, & placidè monet agendum. Tum si nihil miti adhortatione pro-

proficiſcitur,ipſa caritas ſuadet,ut aſpera arripiantur, quo tandem revocentur devii in veritatis & ſalutis viam. Erga filios in vitia deflectentes non aliter ſe gerunt amantiſſimi patres, non aliter erga ægrotos ſapientiſſimi Medici. Quis & parentibus, & Medicis *ſimulatam manſuetudinem* ea de cauſa adſcribat, quòd inutiles eorum blanditias efficaciora deinde remedia ſubſequantur? Et parentis & Medici loco Eccleſia eſt erga errantes in fide. Præterea quis Auguſtinum,quis certam fecerat Eccleſiam, auſteritate ſolùm vincendos erumpentes errores, ut fingenda prius manſuetudo foret? Denique nulla fere emerſit Hæreſis, cui non obſtiterint pari methodo Eccleſiaſtici Præſules, nihil aliud cupientes, quàm rigore abſtinere,dummodo ſanarentur filii. Temere, ne dicam ſtulte,in his omnibus ſuſpicaretur quiſpiam & animum crudelem, & fictam lenitatem.

At inquit Phereponus, ut oſtendat non ſolùm inanem non eſſe hanc ſuſpicionem, ſed ſuum quoque ipſam tuliſſe ſuffragium: *Has artes à Sacrorum Præſidibus ſæpe adhibitas nemo neſcit, ejuſque rei inſigne exemplum videmus in damnatione Donatiſtarum.* Talem Criticum tanta confidentia non dedecet. *Nemo neſcit.* Et quibuſnam quæſo eruditis hæc ediſſerit Phereponus? Europæis non puto; Indis fortaſſe. Quotus enim quiſque eſt inter nos,qui aut audierit, aut legerit, non dicam ſæpe, ſed ſemel tantùm, ſimulatam à Catholicis Epiſcopis manſuetudinem erga Hæreticos,ut acerbitati, quam ſolam animo verſabant, major deinde excuſatio,& pervicacibus gravior invidia crearentur? Unos Donatiſtas tanquam inſigne exemplum nobis memorat Cenſor,eos nempe, quos tot veracibus amicitiæ,patientiæ, & caritatis exemplis ad unitatem Eccleſiæ reducere conati ſunt Catholici, ut ſuas ipſas Cathedras iis, etiam ſi è lite caderent, communes facere non dubitarint. Hæccine ſimulata lenitas? Nuſquam fortaſſis, quàm in Donatiſtarum Hiſtoria, evidentiora habeas Eccleſiaſticæ manſuetudinis documenta. Severiſſimis profecto legibus poſtea adverſus illos actum eſt; ſed poſtquam incredibilis pertinacia, & immanitas inſolita ad ſchiſma & ad errores acceſſere, nullumque aliud remedium ſupererat ſanandæ furioſæ gentis.

Profectò, pergit dicere Phereponus, *cum ejuſmodi initiis minimè conſentiunt viginti minimum Synodorum intra paucos annos feſtinatæ,Pelagianorum dogmatum damnationes,ut Epiſcopis ſæpius ad damnandos Pelagianos adductis, nulla iniri poſſet amplius ratio audiendarum partium tam ſæpe damnatarum. Cùm enim Synodi quempiam damnarunt, honoris eſſe ſui putant, hominem videri jure damnatum, nec patiuntur decreta ſua iterum expendi.* Neque primus fuit, neque poſtremus erit Phe-

Phereponus, qui Catholicorum Præsulum solicitudinem in damnandis & suffocandis, si fieri potest, nascentibus Hæresibus, moleste ferat, minimeque probet. Familiare hoc fuit recentiorum quoque temporum Novatoribus, immo reliquis fere ætatum omnium Hæreticis; idemque nascituri Hæretici conquerendo sonabunt. Commodissimum sane effugium, & præsidium errori, si liber ipsi aditus per medios populos, per gentem ignaram diutius permittatur. Et certe hic quoque patronus Hæreticis quibuscumque deerat, quo auctore ipsorum deliriis tum solùm frena offerrentur, cùm longe lateque diffusa, pluriumque animis recepta, non amplius frenum pati didicissent. Oculos aperiat tandem Phereponus, & Catholicorum personam parumper induat. Nullus dubito, quin & ipse tunc nobiscum sentiat, adversus nascentes Hæreses armandam & muniendam protinus esse plebem Christi. Hoc ipsum statuere veram Ecclesiæ doctrinam, hoc ipsum oppositam falsi damnare, ac damnatam prodere, arma sunt, quæ populo sano per vigilantes Pastores ministranda novimus. Principiis obstandum est, ne sero medicina paretur. Si contrà Ecclesiastici Præsules agerent, si secus enascenti morbo sese opponerent, ministerium suum, salutemque gregis fœdissime proderent.

Inquiat vero Phereponus: At qui putantur errores, fortasse non sint: neque præcipitanda sententia, quam revocare nequeas; & rationibus potius, quàm edictis vincendi sunt contra sentientes. Quid porro aliud Phereponus dicat, quàm quod singuli Novatores dicere hucusque potuerunt, & dicere potuerunt deinceps? Ergo nullius erroribus, si audienda Phereponi consilia præcludendum est iter damnatione opportuna, & res in medio relinquendæ, dum controversiâ mature, hoc est post multos annos, expensâ appareat, quo in loco sit veritas. Ita nimirum fiet, ut Hæreses commodissime serpant, & aut nunquam, aut frustra deinde anathemate percellantur. Ignorare nequit Phereponus ipse, quanta sit hominum in hisce casibus pertinacia, quantumque possit anticipata opinio. Perquam rarissime solis rationibus profligantur Hæretici. Atque utinam istius infelicitatis innumera exempla non prostarent adhuc. Quamobrem contra errores pullulantes exercenda confestim non cruenta Synodorum arma, nihilque cunctandum. Quæ via cùm expedita & utilis sit, præterea quoque fallere nos nequit. Nam in Catholica Ecclesia qui sint errores, facilè apparere potest, si videlicet nova doctrina ingeratur, cui obstet antiqua Ecclesiarum Traditio. Id autem in Pelagianorum causa plane accidit, nam ut daremus, aliqua in ea

con-

censuerunt alii Africæ Episcopi, iique omnium præstantissimi. Audi Possidium in Augustini vita Cap. 8. *Egit Valerius secretis literis apud* (Aurelium) *Primatem Episcoporum Carthaginensem, allegans imbecillitatem corporis sui, ætatisque gravitatem, & obsecrans, ut Hipponensi Ecclesiæ ordinaretur Episcopus, quo sua Cathedræ non tam succederet, sed Consacerdos accederet Augustinus. Qua igitur beatus Valerius optavit, & rogavit satagens, rescriptio impetravit.* Audi & alia Possidii verba: *post quam petitionem ad visitandum adveniente ad Ecclesiam Hipponensem tunc Primate Numidiæ Megalio Calamensi Episcopo, Valerius Antistes Episcopis, qui forte tunc aderant, & Clericis omnibus Hipponensibus, & universa plebi inopinatam cunctis suam insinuat tunc voluntatem, omnibusque audientibus gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti desiderio clamantibus, Episcopatum suscipere, contra morem Ecclesiæ, suo vivente Episcopo Presbyter Augustinus recusabat.* Vides Augustinum, quanquam ignoraret, Nicæno Canone hujusmodi ordinationes prohiberi, probe tamen recogitasse, ab ea ordinatione abhorrere consuetudinem Catholicæ Ecclesiæ, ipsumque adeo Augustinum obstitisse Episcopis, ne se Episcopum sacrarent. Sed vicit plurium sententia. Imò exempla similium ordinationum in medium allata fuêre. *Dumque illi fieri solere ab omnibus suaderetur* [inquit idem Possidius] *atque id ignaro transmarinis, & Africanis Ecclesiæ exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit, & Episcopatus curam, & majoris loci ordinationem suscepit.* Augustinus ipse ad Paulinum Ep. 31 aliàs 34. de sarcina Coepiscopatus sibi à Valerio imposita scribens, hoc idem confirmat, inquiens: *Quod quidem, quia tanta ejus caritate, tantoque populi studio Dominum id velle credidi, nonnullis jam exemplis præcedentibus, quibus omnis mihi excusatio claudebatur, vehementer timui excusare.*

Quem ergo errorem apertis oculis admissum, quam errandi voluntatem ad proprium commodum in Augustino demonstres? Detrectabat ipse honorificum munus; compulsus à Valerio, ab aliis Episcopis, à Clero toto, ab universa plebe, se passus est vinci, annuente etiam Aurelio Carthaginensi, Africæ Primate. Ex iis nemo suspicabatur, violatum iri propterea Canones Nicænos; & quanquam Ecclesiæ consuetudo secus agendum moneret, exemplorum tamen ingesta copia rationem omnem cunctandi & recusandi sustulit. Rem ego non probo, neque subinde probavit ipsemet Augustinus, ubi intellexit, Nicænam Synodum aliter sanxisse. Verùm eæ tunc circumstantiæ in Augustini ordinationem confluxere, ut non solùm excusatione dignum ille se præbeat, sed iniquè accusationis accusari mereatur, qui tacite nobis persuadere cupit, Augustinum scienter atque lubenter tunc errasse,

quòd

quòd error ipse cederet in suam ipsius utilitatem. Cùm verò inquit Phereponus : *Si collegam unum sibi adjungere licuit, quidni & plures?* non videt homo acutus, frustra id peti, nam qui collegam, sive coadjutorem sibi adsciscebat, ea ratione movebatur, quòd ipse aut senio aut morbis ad obeunda Ecclesiastica munia ineptus jam esset, & Collegam hunc sibi successorem deligebat, consentiente Clero, populo, ipsisque Provincialibus Episcopis. Atqui unus Collega id implere valebat, quod Episcopus senescens implere amplius non poterat, atque unus Episcopo morienti successor erat dandus. Quamobrem & superfluum, & incommodum consilium fuisset plures adligere uno tempore coadjutores, nullaque necessitas, nulla potens ratio succurrisset, quæ aut suaderet, aut excusaret ut unius, ita & plurium cooptationem.

Alia tamen habet Phereponus, quæ in memorata Epist. 213. olim 110. sibi non arrident; quippe illic Augustinus Heraclium sibi Successorem in Episcopatu designat iis verbis: *Presbyterum Heraclium mihi successorem volo*. Canonem LXXVI. Apostolorum, & Synodi Antiochenæ sub Constantio habitæ decreta hic violata Phereponus clamat; stupetque ignorasse Augustinum, illicitum hoc fuisse, cùm præsertim consensum Coepiscoporum ille non exquisierit, quem tamen exigebat Synodus Nicæna. Profectò interdixere Canones [& jure maximo interdixere,] ne sacri Antistites sibi successorem deligerent, atque constituerent. Sic occursum ambitioni, & propriæ utilitatis studio, quibus affectibus occœcati interdum Episcopi indignos eligere, & Episcopis Provincialibus, Clero, ac populo libertatem electionis præripere poterant. Sed hoc ad Disciplinam spectat, eamque eligendi successoris libertatem eadem Ecclesia modò permittere, modò prohibere potest prout conducibilius videatur. Nam idem quoque periculum quandoque imminet, si Episcopi, Clerus, & populus eligant, ac si unus Episcopus, & plus contra Episcopus gregi suo, dum vivit, melius consulere interdum potest, quàm plures. Illud verò dubium esse non debet, quin Augustinus optimum Successorem Ecclesiæ suæ dederit, omni ambitionis, atque utilitatis propriè affectu sublato. Immo id unice à se præstari palam testatus est Augustinus, ut ne *per ambitiosos & contentiosos* Ecclesia Hipponensis perturbaretur post mortem suam, uti aliis in Ecclesiis acciderat. Cleri etiam, & populi duorumque Episcoporum suffragio res acta. Sed quod in primis huc facit, illud est, iis temporibus nequaquam obtinuisse in Africa prohibitionem illam de Successore sibi instituendo. Suppetunt illic exempla, immo & in nonnullis aliis Provinciis, quæ adferre non est hujus loci, quippe à Justello, Beveregio, Thomassino aliisque congesta. Antiochenis autem Canonibus Africa se obligari fortasse non censuit, incertumque est, an

iidem

iidem ipsi Canones Afris essent satis perspecti. Eadem dici possunt de Canone, ut ajunt, Apostolum, cui etiam alia explicatio convenire potest. Quare nemo ex Africanis Patribus ea tempestate illicitum, prohibitumve putabat, sibi idoneos eligere successores, dum Cleri, & populi consensus rogaretur, atque obtineretur, & electus Episcopalem consecrationem post eligentis mortem expectaret: quæ omnia Augustinus præstitit in eligendo sibi successore Heraclio, quem Eradium corrupti Codices appellabant.

CAPUT XV.

Nimius sui amor falso objectus à Pherepono sancto Augustino, cujus conatus in Pelagium ejusque errores fluxerunt ab amore unius Catholicæ veritatis. Ficta mansuetudo in Hæreticos perperam affícta Catholicis Episcopis. Comprimendæ Hæreses vix ortæ, neque erroribus concedendus nimia lenitate aditus: Convicia & contumeliæ variæ Pherepono in sanctum Augustinum. Quàm hæc hominem Christianum & Criticum dedeceant. Quanto contemptu feratur ille in omnes sanctos Patres.

Circiter Annum Christi 394. *Expositionem Epistolæ ad Romanos* elucubravit Augustinus nondum Episcopatu initiatus. Nonnulla ibi occurrunt Semipelagianis postea natis faventia, sed emendavit vir sanctus Lib. 1. Cap. 23. Retract. confessus, se eo tempore *nondum diligentius quæsivisse, nec adhuc invenisse, qualis sit electio Gratiæ.* Miratur Phereponus pag. 538. Animadv. qui Augustinus sponte, ac à nullo damnatus, dogmata eadem subinde fuerit execratus. Tum oculo in intima Augustini præcordia conjecto, *Si nunquam tamen,* ait, *exortæ fuissent rixæ Pelagianæ, in iis sententiis mortuus esset. Imo verò fortasse nunquam ita invectus in eas fuisset, nisi Pelagius aliquid in ejus scriptis carpsisset.* Primam verò indignandi in Pelagium occasionem Augustino fuisse subdit, quòd Pelagius Romæ dum esset, ferre non potuerit ea Augustini ad Deum verba: *Da quod jubes, & jube quod vis,* quæ in Confessionum Libris adhuc leguntur. *Hinc prima origo mali,* inquit Censor, *nam nihil magis irritabile est Scriptoribus, qui pro scriptis postea, tanquam pro aris & focis pugnant.* Qui ne de nomine quidem Augustinum nosset, hæc tamen studiens non ignoraret, quàm parum fidei debeatur accusationi hu-

hujusmodi, ad quam nempe confirmandam nulla ratio accedit. Quis Censori huic narravit, irritatum fuisse Augustinum, & ad sententiam mutandam odio adversantis Pelagii fuisse compulsum? Nimium dictatoriè ista dicuntur. Sed hujus criminationis iniquitas longe melius se prodet, ubi recogites, quantum à cœco suarum opinionum amore abesset Augustinus. Nihil aliud sunt Retractationum Libri, quàm illustre argumentum ardoris illius, quo Augustinus veritati uni supra suos affectus obsequebatur. Deinde vix alium reperias, qui demissius Augustino se emendari pateretur, & mitius haberet adversarios suos, quanquam interdum procacissimos, & palam rationi ac veritati injurios. Onerare possem librum, si necessitas posceret, exemplis ejusmodi & humilitatis, & modestiæ. Denique tam parum cum veritate congruit, Augustinum in iram & odium adversus Pelagium fuisse concitatum, quod hic verba quædam Confessionum moleste tulerit, ut cùm Pelagius longe post illa tempora humanissimis literis ad Augustinum datis responsionem accepisset amicitiæ plenam, Augustinus deinde necesse habuerit se purgare, quasi Hæreticum hominem supra meritum commendasset.

Quod ergo Augustinum armavit in Pelagium, Apostolicæ doctrinæ, veræque Religionis cura fuit. Eadem & armavit in Manichæos, in Donatistas, in Arianos, à veteri autem Christianorum Traditione abhorruisse dogmata Pelagii, atque Cœlestii, jam dudum ostenderunt eruditi viri, ostendit Augustinus ipse, & ejus temporis Ecclesia, quod ne ipsum quidem Pelagium fugiebat, qui non aliter quàm clanculum, & sub mille verborum ambagibus, ingentique cum simulatione suam huc illuc novitatem disseminavit. Quid faceret Augustinus zelo Domus Dei supra quamplurimos ardens? Africanæ, atque Orientales Ecclesiæ, sanctus Hieronymus, Paulinus Ambrosii discipulus, aliique classicum protinus cecinere in erumpentem Hæresim. In publicam rem tunc & ipse Augustinus operam suam conferendam esse putavit. Quamobrem en veras causas, cur Pelagium, sive ut melius dicam, Pelagii dogmata exagitare cœpit Augustinus. Quas commentus est pro suo arbitrio Phereponus, si nos levitatis saltem arguamus, æquo jure procul dubio agemus. Quod si Augustinus procedente tempore renuntiavit sententiis nonnullis, iisque paucis: ex ipsius testimonio, & rei evidentia constat esse factum, quod attentiùs subinde investigaverit cùm Scripturarum sacrarum mentem, tum Ecclesiasticæ Traditionis vocem. An verò crimen est meliora discere, & melius sentire? Et numquid Augustinus pro suis sententiis tanquam pro aris & focis pugnare paratus fuit, qui sententias priores reipsa deserere non dubitavit, statim ac veritas explorata id ab ipso exegit?

Retractavit quoque vir sanctus quoddam aliud effatum suum in Expos. Cap. VII. 19. 20. ad Rom. uti Semipelagianum. Hinc Phereponο ansa præbetur traducendi Augustini tanquam *summopere temerarii* hominis, qui ea olim scriberet, quæ, ut ipse deinde contendit, in Ecclesia minime tradebantur. Quod si tradebantur, non capit Phereponus pag. 536. Animadv. *qui damnari potuerint quasi novatores & exitiales Hæretici, qui id docebant quod antea ubique docebatur, & quod cum laude scripserat Augustinus.* Sed frustra invidiam Augustino creare, frustra Pelagianam novitatem tueri molitur Phereponus, parum hic se versatum exhibens in Ecclesiastici juris œconomia, immo & in eorum temporum Historia. Esse possunt dogmata quædam adhuc inter Scriptores dubia, atque ab Ecclesia nondum calculis postremis definita. Hæreticum nomen alterutram partem tuentibus tunc tribuere non licet. Ubi Ecclesia sententiam tulit, tunc aliter sentire quàm Ecclesia, nefas est. Ita fuit tempus, quo sententia de iterum baptizandis Hæreticis inter hæreticas referenda fortè non erat. Idem Semipelagianis Dogmatis accidit. Non idcirco læsisse Fidem dicti sunt Vincentius Lirinensis, Hilarius Arelatensis, Cassianus, Faustus, Gennadius, Sidonius, aliique aut Lirinenses, aut Massilienses, quòd Semipelagianismum foverint. Tunc solùm execranda cœpit esse eorum doctrina de initiis fidei, cùm Synodus Arausicana exposuit, quid hic sentiret, sentiendumque mandaret Ecclesia verax. Plerisque autem è Patribus nonnulla excidisse videmus, quæ deinde sacris Conciliis divina oracula promentibus minime probata fuère. Sed illi incautè, inculpatéque ita sensere, paratissimi consentire cum Ecclesia, si hæc in diversam abiisset sententiam, & ideo illis opinionibus addicti fuerunt, quod nondum satis diligenter exquisierant, quid Apostolica de iis Traditio haberet.

Quod ergo ad Pelagianos errores attinet, eos sua novitas in oculos omnium incurrens execrabiles statim fecit. Tum protinus in eorum damnationem consensit Ecclesia. Concilia non semel ab Afris Episcopis habita, Synodi Hierosolymis, Diospoli, Romæ, Antiochiæ, aliisque in Urbibus celebratæ, prætereaque Romani Pontifices, aliique celeberrimi Patrum adversus Pelagianum doctrinam illico anathemata exeruere. Quid miratur ergo Phereponus, quòd execrationi esse in Ecclesia Catholica Pelagius, ejusque sectatores continuò cœperint; Novam, insuetam, atque à Traditione abhorrentem doctrinam invehere tentabat id hominum genus; deinde Ecclesiæ germanam Fidem statuenti: erroresque proscribenti resistere pertinaciter non dubitavit, mentemque in errore obfirmatam prodere. Hic hæreseos stat cardo; hæ causæ justissimæ anathematum. At Semipelagiana

dogmata,

dogmata, si qua Augustinus tradidit [nam vere Pelagiana ex ejus calamo certum est excidisse nunquam] nondum Augustini ævo, immo ne per integrum quidem seculum ab illius morte, ea fuerunt, ut ipsorum patrocinio læderetur fides. Eidem quoque doctrinæ adhæsere piissimi viri, nullo sanctitatis dispendio; quippe Traditio ab ipsis nondum satis diligenter consulta fuerat, & controversiæ omnes de Gratia liberoque Arbitrio nondum satis fuerant pertractatæ, atque Ecclesiastica Concilia quid pro certo iis de rebus affirmandum foret, nondum constituerant. Proinde incautus, & si etiam velis negligens, sed sine culpa, non autem *summopere temerarius* dici potuit Augustinus, quòd non mala fide olim docuerit, quæ postea re melius consulta correxit. Innumeræ occurrunt controversiæ adhuc ferventes, magnis piisque Auctoribus utrinque stantibus. Quandiu Ecclesia ambiguam rem in medio relinquat, quamcumque velis partem tueri licitum erit. Sic Augustinus Pelagianos Hæreticis primò non accensuit, ut patet ex ejus Serm. 294. Deinde verò pertinaces in errore, & Conciliis palam resistentes, hæresis incusavit: quod Pherepono nec novum, nec iniquum videri debebat in Animadv. ad laudatum Sermonem pag. 550. Sed quoniam illuc nostra delapsa est oratio, alia videamus, quæ Phereponus carpit in eodem Sermone.

Multi jam fuimus alibi in propugnando jure cùm Ecclesiæ, tum Principum Catholicorum adversus homines hæreticos, quos pœnis castigare, reluctantesque ad meliorem sententiam incitare fas esse diximus. Phereponus audiens Augustinum ibi de Pelagianis ita loquentem: *Sustineat eos mater piis visceribus sanandos, portet docendos, ne plangat mortuos, &c.* mellita hæc appellat, sed statim adjungit, *dehonestata fuisse sequentium temporum incredibili acerbitate, ut propemodum suspicari quis possit, mansuetudinem hanc data opera simulatam, ut major invidia miseris hominibus conflaretur, nisi cederent, utque homines imperiti magis in illos postea exardescerent.* Ut ut modestus cautusque videri & hic velit Phereponus, suspicionem hanc teterrimam non sibi tribuens, sed aliis affingens, eamque illo suo propemodum temperans: non impetrabit tamen, quin ipsum tanquam atrocis calumniæ auctorem æquo jure hic postulemus. Satis ipse prodit, sibi accusationem hujusmodi probari, sibique in votis esse, ut in reliquorum mentibus radices agat. Et tamen quantum à caritate & veritate longe abeat ista suspicio, facilè intelligere potuisset ipsemet Phereponus, si minori odio atque livore suas aggressus fuisset scribere Animadversiones. Placidè primò erga errantes agere Ecclesia solet, & placidè monet agendum. Tum si nihil miti adhortatione

proficiſcitur,ipſa caritas ſuadet,ut aſpera arripiantur, quo tandem revocentur devii in veritatis & ſalutis viam. Erga filios in vitia deflectentes non aliter ſe gerunt amantiſſimi patres, non aliter erga ægrotos ſapientiſſimi Medici. Quis & parentibus, & Medicis *ſimulatam manſuetudinem* ea de cauſa adſcribat, quòd inutiles eorum blanditias efficaciora deinde remedia ſubſequantur? Et parentis & Medici loco Eccleſia eſt erga errantes in fide. Præterea quis Auguſtinum,quis certam fecerat Eccleſiam, auſteritate ſolùm vincendos erumpentes errores, ut fingenda prius manſuetudo foret? Denique nulla fere emerſit Hæreſis, cui non obſtiterint pari methodo Eccleſiaſtici Præſules, nihil aliud cupientes, quàm rigore abſtinere,dummodo ſanarentur filii. Temere, ne dicam ſtulte,in his omnibus ſuſpicaretur quiſpiam & animum crudelem, & fictam lenitatem.

At inquit Phereponus, ut oſtendat non ſolùm inanem non eſſe hanc ſuſpicionem, ſed ſuum quoque ipſam tuliſſe ſuffragium: *Has artes à Sacrorum Præſidibus ſæpe adhibitas nemo neſcit, ejuſque rei inſigne exemplum videmus in damnatione Donatiſtarum.* Talem Criticum tanta confidentia non dedecet. *Nemo neſcit.* Et quibuſnam quæſo eruditis hæc ediſſerit Phereponus? Europæis non puto; Indis fortaſſe. Quotus enim quiſque eſt inter nos,qui aut audierit, aut legerit, non dicam ſæpe, ſed ſemel tantùm, ſimulatam à Catholicis Epiſcopis manſuetudinem erga Hæreticos,ut acerbitati, quam ſolam animo verſabant, major deinde excuſatio,& pervicacibus gravior invidia crearentur? Unos Donatiſtas tanquam inſigne exemplum nobis memorat Cenſor,eos nempe,quos tot veracibus amicitiæ,patientiæ,& caritatis exemplis ad unitatem Eccleſiæ reducere conati ſunt Catholici, ut ſuas ipſas Cathedras iis, etiam ſi è lite caderent, communes facere non dubitarint. Hæccine ſimulata lenitas? Nuſquam fortaſſis, quàm in Donatiſtarum Hiſtoria, evidentiora habeas Eccleſiaſticæ manſuetudinis documenta. Severiſſimis profecto legibus poſtea adverſus illos actum eſt; ſed poſtquam incredibilis pertinacia, & immanitas inſolita ad ſchiſma & ad errores acceſſere, nullumque allud remedium ſupererat ſanandæ furioſæ gentis.

Profectò, pergit dicere Phereponus, *cum ejuſmodi initiis minimè conſentiunt viginti minimum Synodorum intra paucos annos feſtinatæ, Pelagianorum dogmatum damnationes,ut Epiſcopis ſæpius ad damnandos Pelagianos adductis, nulla iniri poſſet amplius ratio audiendarum partium tam ſæpe damnatarum. Cùm enim Synodi quempiam damnarunt, honoris eſſe ſui putant, hominem videri jure damnatum, nec patiuntur decreta ſua iterum expendi.* Neque primus fuit, neque poſtremus erit Phe-

Phereponus, qui Catholicorum Præsulum solicitudinem in damnandis & suffocandis, si fieri potest, nascentibus Hæresibus, moleste ferat, minimeque probet. Familiare hoc fuit recentiorum quoque temporum Novatoribus, immo reliquis fere ætatum omnium Hæreticis; idemque nascituri Hæretici conquerendo sonabunt. Commodissimum sane effugium, & præsidium errori, si liber ipsi aditus per medios populos, per gentem ignaram diutius permittatur. Et certe hic quoque patronus Hæreticis quibuscumque deerat, quo auctore ipsorum deliriis tum solùm frena offerrentur, cùm longe lateque diffusa, pluriumque animis recepta, non amplius frenum pati didicissent. Oculos aperiat tandem Phereponus, & Catholicorum personam parumper induat. Nullus dubito, quin & ipse tunc nobiscum sentiat, adversus nascentes Hæreses armandam & muniendam protinus esse plebem Christi. Hoc ipsum statuere veram Ecclesiæ doctrinam, hoc ipsum oppositam falsi damnare, ac damnatam prodere, arma sunt, quæ populo sano per vigilantes Pastores ministranda novimus. Principiis obstandum est, ne sero medicina paretur. Si contrà Ecclesiastici Præsules agerent, si secus enascenti morbo sese opponerent, ministerium suum, salutemque gregis fœdissime proderent.

Inquiat vero Phereponus: At qui putantur errores, fortasse non sint: neque præcipitanda sententia, quam revocare nequeas; & rationibus potius, quàm edictis vincendi sunt contra sentientes. Quid porro aliud Phereponus dicat, quàm quod singuli Novatores dicere hucusque potuerunt, & dicere poterunt deinceps? Ergo nullius erroribus, si audienda Phereponi consilia, præeludendum est iter damnatione opportuna, & res in medio relinquendæ, dum controversiâ mature, hoc est post multos annos, expensâ appareat, quo in loco sit veritas. Ita nimirum fiet, ut Hæreses commodissime serpant, & aut nunquam, aut frustra deinde anathemate percellantur. Ignorare nequit Phereponus ipse, quanta sit hominum in hisce casibus pertinacia, quantumque possit anticipata opinio. Perquam rarissime solis rationibus profligantur Hæretici. Atque utinam istius infelicitatis innumera exempla non prostarent adhuc. Quamobrem contra errores pullulantes exercenda confestim non cruenta Synodorum arma, nihilque cunctandum. Quæ via cùm expedita & utilis sit, prætereà quoque fallere nos nequit. Nam in Catholica Ecclesia qui sint errores, facilè apparere potest, si videlicet nova doctrina ingeratur, cui obstet antiqua Ecclesiarum Traditio. Id autem in Pelagianorum causa plane accidit, nam ut daremus, aliqua in ea con-

controversia fuisse; quæ nondum satis liquerent [sunt enim & adhuc nonnulla , quæ ad fidem pertinere inter Catholicos non creduntur,quanquam sanctus Augustinus eas sententias foverit:] attamen quæ præcipua erant in Pelagianis dogmatis,à Traditione aperta , & consensu Ecclesiarum abhorrere deprehensa illico fuerunt , ita ut nulla pars Catholici orbis hæsitaverit in Pelagio statim, ejusque sectatoribus damnandis. Quæ omnia eo quoque faciunt,ut Phereponum ostendant male calculos ineuntem , dum ait,*cum ejusmodi initiis*, idest cum priori mansuetudine , *minime consensisse festinatam dogmatum Pelagianorum damnationem.* Nimiam perniciosam ac damnabilem lenitatem exigit hic homo, ne ferens quidem opinionibus perversis Hæreticorum theta nigrum solicite præfigi, nullâ interim in eorum personas castigatione adhibita. Iterum dico : nihil differenda est damnatio Errorum serpentium ut cancer. Hoc poscit Christiani gregis cura, hoc semper in more fuit vel apud ipsos Hæreticos , ubi in eorum sinu cœpit aliquis nova dogmata promulgare. Dudum verò palam factum est , Ecclesiam decipi hic non posse. Sat placidi fuere , sat officio suo sunt functi Pastores, qui errantem Pelagium toties monuere , & auctoritate Scripturarum æque ac Traditionis compressum ad diverticula confugere coëgerunt , & tamdiu sustinuere,ut errori valediceret si vellet.

Ad alia transeamus. Parum Pherepono fuit , calumniosis suspicionibus Augustini famam impetere ; conviciis quoque ac dicteriis in eum sæpe ac sæpius invehitur. Ipsum modò ait *in declamando probabilia sequi , non explorata , solitum fuisse* eique *Academicum ingenium sibi non satis constans* tribuit ; modò ejus rationes ita contemnit,ut inquiat ; *Profectò non sophista tantùm, sed propemodum ineptus haberetur , qui talia hodie scriberet.* Alibi addit ; *Mirum est , quam Augustinus calluerit artem pauca & perspicua dogmata Philosophica aut Theologica multis verbis & obscuris dicendi , atque impediendi.* Ad hæc *proletarium Interpretem* appellat & *Rhetorem Numidam , & Rhetorem Semiplatonicum , Criticæ plane imperitum, & irridendi causa , Oraculum Numidiæ & Philosophum Pœnum , & Aristotelem* , quanquam alibi. *Carneadem Pœnum , & Carneadem nostrum* potius vocandum affirmet. Ridet Augustini Quæstiones in Evangelia, & ait: *Unde intelligere licet, finem Augustini in hisce Libris non fuisse inquisitionem veri sensus , sed commentitiarum allegoriarum , ad quas inviti Evangelistæ torquerentur* ; quam censuram acutis hisce salibus concludit : *O cerebri felices,qui in tam levibus argutiis acquiescebant* ! En alteram alibi exclamationem non minus gravem ; *O felices homines , qui tantam eruditionis famam tam facilè sibi pepererunt* !

Sed

Sed O stipites, qui talibus olim plaudebant, aut etiamnum seriò fervent! Accipe & aliam : *O vacuam studiosis Scripturæ Africam! O stupidos, quibus hæc admirationi erant, & qui tam verbosas disputationes, ut nihil discerent, legere sustinebant!* Alio loco nos monet, *argutandi immodicam & intempestivam cupiditatem, & Africanam & περιττολογίαν obstitisse, ne Augustinus judicio suo uteretur.* Eadem alibi repetit his verbis : *Si quid occurreret, quod speciosæ declamatiunculæ occasionem præberet, aut præbere videretur, id verò avide arripiebat, & Punica eloquentiæ vela pandebat.* Plus etiam veneni intus habet, quàm in cortice appareat, id quod Censor idem alibi scribit. *Delendum est*, inquit, *Augustinum non quod verum esse accurato examine compererat, sed quod expediebat dici, & ῥητορικώτερως apud imperitum vulgus poterat tractari, protulisse.* A prioribus non abludit, quod animadvertit idem Criticus alio in loco inquiens : *Augustinus adsuetus Platonicis argutiis, plura SÆPE scribit, quàm intelligit, consequentiasque passim admittit quasi bonas, quæ si negentur, statim corruunt omnes ejus ratiocinationes ; neque enim ullo modo probari possunt.* His, & aliis bene multis, quæ congerere non est opus, Augustinum Phereponus liberalissime vexat, atque hoc sale perfricat.

Memini me ante paucos annos legere Librum, cui titulus est *Parrhasiana.* Ejus Auctor pag. 250. de Eruditis Viris, eorumque vitiis scite agit, indicans cur id hominum genus in multorum odium incurrat, & despicatissimum habeatur interdum. Gallicis ergo verbis optare se ille ait, *ut non modestiæ minus quàm eruditionis gloriam in suis libris quærant, ne animesè affirment, nisi quidquid evidenter probari potest, ut lenitate invicem ac indulgentia ceteros homines antecellant, ne aliis armis se tueantur, aut alios aggrediantur, quàm rationibus, & sine felle, sine petulantia, ut tantum denique elegantiæ & venustatis suis in moribus prodant quantum in stylo præclarissimorum Scriptorum, apparet, cui verisimile est respondisse etiam vitæ rationem. Quis ejusmodi viros non diligeret, immo non omnibus, quæ in manu sua forent, beneficiis cumularet?* Hæc ille non graviter minus quàm verè. Cum hisce legibus atque consiliis, quæ non dubito quin probet ipse Phereponus, confer nunc Pherepomanas exclamationes, convicia, dicteria in sanctum Augustinum effusa. Quod cùm feceris, quam opinionem induas de homine tam impotenter ferociente in sanctissimum ac ingeniosissimum virum, omnium sæculorum ceterorumque hominum memoria commendatum? Addo : quodnam judicium habendum foret de *Parrhasianorum*

Scriptore, si tanta asperitate, felle, ac supercilio in tam illustrem virum is, & nihil quidem ab ipso læsus, ea scriberet, quæ nunc in eundem Phereponus & scribit, & publica esse jubet? Quid si idem unusque esset *Parrhasianorum* Auctor, & Augustini conviciator Phereponus? Equidem puto longiori sermone hic opus non esse, ut appareat, quàm pessimo exemplo Phereponus hæc fuerit ausus, quævе pœnæ homini tantâ maledicentiâ utenti apud cordatos viros debitæ sint. Neque verò is sum, qui velim præclarissimos Scriptores nullius censurâ attingi; quive errores magnorum virorum, & sanctorum potissime Patrum, dissimulatos semper cupiam, aut cœca veneratione exceptos. Non is profectò sum; Censoriam Artem probo; ingeniorum libertatem qua decet moderatione adhibitam laudo; adeoque me comparatum sentio erga Verum, Bonum, & Pulchrum, ut quidquid iis adversari mihi videatur, ne in Augustino quidem feram; & porro si res posceret, ne dissimularem quidem. At ipsi eruditorum Censuræ sunt suæ leges, est suus modus. Nunquam in Censura contumeliis aperiendæ fores; rabies, acerbitas, ac turbulentæ animorum perturbationes, & calumniæ potissimum, eliminandæ; modestia, æquitas, caritas quàm fieri potest accuratissime, & perpetuò ante oculos habendæ. Sed tum præcipuè urgent hæ leges, cùm Censura exercenda est in viros illustres, pietate spectabiles, ingenio admirandos, pluriumque seculorum consensu commendatos, & præsertim si bona fide in errorem prolapsi deprehendantur. Si secus fiat, non eos quidem risu dignos efficiemus, sed nos omnium execrationi exponemus. Quid enim aliud promereatur tanta Censoris ambitio, audacia, atque inverecundia? Cur autem has pœnas referre non debeat in Augustino tam acriter insectando Phereponus, ego sane non video.

Hic tamen familiaris est Phereponi stylus. Immo ut Augustinus habeat, unde se consoletur, reliquos sanctos Patres eidem Phereponus adjungit, omnesque uno colore denigrat, una voce exsibilat. Pag 491. Animadv. in Epist. 71. aliàs 10. Augustini inquit, eos *voluisse videri egregios Interpretes Scripturarum, quas non intelligebant, cum ex sola versione sæpe obscura & vitiosa penderent.* In Notis ad Ep. 175. olim 90. pag. 519. Africanos Patres declamatoribus infimis accenset, eosque tanquam Criticæ prorsus imperitos irridet, quod etiam de Patribus Græcis scribit pag. 599. *Cùm constet* [sunt ejus verba] *propemodum omnes imperitos Criticæ sacræ, & infelices Scripturæ Interpretes fuisse; quidquid dictitent, qui nec eos, nec Scripturam sat studiosè legerunt.* Tum addit in Notis ad Epist. 117. de

san-

sanctis Patribus : *Qui tam negligenter lugebant Scripturam, & tam oscitanter laudabant, eos nobis quasi egregiorum Interpretum exemplaria proponi quis ferat ?* Ad hæc illos passim arguit, quòd anathematum potius terrore, minisque edictorum, quàm rationibus & scientia plebem regerent, instruerent, atque in officio continerent. Suspicatur etiam pag. 590, in Notis ad Cap. 13. Lib. 18. de Civ. Dei, multos Patrum olfecisse quidem suppositionem Sybillinorum Carminum, *sed quia rudis plebecula tam levibus capiebatur rationibus, quàm gravibus, eos arripuisse hoc argumentum, ut alia multa, quia conducebat causæ, non quia verum iis videbatur.* Deinde in Notis ad Cap. 43. Libri ejusdem, quod Augustinus, aliique eorum temporum Episcopi non paterentur Hieronymianam Bibliorum interpretationem anteferri versioni τῶν LXX. dolet is, *tot ac tanta apud Veteres inveniri specimina non fidei circumspectæ, & firmis rationibus nixæ, sed credulitatis inconsultæ, & omnia temere arripientis; nisi quis politicam calliditatem, ut tunc loquimur, malit hac haberi.* Qua ex re infert, *præter Christum & Apostolos, non esse quærendos magistros, in quorum auctoritate adquiescamus.* Quæ cùm audis, audire etiam tibi videris Joannem Clericum paria in Quæstionibus Hieronymianis declamantem. Sacris quoque Conciliis pag. 605. Animadv. auctoritatem omnem Phereponus adimit, atque ignorantiam, factiosos affectus, & ad errandum facilitatem dictatorio more tribuit; immo quid non tribuit ? Alia omitto, multa uno verbo conclusurus. Sordent Pherepono omnes sancti Patres; infantes sunt præ recentioribus; nemo inter illos tolerabilis Scripturæ Interpres; & ne ipse quidem Hieronymus hic multum eminet; mille denique vitiis & infirmitatibus abundant, ut stulti sint, qui eorum auctoritati adquiescant, eorumque scientiam suspiciant ac ament. Ita se ille aquilam, ceteros fere omnes reputat noctuas.

CAPUT

CAPUT XVI.

In sanctorum Patrum libris distinguenda Scientia Dogmatum, Legumque Moralium, *ac* Pietatis, *à* Parergis, *hoc est, à rebus ad Artes profanas spectantibus. In his nihil interest, an interdum defecerint, imperitique deprehendantur. At in illa præcipua Scientia eximii fuere, ideoque veneratione ac laude digni. Allegoricæ sacrarum litterarum Interpretationes non vituperandæ apud sanctos Patres, & quando utiles illæ, aut inutiles sint. Phereponi artes, ut Augustinum deprimat. Lumen à Cœlo rogandum, ut veritas capiatur, errores evitentur. Hebraicæ Linguæ peritia an & ubi necessaria Theologiæ cultoribus. Drusii & Grotii exempla Catholicæ Religionis veritatem confirmant.*

SEd quando istam camerinam movere aggressi sumus, juvat etiam addere, quæ in Augustinum hac potissimum de causâ Phereponus effudit. Pag. 479. miram confusionem in Libris *de Ordine* invenit, oratque Lectorem, *ut conetur ex iis, quæ lib. 2. Cap. IV. habentur apud Augustinum, conflare disputationem perspicuam, & via ac ratione dispositam, quod si præstet, erit illi magnus Apollo.* In Animadv. ad Quæst. in Heptateuchum pag. 530. dicam eidem grandem impingit, quòd sibi versiones Aquilæ, Symmachi, aliorumque satis notas, non comparaverit, quòd tot Quæstiones in sacram Scripturam proposuerit; tot etiam Libros conscripserit, necessariis destitutus subsidiis. *Credo,* inquit, *excitatum fuisse adulationibus, aut stultâ admiratione Afrorum suorum, ut non desineret dictare, dum illa dictata sua tam avide excipi videbat. Sic homines putant se magnos ac eruditos, non quia sunt, sed quia ab aliis putantur, sumuntque inde audaciam, quæ persæpe male eis cedit.* Æque acerba legas in notis ad Enchiridion pag. 559. & pag. 586. & alibi ad nauseam usque. Hæc autem in unum compellere locum placuit, ut homini nulla moderatione scribenti, simulque censuræ illius petulantissimæ, uno responso obviam eamus, pacato tamen, si fieri id poterit, animo; non quod nobis spes sit vertendi ad meliora Phereponi, quem nimium æstimatione sui, aliorumque contemptu occupatum

rum video, sed ut habeant minus periti è nostris, quo vel apud se vel apud alios tueri valeant contra hujusmodi cæcos impetus veritatem, & Augustinum non minus, quàm Ecclesiam Catholicam.

Multa sunt, quæ in Libris sancti Augustini cæterorumque Patrum exquiri possunt, Grammatica videlicet, Rhetorica, Didactica, Logica, Physica, Eruditio, Linguarum peritia, Critica, Chronologia, & aliæ id genus Disciplinæ, quæ nunc excoluntur magna animi contentione à literatis hominibus. In his omnibus non negamus, immo sincerissime fatemur, reperiri posse, & revera offendi multos nonnunquam Patrum defectus, & si etiam velis postremam quandoque imperitiam. Accurata Critices scientia in plerisque desideratur; severam Eloquentiam in nonnullis frustra quæras; si Origenem, Hieronymum, & Epiphanium excipias, vix alium inter ipsos habebis Hebraicæ Linguæ gnarum. Declamant interdum; alibi parum rectè ratiocinantur; Apocryphis quandoque utuntur, aliaque peccant, quæ temporibus istis, ac in tanto lumine Scientiarum & Artium, in homine Philologo aut non feras, aut saltem non laudes. Sed præter has Artes ac Scientias alia est Scientia in Libris sanctorum Patrum considerandа, nempe Divinorum Dogmatum, Legumque moralium cognitio, atque traditio, per quam aut exponuntur, aut confirmantur, aut suadentur, quæ Deus per Scripturas sacras, & voce Unigeniti sui credenda atque agenda mandavit Ecclesiæ suæ, suisque fidelibus. In hac autem Scientia nos dicimus excelluisse, atque excellere illos, qui nomine sanctorum Patrum, ab Ecclesia tamen, non à vulgo, donati sunt. Intercedit quippe non exiguum discrimen inter eosdem, cùm vulgò sancti Patres appellentur, quicumque Christiani Scriptores doctrina; vel antiquitate conspicui fuerunt, ut Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Origenes, Lactantius, Eusebius; nos verò eos hic tantùm intelligamus, quos Ecclesia ipsa probavit, atque sinceros, ac eruditos suæ, seu potius Apostolicæ, & Christianæ Doctrinæ testes, magistros, & judices esse declarat, quales sine controversia sunt Athanasius, Basilius, Nazianzenus, Nyssenus, Chrysostomus, Cyrillus Alexandrinus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Leo, Gregorius, aliique similes sanctissimi æquè & doctissimi viri.

Monitos autem Lectores volo, tum in Scripturis sacris, tum in Libris Patrum, distinguendam esse materiam præcipuam & propriam, quæ ἔργον dicitur, ab aliis rebus, quæ illic habentur præter præcipuum argumentum, & πάρεργα dicuntur. Proprium eorum Librorum argumentum est cœlestis illa Scientia;

per quam constat hominibus divina Revelatio, legesque omnes & consilia tum credendi, tum operandi produntur. *Parerga* sunt, quod est ad Scripturam sacram, & ad ipsos Patres, alia omnia, ex quibus hæc hominum erga Deum officia minimè pendent, cujusmodi sunt Scientia temporum, locorum, numerorum, Astronomiæ, Linguarum, Critices, Physices, aliarumque Artium. Nihil ergo aut parum refert Christianæ rei, quod in *Parergis* interdum, & sæpe etiam, deficiant Patres, dum in præcipuo negotio procedat certissimo gressu illorum chorus. Dic ergo ipsos Declamatores; id temerè plerumque dices; attamen sinam te dicere, nobis sanctos Patres non esse perfectioris Eloquentiæ Magistros. Dic ignaros Criticæ, dic Physicæ imperitos, parum in Logicæ usu accuratos, in Astronomiæ, Eruditionis, & Geographiæ scientia hospites, dic plura ejusmodi. Non moramur. *Parerga* sunt isthæc in Patrum Libris, neque hinc accessit laus ipsis, neque ob eam causam tanti æstimantur, & commendantur in Ecclesia Evangelica doctrina fideliter ac religiosè ab ipsis tradita, per quam ducimur tum ad sanam fidem, tum ad perfectam morum disciplinam, ea est, quam apud sanctos Patres plurimi facimus. Linguarum, aliarumque Artium studio præstarunt utique duo proximè præterita secula, ut collati cum recentioribus Scriptoribus veteres Patres, infantes in ea eruditione [si duos excipias] nonnunquam deprehendantur. Verum nemo superavit, pauci etiam æquare possunt beatos illos viros in præcipuæ Eruditionis Christianæ Scientia, hoc est, in divinorum Dogmatum & Legum peritia. Ad hanc enim aptiores ipsi fuêre, & in eamdem incubuêre diligentius, tum quòd propiores essent Apostolis, & longius latiusque diffusam Traditionem colligere ipsis tunc facile foret, tum etiam quod iis animi virtutibus abundarent, & cœlestibus donis illustrarentur, quæ ad rectam Christianæ Doctrinæ conservationem atque intelligentiam in primis exiguntur. Perspicacia profectò ingenii, & Criticum judicium, & Linguarum cognitio, aliæque Artes, non parum conducunt, & interdum etiam necessariæ sunt ad explicanda, ac intelligenda Scripturarum, divinæque Fidei *Parerga*. At ad cœlestem illam Scientiam, circa quam Scriptura sacra, sicut circa materiam propriam, versatur, & quam Christus Apostolis, & per Apostolos Ecclesiæ suæ tradidit, plus conducit, magisque necessaria est ingenii utique non vulgaris assidua meditatio, animus pravis cupiditatibus & opinionibus liber, sincerus Dei amor, pietas, humilitas, aliæque virtutes, quas sanctis Patribus non defuisse Historia nos docet.

Quod si in plerisque Patrum desiderata est Hebraicæ Linguæ pe-

peritia, quam nempe omnium maximè necessariam nonnulli clamitant ad intelligendos Codices sacros: Primò respondemus, Evangelicam Doctrinam Græcè propositam fuisse ab Apostolis ac Discipulis Christi, adeoque Græcam Linguam satis fuisse, ut divina dogmata, sacratæque Christi ac Apostolorum Leges rectè à Patribus perciperentur, ac traderentur. Secundò, quod est ad vetus Testamentum, vulgata versio τῶν LXX. ab Apostolis ipsis usurpata, & Vulgata Latinorum, satis atque abunde exhibebant omnia Scripturæ loca, quæ alicujus momenti sint sive ad imbuendos Fideles totâ Scripturarum Doctrinâ ac Historiâ, sive ad Judæos, Hæreticusque refellendos. Quæ illic indigere videntur eâ Linguarum, & Critices Scientiâ, quam tantopere quidam efferunt, *Parerga* sunt, hoc est ad Ecclesiæ ædificationem minimè necessaria. Et si qua supersunt ad Doctrinam spectantia, neque satis perspicuè in Græcum Latinumve sermonem conversa, hæc ipsa ex multis *aliis locis*, quæ in vulgaribus Versionibus aperta sunt, illustrata, obscuritatem omnem jàm posuêre, & saltem de fide versionis nulla in iis locis controversia fuit; aut si fuit, ad peritos linguarum res deferebatur. Quamobrem constanter affirmare licet, nullum vel de Deo, divinisque legibus, & decretis, vel de Christo, ejusque adventu, operibus, ac documentis è sacra Scriptura dictum produci posse, ad quod intelligendum, explicandum, & propugnandum non pervenerint sancti Patres, & satis non sit, ac perpetuo satis non fuerit ad ejus intelligentiam Græci aut latini textus vulgati fides.

Tertiò, experientiâ ipsâ constat, Judæos, Ethnicos, atque Hæreticos validissimè confutatos, & victos, & ad fidem Christi conversos eâ dumtaxat Methodo ac Scientia, quæ in Patrum libris apparet, quæque nunc sordet ingeniis non tam Criticis, quàm ambitiosis. Eâ quoque Methodo, eâ Scientiâ usi sunt Apostoli ipsi, atque Apostolorum discipuli. Nihil autem, quod sit momenti alicujus, proferri potest ex Hebraicæ Linguæ, Criticesque peritia, quo non sint usi Patres Græce Latineque solùm eruditi ad Christianæ Doctrinæ amplificationem, atque tutelam. Nam quæcumque à recentioribus tanto cum fastu & discutiuntur, & illustrantur in Scripturis, feliciùs profectò, quàm præstitum olim fuerit, ea propemodum omnia nihil aliud quàm *Parerga* Scripturarum sunt, nihilque magni momenti per illa adjungitur ad illustrationem Doctrinæ, ac Religionis Christianæ. Utilia sunt, laudanda sunt, non nego; at nunquam ejus necessitatis, quam sibi nonnulli somniant. Eamque ob causam Apostoli nunquam aut præcepto aut consilio commendarunt tanquam necessariam Christianis Hebraicæ Linguæ pe-

peritiam, & qui eos viventes auscultarunt, istius aut præcepti aut consilii nunquam meminêre. Immo fuêre inter ipsos Christi discipulos, quos non novimus in eo idiomate excultos, cùm & pateat ipsos Græcâ versione τῶν LXX. ferè semper usos, & primos Episcopos ac Patres Ecclesiæ in solâ Græcâ Lingua fuisse versatos. Aliud ergo est, in veteri Testamento vim alicujus dictionis, Chronologiam, Genealogias, pondera, mensuras, Chorographiam, idiotismos, eruditionem historicam, aliaque id genus difficilia explicare diligenter, ad quod Judaicæ Linguæ cognitio necessaria est, ibique sancti Patres apertè vincuntur à recentioribus; aliud verò est ad ædificationem fidelium ex iisdem sacris Codicibus Dogmata Fidei ac morum elicere, eaque secundùm Christi mentem exponere; hic enim præcellere, aut saltam maximi faciendam esse Patrum Scientiam nos affirmamus, eamque solis vulgatis versionibus, & meditatione, & Traditionis collatione, aliisque ingenii ac animi virtutibus comparari potuisse.

Quartò, irascuntur quidem ac rident neoterici non pauci, sed immeritò, quòd Allegoriis nimium indulgeant sancti Patres, dimisso literali sensu, qui procul dubio & præstat allegorico, & rem verè conficit in investigatione ac tutela veritatis contra inimicos Christiani aut Catholici nominis. Non est quod hic nos ostendamus, mysticè multa esse dicta in divinis Scripturis, sanamque esse, atque ab ipsis Apostolis exemplo comprobatam methodum interpretandæ quoque atque exponendæ per Allegorias & Tropologias sacræ Scripturæ. Id esset actum agere. Ibi solùm laude carere potest, aut etiam culpari, immodicus atque inopportunus mysticorum sensuum usus, & ad eos lepidè violenterve contorquere sacras Historias. Quod cùm contingit, is & ego sum, qui indignatione commoveor, & molestè fero inutilem planè laborem illum. Et quanquam reliquæ etiam Allegoriæ, vel probè deductæ, neque in Libris, neque in Concionibus sacris me multum afficiant, eò tamen confidentiæ nunquam veniendum esse sentio, ut cum Pherepono pag. 477. Animadv. dicamus: *Allegorica figmenta qui probet, neminem eruditum nunc inventum iri puto.* Suus quippe & Allegoriarum est bonus usus apud populum, quem hujusmodi quoque argumentis ad officia pietatis, & ad reverentiam Mysteriorum impelli cernimus. Patres autem, cæterique veteres Episcopi, quibus familiare ac necessarium tunc erat plebi suæ explicare divina eloquia, allegoricos quoque sensus interdum adhibendos esse arbitrati sunt, quòd illos etiam ad utilitatem populorum facere intelligerent. Allegoriis autem sunt usi iis in locis, in quibus & Critica subtilitas, & literalis sensus nihil per se ad informationem pietatis conferre videbantur, uti in

Hi-

Historicis rebus non rarò accidit; idque eò maximè placuit, quod tricæ Criticorum locum dumtaxat habent inter eruditos, aut inter homines in Religione discordes. Apostolus verò non uno in loco agnovit, totam Scripturam ad institutionem ac ædificationem nostram tendere. Rom. XVI. 4. *Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem Scripturarum, spem habeamus.* Rursus 2. Tim. III. 16. *Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* At multa in Scripturis habentur, quæ nisi mysticè & allegoricè exponas, ad eruditionem justitiæ solo sensu literali difficilè inservire possint. Vide Augustinum in Libris de Doctr. Christ.

Quod ergo hic præ omnibus animadvertendum censeo, illud est; hisce mysticis atque allegoricis Interpretationibus tum solum indulsisse Augustinum, & reliquos propemodum Patres, cùm ad populum verba faciebant, aut suas elucubrationes in institutionem & ædificationem plebis emittebant. Cùm res erat adversus Hæreticos, Ethnicos, atque Judæos, tum maxima, immo unica cura iis de literali sensu fuit, cujus vim atque necessitatem tunc omnes intelligebant. Si Allegoriis tantùm productis Dogmata statuere, ac tueri se posse credidissent Patres, non immeritò nunc asperè exciperentur à Censore Pherepono. At literalis sensus arma tunc ministravit. Si quando allegoricus in ea dissidia irrepsit, uti ornamentum accessit, non autem ut argumentum veritatis; & tum solùm accessit, cùm aliunde confirmata valide ac evidenter fuerant Ecclesiæ Dogmata, aut cùm literalis sensus aliquid sonaret à dignitate Numinis, atque à constante Fidei Doctrina dissonum. Alium testem hic nolo, quàm Augustinum ipsum in tot disputationibus susceptis contra Arianos, Donatistas, Maniehæos, Pelagianos. Immo eundem audi in Epistola 48. nunc 93. ad Vincentium, Cap. 8. *Quis non impudentissimè*, ait, *nitatur aliquid in Allegoria positum pro se interpretari, nisi habeat & manifesta testimonia, quorum lumine illustrentur obscura?* Ad hæc in Lib. de Gen. contra Manich. Lib. 1. Cap. 1. literalem sensum, dum fieri potest, retinendum, & præferendum docet, in hæc verba scribens: *Sanè quisquis voluerit omnia, quæ dicta sunt, secundum literam accipere, idest non aliter intelligere, quàm litera sonat, & potuerit evitare blasphemias, & omnia congruentia Fidei Catholicæ prædicare; non solùm ei non est invidendum, sed præcipuus multumque laudabilis intellector habendus est.* Lege & reliqua. Sed luculentiùs, quæ sua mens hic fuerit, Augustinus prodit Lib. 17. Cap. 3. de Civ. Dei. *Mihi*, ait,

sicut multum videntur errare, qui nullas res gestas in eo genere literarum aliquid aliud praeter id, quod eo modo gestae sunt, significare arbitrantur, ita multum audere, qui prorsus ibi omnia significationibus allegoricis involuta esse contendunt, &c. Infrà addit: *Hoc enim existimo, non tamen culpans eos, qui potuerint illic de quacumque re gesta sensum intelligentiae spiritalis exsculpere, servatâ primitus dumtaxat Historiae veritate. Ceterum quae ita dicuntur, ut rebus humanitùs, seu divinitùs gestis, sive gerendis, convenire non possint: quis fidelis dubitet, non esse inaniter dicta?* Atque ita Augustinus sentiebat.

Quae profectò unicuique persuadere jam debent, nimium excessisse Phereponum, dum propter Allegorias & Linguarum inopiam, toties tantoque cum fastu insultat Augustino. Eum vero potissimum audias, pag. 476. Animadv. perpendentem haec Augustini verba Confess. Lib. 11. Cap. 2. *O Domine perfice me, & revela mihi,* scilicet Scripturarum secreta atque obscura. Orationem hanc quidem religiosam, & dignam Episcopo agnoscit Pheréponus, sed cum ea conjungendum fuisse ait studium Linguarum, quibus conscripta erat Scriptura, & comparanda cetera praesidia, quibus demum adhibitis, Scriptura intelligi potest. Sed *cùm ea Augustinus neglexerit, illa dumtaxat in Scriptura intellexit, quae potuit homo linguarum & Criticae imperitus intelligere. In ceteris ἀεροβατεῖ, & Platonismum nobis pro Doctrina Apostolorum propinat, aut argutias inanes magnâ verborum pompâ nobis obtrudit.* Quam verborum acrimoniam ut aliquo pacto emolliat, subdit: *Quae non eo dico, quod eloquentiam, & acumen in rebus praesertim Metaphysicis, Augustino detraham, aut quòd meritas laudes minus libenter tribuam; sed quia video multos ejus auctoritate abuti, & eos prae illo contemnere, quibus nulla ratione conferri potest.* En ergo bona tandem verba impetravimus à Censore, modesto in speciem, sed fortassis acerbitate nulli secundo. Quae enim contemptus signa atque dicteria congesserit in Augustinum, specimina superiùs adducta satis nos docent. Sed quota quaeso est laus ista, quae Pherepono sibi de sua maledicentia timenti extorta esse, aut tandem excidisse videtur? Aliquid est, eloquentiam & acumen in Augustino agnoscere, postquam ejus eloquentiam & acumen toties irrisisti. Aliquid est, eum laudibus dignum fateri, quem ubicumque possis vituperandum tibi statuisti. Sed (uti nemo cordatus non fateatur) Censoris honesti atque germani erat, non minori cura atque sinceritate has edisserere laudes, quae verè Augustino conveniant, quàm maculas in ipso, ut sibi videtur, detegere, & gran-

& grandi etiam ore incusare. Ita factum fuisset, ut non odio viri sanctissimi, sed amore veritatis videri multis posset contra eumdem militare Phereponus. Saltem in ejus Censura æquitatem, ac modestiam tam sæpe desiderare non cogeremur. Omnium autem Eruditorum consessum hic appello, & peto, an non eæ sint virtutes tum intellectuales, tum morales in Libris Augustini, ut Auctorem exhibeant omnium amore ac veneratione dignissimum? Erraverit quidem; nonnulla ignoraverit; magnis quoque viris ea calamitas familiaris deprehenditur. In aliis excusemus, quod nobis condonantum vellemus. Et quanquam nefas minime sit, immo potius sit commendandum, magnorum etiam virorum errores ac defectus diligenter investigare, & interdum etiam prodere in communem utilitatem; ferendi tamen ii non sunt, qui nulla reverentia, multoque supercilio, ac ira id præstant, & propter nævos quosdam non excusatione indignos tam effuse debacchantur, ut quantum ad ipsos pertinet, reliqua ingentia merita, illustresque dotes denigrare ac penitus tollere velle videantur. Neque vero quod alii nimiis laudibus extulerint Augustinum, ejusque auctoritate abutantur, tibi in oppositum excessum proruendum est, ut vitio tuo illos sui vitii commoneas. Utrinque peccatur. Sed Augustinum præ reliquis tot virtutes commendant, tot merita illustrant, ut qui in tantis laudandi causis, ejus vituperationem unice persequi amet, jam malevolentiæ insignis, & iniquæ censuræ pœnas evadere apud æquitatis amantes non possit.

Repete nunc laudes à Pherepono superiùs tributas Hipponensi Episcopo; levissimas sane, ac nullas, dum Augustino eripias veræ Theologiæ scientiam, Scripturarum sacrarum intelligentiam, eidemque contra objicias tanquam familiares aëreas pugnas, & Platonicæ doctrinæ abusum, quam nempe pro Evangelicis dogmatis obtrudebat credulæ plebi. Nam quid atrocius de Augustino proferre possis, quando eidem violatæ Religionis Christianæ notam inuris, & ignorantiam omnium deterrimam? Post tantum dedecus nihil fere laudandum superest in Augustino. Proinde nemo non videat, meras hæc esse calumnias, cùm constet, Augustinum neque tam turpiter offendisse, neque caruisse scientia & præsidiis necessariis ad rectam interpretationem Christianæ Doctrinæ, sacrarumque Literarum. In Parergis exponendis negare nolim, quin quandoque Augustinus frustra sudaverit ingenio suo, eaque protulerit, quæ Criticis atque Eruditis nostrorum temporum parum, neque injuriâ, arrideant. At in notionibus veræ virtutis, in explicatione Evangelicæ veritatis, atque in tradenda illa scientia,

quam præcipuam diximus esse divinarum Scripturarum materiam, in iisque locis exponendis, quibus ista nititur, & confirmatur, aut contrarii errores damnantur: non falsò minus, quàm imprudenter aberrasse dicitur Augustinus. Locum unum proferat Phereponus, quo apertum fiat, tradidisse Augustinum contraria Apostolicæ Fidei. Sed ille puto nihil aliud adferet, quàm quæ ab Arianis, Socinianis, Remonstrantibus, Calvinianis, aliisque ejus gregis hominibus perperam non tam in Augustino improbantur, quàm in Ecclesia Catholica. At virum, non alia quàm ista Augustino objicientem, meminisse decebat, jam millies à Catholicis protritas fuisse hujusmodi accusationes, & quamvis se victos non dent Hæretici, non id nostro, sed Hæreticorum vitio ac pertinaciâ fieri. Nostrûm certe omnium ea de re judicium ita habet.

Atque hoc potissimum fuit, quod in laudatis suprà Confessionum verbis exposcebat à Deo vir sanctus & humilis, ne à Fidei ac Morum Doctrina cœlesti aberraret unquam, dum eam in sacris Literis abditam scrutaretur. Nam ut ut in Parergis pertractandis te eruditio deficiat, atque hallucineris [quod maximis etiam viris, iisque ad miraculum Criticis, sæpe accidit, & porro accidet] neque Religio ipsa tum læditur, neque perit hominis errantis fides. Tum solùm errare pessimum est, cùm Fidei Morumque Doctrinam aliqua ex parte errando labefactas. Et quanquam nos quoque fateamur, validiùs atque efficaciùs per ea præsidia defendi, suaderi, confirmarique posse Religionem & Ecclesiam veram Christi; quanquam etiàm non negemus, ad multa Scripturarum loca necessariam utilemque esse Linguæ Hebrææ peritiam, attamen addimus non esse illam Catholico Interpreti aut homini Christiano absolutè necessariam, positis fidis versionibus, in ea parte, quæ spectat ad propriam sacrorum Codicum intentionem sive materiam. Denique animadvertendum, hanc ipsam aciem ingenii, & Criticam Artem, & reliqua præsidia, & præstantiorem methodum, neque ad Interpretationem faciendam numeris omnibus absolutam, neque ad germanam Christi Doctrinam intelligendam prodesse, nisi è Cœlo virtus interpretandi, atque intelligendi descendat. Certè Hebræorum Linguam callebat Regius Propheta, & tamen is in Psalmo 118. Deum rogat, ut ad rem tantam sibi sit præsto. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Et ibidem: *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia tua.* Et rursus: *Faciem tuam illumina super servum tuum, & doce me justificationes tuas.* Hinc sanctus Hieronymus in Epist. ad Paulinum: *Si tantus*, inquit, *Propheta tenebras ignorantiæ confitetur: qua nos putas parvulos & pene lactentes inscitiæ nocte circumdari?* Qua ex

re

re intelligat quifque Theologus precandi Dei, atque animi à vitiis purgandi necessitatem, quo intellectus ad assequendam mentem ac voluntatem Dei, suam legem proponentis, expeditus, aptusque fiat. Faciliùs verò, contingit, ut humiles corde, licèt semidocti, quàm summè docti, sed ambitione turgentes, pravisque cupiditatibus addicti, penetrent in sacrarium cœlestis revelationis. Audi Magistrum ipsum nostrum ita ad Pharisæos Legisque peritos loquentem Luc. XI. 52. *Væ vobis Legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ ipsi non introistis.*

Accedat demum experientia ipsa. Non plus olim in cognitione Christianæ Legis, tum ad Mores, tum ad Dogma spectantis, excelluere Patres, Criticæ, & Linguarum gnari, quàm reliqui Patres solis Versionibus & Traditione contenti. Catholicis verò nostræ ætatis non paucis, Phereponus, ut puto, Eruditionem, Criticam, Studiumque Orientalium Linguarum non negabit. At isti, quod est ad Dogmata Fidei ac Morum, & in præcipuis Disciplinæ Ecclesiasticæ capitibus, consonant cum antiquis Patribus, neque eos errasse agnoscunt propter ignorantiam Linguæ, neque constituisse pro Christi & Apostolorum documentis somnia Platonis. Rursus qui tantùm sibi de Critices Linguarumque peritia plaudunt, in gravissimos errores, teterrimasque Hæreses concessere, atque inde ad Catholicam veramque Fidem exurgere nequeunt, & exurgendum non putant. Quid quæso tam ambitiosa hæc scientia valet [Grammaticæ tamen potius, quàm germanæ Theologiæ speciem referens] si ab Ecclesia Orthodoxa avertit, & in maximis erroribus tam pertinaciter quiescit? Et ne nobis Romano Catholicis nos blandiri ac tribuere nimium dicant: sese gregemque omnium Hæreticorum, qui nunc in Septentrionalibus regionibus tanto numero, tanta diversitate regnant, tandem contemplentur. Non inter se minus turgidi isti Critici atque Heterodoxi pugnant, quàm cum Catholicis, & alter alterum Hæresis, & abdicatæ Evangelicæ Doctrinæ incusat. Melius, inquiunt, quàm inerudiri Patres, eruditio nostra divinas interpretatur Scripturas. Bene est; at cur dissident in præcipuis Evangelii dogmatis? Qui alter alterum non vincit? Cur non dicam gregales suos, sed ne ipsos quidem Catholicos, quanquam sinceros, & de puritate Fidei, suaque salute solicitos, quidquam è priori sententia dimovent? Discant ergo, quid possit Critica & peritia Linguarum, ad intelligendam veram Christi & Apostolorum Doctrinam, discant se potius Grammaticos egregios, quàm Theologos Orthodoxos ea eruditione sæpe fieri, & tandem intelligant, se quidem in sacris Codicibus multa melius, quàm Patres exponere posse in ea eruditione, quæ ad salutem non ducit, at in præcipua ac regia sacrorum Codicum materia, quæ ad veram Fidem, salutemque deducit, plus

potuisse ac posse Ingenium Catholicum, meditatione constanti excitatum, pietate ac humilitate Cœlo carum, Traditione suffultum, & probatis ab Ecclesiâ Versionibus contentum, quàm potuerit unquam, sive possit tota Criticorum jactantia.

Accipe nunc, quid Phereponus ferat pag. 605. Animadv. ad Lib. 2. Cap. 3. de Baptis. contra Donatistas. *Si omnes*, inquit *omnino Africæ Episcopos congregasses ad judicium ferendum de sensu loci veteris, aut novi Testamenti, quorum nullus Hebraicè sciebat, & perpauci Græcè norant: ingens illa imperitorum multitudo ineptior erat ad rectè judicandum, quàm vir unus peritus utriusque linguæ, exempli causâ, quàm solus Hieronymus Stridonensis, quamvis tanta non fuerit ejus peritia, quàm vulgò putatur.* Miseram planè Christi Ecclesiam, cui expectanda fuere duo proximè præterita secula, hoc est, fortunati illi dies, qui tot nobis dedere acutissimos Criticos in Heterodoxorum cœtu, ut rectè ac sine erroris periculo interpretari posset cœlestia Legis nostræ volumina. Et si quidem Pherepono sordet ipsemet sanctus Hieronymus, quid de reliquis Patribus eidem imparibus dicendum erit? Equidem incertus hæreo, num magis in contemptum hominum ista sententia vergat, quàm in contumeliam Dei, qui & statim ab ædificatione, & tamdiu, suam deseruit Ecclesiam, & ignorantiæ omnium perniciosissimæ evertendam dedit, neque inculcavit unquam per Filium suum, aut per Apostolos, Hebraicæ Linguæ necessitatem, omniumque Versionum insufficientiam ad salutem, & frustrà nos hortatus fuit, ut Ecclesiam audiremus; eique Ecclesiæ immunitatem ab errore pollicitus est. At quis hæc absurda facilè somniet, aut concoquat in Religione Christi? Satis fidæ Versiones in iis, quæ ad Christianum Dogma spectant; semper fuere; sufficiens Eruditio in Ecclesia Dei, & quod in primis huc facit, longè latéque diffusa Traditio non sinebat errare pios, accuratosque Interpretes, quamvis in locis minime necessariis exponendis deficerent interdum nonnulli, & methodo nonnunquam minus commodâ uterentur. Quod si ex ipsis Patribus aliquis in re quapiam gravi erravit, ejus errores minime adoptavit Ecclesia, sed correxit, Traditionem & consensum reliquorum fideliter secuta.

Pergit deinde Phereponus: *Quis dubitet etiam superiore seculo XVII. unum Hugonem Grotium, aut unum Joannem Drusium, rectius potuisse Scripturam veteris & novi Testamenti interpretari, quàm omnes Italiæ ac Hispaniæ Episcopos simul, capita conferentes?* Nolo ne vel tantillum quidem expendere, num haberet proxime præterito seculo Italia atque Hispania, qui Hebraice & Græce docti possent divinas rectè interpretari

Scrip-

Scripturas. Satius erit aliquid afferre in exemplaria sacrorum Interpretum nobis à Pherepono proposita. *Drusius* inter Protestantes Hebraicâ certè ac Rabbinicâ Eruditione illustris, talem se præbuit, ut vel à Catholicis Scriptoribus tulerit eximias laudes. De illo Richardus Simonius in sua Historia Critica paucis ingentem Panegyricum exhibet. Animus autem mihi non est, totam ejus laudem inter Grammaticæ pomœria concludere, cùm & propterea *Divinus Grammaticus* apud suos audierit. Tibi liceat hominem illum Theologis etiam addere. Sed memineris etiam, in Theologicis controversiis, atque in interpretatione divinorum Codicum supra quamplurimos è suis moderatione atque modestia excelluisse. Immo & abstinuit à subscribenda Calvinianorum suorum confessione: & Græcorum Patrum, ac Hieronymi scripta in honore habuit, & aliis in multis Catholicè sentire visus est: quæ agendi ratio homini peperit odium suorum gregalium.

Quantus vir inter eosdem Protestantes fuerit *Grotius*, nihil attinet in præsentia commemorare, ejus enim Libri ac fama tanta celebritate feruntur, ut nostro plane non indigeant elogio. Eum Arminianis totum adhæsisse, & multis erroribus ejus Libros scatere, nemo nescit: an & Socinianis in præcipuo illorum deliramento sese junxerit, non ita certum; multaque in idem argumentum Bossuetus v. c. scripsit. Sunt qui istius criminis notam ab ipso abstergere conantur. Verùm illud pro comperto est apud Eruditos, *Grotium* impense admodum inclinasse in Catholicorum partes: immo nisi mors immatura ejus consilia prævertisset, nomen suum Ecclesiæ Catholicæ daturus erat. Luculentum in hanc rem testem habemus v.c. Henricum Valesium in Oratione habita in funere incomparabilis viri Dionysii Petavii Soc. Jesu. Ita ille de eodem Petavio: *Quid non præstitit, ut clarissimum virum Hugonem Grotium ad Catholicorum communionem adduceret? Erat ille quidem minime à nobis alienus, ac pene noster; quippe qui doctrinam Tridentini Concilii in omnibus sese amplectens palam profiteretur. Id unum supererat, ut Ecclesiæ sacrarium ingressus communioni nostræ sociaretur; quod ille nescio quas ob causas, dum ad Catholicæ Fidei unitatem plurimos secum sperat adducere, consultò differebat &c.* Cum Valesio consonat Petrus Jurius in Gallico Libro, cui titulus *Ingenium Antonii Arnaldi*. Postquam dixit, Isaacum Casaubonum, si quid fuit, fuisse Papistam, addit, *Grotium* quoque se conjecisse in Papismum: expressè quippe is statuit in postremo Opere suo adversus Riverum, *solam sacram Scripturam nequaquam sufficere, sed opus etiam esse Traditionem sequi; atque ut percipiatur ista Traditio, confugiendum esse ad consensum veterum Scriptorum, præcipue verò certam esse viam ipsius colligendæ ex universali Concilio &c.* Illic etiam Episcopis ingentem tribuit

auto-

auctoritatem in decernenda fidei Doctrina, & præsertim Episcopo Romano, quem ad conservationem veritatis atque unitatis consulendum esse in dubiis rebus affirmat. Ad hæc testatur Jurius, obligasse *Grotium* fidem suam Bignonio, se post reditum è Suecia Catholicam in Ecclesiam palam ingressurum. Vide etiam peculiarem Commentationem Grotii *de Antichristo, & viam ad Pacem Ecclesiasticam, seu Annotationes ad consultationem Cassandri*, ubi quantum Romano-Catholicis assentiatur, palam fiet. Quæ res Jacobum Laurentium Calvinianæ gentis Ministrum jam olim incitavit, ut Librum emitteret, cui *Papissantis Grotii* titulum fecit. Sed Epistolas Grotianas omnium maxime hic perpendendas Lectori relinquimus, cùm toties in iis edisserat *Grotius*, quæ sibi de Catholica Ecclesia foret amica opinio, & quanti à se æstimarentur & colerentur probatissimi Ecclesiæ Patres.

Atque ista quidem de *Drusio & Grotio*, non ut ea quasi ignota narrem Protestantibus, sed ut alicui è nostris non satis rerum perito subveniam, atque in nostram omnium utilitatem pauca demum ista convertam. Si *Drusius & Grotius*, quos ut divini Verbi præstantissimos Interpretes nobis objicit Phereponus, tam bene de antiquis Patribus sensere, eosque sanæ doctrinæ testes amplissimos suspexere: ergo sancti Patres in eo, quod maximi refert, hoc est in Dogmatica Theologia, atque in interpretanda cœlestium Librorum doctrina, alii ex opinione *Drusii & Grotii* fuerunt, quàm nobis persuadere nunc velit Phereponus. Deinde si celebres illi duo Protestantes, quò magis Linguarum Orientalium peritia, ac eruditione excelluerunt, eò magis in sententiam & communionem Catholicæ Ecclesiæ inclinarunt: ex eorum exemplo conjicere quisque potest ac debet, quidquid sit Ecclesia nostra, & quàm sana sint illius Dogmata, in quibus sita præcipuè est Religionis veræ substantia. Intelligas etiam, quàm non contemnendi Patres, licèt minus in Critica, & Linguis versati, cùm eos Ecclesia ista Traditionis testes adhibeat, & in scientia Dogmatum in sacris Literis descriptorum fideles agnoscat Interpretes, & sequatur. Eamque nostram methodum, atque sententiam de Patribus placere video multis etiam eruditissimis ex ipso Protestantium numero. Vide, quæ Scriptores nonnulli Anglicanæ Ecclesiæ adhærentes de ipsis Patribus, eorumque auctoritate fateantur. Unus præcipuè ex iis mihi nominandus est Thomas Milles, qui ante paucos annos in novissima Editione Operum sancti Cyrilli Hierosolymitani contendit, sola traditione & auctoritate Patrum convinci debere nuperos Arianos, sectatoresque Socini Quamobrem ex iisdem exemplis, quæ in medium Phereponus protulit, intelligat tandem ipse, si potis est, sine injuria Augustinum cete-

ceterosque Patres à se explodi non posse, & maledicentiam potius quam justam censuram sapere, quæcumque tanta asperitate, & sine ulla exceptione, & sine ullo rerum delectu, adversus eosdem ipse conscripsit.

CAPUT XVII.

An loquentibus de divinis rebus novas voces adhibere liceat, ac licuerit. Necessitate compulsi Ecclesiæ Patres tot quæstiones pertractarunt, ut ab Hæreticorum technis ac erroribus Catholicam veritatem liberarent. Injusta criminatio Phereponi contra Augustinum tribuentem Monicæ matri suæ quædam in Libris de Ordine. Iidem Libri à Pherepono nullo jure contempti. Ad Ordinem politicum spectat in Urbibus tolerare Meretrices, ne pejora mala subsequantur. A Fanatismo ac Enthusiasmo quàm longè abfuerit Augustinus. Quibusdam hominibus non necessarii Codices sacræ Scripturæ. Sapientiæ Liber cur Salomoni adscriptus, & nihilominus Canonicus reputatus. Augustinus de Gothis agens in vastationes Urbis nihil dissimulavit. Alia Phereponi tela in sanctum Augustinum repulsa.

Congerere nunc juvat nonnulla alia, quæ in Phereponi Animadversionibus sparsa occurrunt. Pag. 477. ad Lib. 13. Cap. 11. Confess. auctor est, de Trinitate esse parcissimè disputandum, uti de aliis hujusmodi Mysteriis; *si enim de iis loqueremur dumtaxat, quatenus nobis sunt revelata, atque locutionibus Scripturæ contenti, ignota Deo relinqueremus, non tot essent contentiones, &c.* Paria habet pag. 561. ad Cap. 20. Libri de Agone Christiano, ubi Theologos culpat, quòd post exortas Nestorii controversias audacter explicare velint, quod nesciunt de Incarnatione Verbi: sed fusiùs hac de re mentem suam explicat pag. 600. Animadv. ad Lib. 1. cap. 4. & p. 602. ad Lib. 7. cap. 4. de Trinitate, *valde ambiguè* locutos esse Veteres de Deo uno & trino ait: id quod piaculo proximum putat. Tum laudat posteriorum seculorum Ecclesias, quæ Veterum audaciam emandarint. *Nos ergo*, deinde subdit, *de unitate Dei, deque Patre, Filio & Spiritu sancto ex Scrip-*

Scriptura quoque loquamur, atque sentiamus; nec putemus id posse à nobis perspicuè explicari, quod perspicuè revelatum non est, aut meliùs exprimi verbis nostris, quod non assequimur, quàm verbis Christi & Apostolorum, &c. Si Veteribus ignoscimus, quòd de Unitate specifica divinæ naturæ in Patre, Filio & Spiritu sancto docuerunt, ne immisericordes simus in eos, qui hac de re aliter quàm nos nunc fortè sentiunt, si modò Scripturam sacram normam fidei, suæ habeant, præceptorum Evangelii sint observantes, reditumque è cœlo Domini nostri Jesu Christi vivos & mortuos judicaturi nobiscum præstolentur. Qui hic loquitur, Arminianus est, & pro se ac pro Arminianis perorat, cujus Sectæ Libri & præcipuè Confessio cap 3. & Apologia c. 3. & Limburchius variis in locis, hoc idem docent, nempe in proponendo Trinitatis mysterio abstinendum esse à vocibus, quas humana auctoritas induxit. Gratissima utique Socinianis sententia: immo Episcopius atque alii gregis illius, abstinendum quoque dixerunt à sententia & vocibus, quibus Deum *unum in essentia, trinum in personis* affirmamus; fidem quippe Trinitatis (si iis credimus) necessariam ad salutem non censuerunt priora tria Epochæ Christianæ secula. Iisdem numeris canentem nunc audimus Phereponum, & insultantem aliis in locis Augustino, tanquam de eodem immenso mysterio inepta narranti.

Equidem omnia quæ in Libris *de Trinitate* edisseruit sanctus Augustinus, in me non reciperem ostendere talia esse quæ unicuique placeant, cùm & aliqua sint, quæ Augustinus ipsemet probasse non videtur. Sed sive elumbia sint illic argumenta, sive multiloquium, & ornamenta superflua pro dignitate inestabilis argumenti, nihilominus illud certum esse debet nobis, quod est ad nucleum dogmatis, nihil ea in re hallucinatum fuisse Augustinum, ejusque orationem à crimine audaciæ prorsus abesse: neque secus judicandum de reliquis Patribus, qui Augustinum præcessere. Invecta sunt quidem in Theologiam, de Deo uno ac trino loquentem, vocabula nonnulla, quæstionesque non paucæ, quorum nusquam expresse meminit divina Scriptura. Sed quod iis vocibus novis significatur, iisque de controversiis Ecclesia decrevit, veterem & Apostolicam nihilo seciùs Doctrinam continet, quippe ex aliis evidentibus Scripturæ placitis ritè deductum, aut per Traditionem certissimam à Christo Ecclesiæ suæ revelatum. Fecerunt autem subinde pullulantes Hæreses, grande illud mysterium variis erroribus vexantes; ut ipsi quoque Patres coacti vocabulis novis uti, scientiam divinarum rerum uberiùs explicarent, & ab Hæreticorum erroribus atque cavillationibus, multiplicatâ quæstionum segete, fortiùs tuerentur. Augustinum ipsum audi Lib. 7. cap. 4. de Trin. *Fateamur loquendi necessitate parta*

parta hæc vocabula, cùm opus esset copiosâ disputatione adversus insidias, vel errores Hæreticorum. Cùm enim conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis pro captu tenet, de Domino Deo Creatore suo, sive per piam fidem, sive per qualemcumque intelligentiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate ulla diversitas. Rursus non esse tria quædam, non poterat dicere; quod Sabellius quia dixit, in Hæresim lapsus est, &c.

Quòd verò *ambiguè* hisce vocabulis locuti sint Veteres, etiamsi id concedere vellemus, non tamen admirationis aut accusationis justa causa Pherepono foret. Linguarum diversitas obstabat interdum, ne Christiani unius Linguæ, voces alterius, causâ novarum controversiarum in Theologiam illatas, expeditè intelligerent. Tum varias notiones uni atque eidem voci subjiciebant nonnulli: rursusque unam rem diversis vocibus significabant alii. Sed Hæreticorum in primis arte accidit, ut *ambiguæ* viderentur voces, dum suam illi doctrinam aut celare, aut dealbare niterentur, ne erroris accusaretur. At collatis, & probè expensis, & in Conciliis potissimùm, Catholicorum Patrum sententiis, exploratâ quoque diligentiùs Hæreticorum mente: demum constabat, verbis tantùm, non rebus, inter se discrepare Catholicos, & dogmata per eos certissima tradi, & falsi Hæreticorum novitatem. Ait Phereponus, abjiciendas locutiones novas de Trinitate, & iis contentos nos esse debere, quæ in Scripturis sacris habentur. Catholici quoque hoc faciendum suadent, ne novam doctrinam sub vocibus novis in Ecclesiam inferamus. Basilius, Nazianzenus, Cyrillus, ac alii complures modum ac sobrietatem laudant, in loquendo de rebus divinis, jubentque nos temperare temerariis quæstionibus. Sed cùm nos cogunt Hæretici per alia verba explicare mentem ac voces divinarum Literarum, nihilque aliud quàm vetus doctrina proponitur, vel per legitima consectaria ex iisdem sacris Literis derivata, vel per accuratam investigationem è Traditione Patrum hausta: tunc licet, ac interdum etiam necesse est, nova verba à Scholis & Linguis mutuari. Filiis autem Ecclesiæ veræ uti nefas est aliquid proferre, quod sacris Scripturis adversetur; ita crimen est aut negare, aut damnare, atque rejicere quidquid ritè per Ecclesiam deducitur ex eisdem Scripturis, ac Traditione fideli. Sabellius ita unitatem Dei deprædicat, ut Trinitatem excludat. Ecce necessitas novarum vocum, ut Apostolorum Doctrina meliùs innotescat, & novus error profligetur. Divinitatem Filii Arius negat, sancti Spiritus Macedonius, in Christo duas naturas impiè disjungit Nestorius, pessimè confundit Eutyches: en quod Patres adigit ad locutiones novas in Theologicis usurpandas,

pandas, quo quid credendum moneat fides, clariùs intelligatur in populo.

Et fallitur Phereponus, cùm dogmata hujusmodi *non perspicuè revelata* ait; nam etsi non semper apertissimè verbo Dei scripto, certè revelato per Traditionem, ea omnia perspicuè constant. Frustra quoque invidiam facere conatur Catholicis, quasi meliùs exprimi posse putemus *nostris verbis*, *quod non assequimur*, *quàm verbis Christi*, & *Apostolorum*. Id enim necessitate fit, & ad eruditionem indoctæ gentis, & ad confutationem errorum, & in hunc finem Christus Ecclesiæ suæ, ut Apostolus ait Ephes. 4. 2. *Dedit quosdam quidem Apostolos*, *quosdam autem Prophetas*, *alios verò Evangelistas*, *alios autem Pastores*, & *Doctores*. Quamobrem si divinæ essentiæ unitas, & divinarum personarum trinitas innituntur, ut nos contendimus, certâ auctoritate Scripturæ ac Traditionis: quid est quod veniam Phereponus, nescio an Arminianis, certè Socinianis, impetrare nunc velit, præcipua hæc dogmata aut negantibus, aut recipere recusantibus? Et cùm in Ecclesia Dei talia negare, immò non asserere, inexpiabile crimen Hæresis semper fuerit, uti jam doctissimi viri tum ex Catholicis, tum ex Protestantibus, & omnium novissimè Georgius Bullus Anglus contra Episcopium ostenderunt: qui nunc licentiam credendi hic, quidquid suæ tantummodò menti arridet, Augustini Censor deposcit? Si qui ex Veteribus à Catholica Sententia discrepasse videntur, iis sanè indulgendum, vel quòd minus acutè, multùmque perfunctoriè, & sine dolo malo, de sublimibus mysteriis egerint, vel quòd solo usu loquendi à reliquis Christianis dissenserint, itemque eandem vocibus diversis significarint, vel etiam quod iis temporibus scripserint, quibus nondum aut disputatio cum Hæreticis, aut sacra Concilia falli nescia splendentissimam facem veritatis prætulerant. At quam quæso indulgentiam debeamus Novatoribus quibusdam ingenio suo revelationem accommodantibus, & Ecclesiæ auctoritatem, & Patrum omnium Traditionem, nunc unicuique notam, & in Conciliis stabilitam, miro fastidio, atque ambitione nostro hoc ævo despicientibus? Hoc hominum genus fugiendum clamat Apostolus. Hanc superbiam, non cautionem, damnandam esse, cùm ratio recta, tum disciplina Ecclesiæ satis apertè nos docent.

Regrediamur nunc ad Augustini Libros *de Ordine*, in quibus cùm vir sanctus ingenium Monicæ parentis suæ commendasset, Phereponus pag. 478. Animadv. accusationis novæ ansam arripit, inquiens: *Si hæc in sermone familiari matri dixisset Augustinus, vituperari sanè non posset, immo fortè laudaretur pietatis causâ: sed hæc nescio quomodo scribere sustinuerit ad virum eruditum, atque edere.* Legamus, quænam tandem sint immodica ista

encc-

encomia in suam matrem ab Augustino congesta. *Nobiscum* [inquit Lib. 1. cap. 1. de Ord.] *erat etiam mater nostra, cujus ingenium, atque in res divinas inflammatum animum, cùm antea convictu diuturno, & diligenti consideratione perspexeram, tum verò in quadam disputatione non parvæ rei &c. tanta mihi mens ejus apparuerat, ut nihil aptius veræ Philosophiæ videretur.* Necesse est nimiùm delicatus sit, aut nimis adversus Augustinum animatus Censor iste, quando hac de causa vituperandum putat Augustinum. Lege tot Dialogos, tot Libros excellentium virorum; similia & longè majora ubique reperies, quæ aut veritas confirmat, aut certè amor honestissimus displicere auditoribus non sinit. Quòd si Pherepono judice vel foret laudandus Augustinus, ubi eadem suæ matri in familiari sermone dixisset: cur idem præstitisse in edito Libro flagitium fuit? immo si falsa ea laus reputanda est, graviùs peccasset filius, quod matri suæ in faciem adulatus fuisset, falsámque persuasionem bonæ annui ingessisset. Quamquam quis in ea laude sobrietatem desideret? Inquit Augustinus, se *ingenium* illud, eámque mentem, & eum *in res divinas inflammatum animum* [quæ verba sibi reticenda Phereponus non sine causa duxit] *ut nihil aptius veræ Philosophiæ videretur.* Non exhibet ille nobis egregiam quampiam in Monica [liceat ita mihi dicere] Philosophissam, sed ejus mentem ingenio ejusmodi instructam, & ardore in res divinas ita accensam commemorat, ut aptissima esset ad veram Philosophiam. Quæ laus piis etiam nonnullis feminis nostra hac ætate convenire potest, quamvis nullam unquam Philosophiæ dederint operam. Quantò autem magis in Monicam cadere eadem laus potuit, cujus prudentiam, pietatem, & reliquias cordis & mentis virtutes sincerè expositas habemus in Confessionum Libris.

Sed inquit Phereponus, se nescire quomodo hæc scribere atque edere Augustinus sustinuerit, *cùm præsertim Liber de Vita beata, ubi eximia illa Monicæ responsa leguntur, edendus etiam esset: eum enim si quis legat, facilè intelliget, filium præ amore matris ingenium invenisse in verbis bonæ anûs, quod alii non facilè animadvertant.* Nisi sit hoc abuti otio & literis, quid aliud jam erit? Censorem agere volumus, & quidquid occurrit, censoriam protinus virgam meretur. Scilicet non desunt unquam verba jurgari, & lædere cupientibus. Habemus Librum, seu Dialogum *de Vita beata*, ibique suæ sunt partes Monicæ matri. Certè videtur ignorare Phereponus, qui Dialogos contexere soleant eruditi viri. Interlocutores pro libito inducunt, iisque sine ulla culpa tribuunt atque affingunt orationem moribus ac ingenio illorum conformem. Quare ne ego quidem

intelligo qui dicatur Auguſtinus *ingenium inveniſſe in verbis bonæ anus*, quando hæc eadem verba Auguſtino ſunt tribuenda, & ſubtiliora melioraque Auguſtinus eidem ſuæ matri potuiſſet adſcribere? Deinde conſule ipſum Librum *de Vita beata*, intelligeſque an inſulſa ſive vulgaria adeo ſint pauca illa quæ Monicæ tribuuntur, ut ea contemnere Pherepono licuerit, immò his aliis cœptam onerare cenſuram: *Quæ*, inquit, *mulier nunc paulò liberaliùs educata, talia & meliora etiam aliud agens non effundat?* At nos dicimus, ſi qua mulier talia melioraque etiam aliud agens effunderet, qualia legimus in Libro *de Vita beata*; ſique pari ardore in res divinas ferretur, ac Monica ferebatur, jure mentem quoque illius feminæ *aptiſſimam veræ Philoſophiæ* affirmare poſſemus. Ceterùm non ita facilè ignoſcendum videtur Pherepono noſtro, Monicæ ingenium, ejuſque laudes confidentisſimè ridenti, quaſi Cenſori nupero ex ejus *convictu diuturno, & diligenti conſideratione* conſtitiſſet, illam ingenii perſpicacia caruiſſe, & bonam tantummodò anum fuiſſe dicendam. Non uno argumento deprehenderat Auguſtinus, quanta mens matri ſuæ foret. Tanto ac tam pio viro quiſquis fidem ſine ulla ratione, & pro ſolo arbitrio ſuo neget, non video cur impudentiæ non ſit arceſſendus.

Porrò eodem ſtomacho Libros *de Ordine* Phereponus legit. Nullam quippe ibi definitionem paulò accuratiorem reperit, *ſed tantùm Deſcriptiones Rhetoricas, re deſcriptâ ſæpe obſcuriores, aut certè æquè ac eam obſcuras*: quod exemplo uno oſtendere non inutile putat. Tum hæc addit: *Si talia hodie conſcribillarentur, & in publicam lucem protruderentur, profectò Eruditorum plauſum non ferrent, uti nec innumeræ inanes argutiæ, quibus hæc Opuſcula ſcatent. Sed illo ævo verba pluris multò fiebant, quàm res ipſæ: quo vitio & noſtrum ſeculum, plus quam optandum eſſet, etiamnum laborat.* Bono animo volo ſit Auguſtinus, quando Phereponus tot reos cum illo, ejuſque ætate conjungit. Seculum noſtrum iiſdem laborat vitiis, ac ſeculum Auguſtinianum, cùm tamen eruditionis gloriâ, & methodi in Literarum ſtudiis eximiæ famâ commendetur, & Phereponum non unum luci dederit. Itaque tanto exemplo ſe conſoletur Auguſtinus. Interim tamen neſcio quàm multis Lectoribus perſuaſurus ſit Phereponus, Opuſcula illa Auguſtini, quanquam primos illius fœtus, verbis duntaxat, & non rebus, abundare, & innumeris, iiſque inanibus argutiis ita ſcatere, ut nullum Eruditorum plauſum pollicere ſibi debeant. Equidem non ea dicere auderem abſoluta, aut ſummè commendanda Auguſtini Opera, ſed quidem talia affirmare auſim, ut neque Auguſtinum quod elucubrarit, ac edi paſſus fuerit, neque nos ſi legerimus, pœnitere unquam poſſit aut debeat. Vel ipſe Phereponus illa plu-

pluris æstimasset, minusve contempsisset, nisi oblitus tunc fuisset, quæ licentia, quæ leges, qui finis sit Dialogorum Scriptori. Alioqui vel in Platonis Libris nimium habebit Phereponus, quod rideat, atque accuset. Ego verò Censori huic non succenseo, quòd exquisitam accuratamque argumentorum pertractationem in quibusque Libris desideret, sed quòd ita ab unoquoque exigat optima, ut nihil ferat, omnia flocci faciat, quæ istum pulchritudinis apicem fortè non attigerint. Lege Opuscula illa Augustini, & tu perpende, num inepta ipsa sint, an eorum Censor iniquus.

Quid sordidius, quid inanius decoris ac turpitudinis plenius, meretricibus, lenonibus, ceterisque hoc genus pestibus dici potest? Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus. Verba sunt Augustini Lib. 2. cap. 4. de Ordine. Optandum esset Augustino, ne talia unquam effudisset; adeo quippe absona à ratione videntur Pherepono, ut pag. 479. exclamet: *Si talia hodie scriberemus, nunquam sat graves pœnas dare possemus iis, qui ea in Veteribus mirantur.* Et quidni? *cùm si Augustini judicium sequamur, rectè faciant legislatores & Principes, qui lupanaria esse patiuntur; nam præstat paucas domos pollui, quàm omnes libidinibus turbari.* Audiat porro Augustinus, & quando bene silere non didicit, discat jam à Pherepono nostro consona & vera loqui. *Quantò*, inquit ille, *satius erat dicere, malas mulieres & libidinosos juvenes abuti libertate à Deo accepta, & alia quæ ab Eruditis nunc dici solent!* Dicat quæso Phereponus, num rara atque inaudita se narrare nobis putet, cùm talia de meretricibus scribit. Equidem non puto; nam cui Christiano discendum adhuc est, peccare malas mulieres, & libidinosos juvenes, dum in vetitam luxuriam se abripi sinunt? Præterea non libidini tantùm, sed cuicumque alii peccato indulgens homo, abutitur libertate à Deo accepta. Addo, me nequaquam intelligere, quid ad rem præsentem faciat animadversio Phereponi. Augustinus quærit, an ad *Ordinem* pertineat, permittere meretrices in urbibus; & Phereponus reponit, se laudaturum fuisse dicentem, id feminarum genus abuti libertate à Deo accepta: sed rem intimiùs perscrutemur. Arguere Augustinum videtur Phereponus, quasi meretriciam artem is probet; proptereaque forsitan subdit, peccare juvenes ac feminas huic libidini obsequentes. Verùm Augustino nulla alia opinio fuit, quàm sit Pherepono; quippe meretriciam artem *sordidam, turpitudinis plenam* supra ceteras appellat, & *pestibus* accenset, & *hoc hominum genus per suos mores impurissimum vitâ* agnoscit. Igitur Pherepono duntaxat animus esse potuit sugillandi Augustini, quod dixerit, non malè permitti in ci-

vitatibus meretrices, idque ad *Ordinem* pertinere. At Augustinum rectissimè hoc pronuntiasse, nemo negaverit, nisi qui minora mala negat esse toleranda in urbibus, quando aliter evitari majora non possunt. Hoc autem axioma politicum quisque sapiens amplectitur, & omnium maximè amplecti Pherepomus debuit, qui tantum abest ut vitia quædam hominum castigata à Principibus velit, ut vel impunè errare in Religione unicuique permittendum censeat. Quòd si meretrices ab urbibus non eliminat secularis Magistratus, non idcirco earum artem licere apud Deum arbitratur. Christiana verò Lex, ejusque Doctores in illam tanquam pestem Deo planè invisam quotidie perorant: ac proinde constare potest, *Ordinis* esse, ut mala ac vitia quædam ferantur, neque politicè puniantur in hominum commercio, ne si omnia auferre velis, periculosiùs deinde à gravioribus malis ac vitiis Reipublicæ ordo turbetur. Quod & Medici faciunt in corpore malè sano, ipsaque fecisse videtur Judæorum Respublica, & ceteræ Nationes, non libenter quidem, sed necessitate quadam coactæ.

Pauca in Librum *de Immortalitate animæ* habet Pheroponus: ut ut tamen sint pauca, pauciora tamen sunt, quæ Augustinus ipse Lib. 1. cap. 5. Retract. scripta reliquit, & nos repetenda hic existimamus, cùm satis sint ad obstruendum os obloquenti Censori, qui ingenuam Augustini confessionem ac sententiam de hoc Libro dissimulare voluit. Inquit ergo Augustinus de Libro eodem: *Sed nescio quomodo me invito exiit in manus hominum, & inter mea Opuscula nominatur. Qui primò ratiocinationum contorsione atque brevitate sic obscurus est, ut fatiget, cum legitur, etiam intentionem meam, vixque intelligatur à me ipso.* Ejusdem Augustini verba sunt hæc alia in Prologo ad Libros de Doctrina Christiana: *Hæc tradere instituì volentibus, & valentibus discere, si Deus ac Dominus noster ea, quæ de hac re cogitanti solet suggerere, etiam scribenti mihi non deneget.* Pherepono ista nequaquam probantur pag 524. Animadv. *Quamvis*, inquit ille, *bonas omnes cogitationes ad Deum, quasi ad bonorum omnium primam causam, referre debeamus; non ita tamen loquendum, quasi Deus nos afflaret, & quidquid bonum esse credimus, veluti dictaret.* Tum incommoda nonnulla recenset, quæ hinc nascerentur, & quæ mirari se ait, cur in mentem Augustino non venerint. Tandem in hæc verba desinit: *Profectò hodie nemo est inter Eruditos, qui velit sub nomine suo edi, quæ suggestiones divinæ ab Auctore putabantur.* Quàm vera sint postrema hæc verba, videant alii, quibus ignota non sit Calviniani Gregis, & Anabaptistarum, & Quakevorum, aliorumque id genus hominum Historia.

Quod

Quod nostrum est dicimus, bene hic habere doctrinam Phereponi, temporibusque istis usui esse posse, quando recentiora schismata peperere tot in Anglia, Germania, Belgio, aliisque Provinciis, *Visionarios*, ut vocant. Cavendum autem ne stulti abutantur nomine ac verbis Augustini, neve revelationes atque inspirationes tanquam cœlitus delapsas nimiùm credulis obtrudentes, fallant, simulque fallantur. Ceterùm si Pherepono animus est, Augustinum hic tacitè *Fanaticis*, ut ajunt, seu *Enthusiastis*, accensere, eidemque saltem ex his verbis invidiam creare, nequeo quin desiderem in ejus consilio æquitatem. Nemo longius abfuit, quàm Augustinus, à revelationibus venditandis; nemo luculentius expressit quam sibi metipsi fidem haberi velet. Se quippe ille noverat non Prophetam, non Doctorem ab omni erroris periculo immunem. Non ille tantum sibi tribuebat, ut vellet sibi credi quæcumque diceret, quasi nihil non Cœlo Auctore loqueretur in interpretandis divinis Literis. Sed qui sciret ab homine privato expectandam non esse certissimam Doctrinæ Christianæ explicationem, & sitam esse immunitatem ab omni errore in unius tantummodo Ecclesiæ auctoritate: sua proinde accipi volebat, tanquam dogmata hominis, veritatem quidem quærentis, sed non auctoritate cœlesti proponentis. Vulgatissima sunt, & tamen hic referenda, quæ ille in Epist. 36. ad Fortunatianum olim CXI. scribit. *Neque enim*, ait, *quorumlibet disputationes, quamvis Catholicorum, & laudatorum hominum, velut Scripturas Canonicas, habere debemus, &c. Talis ego sum in scriptis aliorum, tales esse volo intellectores meorum.* Et ad sanctum Hieronymum ita scripserat Epist. 82. aliàs 19. *Solis Scripturarum libris didici hunc deferre honorem, ut nullum auctorem eorum in scribendo errasse aliquid, firmissime teneam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate præpolleant, non ideo verum putem, quod ipsi ita senserunt & scripserunt.* Reliqua Augustini hac de re documenta omitto. Quamobrem tollitur suspicio omnis, voluisse unquam Augustinum aliquid novi tradere, tanquam sibi cœlitus revelatum, dictisque suis hac arte comparare certissimam fidem.

Quæ ergo mens Augustino, cùm ait, *Deum ac Dominum nostrum sibi de præceptis tractandarum Scripturarum cogitanti, nonnulla suggerere consuevisse?* Nihil aliud ille vult, nisi se Deo accepta referre, quæcumque bona, utilia, ac vera eam in rem sibi adinvenisse & excogitasse videbatur. Nempe à Deo venit quidquid boni in homine nascitur; & quælibet cogitatio bona ad Deum, hoc est, ad ejus proprium ac præcipuum Auctorem, referenda est: *non enim sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Quæ sententia illu-

illustrata est ab integro sanctorum Patrum choro, sed ab Augustino potissimum innumeris in locis. In iisdem Libris *de Doctrina Christiana* auctor ipse est Oratoribus sacris, ut preces ante concionem ad Deum fundant, & ab ipso deposcant, quid & quomodo dicendum; nam ut est Sap. VII. 16. *In manu illius & nos & sermones nostri, & omnis sapientia, & operum scientia & disciplina.* Ad preces tamen adjungendum esse ait studium necessarium; & hoc enim Deus exigit à nobis: quæ etiam valere puto ad retundenda Phereponi dicteria pag. 548. Animadv. ad Serm. 244. Augustini, ubi sanctum virum non sine legentium stupore quodammodo ridet, quod auxilium divinum imploraverit, cùm ad populum verba faceret. Nomine itaque divinæ *suggestionis & revelationis* sibi factæ quoties utitur Augustinus, aut populum erudiens, aut Libros conscribens, id tantùm sibi vult, se divino boni cujuscumque auctori tribuere, atque acceptum referre, quidquid boni ac veri calamo aut ore prolaturus est. Neque illi animus jactitandæ revelationis cujuspiam, cui fidem non habere certissimam piaculum sit; multoque minus quidquam profert tanquam novum dogma sibi à Deo revelatione peculiari detectum. Immo his ipsis verbis (quæ de Prologo ad Libros de Doctr. Christ. Phereponus sumpsit) satis prodit Augustinus, se nihil tradere supra hominis privati jus, dum humilis æquè ac modestus dubitat, num *Deus scribenti sibi* ea tunc sit suggesturus, an denegaturus, quæ volentibus & valentibus discere, utilia deprehendantur.

Eadem pag. 514. Animadv. configit Phereponus hæc alia Augustini verba: *Homo itaque fide, spe, & caritate subnixus, eaque inconcussè retinens non indiget Scripturis, nisi ad alios instruendos. Itaque multi per hæc tria etiam in solitudine sine codicibus vivunt.* Itaque Augustinus Lib. 1. cap. 39. de Doctrina Cristiana, ad quæ Phereponus: *Nemo*, inquit, *tam est peritus Scripturæ, quin indigeat codicibus, quos consulat & legat subinde. Quòd si quis literas nesciat, ibi potiùs debet vivere, ubi leguntur, quàm in solitudine: si quis sciat, proterviâ est, & negligentia non ignoscenda, si codices sibi non comparet.* Tum Augustini sententiam egregio decreto percellit, inquiens: *Hæc merum enthusiasmum redolent.* Phereponum laudo, quod Scripturæ Sanctæ necessitatem atque utilitatem Christiano Populo commendet. Ne apud nos quidem ullus est, qui divinas Literas veluti summum Dei munus non extollat, nemo est, qui earum lectionem atque meditationem non suadeat; & impietate non careret, quicumque ab eo studio Christianum Gregem averteret, easque superfluas Reipublicæ Catholicæ arbitraretur. Quantùm quoque in iis laudandis, & suspiciendis sedulus fuit Augustinus, tantùm quoque alienus fuit à

minuenda earum utilitate. Id ostendere facile quidem, sed etiam supervacaneum foret in tanta rei evidentia. Hæc tamen generalis regula suas patitur exceptiones, nam ad consequendam vitam æternam, & ad rectè vivendum atque credendum, hominibus singulis necessaria non est divina Scriptura; interdum etiam non utilis, immo perniciosa est, non ex se ipsa, sed ex ignorantia; aut perversis hominum affectibus. Certè fuere tempora, quibus Codices sacri novæ Legis non erant, & aliquid nondum fuerat Literis divinitus commendatum. Ita nempe se habuere priores anni Christianæ Reipublicæ. Præterea diu caruere sacris Literis Provinciæ quædam Christum amplexæ, cum in earum Linguam conversa nondum fuissent Prophetarum & Apostolorum monumenta. Audiendus est in hanc rem sanctus Irenæus Lib. 3. cap. 4. *Quid autem*, inquit ille, *si neque Apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat sequi ordinem Traditionis quam tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum eorum, qui in Christum credunt, sine charactere, vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis, & veterem Traditionem diligenter custodientes.* Infrà verò addit; *Hanc fidem qui sine literis crediderunt, quantum ad sermonem nostrum barbari sunt, quantum autem ad sententiam, & consuetudinem, & conversationem propter fidem, per quam sapientissimi sunt, placent Deo, conversantes in omni justitia & castitate & sapientia.*

Nolo hic innuere, quibus hominibus, & quomodo & quando necessaria non sit divina Scriptura, immo etiam esse possit, quibusdam conditionibus positis, perniciosa. Insistere tantummodo placet verbis sancti Irenæi. Etiam sine sacris Literis placere Deo possunt homines, dum *in omni justitia, & castitate, & sapientia* versentur. Nam cur cœleste hoc eruditionis patrimonium Ecclesiæ suæ dedit Deus, nisi ut nos veritatem revelatam edoceret, eamque mutationis ac depravationis periculo eriperet, simulque nos ad amorem sui & proximi, & justitiæ incitaret? Atqui certissimum est, vel sine lectione divinarum Scripturarum posse homines consequi id, quod per easdem tribuere Deus solet, nempe abundare fide, spe & charitate, operibusque pietatis atque justitiæ fideliter vacare: id quotidie faciunt tot illiterati ac rudes. Bona institutio, pia meditatio, Pastorum vox, prædicatio atque Traditio non rarò satis sunt homini divina gratia adjuto, ad placendum plus Deo, quàm placeant Eruditi nonnulli in sacrarum Literarum studium perpetuo intenti. Ergo in his casibus non indigent homines Codicibus sacris quos legant, multoque minus si legere nesciant. Jam aliunde habent, quod ex eorum Librorum lectione expectare alii possunt.

Ergo iis tunc necessaria non est lectio sacrorum librorum. Quòd si quis dicat: erit saltem utilis, immo necessaria quodammodo; nam fides, & spes & caritas sine meditatione cœlestium Codicum servari vix queunt: respondebimus, nunquam negasse Augustinum, quin semper utilis esse possit lectio divinorum librorum, sed tantùm ejus necessitatem negasse in hominibus jam fide, spe & caritate abundantibus. Deinde Augustinum loqui de iis, qui has virtutes *inconcusse retineant*, ac servent; nam eo saltem tempore necessitas nulla est legendæ aut audiendæ divinæ Scripturæ. Tandem cùm certum sit, uti diximus, aliter quàm per lectionem Codicum sacrorum, fidem, spem & caritatem obtineri posse, certum pariter esse debet, sine eadem lectione servari ac retineri posse easdem virtutes.

Quibus ex rebus intelligas, perperam, ac intolerandâ censurâ *Enthusiasmum* somniari in Augustini sententia, quasi auctor sit sanctus Doctor, nihil generaliter referre, habeatne Christianus Homo, an non habeat, legatne an non legat Scripturam sacram. Æquivocatione rursus non carent Phereponi verba, dum ait: *Nemo tam est peritus Scripturæ quin indigeat Codicibus, quos consulat & legat subinde.* Explicare debuit Censor, quem in finem quisque indigeat Codicibus sacris: si ad alios erudiendos; utique vera est Phereponi sententia: sed ipse ab Augustino prius didicit, ita scribente, ut vidimus: *Non indiget Scripturis, nisi ad alios instruendos.* Si ad eruditionem sui, ut rectè credat, ac rectè operetur; jam ostendimus id immeritò à Censore affirmari, cùm & Augustini tempore multi homines piissimi, fide, spe & charitate subnixi, *etiam in solitudine sine Codicibus viverent*, & nostris etiam temporibus multi vivant fide, pietate, bonisque operibus conspicui, & tamen Literarum prorsus ignari. In reliquis item Phereponi verbis eadem æquivocatio latet. *Qui nescit literas, ibi potiùs debet vivere, ubi leguntur sacri Codices, quàm in solitudine*: Id verum est, nisi jam inscriptam in corde suo habeat, & solicite servet legem, & doctrinam eorumdem Codicum; at eadem necessitas minimè urget, ubi jam teneat, credat, & re perficiat, quod sacri Codices tradunt, præcipiunt & suadent. Similiter *protervia & negligentiæ* intolerandæ damnandus continuò non est, qui Literarum gnarus *Codices sacros sibi minimè comparet*: fieri enim potest, ut hic jam ipsos legerit, & ex ipsis, aut aliunde didicerit, aut discere pergat, & foveat, & exerceat legem Dei in omni pietate atque Justitia. Tabulæ autem lapideæ, & Codices scripti eò duntaxat tendunt, ut in cordibus hominum legem veritatis & caritatis inscribant: quod cùm factum est, & ea lex *inconcusse retinetur*, tum necessitas tollitur comparandi sibi Codices materiales, sine quibus nemo dubitare potest,

quia

quin multi ad veram pietatem, & salutem æternam pervenerint, atque perveniant. Itaque necessaria quibusdam non est, quanquam generaliter loquendo nunquam desinat esse utilis ex natura suæ divinorum Librorum lectio.

Cap. 8 Lib. 2. de Doctr. Christ. scripserat Augustinus: *Illi duo libri, unus qui Sapientia, & alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur: nam Jesus Sirach eos scripsisse constantissime perhibetur.* Tum Retract. Lib. 2. Cap. 4. sententiam hanc suam de Auctore Libri Sapientiæ corrigit, aitque se didicisse postea, non esse illum Sirachidi tribuendum. Ad hæc Phereponus pap. 514. Animadv. *Mirum esse*, ait, *Episcopum tanti nominis rem tantillam ignorasse aliquandiu, quam à Catechumenis disci oportuisset. Nunquam studiose cum legerat librum, cùm hac scriberet: nam Auctor libri se non ait Jesum esse filium Sirach, sed Regem Israelis Cap. IX. 7. 8. Quod cùm ita sit, non capio, qui inter Propheticos libros censeri posset Opusculum, cujus Auctor præ se fert se Regem fuisse, cum minime fuerit.* Auctorem Libri *Sapientiæ* nemo certissimè novit huc usque, & variæ de ipso opiniones fuere apud Veteres, quanquam plerique in Salomonem conjectura ferrentur, & quidem gravissima. Quare mirum esse non debet, quod Jesum Sirachidem Augustinus quondam censuerit Libri Auctorem, aliorum famam secutus. Neque piaculum fuit id aliquandiu ignorasse, cùm ne nunc quidem ad fidem spectet nosse, quis Auctor ille fuerit, & profectò incertus sit Auctor. Deinde verum quidem est, ejus Auctorem se dicere Regem, & conditorem etiam Templi, quæ certè non conveniunt Jesu filio Sirach. Attamen mirum potiùs esse debet, quòd Phereponus non ceperit, qui simul credere Augustinus potuerit Jesum Libri Auctorem, & Librum ipsum inter Propheticos connumerandum. Hoc intellectu assequi non difficile fuisset homini erudito, si aliud quàm causas accusandi Augustini apud Augustinum quæsiisset.

Quicumque Salomoni adjudicant Canonicum hunc Librum, certè norint, quid ibi Cap. IX. 7. 8. legatur, & tamen alium à Salomone faciunt illius Auctorem, compertum videlicet habentes, nihil idcirco vacillare auctoritatem Propheticam Libri illius: Auctor enim, quicumque is fuit, creditus est sapientissimi Salomonis sensa, atque sententias collegisse in unum ex aliis Libris, quos elucubratos à Salomone scimus, atque deperditos, & ex iis Librum consarcinasse sub titulo *Sapientia Salomonis*. Librum quoque *Ecclesiastici* ex Ethicis Scriptionibus Salomonis per Sirachidem fuisse excerptum, verisimile videtur Eruditis: idemque de *Proverbiorum* parte conjiciunt alii. Deinde Auctor Librum

concinnare potuit ſub nomine Salomonis, ejuſque perſonam induere, ipſumque loquentem & docentem facere, quod familiare fuit antiquis Scriptoribus. Nempe Salomon omnium mortalium ſapientiſſimus eſt habitus apud Hebræos. Id innuiſſe videtur Euſebius Cæſarienſis Lib. 11. Cap. 7. Præpar. Evang. Ubi poſtquam Salomonis ſapientiam laudavit, hæc ſubdit: Ἐντεῦθεν ὁρμώμενος καὶ ὁ τὴν πανάρετον σοφίαν εἰς αὐτοῦ πρόσωπον ἀναθεὶς, ἔφη. Quæ ita vertere poſſumus Latinè: *Hâc ratione commotus & ille, qui omnium virtutum parentem Sapientiam ſub ejus nomine expoſuit, inquit*, &c. Tum aliqua citat Euſebius ex Cap. VII. 5. Libri Sapientiæ. Idem ſenſiſſe videntur Origenes in Joannem Tomo 20. & ſanctus Thomas, aliique tum veterum Patrum, tum recentiorum Eruditorum, quibus incertus ille Auctor creditur ſub Salomonis perſona locutus. Quamobrem nulla eſſe Pherepono cauſa potuit mirandi, cur Auguſtinus Librum *Sapientiæ* Canonicum duceret, ſimulque ejus auctorem olim ſuſpicaretur filium Sirach. Non hæc pugnant invicem. Et ipſe Auguſtinus in ea ſemper ſententia fuit, Librum Salomoni non eſſe tribuendum, ſed à quopiam fuiſſe conſcriptum, qui Salomonem fuerit imitatus, quare & *de quadam ſimilitudine Salomonis eſſe dicebatur* à multis.

Mirari ſemel cœpit Phereponus, tam facilè neſcit deſinere. Itaque pag. 514. mirari pergit, qui Lib. 2. Cap. 11. de Doctr. Chriſt. Auguſtinus commendet Hebraicæ Linguæ ſtudium ad Scripturarum divinarum cognitionem, cùm in Hieronymo improbarit conſilium vertendi Hebraica Latinè, & Septuaginta viralem veteris Inſtrumenti Interpretationem, divino Spiritu afflante factam crediderit. Magis etiam miratur, cur Auguſtinus commendato Hebraicæ Linguæ ſtudio, idem ipſe neglexerit, immo cur nullus alius iis temporibus eidem Linguæ operam inter Chriſtianos dederit. Sed ne hic quidem ulla ſuberat juſta mirandi cauſa. Magni verſionem τῶν LXX. faciebat Auguſtinus, ne dicam pluris etiam quàm oportebat. Porro & minime neceſſariam, & periculi plenam operam arbitrabatur, novam Scripturæ Interpretationem ex Hebræis Codicibus deducere, & in Eccleſiam inferre, & veterem antiquare ab Apoſtolis & à Patribus uſu receptam. Erant & aliæ rationes Auguſtino quas certè nunc infirmas & inanes ipſe etiam intelligeret, ſi in vivis eſſet, ſed tunc fortes & graviſſimas adeo arbitrabatur, ut interceſſerit conſilio ſuo, ne ſanctus Hieronymus in propoſito pergeret. Verum aliud eſt novam Scripturæ ſanctæ verſionem inutilem ac periculoſam ſuſpicari, aliud Hebraicæ Linguæ ſtudium cognitionemque improbare. Illud fecit Auguſtinus, hoc nuſquam, immo & propter eruditionem ejuſmodi

modi summo in honore habuit Hieronymum, ejusque versionem tandem deprehensam utilem sua laude non fraudavit. Auctor item fuit aliis, uti ex ejus Libris constat, ut eidem Linguæ addiscendæ operam darent, cùm apprimè utilem cognosceret ad sacrarum Literarum perfectam intelligentiam, atque tutelam. Non edidicit ipse, quia sero ejus utilitatem intellexit, non edíscebant alii, quia ingens Magistrorum inopia erat, & à solis Judæis expectandum erat ejusmodi beneficium, quos tamen aut livor à Christianis alienabat, aut Christiani ipsi fugiebant, cùm scandalum pusillis foret arctum cum iisdem habere commercium. Sed hæc Phereponi oculos facile fugiunt, & is potius amat suspicari interpolationes in Augustini Libris, immo *ad Academicum Ingenium Augustini, sibi non satis constans, referre* hasce contrarias, ut ille sibi fingit, ejusdem sententias.

Quod habet idem Pherepónus pag. 558. Animadv. ad Cap. 7. Libri de Fide & Oper. nos diu non morabitur. Ex Augustini sententia, *Quidquid homo veluti rectè fecerit, nisi ad pietatem, quæ ad Deum est, referatur, rectum dici non oportet.* Censet Pherepónus monstrum esse *ex contendendi, & paradoxa defendendi libidine natum,* arbitrari vel ipsas Infidelium virtutes esse peccata. Sed meminisse debuit Censor iste præter Cardinalem Norisium v. c. quem & ipse laudat, complures Catholicos luculentissimè ostendisse, quæ hic fuerit mens Augustini, alia sanè quàm Calvinus & Jansenius putarunt. Opera ergo bona in ipsis Infidelibus agnovit sanctus Doctor: agnovisse etiam videtur affectus medios inter cupiditatem & caritatem; sed ipsa illorum opera, naturaliter bona, rectè docuit tribuenda esse Deo, qui & in à se aversis bonas voluntates operatur. Tu consule celeberrimos Theologos in hoc argumentum, quod etiam proximè præteritis annis piè versavit Lescius Crondermus Lib. 2. Cap. 9. in Libro, cui titulus, *Elucidatio Augustinianæ de divina Gratia Doctrinæ.*

Quid est aliud quod malum dicitur, nisi privatio boni ? Verba sunt Augustini Cap. XI. Enchiridii. Hanc sententiam quamplurimis aliis in locis ab Augustino propositam Pherepónus, pag. 559. & 584. Animadv. ineptam judicat, multis deridet, & triumphatoris in morem proculcat atque proscribit. Sed ne hic quidem placet detinere Lectorem eruditum, cùm nemo nesciat, quàm anxiè subtiliterque à Scholasticis Theologis, immo & ab ipsis Philosophis, agitata fuerit, & agitetur adhuc hujusmodi quæstio. Græci Latinique Patres fere omnes cum Augustino consentiunt. Nobilissimi autem ac innumeri Theologi, ipsique etiam Philosophi sentiunt, & ostendunt, *formale malitiæ actus moralis, seu peccati, essentialiter in privatione debitæ rectitudinis consistere.*

Est

Est itidem materiale,& positivum in peccato, quod etiam agnoscunt ipsi Theologi. Porro videat Phereponus,quibus nominibus sit dignus,dum tanto contemptu,& quibusdam ratiunculis, aggreditur, & nullo negotio conterere se posse putat quæcumque validissima argumenta congesserunt tot egregii Theologi atque Philosophi,in primis vero Cartesiani, ut malum & peccatum statuant in aliqua privatione, sive negatione ordinis ac bonitatis. Contrarium tuentur nonnulli, at certè non sine modestia, quam tamen frustra in Pherepono quæras, controversiæ difficultatem, aut dissimulante, aut fortassis etiam minime intelligente.

Lib. I. Cap. I. de Civ. Dei hæc scribit Augustinus: *An non etiam illi Romani Christi nomini infesti sunt, quibus præter Christum Barbari pepercerunt? Testantur hoc Martyrum loca, & Basilicæ Apostolorum, quæ in illa vastatione Urbis ad se confugientes suos alienosque receperunt.* Quin ita res habuerit, nemo dubitare potest,& tamen in his Augustini certissimis verbis habet Phereponus noster,quod carpat pag. 576. Animadv. *Non erat*, inquit, *dissimulandum hosce Barbaros fuisse Christianos, quamvis Arii Sectam sequerentur. Sed laudandi fuissent Hæretici, & rei admirabilitas minuenda: quod simpliciter quidem Scriptor facere potuisset, sed non callidus Rhetor.* Do libens Gothos fuisse Christianos, quanquam id de Alarico quidem eorum duce constet,non autem de universa Gothorum Natione; nam & Rhadagaisus alter eorum dux, Paganorum superstitioni addictus fuerat. Do, inquam,id libens, habemus enim non unum hujus rei testem; at cur hujus rei mentionem facere Augustinus debuit? Num ignorabant Ethnici Romani, Gothos Christianam Religionem fuisse professos? minime verò. Id vulgatissimum erat,prodideratque longè antea cognitus Romanis Alaricus, qui & ipsam Urbem non semel obsederat, & pacis fœdera cum Romanis inierat, iis etiam coactis, Imperatorem creare Attalum Arianæ Sectæ hominem,Gentilibus propterea atque Arianis ipse carus. Igitur nihil erat, cur notissimam rem dissimulare vellet Augustinus. *Sed*, inquit Phereponus, *laudandi erant Hæretici, & rei admirabilitas minuenda.* Res erat Augustino cum Romanis captæ direptæque Urbis calamitatem tribuentibus Religioni Christianæ; non erat cum Gothis. Pepercerant Barbari Christianis æquè ac Ethnicis, qui ad Basilicas Apostolorum & Martyrum confugerant. Ergo Christi causa effugerunt pœnas præsentis exitii Gentiles Romani,non evitaturi, nisi nomen & Religio Christi Barbarorum feritatem adeo evidenter mitigasset, atque cohibuisset Hic igitur insistit Augustinus, & ingrati animi Romanos Ethnicos arguit,qui fateri nollent se mitissime habitos non

alia de causa, quàm quòd sacra loca propter Christum Barbari revererentur. Quanquam verò Gothi Christiani essent, non desiit tamen admiranda esse illorum mansuetudo erga Romanos. Moribus quippe barbari, immanitate feri, victoriæ ardore furentes, spem nullam relinquerant tantæ erga victos clementiæ, cùm ne ipsi quidem Romani, nedum efferatæ gentes, victis parcere solerent ad Templa inanium Deorum confugientibus.

Quod tamen animadvertas velim, Augustinus ipse hanc Barbarorum insuetam humanitatem, *misericordiam & humilitatem*, multis commemorat: quod cùm facit, certè ipsos Hæreticos de laudando facinore laudat. Deinde Lib. V. Cap. 32. ejusdem Operis de Civitate Dei refert insignem Christianorum victoriam de Rhadagaiso Gothorum Rege reportatam quinque ante captam ab Alarico Urbem annis. Auctor & ipse est, fuisse Rhadagaisum falsis Diis addictum, quibus etiam immolare quotidie ferebatur. Quamobrem, inquit Augustinus: *Si ille tam impius, cum tantis & tam impiis copiis Romam fuisset ingressus, cui pepercisset? quibus honorem locis Martyrum detulisset? in qua persona Deum timeret? cujus non sanguinem effusum, cujus pudicitiam vellet intactam?* Tum Romanos arguit, quòd Deo non agant gratias, *qui cùm statuisset irruptione barbarica graviore dignos mores hominum castigare*, victum tamen voluit Rhadagaisum Dæmonum cultorem, ne ipsis Dæmonibus gloria, Romanis verò acerbissima clades contingeret. *Deinde cùm ab his Barbaris* [hoc est ab Alarico ejusque copiis] *Roma caperetur, qui contra omnem consuetudinem bellorum ante gestorum ad loca sancta confugientes, Christianæ Religionis reverentiâ tuerentur, ipsisque Dæmonibus, atque impiorum sacrificiorum ritibus, de quibus ille præsumpserat, sic* ADVERSARENTUR PRO NOMINE CHRISTIANO, *ut longe atrociùs bellum cum iis, quàm cum hominibus gerere viderentur, &c.* Quæ verba tam aperta mihi videntur, ut non dubitem, quin Phereponus ipse intelligere demum possit, non dissimulatam ab Augustino Religionem Gothorum, quanquam alioqui notissimam, & commendatum eorum facinus ab ipso fuisse: cujus tamen rei laudem ad Christum Deum tanquam ad præcipuum auctorem referendam esse prudenter monet. Sed ego fortasse ineptus, quòd omnia vestigia consectari velim Censoris nostri, qui hic tam facilè Augustinum nobis exhibet veluti Rhetorem callidum. Væ Libris atque Scriptoribus, si hujusmodi nebulas excitare licet adversùs illos, nam quis in uno stans pede magnus statim Criticus evadere, cùm lubet, non possit?

Ejusdem ponderis est alia Phereponi adnotatio in ea Augustini verba Lib. VII. Cap. 14. de Civ. Dei: *Si ergo Mercurius ipse ser-*

sermo est,etiam ipsis [Ethnicis] *confidentibus Deus non est.* Quæ sic Phereponus illustrat,dicens: *Miror non timuisse Augustinum, ne sibi objiceretur,quod passim habet de Verbo ; nam similis objectio potuit fieri , responsioque Augustini pariter eludi.* Facilè profectò miratur Phereponus,ejusque admirationem atque adnotationem quibusdam Gregalibus suis hic placituram mihi persuadeo. Verùm quisquis rem seriò perpendat, è vestigio intelliget, hominem hunc nihil pensi habuisse interdum quid scriberet, dum contra Augustinum scriberet. Et sanè ille ridendus, qui miratur non timuisse Augustinum,ne hic in se ipsum sua tela converterentur. Ex Augustini sententia *Mercurius* dicebatur esse hominum *sermo.* En ejus verba. *Quòd si sermo ipse dicitur esse Mercurius sicut ea quæ de illo interpretantur , ostendunt. Nam ideo Mercurius,quasi medius currens dicitur appellatus, quòd sermo currat inter homines medius,&c. Ideo & mercibus præesse,quia inter vendentes & ementes sermo fit medius,&c* Quis autem sanus, & non ludens, hominum *Sermonem* nonnunquam stultum,deceptorium,& falsa narrantem,semper verò creaturæ filium, & subsistentiâ carentem,velit appellare,& credere Deum? At Catholici, cùm Dei Filium appellant *Verbum* , cui etiam nonnulli *Sermonis* vocabulum accommodarunt, Verbum intelligunt divinum, Verbum Dei prolem , Verbum non exteriùs sonans & fugiens, sed interiùs manens , & ex divina essentia, & ab æterno productum , & cum ipso Patre, atque in ipso Patre subsistens; Verbum denique [ut loquar cum Auctore Libri de quinque Hæresib. quem olim Augustino tribuebant] quod *meliùs Græcè dicitur λόγος ; logos quippe verbum significat , atque rationem,* ac propterea Dei Patris æterna ratio atque sapientia. Quare nihil erat, cur sibi,& sententiæ Catholicorum timeret Augustinus, dum ideo argumentatur, *Mercurium* non esse Deum,quod ipse dicatur esse *hominum servo*; nimia quippe intercedit differentia inter hominum sermonem,& Verbum Dei æternum, immutabile,increatum , quod idem est ac ratio divina. Immo videas plerosque Patrum,cùm Græcorum, tum Latinorum,& Augustinum præcipuè in Libris de Trin. & in Joannis Evang. alibi,fuisse usos exemplo Verbi humani atque creati , ad explicandam aliqua ex parte rationem divini & increati Verbi. Sed simul explicarunt quàm immanè duo ista verba invicem distarent,probè nimirum intelligentes, solos Sophistas ea comparatione abuti posse contra divinam naturam Verbi cœlestis. Consule Petavium Tom.2. Lib.6. Cap.2. Dogm. Theologic.

Plura alia supersunt in censoriis Phereponi Animadversionibus, quibus sua deberetur censura. Sed si persequi singula velimus,vix erit scribendi modus.Paucis ergo Orationi nostræ finem faciamus.

Quod

Quòd Augustinum, ubi opus erat, aut justa causa occurrebat, Phereponus sibi corrigendum susceperit, molestè non ferimus, immo aliqua etiam ratione laudandum consentimus. Quòd malè toties correxerit, quòd tam impotenti odio in ipsum exarserit, quòd nullum deniq; non moverit lapidem, quo incomparabilis viri famam pro viribus prosterneret, hoc dolemus, hoc in perniciem non modò sanctæ Religionis, sed & bonarum Artium, atque Literarum tendere clamamus. Certe immodica veneratio nos in transversum agat, aut livor nos urat, si contendere velimus, nunquam Augustinum errasse, nunquam meliora tradere potuisse, nunquam scribere accuratiùs debuisse, Phereponum vero iniquis semper censuris adversus ipsum fuisse præliatum. Magnorum virorum in Literis lapsus ac vitia non dissimulari, tum veritati apprime gratum est, tum Religionis ac Reipublicæ interest, ne sub magnis nominibus major errori fastus, nocendique licentia obveniat. Verùm & immensæ Augustini virtutes sinceriùs erant exprimendæ, ejusque nævi tam fuscis coloribus, tantaque bilè exaggerandi & amplificandi non erant, ut sanctissimum æque & doctissimum Episcopum, si licuisset, nativo suo splendore Phereponus omnino expoliaret. Immo si quisquam dignus erat, qui placide haberetur, is Augustinus erat, quem summa pietas atque doctrina ingeniis omnium seculorum, & Ecclesiæ veræ perpetuo commendavit. Phereponi tamen censuram inofficiosam, simul & ab æquitate alienam, quanto magis execremur, postquam, ni mea me fallit opinio, tot iniquas accusationes audivimus, & tantam segetem errorum deprehendimus in ipso Augustini Censore? Reliquum igitur est, ut homini illi meliorem ingenii & eruditionis non vulgaris usum à Deo precemur. Lectores vero moneamus, ut si minus periti sunt, ab ejus Librorum lectione abstineant, sin docti sunt, caute versentur cum Dictatore Critico. Interim vero stet ille tanquam exemplum, quid possit in inquisitione veritatis humana ratio sibi relicta sine salutaribus frænis, de quibus uti & de juribus ingeniorum hactenus Oratio nostra pro viribus egit.

F I N I S.

